

DAG CHRISTENSEN

Ytringskamp eller statsfinansiert mobbing?

Et innblikk i medienes arbeid og holdninger til ytrings- og religionsfrihet, med særlig fokus på NRK Brennpunkt.

§ 100).

Ytringsfrihet bør finne sted.

Utsagn kan holdes offentlig ansvarlig for å ha uttalt opplysninger, ideer og budskap som skader eller forårsaker skade imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, fremmede frie meningsutveksling og utøvelse av krevende opplysning.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst offentlig tilrettelse for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser rett for offentlig tungtvordende beskyttelse for det som imot ytringsfrihetens begrunnelse.

Utøvelse og andre forebyggende forholdsregler kan vedta med hensyn til offentlige og for å beskytte barn og unge gjeldende for offentlige tilrettelse. Ansvar kan ikke settes for anstalter.

Ytringskamp eller statsfinansiert mobbing?

Dag Christensen

© 2023

Ansvarlig utgiver: Kyros Forlag AS
1. utgave, 1. opplag 2023

Etter lov av 12. mai 1960 om opphavsrett til åndsverk, er det forbudt å mangfoldiggjøre innholdet i denne bok, helt eller delvis, uten forfatterens og forlagets tillatelse. Forbudet gjelder enhver form for mangfoldiggjøring ved trykking, kopiering, stensilering, båndspilling, video, o.l.

*Ytringsfrihet bør finne sted**

Kongeriket Norges Grunnlov §100

Eidsvoll, 17. mai 1814

*Gjeldende tekst. Originaltekst 1814: Trykkefrihed bør finde Sted

Innholdsfortegnelse

Forord.....	6
En grøsser fra virkeligheten.....	9
Et lovende utgangspunkt.....	13
Brevet fra statskanalen.....	13
Utgangspunktet forsvant.....	14
Brunstad Christian Church.....	15
Jehovas Vitner.....	16
Guds Menighet.....	17
Fakta er hellige.....	17
«Det trykte ord er et mektig våpen».....	22
Skatt, juss og sørlandsidyll.....	25
Fra Kristiansand til Hongkong.....	25
St. Petersburg.....	27
Mafia og millioner.....	30
Ombygning og kongelig åpning.....	31
Maskingutt, entreprenør og predikant.....	33
En unik arv skal forvaltes.....	35
Fornyelse og modernisering.....	37
Milliardene ruller i Vestfold.....	38
Tradisjonsrik sommerøy på Sørlandet.....	40
Lampekupp i Tyskland.....	41
Store volumer fra Kina.....	43
Konkurrenter eller kritikere?.....	43
Den utrolige historien.....	46
En kostbar forelskelse.....	46
Liksombryllup i Grand Canyon.....	47
Cash-pooling.....	49
Lar andre ta regningen.....	49
Privat pengebinge i Panama.....	51
En muldvarp i nettverket?.....	52
Nedtellingen starter.....	53
Blakke investorer.....	54
Konflikt om solkraft.....	57
«Virkelighet er et spørsmål om oppfatning».....	58
Mottatt med åpne armer.....	60
Honningfeller og «støvler på bakken».....	61
Flause i California.....	63
Mektige oligarker på kundelisten.....	67
Medieskapt konflikt om frivillighet.....	67
Den første storbrannen.....	71
Stikker av med 80 millioner.....	73
Mer lettet enn sjokkert.....	76
Trusselen om ødelagt omdømme.....	78
På dypt vann – uten flytevest.....	80
De løgnaktige påstandene.....	82
«Gjemte alt i skatteparadis».....	86
Medhjelpere som kan «spille på mediene».....	88
Omdømmepresset øker.....	89
Pengeutpressing og grovt hærverk.....	91
«Enorm frykt og personlig nød».....	94
Press via rettssystemet.....	96
Psy-Group vil jobbe for Donald Trump.....	99
Den negative spiralen trekker flere med seg.....	101

«Beklager, men dette er bare latterlig»	103
Dagens Næringsliv leverer på Van der Lindens behov	105
«Avisoppslagene beror på falsk eller forfalsket informasjon»	109
Det brenner på nytt.....	110
Det problematiske narrativet.....	112
Rettsprosesser er ingen gentlemanssport	113
Hvem betaler stjerneadvokaten?	115
Domstol blir sirkusarena.....	117
I vitneboksen eller på tiltalebenken?.....	118
Hvor dum tror advokatene at jeg er?.....	119
Avhørt som vitne, ender som mistenkt	121
Ny brann – «tallet er tre».....	123
Kom til forhandlingsbordet – eller smak konsekvensene!	124
Nye trusler, ny runde i retten	125
Van der Linden fjernstyrer forsvarerne	128
En uvanlig rettsreporter	129
Avisene skriver, bankene får nerver	130
Under overvåkning?	133
Økokrim på banen – i all hemmelighet	134
Psy-Groups kontakt med Ben van Wijhe	136
En sleip pedofil jævel?.....	138
Kvalmende lesning.....	141
«Skam dere og stans løgnfabrikken!».....	143
Gamle sår rives opp	144
Pressen som shariadomstol?.....	146
Den nye gapestokken.....	147
«Smiths venner-duo».....	149
Møter veggen hos myndighetene	150
Vellykket desinformasjon	152
Brikkene faller på plass for Økokrim	155
Psy-Groups engel fra Nord-Amerika.....	157
Et skittent oppdrag i Canada.....	160
Konkurs eller taktisk hamskifte?	164
Jakten på et hemmelig farskap	165
Pengene som havnet i feil lomme.....	167
Avskiltede advokater	168
Kald skulder fra storbanker.....	169
Privat Mossad til leie.....	171
Nesten ikke til å tro.....	174
Et varsel fra NRK til Psy-Group?.....	176
Et klargjørende tips fra Tyskland	177
Økokrims nederlag og manglende spisskompetanse.....	179
Statskanalen overtar mobbingen	184
NRK Brennpunkt entrer banen.....	184
Retten settes i New Haven.....	187
BCC skal fremstilles som en kriminell organisasjon	188
Renvaskelsen	193
Hvem fører i tangoen?.....	195
Nytt søkelys på Larsen.....	197
Som å ha en pistol mot hodet.....	199
Første dom mot Van der Linden	200
NRK overprøver Økokrim	201
Ny trussel om mediepress.....	202
Lån er «den nye forbrytelsen».....	203
Ingen forstår så godt som NRKs reportere?.....	205
Svar straks, ellers	207

Hvor er pengene?	207
Uten rot i virkeligheten.....	209
Bare glem det.....	210
Det udødeliggjorte småbruket	210
Larsens kardinalsynd	214
Krangelen fortsetter	216
Spørsmål uten svar	217
Sluttproduktet	219
Naboen som lånte penger.....	219
Dialogen stopper opp og usakligheten tar over.....	220
Vold mot NRK?	221
NRK nekter å trekke intervju	225
Ingen blomster og hvit duk.....	228
Massiv mangel på innsikt	229
Suppe på en rusten spiker	230
«Et journalistdrap på Smiths venner»	232
Kompetanse og innsikt blir for slitsomt	234
«Skulle nesten trodd det var i Nord-Korea»	237
«Fine jævlere, satans venner, kyniske drittseker»	239
«BCC er et internasjonalt konsern i milliardklassen»	241
Selverkjennelse fra NRK	242
Ben van Wijhe varsler søksmål.....	244
Mr. Strømsgodsets nulltoleranse.....	245
Lærebok med «vranglære»	247
Skremmende tall	247
Konsekvensene av mediekjøret	250
«Smiths venner-profil kastet ut».....	250
Ung opprører i Høyesterett.....	254
Styret i Norges Kristne Råd feiger ut.....	256
Brennpunkt-journalistene med nye stikk.....	257
Oppsummering og konklusjon	259
Menneskerettighet bare for de med penger?.....	259
Dommene faller	260
Utsettes for sjikane	262
«Det ble litt mye».....	263
«Ikke sjans i havet for at journalisten snur».....	266
Ensretting av kildetilfanget.....	267
De anonyme kildene	268
Nødvendige sjekkpunkter	269
Et dramatisk eksempel.....	270
Klargjøring av premissene.....	271
Vinkling og låst narrativ.....	272
Djevelens advokat – og et kaldt hode	272
Best i verden på yttringsfrihet – bare ikke for de som trenger den mest?	273
Oversikt over sentrale aktører.....	275

Forord

Denne boken er blitt et innlegg i debatten om norsk ytringsfrihet og behandlingen av «upopulære» minoriteter i mediene – og dermed blant folk flest. Da jeg begynte research- og skrivearbeidet for mer enn to år siden, var det imidlertid ikke denne vinklingen jeg primært hadde i tankene. Jeg ville først og fremst samle fakta og fortelle en spennende historie som jeg syntes var så uvanlig at den ikke burde gå i glemmeboken.

Interessen meldte seg nærmest ved en tilfeldighet. Min familie og jeg bor om sommeren på Ytre Tronderøya ute i havgaped sørvest for Lillesand. En av naboene er kristenprofil og næringslivsaktør Bernt Aksel Larsen. Jeg la merke til at han ble omtalt i flere aviser, og som regel med negativt fortegn. Sent på høsten i 2016 så jeg bildet av ham på forsiden av Dagens Næringsliv. Overskriften «Splid i Smiths Venner» henviste til en artikkel som over 13 sider brettet ut en oppsiktsvekkende historie om hvordan Larsen, sammen med Kåre J. Smith, lederen i Brunstad Christian Church («Smiths Venner»), skulle ha beriket seg på trossamfunnets bekostning, ved hjelp av mildt sagt tvilsomme metoder.

Parallelt med dette og de mange avisoppslagene som fulgte, skrev Larsen stadig innlegg på sin personlige blogg, *berntaksel.no*. Hans versjon av historiene som verserte i avisene var svært forskjellig fra den pressen satte på trykk. I februar 2019 kom det et overraskende moment inn i bildet, da det velrenommerte amerikanske tidsskriftet *The New Yorker* i en større artikkel om skjult etterretning og meningspåvirkning fortalte at et navngitt israelsk selskap angivelig var blitt engasjert for å gjennomføre en fordekt «psykologisk operasjon», rettet mot trossamfunnet som Larsen og Smith tilhørte. Av påfølgende oppslag i forskjellige medier fremgikk det at også de to var antatte mål for denne operasjonen. Saken minnet meg om at jeg, sammen med en av redaktørene for *Time Magazine*, i sin tid hadde skrevet bok om den oppsiktsvekkende likvideringen på Lillehammer sommeren 1973, der agenter fra den israelske etterretningstjenesten Mossad drepte en marokkansk servitør, som de feilaktig trodde var en ettersøkt palestinsk terroristleder. Den israelske organisasjonen som nå angivelig hadde gjennomført en psykologisk operasjon mot min nabo på Sørlandet, hadde også solide røtter i israelsk etterretningstjeneste og militære spesialenheter. Jeg syntes at denne parallellen var bemerkelsesverdig.

Jeg har levd et langt liv i mediebransjen, blant annet som journalist og redaktør, korrespondent, forlagssjef, kommunikasjonsrådgiver – og skribent. Min faglige interesse fikk meg nå til å spørre Larsen nærmere om mye av det usedvanlige han hadde opplevd i inn- og utland. Etter hvert foreslo jeg å skrive en bok om dramatikken han og hans familie hadde vært utsatt for de siste årene. Han nølte til å begynne med, men i mars 2020 ble vi enige om at jeg skulle forestå research, gjennomgang av dokumentasjon, og skrive den historien som gradvis avtegnet seg. Larsen var villig til å betale en godtgjørelse for dette. Som forfatter hadde jeg ingen bindinger med hensyn til form og innhold. Det var en forutsetning vi var helt enige om.

Da jeg begynte å grave i kildematerialet, skjønnte jeg ganske fort at arbeidet ville bli langt mer omfattende enn jeg opprinnelig hadde forestilt meg. Historien hadde forgreninger langt ut over Larsens egen sfære, og saken med de israelske påvirkningsagentene ble en brikke i et mye større puslespill. Jeg kom i forbindelse med organisasjoner både i Norge og Nederland, og med en rekke enkeltpersoner i flere land. Mange av disse ble selvstendige kilder og bidragsytere til ulike deler av boken, og supplerte med mye dokumentasjon og informasjon som Larsen selv ikke satt på

eller hadde hatt befatning med. Dette materialet måtte undersøkes og verifiseres. Prosjektet vokste raskt i omfang, og det ble enighet med bidragsyterne om å samle det hele i én felles beretning. For å få prosjektet i mål var disse nye bidragsyterne også villige til å støtte mitt arbeid økonomisk.

Under arbeidet med prosjektet så jeg at dette ikke bare handlet om en spennende og til tider absurd historie om uvanlige hendelser, den dreide seg like mye om viktige prinsipielle samfunnsspørsmål som polarisering, behandling av «upopulære» minoriteter og ulike mediers opptreden i forbindelse med disse spørsmålene.

Våren 2020 oppnevnte regjeringen en spesiell ytringsfrihetskommisjon. Samtidig var NRKs Brennpunkt-redaksjon i full gang med forberedelser til en dokumentarserie for TV med tittelen «Guds utvalde». En av episodene skulle fokusere på nettopp Bernt Aksel Larsen, Brunstad Christian Church og lederen Kåre Johan Smith. Jeg fikk tilgang til både BCCs og Larsens kommunikasjon med NRK-journalistene, samtidig som jeg på dette tidspunktet satt på veldig mye informasjon og dokumentasjon om de som var NRKs kilder. Det var til dels foruroligende lesning. Det virket som om statskanalens største og mest innflytelsesrike redaksjon for undersøkende journalistikk hadde begått et klassisk feilgrep ved tidlig å låse seg til en virkelighetsoppfatning de tvilholdt på, selv etter at det til det kjedsommelige var blitt dokumentert at den ikke holdt vann. Minst like foruroligende var det at redaksjonen – på tross av sine stadig gjentatte forsikringer om det motsatte – åpenbart samarbeidet nært og fortrolig med sentrale kilder som hadde sine egne agendaer. En av kildene var tiltalt i en straffesak mens han bidro sterkt til programmet. Etterpå ble han dømt til flere års fengsel og høye bøter for dokumentforfalskning, grovt bedrageri, underslag og hvitvasking.

Som en kontrast til alt dette kunne man oppleve hvordan NRKs etikkredaktør løftet fanen høyt når han overfor Ytringsfrihetskommisjonen talte om de redaktørstyrte mediernes anstrengelser for å ivareta samfunnets demokratiske verdier og håndheve pressens etiske regelverk. Poengene hans var riktige og gode, men på bakgrunn av det som ble avdekket og dokumentert i arbeidet med boken, fikk de en temmelig hul klang. Dette spriket mellom liv, lære og holdninger når det gjaldt kildekritikk, ytringsfrihet og behandling av minoriteter i landets mektigste mediehus, ble noe jeg ønsket å løfte frem. Etter diskusjoner med Larsen og de andre bidragsyterne, bestemte vi oss for å endre rammene for prosjektet, slik at boken ikke bare ble en dokumentarisk beretning om uvanlige begivenheter, men også et faktabasert innspill i debatten om minoriteters selvsagte ytringsfrihet og medias faktiske forhold til den.

Da jeg innser at spørsmålet uunngåelig vil komme opp, vil jeg gjerne gjøre det klart at jeg er uten enhver tidligere eller nåværende tilknytning til Brunstad Christian Church. Jeg har heller ingen forretningsmessig eller annen slags forbindelse med trossamfunnet eller med personer i dette, ut over at jeg som sagt har fått godtgjørelse fra noen av dem for mitt årelange arbeid med denne boken. Faktafremstillingen i den bygger på mer enn 400 kildedokumenter, hvorav en stor del stammer fra rettsprosesser, straffesaker og politietterforskninger i flere land. Jeg har også fått lese mye intern kommunikasjon, e-post og andre meldinger til og fra flere av personene som omtales. De 400 kildedokumentene utgjør bare en begrenset del av det totale materialet jeg har fått tilgang til. Boken er altså resultat av flere års forberedende research, kritisk gjennomgang av flere tusen sider kildemateriale, en lang rekke intervjuer og samtaler og et omfattende journalistisk arbeid for å sette det hele sammen til denne beretningen.

Historien som her fortelles, gir et lite flatterende bilde av holdningen til «upopulære» minoriteter slik den kan finnes i deler av norsk presse og kringkasting. Innholdet vil lett kunne

oppfattes som et spark på skinneleggen til enkelte av mine pressekolleger og deres foresatte. Dette er en nærliggende konsekvens, men den viktige prinsipielle debatten stikker langt dypere. Den handler om de grunnleggende rettighetene som det norske samfunnet bygger på: retten til å ytre seg, selv om ytringen er upopulær. Retten til å stå for noe som er annerledes enn det allment godtatte. Retten til å bli omtalt og vurdert på grunnlag av fakta, ikke på grunnlag av hvilket narrativ som til enhver tid er dominerende i samfunnet. Om jeg skal tillate meg å være litt svulstig, handler det til syvende og sist om helsetilstanden i demokratiet vi lever i og som vi til enhver tid må ta aktivt vare på.

Oslo, januar 2023

Dag Christensen

Oversikt over sentrale personer finnes bakerst i boken.

En grøsser fra virkeligheten

I en rettssal i New Haven på den amerikanske østkysten blir Kåre J. Smith, verdensleder for trossamfunnet Brunstad Christian Church (BCC), avhørt som vitne i straffesaken mot nederlenderen Jonathan van der Linden. Sistnevnte er tiltalt for å ha svindlet til seg omtrent 80 millioner kroner fra en nederlandsk stiftelse som driver humanitære prosjekter på flere kontinenter. Formuen som nå er stjålet, ble for en stor del gitt som gave til stiftelsen av Smith og en annen nordmann, Bernt Aksel Larsen. I USA blir den 75 år gamle kirkelederen denne novemberdagen i 2019 utsatt for en kryssild av anklager fra advokat Aldo Verbruggen, som mot stjernehonorerer er Van der Lindens forsvarer. Utenfor rettsbygningen står et TV-team fra NRK Brennpunkt parat til å fortsette grillingen av Smith så fort avhøret er over.

Den rådyre advokaten er engasjert av nederlenderen Ben van Wijhe, som utad gir inntrykk av å være en vellykket og velstående forretningsmann. I realiteten har han dårlig økonomi, og blir forfulgt av forbitrede kreditorer.

I et separat sivil søksmål blir Van der Linden krevd for de mange titalls millionene han har tatt. I tillegg kommer store rentebeløp. Dersom det blir mulig å presse frem et forlik i den sivile saken, vil han sitte igjen med betydelige beløp, og Van Wijhe vil få tilbakebetalt utgifter han selv angir til flere hundre tusen euro. Taktikken for å oppnå et gunstigst mulig utfall i straffesaken, og et redusert krav i den sivile prosessen, har lenge vært klar: Motparten må mykes opp, gjøres passelig mør. I rettssaler på begge sider av Atlanteren har advokat Verbruggen kjørt både Smith og Larsen til veggs som om det var de som var tiltalt i straffesaken, og ikke Van der Linden. Mellom slagene har advokaten til den bedratte nederlandske stiftelsen fått signaler om at det finnes et alternativ til alt ubehaget. Vitneavhørene kan få en vennlig tone og den ødeleggende pressedekningen avta, men da må det komme penger på bordet og kravet om straff for Van der Linden frafalles. Når tilbudet avvises, fortsetter presset med uforminsket styrke.

Smith og Larsen kjenner hverandre godt fra sitt tidligere samarbeid på ledernivå i trossamfunnet BCC, på folkemunne ofte kalt Smiths venner. I senere år har de også samarbeidet om investeringer på privat basis. Det har gått bra, og sammen har de gitt i alt 200 millioner kroner til menigheten de tilhører og til den samarbeidende nederlandske stiftelsen som nå er blitt plyndret for 80 millioner.

Da Van der Lindens svindel ble avslørt, hadde han satsset på å oppnå en minnelig ordning med sine ofre. Da han i stedet havnet i varetektsfengsel, ble hans plan B å henge ut de som hadde anmeldt ham så ettertrykkelig i media at de ville be om forlik likevel, for å berge restene av sitt eget omdømme. På cella håndskrev han et 40 siders notat fullt av det som skulle vise seg å være grovt løgnaktige beskyldninger mot Smith, Larsen, BCC og utvalgte nederlandske organisasjoner og enkeltpersoner han hadde jobbet for. I tillegg supplerte han med delvis manipulerede e-poster fra sin egen PC, og ved hjelp av gode allierte, alle med et horn i siden til BCC og søstermenigheten i Nederland, fikk han innflytelsesrike medier til å forsyne seg av materialet. Først næringslivsaviser som Dagens Næringsliv og nederlandske NRC Handelsblad, og deretter NRK Brennpunkt, statskanalens antatte kraftsenter for undersøkende journalistikk. I tillegg kom en krattskog av nettsted, som uten redaksjonell styring lot falske påstander og ren verbal kloakk skylle over Van der Lindens motstandere.

I Norge er det særlig Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith som har fått gjennomgå i floraen av kritiske medier. I avisspaltene er de blitt hengt ut som smarte kjeltringer som beriker seg på tvilsomme transaksjoner og barnarbeid, stikker sine sugerør skamløst i menighetens kasse og boltrer seg i skatteparadis. På nettstedet spres falske rykter om at de er pedofile svin og snyltere, som velter seg i uberettiget luksus. Trossamfunnet BCC fremstilles som en pengefokuseret sekt som hjernevasker sine medlemmer, holder dem i et jerngrep og presser alle, fra barn til gamle, til utmattende dugnadsinnsats «for den gode sak». Parallelt med nedrakkingen i media blir BCC og assosierte enkeltpersoner utsatt for grove trusler og årelange forsøk på pengeutpressing. Hos Larsen oppstår det uforklarlige branner som legger store bygninger og alle hans arkiver i aske.

Det er ikke små kanoner Jonathan van der Linden og støttespillere kjører frem. De israelske private påvirkningsbyrået Psy-Group, beryktet fra påvirkningsoperasjoner i USA, Canada og Europa, hyres inn for å skape en alternativ virkelighet rundt BCC, Smith og Larsen, et offentlig *narrativ* som passer med nederlendernes versjon av sannheten. Mange av selskapets ledelse og ansatte er rekruttert fra israelske militære spesialenheter. Emmanuel Rosen, en tidligere israelsk TV-journalist som tidligere har blitt anklaget av kvinnelige kolleger for upassende opptreden, er sentral i operasjonen. Han utnytter sitt journalistiske nettverk og vekker interesse for «den norske kulten med sine avskyelige ledere» hos kolleger i *60 Minutes*, USAs og kanskje verdens mest respekterte aktualitetsmagasin på fjernsyn. Inn på laget kommer også Oscar Floor, en nederlander bosatt i Norge. Han driver minst én BCC-kritisk Facebook-side selv, er involvert i flere lignende sider, og er aktiv både på og bak scenen når kritikk av BCC, Smith og Larsen er tema.

Nyhetsoppslag i norsk og nederlandsk presse med utgangspunkt i Van der Lindens materiale, vekker uro hos en rekke banker. De får kalde føtter av det som skrives, og vil bli kvitt negativt omtalte kunder for å redde sitt eget omdømme. Organisasjoner og personer som blir uthengt i mediene må bruke advokater, millioner av kroner og flere tusen arbeidstimer på å motbevisne påstandene og dokumentere sin redelighet.

Etter hvert blir den negative medieomtalen så massiv at Økokrim engasjerer seg. Fra kolleger i Nederland får Norges sentrale politiorgan mot økonomisk kriminalitet oversendt Van der Lindens anklageskrift, samt innholdet i e-postboksen hans med til sammen cirka 200 000 meldinger av alle slag.

Hos Økokrim blir store oppslag fra Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad samlet og betegnet som bevismateriale. I hemmelighet innledes etterforskning mot Smith, Larsen og to andre nordmenn med relasjoner til BCC. Samtlige blir registrert som mistenkte, uten at de får vite om det. Senere skjerpes Larsens status til *siktet* – for grov økonomisk utroskap. Strafferammen er seks års fengsel. Parallelt med Økokrim gjennomfører Skatteetatens enhet for kriminalitetsbekjempelse sin egen granskning.

Begge etater bruker store ressurser på saken. Bare for Økokrim dreier det seg om flere års arbeid og atskillige millioner skatte kroner. I tillegg til Van der Lindens materiale og alle medieoppslagene som springer ut av det, blir svære mengder informasjon innhentet fra mange kilder i flere land lagt under lupen. En rekke vitner avhøres. Bare hos Økokrim svulmer sakspermene til slutt av rundt 8400 sider med dokumentasjon.

Etter sine mange dypdykk i materien kommer Økokrim og Skatteetaten til samme konklusjon: Intet galt funnet. Alle mistanker og påstander frafaller. Sakene lukkes, og den siktede Bernt Aksel Larsen blir tilkjent offentlig erstatning. I den sivile rettssaken i Nederland blir Van der

Linden på sin side dømt til å betale tilbake de 80 millionene han har stjålet, med renter. I dommen blir han frakjent all troverdighet og ære. Samtidig kverner straffesaken han står tiltalt i ubønnhørlig videre mot avgjørelse og straff.

Renvaskelsen i Norge og den første dommen i Nederland, som begge blir offentlig kjent i juli-august 2020, gjør lite inntrykk på redaksjonen i NRK Brennpunkt. Der er man nå dypt inne i arbeidet med et timelangt program om BCC, Smith og Larsen. Det skal bli det første innslaget i en dokumentarserie om tre norske trossamfunn. Også i NRK lener journalistene seg med stor tyngde på beskyldningene de får servert av svindleren og dokumentforfalskeren Van der Linden og fra andre kilder med egen agenda, som Ben van Wijhe og Oscar Floor. Brennpunkt-reporterne, som er klar over at disse kildene har en tvilsom agenda, bedyrer gang på gang utad at de på ingen måte samarbeider med eller lar seg veilede og påvirke av kildene, men følger strenge presseetiske prinsipper. Sannheten er en annen, for av kommunikasjonen mellom Brennpunkt-redaksjonen og nederlenderne fremgår det at NRK-journalistene gjentatte ganger ber svært så pent om veiledning, forklaring, råd og hjelp – og selvsagt får det. I tillegg legger de for dagen en begrenset evne til selv å finne ut av sakskomplekset de graver seg ned i.

Stilt overfor dokumentasjon fra BCC, Bernt Aksel Larsen og deres advokater, må Brennpunkt-medarbeiderne etter hvert droppe sine graverende påstander én etter én, til det til slutt bare er insinuasjoner tilbake. Også de er feilaktige. Før programmet går på luften, tverrvender Jonathan van der Linden og vil trekke tilbake intervjuet han har gitt til bruk i sendingen – fordi det han uttaler der faktisk ikke er sant. Det nekter NRK å gjøre, og sender intervjuet.

Når programmet til slutt blir presentert for nærmere én million seere, er innhold og vinkling fortsatt slik at fordømmelsen etterpå blir massiv. NRKs nettsider flommer over av tusenvis av vulgære og nedverdiggende karakteristikk og angrep. Senere får statskanalen påpakning av Pressens Faglige Utvalg for ikke å ha lukt godt nok i kommentarfeltene.

Det er likevel ikke alle som vender tommelen ned for dem som havnet i den offentlige gapestokken. Det finnes unntak, høyt kvalifiserte personer, som med fare for selv å bli offer for skittkasting, slakter programmet og arbeidet bak det. I lange og detaljert begrunnede innlegg omtaler kjente og uhildede professorer ved Norges Handelshøyskole og Handelshøyskolen BI statskanalens presentasjon som «journalistdrap» og faglig makkverk. Det hjelper likevel lite, for opinionens negative inntrykk av BCC og relaterte personer er uansett blitt kraftig forsterket av seansen på NRK. På skolen blir barn av menighetsmedlemmer mobbet av medelever som har klipp fra programmet på mobilen sin, peker nese og har det morsomt.

I 2022 blir Jonathan van der Linden og Marcel Vrinssen, operatøren bak de årelange og truende forsøkene på pengeutpressing, dømt til fengsel og sviende bøter i hver sin straffesak. Dermed er marerittet som har vart helt fra 2016 tilsynelatende ved veis ende. Samtidig fortsetter etterdønninger med mistillit og omdømmetap å ramme de uthengte, slik det gjerne skjer i sterkt omtalte saker av denne typen.

15. august 2022 leverer den stortingsoppnevnte Ytringsfrihetskommisjonen sin rapport om ytringsfrihetens kår i Norge. Den konkluderer med at forholdene stort sett er gode, men at minoriteter i samfunnet likevel møter betydelige utfordringer. Man behøver ikke se seg mye omkring for å fastslå at dette ikke minst gjelder menigheter av den typen som både opinionen og mediene synes det er helt greit å mobbe.

For dem som har fulgt med på begivenhetene rundt Brunstad Christian Church, Kåre J. Smith, Bernt Aksel Larsen og andre de siste syv årene, kan det være nærliggende å beskrive det hele som en grøsser fra virkeligheten. Denne boken ser nærmere på alt dette, og mye mer.

Et lovende utgangspunkt

Brevet fra statskanalen

«Jeg jobber i NRK Brennpunkt sammen med et par kollega på en dokumentarserie som etter planen skal gå neste år. Bakgrunnen er Stortingsmeldingen om tro og livssyn, som ble lagt fram før sommeren. Her synes vi spesielt temaer i skjæringspunktet mellom trosfrihet som en menneskerett, og norske lover og regler, er spennende og viktig. Vårt fokus er på kristne trossamfunn utenfor Den norske kirke. Vi ønsker å høre hvilke tanker de forskjellige trossamfunnene har i denne sammenheng – og ikke minst bli kjent med og forstå de enkelte trossamfunnenes særpreg. I denne sammenhengen tenker vi at BCC, som ett av de større kristne trossamfunnene i Norge og med sin unike internasjonale utbredelse, er en viktig og naturlig stemme i dokumentarserien.»

E-posten er datert mandag 2. september 2019, og det er NRK Brennpunkts journalist Harald Eraker som på denne måten introduserer seg selv, kollega Inger Sunde og redaksjonens prosjekt overfor Brunstad Christian Church (BCC), trossamfunnet som både ofte og feilaktig blir kalt Smiths venner. I tillegg til BCC skal dokumentarserien se nærmere på Jehovas vitner og Guds Menighet. BCCs ledelse oppfatter den skisserte rammen for prosjektet som både interessant og viktig.

NRK Brennpunkt kan drive sin virksomhet takket være grunnlovens paragraf 100, ofte kalt *ytringsfrihetsparagrafen*. Som landets største mediehus og statens egen institusjon, har NRK ikke bare som oppgave å benytte ytringsfriheten, men også å våke over den, og ikke minst bidra til at ulike grupper i samfunnet har reell frihet til å ytre seg. De tre trossamfunnene som dokumentarredaksjonen nå ønsker å bli kjent med, forstå og høre tanker fra, kan på sin side takke grunnlovens paragraf 16, *religionsfrihetsparagrafen*, for muligheten til å drive sin egen virksomhet. I innledningen til stortingsmeldingen som Eraker refererer til, heter det at: «... et samfunn hvor religion og livssyn begrenses, vil bli mindre inkluderende og mangfoldig. Det er derfor viktig å sikre en helhetlig og aktivt støttende tros- og livssynspolitikk som anerkjenner menneskers tro og livssyn i et livssynsåpent samfunn.»

Førsteintrykket er altså at Brennpunkt-journalist Harald Eraker legger til rette for en seriøs debatt om viktige prinsipielle temaer: Et trossamfunn skal ha religionsfrihet, men samtidig leve i harmoni med landets lover og regler. På den annen side kan landets myndigheter ikke vedta lover som er i konflikt med religions- og ytringsfriheten. Dette er overordnede rettigheter som ikke bare er nedfelt i Norges Grunnlov, de utgjør også en del av Den europeiske menneskerettskonvensjon. Eraker gjør rett i å påpeke at det finnes spennende og viktige temaer i skjæringspunktet mellom trosfrihet, som er en menneskerett, og norske lover. Religionsfriheten gir medlemmene av et trossamfunn svært vide rammer for å tro, ytre seg, og handle i samsvar med sin religiøse overbevisning. Men et trossamfunn kan ikke under dekke av religionsfriheten bryte landets lover til skade for samfunnet eller enkeltmennesket. På de fleste områdene er dette enkelt å forstå. Man kan eksempelvis ikke begå overgrep eller utøve vold fordi man mener å ha en guddommelig rett til det. Andre problemstillinger er ikke fullt så klare. Hvor går for eksempel grensen for å drive selvjustis og sanksjonere medlemmer av et trossamfunn, og når kan landets domstoler blande seg opp i dette? I hvilken grad er et trossamfunn beskyttet av Den europeiske

menneskerettskonvensjon når det gjelder å hevde holdninger og etiske standpunkter som i store deler av samfunnet vil bli ansett som diskriminerende eller direkte skadelige?

Akademikere og jurister finner gjerne denne debatten prinsipielt interessant, og det argumenteres intenst i ulike retninger. I det bredere offentlige rom har denne meningsbrytningen, ofte anført av toneangivende medier, derimot tatt en helt annen retning. Denne debatten fremstår ofte som tabloid, prinsippløs og ensidig, gjerne preget av ekstreme enkelthistorier som ikke alltid er like godt sjekket. Oppskriften er velprøvd, lett gjenkjennelig og selvsagt ikke tilfeldig; alle medier søker økt oppmerksomhet og gjennomslagskraft. I ytringsfrihetens navn opererer pressen innenfor romslige rammer, som både norske og internasjonale domstoler gjentatte ganger har bekreftet. I frie, demokratiske samfunn vil de færreste ha noe imot det. Men skal ytringsfriheten være reell, må begge sider i en debatt ha anledning til å komme til orde. På dette punktet er et økende antall kritikere kommet på banen med tydelige advarsler om at mediene, de som setter dagsorden for debattene, stadig oftere tildeler partene rollen som maktutøvere eller ofre. Sistnevnte er det i utgangspunktet synd på, de får fullt armslag til å fortelle sin historie. De som utpekes som maktutøvere, begrenses på sin side ofte til å kunne besvare kritiske og konfronterende påstander. De viktige prinsipielle argumentene som hadde fortjent å bli løftet frem, må vike for «den rettferdige harmen». Å lokke frem følelseladede reaksjoner av den typen er et av de mest treffsikre virkemidlene for å få høye seer- og lesertall og tilsvarende oppmerksomhet rundt det som publiseres. Utviklingen gjør seg gjeldende ikke minst i vestlige demokratier, der ytringsfriheten skulle flyte fritt og gi plass for både nyanser og dybde.

Mot dette bakteppet vil et NRK Brennpunkt-prosjekt, der man først ønsker å høre og forstå trossamfunnenes særpreg og ståsted og deretter ta en debatt rundt det som kommer frem, representere en fornyet, positiv og spennende linje fra norske medier. Rammene Harald Eraker trekker opp i e-posten til BCC gir store muligheter til å skape en interessant meningsbrytning som kan løfte frem aktuelle utfordringer og fremme viktige verdier. Dette er midt i kjernen av pressens og ikke minst NRKs samfunnsoppdrag. Hva ble så resultatet av prosjektet?

Utgangspunktet forsvant

Dokumentarserien gikk på luften i november 2020 under den lett tendensiøse, men pirrende vignetten «Guds utvalde». Utgangspunktet for hele dokumentaren – debatten om temaene som stortingsmeldingen tok opp, var nå glemt. Borte var ønsket om å forstå de tre trossamfunnenes religiøse særpreg. Debatten om ytrings- og religionsfrihet ble det ikke noe av, forsvunnet var også ønsket om å høre trossamfunnenes egne tanker. Det som skulle være en faktabasert dokumentarserie og et viktig debattinnlegg om temaene i en stortingsmelding, ble for de som kjenner litt til disse trossamfunnene en tabloidisert karikatur. Likevel godtok trolig et overveldende flertall av de cirka en million seerne som fulgte serien det de så og hørte som sannhet. Her nøt Brennpunkt-redaksjonen godt av NRKs renommé som pålitelig allmennkringkaster, opparbeidet gjennom generasjoner som statens nærmest enerådende kanal for nyhets- og informasjonsformidling. For mange ble det som rullet over skjermen derfor en solid bekreftelse på mer eller mindre ubevisste forestillinger om BCC, Jehovas vitner og Guds Menighet som uønskede utskudd i samfunnet, sære og litt skremmende miljøer der lovbrudd, maktmisbruk og andre kritikkverdige forhold florerer bak lukkede dører. Etter sending ble fordømmelsen av de tre religiøse minoritetene massiv på sosiale medier, og på sine egne debattfora lot NRK trakasseringen foregå stort sett uten å gripe inn. For seerne var det nok ikke naturlig å selv undersøke

kildegrunnlaget for de mange påstandene som ble trukket frem i serien. Mye har likevel kommet for dagen etter at NRK brettet ut de tre trossamfunnene for allmenheten.

Brunstad Christian Church

I den første episoden, som handlet om Brunstad Christian Church, adopterte Brennpunkt-redaksjonen øyensynlig et narrativ skapt av en bedrager, personer med egne motiver og et privat påvirkningsbyrå. Under arbeidet med programmet ble redaksjonen flere ganger advart mot å lene seg på deres versjon av sannheten.

Per i dag, tidlig i 2023, er Brennpunkts antatt mest sentrale kilde i BCC-sammenheng, nederlenderen Jonathan van der Linden, blitt dømt både i en sivil rettssak og i en straffesak i hjemlandet. I de to prosessene er han funnet skyldig i å ha svindlet til seg inntil 8 millioner euro (over 80 millioner kroner etter valutakursen når denne boken utgis) fra en ideell stiftelse som samarbeider med BCC. I tillegg til å betale tilbake gigantbeløpet med renter ble Van der Linden i straffesaken i april 2022 dømt til to og et halvt års fengsel for blant annet grovt bedrageri. I tillegg kommer diverse bøter på til sammen 1,6 millioner kroner. Dommen mot ham omfattet også punkter om underslag, dokumentforfalskning og hvitvasking av store pengebeløp.

I kulepunktene som følger gjengis en del sitater fra den helt usedvanlige historien som utfolder seg videre i denne boken:

- «Lar dere meg i fred, da lar jeg dere i fred. Men blir jeg holdt ansvarlig for et eneste transaksjon som har skjedd, da kommer jeg til å legge fram hele dritten for den som bare vil vite det.» (Jonathan van der Linden i en e-post til Larsen og Smith 29. januar 2016)
- «Hvis du lar katten passe fløten og ikke følger med, så vil det jo skje noe.» (Bedragerisiktede Van der Linden til politiet etter pågripelsen)
- «Vil du bli en helt for pressen? Stjel 8 millioner euro og legg skylden på kirken din.» (Tekst i logoen for nettstedet JVL Report om Van der Lindens aktiviteter.)

For tiden sitter Ben van Wijhe, en annen nederlandsk og godt benyttet NRK-kilde med broket bakgrunn, i Thailand. Kreditorer og flere tidligere forretningspartnere er ute etter ham for diverse økonomiske forhold som ikke handler om småpenger.

I tillegg til disse to aktørene, Van Wijhe og Van der Linden, kommer den godt betalte advokaten Aldo Verbruggen. Som Van der Lindens forsvarer i en lengre periode var også han blant Brennpunkt-kildene. Ifølge medieoppslag er han i ettertid i en annen sak blitt ilagt fire måneders betinget inndragning av advokatbevillingen med en prøvetid på to år. Det skjedde som følge av brudd på det etiske regelverket for advokater. Det finnes også andre bemerkelsesverdige personer som har forbindelser til nettverket rundt de sentrale kildene. En av dem er Marcel Vrinssen, også han nederlander, tidligere dømt til mange års fengsel blant annet for vold, og for å ha skutt med skarpt gjennom vinduet til en kvinne. I juni 2022 blir han dømt på nytt, denne gang til 18 måneders fengsel for pengeutpressing og grove trusler mot BCC og personer med tilknytning til BCC og samarbeidende organisasjoner. Som en del av dette har han også publisert særdeles ondsinnede påstander og groteske illustrasjoner på et BCC-fiendtlig nettsted. Listen over personer i galleriet rundt Van der Linden og Van Wijhe kan forlenges med flere navn fra både Norge og Nederland.

- «På våren og forsommeren 2020 var situasjonen helt absurd. Jeg ble flere ganger oppringt nattetid med truende samtaler fra ukjente nummer, over flere uker kom det omtrent daglig e-poster, noen av dem med trusler om at MC-klubber skulle komme på døra, og i forkant av det internasjonale sommerstevnet kom det en e-postserie med daglig nedtelling til det store smellet, 'Big Bang'. Parallelt fikk vi e-poster fra Eraker og Sunde som krevde svar og kommentarer til det samme materialet som utpresserne brukte. For oss var dette en alvorlig situasjon.» (BCCs styreleder Berit Hustad Nilsen)

Allerede før dokumentaren gikk på luften, hadde NRKs hovedkilde Jonathan van der Linden trukket seg og bedt forgyves om at intervjuet med ham ikke ble brukt, fordi det ga et feilaktig bilde. En annen sentral kilde, Ben van Wijhe, fremstilt som en velbeslått forretningsmann som følte et moralsk ansvar for å eksponere uryddigheter i BCC, var blitt avslørt som en blakk finansakrobat på flukt fra kreditorer og tidligere forretningspartnere. Van Wijhe var tidligere medlem av BCCs nederlandske søstermenighet, men den fraskilte ektefellen og familien hans var fortsatt aktive i trossamfunnet. «Avsløringene» som NRK Brennpunkt mente å kunne presentere var blitt utførlig og ferdig gransket av Økokrim og Skatteetaten, så vel som av uavhengige tredjeparter. Over hele linjen hadde undersøkelsene munnet ut i full renvaskelse.

I sum faller begrep som *krevende* og *dramatisk* naturlig når man skal beskrive det offentlige inntrykket som er blitt skapt av BCC, samarbeidende organisasjoner og sentrale personer de siste årene. Stikkord fra omtalen i tradisjonelle medier og ikke minst i en rekke åpne og lukkede fora på internett har atskillig krutt i seg: Barnearbeid og helvetesangst, israelske etterrettingsagenter, kriminelle motorsykkelmiljøer, hærverk og uforklarlige storbranner, pengeutpressing, utstøting og isolasjon, falske nettsted, Skattekrimenheten, Økokrim og FBI, skatteparadis, seksuelle overgrep, hemmelig farskap, siktelse, renvaskelse og millionerstatning, rettskomedie og vitnejakt i USA, plyndring av kollektkassen for egen berikelse, hacking, mobbing på trykk og i poplåter ... slik kan man fortsette å ramse opp, nærmest *in absurdum*.

I denne boken skal vi se nærmere på alt dette, og på hvordan redaktørstyrte medier som NRK Brennpunkt, Dagens Næringsliv og Tønsbergs Blad valgte å omtale trossamfunnet og flere av dets ledende personer. Overskrifter, vinkling, påstander og øvrig innhold rimer ofte dårlig med retningslinjer for journalistisk arbeid som i pressens Vær varsom-plakat konkretiseres slik: «Vær kritisk i valg av kilder, og kontroller at opplysningene som gis er korrekte. Det er god presseskikk å tilstrebe bredde og relevans i valg av kilder.» Faglig velkvalifiserte observatører uten tilknytning til BCC har kritisert den sviktende kildekritikken i omtalen av trossamfunnet i sterke ordelag. Med tanke på det statseide mediehuset NRK og dets ansvarsfulle samfunnsoppdrag, er det fristende også å sitere plakaten punkt 1.5: «Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre.» NRK er både en offentlig institusjon og en allmennkringkaster som dermed burde passe spesielt godt på å ikke begå overgrep mot enkeltmennesker og grupper.

Jehovas Vitner

I Brennpunkt-programmet om Jehovas vitner trakk NRK blant annet frem et kvinnelig medlem som i 2018 ble ekskludert på grunn av påstått seksuell umoral. Kvinnen hevdet på sin side at hun var blitt utsatt for overgrep, og gikk til sak mot trossamfunnet. Kvinnen tapte i tingretten, men vant frem i lagmannsretten, hvoretter Høyesterett gjennomgikk saken. I mai 2022 konkluderte landets øverste domstol med at det ikke var grunnlag for å sette eksklusjonsvedtaket til side, og at kvinnen som ble presentert i Brennpunkt dermed hadde tapt sin sak.

Guds Menighet

I programmet om Guds Menighet ble det fremsatt alvorlige påstander om behandlingen av barn på trossamfunnets friskoler i Lofoten. Etter sending ble beskyldningene i statskanalen tatt opp i Stortinget. Daværende kunnskaps- og integreringsminister Guri Melby uttalte at «jeg ser svært alvorlig på varslene og avsløringene som er kommet frem i NRK Brennpunkt». Statsråden varslet at Utdanningsdirektoratet (Udir) skulle gjennomføre såkalt stedlige tilsyn ved de aktuelle skolene. SOS Barnebyer og barnevernet var blant flere organisasjoner som i tillegg til stortingspolitikere krevde slike kontrolltiltak i kjølvannet av sendingen.

I april 2022 kunne avdelingsdirektør Idun Klette Låhne i Udir opplyse til avisen Vårt Land at rapporten etter tilsynene var klar, og at «vi fant ingen alvorlige brudd, og vi opplevde at skolene hadde en god oversikt over regelverket om elevenes skolemiljø». Direktoratets folk hadde tilbrakt flere dager på hver av skolene og intervjuet ledelse, elever, foreldre, styremedlemmer, FAU-representanter og ansatte for å bli sikre i sine konklusjoner.

Fakta er hellige

Slik ble altså resultatet da støvet etter programserien hadde lagt seg, og harde påstander den hadde presentert var gått etter i sømmene. NRK Brennpunkts narrativ viste seg å svikte på avgjørende punkter, men tre trossamfunn satt likevel tilbake med store skader på sitt offentlige omdømme, og deres anstrengelser for å forsvare seg hadde gitt dem til dels svære kostnader.

- «Parallelt med misjonsarbeid og forkynnelse har Smith og Larsen bygget opp store verdier i utlandet. Verdier som har én ting til felles: De har funnet veien til selskaper registrert i skatteparadis – selskaper med minimalt innsyn og tilsyn.» (Dagens Næringsliv i en av sine mange og store reportasjer om BCC-profilene Larsen, Smith og trossamfunnet deres)
- «Se vedlagt det nederlandskspråklige dokumentet som Van der Linden skrev for å gi ytterligere informasjon om mulige forbrytelser begått av BCC og deres ledere.» (Statsadvokat Edo Edens i e-post til sin kollega Elisabeth Harbo-Lervik i Økokrim 21. februar 2018)
- «Det er jo ikke alt som står i avisen som er sant, men som regel er det noe i det.» (En nervøs banksjef etter ett av oppslagene i Dagens Næringsliv)
- «Den største risikoen, for å være dønn ærlig på det, det er omdømmerisikoen. Altså, dette er jo bare påstander som Dagens Næringsliv kommer med, men hvis det skulle komme opp en del ulovligheter, og dette har skjedd med bankens bidrag – og det blir slått opp i Dagens Næringsliv – så er det et kjempeproblem.» (En annen nervøs banksjef i kjølvannet av DNs skrivelser)
- «For omtrent et år siden brant et tømmerhus ned til grunnen på gården der jeg bor mens jeg og min familie var bortreist på juleferie. Brannårsaken ble aldri funnet. I kveld brant en låve på Tronderøya ned til grunnen [...] Jeg har for min del opplevd situasjonen som ganske ubehagelig, da enkelte synes å være villige til å bruke alle tenkelige og utenkelige virkemidler for å gjøre livet ubehagelig for oss.» (Bernt Aksel Larsen på bloggen sin etter to storbranner og ett tilfelle av grovt hærverk)
- På en skjult nettside fastslår BCC-kritikeren Johan Velten at det foreligger «knallsterke bevis i to stygge overgrep under opprulling som angår to av toppene i BCC». Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith blir navngitt som pedofile overgripere. Om Smith heter det: «Han har lært av faren og er akkurat like sleip som ham. En slimål.»

I en kommentar til Vårt Land etter at Jonathan van der Linden ble dømt til fengselsstraff i 2022, skriver Solveig Husøy, redaksjonssjef for undersøkende journalistikk i statskringkasterens dokumentar- og samfunnsavdeling, at «NRK har jobbet journalistisk og objektivt med sakene rundt BCC. Våre publiseringer har handlet om økonomiske forhold i BCC-systemet, og er grundig dokumentert. Forsøkene på å koble NRKs journalistikk til straffbare handlinger eller en agenda, er selvsagt ikke riktige».

Man kan forstå statskanalens behov for å forsvare det journalistiske produktet den har sendt ut til folket – og samtidig distansere seg fra sentrale kilders konflikter med loven. Vel så interessant er utsagnet om at «våre publiseringer har handlet om økonomiske forhold i BCC-systemet». Det rimer ikke særlig godt med Brennpunkt-redaksjonens uttalte intensjon i september 2019 om å bli kjent med og forstå de enkelte trossamfunnenes særpreg i lys av den nye stortingsmeldingen om tro og livssyn. Dessuten bør Husøys forsikring om at «NRK har jobbet journalistisk og objektivt med sakene rundt BCC» vurderes i lys av blant annet følgende varierte utspill fra rikskringkastingens egne medarbeidere:

- «Brennpunkt har jobbet etter vanlige journalistiske og presseetiske prinsipper i arbeidet med denne dokumentaren.» (Frank Gander, redaktør for NRK Dokumentar og samfunn, i en e-post til BCCs styreleder Berit Hustad Nilsen)
- «La det være helt klart at vi ikke har noe samarbeid med Verbruggen og Van der Linden.» (Brennpunkts Harald Eraker i en e-post til Hustad Nilsen)
- «Takk for mailene du sendte for noen uker siden, veldig interessant! Den siste tiden har jeg og en kollega sittet og fordypet oss i selskapene i BCC-systemet, regnskaper og e-postene fra deg. Men vi skulle veldig gjerne hatt hjelp fra deg til å sortere og forstå bedre hvordan ting henger sammen ...» (Eraker i en melding til Van der Linden)
- «Hei igjen, Jonathan. Beklager å bombardere deg med e-poster i dag [...] Bjørn Olav har laget en oppsummering av saken som jeg lurer på om du kan se gjennom, for å sjekke at vi har alle fakta riktig, eller om det er noe feil her, eller om det er noe viktig i historien vi har glemt. Kunne du hjelpe oss med dette?» (Eraker i en e-post til bedrageritilalte Van der Linden)

Bernt Aksel Larsen, BCC-profil, investor – og den som i særdeleshet ble uthengt og mistenkeliggjort av NRK Brennpunkt-redaksjonen, er klar i sin karakteristikk av programserien:

– Både de tre TV-episodene og de tilhørende artiklene på statskanalens nettsted var omtrent kjemisk rensert for enhver prinsipiell debatt om religionsfrihet og temaene i stortingsmeldingen som journalistene først ga inntrykk av å være opptatt av. I stedet for å bidra til forståelse og kjennskap, ble de verste fordommene og vrangforestillingerne trukket fram og forsterket. Publikums «rettferdige harme» og avsky mot de tre trossamfunnene er i dag sterkere enn noensinne, men denne harmen bygger på et narrativ som er mer tabloidisert og mindre korrekt enn noen gang. Trist, men dessverre ikke overraskende.

Tidligere styremedlem i BCC, Trond Eivind Johnsen, er en av stadig flere observatører som bekymrer seg over ytringsfrihetens forverrede kår:

– Jeg har lagt merke til at norske medier, med NRK i spissen, i mange år og på dramatisk vis har sviktet sitt samfunnsoppdrag når det gjelder behandling av minoriteter, både religiøse og andre. Minoriteter som har opinionens aksept og gunst blir riktignok tildelt rikelig med respekt og positiv oppmerksomhet. Men minoriteter som alle elsker å hate, som ikke passer inn i det raskt

skiftende verdisynet og forventningene fra majoriteten i samfunnet, oppdager raskt at de er medienes pariakaste. Disse kan man omtrent ustraffet hetse og trakassere. For dem er ytringsfriheten ikke reell, for de får i praksis aldri komme til orde annet enn når de skal konfronteres med sine påståtte synder. Og når de hevder et verdisyn som majoriteten er uenig i, oppdager de raskt at religionsfriheten heller ikke står særlig sterkt i mediene.

Bernt Aksel Larsen, som presenteres nærmere litt senere i denne boken, er enig med Johnsen:

– Effekten av denne formen for journalistikk er svært polariserende og skader dermed samfunnet. De siste årene har den stadige skjerpingen av standpunktene blitt en trussel mot det liberale demokratiet, og i store deler av den vestlige verden blinker de røde lysene mer og mer intenst. Ofte er polarisering en konsekvens av manglende kunnskap om situasjonen og ikke minst om motpartens ståsted. Effekten forsterkes via sosiale medier som gjennom sine algoritmer fører publikum med argumenter som forsterker deres eget syn, uten å synliggjøre saklige motargumenter. Nettopp her har kanskje de redaktørstyrte mediene sitt viktigste ansvar. De skal være motvekten, opplyseren, kunnskaps- og faktaformidleren, den saklige debattens forsvarere. Når vi da ser at redaktørstyrte medier i stedet velger de lettkjøpte løsningene og heller bidrar til å bygge opp under fordommer, misoppfatninger og kunnskapsløs argumentasjon, er det ikke bare trist, men direkte dramatisk for demokratiets framtid.

- «Brennpunkt tar ikke religionsfrihet og minoritetsvern på alvor. Den internasjonale kristne organisasjonen med sitt kjempesenter på Brunstad i Vestfold ble omtalt som en hjernevasket gruppe skremt til lydighet av korrupte ledere. NRK ville aldri utsatt muslimske organisasjoner, seksuelle minoriteter eller andre utsatte grupper for en så skjev fremstilling. Minoritetsvern og ytringsfrihet gjelder ikke en del kristne grupper [...] NRKs angrep på Smiths venner er en oppfølging av flerårige angrep på organisasjonen i Dagens Næringsliv. Mediene blir en felles og overveldende front mot dem de velger som offerlam.» (Ole Gjems-Onstad, professor i skatterett ved Institutt for rettsvitenskap på Handelshøyskolen BI i Oslo.) Han karakteriserer Brennpunkt-programmet som «et journalistdrap på Smiths Venner».
- «Opplysning er selve kjerneoppgaven for en journalist [...] Problemet er at journalistikken i dag i for liten grad greier å finne frem til fakta – eller, for å si det litt mer svulstig, til sannheten. Mange journalister nøyer seg med å rapportere om påstander som blir fremsatt uten å ta stilling til dem.» (Kristin Clemet, daglig leder for den liberale tankesmien Civita)

Informasjonsmedarbeider Anne Lea Krarup Nielsen i BCC er bekymret for utviklingen i den stadig tettere krattskogen av viltvoksende nettstedene som bidrar med lite annet enn ukritisk utskjelling – verbalt gjør i fri flyt uten tilløp til redaksjonell kontroll eller andre filtre. Det har skremmende konsekvenser både i Norge og internasjonalt, mener hun:

– De siste årene har vi sett utallige eksempler på at helt uskyldige enkeltpersoner og organisasjoner har fått sine liv og framtid ødelagt av spontane aksjoner på denne typen medier. Som Harry Frankfurt's bok «On Bullshit» beskriver, er *bullshit* mye verre enn løgn, fordi man ikke bryr seg om det er sant eller ikke. Man bryr seg kun om hvilken effekt det får. Millioner av mennesker kaster seg på rene hatbølger, skapt av et falskt rykte eller en halvsannhet. Man hisser seg opp og går til angrep på det «som jo alle er enige om er uhyrlig, avskyelig og uønsket».

Dette er noe av ytringsfrihetens kostnad, og for å veie opp for dette har redaktørstyrte medier en utrolig viktig oppgave: Å være en rasjonell, faktabasert og nyansert røst i samfunnet, en

kilde man går til for å finne mening i den kaotiske debatten. Når slike medier i stedet selv kaster seg på bølgen og blir en del av mob-mentaliteten, i en kombinasjon av frykt for å vekke massenes misbilligelse og et ønske om å holde samfunnet «renset» for det som majoriteten til enhver tid mener er uønsket, har ytringsfriheten i realiteten tapt.

I lys av utviklingen har både Johnsen og Krarup Nielsen hatt store forventninger til Ytringsfrihetskommisjonen, som ble nedsatt av regjeringen i februar 2020 under ledelse av Kjersti Løken Stavrum, tidligere generalsekretær i Norsk Presseforbund og nåværende styreleder i ytringsfrihetsorganisasjonen Norsk PEN. Mange mener det var på høy tid med dette initiativet, den forrige kommisjonen avsluttet sitt arbeid så langt tilbake som i 1999. Konklusjonene den gang førte til at Stortinget i 2004 vedtok omfattende endringer i grunnlovens paragraf 100, som tross revisjonen fortsatt innledes med den grunnleggende setningen fra 1814: «Ytringsfrihet bør finne sted.» Siden moderniseringen av paragrafen i 2004 har både den samfunnsmessige og teknologiske utviklingen på informasjons- og kommunikasjonsområdet rullet videre i et akselererende tempo. Den nye kommisjonen fikk i oppdrag å utrede de sosiale, teknologiske, juridiske og økonomiske rammene for ytringsfrihet og redaktøransvar i dagens samfunn. Rapporten ble levert til Kultur- og likestillingsdepartementet 15. august 2022, og blir diskutert nærmere i denne bokens siste del.

26. august 2021, mindre enn ett år etter at serien om «Guds utvalde» ble sendt, arrangerte den nye Ytringsfrihetskommisjonen et innspillsmøte med mediebransjen i Pressens Hus i Oslo. NRK, statens eget mediehus med et årlig budsjett på nærmere seks milliarder kroner, var representert ved etikkredaktør Per Arne Kalbakk. Han uttalte seg blant annet på bakgrunn av retningslinjene i den såkalte NRK-plakaten, der det i paragraf 13 heter at «NRK skal ivareta ytringsfrihet og ytringsvilkår for borgerne» og hvor man i paragraf 18 kan lese at «NRKs tilbud skal gjenspeile Norges religiøse arv og mangfold av livssyn og religion i det norske samfunnet». Kalbakk åpnet sitt innlegg med følgende ord: «I dag er det større ytringsmuligheter og flere ytringskanaler enn noen gang, men redaktørstyrte medier har samtidig blitt enda viktigere. Vi lever i en overflod av informasjon, og dessverre så er desinformasjon, propaganda, hets og hatefulle ytringer også en betydelig del av dette bildet. Da er redaktørstyrte medier en viktig garantist for en åpen offentlig samtale der informasjon blir faktasjekket og et mangfold av meninger slipper til.»

Den siste setningen fremstår i et spesielt lys når man vet at Brennpunkt-journalistene til programmet om BCC gjorde utstrakt bruk av nederlenderne Jonathan van der Linden, Ben van Wijhe og Oscar Floor som kilder. Alle tre vokste opp i det samme området av Nederland, og hadde tilhørt samme lokale søstermenighet av BCC i oppveksten. De hadde også det til felles at de hadde åpenbare motiver for å motarbeide trossamfunnet de hadde forlatt på ulike tidspunkter, og der deres tidligere ektefeller og barn fortsatt var aktive medlemmer. Floor har bodd mange år i Norge og brukt mye tid og krefter på å motarbeide trossamfunnet her i landet.

- «Apropos Bjørn Olav; han har satt opp en liste med ting han lurer på som han har bedt meg sende over til deg (se nedenfor) [...] Hvis du har tid innimellom, hjelper det oss veldig med å forstå hva Bernt Aksel og co har holdt på med. Hilsen Harald.» (Enda en e-post fra Harald Eraker, der han ber bedrageritilalte Van der Linden forklare Brennpunkt-journalistene «hva Bernt Aksel og co har holdt på med».)
- «Vi har bestemt oss for å ta med historien om Nordli gård i dokumentaren, synes den viser veldig tydelig hvordan menighetens penger havner i lomma til KS og ikke minst BAL [...] Kunne du hjelpe oss med dette?» (Eraker ber om ytterligere hjelp fra tiltalte Van der Linden.)

- «Snakket med Harald. Han fortalte at de på fredag hadde sendt over en mengde anklager, beskyldninger og bevis til BCC. Harald sa at de ikke ville få noen god helg!» (Ben van Wijhe oppdaterer Van der Linden om Harald Erakers virksomhet.)

I møter og e-postutvekslinger med ansvarlige i NRK, deriblant tidligere omtalte etikkredaktør Kalbakk, hadde BCC flere ganger gjort oppmerksom på at statskanalens kilder hadde sterk egeninteresse av å sverte den kristne frimenigheten. Riksringkasteren var også blitt gjort oppmerksom på at det israelske private påvirkningsbyrået Psy-Group, som var blitt engasjert for å gjennomføre en påvirkningsoperasjon mot BCC, selv hadde beskrevet Ben van Wijhe som sin klient. BCC informerte i tillegg om at trossamfunnet i samme periode som NRK arbeidet med sin dokumentar, ble utsatt for trusler og forsøk på pengeutpressing fra en person som i ettertid selv har opplyst i avhør at han hadde kontakt med en av NRKs kilder. BCCs mange forsøk på å få redaksjonen til å forstå alvoret i saken ble av mediehuset avfeid som trenering, avledningsmanøvre og forsøk på å motarbeide den journalistiske prosessen. NRKs reaksjon var å sende BCCs informasjon videre til sine kilder, med de betydelige konsekvensene det fikk for den senere etterforskningen av straffbare forhold.

- «Hei Jonathan. Takk for praten sist angående PsyGroup-saken. Vedlagt finner du dokumentet som refererer til Ben van Wijhe som deres client, hans advokat Aldo Verbruggen og deg. Dokumentet var et vedlegg til en e-post sent av Emmanuel Rosen i juli 2017 til flere andre personer. Både Emmanuel Rosen og mottakerne av denne e-posten har adresser som ender på @psy-group.com [...] Du må ikke dele det vedlagte dokumentet eller innholdet i e-posten med andre uten å ha avtalt det med meg [...] Spent på å høre om du har funnet ut om du har e-poster/sms'er eller annet skriftlig som viser hvordan Emmanuel Rosen tok kontakt med deg :) Hilsen Harald.» (Harald Eraker i e-post til Jonathan van der Linden)
- «Vår misjon er å spre sannheten om Brunstad Christian Church og øke bevisstheten om deres virksomhet. Lederne opptrer mer som kultledere enn som Guds menn [...] BCC er ikke gudsyndyrkelse, det er en pengemaskin [...] Denne kulten søker å ødelegge tidligere medlemmer, skjuler alvorlig internt misbruk og øker sine milliarder gjennom barnearbeid. En beslutning om å forlate BCC kan koste deg familien, hjemmet og alle sparepengene.» (Fast tekst på nettstedet BCCcult.com, opprettet i det skjulte av det israelske påvirkningsbyrået Psy-Group.)

Trond Eivind Johnsen i BCC var selv med på møter med NRK om kildebruken deres, og stilte også opp i debatter på vegne av trossamfunnet i etterkant av sendingen. Johnsen mener at etikkredaktør Kalbakk hadde gode poenger i innlegget sitt til Ytringsfrihetskommisjonen, og legger til at det neppe er mange som er uenige med ham om behovet for seriøse aktører som kan sikre en åpen og faktabasert offentlig samtale. Så fortsetter han:

– Det vi opplever, er likevel at Kalbakk og deler av den øvrige redaktørstyrte pressen lukker øynene for at de selv i en del tilfeller bruker sin enorme makt til å begrense andres ytringsfrihet. De blir en del av mobben, eller enda verre, leder for mobben. I dokumentaren «Guds utvalde» gikk landets største og mektigste redaktørstyrte medieaktør på lufta med en så forvrengt og forutinntatt virkelighetsframstilling at BCC-medlemmene ikke på noen måte kjente seg igjen, og der vi som minoritet aldri reelt fikk komme til orde for å fortelle vår versjon. De forlangte at vi skulle svare på spørsmål, men når vi fortalte at spørsmålene var forankret i et feil virkelighetsbilde og forsøkte å fortelle vår historie i riktig kontekst, ble det latterliggjort og framstilt som om vi motarbeidet pressen. Ser man på sosiale medier og på NRKs egne kommentarfelt, er det helt tydelig at Brennpunkt-journalistene pisket opp en offentlig mob-mentalitet mot BCC som de ikke har grunn

til å være stolte av. NRK avskar effektivt vår ytringsfrihet, og dette er veldig dramatisk, sier Johnsen.

– Jeg tenker at NRK og andre medier ikke ville ha kunnet behandle minoriteter som har opinionens anerkjennelse på samme måte uten å vekke ramaskrik, kommenterer informasjonsmedarbeider Anne Lea Krarup Nielsen. – I USA er det de siste årene blitt avdekket store økonomiske misligheter i støtteorganisasjoner for minoritetsgrupper som har stått sterkt i folkeopinionen. Når noen få modige journalister har avslørt slike forhold, er de omgående blitt møtt med massiv fordømmelse fra toneangivende redaktørstyrte medier som synes å være livredde for å gå på tvers av det virkelighetsbildet de selv har vært med på å skape. Et eksempel er avsløringen av tvilsomme transaksjoner knyttet til Black Lives Matter-bevegelsen. De som først våget å skrive om dette, ble beskyldt for å forsvare undertrykkere og overgripere, og for å drive hat-journalistikk. Hvis derimot minoritetsgrupper som ikke har majoritetens gunst beskyldes for uregelmessigheter, er det ingen ende på forhåndsdømmingen fra de samme redaktørstyrte mediene.

- «I de senere år har Psy-Group utviklet en rekke kunstferdige og skjulte operasjoner. I Amsterdam klagjorde selskapet en rapport om en religiøs sekt kalt Brunstad Christian Church hvis norske leder, ifølge Psy-Group, hevder å ha skrevet 'en viktigere bok enn Det nye testamentet'.» (Tidsskriftet The New Yorker i artikkelen «Privat Mossad til leie»)

– BCC er et trossamfunn med en sterk finansiell posisjon, et konservativt syn på spørsmål som for eksempel likekjønnet ekteskap og en historikk der menigheten, hvis man går noen tiår tilbake, framsto som lukket for omgivelsene, sier pressetalsperson og styreleder Berit Hustad Nilsen. – I dagens medieskapte samfunnsfortelling er BCCs rolle dermed nesten selvsagt, det blir rollen som den kultlignende bevegelsen der en gruppe sterke menn utnytter medlemmene finansielt. Gjennom å skape helvetesangst, frykt for sosial ekskludering, og samtidig inngi en følelse av eksklusivitet som «Guds utvalde», binder disse lederne medlemmene til seg, isolerer dem fra samfunnet og sikrer sin egen økonomiske framtid. Det er naturligvis en rolle som de aller fleste i samfunnet finner frastøtende og provoserende. Om man har aldri så mange svin på skogen selv, kan man i det minste heve seg noen moralske hakk ved å gi uttrykk for sin avsky for slike kultledere. De som fyller denne rollen kan trygt henges ut, både i trykte og sosiale medier, harseleres med og trakasseres, fastslår Hustad Nilsen.

- «Sosiale medier gjør det mulig å finne frem til praktisk talt hvem som helst og spille med deres vett og forstand. Du kan gjøre hva du vil. Du kan være hvem du vil. Dette er et sted der kriger utkjemper, valg blir vunnet og terror fremmes i det skjulte. Det finnes ingen styring, ingen regler. Dette er et ingenmannsland.» (Uzi Shaya, tidligere fremtredende Mossad-agent om en økende samfunnsfare)

«Det trykte ord er et mektig våpen»

Som forfatter av denne boken vil undertegnede, Dag Christensen, for ordens skyld gjøre oppmerksom på at jeg er uten tidligere eller nåværende tilknytning til Brunstad Christian Church. Min interesse for å skrive denne boken er tuftet på et langt liv i mediebransjen, som journalist og vaktstjef, redaktør/sjefredaktør, programleder, korrespondent, forlagssjef, kommunikasjonsrådgiver, talsperson – og skribent. Jeg har opplevd media på nært hold og fra mange vinkler, og merket meg de senere års utvikling med nyhetsformidling og deadlinepress døgnet rundt, en eksplosiv fremvekst av elektroniske og såkalt sosiale medier – foruten

polariseringen og skittkastingen dette kan medføre. Som regel er sistnevnte uten konsekvenser for aktørene, men til skade både for de som rammes, kvaliteten i samfunnsdebatten og, i ytterste konsekvens, ytringsfriheten og demokratiet.

- «Den som anklager, tar stort sett liten risiko, og selve anklagen er nok. Det gjelder generelt i vårt mediesamfunn: Blir du etterforsket, er du stemplet og mister som regel jobben. Blir du tiltalt, er du ute av enhver jobb i lang tid, og det spørres om det hjelper å bli frifunnet [...] I vår rettsteori er vi alle uskyldige til det motsatte er bevist, men i dagens ekstremt mediale samfunn er vi dømt når vi anklages.» (Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo, i Dagens Næringsliv)

I tillegg til mine egne observasjoner og interesser, er jeg nok i noen grad påvirket av min far, presse mannen, samtidshistorikeren og forfatteren Chr. A.R. Christensen, en livslang forsvarer av ytringsfriheten. Under den tyske okkupasjonen 1940 til 1945 var han en sentral aktør i den illegale pressen. Han samarbeidet nært med Hjemmefrontens ledelse, ble omtalt som dens «skrivende ideolog» og utformet virkningsfulle paroler i holdningskampen mot nazistenes ensretting og undertrykkelse. Han formulerte også den offisielle seiersproklamasjonen da marerittet endelig var over 8. mai 1945. Under krigen ble han arrestert flere ganger, underkastet forhør av Gestapos mest fryktede mann i Norge, Siegfried Wolfgang Fehmer, og satt i første omgang 16 måneder på enecelle i kjelleren på Gestapo-fengselet i Møllergata 19 i Oslo. I juni 1945 ble han den første sjefredaktøren for Verdens Gang, dagens VG. Den nye avisen ble forberedt av ham og Hjemmefrontens ledelse det siste krigsåret for å føre samholdet og holdningene fra motstandskampen videre under gjenoppbyggingen av det frie, demokratiske Norge. I 1947 ble han utpekt som ett av tolv medlemmer fra hele verden i FNs nyetablerte kommisjon for informasjons- og pressefrihet.

Far var i flere år formann i Norsk Presseforbund, og gjennomførte i 1956 en gjennomgripende revisjon av pressens selv pålagte etiske retningslinjer, den mye omtalte Vær varsom-plakaten. Han innledet den nye versjonen med følgende formaning: «Det trykte ord er et mektig våpen. Misbruk det ikke!» Hans filosofi var at «skal man mene, må man først vite», og han støttet selvsagt den berømte engelske redaktøren og forfatteren C.P. Snow, som i et essay om journalistikk i sin avis Manchester Guardian i 1921 formulerte den berømte setningen om at «kommentaren er fri, men fakta er hellige». Ikke uten grunn valgte professor og mediehistoriker Martin Eide «Saklighetens lidenskap» som tittel på sin biografi om far, den ble utgitt på Aschehougs forlag i 2006.

Selv har jeg erfart ytringsfrihet, faktahåndtering, bruk og vern av kilder og praktisering av presseetikk blant annet i min tid som vakt sjef, reporter og spesialmedarbeider i VG og Aftenposten, gjennom 24 år som korrespondent for det amerikanske nyhetsmagasinet Time, redaktør i Hjemmet, forfatter av dokumentarlitteratur og som talsmann for NATOs Sør-Europa-kommando i Napoli under Bosniakrigen på 1990-tallet. Samt fra flere andre miljøer der jeg enten har jobbet selv eller har kjent godt til de redaksjonelle rutineene. Mye har vært bra og er blitt enda bedre med årene. De strengeste internreglene for presseetikk og kontroll av kilder og fakta opplevde jeg i Time Magazine og som sjefredaktør i den norske utgaven av verdenssuksessen Reader's Digest (Det Beste). Kravene der kunne til tider oppleves som svært utfordrende, men hvor ofte er disse publikasjonene blitt felt for faktafeil?

Mitt mest kontante møte med «fake news» fikk jeg som passasjer på en jumbojet fra tyske Lufthansa, på vei fra Tokyo til Frankfurt for mange år siden. Etter et stopp i New Delhi en sen nattetime ble maskinen kapret av et halvt dusin palestinere fra terrororganisasjonen Svart

september, som under mellomlandinger langs ruten hadde klart å komme om bord med håndgranater, revolvere og sprengstoff. Det ble åtte svært ubehagelige timer i 30 000 fots høyde – ikke på vei mot Athen, Frankfurt og Oslo, men forsvunnet utenfor radardekning over Det indiske hav og Rødehavet – før kapteinen, med en revolvermunning i nakken og praktisk talt tomme drivstofftanker, nødlandet i Aden, i det daværende kommuniststyrte Sør-Jemen. Deretter ble det en ytterligere tilsynelatende evighet som gisler i stekende hete om bord, før tyske myndigheter fikk kjøpt oss fri for flere titalls millioner kroner. Både i luften og på bakken måtte vi høre på høyst manipulerte «fakta» om konflikten mellom palestinerne og Israel, og om Tysklands påstått kriminelle rolle i den. Det ble en slitsom flom av falsk informasjon før jeg sammen med 174 andre om bord til slutt slapp fri og ble hentet av et annet fly fra Lufthansa.

- «Denne saken ble ikke bare startet på sviktende grunnlag, den ble startet uten noe grunnlag i det hele tatt.» (Pål Hernæs, Bernt Aksel Larsens advokat, i en kommentar til Økokrims siktelse)
- «Når Økokrim endelig konkluderte med å fullstendig renvaske meg, og i tillegg måtte betale meg erstatning, skulle altså NRK Brennpunkt ta akkurat de samme sakene opp på nytt, også nå med Van der Linden og hans e-postboks som kilde.» (Kommentar fra Bernt Aksel Larsen)
- «I realiteten har ingen klart å dokumentere at toppledelsen har hatt direkte privatøkonomiske fordeler av sin posisjon. Flere har beskrevet at lederne er blitt svært rike, men det er aldri blitt etablert en direkte kobling mellom dette og menighetens midler.» (Brennpunkt-redaksjonen med skriftlig selverkjennelse noen måneder etter at programmet om BCC ble sendt)

I denne boken siteres det en rekke steder fra kommunikasjon mellom journalister og deres kilder. Det aktuelle materialet er på forhånd blitt gjort tilgjengelig som resultat av ulike rettsprosesser. Sitatene som gjengis utsetter altså ikke NRKs eller andre mediers kilder for ytterligere belastning eller risiko og er ikke i konflikt med prinsippet om kildevern, som jeg i egenskap av journalist og forfatter støtter fullt ut. Jeg ble i sin tid utfordret på dette med beskyttelse av kilder av den såkalte Lund-kommisjonen, som i 1994 ble nedsatt av Stortinget for å granske de hemmelige tjenester i Norge. Jeg ble innkalt til avhør av kommisjonen og grillet av en tidligere generalmajor med bakgrunn fra Etterretningstjenesten. Han og de andre medlemmene rundt bordet ville vite hvem som hadde vært kilde til en bok jeg hadde utgitt tidlig i 1975 sammen med en av redaktørene i Time Magazine. Boken, som het «Hit team» («Nummer tretten» på norsk) og ble utgitt på en rekke språk, handlet om Israels hevnaksjon mot de ansvarlige etter palestinske terroristers massakre på israelske idrettsutøvere under sommer-OL i München i 1972. Bokens hovedtema var det fatale feilgrepet da Mossad-agenter, etter tolv presise drap andre steder i verden, sommeren 1973 likviderte feil mann på fredelige Lillehammer.

Utallige senere faktalekkasjer bekrefter at vi allerede mens vi skrev boken i 1973–74 hadde tilgang til veldig presis informasjon om disse operasjonene, og spesielt den oppsiktsvekkende flausen i Norge. Hvem hadde sittet på den detaljerte kunnskapen og gjort den tilgjengelig for oss? Jeg avsto å fortelle noe om det. Generalen varslet straks at han kunne få meg dømt til å oppgi kilden(e). Jeg svarte at han neppe ville få domstolene med på det, men nok kunne regne med et solid oppslag hvis jeg fortalte mine kolleger i VG om hva Lund-kommisjonen holdt på med. Det ble med trusselen, generalen innså åpenbart hvor sterkt kildevernet står i Norge. Også i rettsapparatet.

Skatt, juss og sørlandsidyll

Fra Kristiansand til Hongkong

De to enkeltpersonene med tilknytning til BCC som i særdeleshet er blitt harselert og herjet med av medier som NRK Brennpunkt, Dagens Næringsliv, Tønsbergs Blad og i tillegg i et utall sosiale medier, er Bernt Aksel Larsen og menighetens forstander og åndelige overhode, Kåre Johan Smith. Begge er kristenprofiler med lang fartstid fra Brunstad Christian Church, den eneste globale kristne bevegelsen som har sitt utspring i Norge. I dag har BCC cirka 9 000 medlemmer fordelt på 19 lokalmenigheter her i landet. I tillegg kommer rundt 16 000 medlemmer i 54 land i alle verdensdeler. I Norge står trossamfunnet særlig sterkt på Østlandet og langs kysten nordover til Harstad. Kritikernes lett nedlatende betegnelse *Smiths venner* er blitt så innarbeidet at det er dette oppslagsordet man i årevis ble omdirigert til når man søkte på *Brunstad Christian Church* i selv en så seriøs kunnskapskilde som nettutgaven av Store norske leksikon. Ikke før høsten 2021 ble dette snudd riktig vei.

Bernt Aksel Larsen er blitt karakterisert som en intelligent, hardtarbeidende økonom og investor med knallhard sans for business – og stor personlig interesse for religion og samfunnsutvikling, med særlig vekt på kristne og andre minoriteters vilkår. Mange mener at klisjeen om et kaldt hode og et varmt hjerte passer godt på ham. Andre har problemer med å plassere ham på den medmenneskelige skalaen, hvem er han – egentlig? Kombinasjonen av religiøst engasjement, betydelig personlig velstand og sterke ytringer har brakt ham ut i hardt vær store deler av livet. Han er blitt beskrevet som en søkkrik kristenbanditt, men også som en moderne Hans Nielsen Hauge (1771–1824), legpredikanten og industrigründeren som fikk stor innvirkning på legmannsbevegelsen i Norge.

Bernt Aksel blir født i Kristiansand 25. februar 1960 som nest yngst i en søskenflokk på tre jenter og fire gutter. Verden er inne i en brytningstid. Europa er omsider gjenreist etter to verdenskriger i løpet av bare et par generasjoner, nå står Norge og resten av demokratiene i Vest-Europa og Nord-Amerika på terskelen til «de gylne sekstiårene». Optimisme, økende sosial velstand og økonomisk oppgang preger utsiktene, himmelen synes skyfri.

I den fredelige sørlandsbyen er Bernt Aksels foreldre og besteforeldre aktivt med i Den Kristelige Menighet, som Brunstad Christian Church heter på denne tiden. Faren er utdannet skipsmaskinist, men har gått i land etter noen år til sjøs, giftet seg og stiftet familie. Nå jobber han på Kristiansands Mek. Verksted, byens skipsverft med røtter tilbake til 1855. I tillegg er han ubetalt forstander for den lokale menigheten og dens 60–70 medlemmer.

– Mine foreldre Hanna og Birger betydde svært mye for meg, forteller Bernt Aksel. – Mamma var familiens klippe. Alltid til stede, alltid favnende, en enorm ressurs på så mange plan. Hun lærte meg å spille sjakk lenge før jeg kunne lese, holdt åpent hus og inviterte gjerne hele nabolaget på kaffe, saft og boller på kveldene. Hun bidro til at jeg trivdes på skolen og aldri kjedet meg. Lysten til stadig å lære noe nytt har fulgt meg fra jeg var liten.

Menigheten blir gradvis en del av livet også for Bernt Aksel og de fleste av hans seks søsken, tilhørigheten sitter liksom i veggene i barndomshjemmet. Som tenåring møter han den 15 år eldre Kåre J. Smith fra Oslo, som tidlig i 1970-årene reiser rundt i Norge, Sverige, Finland og senere i

USA og misjonerer kraftfullt for trossamfunnet. Han har lenge Stockholm som base, men er også en flittig deltager i samlingene på menighetens sentrale og tradisjonsrike stevnested på Brunstad i Vestfold. Eiendommen ligger solvendt ved Vestfjorden utenfor Tønsberg og skal senere gi opphav til trossamfunnets nåværende navn. Det er på Brunstad de to blir kjent med hverandre. Smiths kraftfulle personlighet, frimodige tale og forkynnelse fascinerer Bernt Aksel, som midt på 1970-tallet er blitt en svært selvstendig, men lite målbevisst ungdom.

– Kåre, som er BCC-grunnlegger Johan Oscar Smiths barnebarn, var henvendt og sterk og ga meg en retning i livet. Han forklarte betydningen av personlig innsats og ansvarsfølelse, målrettet engasjement og vilje til å yte noe for andre, for fellesskapet. Han stabiliserte kompasset mitt. Jeg så en kurs og skjønnte hvordan jeg burde leve, minnes Bernt Aksel Larsen.

Tidlig i tenårene må han ta viktige avgjørelser når det gjelder videre skolegang og hva han vil bli som voksen. På ønskelisten står hverken brannmann, politi, pilot eller predikant. I stedet ser han for seg et eller annet innen jus eller økonomi, helst det siste. En medfødt sans for tall fører ham inn på Kristiansand Handelsgymnasium, hvor han tar artium i 1979. Etter verneplikt som utskrevet sanitetsbefal i Infanteriet, utdanner han seg videre på Skatteetatskolens fireårige revisorlinje i Oslo. I et påfølgende praksisår for skattevesenet bistår han politiet i økonomisk etterforskning. Innsatsen i en større straffesak blir lagt merke til og resulterer i et personlig anbefalingsbrev fra statsadvokat Pål S. Berg, en tungveker blant landets jurister.

Mens han er engasjert for skattevesenet, blir han kontaktet av en kineser han kjenner fra internasjonale møter på Brunstad. Mannen trenger en engelsklærer og administrativ medhjelper på en privatskole han driver i Hongkong. Det lyder eksotisk for den unge sørlendingen, som er nysgjerrig på asiatisk livsstil og kultur. Han takker ja til tilbudet og legger dermed grunnlaget for senere virksomhet i denne delen av verden.

Mot slutten av et begivenhetsrikt år i den britiske kronkolonien hører Bernt Aksel en norsk stemme i telefonen. Det er sjefen for Kriminalpolitisenentralens økokrim-seksjon som gjerne vil ha den lovende politirevisoren inn i sin stab. Tilbudet er både konkret og smigrende: – Vi har en ledig jobb her nå. Den er din hvis du vil ha den. Bernt Aksel sier ja takk og bestiller flybillett til Oslo.

Gjennom arbeidet som politirevisor utvikler han evnen til å gjennomgå hundrevis av sider med regnskap på jakt etter feil, mangler og mulige lovbrudd. Arbeidet krever utholdenhet og konsentrasjon og må utføres metodisk og lidenskapsløst. Evnen til grundig analyse kommer til god nytte både nå og i fremtidige roller som rådgiver og investor i en rekke sammenhenger.

Det blir likevel bare et kort mellomspill på gamle tomter før han igjen befinner seg på jobbmessig flyttefot, denne gang til Skattedirektoratets avdeling for internasjonal kontroll. Der får han et særlig ansvar for såkalt *transfer pricing*. Dette området er på dette tidspunkt i sin spede begynnelse i norsk sammenheng, men anses i dag som det virkelig store skattetekniske området i internasjonalt forretningsliv. Det handler veldig forenklet om skattemessig riktig prising av varer og tjenester i transaksjoner mellom nærstående parter, for eksempel mellom selskap i samme konsern som er lokalisert i forskjellige land med ulike skatteregimer. Larsen tilegner seg raskt kunnskap, og blir snart også brukt til å holde seminarer om emnet.

Bernt Aksel blir i Skattedirektoratet i syv nye år, til høsten 1992. I mellomtiden har han giftet seg med sin finske kjæreste Heidi-Kristiina Nevanlinna fra Helsingfors. Paret har svært ulik bakgrunn. Han er oppvokst i en sørlandsk sjømannstradisjon, hun kommer fra en utpreget akademisk slekt som i generasjoner har gjort seg bemerket innen medisin, språk og matematikk.

Begge er sterkt engasjert i det samme trossamfunnet og blir kjent med hverandre i 1980-årene, først og fremst under stevner på Brunstad. I januar 1991 gifter de seg i Finland, der Heidis far på denne tiden arbeider som kommunelege. Hun er lærerstudent og 21 år gammel, Bernt Aksel fyller snart 31. Sammen flytter de til Oslo.

St. Petersburg

Begivenhetene som denne boken handler om, har på mange måter sitt utspring i Russland på begynnelsen av 1990-tallet, en tid med historiske omveltninger i Øst-Europa. Etter flere tiår med økonomisk utmattende kapprustning og frykt for en ny og altødeleggende verdenskrig med atomvåpen, har Sovjetunionen og Warszawapakten tapt den kalde krigen mot USA og NATO. Øst for det såkalte Jernteppet, som har delt Europa på langs siden 1945, er samfunnsstrukturene nedslitt. Befolkningen er trett og desillusjonert og lengter etter bedre kår og frihet fra overvåkning, undertrykkelse og diktatur. Presset øker, østblokken slår sprekker innenfra. Sovjetunionens president Mikhail Gorbatsjov, USAs Ronald Reagan og hans etterfølger George H.W. Bush møtes og inngår avtaler om avspenning og samarbeid på flere områder. Gorbatsjov ønsker sosiale og økonomiske reformer for folket. Jernteppet faller. Det samme gjør Skammens mur, som med sine vaktårn, minefelt og skarpskyttere har skilt Øst-Berlin fra Vest-Berlin i 28 år og skapt mye menneskelig tragedie. Øst-Tyskland (DDR) og Vest-Tyskland gjenforenes i et demokratisk Tyskland, og Warszawapakten havner på historiens skraphaug.

Prosesen er langt fra smertefri. Reaksjonære krefter iverksetter kuppforsøk mot Gorbatsjov, men mislykkes på ydmykende vis og baner veien for Sovjetunionens definitive kollaps i desember 1991. Samtlige av imperiets delrepublikker, fra Estland, Latvia, Litauen og Ukraina i vest til grenseområdene i Sentral-Asia i øst, erklærer seg over natten som selvstendige nasjoner. Nye statsledere vender Kreml ryggen, mange av dem orienterer seg i vestlig retning, mot EU og NATO. Den reformvennlige Mikhail Gorbatsjov, det kommunistiske samveldets siste overhode, glir inn i historiens skygge. Tilbake står et grunnleggende svekket Russland, en økonomisk og sosial branntomt truet av indre kaos og med en alkoholisert Boris Jeltsin ustøtt ved statsroret. Mens støvet legger seg etter det politiske jordskjelvet, øker usikkerheten både nasjonalt og i verden omkring. *Hva nå?*

Mot dette dramatiske bakteppet må Bernt Aksel Larsen høsten 1992 foreta et karrieremessig valg mellom to alternativer: Det ene er å fortsette i skattevesenet, der det er i ferd med å åpne seg en mulighet til å jobbe noen år i Moskva. Den andre muligheten er å slutte som statsansatt og bygge opp et privat forretningsforetak i St. Petersburg, der trossamfunnet nylig har etablert en lokal menighet. Russland fascinerer ham uansett: Som rådgiver i Skattedirektoratet har han studert og forelest om internasjonal skatteavtalerett, satt seg inn i moderniserte tollregler og studert russisk forretningsjus. I tillegg har han deltatt på mange Russland-orienterte seminarer i regi av ulike departementer i Oslo.

Bernt Aksel velger det private alternativet, sier opp i Skattedirektoratet og drar til St. Petersburg, Russlands nest største by med 5,4 millioner innbyggere. Fra 1924 til september 1991 bar den navnet Leningrad, oppkalt etter det sovjetiske kommunistpartiets første leder, Vladimir Lenin.

Det er en historisk hardt prøvet by han kommer til. Opprinnelig var området en svensk middelalderbosetning ved elven Nevas utløp i Finskebukta og Østersjøen. I 1703 bestemte tsar

Peter den store at Russlands nye hovedstad skulle anlegges nettopp her, på sumpmarkene i elvedeltaet. Ni år senere var St. Petersburg, med navn til minne om apostelen Peter, blitt reist av 40 000 tvangsarbeidere. Tusenvis av dem døde underveis som følge av ekstremt arbeidspress, elendige levevilkår og mye sykdom i det kalde og fuktige klimaet. Særlig ille var det vinterstid, når en lammende isvind herjet langs Neva. Byen fikk også hard medfart under første verdenskrig og den såkalte oktoberrevolusjonen i 1917, da en gruppe revolusjonære opprørere med Lenin i spissen stormet Vinterpalasset, kastet landets styre og banet veien for en brutal borgerkrig, etablering av Sovjetunionen og det påfølgende kommunistdiktaturet under Josef Stalin.

Under andre verdenskrig ble Leningrad angrepet og beleiret av Hitlers Wehrmacht fra september 1941 til januar 1944. I 29 desperate måneder ble byens den gang fire millioner innbyggere utsatt for artilleribeskytning, isolasjon og mangel på absolutt alt. Lidelsene var enorme. Mer enn én million mennesker måtte bøte med livet, først og fremst på grunn av krigshandlinger, sykdom, sult og utmattelse. Leningrad fikk status som *helteby* på grunn av befolkningens kollektive motstand. Trolig led bare Stalingrad en verre skjebne før nazistene til slutt ble nedkjempet, og de overlevende tyske soldatene sendt til Sibir for langsomt å gå til grunne i Stalins straffearbeidsleire.

Larsens oppdrag i Russland består i å starte et datterselskap av det finske foretaket OY Finn-Tack Ltd. Selskapet produserer seletøy og dekken til hester, og ble grunnlagt i Lahti i 1982 av nordmannen Gunnar Gangsø. Fra en sped begynnelse har virksomheten blomstret og gitt grunnlag for ekspansjon utenlands. I tillegg til å være forretningsmann, spiller Gangsø en viktig rolle i Den Kristelige Menighet (senere kalt BCC) og har blant annet stiftet og ledet en lokal menighet i Lahti. Gjennom trossamfunnet er han blitt kjent med Bernt Aksel Larsen og er dessuten en mangeårig venn av Kåre J. Smith. På privat basis har Smith og Gangsø gjort forretninger sammen, i første rekke innen hesteutstyersbransjen. Nå står knoppskyting i Russland for tur, og de vil ha med seg Bernt Aksel på laget.

I St. Petersburg går han opp løypa og sørger for at Finn-Tacks datterselskap får leie lokaler i en fraflyttet fabrikkbygning eid av et selskap som produserer vesker av lær. Eiendommen ligger sentralt i byen med offentlige bygninger og konsulater i nabolaget. Men behovet for oppussing er enormt, og prosjektet blir ingen dans på roser. Få uker etter at renoveringen starter i 1993 melder de første problemene seg. Et lokalt håndverkerfirma skaper hissig konflikt av noen tilsynelatende bagateller, innkaller til oppvaskmøte og stiller med advokat. Det blir en ubehagelig forsmak på russisk virkelighet i en kaotisk tid for landet, men på vei ut fra møtet gir advokaten visittkortet sitt til Bernt Aksel Larsen og ber ham komme på kontoret neste dag. Kontakten skjer så raskt og diskret at ingen andre legger merke til den.

– Jeg stilte som avtalt, ganske spent på hva jeg hadde i vente, forteller Larsen. – Advokaten gikk rett på sak, han fastslo at klientene hans var mafialignende kjeltringer som ikke skydde noen midler, og at jeg som naiv utlending var sjanseløs i en konflikt med dem. Vi i Russland er livsfarlige, la han til. Ting er i endring, spillereglene er vanskelige å forstå for dere som kommer blåøyde fra Norge. Jeg tror dere er hederlige folk som jobber hardt. Hold deg innenfor loven og ligg lavt. Ikke gi inntrykk av at du har penger eller eier noe av verdi. Hvis du trenger en advokat på din vei, kan du komme tilbake til meg.

– Jeg tror denne fyren hadde en innflytelsesrik posisjon i sikkerhets- og etterretningsorganisasjonen FSB (som inntil oktober 1991 het KGB), og ikke var begeistret for det han så av maktmisbruk og korrupsjon i det grumsete samrøret av kriminelle miljøer og statlige strukturer, sier Larsen. – Han sa til meg: «Dette er ikke Norge. Du er i et land der mafiaen er over

alt, du kan ikke stole på noen. Dette er blodig alvor, disse folkene tenker seg ikke om to ganger før de dreper et menneske, hvis de tror de har fordel av det. Rådene du har fått med deg fra Norge må komme fra noen som ikke har peiling på de faktiske forholdene her borte.» – Jeg fikk et ryddig forhold til mannen, og når jeg senere sto overfor krevende situasjoner og direkte trusler, sørget han på sin uransakelige måte for at bølgene la seg.

Bernt Aksel Larsen får også en annen indirekte berøring med KGB/FSB: Da den formelle registreringen av Finn-Tacks russiske datterselskap var gjennomført sent i 1992, mottok han en offisiell firmaattest – signert Vladimir Putin. Putin hadde begynt i KGB i 1975, rett etter avsluttede jusstudier ved statsuniversitetet i Leningrad. Etter opplæring i avdelingen for kontraspionasje, ble Putin satt til å overvåke utenlandske diplomater i byen. I tillegg deltok han i jakten på såkalte dissidenter, politisk opposisjonelle russere. Den ambisiøse agenten utmerket seg i tjenesten, ble i 1985 overført til Dresden i det daværende Øst-Tyskland og var der til DDR-staten kollapset i oktober 1990. Deretter vendte han tilbake til Leningrad, der gamle studiekamerater som i mellomtiden hadde fått solide politiske posisjoner skaffet ham jobb som viseborgermester og «utenriksminister» med spesielt ansvar for vestlige etableringer i byen. Lite ante Larsen i 1992 at Putin åtte år senere skulle bli Russlands statsminister og deretter president og moderne *tsar*, tilsynelatende på livstid. Og at han i februar 2022 skulle føye seg inn i rekken av hensynsløse despoter som påførte både egne og andre lands borgere ufattelige lidelser og tragedier, i hans tilfelle gjennom en grusom angrepskrig mot nabolandet Ukraina. Bernt Aksel har beholdt den signerte firmaattesten som et minne om turbulente år i vårt naboland, men i lys av dagens situasjon er det med svært blandede følelser han tenker på den.

Utover på 1990-tallet førte president Boris Jeltsins uberegnelige ledelse og sviktende helse til et rått maktspill der korrupsjon, kaos og usikkerhet nådde skremmende nivåer. Rubelen stupte, hyperinflasjon lammet næringslivet og snart ble amerikanske dollar enerådende som stabilt betalingsmiddel. Mafiagjenger konkurrerte om lukrative markeder, drap og hevndrap ble dagligdags og sjelden oppklart. Eiendomsprisene seilte utforbakke. Det var kjøpers marked for alle som kunne tilby hard, vestlig valuta.

Blant dem som ser utviklingen og investeringsmulighetene i Russland på kloss hold er Gunnar Gangsø, Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen. I 1996 ønsker de å kjøpe fabrikkbygningen der Finn-Tack til nå har vært leietaker. Larsen kontakter ledelsen i det russiske foretaket som eier bygget, og får tilbud om å kjøpe hele eller deler av det nylig privatiserte selskapet sammen med direktøren. Larsen kan overta brorparten av aksjene billig, fordi mange av fabrikkens ansatte er blitt tildelt aksjer og gjerne vil selge dem for å skaffe seg hard valuta. Tilbudet er forlokkende, men vil ha som konsekvens at Bernt Aksel blir tungt involvert med den russiske ledelsen i selskapet. Larsens vurdering er at dette vil bli krevende, og han velger heller bare å kjøpe bygningen de er interessert i. Ettersom årene går er han glad for dette valget. – Jeg kunne fort endt opp som en vestlig oligark, med tilhørende omtale i Dagens Næringsliv, ler han, ikke helt uten ironi.

I tillegg til kjøpesummen for bygget, tilbyr Larsen å skaffe selskapet betydelige leveranser av lærvesker til vestlige land. I praksis dreier det seg om titusener små etuier som alle i Vesten nå skal ha til sine mobiltelefoner. Ordrene skal sikre hard valuta og flere hundre arbeidsplasser over lang tid for det russiske selskapet, som er rammet av krise på grunn av det økonomiske kaoset. Eierne takker for tilbudet og selger hele bygningen på 2000 kvadratmeter for 360 000 amerikanske dollar. Eiendommen ligger to–tre minutter med bil fra hovedgaten Nevski Prospekt, og det er ingen tvil om at den beskjedne kjøpesummen reflekterer et historisk bunnivå for eiendomspriser.

De nye eiernes plan er å forvandle hele den medtatte murbygningen til et moderne kontor- og forretningscenter for solide vestlige leietakere.

Mafia og millioner

Det faller i hovedsak på Bernt Aksel Larsen å gjennomføre kjøpet, sikre finansiering av renoveringen, skaffe leietakere – og innfri løftet om sysselsetting for inntil 400 ansatte hos veskeprodusenten. På bloggen sin skriver han mange år senere om stressnivået som fulgte med, og om et lite hyggelig mellomspill med organiserte kriminelle:

«Arbeidet jeg hadde gått i gang med var enormt krevende, og i denne perioden jobbet jeg meg bokstavelig talt helseløs. På en reise i Norge, der jeg skulle skaffe oppdrag for min russiske motpart, kollapset jeg på grunn av søvnmangel. Med sterke kramper havnet jeg på legevakten i Oslo. Etter noen døgn søvn var jeg likevel raskt tilbake i St. Petersburg. Da jeg omsider kom inn kontordøren, stirret min kollega vantro på meg og utbrøt: Er du i live?!

Jeg sank ned i kontorstolen, fikk en beroligende skvett vodka fra fryseren, og ble forklart hva som hadde skjedd: Mafiaen hadde ringt og gitt beskjed om at de ville møte meg til angitt sted og tid på en av byens undergrunnsstasjoner. Å takke nei til slike henvendelser var simpelthen ikke regnet som noe alternativ dersom man ønsket å være i live neste dag. Mafiaen hadde gjort det klart at de kjente mitt navn, adresse, telefonnummer og satt på mye annen informasjon om meg. De visste at jeg skulle kjøpe eiendommen med adresse Kaluzhkiy Per. 3 og prisen jeg skulle betale. Henvendelsen hadde åpenbart ikke vært et spørsmål om et møte, det var i realiteten en ordre om å stille opp. Siden de ansatte ikke hadde fått tak i meg, og møtetidspunktet for mafiaen var oversittet, regnet de det som selvsagt at de aldri mer ville få se meg.

Jeg fikk aldri vite hva mafiaen ville. Kanskje hadde de bestemt seg for å gi meg en ny sjanse, for vi fikk ikke besøk hverken den kvelden eller senere. Jeg kunne likevel ikke ha fått noe tydeligere signal om at skulle jeg unngå å ende opp på en av byens søppelfyllinger, trengte jeg gode råd fra noen som visste hva de snakket om. Og det litt brennkvik.

I St. Petersburg var det på denne tiden blitt et gryende internasjonalt forretningsliv, og de ulike nasjonalitetene hadde etablert sine egne miljøer. Finland hadde langt mer erfaring med sin mektige nabo i øst enn det Norge hadde, og via finske industrifolk fikk jeg en veldig klar beskjed: «Skal du overleve i denne byen, kan du ikke reise rundt og presentere deg som eier av det ene eller det andre, da vil du fremstå som rik og være en levende blink. Å kidnappe eller drepe vestlige eiere og pengefolk for profitt er storindustri her. Du er helt nødt til å etablere en struktur der du selv ligger svært lavt. Dette handler ganske enkelt om å overleve!»

Som ung og idealistisk nordmann hadde jeg ikke sansen for skjulte eierstrukturer. Hjemme i Oslo harselerte både presse, byråkrater og såkalte økonomiske spesialister over slike fordekte konstruksjoner, gjerne forbundet med land som Kypros. Kypros hadde ikke noen god klang blant kritikerne, og heller ikke for meg. På den annen side kunne jeg godt tenke meg å leve noen år til. Det var blitt svært tydelig at skulle jeg klare det, nyttet det ikke å fremstå offentlig som suksessrik vestlig bedriftseier.

En nærliggende og ganske vanlig løsning var å inngå en avtale med mafiaen om beskyttelse og la dem få en betydelig andel av kaka for å holde fred. For min egen del anså jeg det som helt uaktuelt. Jeg regnet det som helt avgjørende å følge russisk og internasjonal lovgivning, men jeg

begynte sterkt å tvile på om det var hensiktsmessig å følge en blåøyd norsk oppskrift skrevet av mennesker som helt åpenbart ikke hadde den fjerneste erfaring fra virkelighetens forretningsliv i Russland.

Som de fleste andre vestlige selskaper som lyktes i Russland på 90-tallet, endte også vi opp med å etablere et eierselskap på Kypros. Landets skatteavtale og særdeles effektive formelle kanaler mot Russland gjorde at det var blitt et springbrett for vestlig satsning. Formaliteter som det kunne ta et halvt år å ordne fra Norge, lot seg løse – på helt lovlig og korrekt vis – i løpet av få dager fra Kypros. For meg ble dette en ny virkelighet og en øyeåpner. Jeg fikk heldigvis også raskt gitt signaler utad om at hos meg personlig var det ingenting å hente, og det på en slik måte at det nådde helt fram til mafiaen.

Gjennom 90-årene ble jeg vitne til at en lang rekke norske bedrifter som satset i Russland gikk til grunne. Jeg leste om hvordan andre lands forretningsfolk ble tatt av dage i brutale drap. Min interesse for velmente, men virkelighetsfjerne råd om hvordan man skulle drive vestlig forretningsvirksomhet i Russland forsvant fort. Ytterst få små eller mellomstore norske bedrifter – om noen – kom helskinnet gjennom denne perioden.»

Ombygning og kongelig åpning

For å rydde plass til modernisering og utleie av hele eiendommen, må Larsen, Gangsø og Smith flytte Finn-Tacks produksjon av hesteutstyr ut av den nyervervede fabrikkbygningen. Via internasjonale kontakter i menigheten får de kjøpt en passende eiendom i byen Ternopil i det vestlige Ukraina. Deretter kan ombygningsarbeidene i St. Petersburg starte for fullt. Oppussingen av fasaden tas helt til slutt, for ikke å synliggjøre investeringene og forvandlingsprosessen tidligere enn høyst nødvendig.

I den vestlige verden er det på denne tiden økende interesse for å etablere virksomhet i «det nye Russland». Organisasjoner og investorer ser åpenbare muligheter, men er usikre på forholdene. De hører mer enn nok av skumle historier, og er livredde for å bli fralurt pengene sine eller havne i en hengemyr av korrupsjon, mafiavold, utpressing og i verste fall drap. Av den grunn stiller de strenge krav til eierskap, teknisk standard, kontroll og sikkerhet, før de inngår leieavtaler. Den renoverte bygningen i Kaluzhkij Per. 3, eid av nordmenn med erfaring fra Russland, fremstår som et av svært få pålitelige alternativer. Universitetet i Oslo er først ute med å vise interesse. Der har man lenge ønsket seg et areal på 300 kvadratmeter til et lokalt forsknings- og undervisningssenter, men så langt har det virket umulig å finne en trygg løsning. Bernt Aksel Larsen møter et knippe universitetsledere og tilbyr en langsiktig leieavtale, men legger til at det må betales forskudd for å finansiere den ønskede spesialtilpasningen av lokalene til forskningsformål.

Saken går i orden. Jan Ivar Bjørnflaten, som blir den første lederen for universitetssenteret i St. Petersburg, sier i et senere intervju at han oppfattet Larsen og hans folk som «tøffe forhandlere, men hederlige og hjelpsomme». I kjølvannet av Universitetet i Oslo følger en rekke andre solide institusjoner, som Universitetet i Amsterdam, Det Norske Veritas, Norges Eksportråd, Den europeiske investeringsbanken og revisjonsgiganten Deloitte. På kort tid er hele kontorkomplekset fullt utleid, det er blitt en vinn-vinn-løsning for alle parter.

I 1998 blir Oslo-universitetets russiske avdeling offisielt åpnet av kong Harald. Bernt Aksel Larsen er stolt til stede, og foreleser for anledningen om erfaringene med å etablere produksjons-

og forretningsvirksomhet i Russland. Han fastslår at de fleste problemene oppstår i forholdet til myndighetene, fordi mye av mafiaen rett og slett er sammenvevd med dem. Som eksempel forteller han om offentlige kontrollører som plutselig kan dukke opp og innkreve en eller annen form for avgift eller skatt – kontant betalt på stedet. Blir man overrumplet og blir opp en bunke sedler for å unngå trøbbel, risikerer man å bli filmet med skjult kamera. Derfra er veien kort til i neste omgang å bli presset for atskillig større beløp for å slippe anmeldelse og straff for «dokumentert forsøk på å bestikke offentlig tjenestemann». I mange tilfeller kan en person man møter i offisielt ærend på dagtid henge fra seg uniform og ID-kort etter jobben, for så å bli mafiamann om kvelden og natten. Man aner rett og slett ikke hvem man kan stole på. Til tross for dette blir Russland og spesielt St. Petersburg en stadig sterkere magnet for vestlige investeringer, ikke minst i fast eiendom.

I 2006 mener Gangsø, Smith og Larsen at eiendomsmarkedet i byen er blitt kraftig overopphetet. Det elleville kjøpesuget har blåst opp en prisboble fra bunnivået ti år tidligere, og til slutt synes faren for full sprekk og kollaps å være overhengende. De bestemmer seg for å avvikle før krakket kommer, og selger både sine 2000 kvadratmeter i Kaluzhkij Per. 3 og en annen mindre eiendom for til sammen 11,5 millioner euro. Beløpet tilsvarer cirka 91 millioner kroner etter datidens kurs og står i svimlende kontrast til de rundt 3,5 millioner kronene som ble investert bare ti år tidligere, i 1996.

I tillegg til den rene verdistigningen, har de hatt glede av solide og økende leieinntekter gjennom hele perioden. Fra den samlede gevinsten må man riktignok trekke kostnadene for renovering og drift, men et sterkt presset lønns- og kostnadsnivå, spesielt i etableringsfasen, har gjort de lokale utgiftene lette å håndtere. De norske eierne har med andre ord skutt gullfuglen i Russland, takket være egen teft og griseflaks med konjunktorene.

Kåre Smith, Bernt Aksel Larsen og Gunnar Gangsø kunne godt ha puttet den eventyrlige gevinsten fra St. Petersburg i egen lomme, for det var helt og holdent sine egne private midler de hadde satset. Inspirert av et felles ønske om å hjelpe vanskeligstilte medmennesker til et bedre liv, bestemte de seg i stedet for å gi bort millionformuen de hadde skapt. Hver smitt og smule av den. Før de avviklet i Russland, overførte de eiendommene til Kolme Tack Holding AG, et heleid sveitsisk datterselskap av en ideell nederlandsk stiftelse som i dag heter Hippo Mundo Charity (HMC). Da eiendommene deretter ble solgt, satt stiftelsen igjen med 91 millioner kroner på konto hos Kolme.

Hippo Mundo Charity har som formål å bidra til kristen og humanitær virksomhet, som regel ved å etablere arbeidsplasser og virksomheter som har med hest å gjøre. Hippo kommer som kjent av det greske ordet *hippos*, som betyr hest. Og *tack* er et engelsk ord for hesteutstyr. Utenfra sett kan denne fokuseringen på *hest* i tilknytning til kristelig, sosial og humanitær virksomhet virke forunderlig, men utgangspunktet for det hele er Gunnar Gangsøs etablering av aksjeselskapet Finn-Tack i finske Lahti i 1982. Gangsø har i hele sitt voksne liv vært en svært aktiv misjonær, som parallelt har arbeidet for å bedre levekårene for trossfeller i fattige land. Han innså tidlig at den beste måten å gjøre dette på, er å gi dem et meningsfylt arbeid og faglig kompetanse. I dag brukes uttrykket *sosialt entreprenørskap* om en slik innfallsvinkel, som har fått stor internasjonal utbredelse. Fra en beskjeden start med manuell fremstilling av hestesko og noen få andre artikler i Finland, kunne Gangsø spre virksomheten videre til en rekke andre land. Etter den første knoppskytingen i St. Petersburg ble det startet produksjon også i Ukraina, Mexico, India, Kina og andre lavkostland. Sakte, men sikkert har mange hundre mennesker fått sine livsvilkår dramatisk forbedret takket være jobb og fagutdanning i Finn-Tack-systemet.

Midler til slike utviklingsprosjekter i Finn-Tack og andre organisasjoner har ofte kommet gjennom Hippo Mundo Charity og stiftelsens datterselskaper. I praksis bidrar HMC både med lån og rene donasjoner til sosialt entreprenørskap, kristen misjon og humanitær virksomhet i vid forstand. I mange år har stiftelsen utviklet slike tiltak, gjerne i samarbeid med BCC. Larsen, Smith og Gangsø overlot til HMC å forvalte kapitalen de skjenket på best mulig måte. Ironisk nok er det nettopp denne veldedige gaven på 91 millioner kroner nederlenderen Jonathan van der Linden nesten ti år senere forsyner seg grovt av, og dermed utløser fem år med svære problemer på mange plan for Smith, Larsen og BCC.

Mot slutten av Russland-perioden har Bernt Aksel tilbragt stadig mer av tiden i Norge, der engasjementet i trossamfunnet øker jevnt og trutt. Siden 1994 har han og Heidi bodd i Ski kommune (fra 2020 Nordre Follo) sørøst for Oslo. Der har de gjennom mange år utviklet en tidligere husmannsplass til dagens Nordli gård i Glenneveien 7, et betydelig anlegg med flere hus, driftsbygninger og staller, foruten tilliggende landbruksområder. Samtidig har de etablert en storfamilie med til sammen ni barn – seks gutter og tre jenter. Spurt om hvorfor menighetens medlemmer ofte har så mange barn, i noen tilfeller dusinet fullt, svarer Bernt Aksel: – Jeg tror de fleste familier opplever store barneflokker som en velsignelse og glede. Det er i hvert fall ikke noe påtrykk fra trossamfunnets side for å få flest mulig barn, slik mange skeptikere synes å mene.

Maskingutt, entreprenør og predikant

Fortsatt er det Kåre J. Smith som sterkest inspirerer Bernt Aksel til innsats for menigheten. I likhet med ham er Kåre født inn i trossamfunnet, der foreldrene var aktive medlemmer. 17 år gammel dro Kåre til sjøs som maskingutt på motortankeren «Staberg», og ute på verdenshavene fikk han rikelig anledning til å gruble over de grunnleggende verdiene og veivalgene i livet. I denne perioden var det på ingen måte gitt at han skulle bli personlig kristen og en ledende forkynner i menigheten som bestefaren Johan Oscar Smith hadde stiftet.

Tre år senere, under trossamfunnets nyttårsstevne i Oslo Turnhall i 1964, forsvant tvilen. Ifølge et intervju med Aftenposten mange år etterpå, fikk han på dette møtet «talt inn en levende tro i sitt hjerte» av menighetens daværende overhode, predikanten Elias Aslaksen. I kjølvannet av den skjellsettende opplevelsen begynte 20-åringen Kåre selv som begeistret forkynner, i Norge og etter hvert utover i Europa, USA og resten av verden. Tradisjonen tro for menighetens predikanter arbeidet han uten lønn og måtte tjene penger til livets opphold andre steder. Forsøkene ble preget av tilfeldigheter og varierende suksess, men med tiden tok han handelsskole på fritiden og etablerte sitt eget entreprenørfirma. Under eiendomskrakket i Oslo på slutten av 1980-tallet havnet han i store økonomiske vanskeligheter og unngikk så vidt å gå konkurs. Etter hvert som eiendomsprisene begynte å stige igjen, gikk det også bedre med virksomheten, men de mer gullkantede resultatene opplevde han først i det senere samarbeidet med Bernt Aksel Larsen. Trosfellene supplerte hverandre godt, både i felles arbeid for menigheten og i annen virksomhet utenfor.

Fra 1980-tallet trekkes Kåre J. Smith stadig dypere inn i menighetens styre og stell, og blir blant annet medlem av den sentrale ledergruppen. Ansvar og arbeidsmengde øker. I 1994 ber han Bernt Aksel om regelmessig bistand, fra 1995 i en formalisert rolle som styresekretær. Stillingen er betalt, men ganske beskjedent. De første årene dreier det seg om noen titalls tusen. Mot slutten av

perioden, som varer ut 2011, øker det til nærmere 350 000 kroner året. Arbeidsuken er snart oppe i 40–50 timer, etter hvert nesten det dobbelte, inkludert jobbing i helgene.

Kåre har lenge markert seg som en formidler med sterk personlig utstråling og betydelige talegaver, en røslig og jovial type med rungende barytonrøst. På møtene snakker han «rett fra levra» og fyrer opp tilhørerne med fargerike utsagn. I løpet av et langt liv fra ung forkynner til godt voksen åndelig leder, blir det noen tusen taler til sammen. Enkelte ganger river han av seg spissformuleringer som blir gjengangere i avisartikler, TV-programmer og kommentarer på nettet med brodd mot ham og menigheten. Blant kritikernes favorittsitater er disse: «Den late har djevelen til far. Gjerrig og lat, det er fandenskap, djevleskap, det er uhyggelige åndsmakter som du må lære deg å knuse under dine føtter», «Det er jo ved Guds nåde at noen er fattige og andre er rike iblant oss» og «Du kan ikke redde verden hvis du er blakk».

Overfor skeptikerne kan han virke uforsonlig: «De som står opp imot menigheten og er arge mot menigheten, de er syndere – alle sammen! Og de som gjør det, de skal stenene falle på og de blir knust til støv. De skal knuses ved inngangen til dette herlige huset.» Sterke ord – og gratis ammunisjon for dem som vil ham til livs. De bruker den flittig.

Innad i trossamfunnet tar man ikke de lett svoveldunstende kraftsalvene bokstavelig, men oppfatter dem mer som innslag i et slags «stammespråk». – I kristen forkynnelse har språkbruk som utfordrer og får tilhøreren ut av sine komfortable tankebaner vært brukt helt siden Jesu tid, sier Berit Hustad Nilsen, nåværende styreleder og talsperson i BCC. – Kraftuttrykkene Kåre siteres på her er jo for en stor del hentet fra Jesu egne ord til fariseerne, og må sees i den sammenhengen. Dette er godt kjent for tilhørerne. Trossamfunnets medlemmer opplever Kåre Smith som en helt annen person enn slik kritikerne på utsiden framstiller ham.

En som i mange år har observert den nåværende forstanderen i aksjon, er tidligere religionsredaktør Alf Gjørund i den kristelige dagsavisen Vårt Land. Gjørund, som vokste opp i menigheten, men forlot den på 1990-tallet, skrev boken «Seier likevel: min vei ut av trossamfunnet Smiths venner», og har med andre ord hatt innsyn fra flere sider. I et intervju med avisen Dagen i Bergen i 2021 tegner han følgende bilde av menighetens overhode:

– Selv om trossamfunnet har 8800 medlemmer i Norge, er det mange som føler at de kjenner ham personlig. Mange medlemmer opplever et nært forhold til ham fordi han er så sosial, lett å komme i kontakt med, så engasjert i enkeltmenneskers liv, og fordi han blir engasjert når han opplever at noe er urettferdig eller urimelig. Han har en personlig varme som veldig mange medlemmer setter høyt. Denne siden av Smith ser man ikke fra utsiden. Han er dessuten en mann som gjerne handler på intuisjonen sin. Det kan være kort vei fra tanke til handling, sier Gjørund, og utdyper:

– Han tenker ikke alltid før han snakker. Han beregner ikke hvordan det vil bli oppfattet eller hvordan det vil stå seg i avisen eller på TV. Han bare sier det han tenker der og da og tar konsekvensene etterpå. Dette oppleves jo ofte som positivt i menigheten, at han er umiddelbar, men det gir kritikere vann på møllen [...]. Vitsene hans kan være ganske friske. Sånne ting gjør at folk opplever ham som autentisk. Han prøver ikke å late som om han er prektigere enn han er, forteller Gjørund, som fortsatt husker de private samlingene med Kåre Smith da han selv var i slutten av tenårene: – Det var en fest når Kåre kom til byen. Én ting var talene hans. Men det aller beste var samlingene i hjemmene etter møtene. Da kunne han holde oss fullstendig fengslet med

sine fortellinger og måten han snakket om å være kristen på. For meg som tenåring var det helt magisk å høre på ham.

Berit Hustad Nilsen er blant svært mange andre som har hatt tilknytning til menigheten helt fra barndommen. I motsetning til Alf Gjørund er hun fortsatt i trossamfunnet og etter hvert blitt å finne i sentrale posisjoner. I 2010 får hun ansvaret for oppstart og redaksjonell drift av menighetens egen TV-kanal. Fra 2015 er hun BCCs pressekontakt, og noe senere blir hun dessuten styreleder. Samtlige funksjoner bringer henne i nær kontakt med Kåre Smith:

– Han er varm og sjeldent omsorgsfull, særlig overfor de som har det vanskelig. De som opplever sykdom, nød, fattigdom eller krevende livsforhold har en venn i Kåre, og ikke minst i hans ektefelle Eva. Kåre gir stor tillit og frihet, samtidig som han kan si klart ifra dersom noe kommer på feil spor i forhold til det menigheten står for og tror på. Han er grundig og rettferdig i alle ting, og en stor inspirator i det å ikke tenke på sitt eget, men på de andres beste.

En unik arv skal forvaltes

Kåre J. Smiths personlighet og ønske om en gradvis oppmykning og reduksjon av menighetens mange forbud, påbud og stivbente regler generelt, gjør at han tidlig på 1990-tallet seiler opp som en sannsynlig arvtager etter den åndelige lederen Sigurd Bratlie, som blir stadig mer preget av alderdommen. Når Bratlie går bort i 1996, mer enn 90 år gammel, overtar Smith roret formelt. Bratlie har selv pekt på ham, og bedt ham legge Bibelen til grunn for utformingen av det fremtidige trossamfunnet. Smith tolker det som et signal om å skape rammer rundt menigheten som er i takt med tidens strømninger i resten av samfunnet. Samtidig knytter han Bernt Aksel Larsen tettere til det organisatoriske reformarbeidet.

Det er en unik arv som skal forvaltes. Menigheten de tilhører oppsto som følge av én manns skjellsettende opplevelse om bord i et marinefartøy sent på 1800-tallet. Mannen var Johan Oscar Smith, født i Fredrikstad i 1871. Femten år gammel dro han ut i verden som dekksgutt på seilskuter. To år senere søkte han opptak til Sjømilitære korps på Karljohansvern i Horten, som i 1864 var blitt Marinens hovedbase. Han ble bestemann på sitt kull og deretter beordret til tjeneste som underoffiser og kanonér på orlogsfartøyet «Thor», en såkalt *monitor* med spesielt kraftig artilleri. Det ble starten på en nesten 40 år lang sjømilitær karriere.

Som de andre på marinestasjonen gjorde Smith seg flid med både teori og praksis, for det lå en atmosfære av alvor over garnisonsbyen mens århundreskiftet nærmet seg. Det gikk mot løsrivelse fra unionen med Sverige, og ingen kunne vite om det ville bryte ut krig mellom nabofolkene. Derfor gjaldt det å finpusse våpen og kunnskaper, skjerpe beredskapen og, som marinefolkene pleide å si, *holde kruttet tørt*.

Natt til 17. mai 1898 er den religiøst interesserte 27-åringen satt opp på hundevakten fra midnatt til 04:00 på «Thor», som ligger til kai i orlogshavnen. Han er eneste mann om bord, og alene med sine tanker. I stille nattetimer strømmer de på. Ved totiden går han inn i kanontårnet midtskips, kneler i bønn og legger sitt liv i Vårherres hender.

Etter omvendelsen inviterer han til husmøter og samtaler med andre religiøst engasjerte mennesker. Han omtaler Bibelen som Den Hellige Skrift, gitt ved inspirasjon fra Gud, og mener at den inneholder alt mennesket trenger å vite om tro, liv og frelse. Grunnleggende er troen på Jesus som Guds sønn, sammen med troen på Den hellige ånd, syndenes forlatelse, dåpen og nattverden.

Tjenesten i Marinen gjør det mulig for Johan Oscar Smith å knytte kontakter langs hele kysten, fra Fredrikstad i øst via Kristiansand i sør, Stavanger, Måløy og Molde i vest, til fiskevær i Finnmark lengst i nord. Det er en uvant og krevende virksomhet, og han opplever mindre tilslutning enn garvede forkynnere fra andre trossamfunn. Først etter flere år får han en beskjeden skare av trofaste tilhengere rundt seg. Den lille flokken er lite organisert, og omtaler seg bare som Vennene. Skeptikere spotter dem snart med kallenavnet *Smiths venner*.

Den unge menigheten stiller seg kritisk til statskirken og dens «vanekristendom», preget som den er av et fåtall aktive medlemmer og en stor passiv majoritet. Allerede ved dåpen blir man automatisk innmeldt i Den norske kirke og havner på sett og vis som en del av statsapparatet. Johan Oscar Smith understreker verdien av personlig engasjement og bevisste valg i livet. Det skal stilles krav til individet – og dåpen må være en handling man bestemmer seg for når man er blitt et voksent og selvstendig tenkende menneske.

Blant dem som slutter seg til ham i de tidlige årene finnes det oppegående sjøfolk som reiser internasjonalt og får med seg impulser fra England og ikke minst USA, der frikirkelige miljøer er på fremmarsj og ideen om individuell frihet står sterkt. For ytterligere å markere betydningen av personlig integritet, begynner Vennene å kalle seg Den Uorganiserte Forsamling.

I tråd med grunnleggerens livssyn preges den nye menigheten av frihet og selvstendighet. Det varer helt frem mot slutten av 1960-årene, da forholdet mellom ulike trossamfunn gradvis skjerpes. «Smiths venner» blir kritisert fra flere kanter, og utfallene er særlig krasse fra statskirken og pinsevevnene. I stedet for konfrontasjon velger de daværende lederne en mer tilbaketrukket linje. Den fortsetter frem til begynnelsen av 1990-tallet og får konsekvenser som Johan Oscar Smith neppe ville ha bifalt. En del av medlemmene opplever nok at gleden i menighetslivet tørker inn og erstattes av en slags innadvendt religiøs askese. Livsstilen blir svært nøktern og lite preget av verdslige gleder.

Alkohol, fjernsyn og radio, dans og spillkort er ikke greit, men ikke direkte forbudt, slik rykter og enkelte medier vil ha det til. Jentene går med håret i lange fletter, kvinnene kler seg med fotside skjørt, gjerne i ensfarget blått og brunt, her skal formene skjules og lystene tøyles. Enkelte bruker lange skjørt til og med når de går på ski, for moderne strekkbukser – bukser i det hele tatt – er ikke «innafor». Trossamfunnet styres av godt voksne menn både sentralt og lokalt, kvinners røst høres som regel bare helt mot slutten av menighetssamlingene. Barna oppdras i den rette tro. Finner de på fantestrekker, kan det fort komme spontane reaksjoner fra de voksne av typen *Gud ser deg!*

Slike inntrykk, fargerikt beskrevet av skeptiske journalister, gir omverdenen følelsen av at dette ikke er et vanlig trossamfunn, men en ganske sær, streng og mørklagt sekt som har størknet i fortiden. Reportere som besøker møter og stevner eller intervjuer desillusjonerte avhoppere, omtaler forholdene som temmelig middelalderske. Den ensidig negative og nedlatende omtalen gjør at mange medlemmer blir møtt med mistenksomhet fra samfunnet rundt seg. Barna deres blir mobbet og kalt «Smittis». Det er ikke ment som kompliment.

Ikke alle finner seg til rette under de rådende forholdene, og reaksjonene spriker i flere retninger. Noen ønsker seg et enda strengere regime, andre lengter etter liberalisering og mener at lederne legger seg på en langt hardere linje enn den grunnleggeren trakk opp. Motsetningene kan bli svært skarpe. Medlemmer som føler tvang og tvil og til slutt bryter med fellesskapet risikerer å bli frosset ut – også av slektninger i nærmeste familie som blir værende i menigheten. Enkelte eks-

medlemmer sliter tilsynelatende med opprivende minner i lengre tid. Selv om de fleste kommer over det i stillhet, kan andre i flere tiår ta offentlig og høyløst til motmæle mot trossamfunnet og dets ledelse. I mediene fremstår de som menighetens mest intense, kompromissløse og bitre kritikere.

I tillegg til frafallede medlemmer møter trossamfunnet motbør også fra mektige institusjoner. Blant dem som fortsatt stiller seg aller mest avvisende, er Den norske kirke – på den tiden statens egen kirke – som i teorien skal være særlig fordomsfri og inkluderende. Gjennom det siste århundret finnes det mange eksempler på det stikk motsatte. Ett av de mer opprørende er fra Vestlandet, der moren i en småbarnsfamilie gikk bort, og faren selv måtte forrette ved graven fordi den lokale presten nektet å ha noe med «Smiths venner» å gjøre. Ingen i bygda våget å vise seg i begravelsen heller, så faren sto alene ved kisten sammen med barna sine. Mange steder i landet kunne det helt ut på 1980-tallet være et svare brev å få en prest fra statskirken til å låne ut kirken når medlemmer av trossamfunnet skulle stedes til hvile.

Fornyelse og modernisering

Under Kåre J. Smiths ledelse foregår det utover på 1990-tallet en overmoden oppmykning av holdninger og regler som har stivnet fullstendig under den aldrende åndelige leder Sigurd Bratlies styre. Enkelte lokale forstanderes knallharde tolkning av hva som er korrekt livsførsel har ytterligere forsterket inntrykket av bakstrevens askese og fått tilsiget av nye medlemmer til å tørke inn. All appell er borte. Behovet for å inkludere yngre mennesker er blitt påtrengende: «Midt i all åndeligheten så vi ikke disse verdifulle ungdommene, dyrebare mennesker for Gud», fastslår Smith i et senere intervju med Vårt Land.

Pietismen glir gradvis i bakgrunnen, det blir greit å gå med moderne, fargerike klær, se på TV og hygge seg med et glass vin. Den strenge linjen hadde sin rot i kultur, ikke i lære. Når den strenge linje nå viskes ut, kommer det da heller ingen bekreftelse fra sentralt hold om at den er blitt historie, det brer seg bare en følelse av at nå er det trivsel og livsglede som gjelder. Blant mange både i og utenfor menigheten blir liberaliseringen beskrevet som en stille revolusjon, i en positiv betydning av begrepet.

I 1993 blir trossamfunnets sentralorganisasjon formelt etablert som en selvstendig enhet med egne vedtekter. De beskriver grunnlaget for virksomheten og gir retningslinjer på viktige områder som styrearbeid, regnskap og revisjon. Med økende størrelse, nye etableringer utenlands, tiltagende eiendomsdrift og stor tilstrømming til menighetens internasjonale stevner, blir det tvingende nødvendig med en ytterligere formalisert struktur tilpasset samfunnets krav. I januar 2001 trer Bernt Aksel Larsen inn i styret for å bistå med dette fra en mer sentral posisjon. Her kommer hans utdanning og praktiske erfaring til god nytte.

I dag ledes trossamfunnet av to klart definerte organer. *Representantskapet*, som sommeren 2022 ble kraftig utvidet og nå teller 188 valgte medlemmer fra de norske og internasjonale menighetene, er øverste myndighet i alle praktiske, juridiske og økonomiske saker. Representantskapet velger medlemmene av *Sekretariatet*, som har ansvaret for organiseringen av trossamfunnets løpende virksomhet, strategiske planlegging og økonomiforvaltning.

I tillegg kommer *Forstanderskapet*, som med sine fire mannlige medlemmer er BCCs åndelige lederskap med ansvar for tros- og lærespørsmål, innhold under arrangementene og

oppfølging av forstanderne i de lokale menighetene – som på sin side er organisert som selvstendige foreninger med egen ledelse og økonomi. Lederen for BCCs forstanderskap, som fra 1996 har vært Kåre J. Smith, omtales både som trossamfunnets forstander, åndelige leder og verdensleder. Dette er en heltidsjobb, men i likhet med andre ledende verv gir den ingen lønn eller annen økonomisk ytelse fra menigheten. Penger til livets opphold må man tjene andre steder.

Milliardene ruller i Vestfold

Det har lenge vært klart at stevnestedet på Brunstad er blitt for lite og mangler infrastruktur som kan håndtere det økende medlemstallet hjemme og ute. Bygningene er nedslitte og umoderne, og under de store stevnene blir det kaos når deltagerne sprer sine biler, telt og campingvogner over hele området. I 2002 blir det derfor etablert en ny enhet, Brunstadstiftelsen, som overtar eierskap og ansvar for den nåværende og fremtidige eiendomsmassen. Menigheten skyter inn stiftelseskapital, og deretter begynner byggingen av 532 hytter på gjennomsnittlig 40 kvadratmeter, kjedet sammen i hvitmalte rekker ned mot Vestfjorden utenfor Tønsberg. I tillegg reises et av Norges største møte-, konsert- og festlokaler med 6800 sitteplasser, fleksibel scene og fremragende bildeformidling via 120 kvadratmeter store LED-skjermer. Konferanse- og aktivitetssenteret har det ypperste av utstyr for TV-produksjoner. Alt som sies, skal kunne simultanoversettes til 20 språk og overføres direkte til medlemmer over hele kloden. Prosjektet koster rundt en milliard kroner, finansiert blant annet gjennom kollekt og omfattende dugnadsinnsats fra medlemmene. Mange av dem kan heretter la de gamle teltene sine ligge hjemme og flytte rett inn i moderne fritidsboliger når de deltar på stevner. Store bidrag kommer også fra rundt 800 medlemmer som forhåndsbetaler for retten til å benytte hyttene hvert år i 20 år eller mer. Med moderne fasiliteter på plass kan anlegget på Brunstad også åpne for kommersiell virksomhet når det ikke benyttes av medlemmene. Mange titalls tusen norske ansatte, idrettsutøvere og organisasjonsmedlemmer får i de følgende årene oppleve anlegget som deltaker i firmatilstelninger, konferanser, turneringer og messer.

Med Smith og Larsen som initiativtakere etableres etter hvert Brunstad TV, en fjernsynskanal som i tillegg til å overføre direkte fra sentrale møter til lokale menigheter i Norge og verden rundt, får i oppgave å produsere egne programmer. Folk som samarbeider nært med de to gründerne beskriver dem som «ekstremt fremoverlent og visjonære».

I tiåret fra årtusenskiftet blir det en voldsom vekst i aktiviteter og tilbud for medlemmene. Tidligere handlet menighetslivet stort sett om å gå på møter to ganger i uken, samt noen årlige stevner på Brunstad. Nå etableres det store barne-, ungdoms- og musikk-satsinger, internasjonale utvekslingsprogrammer, bibelundervisning, sportsklubber og et mylder av aktivitetstilbud for de yngre. Utvekslingsprogrammene, som i årenes løp fremstår i mange varianter, samler enkelte år mellom 300 og 400 ungdommer fra menigheter over store deler av verden. Deltagerne bruker mye tid på frivillig innsats, i tillegg til undervisning, kulturelle og sportslige aktiviteter og mye annet. De fleste som er med kommer fra Norge, Tyskland, Nederland og andre nasjoner i Europa, men oppslutningen sprer seg gradvis videre til fjernere himmelstrøk som USA, Canada og Sør-Afrika. Deltagerne bygger nettverk – og de utenlandske lærer seg i økende grad norsk, som blir felles språk. Det faller naturlig, i og med at trossamfunnet har sin opprinnelse i Norge.

I 2009 er internasjonaliseringen blitt så omfattende, med over 10 000 medlemmer i 54 land utenfor Norge, at trossamfunnets formelle navn blir endret til Brunstad Christian Church (BCC). I

Brunstadstiftelsen arbeides det nå med finansiering av et nytt utbyggingsprosjekt som kommer til å sprengre alle tidligere fysiske og økonomiske rammer: På det etter hvert 570 mål store området i Vestfold skal det bygges en hotell- og konferanselandsby med fasiliteter på internasjonalt toppnivå. Anlegget kommer i tillegg til det eksisterende konferansesenteret fra 2004. Ifølge de nye utvidelsesplanene vil det bli oppført 16 hotellbygg med i alt cirka 1600 rom. Byggene kommer i tillegg til nesten 900 hytter og såkalte suiteleiligheter som ble bygget i perioden frem til 2006. Dermed vil den totale kapasiteten på Brunstad komme opp i rundt 2500 rom. Under hotellkomplekset skal en parkeringskjeller gi plass til 1600 biler. I prosjektet inngår også en flerbrukshall på 15 000 kvadratmeter med baner for ulike idretter og en egen ishockeyarena på 2500 kvadratmeter med kunstis og plass til 2300 tilskuere. Utendørs kommer det en aktivitetspark og kunstgressbaner for fotball. Nede ved fjorden er det allerede anlagt en badestrand, og en marina for båtliv og andre aktiviteter på sjøen. Til sammen vil det bli 25 serveringssteder innendørs og i friluft.

Det blir lagt stor vekt på logistikk og sikkerhet, her skal man trygt kunne håndtere de fleste typer arrangementer med alt fra 12 til 12 000 deltagere. Samtlige bygninger får vannbåren varme produsert med fornybar energi i en topp moderne energisentral.

Etter en arkitektkonkurranse får det anerkjente firmaet Niels Torp Arkitekter oppdraget med å utforme anlegget under vignetten *Sol, vind og stjerner*. Rimelig blir dette naturligvis ikke. Totalkostnaden løper opp i 3,8 milliarder kroner, og dette kommer på toppen av den ene milliard som i perioden 2002–2006 ble brukt på det første store utbyggingsprosjektet. Ingen andre hotell-, konferanse- og fritidsanlegg i Nord-Europa kan måle seg i størrelse med det som nå er under oppseiling på Brunstad i Norge. Utbyggingen skjer etappevis. Etter noen utvidelser underveis, blant annet med et ekstra konferansesenter med 11 møterom, står gigantprosjektet fullt ferdig sommeren 2022.

Anlegget markedsføres som Oslofjord Convention Center. Navnet er ikke tilfeldig. Det klinger nøytralt og moderne, og markerer samtidig det reelle skillet mellom den kommersielle virksomheten og trossamfunnet den springer ut fra.

Nesten hele prosjektet finansieres med bidrag innenfor rammen av BCC. Blant de viktigste kildene er lån fra BCC-strukturen og lokale menigheter i Norge og utlandet. I tillegg betales det inn store beløp som forskuddsleie fra medlemmer som i avtalte perioder i årene fremover ønsker å disponere suiteleiligheter i de nye hotellbyggene.

Egenfinansiering av to svære byggeprosjekter for til sammen 4,8 milliarder – fire tusen åtte hundre millioner kroner – er oppsiktsvekkende i enhver privat sammenheng, selv om det skjer over en periode på 20 år. Den økonomiske muskelstyrken som på denne måten synliggjøres, blåser nytt liv i gamle påstander om at Brunstad Christian Church er en velsmurt pengemaskin, en form for kollekttyranni der medlemmene presses til å gi saftige bidrag fra egen lomme, gjerne supplert med omfattende og ulovlig dugnadsinnsats til inntekt for den gode sak. Kritikere hevder at de som ikke yter nok risikerer å bli hengt ut internt. Påstandene avvises som grunnløse av trossamfunnets ledelse.

Medlemmene ser ut til å trives godt med de nye fasilitetene etter hvert som de kan tas i bruk. Fire årlige ungdomscamper samler tusenvis av ungdommer fra alle kontinenter. Programmet varierer fra en helg til fem dager med aktiviteter som spenner fra ishockeyturneringer og vannsport til gaming og kakebaking. På kveldene er det samlinger der BCC ofte har lagt ned millionbeløp for å

skape engasjerende opplevelser som harmonerer med trossamfunnets verdier og rammer. På syv-åtte årlige internasjonale konferanser samles det hver gang inntil 12 000 mennesker fra hele verden, og arrangementene er åpenbart svært populære.

I desember 2011 trer Kåre Johan Smith og Bernt Aksel Larsen ut av trossamfunnets styre. Smith gjør det fordi han nå har fylt 67 år og formelt sett er blitt pensjonist. I tillegg har han betydelige helsemessige utfordringer å ta hensyn til. Han fortsetter likevel som verdensleder og leder av forstanderskapet, som har ansvar for lærespørsmål og menighetens åndelige virksomhet og utvikling. For Larsen, som gikk inn i styret etter ønske fra Smith og har vært hans nære medarbeider og rådgiver i mange sammenhenger, faller det naturlig å slå følge på dette tidspunktet. Etter mange og svært krevende år i BCCs tjeneste har han lyst på nye utfordringer og til å bruke mer av sin tid på investeringsvirksomhet. Fortsatt i privat regi, og gjerne sammen med Smith. I praksis blir det likevel til at han samarbeider med Kåres sønn Kristian Johan, som nå har tatt over ledelsen av farens forretningsvirksomhet.

Tradisjonsrik sommerøy på Sørlandet

Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen er blitt svært godt kjent med hverandre, og det er ikke tilfeldig at de og familiene deres med tiden får et felles møtested på Ytre Tronderøya i skjærgården langs Blindleia og Skagerrak vest for Lillesand. I nærheten ligger Gamle Hellesund, en av de kjente uthavnene på Sørlandet i seilskutetiden.

I 2009 ser Bernt Aksel at det gamle gårdsbruket på øya er til salgs. Til gården hører 600 mål med jorder, furu- og eikeskog, glattskurte svaberg og 1000 meter strandlinje, pluss en håndfull holmer. Larsens slekt har hatt tilknytning til Tronderøya siden 1622, og eid deler av den i 15 generasjoner. Ved siden av gården står et rødmalt lite hus fra 1734. Larsens familie har eid også denne tidligere loseiendommen, som kalles Skrella, i 275 år. Selv har Bernt Aksel tilbrakt mange somre her ute mens han vokste opp i Kristiansand. Nå vil han vende tilbake til sin barndoms øy.

Det ender med at det etableres et selskap som erverver gården og dermed det aller meste av øya. Senere kjøper hans ektefelle Heidi loseiendommen av en nær slektning av Bernt Aksel, og mot å totalrestaurere det forfalne huset får hun tillatelse til å oppføre et moderne sommersted rett i nærheten. På den andre siden av gården overtar Kåre J. Smith en strandeiendom som også er blitt ledig.

Årvåkne journalister sjekker forholdene rundt transaksjonene på Tronderøya og legger merke til at aksjene i selskapet som eier den store landeiendommen har skiftet eier flere ganger siden Larsen frontet kjøpet av den i 2009. Aksjeeierskapet har vekslet mellom selskaper registrert i Norge og utlandet, samtlige kontrollert av personer med tilknytning til BCC. Selv om endringene i eierskapet har en rasjonell forklaring, velger Dagens Næringsliv og Tønsbergs Blad å slå opp saken over mange sider. Ordvalget i overskriftene røper vinklingen: «Gjemte alt i skatteparadis», «Smiths Venner-topper eier 680 mål i Blindleia», «Smiths Venner-toppenes rike», «Luksuslandsted», «Luksusøy», og så videre. Store bilder viser hus og landskap sett fra luften.

Lampekupp i Tyskland

I 2012 er de omtalte «toppene» godt i gang med sitt felles investeringsselskap Smilar Invest Limited, som de opprettet på Kypros året før. Navnet er en kombinasjon av SMith og LARsen. De eier halvparten hver gjennom hvert sitt norske holdingselskap. Kåre bruker nå stort sett all sin tid på forstanderopp gavene i BCC, og deltar ikke i den daglige virksomheten i Smilar. Derfor er det som nevnt sønnen Kristian Johan som blir den aktive medspilleren på denne delen av banen. Han har en bachelorgrad i forretningsjus og økonomi fra BI. I tillegg kommer praktisk erfaring fra næringslivet.

I et senere intervju sier Kristian følgende om selskapets forretningsidé: – Som så mange andre som har tjent gode penger de siste årene har vi forsøkt å finne relativt nye foretak som har et stort vekstpotensial. Så har vi gått inn på eiersiden, og har i mange tilfeller hatt som strategi å ta tak i leverandørsiden for å effektivisere og forbedre innkjøpene, gjerne med innkjøp fra Asia og andre lavkostland. Vi har hatt stor suksess med denne strategien innenfor flere bransjer, blant annet netthandel. I tillegg har vi en del eiendomsinvesteringer og har hatt noen finansielle plasseringer som også har gitt god avkastning.

Kristian benytter anledningen til å fremheve Bernt Aksel Larsens betydning for samarbeidet: – Det er ikke til å skjule at hans kompetanse, arbeidskapasitet og strategiske innsikt har vært en svært viktig årsak til at vi har lyktes så godt.

I 2012 starter Smilar Invest på et nytt og spennende prosjekt når de kjøper det tyske selskapet Lampenwelt GmbH. Det ble etablert av brødrene Thomas og Andreas Rebmann, som begge har tilknytning til Die Christliche Gemeinde (DCG), den tyske søstermenigheten til Brunstad Christian Church. Fra starten tidlig på 2000-tallet til de solgte i 2010 utviklet de selskapet til å bli en internasjonal virksomhet for internett-salg av elektrisk belysningsutstyr. Nå er Lampenwelt på nytt til salgs, og Smilar får tilslaget. I tillegg til å eie Lampenwelt, er Larsens plan å benytte Smilar Invest som grossistledd for produkter også til andre markeder. I en slik sammenheng vil forankringen på Kypros forenkle formidlingen fra lavkostprodusenter i øst til forbrukere i vest.

Lite aner noen av partene at transaksjonen med Lampenwelt noen år senere skal føre til grove anklager mot Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen. Ikke bare fra kritikere og presse, men også fra Økokrim, det tyngste artilleriet norske justismyndigheter kan sette inn mot hvitsnippkriminalitet.

Historien om Lampenwelt er ganske fascinerende. Virksomheten starter som en liten bigeskjeft på nettstedet eBay for Thomas Rebmann, som er elektrotekniker. Han treffer åpenbart blink i markedet, og fra 2008 jobber han fulltid med prosjektet, etter at omsetningen har tredoblet seg i løpet av det siste året. I 2009 blir det en ny tredobling til 3,8 millioner euro (31,5 millioner kroner). Ekspansjonen krever flere ansatte, større kontorlokaler og utvidet lagerkapasitet. I tillegg må det skaffes nye datasystemer for mer avansert markedsføring, bedre oversikt og videre vekst. Pilene for salg og resultat peker bare én vei, rett opp. Det samme gjør arbeidsmengden.

I 2010 tilbyr selskapet mer enn 30 000 produkter. Omsetningen passerer ti millioner euro, og brødrene Rebmann innser at Lampenwelt, som i Norge profilerer seg under navnet Lampegiganten, har opparbeidet et stort og etter hvert akutt behov for ekstern kapital og spisskompetanse på området internasjonal netthandel. Samtidig er bankenes evne og vilje til å låne ut risikokapital blitt dramatisk redusert etter den internasjonale finanskrisen i 2008 og 2009. Thomas og Andreas søker råd hos Walter Neumüller, en anerkjent gründer og næringslivsleder

med erfaring fra teknologibedrifter. Bankforbindelsene hans er villige til å finansiere en videreutvikling av Lampenwelt, men på den absolutte betingelse at Neumüller selv engasjerer seg i selskapet. Og slik blir det. Gründerne selger selskapet sitt for 3,8 millioner euro (30 millioner kroner) til selskapet DMS Holding, der Walter Neumüller er daglig leder.

Han blir ny styreleder i Lampenwelt, mens Rebmann-brødrene ansettes som daglige ledere. Etter at eierskiftet er gjennomført, gir Thomas og Andreas Rebmann store deler av den betydelige gevinsten til to kristne stiftelser i Tyskland. På en festkveld under en internasjonal konferanse på Oslofjord Convention Center høsten 2010 blir brødrene Rebmann trukket frem på scenen og rost for sin gavmildhet av Kåre J. Smith.

Eventyret vokser videre, og i 2011 ligger Lampenwelts omsetning på 17 millioner euro (134 millioner kroner). Selskapet tilbyr nå mer enn 42 000 produkter fra et par hundre leverandører i en rekke land. Walter Neumüller innser behovet for ytterligere kompetanse på nøkkelområder som innkjøp av varer og utvikling av datasystemer. Han vet hvor hjelpen finnes – og kontakter Bernt Aksel Larsen. De kjenner hverandre fra det norske dataselskapet Compusoft AS, som har hatt stor suksess hjemme og ute med utvikling og salg av programvare for forhandlere av kjøkken- og baderomsinnredning. Larsen satt i Compusofts styre i en årrekke, både som medlem og leder, og har skaffet seg betydelig kunnskap om internasjonal IT-satsing, forretningsutvikling og innkjøpsstrategi. Neumüller ble ansatt i Compusofts datterselskap i Tyskland kort tid etter at det var etablert, og avanserte etter hvert til å bli ansvarlig for marked og salg for hele konsernet. Det finnes enda en fellesnevner: Både Larsen og Neumüller har sterk tilknytning til Brunstad Christian Church, i hvert sitt land.

Larsen svarer at han ikke kan engasjere seg som ekstern rådgiver i Lampenwelt, men derimot kan være interessert i å kjøpe selskapet. Tanken på salg er på dette tidspunktet ikke fremmed for Walter Neumüller, og gjennom to transaksjoner, fordelt på kjøp av aksjene og av såkalt *Intellectual Property (IP)* – det vil si patenter, copyright, varemerke, rettigheter til industriell design og så videre, blir aksjemajoriteten og IP i Lampenwelt GmbH i 2012 solgt til Smith og Larsens selskaper for en samlet sum på 6,1 millioner euro (50,7 millioner kroner). Neumüller fortsetter som minoritetsaksjonær og del av selskapets ledelse.

Som ny eier gjennomfører Larsen umiddelbart betydelige strategiske endringer. Blant annet sørger han for at selskapets bestselgende produkter fra nå av blir innkjøpt fra Kina, til langt lavere priser enn det europeiske leverandører kan tilby. Larsen har over tid utviklet et betydelig kontaktnett i *Midtens rike*, og har periodevis bodd og drevet virksomhet der selv. Det har lært ham mye om asiatisk tradisjon og kultur, og hvordan man unngår nybegynnernes fallgruver og kan etablere gjensidig gunstige avtaler med kineserne.

Allerede før Larsen kommer på banen har Lampenwelt så smått begynt å strømlinje sine innkjøp ved hjelp av avanserte *algoritmer*. Dette er dynamiske datamodeller som er i ferd med å revolusjonere den internasjonale e-handelen. Modellene inneholder viktige elementer av maskinlæring, det som populært kalles kunstig intelligens. De gjør det mulig å forutse sentrale, men ofte uhyre komplekse faktorer som produktetterspørsel og priselastisitet, og gir dermed mulighet for bestilling av riktig antall og type produkter til rett tid og sted. Innkjøps- og lagerlogistikk er gjerne den mest kritiske suksessfaktoren for denne type virksomhet, og de avanserte datamodellene har mer enn noe annet gjort Lampenwelt i stand til å bli ledende i Europa på sitt marked.

Store volumer fra Kina

Om den videre utviklingen forteller Larsen: – Modellene som Lampenwelt benyttet seg av var så godt tilpasset at man veldig presist kunne forutse omsetningen én til to uker fram i tid. Dermed kunne selskapet hver dag kjøpe inn produkter tilsvarende det beregnede salget et gitt antall dager senere. Behovet for kostnadskrevende lager ble på den måten nesten helt borte, de bestilte varene ble som regel solgt allerede mens de befant seg på motorveien fra de europeiske produsentene til Lampenwelt sentralt, og kunne dermed sendes rett videre til kundene. Dette er jo algoritmenes og de store talls muligheter, som har gjort Amazon og tilsvarende selskaper til verdens rikeste.

– Overfor Walter Neumüller argumenterte jeg med at dersom algoritmene kunne forutse salget på et par ukers sikt, burde de ved hjelp av flere datapunkter og materiale fra et økende historisk datagrunnlag kunne bearbeides til å se seks måneder fram. Min påstand var at dersom det ble mulig å forutse salget så langt på forskudd, ville en forlenget tid til varetransport ikke bli noe problem av betydning. Da kunne vi kjøpe produktene direkte fra de virkelig store produsentene i Kina, frakte dem til Europa på en rimelig måte og i tillegg markedsføre dem under vårt eget merkevarenavn, Lampenwelt. Når man kan bestille store volumer fra de største leverandørene i et lavkostland i Asia, blir produktene mye billigere, slik at kalkylen for utsalgspris blir langt høyere enn det man ellers kunne oppnå. Fortjenesten blir tilsvarende.

– Store transportavstander fra produsent til marked skaper riktig nok et visst ekstra behov for varelager, men fordi man tjener så ekstremt mye mer på produktene, blir det likevel mulig å utkonkurrere de fleste andre i markedet på pris. Det var en slik utvidet bruk av datamodeller bygget på avanserte algoritmer jeg iverksatte, med sterk tilslutning fra Neumüller.

– Lampenwelt hadde et vanvittig stort varesortiment, men vi visste nøyaktig hvilke produkter som alltid solgte bra. Artikkene vi begynte å bestille fra Kina hadde gjerne lignende stil som bestselgerne vi tidligere hadde kjøpt fra produsenter i Europa, men de var utviklet av oss og såpass forskjellige at vi ikke kom i konflikt med etablerte rettigheter rundt patenter og design. Kunnskapen vi hadde samlet om kundenes preferanser med hensyn til form, farger og funksjonalitet gjorde det mulig å lansere nye produkter som traff veldig presist i markedet. Vi la stor vekt på å ha høy kvalitet. Det førte til færre reklamasjoner på lamper produsert under vårt eget varemerke i Kina enn på produkter fra europeiske leverandører, forteller Bernt Aksel Larsen.

Summen av tiltak rundt innkjøp og salg fører til at omsetningen allerede i 2012, det første året med norsk eierskap, stiger fra 17 til 25,6 millioner euro. Enda viktigere er det at utviklingen på bunnlinjen, det vil si overskuddet etter at alle kostnader, skatter og avgifter er trukket fra, viser en ytterligere gunstig kurve, takket være drastisk reduserte utgifter til innkjøp og logistikk. Kapasiteten øker til 5000 utsendte produktpakker per dag, blant annet til nyetablerte markeder som Nederland, Polen og Østerrike. Utviklingen vekker oppsikt og høster anerkjennelse blant annet i form av *Großer Preis des Mittelstandes*, en av Europas mest prestisjefylte utmerkelser for mellomstore bedrifter.

Konkurrenter eller kritikere?

I 2014 passerer omsetningen 35 millioner euro (290 millioner kroner), altså mer enn en dobling fra året før Smilar overtok eierskapet, men tross solid ny rekord, er himmelen ikke lenger skyfri. Et eller annet rundt virksomheten har begynt å skurre. Enkelte signaler tyder på at noen interesserer

seg for Smith og Larsens eierskap i Lampenwelt, og Larsen frykter at dette kan være begynnelsen på en svertekampanje. Til å begynne med er signalene ganske vage i form og innhold, men vanskelige å avskrive som harmløs bakgrunnsstøy. Det er heller ikke mulig å fastslå hvem som står bak det som foregår eller hva slags motiv de måtte ha. Alt dette bekymrer.

Bernt Aksel tenker igjennom situasjonen rundt Lampenwelt, markedsstrategien, salgssuksessen og eierskapet. Er det noe ved dette som gir grunn til å motarbeide ham og Smith? Etter å ha vurdert det lille han har å forholde seg til, sitter han igjen med to muligheter: Konkurrenter eller arge kritikere.

Det første alternativet slår han fort fra seg som helt usannsynlig. Alt han vet om marked og aktører taler imot at noen av Lampenwelts konkurrenter står bak spredningen av feilaktige og skadelige påstander. Tilbake står kritikere, først og fremst av den typen som over tid har rettet skytset sitt mot ham selv og Smith, og mot tilknytningen deres til BCC og økonomiske transaksjoner. Nå er det trolig eierskapet i Lampenwelt GmbH via Smilar Invest som er i sikte. Smilar er jo registrert på Kypros, denne øya øst i Middelhavet som er viden kjent for sine gunstige økonomiske betingelser og åpne kanaler til Øst-Europa, spesielt Russland. Det er ingen hemmelighet at historisk sett er mang en lyssky forretningsvirksomhet blitt drevet med utgangspunkt på Kypros. Kritiske medieoppslag om forholdene blir sjelden imøtegått, og befester dermed inntrykket av at businessfolk med virksomhet i dette skatteparadiset stort sett er snyltere og kjeltringer. Sannsynligvis med skjulte forgreninger til russisk mafia også, hvem vet? Det faktum at majoriteten av selskaper og organisasjoner på Kypros er høyst legitime og har gode grunner for å legge virksomheten dit, blir sjelden nevnt. Likeså hører man ikke ofte om at øya ble medlem av EU i 2004 og dermed er underlagt felles europeiske regelverk for informasjonsutveksling mellom myndigheter, åpne selskapsregistre og så videre. Ikke minst må også kypriotiske banker håndheve strenge kontrollrutiner mot hvitvasking av penger.

På bakgrunn av øyas dårlige rykte kan det gi god effekt å spre negative rykter om Kypros-baserte forretningsfolk – for den som måtte ønske det. Profesjonelt laget og lekket til offentligheten på tilforlatelig måte vil en falsk historie over tid kunne synke inn som sannhet hos forutinntatte målgrupper som ikke bryr seg med å dobbeltsjekke det de hører og leser. Det bekrefter jo bare det de allerede mener å vite om øya og de som opererer der. Konsekvensen vil fort bli sviktende omdømme og resultater for den som er målet for slike angrep. Hvis man i det hele tatt kommer til orde, nytter det som regel lite å vise til at man faktisk driver hederlig forretning og betaler den skatten man skal.

For Bernt Aksel Larsen er perspektivet som nå åpner seg lite lystelig. Et selskap som baserer all sin markedsføring og omsetning på internett, er veldig sårbar for omdømmesabotasje. Smith og Larsens erfaringer med pressen de siste årene tilsier at en sensasjonspreget historie om «Smiths venner-topper» som eiere av et stort og lukrativt foretak via skatteparadiset Kypros fort kan bli ødeleggende for selskapets fremtid. Det faktum at eierskapet ender opp i norske heleide aksjeselskaper, slik at det i realiteten ikke spares et rødt øre i skatt, vil neppe bli inkludert i historien. Det er for å komme en slik negativ utvikling i forkjøpet at Larsen og Smith bestemmer seg for ikke å gruble lenger, men selge.

Et rådgivningsfirma i Berlin får i oppdrag å finne kjøpere. Det er flere kandidater, men noen av dem får kalde føtter når de gjør sin grundige selskapsgjennomgang, såkalt *due diligence*, og oppdager tidligere og negativt vinklet presseomtale av personene som sitter på eiersiden. De gjør det klart at kontrollen ikke har avdekket uregelmessigheter rundt Lampenwelt eller eierskapet,

men at det rent omdømmemessig er for stor risiko å bli assosiert med de to nordmennene. Andre kandidater blir derimot med videre i budrunden. Noen av Lampenwelts egne nøkkelpersoner synes at budene som kommer inn stadig er for lave. De mener at selskapet har et enormt potensial, og når de eksterne interessentene ikke går høyere, ser de en åpning for seg selv. Styreleder Walter Neumüller og økonomidirektør Christian Becker etablerer en struktur og melder seg på som kjøpere. Ved hjelp av lån fra tyske banker der de gjennom mange år har opparbeidet stor tillit, innfrir de tidlig i 2015 sitt bud på 40 millioner euro for den totale selskapsverdien, kalt *enterprise value*, tilsvarende en netto kjøpspris på 30 millioner euro (nesten 250 millioner kroner). Salget skjer i form av et såkalt *management buyout* – en type transaksjon der toppledelsen i et selskap overtar virksomheten ved å kjøpe ut de nåværende eierne. I dette tilfellet skjer overdragelsen i regi av eksterne tilretteleggere. Salgssummen er 198,7 millioner kroner høyere enn det Smith og Larsen kjøpte selskapet for bare to og et halvt år tidligere, en fantastisk verdiøkning som ikke minst skyldes Bernt Aksel Larsens innsikt på områder som algoritmer og internasjonal e-handel.

Nettopp denne verdiøkningen blir senere et kontroversielt tema. Historiefortellingen som preger både medieoppslag med Van der Linden som kilde og innledende dokumenter hos Økokrim, fremstiller det som om gevinsten er mistenkelig, og at Smith og Larsen har høstet en eventyrlig fortjeneste nærmest uten å løfte en finger. Men ser man på andre aktører som driver innenfor denne bransjen, såkalt *private equity*, er en slik verdiutvikling langt fra unormal. Og skulle man være i tvil, er det interessant å se hvordan det gikk med selskapet etter at Smilar Invest solgte seg ut. De nye eierne av Lampenwelt går nemlig til dekket bord, og kan snart nyte desserten: Allerede i mars 2017 selger de selskapet videre til det børsnoterte britiske investeringsfondet 3i Group for 154 millioner euro, en ytterligere verdiøkning på mer enn *én milliard kroner* på bare to år! I 2022 anslås verdien å ligge på 250–300 millioner euro, tilsvarende mellom 2,7 og 3,4 milliarder kroner. Og fortsatt peker prognosene mot ytterligere verdistigning.

– På en måte kan vi kanskje si at å selge Lampenwelt i 2015 er det dummeste vi har gjort og at vi gikk glipp av enormt mye penger, sier Larsen. – Men på den annen side er det kanskje tvilsomt om selskapet hadde fått være i fred hvis vi ikke gikk ut. Det er nok mer sannsynlig at svertekampanjer og angrep på Smith og meg hadde trukket selskapet ned i store omdømmeproblemer og at utviklingen ville ha blitt en helt annen. Vi har jo sett hvor mye bråk det ble da Kåre og jeg tjente 200 millioner på dette, og man kan jo bare tenke seg avisoppslagene hvis vi i stedet hadde endt med å tjene to milliarder, filosoferer Larsen.

200 millioner kroner er likevel mye penger, og Smith og Larsen er på nytt i det gavmilde hjørnet. 52,6 millioner av salgsinntekten overfører de som gave til BCC i Norge. Et par år tidligere har de i tillegg gitt rundt 25 millioner til en amerikansk lokalmenighet i krise. Tar man med kapitalen som ble tilført den nederlandske stiftelsen HMC etter årene i Russland, har de to gründerne og et par samarbeidspartnere så langt gitt til sammen cirka 170 millioner kroner til kristne, sosiale og humanitære formål. Etter ytterligere bidrag i de påfølgende årene har det totale beløpet i 2022 passert 200 millioner kroner. Midlene til HMC ble gitt i form av eierandeler i selskaper som deretter ble solgt, det øvrige er rene pengegaver.

Den utrolige historien

En kostbar forelskelse

I god tid før Bernt Aksel Larsen og Kåre Johan Smith legger det tyske eventyret bak seg, har et usedvanlig drama begynt å spire i Nederland. Utgangspunktet kan synes trivielt: Mann på 32 møter kvinne på 20 og forelsker seg. Så langt, så greit. Ser man litt nøyere etter, er det likevel noen haker ved saken: Han er gift familiefar, kona aner ingenting, og jenta han faller for er profesjonell selskapsdame og glad i penger, mange penger. Plutselig er fortellingen ikke så idyllisk likevel.

Mannen er Jonathan van der Linden. Han bor i byen Apeldoorn og har under oppveksten tilhørt BCCs søstermenighet Christelijke Gemeente Nederland (CGN), på folkemunne kalt Noorse Broeders, *Norske Brødre*. Betegnelsen har på samme måte som *Smiths venner* en litt nedlatende klang. CGN har cirka 2000 medlemmer, og Van der Lindens foreldre tok aktivt del i menighetslivet.

Van der Linden er utdannet innen jus og økonomi, og har tidligere jobbet i syv år som etterforsker i FIOD, Nederlands parallell til Økokrim. Siden 2007 er han blitt engasjert som rådgiver eller administrator i stadig flere selskaper og stiftelser med tilknytning til CGN, og i andre organisasjoner i BCCs internasjonale nettverk. Van der Linden er gift med en kvinne han møtte i menigheten da han var 19 år gammel, og har to barn med henne. Folk som kjenner ham i profesjonell sammenheng beskriver ham som en hyggelig selgertype som har lett for å omgås andre og vinne tillit. Privat virker han ganske tilbaketrukket.

Den nye flammen i hans liv er ung, utadvendt og ugift. Ifølge en senere politietterforskning begynte hun å jobbe på et kjøpesenter da hun var 16 år gammel, deretter tjente hun penger som dørvakt og sekretær. Senere gikk hun over i utelivsbransjen og startet en karriere som *high-class escort*, også kalt eskortepike. Politidokumenter oppgir hennes takst per natt til 2500 euro (21 000 kroner etter valutakursen den gang), og legger til at hennes klientell besto av svært rike menn.

Hun og Van der Linden møter hverandre i april 2014. Ifølge politiets dokumentasjon kjøper han hennes tjenester. Hun er dreven i rollen som omsorgsperson av det spesielle slaget. Han blir stormforelsket, gir inntrykk av å være rik og single, og legger energisk an på henne. I et senere politiavhør forklarer han at ekteskapet med gamlekjæresten fra menigheten på dette tidspunktet hadde tapt sin glans: – Så hodet mitt sa ja, jeg må gjøre alt for å vinne henne, og det betyr at jeg i hvert fall må få tak i en stor pott med penger. For det er den eneste sjansen jeg har til å vinne henne.

Van der Linden hadde allerede en viss erfaring med å «få tak i penger», gjerne på tvers av lover og regler. Mulighetene åpnet seg etter hvert som han fikk engasjement og tillit i stadig flere internasjonale organisasjoner som samarbeidet med CGN og BCC. De holdt til i forskjellige land og hadde som regel liten eller ingen løpende kontakt med hverandre ut over det Van der Linden selv sørget for i sine administrative roller. Han trivdes i jobben, og kunne etter eget utsagn holde på i 12–14 timer hver eneste dag, til sammen nærmere hundre timer i uken. Handlefriheten benyttet han til å legge ut på stadig flere, lengre og kostbare forretningsreiser. Det skjedde ikke uten grunn, og til politiet fortalte han senere: – Jeg har reist veldig mye for jobben min, overdrevent mye og mer enn nødvendig. Jeg begynte å finne på reiser selv, og trengte ikke å spørre noen om lov til å

dra. Det var ingen jeg behøvde å sende reiseregningene til heller, unntatt til de som skulle utbetale dem. Jeg kunne altså reise så mye jeg ville, og det var fint å flykte fra hjemmet og være opptatt. Jeg så mye av verden, og alle tenkte at «han gutten der, han er veldig travel og jobber så hardt for klubben».

Van der Linden utfører sine oppdrag som konsulent uten at de forskjellige organisasjonene han leverer tjenester til vet hvem han ellers arbeider for. Kombinasjonen av full tillit og at kundene hans ikke har oversikt over hverandres aktivitet og oppdrag, gjør det etter hvert fristende for Van der Linden å sende likelydende regninger for samme reise til to organisasjoner i hvert sitt land. Første gang er han nervøs, men pengene kommer straks fra begge kanter, og dermed blir det ene oppgjøret ren netto, rett i lommen. Ifølge en senere politiforklaring gir suksessen mersmak og gjør ham både dristigere og grådigere: – Jo dyrere reiser jeg hadde, jo mer fikk jeg ekstra. Jeg reiste på businessklasse, så en flybillett kostet gjerne 4000 euro, jeg bodde på et veldig dyrt hotell og betalte minst 3000 euro. Med stort og smått kostet hele reisen 10 000 euro.

Regningen for slike utflukter våger han med tiden å sende ikke bare til to, men tre forskjellige organisasjoner i like mange land. Det går også smertefritt, og etter én enkelt tur på forsommeren 2015 innkasserer han en netto gevinst på 20 000 euro, tilsvarende 165 000 kroner. Så bestiller han enda flere reiser som er helt unødvendige i profesjonell sammenheng, men som gjør lommeboken hans stadig fetere.

Oppdragsgiverne hans kjenner fortsatt ikke til hverandres virksomhet og er ikke mistenksomme. Alle regninger blir betalt uten at noen finner grunn til å spørre om Van der Linden faktisk har utført reelle oppdrag for dem.

Ifølge hans senere forklaringer til politiet begynte han så smått å jukse med reiseoppgjørene sine allerede i 2011, kanskje enda tidligere. Han er med andre ord en ganske dreven svindler når han møter sin nye kjæreste flere år senere og skal gjøre inntrykk på henne. Han lykkes etter hvert i sine anstrengelser, de innleder et forhold, og hun begynner å følge med ham på reiser – mot betaling. For å få refundert de ekstra kostnadene går han inn i de digitale billettkvitteringene og bytter ut kjærestens navn med navnet til et styremedlem i HMC. For de som skal refundere utgiftene ser det dermed ut som en ordinær tjenestereise. Utgiftene til kjærestens personlige ytelser kan han vanskelig viderefakturere, men takket være sine doble og triple reiseregninger går han fortsatt i pluss med komfortabel margin.

Liksombryllup i Grand Canyon

På toppen av kostbare turer blant annet til Det karibiske hav og Sør-Afrika, byr Van der Linden på eventyr i forlystelsesmetropolen Las Vegas i den amerikanske Nevada-ørkenen. Det kan virke som om han ønsker å bli viet til sin nye kjæreste der, og hun er heller ikke fremmed for tanken om ekteskap. Men nå vet hun at det er en gift familiefar hun reiser rundt med, og begge innser at veien til bryllup må gå via en gyldig skilsmisse. Som et midlertidig alternativ flyr de videre med helikopter til en symbolsk forpliktelsesseremoni (*commitment ceremony*) på kanten av Grand Canyon i det nordlige Arizona. Iført leid bryllupsdress og matchende kjole, og med den gigantiske fjellkløften som kulisse, lover de å være trofaste mot hverandre. Vel tilbake i Nederland setter han henne av i hjembyen Zeist og betaler avtalt pris for hyggelig reisefølge før han kjører hjem til sin familie i Apeldoorn. De tror han har vært på enda en viktig forretningsreise.

Senere kommer det frem at den nye flammen ved flere anledninger har fått konvolutter med store kontantbeløp som oppgjør for slike utflukter. Etter hvert inngikk de avtale om 10 000 euro (rundt 80 000 kroner) hver måned. I tillegg kommer selvsagt gratis flybilletter, hotellopphold og servering. For turen til USA skriver Jonathan en regning på mer enn 100 000 kroner. Den får han refundert dobbelt fra to organisasjoner som mottar hvert sitt eksemplar. Det ene oppgjøret er som vanlig ren netto.

Når Jonathan van der Linden til slutt havner hos politiet, kommer det totale omfanget av bedrageriene for en dag. En gjennomgang av regnskapene hos berørte organisasjoner viser at han fra 2011 til januar 2016 klarer å svindle til seg 508 941 euro gjennom enkel, dobbel og tredobbel fakturering av et stort antall kostbare reiser med og uten eskortekjæresten. Ifølge valutakursen i 2015, året da svindelen er på sitt mest intense, tilsvarer den samlede summen nærmere 4,5 millioner norske kroner, en sviende lærepenge for de utrolig godtroende organisasjonene som ble rammet. Van der Lindens kommentar til politiet er enkel og billedlig: – Hvis du lar katten passe fløten og ikke følger med, så vil det jo skje noe.

Våren 2015 blir Van der Lindens ekteskapelige dobbeltspill avslørt på uventet hold. En bekjent av hans nye kjæreste sitter på til dels nærgående bilder av paret sammen. De to kvinnene var opprinnelig venninner, og i en periode viste Van der Linden interesse for dem begge. Da han etter kort tid ble sammen med sin nye flamme, røk vennskapet mellom de to kvinnene, og dermed ble bildene et potensielt våpen. Tidlig i mai truer kvinnen Van der Linden med å sende et passende utvalg til kona hans, men legger til at skandalen kan unngås mot kontant betaling.

Trusselen om pengeutpressing passer ham ekstremt dårlig. En avsløring vil skape trøbbel både på hjemmebane og overfor arbeidsgiverne hans. Enda verre er det trolig at rabalderet han nå risikerer vil kunne sette en stopper for det store og avgjørende pengekuppet som er under oppseiling.

Nå har han nemlig bestemt seg for å leve resten av livet i luksus med sin nye kjæreste. Det kommer til å koste veldig mye mer enn de fire–fem millionene han til nå har klart å vri ut av falske reiseregninger. Før han utløser jordskjelvet rundt bruddet og skilsmissen, vil han derfor svindle til seg en skikkelig kjempesum fra en av sine viktigste og mest solide oppdragsgivere. Det dreier seg om den ideelle stiftelsen Hippo Mundo Charity (HMC), som på denne tiden har hovedsete i hans egen hjemby Apeldoorn. Van der Linden er styremedlem i HMC og har dessuten viktige administrative oppdrag der. Et av de mest betrodde er å kontrollere at stiftelsens økonomiske transaksjoner blir utført i henhold til lover og regler. Oppgaven gir ham dyp innsikt i finansielle forhold både i HMC og underliggende selskaper – og et tilsvarende gunstig utgangspunkt for å misbruke denne kunnskapen til egen vinning, hvis han vil. Og det vil han. Glemte er de etiske standardene han fikk innprentet gjennom syv år som etterforsker i Nederlands parallell til Økokrim. Ironisk nok er det nettopp denne erfaringen som lovens antatt plettfriske håndhever som har gitt ham så stor tillit og handlefrihet i organisasjonene han allerede har tappet for millioner av kroner. Og dette er bare begynnelsen på sviket.

Mye står altså på spill når de nærgående bildene av ham og den nye flammen blir et våpen i hendene på hennes bekjent. For hun lukter blod, og Van der Linden innser at han må betale henne for å unngå skandale, eller i det minste sikre seg tid nok til å gjennomføre sitt eget prosjekt. Hun krever 20 000 euro (180 000 kroner) for sin taushet. Van der Linden vet at å overføre et så stort beløp til henne vil vekke oppsikt hos bankene, og foreslår å dele det opp i mindre summer. I løpet av et halvt år betaler han hele kravet til kvinnens selskap, og til en privatkonto. Personlig koster det

ham likevel ikke noe – han får Kolme Tack Holding, stiftelsen Hippo Mundo Charitys datterselskap i St. Gallen i Sveits, til å utføre betalingene, slik at hverken kona eller regnskapsføreren skal kunne finne dem på hans egen konto eller i bankutskrifter til det private konsulentselskapet hans. Kreativt og vellykket, så langt.

Cash-pooling

Jonathan van der Linden var i flere år styremedlem og administrator også i selskapet BCC Financial Ltd, en virksomhet som ble etablert for såkalt cash-pooling mellom lokalmenigheter og organisasjoner i BCC-sfæren. Også dette foretaket ble etablert på Kypros, men midlene selskapet koordinerte sto i så godt som hele perioden utelukkende i norske banker. Valget av Kypros som sete for virksomheten ble tatt på bakgrunn av konsesjonsfrihet, lave administrasjonskostnader, ryddig juridisk rammeverk med røtter i engelsk lovgivning (Kypros var britisk kronkoloni til august 1960), og god finansiell infrastruktur også overfor utviklingsland.

Bakgrunnen for etableringen av BCC Financial var en stor innsamlingsaksjon i hele BCC-systemet, som ble vedtatt i 2009. Dette var i kjølvannet av den internasjonale finanskrisen, som hadde gjort det vanskelig for en del lokalmenigheter i flere land å gjennomføre nødvendige utbyggingsprosjekter. Innsamlingen løste en rekke akutte problemer, og ga samtidig mange menigheter en økonomisk reserve til senere bruk. En rentedifferanse på én prosentenheter mellom innlån og utlån finansierte selskapets administrasjon.

I avisartikler er BCC Financial som regel blitt presentert som menighetens internbank, der enorme summer bestående av lokalmenighetenes sparepenger sto plassert. Som så mye annet i disse oppslagene gir slike påstander et ganske fordreid inntrykk av virkeligheten. BCC Financials oppgave var ikke å sitte på pengene, men å koordinere mellom de forskjellige organisasjonene og menighetene, slik at de som hadde midler å låne ut, kunne plassere midlene hos de som hadde finansieringsbehov. BCC Financial disponerte selv aldri større verdier. Bildet av at dette selskapet hadde en konto der alle lokalmenighetenes sparepenger ble forvaltet, og dermed rådet over en enorm formue, er altså ikke riktig.

Derimot var innsamlingsiveren i BCC-sfæren stor, og mange hundre millioner kroner passerte gjennom cashpool-ordningen i BCC Financial før selskapet hadde utspilt sin rolle høsten 2016. Allerede i 2014 vedtok nemlig menighetene som deltok på BCCs representantskapssamling at alle tilgjengelige midler heretter burde tilbys som utlån til det nye milliardprosjektet på Brunstad. Arbeidet med å avvikle cash-poolingen startet umiddelbart etter denne samlingen, og høsten 2016 var altså alt gjort opp og avsluttet. Virksomheten i BCC Financial var strengt kontrollert både av heltidsansatte og tredjeparter, og regnskapene ble revidert av de internasjonale selskapene Deloitte og PricewaterhouseCoopers (PwC). På tross av sin sentrale rolle i denne organisasjonen klarte Van der Linden av den grunn aldri å svindle til seg noe beløp derfra.

Lar andre ta regningen

Mens Van der Linden fortsatt sitter som betrodd styremedlem i BCC Financial, går det stadig tyngre rent privat. Ikke bare må han betale hysjpenge til kjærestens eks-bekjente. Nå dukker det også opp andre som vet noe om utroskapen hans, og som tilbyr seg å holde kjeft mot penger. Denne gang er det to bakmenn i den nederlandske eskortebransjen som tar kontakt, kyniske typer fra et

halvkriminelt miljø, med stor handlekraft og vilje til å bruke den. Den ene har vært en bekjent av den nye kjæresten til Van der Linden både før og etter at hun ble kjent med ham. Dermed har han fått inntrykk av at den nyforelskede økonomen fra Apeldoorn er søkkrik og har tilgang til mye penger. I tillegg er han gift – en fristende kombinasjon. Bakmennene vurderer ham nok kort og godt som et rørende enkelt offer med betydelig betalingsevne og liten risiko for dem. I begynnelsen av juni 2015 setter de i gang med pengeutpressing, de også. Men uten å fortelle hvem de er.

Fremgangsmåten er tilsiktet ubehagelig: Om natten får Van der Linden anonyme brev i postkassen med krav, trusler og instruksjoner om hvordan han skal kjøpe seg unna avsløring og skandale. Utenfor huset glir fremmede biler sakte forbi. Det samme skjer der hans nye venninne bor. De to liker seg ikke, og det er meningen.

I stedet for å la seg presse til enda en kostbar fredsavtale, tar Van der Linden denne gang kontakt med Strongwood Recherchebureau BV, et detektivbyrå i Amsterdam som på hjemmesidene sine fastslår at «vi avdekker sannheten – overvåking er vår spesialitet». Hensikten er å oppspore utpresserne og *ta dem* så det holder. Tjenesten er langt fra gratis. På forhånd anslår selskapet at Van der Linden må betale cirka 150 000 kroner per uke, avhengig av hvor mange spanere, biler og tilleggsytelser det blir behov for. Det går han med på.

Utpresserne opptrer ikke særlig profesjonelt. Byråets folk finner fort ut hvem de er og truer dem med tøffe mottiltak. Det demper situasjonen, men ikke mer enn at behovet for beskyttelse fortsetter. Det samme gjør strømmen av regninger, og i løpet av andre halvår 2015 fakturerer Strongwood nesten 144 000 euro (vel 1,3 millioner kroner), for utførte tjenester. Enda en gang sørger Van der Linden for at det ikke er ham, men Kolme Tack Holding i Sveits som betaler gildet. Det er dit detektivbyrået får beskjed om å adressere sine fakturaer, med påskrift om at de gjelder *Prosjekt Carlsbad*. Prosjektets innhold og relevans for Kolme beskrives naturlig nok ikke, det hele er jo en bløff. Men regningene blir betalt, kanskje fordi Van der Linden personlig var den som videresendte dem til administrasjonsselskapet som skulle ivareta betalinger og regnskap for Kolme.

Det sveitsiske foretaket er som nevnt heleid av den nederlandske stiftelsen Hippo Mundo Charity (HMC), der Smith og Larsen i sin tid hadde bidratt med 11,5 millioner euro. Det er dette datterselskapet som står for mye av stiftelsens operative virksomhet. Kolme var først administrert av sveitsiske menighetsmedlemmer som selv var engasjert i misjon og sosialt entreprenørskap, men etter hvert ble oppgavene for omfattende. En stund etter at Van der Linden kom inn i HMCs styre ble det besluttet å få profesjonelle folk til å overta administrasjon og regnskap. Deretter dro han til Sveits og engasjerte et lokalt managementselskap. Det interessante er at av de til sammen nesten åtte millioner euro Van der Linden svindlet til seg, forsvant omtrent 90 prosent fra nettopp dette selskapet, der han hadde fått i oppgave å forhindre at slikt skulle kunne skje.

Til Sveits kommer ikke bare fakturaene fra detektivbyrået han har engasjert i Nederland. Hos Kolme lander også saftige regninger fra en advokat i Amsterdam han har gitt i oppdrag å true utpresserne med å bli anmeldt og stilt for retten. Overfor advokaten beskriver Van der Linden Kolme som «min sveitsiske holding». Og på toppen av det hele sender han en egen faktura på 220 000 euro (rundt 2 millioner kroner) merket «Project Carlsbad», men selve fakturateksten er som vanlig vagt formulert. Også dette oppgjøret glir igjennom uten problemer, og pengene havner hos ham privat. I sum utbetaler Kolme mer enn 4 millioner kroner i forbindelse med oppdrag og prosjekter selskapet hverken er involvert i eller vet noe om. Gjennom sin rolle som rådgiver og

konsulent har Van der Linden tydeligvis klart å etablere et tillitsforhold til ledelsen i det sveitsiske selskapet som gjør at de i liten grad sjekker det de mottar fra ham.

Samtidig som han pådytter Kolme en strøm av kostnader han selv skulle ha betalt, styrker Van der Linden privatøkonomien sin på andre måter også. Ved hjelp av kredittkort han disponerer tapper han flere hundre tusen euro fra West East Trading i Dubai, som er et annet selskap han jobber for. Han er blitt de store talls mann nå, og fortsatt har ikke en eneste varselampe begynt å blinke i noen av organisasjonene han melker for millioner.

På overflaten sørger den hardtarbeidende nederlenderen for å gjennomføre sine pålagte oppgaver på en plettfri måte. Det gir ham arbeidsro. Parallelt fortsetter han å legge grunnlaget for et nytt og sorgløst privatliv. I juni 2015 utarbeider han en avtale mellom Kolme Tack Holding, et av deres datterselskaper og det alle tror er organisasjonen BCC Global Ltd på Kypros. Det pågår en større restrukturering i organisasjonene, som også tidligere har hatt betydelige transaksjoner med hverandre. Både Kolme og BCC Global har vært eiere av misjonscentre i annen misjonsrelatert virksomhet rundt om i verden. De har også lånt ut penger til etablering av kommersielle virksomheter som har gitt mange menighetsmedlemmer i utviklingsland en arbeidsplass å gå til. Midlene i BCC Global Ltd har kommet fra gaver innsamlet og gitt av medlemmer i BCC, mens midlene i Kolme Tack, det heleide datterselskapet av HMC, kom som gave fra Smith og Larsens aktivitet i Russland. Van der Linden er styremedlem i begge organisasjonene og har ansvar for å følge opp store deler av den internasjonale virksomheten.

Privat pengebinge i Panama

At Van der Linden nå etablerer en avtale om overføring av godt og vel 1,4 millioner euro fra Kolme til et selskap som heter BCC Global, gir i utgangspunktet ingen grunn til å heise rødt flagg, navnet lyder jo kjent. Bildet blir et helt annet når betalingsinstruksjonene foreligger 18. juni. Der gir Van der Linden riktignok beskjed om at pengene skal overføres til BCC Global, men nå med bankkonto i øystaten St. Vincent og Grenadinene i Det karibiske hav. I tillegg skriver han selskapets formelle navn på en litt uvant måte: BCC Global *Foundation* i stedet for BCC Global *Ltd*. Og i Panama i Latin-Amerika har han nylig og i hemmelighet etablert sitt eget selskap – nettopp med navnet *BCC Global Foundation* – med eneste reelle formål å ta imot og lagre en formue til ham selv. For å kamuflere svindelen har han sørget for at firmanavn, logo og visuell profil er så likt det som benyttes av BCC Global Ltd på Kypros som mulig. Han innser at det likevel er fare for at noen i Kolme Tack Holding vil kunne reagere på at millionene skal overføres til en konto de ikke har sett før – på en ukjent øy i et fjernt og eksotisk hav. I e-posten som følger med betalingsinstruksjonene oppgir han derfor seg selv som kontaktperson ved eventuelle spørsmål rundt transaksjonen «fordi teamet på Kypros ikke kan hjelpe i denne saken».

Van der Linden behøver ikke å engste seg. Han har vært så omhyggelig og tilforlatelig i sine forberedelser at sveitserne går på limpinnen denne gangen også, og etter noen dager flommer formuen inn på den splitter nye Foundation-kontoen hans på St. Vincent og Grenadinene. Regissøren bak det hele er såre fornøyd med det godt kamuflerte opplegget, og i et senere avhør med nederlandsk politi forklarer han det slik: – Jeg kunne jo ikke kalle selskapet «Jonathan van der Linden Investments», slik at alle ville se at pengene gikk til meg selv. Ingen syntes derimot det var merkelig at det gikk store beløp til BCC Global Foundation. Men BCC Global i Panama var selvfølgelig bare *min egen lille trust*.

I de formelle papirene rundt etableringen har Van der Linden lagt inn en klausul om at de stjålne millionene han lagrer i det nye selskapet skal tilfalle hans nye kjæreste og de to barna hans dersom han selv skulle falle fra. Kona hans vil ikke få noe som helst.

29. juni 2015, mindre enn to uker etter overføringen fra Kolme, er Van der Linden på Panorama Konferanshotell utenfor Bergen, der BCC avholder sitt representantskapsmøte dette året. Nærmere 100 menighetsforstandere fra hele verden er til stede. I tillegg deltar et antall observatører som ikke har verv i BCC sentralt, men viktige roller i organisasjoner BCC samarbeider med i ulike prosjekter. Van der Linden er en slik observatør. Etter kveldssamlingen denne mandagen tar han frem PC-en sin og skriver enda en betalingsinstruks til Kolme, denne gang på cirka 1,1 million euro. Også disse pengene skal til BCC Global Foundation, hans private pengebenge. Derfra skal en del av beløpet videre til en konto han har opprettet i venninnens navn i Dubai i De forente arabiske emirater. Mens øvrige deltakere diskuterer hvordan ulike bistandsprosjekter skal utvikles videre, sitter altså Van der Linden tilbaketrasket samme sted og forsyner seg av midlene som skal finansiere den planlagte sosiale virksomheten i fattige land. I løpet av to uker har «den lille trusten» hans svulmet til et beløp som tilsvarer nærmere 30 millioner kroner.

Omsider begynner administrasjonen i det sveitsiske selskapet å stille spørsmål rundt de mange transaksjonene, men en snartent og veltalende Van der Linden klarer å nappe ut lunten før noe eksploderer. Roen senker seg på nytt, og i løpet av høsten får han gjennomført enda en overføring til seg selv, denne gang på nesten 2 millioner euro. I tillegg følger det en rekke mindre beløp. Før året er omme, står det rundt 5 millioner euro (omtrent 40 millioner kroner) på BCC Global Foundations konto. Den raskt økende formuen gjør ham tilsynelatende gavmild, for nå planlegger han å kjøpe et hus til sin kjæreste – betalt med noen av pengene han har tappet ut av Kolme Tack Holding. På kontoen hennes i Dubai skyter han inn én million euro, cirka 9,2 millioner kroner, sender henne et skjerm bilde av kontoutskriften og skriver «du er blitt millionær».

Troen på suksess er upåklagelig, og etter hvert forhåndsbestiller Van der Linden reiser for seg selv og kjæresten til øya St. Martin i Det karibiske hav og eksotiske metropoler som New York, Buenos Aires, Dubai, Miami, Las Vegas og Johannesburg. På billett kvitteringene endrer han navnet på sin medpassasjer, slik at det ser ut som han har vært ute og reist med Jan-Hein Staal, styreleder i HMC og leder for BCCs søstermenighet i Nederland.

En muldvarp i nettverket?

Foreløpig er Van der Lindens oppdragsgivere, de som har knyttet ham til seg som administrator og internkontrollør, uvitende om hva han foretar seg bak deres rygg. Bernt Aksel Larsen har aldri hatt noen rolle hos Van der Lindens foresatte, og dermed heller ingen befatning med hans mange fakturaer og reiseregninger. Uavhengig av dette har en annen mistanke begynt å murre i ham: Noe er galt i omgivelsene hans, en eller annen form for lekkasje. Han merker det på henvendelser som sensommeren 2015 begynner å komme fra Line Dugstad og Anne Flæte, to reportere i Dagens Næringsliv. Spørsmålene deres er svært presise, åpenbart basert på kunnskap om internasjonale transaksjoner han enten har vært med på eller kjenner til. Han finner det svært usannsynlig at journalistene kan ha gravd frem dette uten at noen har tipset og veiledet dem. Larsens inntrykk er at reporterne har fått tilgang til løse røne fakta som hver for seg er delvis korrekte, men at tolkningen av dem er påvirket av en kilde som ønsker å skape et negativt og misvisende helhetsbilde.

Larsen registrerer at spørsmålene delvis berører temaer fra strengt interne diskusjoner, og undrer seg over hvem som kan ha delt konfidensiell informasjon med journalister i DN. Han saumfarer kontaktnett og mailkorrespondanse. Leter etter en fellesnevner, en person som sitter med de fortrolige opplysningene som gjenspeiler seg i reporterne spørsmål. Og som har et motiv for å lekke sensitiv informasjon.

Mange brikker faller på plass når Bernt Aksel 3. august får telefon fra en advokat som jobber med oppdrag man diskuterte på et møte få dager tidligere. Nå er han blitt oppringt av en medarbeider i Dagens Næringsliv som åpenbart kjenner til beslutningene som ble fattet bak lukkede dører, og stiller spørsmål rundt dem. Advokaten er ikke i tvil: – Bernt Aksel, du har en muldvarp i nettverket ditt!

Larsen gjenkaller scenen i møterommet: Fire menn er til stede. Den ene er ham selv. To andre sitter nær ham ved bordet. Litt lengre unna med sin bærbare PC sitter fjerdemann, Jonathan van der Linden. *Muldvarpen?*

Helt siden spredningen av negative drypp rundt eierskapet i Lampenwelt begynte, har Larsen hatt en diffus mistro til nederlenderen. De to kjenner hverandre fra diverse prosjekter og har hatt en rekke andre tangeringspunkter, men Bernt Aksel har ingen konkrete bevis mot Van der Linden for eventuelt urent trav. Han kan derfor ikke vite om det er nederlenderen som har begynt å opptre som kilde, eller om lekkasjene kan ha kommet fra hackede dataservere. Larsen ber derfor om en sikkerhetsgjennomgang av serverne han bruker til sin e-post og til dokumenthåndtering. Kontrollen avdekker svakheter i systemet, men gir ingen indikasjoner på at noen har utnyttet disse til å hacke ham.

Utover høsten registrerer Bernt Aksel at Van der Linden er påfallende opptatt av hans ferske beslutning om å starte en personlig blogg. Hvorfor vil Bernt Aksel gjøre dette, hvorfor nå? Gravingen rundt årsak og planlagt strategi for bloggen gir Larsens murrende mistenksomhet et ekstra anstrøk av ubehag og forsterker ønsket om å distansere seg fra nederlenderen i alle sammenhenger.

I etterkant av et møte på Brunstad der Van der Linden er til stede, får Larsen høre fra flere hold at nederlenderen var svært aktiv med å spre negative påstander om ham blant deltagerne. Bernt Aksel vurderer dette som taktiske utspill for å svekke tilliten til ham som person og leder, men skjønner fortsatt ikke hensikten med det hele.

Nedtellingen starter

Utover høsten fortsetter Van der Linden forberedelsene til det definitive bruddet med alt og alle i sitt tidligere liv. For å markere at det nærmer seg, har han sendt en spesiell oppmerksomhet til venninnen. Han har laget den selv, en *nedtellingskalender* fra 100 til 0, med start 21. oktober. Dag null er 29. januar 2016, en fredag. Van der Linden har valgt denne datoen som en slags D-dag for dem begge. Dette er dagen da han skal bryte med familien, flytte sammen med sin nye flamme, vende ryggen til sin barndoms menighet CGN og si opp alle arbeidsavtaler og styreverv. Alt med øyeblikkelig virkning. Så skal den nye tilværelsen med ny kjæreste og titalls stjålne millioner endelig begynne.

Van der Linden er ingen blåøyd novise, han vet selvfølgelig at det som snart kommer for dagen vil skape rabalder i mange retninger. Én ting er avsløringen av utroskapen og det

uunngåelige og opprivende bruddet med familien. Noe annet og langt mer alvorlig i hans øyne er nok faren for avsløring, tiltale og straff for den årelange svindelen. Han kan risikere å miste formuen, sin nye flamme og all ære, og han kan havne flere år i fengsel. Van der Linden vet at fallhøyden han selv har bygget opp, er stor. Derfor har han lagt en plan for å redusere og aller helst eliminere den.

Først og fremst må han sørge for at det går lengst mulig tid fra han sier opp sine mange arbeidsavtaler til den egentlige årsaken – det omhyggelig gjennomførte bedrageriet – blir avslørt. På dette området har han allerede gjort sine forberedelser: I tråd med hans instruksjoner er milliontransaksjonene og de tilhørende avtalene mellom Kolme Tack Holding og BCC Global Foundation i Panama blitt bokført på en slik måte at svindelen normalt ikke vil bli synlig før årsregnskapene i Kolme og BCC Global Ltd på Kypros blir ferdigstilt og revidert. Det vil gi ham et taktisk forsprang på minst åtte–ni måneder før det virkelig smeller. Forutsetningen er at de som i mellomtiden mottar oppsigelsen hans vil akseptere den uten å mistenke at det ligger noe negativt under.

Van der Linden vet altså at avsløring etter hvert blir uunngåelig, og at alle millionene vil være til liten hjelp hvis han havner bak murene. Derfor må han skaffe seg et våpen som vil skremme de bedratte organisasjonene til å bite tapet i seg og la være å anmelde ham når de oppdager sviket. I senere politiavhør gjør Van der Linden det klart at han ikke trodde han ville få beholde alle pengene, men at trusler om negativ presseomtale og omdømmeskade ville skjerme ham mot å bli anmeldt, og føre til at han fikk beholde noe av formuen. Van der Linden hadde sett på nært hold hvordan gjentatte negative avisoppslag hadde formet folkeopinionen mot Smith, Larsen og BCC og hadde gjort det så godt som umulig å drive noen form for forretningsvirksomhet i Norge. Han kjente godt til noen av sakene som var blitt brettet ut i spaltene, og hadde registrert at journalistene ikke ga inntrykk av å ha kompetanse til å forstå komplekse økonomiske transaksjoner. Derimot virket de ukritisk villige til å gjengi det kildene forsynte dem med, og lage svære oppslag som etterlot lite tillitvekkende inntrykk av trossamfunnet generelt og de to «Smiths venner-toppene» spesielt.

Å bruke pressen og omdømmetrusselen som pressmiddel for å få beholde friheten og flest mulig av de stjalne millionene ser altså ut til å være Van der Lindens foretrukne strategi. Samtidig vet han at journalister flest vil ha flere kilder til en sak. Av den grunn forbereder han hvordan det planlagte narrativet rundt BCC, Smith og Larsen skal kunne tilflyte mediene via ulike kanaler.

Blakke investorer

Jonathan van der Linden vet at Bernt Aksel Larsen og Kåre Smith har vært hovedpersoner i å skaffe til veie midlene han har tatt fra Kolme Tack Holding, og at de selvfølgelig vil reagere når bedrageriet blir oppdaget. Han vet også at både disse to, og andre nøkkelpersoner som må passiviseres, er ressurssterke mennesker med kampvilje og gode nerver. Van der Lindens analyse er sannsynligvis at hvis han skal oppnå noe, må han slå til så det svir, og at uthenging i media og på sosiale nettsteder er det mest effektive pressmiddelet.

Hvis de han er ute etter ikke lar seg kue i første runde, trenger han hjelp fra handlekraftige folk som ikke bruker silkehansker. En nærliggende kandidat er Ben van Wijhe, en hardbarket forretningsmann og investor, født i Van der Lindens hjemby Apeldoorn i 1965. Ifølge sin egen LinkedIn-profil tok Van Wijhe en bachelor i informasjonsteknologi og jobbet en del år for

forskjellige telekom- og teknologiselskaper før han i 2002 startet sin egen virksomhet innenfor salg av satellittmottakere for TV. Det er angitt at han har mer enn 20 års ledererfaring på høyt nivå på områder som prosjektutvikling og investering, transaksjons- og forhandlingsbistand, finansiering av rettstvister og rådgivningstjenester i Europa og Asia. Dette er i beste fall et ufullstendig og godt sminket portrett av en fascinerende og kontroversiell operatør det er all grunn til å studere nærmere.

David Nooitgedagt, som er styreleder i HMC, forteller at for den nederlandske stiftelsen ble det viktig å ha gode juridiske rådgivere for hvordan de skulle opptre i en så kompleks og vanskelig sak som stiftelsen etter hvert befant seg i. – Vi engasjerte blant annet advokatfirmaet Brandeis, noe som har vært svært verdifullt for oss, og har gjort at vi har fått tilgang til mye viktig informasjon, sier han. – Få journalister har brydd seg om å avdekke den virkelige historien om Ben van Wijhe. De siste årene har vi derimot begynt å få tilgang til informasjon blant annet fra sivile rettssaker der han har en rolle. Det er et oppsiktsvekkende bilde som tegnes, mener Nooitgedagt.

Ben van Wijhe hadde store ambisjoner da han etablerte sin virksomhet tidlig på 2000-tallet, og etter en rekke selskapstransaksjoner der flere store investorer var involvert, satt han som toppsjef (CEO) i et selskap som kjøpte rettighetene til det legendariske Commodore-merkenavnet, et navn de fleste som vokste opp på 1980-tallet nok vil dra kjensel på. Kjøpesummen var 24 millioner euro, som skulle fordeles på flere delbetalinger.

Problemet var at selskapet Van Wijhe nå ledet ikke hadde en brøkdel av de inntektene som trengtes for å betale de svære avdragene som gjensto. Van Wijhe skulle derfor skaffe investorer, og ble selskapets ansikt utad i denne forbindelse. Man kan finne store mengder avisoppslag fra denne perioden, der Van Wijhe blant annet hevdet at Commodore hadde potensial til å bli «dataspillbransjens Apple». Han hadde en filosofi om at *image* var svært viktig, og ifølge en nederlandsk magasinartikkel kjørte ledelsen i selskapet rundt i hver sin luksuriøse BMW 760, noen av dem med privatsjåfør. Alt mens selskapet blødde penger, hadde minimale inntekter – og en gigantisk gjeld.

Med Van Wijhe i spissen havnet det nye Commodore-selskapet raskt i konflikter. I et tilfelle endte et annet foretak med over 180 ansatte i skifteretten, ifølge et styremedlem hovedsakelig som følge av at det satt med store mengder Commodore-produkter på lager. Et annet selskap gikk til søksmål fordi Van Wijhe hadde ført dem opp som datterselskap i Commodores årsregnskap, mens realiteten var at de kun var en distributør.

Ben van Wijhe klarte tidlig å få en kjent nederlandsk profil inn i Commodore-strukturen: Henk Keilman, kjent fra den nederlandske versjonen av TV-serien «Shark Tank», ble med på laget gjennom etablering av et gamingselskap under Commodore-merket. En del av investorene som Van Wijhe fikk med seg var det imidlertid ikke like greit å ha stående på den offisielle aksjonærlisten. Ifølge artikler i nederlandske medier ble hans eget personlige holdingselskap derfor brukt til å investere i Commodore på vegne av personer med problematisk omdømme. Artikkene navngir både personer som ble påstått å være involvert i store svindelsaker, og personer som kunne ha forbindelser til kriminelle miljøer.

Van Wijhe var dyktig til å få investorer med på laget, men som forretningsstrateg feilet han dramatisk. I desember 2007 hadde Commodore ikke betalt lønn til de ansatte på flere måneder. En person fra selskapets ledelse siteres slik i en magasinartikkel: «Vi fikk besøk omtrent hver eneste dag av tre–fire pengeinnkrevere. Det var alltid noe på gang. Vi fikk til og med problemer med det

forrige selskapet til vår CEO (Ben van Wijhe) som hadde forsøkt å selge satellittmottakere uten suksess. Folk tok satellittmottakerne med seg til kontorene hos oss i Hermesweg i Baarn og truet med å kaste dem gjennom vinduene». Rundt omkring på internett finner man fortsatt krasse kommentarer fra denne perioden, lagt inn av så vel frustrerte og forargede aksjonærer som ansatte.

De finansielle problemene gjorde at Van Wijhe etter en lang og relativt komplisert serie med transaksjoner, garantier og mislighold, måtte oppgi rettighetene til merkevaren Commodore. Etter hvert oppdaget de nye eierne at Van Wijhe likevel fortsatte å bruke Commodore-navnet. Følgelig ble han og selskapet hans trukket for retten i USA, der selskapet var børsnotert. Prosessen resulterte i et sviende nederlag for Van Wijhe. Ifølge dommen pendlet vitneforklaringen hans i New York «mellom det uforståelige og det utrolige». Det står også at han i retten kom med utflukter, og «testet alternative svar før han lot som om han ikke visste noen ting». Selskapet hans ble dømt til å betale én million dollar i erstatning pluss 273 000 dollar i saksomkostninger for ulovlig bruk av merkevarenavnet Commodore.

I mars 2012 gikk Van Wijhes personlige holdingselskap i Nederland konkurs. På dette tidspunktet hadde han listet selskapet for salg for én euro på en nettbasert markedsplass i likhet med finn.no i Norge eller eBay i USA. Selskapet ble overtatt av en intetanende person som ville bruke det til å importere sportsklær fra Pakistan. Kjøperen satte i gang med å utvikle nettsted og trykke opp visittkort, før han til sin store forskrekkelse oppdaget at det lå flere hundre tusen euro i gjeld i selskapet han hadde overtatt. Dette hadde Van Wijhe ikke sagt noe om da han kvittet seg med foretaket. Da han ble konfrontert med heftelsene, påsto Van Wijhe at han hadde overlevert flere permer med regnskaper og bilag, men kjøperen var svært tydelig på at han aldri hadde mottatt noe slikt.

– I sin rapport kom bobestyreren med knusende kritikk av Ben van Wijhe for mangelfull informasjon, og for uklarhet, forteller Nooitgedagt. – For eksempel hadde firmaet ikke sendt inn årsregnskaper siden 2005, noe som gjorde det svært vanskelig for bobestyreren å få oversikt over verdier og økonomi i selskapet. Van Wijhe kunne heller ikke gi noen god forklaring på spørsmål om flere underlige transaksjoner. Bobestyreren anbefalte at det ble startet en grundigere etterforskning av en del av Van Wijhes disposisjoner i selskapet. Men slik det ofte er i slike saker, stanset prosessen opp. Det var ikke penger i boet til å finansiere hverken etterforskning eller mer innsats fra bobestyrer, og konkursen ble etter hvert avsluttet uten at noen gikk dypere inn i problemstillingene.

De neste årene levde Van Wijhe et på mange måter underlig liv. Overfor kreditorer og skattemyndigheter som fortsatt kunne kreve ham for penger, oppga han å være uten inntekt. Samtidig boltret han seg i åpenbar luksus. I et senere rettsdokument forklarte Van Wijhe dette iøynefallende misforholdet med at han levde på «lån» fra sine investorer.

Journalister som etter hvert bruker Van Wijhe, Van der Linden og Floor som støttespillere og kilder i negative oppslag om BCC, har tilsynelatende liten interesse av selv å undersøke hvilke personlige motiver de egentlig har for sine BCC-kritiske holdninger. I en lang artikkel på nett 12. november 2020 gjengir NRK Van Wijhes egen versjon: «Han forteller at han tvilte i et tiår før han valgte å bryte ut av menigheten for rundt sju år siden. Han hadde gitt mye tid og penger til trossamfunnet hele sitt voksne liv, men mislikte endringene etter at tidligere leder Sigurd Bratlie døde i 1996. 'Jeg følte meg mer og mer ukomfortabel med retningen organisasjonen gikk, og pengefokuset. Jeg trodde på det den forrige generasjonen forkynte', sier han».

– Det er nok tvilsomt om Sigurd Bratlie og «den forrige generasjonen» ville vært særlig begeistret for Van Wijhes kjølvann av mislighold, konkurser og arge kreditorer, kommenterer David Nooitgedagt, som legger til: – NRK-artikkelen ble publisert rett etter at Brennpunkt-dokumentaren gikk på lufta, der Van Wijhe, ifølge hans egne uttalelser til Medier24, var en kilde. Avsnittet om ham i NRKs nettartikkel er derfor i realiteten en presentasjon av deres egen kilde.

– I lys av dette bekrefter artikkelen NRKs dramatiske svikt i kildekritikken sin, fortsetter Nooitgedagt. – Det stilles nemlig ikke et eneste kritisk spørsmål til Van Wijhes forklaring på sin motivasjon for å angripe BCC. NRK-kilden, som har hatt dårlig økonomi i mange år og har både en egen agenda for å sverte BCC, kommer ut av NRK-artikkelen som en holden forretningsmann som har «et moralsk ansvar for å bidra til at sannheten om Smiths venner kommer fram». Det blir ganske latterlig, mener Nooitgedagt.

Konflikt om solkraft

Fra informasjonen som er kommet frem fra prosessene i Nederland ser vi at i 2012 hadde den tidligere omtalte Henk Keilman dukket opp i bildet igjen. Keilman hadde havnet i konflikt med en tidligere forretningspartner og dermed fått store økonomiske problemer. Dette endte med konkurs for selskapet der det meste av midlene hans lå. I 2013 opprettet han et nytt selskap, Surya Holding BV, som altså ikke var omfattet av konkursen. Gjennom Surya ønsket han å få finansiert sine rettsprosesser, og til det trengte han investorer. Van Wijhe hadde ikke penger, men derimot et stort nettverk. Han koblet Keilman mot en indonesisk investor som sammen med andre investorer skjøt inn penger gjennom et selskap med kontor i Hongkong, Niaga Holding. Hvis Keilman vant rettssakene sine, skulle investorene få en andel av verdiene som tilfalt ham. Van Wijhes rolle var å fungere som mellomledd mellom Keilman og disse investorene.

Noe av det første Keilman tok tak i, var et solcellekraftverk som var under etablering i Bulgaria. Det tyske selskapet Gravas, som var eid av en av Keilmans tidligere ansatte, skulle eie anlegget på hans vegne i en periode og dessuten ordne med et lån som var nødvendig for å ferdigstille kraftverket. Når Keilman fikk orden på økonomien igjen, hadde han rett til å kjøpe solcellekraftverket, men først måtte han betale en godtgjørelse på 250 000 euro til Gravas og refundere kostnadene selskapet hadde hatt i saken.

I mars 2014 forsøkte Keilman og Van Wijhe å ta ut 100 000 euro fra bankkontoen til solcellekraftverket. Flere kontroverser fulgte, blant annet rundt styreplassene i selskapet. I mai 2014 klarte de to å få iverksatt en formell overføring av aksjene i eierselskapet fra Gravas til et datterselskap av Niaga – uten at Gravas visste om det. Men siden Niaga og Keilman ikke hadde oppfylt de økonomiske betingelsene i avtalen med Gravas, gikk sistnevnte, da de oppdaget hva som foregikk, til sak for å få reversert disse transaksjonene. Den saken vant de, og dermed gikk eierskapet til solcellekraftverket tilbake til Gravas. – Kontroversene rundt Van Wijhe er såpass mye omtalt i offentlig tilgjengelige kilder at det er veldig merkelig for oss i Nederland at ikke mediene straks skjønte hvem han var, sier Jan-Hein Staal, tidligere styreleder i stiftelsen HMC.

Keilman ble slått personlig konkurs i juli 2015. Han fortsatte kampen for å få tilbake verdier han mente tilhørte ham, og selskapet Niaga var en medspiller i dette. Som advokater i rettsprosessene brukte Niaga ofte det internasjonale selskapet Jones Day. En av advokatene som gjerne ble brukt var Aldo Verbruggen.

«Virkelighet er et spørsmål om oppfatning»

Høsten 2015 er altså Van der Linden i full sving med kjempesvindelen sin og planleggingen av selvforsvaret mot dem han bedrar. En e-post datert 13. desember kan muligens tolkes som at forberedelsene har resultert i konkrete aksjoner. Den aktuelle meldingen skal angivelig være sendt fra advokat Shoshana Rabinowitz i Tel Aviv til tidligere oberstløytnant i den israelske hæren, Royi Burstien. Han har vært sjef for en avdeling i etterretningstjenesten som har psykologiske operasjoner (*PsyOps* på fagspråket) som spesialitet. Valget av Rabinowitz som den angivelige kontaktformidler er neppe tilfeldig. På hjemmesiden tilbyr selskapet hennes blant annet «juridisk rådgivning fra en annen vinkel». Advokaten oppgis å kommunisere flytende på hebraisk, engelsk – og nederlandsk. Det må her nevnes at Rabinowitz senere oppgir at hun ikke har sendt den aktuelle e-posten.

Royi Burstien har også sans for å finne løsninger «fra en annen vinkel». Han forlot forsvaret i 2014 og deltok samme år i opprettelsen av en privat organisasjon for etterretning og påvirkning. Selskapet blir registrert under navnet Invop Ltd i Israel, men markedsfører seg utad som *Psy-Group*. Foretaket etablerer seg bak en anonym kontordør i Petah Tiqwa («Håpets port»), en by med 235 000 innbyggere nær Tel Aviv, og har i en periode lokaler også i Limassol på Kypros. Den da 28 år gamle australsk-israelske forretningsmannen og sikkerhetseksperten Joel Zamel står registrert som selskapets formelle eier, men eierstrukturen omfatter også interessenter på Kypros og De britiske Jomfruøyene i Det karibiske hav. Burstien har rollen som daglig leder og får etter hvert et 30-talls medarbeidere. Diskresjon og sikkerhet er av overordnet betydning, blant annet velger selskapet å kommunisere via det krypterte systemet Wickr, som sletter formidlet materiale automatisk på et ønsket tidspunkt.

I Burstiens stab er det flere andre eks-offiserer med spisskompetanse fra spesialavdelinger i forsvarets e-tjeneste og i den større og mer kjente sivile organisasjonen Mossad («Instituttet»). Sistnevnte har det overordnede ansvaret for landets etterretningsvirksomhet, hemmelige operasjoner og kontraterror, og er direkte underlagt statsministeren. Mossad har hovedkvarter i Tel Aviv, trolig rundt 7000 ansatte og et anslått årlig budsjett på 26 milliarder kroner. I den vestlige verden regnes bare amerikanernes CIA for å være større. Mossad er kjent for sine mange og til dels spektakulære suksesser, som da en gruppe agenter i mai 1960 kidnappet den beryktede tyske krigsforbryteren Adolf Eichmann i Argentina og smuglet ham til Israel, der han etter en langvarig rettsprosess med global publisitet ble dømt til døden og hengt.

Men den legendariske tjenesten har gått på sviende nederlag også. Et av de mest ydmykende fant sted da Mossad-agenter likviderte den de trodde var den palestinske terrorlederen Ali Hassan Salameh på Lillehammer 21. juli 1973. Han gikk under tilnavnet Den røde prins, og ble regnet som hjernen bak terrorgruppen Svart septembers massakre på israelske idrettsutøvere og trenere under sommer-OL i München i september året før. I alt 17 personer ble drept under aksjonen. Salameh sto øverst på Mossads likvidasjonsliste under den påfølgende hevnaksjonen, *Operasjon Guds vrede*, og det var ham de utsendte agentene mente de hadde oppsporet og skutt på kloss hold i Norge. Der tok de feil, selv om israelske myndigheter lenge nektet å innrømme fadeseen. Mannen som ble drept med 14 skudd utenfor boligblokken sin, var i realiteten en uskyldig marokkansk servitør, Ahmed Bouchiki, som var på hjemvei fra kino med sin gravide norske kone da skuddene falt. (Mossad innhentet til slutt Salameh og drepte ham med en fjernstyrt bilbombe i Beirut 22. januar 1979. 20 000 palestinere fulgte ham til graven.)

E-posten som angivelig er skrevet av advokat Shoshana Rabinowitz med Royi Burstien som mottaker, har som emnefelt: «En nederlandsk affære – oppfølging av vår samtale.» Teksten, som er skrevet på hebraisk, starter med et vennskapelig «Roy *Shalom!*» I e-posten går det rett på sak:

«I Norge er det en organisasjon som kaller seg Christian Church of Bronsted. Mens dette tilsynelatende er en religiøs organisasjon, har vi i realiteten å gjøre med et kommersielt foretak som drives av to norske statsborgere, en Brent Axel Larsen og en annen som heter Cora Smith. Deres økonomiske interesser strekker seg langt utenfor Norges grenser og omfavner nesten hele verden, inkludert land som Tyskland, Nederland, Sør-Afrika og til og med Russland. For å nå sine mål er Larsen og Smith ikke redde for å bruke illegale, ulovlige og umoralske metoder og midler.

En nederlandsk statsborger som var ansatt i ledende stillinger i organisasjonen i mange år, bestemte seg nylig for å forlate sin stilling og gå tilbake til den smale vei. Han har mange dokumenter og mye materiale som etter hans mening kan sette en stopper for organisasjonens fortsatte eksistens og kaste lys over handlingene til lederne og forbrytelsene begått av dem. Den nederlandske statsborgeren er redd for organisasjonens svar på hans beslutning om å forlate rekkene, og ønsker å publisere så mye av informasjonen han kan, dersom hans tidligere arbeidsgivere setter hans eller familiens liv eller frihet i fare. Alle dokumenter og forklaringer som er nødvendige for å oppnå dette formålet vil bli levert til deg etter inngåelse av kontrakten og gjennomføring av en avtale om å holde vedlegget konfidensielt.

Hvis du er interessert i denne saken, kan du sette opp en avtale for å diskutere saken personlig. På forhånd takk, hilsen Shosh.»

Av e-posten fremgår det ikke at den omtalte nederlenderen, som er Jonathan van der Linden, er i ferd med å tappe sine arbeidsgivere for mange titalls millioner kroner.

16. desember melder Burstien angivelig tilbake til Rabinowitz at Psy-Group tar oppdraget: «Hallo, Shosh! Analytiker-teamet har gjennomgått informasjonen du sendte og situasjonen generelt. Vi er klare til å påta oss saken din, hensikten og målene er klare.»

I svaret anslås det at oppdraget vil koste rundt 1,8 millioner euro (drøyt 17 millioner kroner), og ber om et forskudd på 500 000 euro, tilsvarende 4,7 millioner kroner. Straks beløpet er på konto, vil det bli utarbeidet en avtale med prioriterte tiltak pluss et separat tillegg om taushetsplikt. Deretter vil oppdraget få sitt eget nummer og kodenavn.

Svaret er sendt fra e-postadressen *rb@psy-group.com*, og det er altså liten tvil om hvilken organisasjon han angivelig representerer. To dager senere viser e-postutvekslingen at forskuddet er sendt, og 20. desember bekrefter korrespondansen at pengene er kommet på konto.

Her må det tas med at når Rabinowitz senere blir konfrontert med e-postutvekslingen, hevder hun at hun aldri har sendt de aktuelle e-postene til Burstien, og at angivelige utskrifter av dem må være falsknerier. Rabinowitz oppgir også å ha meldt saken til israelsk politi, og viser til at domeneadressen som er brukt i e-postene ikke ble opprettet før tre-fire måneder senere, noe som også kan peke i retning av at e-postene er falske. På den annen side hevder fagfolk at det ikke er vanskelig å manipulere registerdatoer for domeneopplysninger, og spesielt ikke når vi snakker om ekspertmiljøet rundt Psy-Group.

Når det gjelder tidspunktet for Psy-Groups tilkobling, må det tas høyde for at e-postutvekslingen av en eller annen grunn kan være falsk, og at Rabinowitz aldri var i befattning med saken. I forhold til temaet i denne boken er dette likevel av underordnet betydning. Det som nemlig

ikke er tvilsomt, er at Psy-Group var engasjert og i full virksomhet halvannet år senere. Her finnes det rikelig med beviser, fremskaffet både av BCC selv og gjennom andre rettsprosesser der BCC-saken har dukket opp i bevis materialet. I denne dokumentasjonen omtales Ben van Wijhe eksplisitt som Psy-Groups klient. Trolig har det sammenheng med at det er han som skal sørge for betaling av regningene derfra, på samme måte som han de neste årene også kommer til å ta hånd om advokatkostnader i millionklassen for Van der Linden.

Psy-Group er ikke noe vanlig PR-byrå, snarere tvert imot. I et intervju med israelsk radio sier Royi Burstien rett ut at kundene ikke engasjerer selskapet for å bedre sitt eget omdømme, men for å skade andres. Oppdragene går ut på «å påvirke publikums oppfatning vesentlig», enten det er enkeltpersoner, kommersielle foretak eller organisasjoner som skal undergraves. Og det skal gjøres på en slik måte at hverken ofrene eller samfunnet rundt dem skal forstå at det dreier seg om en nøye planlagt og koordinert operasjon. På selskapets hjemmesider i denne perioden reklameres det med at Psy-Group kan få medier med høy anseelse til å formidle versjoner av virkeligheten som oppdragsgiverne ønsker å plante i opinionen.

Ifølge Burstien er det viktig å gjennomføre grundige forberedelser når såkalte negative operasjoner skal iverksettes. I denne fasen legges det stor vekt på å avdekke ømme punkter hos dem som skal diskrediteres. Nesten alle har et skjelett i skapet, hevder han, et eller annet de vil holde skjult. Utfordringen er å finne og tilrettelegge denne pinlige eller direkte skadelige informasjonen på en måte som får mediens antenner til å vibrere.

Psy-Group markedsfører seg under slagordet *Shape reality, form virkeligheten*, med følgende utdypning: *Virkelighet er et spørsmål om oppfatning*. Påstanden illustreres med manipulerede bilder av en pusekatt som kaster skygge som en løve, og en gullfisk utstyrt med haifinner på ryggen.

Mottatt med åpne armer

Mange av Burstiens medarbeidere er svært dyktige. De tilhører en elite av datakyndige operatører, som etter utdanning og tjeneste i forsvaret, *Israel Defense Forces*, kan velge og vrake blant godt betalte jobber i det sivile. Tilbudene kommer blant annet fra en voksende og uoversiktlig flora av private selskaper som har spesialisert seg på etterretningsinnsamling og analyse, psykologiske operasjoner og andre former for påvirkning og undergravning. Psy-Group er et eksempel på dette. I motsatt ende av skalaen finner man verdensledende forsknings- og innovasjonsmiljøer i Californias Silicon Valley og lignende internasjonale miljøer for datateknologisk innovasjon og utvikling. Også her står israelske spesialister med militær bakgrunn høyt i kurs.

Mennene og kvinnene det konkurreres om er naturtalenter med høy motivasjon. Israels hemmelige tjenester har gjerne oppdaget dem i ung alder og rekruttert dem så fort de er ferdige med videregående skole. Mange får opplæring og erfaring i *Unit 8200*, en avdeling i den militære etterretningstjenesten Aman, der elektronisk etterretning og krigføring har særlig høy prioritet. Fra hovedbasen i Negevørkenen sør i landet overvåker flere tusen operatører elektroniske samband av alle slag i Midtøsten, Europa, Asia og Afrika. I tillegg har de ansvar for overvåkning av undersjøiske kommunikasjonskabler og drift av lytteposter i et antall israelske ambassader. Enheten er blitt omtalt i forbindelse med avanserte datainnbrudd og operasjoner langt utenfor landets grenser. Blant de få som er offentlig kjent er Operation Orchard, der israelske kampfly med avslåtte transpondere og navigasjonslys en septembernatt i 2007 trengte inn i syrisk luftrom over Deir ez-

Zor-provinsen, slapp sine selvstyrte presisjonsvåpen og ødela en hemmelig reaktor med kjernevåpenmateriale. Ved hjelp av en såkalt *kill-switch*, en elektronisk innretning utviklet av Unit 8200, ble det syriske luftforsvarets kontroll- og varslingssystem blindet mens operasjonen pågikk. Samtlige fly returnerte uskadd til sine baser. Israel bekreftet ikke angrepet før elleve år senere, i 2018.

I samarbeid med National Security Agency (NSA) i USA har Unit 8200 utviklet flere typer aggressivt datavirus. Et av dem er angivelig Stuxnet, en såkalt dataorm som i 2010 skal ha infiltrert viktige iranske nettverk og satt landets antatte utvikling av kjernefysiske våpen betydelig tilbake.

Ifølge George Birnbaum, en amerikansk politisk rådgiver med jødisk bakgrunn, er de israelske operatørens høye markedsverdi ingen tilfeldighet: Disse folkene er blitt perfektionert til et nivå ingen sivil utdannelse kan måle seg med. Når de forlater e-tjenestens spesialenheter og går over i sivil virksomhet, er det som om de kommer ut fra Massachusetts Institute of Technology med en tredobbelt doktorgrad. Uttalelsen er ingen liten anerkjennelse, for M.I.T er USAs og trolig verdens fremste institusjon for teknologisk utdanning, forskning og utvikling.

Eksemplene på overføring av militær kunnskap til det sivile markedet er mange og varierte. Et av dem involverer tre veteraner fra nettopp Unit 8200 som i 2010 etablerte selskapet NSO Group i Herzliya nær Tel Aviv. NSO står bak spionvareprogrammet Pegasus, som ubemerket kan infiltrere utvalgte mobiltelefoner, overvåke all kommunikasjon i tekst og tale og fjerne styre både mikrofon og kamera. Pegasus markedsføres offisielt som et effektivt redskap i kampen mot kriminalitet og terror, men blir også misbrukt i stor stil av tvilsomme regimer som vil overvåke politisk opposisjonelle, menneskerettighetsaktivister, journalister, advokater og andre «plagsomme elementer» som arbeider for å avdekke maktmisbruk og korrupsjon. I særlig grad risikerer journalister med Pegasus-infiserte telefoner å få sine kontakt- og kildenettverk blottlagt, med potensielt livstruende konsekvenser for dem det gjelder. Pegasus skal blant annet være blitt brukt i forberedelsene til saudiarabiske agents likvidering og groteske partering av den regimekritiske journalisten Jamal Kashoggi i Saudi-Arabias konsulat i Istanbul i oktober 2018. Ifølge Amnesty International og seriøse aviser som britiske The Guardian er trolig titusener av telefoner over tid blitt sporløst infiltrert av Pegasus. Tross knallhard kritikk og flere rettslige stevninger har NSO Group vokst til å bli en eventyrlig økonomisk suksess for eierne: Etter bare syv års drift hadde digitalvåpenselskapet allerede i 2017 en anslått totalverdi på cirka én milliard dollar.

Honningfeller og «støvler på bakken»

I tillegg til å overvåke enkeltpersoner og organisasjoner legger moderne datateknologi til rette for påvirkning av utvalgte målgrupper via lett tilgjengelige informasjonskanaler. Spesielt gjelder dette jungelen av sosiale medier som spyr ut all slags innhold uten redaksjonell eller annen styring. Nettopp her har selskaper som Psy-Group sett fristende forretningsmuligheter. Langt på vei er det bare operatørens kynisme og oppdragsgivernes betalingssevne som setter grenser for misbruket av ulike medieplattformer til spredning av fabrikkerte budskap.

De fleste vanlige mennesker er ikke klar over at dette foregår, og det er selvsagt meningen. Likevel har stadig flere observatører oppdaget farene ved denne utviklingen og forsøkt å slå alarm. En av dem er Uzi Shaya, en tidligere fremtredende Mossad-agent, som har formulert seg slik:

– Sosiale medier gjør det mulig å finne frem til praktisk talt hvem som helst og spille med deres vett og forstand. Du kan gjøre hva du vil. Du kan være hvem du vil. Dette er et sted der kriger utkjemper, valg blir vunnet og terror fremmes i det skjulte. Det finnes ingen styring, ingen regler. Dette er et ingenmannsland.

Sitatet gir en treffende beskrivelse av det uoversiktlige universet der Psy-Group opererer og konkurrerer. I egenreklamen beskriver selskapet hvordan det går frem for å «forme virkeligheten» rundt bedrifter, organisasjoner, enkeltpersoner og andre mål for bestilte påvirkningsoperasjoner: Først samles relevant informasjon fra enkeltpersoner og åpne elektroniske kilder. På neste nivå brukes avansert datakunnskap for å trenge ned i de dypere lag av nettet, også kalt Det mørke internettet, for å søke etter kompromitterende materiale som måtte finnes der. I tillegg kan Psy-Group iverksette direkte overvåkning ved hjelp av elektroniske midler og/eller personer som følger objekter rent fysisk, såkalte *boots on the ground*. Klassiske «honingfeller» med seksuelt tiltrekkende agn kan også settes opp for å skape kompromitterende situasjoner og produsere fotografiske pressmidler og andre former for bevis.

Ifølge markedsføringen bruker selskapet «det innsamlede etterretningsmaterialet og sin brede kompetanse til å bygge svært effektive, målrettede, online og offline kampanjer. PSY's kompetanse gjør det mulig å legge til rette for at utpekte målgrupper lar seg påvirke av pålitelige og troverdige tredjeparter, online-avatarer og plattformer som bevarer klientens diskresjon og opererer innenfor loven». Avatarer er i denne sammenheng digitale personprofiler med oppdiktet identitet, for eksempel på Facebook, Twitter eller Instagram. De plasseres rundt om på sosiale medier der de kan styres, ytre seg og gi inntrykk av et stort og samstemt engasjement rundt et tema. Slik etableres effektive ekkokamre der ønskede «sannheter» og meninger blir gjentatt og forsterket uten at avvikende synspunkter slipper til.

I markedsføringen beroliger selskaper som Psy-Group med at de vet hvilke lover og regler som gjelder der de opererer, og at de selvsagt aldri bryter dem. Ser man forbi reklamen er det likevel lett å finne eksempler på at forsikringer om å «holde seg innenfor lovens rammer» kan være temmelig omtrentlige:

I en bitter konflikt mellom to store investeringsselskaper i Canada ble både Psy-Group og konkurrenten Black Cube, begge fra Israel, hyret inn av den ene parten. Oppdraget var blant mye annet å undergrave integriteten til dommeren som i en tidligere rettsrunde hadde dømt i motpartens favør. Oppdraget var viktig fordi saken var blitt anket og skulle opp til ny behandling for en høyere domstol. Under dekke av falsk identitet og formål fikk en agent arrangert et møte med dommeren, der han under en nøye planlagt samtale ble forsøkt lokket til å komme med antisemittiske utsagn. Dommeren ga ingen kritikkverdige kommentarer, men det skjulte opptaket av svarene hans ble manipulert slik at de likevel kunne gi inntrykk av en antijødisk holdning. Hensikten var klar: toppsjefen i investeringsselskapet som hadde lidd nederlag i første runde i retten, var jøde.

Påvirkningsoperasjonen ble avslørt, og i en edfestet vitneforklaring for en domstol i provinsen Ontario i mai 2020 beskrev en av Psy-Groups folk, den innleide PR-mannen Philip Elwood fra Washington DC, noen av arbeidsmetodene som ble benyttet: Innsamling av etterretningsinformasjon kunne omfatte fordekte operasjoner med fysisk overvåkning, eller ved at man med falske begrunnelser tok kontakt med utpekte kilder for å sikre seg dokumentasjon eller video- og lydopptak av samtaler om følsomme temaer. Spredning av kompromitterende materiale kunne blant annet skje via vanlige journalister som godtok det de ble fortalt, så eller hørte. Ønsket

materiale kunne også lekkes til offentligheten via spesielt etablerte nettsteder, automatiserte kontoer på Twitter og andre sosiale medier, eller ved å plassere manipulerte søkeresultater på Google.

Elwood forklarte at de høyest prioriterte oppgavene på hans sektor av operasjonen var produksjon og distribusjon av konspirasjonsteorier «og alle mulige former for negativ informasjon» om investeringsselskapet og de av lederne som skulle svertes, samt å fremstille den nevnte dommeren, Frank Newbould, som en korrumpert jurist og jødehater. Psy-Groups toppsjef, Royi Burstien, hadde stadig etterlyst materiale som kunne diskreditere de utpekte målene, fortalte Elwood:

– I en e-post sent om kvelden 16. september 2017 fremsatte han blant annet en serie grove påstander om dommer Newbould som han ville vi skulle bruke i kampanjen. Vi fikk aldri noen dokumentasjon av disse beskyldningene, og jeg klarte derfor ikke å lage noen historie rundt dem.

Disse og lignende opplysninger i Philip Elwoods elleve sider lange vitneforklaring bidrar til å bekrefte at Psy-Group og Black Cubes operasjon var klart i strid med canadisk lov, men mer om dette senere i boken.

Av rettsdokumentene i Canada fremgår det at en sentral aktør for Psy-Group i denne saken er den tidligere israelske journalisten Emmanuel Rosen. Han skal vise seg å spille en svært aktiv rolle også i selskapets sverteskampanje mot Brunstad Christian Church, Kåre Johan Smith og Bernt Aksel Larsen.

Emmanuel Rosen er en mann med sammensatt bakgrunn. I Israel bygget han seg opp til å bli en landskjent medieprofil, ikke minst i rollen som seniorreporter i TV-kanalen Channel 10 News. Karrieren falt i grus da et titalls kvinnelige kolleger våren 2013 sto frem i landets mest innflytelsesrike avis Haaretz og beskyldte ham for uanstendig adferd. Han benektet alt og beskrev seg som offer for organisert bakvaskelse, men måtte like fullt forlate skjermen. Ikke lenge etterpå dukker han opp hos Psy-Group. De trenger en mediemann med bred erfaring og gode kontakter i bransjen. Pluss et passe liberalt forhold til presseetikk og bruk av negative omdømmekampanjer og rene «drittpakker» for å ramme utpekte mål. Rosen, som selv hevder å være et uskyldig offer for den slags negative angrep, har tilsynelatende ingen motforestillinger, og får jobben.

Flause i California

I et annet og mye omtalt eksempel på Psy-Groups operasjoner blir selskapet engasjert av en velstående lege i California, Yorai Benzeevi. Han trenger hjelp i forkant av et lokalvalg i Tulare, en mindre by mellom San Francisco og Los Angeles. Benzeevi er direktør på stedets sykehus og tjener 225 000 dollar (1,9 millioner kroner) i måneden, i et område der snittinntekten ligger på 45 000 dollar *per husstand – per år*. I tillegg til lønnen har hans private firma en administrasjonsavtale med hospitalet som hver måned innbringer ytterligere 750 000 dollar.

Sykehusets økonomi seiler i utforbakke, og blant lokalbefolkningen på 60 000 mennesker øker kritikken mot doktor Benzeevi og de ubegripelig lukrative kontraktene hans. I det kommende lokalvalget skal innbyggerne blant annet velge medlemmer til sykehusets styre. Legen vet at en av de nye kandidatene, den høyt utdannede mexicanske innvandrerkvinnen Senovia Gutiérrez, vil utfordre den viktigste støttespilleren hans i det sittende styret, doktor Parmod Kumar. Nå må den populære og kritisk innstilte kvinnen presses av banen før hun klarer å vippe Kumar av pinnen! Et

advokatfirma anbefaler bruk av Psy-Group, og snart sitter Benzeevi på flyet til Tel Aviv, der han godtar selskapets forslag til en handlingsplan med kodenavn Project Mockingjay (*Prosjekt spottekråke*). Prisen er 230 000 dollar, nesten 2 millioner kroner, betalt til en bank i Sveits. Beløpet virker trolig akseptabelt i forhold til de mangedobbelte inntektene som nå står på spill for den stressede legen og sykehusadministratoren.

Ifølge tilgjengelige beskrivelser inkluderer oppdraget etablering av falske nettsteder med selvforklarende navn som *Tulareleaks.com* og *Draintulareswamp.com*. De skal være elektroniske plattformer for spredning av falskt og omdømmeskadelig materiale om Gutiérrez. I tillegg planter Psy-Group noen av sine egne folk i lokalmiljøet. En av disse agentene, Virginia Jamieson, ringer en dag på døren hjemme hos Senovia Gutiérrez. Hun er ikke til stede, men sønnen Richard lukker opp for den ukjente kvinnen, som smiler bredt og sier: – Hei, jeg støtter moren din og det hun står for. Jeg håper at dette kan være til nytte for kampanjen hennes. Så stikker hun en hvit konvolutt i neven hans og går mot en kostbar van av typen GMC Yukon Denali som er rygget inn i oppkjørselen. I samme øyeblikk får Richard øye på en mann med kamera og telelinse på den andre siden av gaten. Han har åpenbart fotografert møtet og overleveringen av konvolutten. Nå står han og sjekker resultatet på bildeskjermen sin. Synet gir Richard en uggen følelse. (Virginia Jamieson er en dreven agent, som også dukker opp i forbindelse med operasjonen mot BCC.)

Senere samme dag blir den store GMC-en på nytt kjørt inn foran huset til Gutiérrez, mens andre luksuriøse biler stanser et øyeblikk langs fortauet utenfor. Motivet blir fotografert på avstand, før alle bilene forsvinner igjen. I dagene som følger dukker bilder av Jamieson med konvolutten og rekken av fete biler opp på de falske nettsidene. Der illustrerer de innlegg som under overskrifter som «Hvem trekker i Senovias tråder?» gir inntrykk av at Senovia Gutiérrez mottar bestikklser og samarbeider med anonyme, rike og korrupte personer som har en skjult agenda med tilknytning til det kommende valget. I de samme innleggene blir dr. Kumar fremstilt som den rettlinjede kandidaten som fortjener å bli gjenvalgt til sykehusstyret.

Løpesedler med nedsettende omtaler av Gutiérrez dukker opp i lokalmiljøet, hengt på dørhåndtak, stukket i postkasser og under vindusviskerne på biler. Innholdet oppfordrer til å «se bevisene» på de nylig etablerte nettstedene. Mannen som trykket og spredte flyvebladene forteller at han fikk oppdraget og den ferdige teksten av en ukjent fyr, som betalte ham med en bunke dollarsedler han trakk opp av jakkelommen. Kontant oppgjør som ikke kan spores.

Tross spredningen av drittpakker om Gutiérrez øker kritikken av den overdådige pengebruken som er i ferd med å senke sykehuset. I lokalsamfunnet begynner man også å snakke om de nye nettstedene med negative innlegg signert med navn som ingen kjenner. Stadig flere mistenker at det er den søkkrike direktøren selv, doktor Yorai Benzeevi, som står bak. Det styrker troen på at Senovia Gutiérrez er den som kan rydde opp. På valgdagen vinner hun med knusende margin over dr. Kumar, som ryker ut av styret. Psy-Groups påvirkningsoperasjon, som etter planen skulle bli oppfattet som en grasrotbevegelse mot Senovia, virket kanskje sofistisert da den ble solgt inn til Benzeevi, og i et større miljø kunne den til og med ha lyktes. Men i et gjennomskiktig lokalsamfunn som i Tulare ble den gjennomskuet og falt til jorden.

Samme kveld som valgresultatet blir kjent, brenner huset til Alex Gutiérrez ned til grunnen. Han er den yngste av Senovias fem sønner, og kjent som den mest iherdige pådriveren bak hennes beslutning om å ta opp kampen mot de ekstreme lønnsavtalene på sykehuset. Brannårsaken blir ikke funnet.

Etter valgnederlaget sitter dr. Benzeevi igjen med lang nese – og en diger regning fra Psy-Group. De gullkantede avtalene hans ryker. Av en påfølgende granskningsrapport til det nye styret fremgår det at sykehusregnskapet lenge var blitt manipulert for, som det heter, «å skjule et hull på størrelse med Grand Canyon». I realiteten har sykehuset opparbeidet en gjeld på mer enn 36 millioner dollar, og må stenge et år i påvente av opprydding, konsolidering – og rettsoppgjør.

Etter at doktor Benzeevi i 2018 blir tiltalt for 46 tilfeller av tyveri, underslag, hvitvasking, misbruk av offentlige midler og forfalskning av dokumenter, rømmer han til Israel og derfra til Filippinene. Først når passet hans er i ferd med å bli inndratt av amerikanske myndigheter, vender han tilbake til Tulare. Det skjer i håndjern og med politeskorte, etter pågrepelse på flyplassen i Los Angeles 3. desember 2019. Deretter begynner en årelang maraton med rettssaker og ankesaker. Dersom han til slutt får en rettskraftig dom i tråd med tiltalen, risikerer Yorai Benzeevi inntil 40 år bak murene og et krav på 20 millioner dollar i erstatning til sykehusdistriktet.

Oppstyret rundt den totale flausen i California fører til at en av Psy-Groups eksterne rådgivere, tidligere Mossad-nestsjef Ram Ben-Barak, trekker seg i protest. Han var personlig med på å selge inn avtalen med dr. Benzeevi, men når han innser hva som faktisk har foregått under *Prosjekt spotttekråke*, angrer han på at han i det hele tatt har involvert seg med selskapet. I et intervju med tidsskriftet *The New Yorker* sier han blant annet: – Når du forlater Mossad, vet du ikke lenger hvordan den virkelige verden fungerer. Jeg gjorde en feil. Det er behov for nye regler for å demme opp mot spredningen av falske nettstedet og feilinformasjon. Dette er vår tids utfordring. Alt er falskt. Det er utrolig!

Tross selvkritikk og sterke offentlige uttalelser fortsetter Ben-Barak likevel som rådgiver, denne gang for selskapet Shibumi Strategy Limited, som ifølge nettavisen *The Times of Israel* er «en kommersiell israelsk spionorganisasjon» med tilsvarende profil og taktikk som Psy-Group. I 2019 blir han innvalgt i den israelske nasjonalforsamlingen Knesset som representant for det liberale partiet *Yesh Atid*.

Ben-Barak er ikke den eneste som uttrykker bekymring for at skjult påvirkningsvirksomhet kan undergrave viktige demokratiske rettigheter og prinsipper. At uroen er reell, bekreftes også av andre operasjoner som blant annet Psy-Group gjennomfører. En av dem rettes mot muslimske studentaktivister på flere collegier i delstaten New York, aktivistene oppfordrer til økonomisk boikott av Israel på grunn av landets behandling av palestinerne. Velstående jødisk-amerikanske kretser gir Psy-Group i oppdrag å bringe aktivistene til taushet ved hjelp av trusler, personlig trakassering og ødeleggende omtale på falske nettsteder. Opplegget får navnet *Project Butterfly* (*Prosjekt sommerfugl*) og en prislapp på 2,5 millioner dollar.

Et første skritt er å lete etter menneskelige angrepspunkter, finne ut om noen av de aktive muslimene begår religiøse eller lovmessige overtramp, eller i det minste kan omtales som mistenkt for dette. Påstander av denne typen spres effektivt via forberedte nettsteder uten redaksjonell styring. Deretter begynner boikott-tilhengerne å motta personlig e-post med advarsler om at aksjoner rettet mot USAs allierte er straffbar virksomhet i henhold til nye paragrafer, som er på full fart inn i delstatens lovverk. De som bryter loven vil bli svartelistet, miste all offentlig støtte og bli nektet jobb i stat og kommune. «Du er blitt identifisert, du er blitt merket», heter det illevarslende i e-postmeldinger som tilsynelatende er sendt fra en organisasjon som motarbeider boikott av Israel. Det hører med til historien at personer engasjert i *Project Butterfly* faktisk prøver å påvirke delstatssenatet til å lovfeste straffereaksjoner av den typen som det trues med, men uten å lykkes.

En av bakmennene beskriver operasjonen slik: – Dette er en form for krig. I dette tilfellet dreper du ikke motstanderne rent fysisk, du tar deg av dem på andre måter.

– Man kan nok ha ulike oppfatninger om budskapet til de muslimske aktivistene, men nettopp her ligger noe av problemet, påpeker tidligere styremedlem i BCC, Trond Eivind Johnsen, og utdyper: – Færre og færre synes å godta at det å ha ulike syn er helt legitimt. Alle parter i en diskusjon har en selvsagt rett til å bli hørt med sine argumenter, enten man liker dem eller ikke. Når man som minoritet blir utsatt for synspunkter eller holdninger som man mener er forkastelige, feil eller skadelige, kan det virke som om stadig flere motstandere synes at hverken ytringsfrihet eller andre grunnleggende prinsipper skal gjelde. Da blir det plutselig legitimt å ta dramatiske skritt for å kvele de røstene man er uenige med. Akkurat her burde jo de store og etablerte mediehusene se det som sin oppgave å være den rasjonelle og prinsipielle røsten som kan bringe noen grad av orden og mening inn i kaoset. Men i stedet ser vi at toneangivende redaktørstyrte medier heller kaster seg på karusellen og stiller seg bak oppfatningen om at hverken ytringsfrihet eller grunnleggende menneskerettigheter behøver å gjelde for grupper som opinionen – ikke sjelden skapt av mediene selv – mener er uønskede i samfunnet, fremholder Johnsen.

I en operasjon i Ukraina går Psy-Groups oppdrag ut på å rasere omdømmet til de kjente korrupsjonsjegerne Daria Kaleniuk og Vitalij Shabunin. Sammen med en gruppe sympatisører har de i lengre tid eksponert korruperte politikere og oligarker. De liker naturligvis søkelyset dårlig og ønsker aktivistene skandalisert og uskadeliggjort.

I regi av Psy-Group blir nedverdiggende videoinnslag om de to aktivistene produsert og lagt ut på nettsider og blogger som er opprettet for anledningen. Innholdet beskylder dem for økonomisk kriminalitet og tvilsom finansiering av etterforskningen de holder på med. De fabrikkerte budskapene blir profesjonelt presentert av innleide nyhetsopplere som avslutter med å fastslå at «etterforskningen av de to er allerede godt i gang».

Til tross for alle påstander om grove forbrytelser, blir korrupsjonsjegerne latt i fred av politiet og rettsapparatet som åpenbart ser at beskyldningene mot dem er falske. Det er uklart hvem som har hentet inn Psy-Group for å ramme Kaleniuk og Shabunin, men selv tror de at kampanjen er ført av noen med tilknytning til, eller som vil hjelpe den kjente politikeren Mykola Martinenko, parlamentsmedlem fra 1998 til 2016. Motivet kan være hevn, for Martinenko er blant dem som er blitt avslørt og havner i trøbbel. Etter å ha trenert en juridisk prosess i tre år blir Martinenko i 2020 dømt til 28 måneders fengsel av en føderal domstol i Zürich. I tillegg kommer en bot på 9,7 millioner kroner. Straffen gjelder hvitvasking av beløp tilsvarende 30 millioner kroner i sveitsiske banker. Ifølge dommen er pengene bestikkelser fra russiske interesser. Som motytelse for de mange millionene skulle Martinenko sikre dem lukrative offentlige kontrakter i Ukraina.

Gravejournalistene fortsetter virksomheten sin. Etter at Russland går til brutalt angrep på Ukraina 24. februar 2022, blir Daria Kaleniuk omtalt i internasjonale medier etter å ha grillet Storbritannias statsminister Boris Johnson på en pressekonferanse i Warszawa. Hun ville ha klare svar på hvorfor regjeringen hans ikke hadde gått til sanksjoner mot russiske oligarker med base i London, og heller ikke ville støtte opprettelsen av en flyforbudssone over Ukraina.

Mektige oligarker på kundelisten

I tillegg til amerikanere, israelere og ukrainere påtar Psy-Group seg oppdrag for søkkrike russere også. Blant dem er ifølge media investor Dmitrij Rybolovlev, som er god for 58 milliarder kroner og eier Monacos fotballklubb, samt Oleg Deripaska, en av Russlands mest velstående og innflytelsesrike oligarker. Sistnevnte skal ha søkt hjelp etter å ha havnet i konflikt med et stort østerriksk selskap. Nå bestiller han avslørende materiale om det han påstår er motpartens uhederlige forretningsmetoder. I et senere avhør påstår Psy-sjef Royi Burstien at akkurat dette oppdraget, kalt Operasjon Starbucks, falt i fisk fordi det viste seg helt umulig å oppdrive brukbart innhold til en drittpakke mot østerrikerne.

Oleg Deripaska er uansett et viktig navn i forbindelse med Psy-Group. Han har skapt sin maktposisjon både som grunnlegger av Basic Element, en av Russlands største industrigrupper, og som toppleder i energikonsernet En+ Group og United Company Rusal. Sistnevnte oppgis å være verdens nest største aluminiumprodusent, med 64 000 ansatte. Stor innsats og gunstige omstendigheter gjør ham tidlig i karrieren til Russlands rikeste mann med en anslått formue på 219 milliarder kroner, før han går på en økonomisk kjempesnell under bankkrisen i 2008–2009. Senere gjenvinner han mange av milliardene og skaffer seg betydelig innflytelse som en av president Vladimir Putins nære venner og rådgivere. I tillegg til å være gründer og investor har han etablert den allmennyttige stiftelsen Volnoe Delo, som angivelig er Russlands største. Det påstås at han via den har gitt mer enn 2,5 milliarder kroner til diverse undervisningsformål. Da president Putin gikk til krig mot Ukraina 24. februar 2022, kritiserte Deripaska beslutningen, og sa at det ville være «et kolossalt feilgrep» å ødelegge nabolandet.

Til tross for slike glimt av sivilisert tankegang, er Deripaska mest kjent som en rendyrket «rovdyrkapitalist» som ikke så lett lar seg knekke. Ifølge et intervju med The Telegraph, har han blant annet leid kriminelle gjenger som beskyttelse mot konkurrenter. Han har videre, ifølge Reuters, blitt nektet innreise til USA grunnet mulige forbindelser til kriminelle organisasjoner i Russland.

Som en kuriositet kan det nevnes at samme mann i flere år tilbringer mye tid i tilbaketrukket luksus på fjordene i Møre og Romsdal. I opplegget inngår hans eksklusive yacht med egen følgebåt og skiftende selskap av venner og eskortepiker. Transport til og fra Molde lufthavn foregår med Deripaskas privatjet. Etter at han havnet på den internasjonale sanksjonslisten som følge av Russlands krig mot Ukraina, er det imidlertid lite sannsynlig at Deripaskas yacht, spesielt med ham om bord, blir å se i norske farvann på en stund.

Medieskapt konflikt om frivillighet

Som tidligere nevnt er Bernt Aksel Larsen allerede i august 2015 blitt varslet om at det måtte være en muldvarp i organisasjonen hans. Mot slutten av året merker han at enkelte medier viser stigende interesse for Brunstad Christian Church og tilknyttede personer, som ham selv. Mest iøynefallende er Dagens Næringsliv, som etter lengre tids graving slår til med forside og ti innsider lørdag 12. desember. Det blir startskuddet for en serie omfattende og kritiske reportasjer som strekker seg over måneder og år, stort sett ført i pennen av gravejournalistene Line Dugstad og Anne Flæte. I starten dreier oppslagene seg mest om menigheten og driften av den, men snart rettes søkelyset i økende grad mot forstander Kåre Johan Smith og Bernt Aksel Larsen, med særlig konsentrasjon om sistnevnte. Gjennomgangstemaet blir «Smiths venner-toppenes» antatt

skurkaktige transaksjoner, skatteflukt og økonomiske samrøre med menigheten, alt for å øke lederskikkelsenes personlige berikelse.

Den første breidsiden, med overskriften «Milliarddugnaden», tar for seg finansieringen av det nye utbyggingsprosjektet på Brunstad. I ingressen kan man lese at «menigheten Smiths Venner har sparket i gang en av Norges største pengeinnsamlinger. Over fire milliarder kroner skal hentes inn. Det er medlemmene selv som må betale – eller jobbe dugnad».

DN forteller at det bare i 2014 kom inn 233 millioner kroner i form av gaver og kollekt til trossamfunnet. Totalen for de siste fem årene ligger på 656 millioner, hvorav det aller meste er gitt av BCCs 8900 medlemmer i Norge. Pengene skriver seg stort sett fra langsiktige bidragsavtaler og enkeltbidrag gitt på møter og stevner. I tillegg kommer det mange millioner fra dugnadsarbeid der betalingen går til fellesskapet. Flere av de 19 norske lokalmenighetene har opprettet egne bemanningsselskaper der eksterne oppdragsgivere kan leie ung og innsatsvillig arbeidskraft til konkurransedyktige priser. Jobbene varierer fra rydding og klargjøring på byggeplasser via flyttejobber, rengjøring og servering til snømåking, malerarbeid og andre oppdrag som krever mange hender og begrenset fagkunnskap. Voksne og eldre deltar også på dugnad, med tilpassede oppgaver.

Avisen skriver om medlemmer som føler seg presset og angres på inngåtte avtaler om pengebidrag og dugnadsinnsats. Talsperson Berit Hustad Nilsen i BCC sier at avtalene er frivillige og ikke utformet som forpliktende kontrakter, og at alle økonomiske transaksjoner i forbindelse med dugnadsarbeidet er underlagt offentlig regnskaps- og revisjonsplikt.

I reportasjen henviser Dagens Næringsliv til bransjebladet Byggeindustrien, som siden desember 2014 har vært i gang med en sterkt kritisk fokusering på trossamfunnets dugnadsinnsats. Tidsskriftet mener at virksomheten på ulovlig vis undergraver arbeids- og lønnsforhold i byggenæringen.

BCCs senere styremedlem Trond Eivind Johnsen finner Byggeindustriens sterke engasjement interessant i forhold til skjæringspunktet mellom yringsfrihet og mediens rolle i samfunnet: – I ettertid vil sannsynligvis de aller fleste være enige i at saken ble blåst totalt ut av proporsjoner av Byggeindustrien og lokalavisene Tønsbergs Blad og Sandefjords Blad, som hengte seg på temaet, sier Johnsen. – De tre publikasjonene pisket opp opinionen i den grad at man i kommentarfeltene lett kunne få inntrykk av at de velmenende frivillige både arbeidet under press og tok levebrødet fra hele byggebransjen i Vestfold.

Et sentralt stridstema var BCC-medlemmer som hadde organisert sin innsats gjennom et selskap kalt Fjordteam AS. Mediene innhentet kommentarer fra LO, som omtrent var programforpliktet til å være negative. Med en opinion som raskt ble overveldende kritisk våget heller ikke NHO annet enn å stille seg bak kritikken. Byggeindustrien spurte Arbeidstilsynet om de hadde tenkt å granske saken. Regiondirektøren uttalte at de hadde gjennomført flere tilsyn med selskaper i BCC-sfæren, og at disse selskapene hadde opptrådt ryddig og ordentlig. Direktøren sa også at deler av diskusjonen var av politisk karakter og derfor lå utenfor etatens ansvarsområde. Som følge av all offentlig oppmerksomhet og pågang fra mediene, i første omgang Byggeindustrien og de to Vestfold-avisene, ble det likevel vanskelig for etaten å forholde seg passiv. Tilsyn ble åpnet, og høsten 2015 konkluderte Arbeidstilsynet med at de frivillige i Fjordteam måtte regnes som arbeidstakere. Dermed måtte det betales lønn og trekkes skatt og arbeidsgiveravgift.

Trond Eivind Johnsen forteller at Fjordteam var eid av den lokale menigheten i Sandefjord. Inntektene fra selskapet gikk utelukkende til menighetsarbeidet. De frivillige som utførte jobben så på dette som en god ordning for å støtte den kristelige virksomheten. En av dem formulerte seg slik: «Vi hadde lyst til å gjøre noe som monnet, og da måtte vi legge lista litt høyere enn å steke vafler og selge lodd.» Initiativtakerne visste imidlertid at denne type frivillig innsats ville kunne få søkelys på seg, og de brukte derfor en god del ressurser på juridiske avklaringer for å sikre at virksomheten var lovlig. Blant annet utarbeidet advokatene en «frivillighetserklæring» som de som gjorde innsats for selskapet stilte seg bak og signerte. Der kom det klart frem at de ikke var bundet i et arbeidsforhold, at det var helt opp til dem om de ville stille opp på jobber eller ikke, og at deres arbeid var å regne som frivillig innsats for gode formål. Dokumentet var opprettet nettopp for å gjøre det klart hvilket juridisk grunnlag de frivillige anså seg selv å operere ut fra, men ble latterliggjort i mediene. «Menighetsmedlemmer signerer på at de jobber dugnad med glede», var en av overskriftene i Byggeindustrien.

– Konsekvensen av Arbeidstilsynets vedtak var at de frivillige, en stor del av dem ungdom, måtte beskattes dyrt for det de gjorde på fritiden til inntekt for det de mente var en svært god sak, sier Johnsen. – Fjordteams advokater hevdet at Arbeidstilsynet ikke hadde forstått regelverket de skulle håndheve, og klaget saken inn for Direktoratet for Arbeidstilsynet. Juristene der var ikke enige i Arbeidstilsynets argumentasjon, men løftet i stedet fram helt nye argumenter om konkurransevridning. Dette opplevdes ganske spesielt, for tidligere hadde Arbeidstilsynet presisert at temaet konkurransevridning var en politisk sak som lå utenfor etatens ansvarsområde.

Bernt Aksel Larsen kommenterte saken på bloggen sin, og uttrykte forståelse for argumentene om konkurransevridning hvis man isolert så dem som nettopp det – argumenter i en politisk debatt. Problemet var at de manglet forankring i regelverket. «I stedet for å bringe klarhet i saken ble den enda mer uoversiktlig», skrev Larsen.

Vedtaket fra direktoratet kunne ikke påklages, men de frivillige i Fjordteam ville ikke gi seg, og stevnet staten for retten. Ett av deres argumenter var at de hadde gjort mer for å forstå regelverket enn det man med rimelighet kunne forvente, og at hverken Arbeidstilsynets eller direktoratets vedtak gjorde det klart hvilke rammer regelverket egentlig ga. Da departementet så nærmere på saken, ble det raskt trukket i nødbremsen fra statens side. Lenge før konflikten nådde rettssystemet omgjorde departementet de tidligere vedtakene og ga Fjordteam AS fullt medhold på alle punkter. De frivillige BCC-medlemmene ble altså fullstendig renvasket.

– På dette tidspunktet hadde dugnadsarbeiderne lenge vært mål for utallige medieoppslag som nærmest må betegnes som aktivistjournalistikk, sier Johnsen. – Opinionen i Vestfold var nå blitt påvirket i den grad at til og med stortingsrepresentant og tidligere stortingspresident Dag Terje Andersen (Ap) hengte seg på. I forbindelse med et spørsmål til Arbeids- og sosialministeren om hva regjeringen ville gjøre for å få klarere regler for dugnadsarbeid, antydte han at dette handlet om å «gjemme kommersiell virksomhet og kalle det dugnad». I et åpent brev til Andersen reagerte Fjordteam kraftig på uttalelsen. I samme brev klargjorde Fjordteam også at de frivillige var helt enige i behovet for et klarere regelverk, og at de ville ønske dette velkommen. Men, som de skrev i brevet: «Uttalelsene tyder på at informasjonsgrunnlaget for saken utelukkende er omtale på bygg.no [Byggeindustriens nettsider]. Det vil i den forbindelse neppe være ukjent at media sjelden evner å framstille en sak så saklig og korrekt at en slik informasjonskilde alene gir god nok oversikt over saksforholdene. Dette vil være enda mer tydelig når det gjelder en publikasjon som har en åpenbar egeninteresse av at saken skulle få et helt annet utfall. Når du går til det skritt å referere til

Fjordteam AS i spørsmålet til ministeren vil vi uttrykke overraskelse over at det ikke er innhentet grundigere informasjon om hva denne saken egentlig handler om.»

– Departementets avgjørelse ga imidlertid bare en kort pause. I 2018 var det to selskaper i Horten som sto for tur. I sine tilsynsrapporter mente Arbeidstilsynet å påvise en rekke brudd på regelverket og satte en frist for lukking av avvikene. Avisen Gjengangeren, som er søsteravis til Tønsbergs Blad, dekket saken i det som kanskje er et av de mest graverende eksemplene på presseetiske overtramp og dårlig lokaljournalistikk i denne perioden. «Her hadde Arbeidstilsynet så mye å utsette at Smiths Venner måtte be om utsettelse», lød overskriften i en av de første artiklene. I teksten lar journalisten sine personlige følelser skinne tydelig igjennom, og refererer blant annet til uhyrlige påstander om barnearbeid. – Senere følger reporteren opp med en rekke artikler som vanskelig kan oppfattes som annet enn en personlig vendetta mot BCC, sier Trond Eivind Johnsen.

– Gjengangeren-journalistens dekning toppet seg med en artikkel 8. juni 2019 med overskriften: «Arbeidstilsynets pålegg ryster BCC: – Det slår beina under dugnadsånden.» Her skriver journalisten for egen regning at BCC har engasjert advokatfirmaet Hjort i saken fordi den «rokker ved hele det verdensomspennende BCC-systemet og deres gigantiske virksomhet verdt mange hundre millioner kroner». Artikkelen inneholdt påstander som var så drøye at BCC klaget den inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU). Konklusjonen derfra ble at pressens etiske regelverk var brutt på tre sentrale punkter, nemlig kildebruk, vinkling og regelen om samtidig imøtegåelse. En mer knusende dom er det sjelden å få i PFU. Artikkelen ble da også trukket fra avisens nettside.

– Tilsynssaken i Horten endte i Direktoratet for Arbeidstilsynet, som i januar 2020 omgjorde tilsynets vedtak og ga de frivillige fullt medhold. Direktoratet pekte også på behovet for presiseringer i regelverket. Konklusjonen var altså klar: De frivillige hadde holdt seg innenfor lover og regler. Hvis man ønsket at de ikke skulle kunne drive slik virksomhet, måtte man sette fokus på regelverket, ikke angripe de frivillige.

– Disse sakene er igjen eksempler på at pressen lett kan misbruke ytringsfriheten til å drive hetsing av upopulære minoriteter, sier Trond Eivind Johnsen. – Som bransjepublikasjon som åpenbart er påvirket av eiere og annonsører, er det ingen som forventer nøytralitet eller balanse fra tidsskriftet Byggeindustrien, selv om redaksjonen gjorde sitt beste for å framstå som om deres arbeid var undersøkende og objektiv journalistikk. Bransjetidsskriftets mer generelle oppslag om BCCs økonomi og virksomhet ble på en slik bakgrunn lett komiske. Fra de tre Vestfold-avisene burde man imidlertid kunne forvente mer, mener Johnsen, og fortsetter:

– Spørsmålet den vanlige leser bør stille seg er: Hva ville disse avisene ha skrevet dersom det var supportere av en populær fotballklubb som hadde organisert seg på en slik måte for å bidra frivillig til breddeidretten i klubben? Hva om innsatsen gjaldt Røde Kors? Eller en bredt akseptert klima- og miljøorganisasjon? Det kan være verdt å minne om at i samme tidsrom som mediedekningen rundt denne saken pågikk, sto både statsminister og politikere på talerstoler rundt omkring i landet og priste dugnadsånden i Norge. Både den og frivillighetskulturen ble framhevet som områder der vårt land sto i en særstilling, noe vi kunne være stolte av og som var av stor verdi for hele samfunnet.

– Når man i dag går gjennom saksdokumenter, brev og medieoppslag knyttet til de to sakene i Sandefjord og Horten, er det liten tvil om at dette i realiteten var en medieskapt konflikt. Arbeidstilsynet gjorde det selv klart at man i mange år hadde hatt et godt samarbeid med de

aktuelle selskapene og at de hadde oppført seg ordentlig og ryddig. Tilsynet vegret seg også helt åpenbart for å gå inn i saken, noe som framkommer tydelig i de første uttalelsene derfra til media på slutten av 2014 og tidlig i 2015. Dette var en sak som prinsipielt handlet om hvorvidt frivillige skal ha mulighet til å bidra til ideelle formål ved å organisere sin innsats i aksjeselskaper. Det er i seg selv en interessant diskusjon.

– Redaktørstyrte medier hadde her en gyllen anledning til å spille den rollen de selv så gjerne peker på, nemlig å være en tillitsskapende og saklig røst i det kaotiske informasjonsbildet som preger sosiale medier og nettbaserte fora, fortsetter Trond Eivind Johnsen. – Her kunne de ha belyst og skapt en saklig debatt om en viktig sak for hele samfunnet. Hvorvidt det skal være tillatt å organisere frivillig innsats i denne type selskaper er nemlig en høyst legitim debatt som kunne fått fram mange interessante argumenter både for og imot. Oppslagene fra perioden etterlater imidlertid et helt annet bilde. Det viser hvordan de redaktørstyrte mediene selv pisket opp en tilnærmet lynsjestemming ved å skape inntrykk av at «Smiths venner» hadde null respekt for lover og regler, brøt arbeidsmiljøloven, presset medlemmene til innsats og bygget opp et kommersielt imperium av dugnadsselskaper. Det ble mer enn antydning at mye av inntektene havnet i lomma på Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen. Språkbruken er i mange tilfeller oppsiktsvekkende foraktelig, journalistene lar sine personlige følelser til de grader skinne gjennom. Dette reflekteres også i overskrifter og valg av illustrasjonsbilder. Om noen er i tvil om hvilket inntrykk leserne satt igjen med, er det bare å gå inn på kommentarfeltene og lese noen minutter. Fordømmelsen er unison, fastslår Johnsen, og reflekterer:

– Det naturlige spørsmålet blir da også her: Hvis redaktørstyrte medier misbruker yrings- og pressefriheten, svikter sine selvpålagte samfunnsoppgaver og i stedet blir inkvisitorer på jakt etter elementer de selv definerer som uønsket i samfunnet, hva blir da mangfoldets og demokratiets framtid i Norge?

Den første storbrannen

Før jul i 2015, mens Jonathan van der Lindens millionsvindler fortsatt er ukjent, flyr familien Larsen til Mauritius. Sammen med barna skal Bernt Aksel Larsen og Heidi feire sølvbryllup og høytid på den eksotiske øya i Det indiske hav øst for Afrika. Det er advent og utsikter til fine opplevelser, men dessverre skal det bli med forventningene.

Natt til mandag 21. desember ligger veiene hjemme i Ski kommune sørøst for Oslo stille og forlatt. I det bølgende landskapet trekker bare en og annen bil lysende striper gjennom vintermørket langs E18, hovedåren mellom Oslo og Stockholm. I en av bilene sitter et par betjenter fra Follo politistasjon. De kjører rutinemessig patrulje i distriktet, et sammenhengende jordbruksområde med mange spor av bosetting helt tilbake til jernalderen. Patruljen har kallesignal S30. Det er tre dager til julaften, og ingen hendelser er rapportert. Praten går om de nære ting – inntil vakthavende på operasjonssentralen bryter inn på sambandet: En bilist har sett flammer fra en bygning i området ved Kråkstad kirke, et kjent landemerke i stein fra 1150. I det kraftige lysskjæret ser han at det står flere større trehus i nærheten. Vitnet tror det er full overtenning i bygningen som brenner.

Mannskapet i S30 er i gunstig posisjon, bekrefter oppdraget, tenner blålysene og kjører utrykning mot oppgitt posisjon. Ytterligere to politipatruljer melder seg og setter full fart. På nærmeste brannstasjon griper røykdykkere utstyret sitt mens tunge biler buldrer til liv,

garasjeporter glir opp og nye blålys blinker. I loggen fra S30 kan man lese: «Da vi kom til Kråkstad kirke, så vi gården det brant på, på høyre side av E18, et stykke fra veien. Adressen viste seg å være Nordli gård i Glenneveien 7. Vi ankom stedet 01:24.

Vi fikk etter kort tid beskjed fra operasjonssentralen om at det var familien Larsen som var bosatt på adressen. Det skulle være to voksne og fem barn der. Operasjonssentralen fikk ikke kontakt med disse på telefon.»

Patrulje S30 er første utrykningsenhet på stedet. Over radio bekrefter politifolkene at digre flammer og mye røyk velter opp fra et større trehus med to etasjer og hems. Det er ingen mennesker å se inne eller ute. Brannmannskapene kjører inn på gården klokken 01:29 og setter umiddelbart i gang med slukningsarbeidet. Ilden er mest intens midt inne i tømmerbygningen, som synes å være innredet for kontorformål. Ingen ting kan reddes. Hovedoppgaven blir å sørge for kontrollert nedbrenning og forhindre at flammene sprer seg til resten av trehusbebyggelsen.

Politifolkene konsentrerer seg om den nærmeste bygningen, som de antar er våningshuset på gården, med oppholds- og soverom. Det er mørklagt, men i andre etasje står noen vinduer på gløtt. «Vi forsøkte gjentatte ganger å få kontakt med eventuelle personer som befant seg der inne ved å slå på vinduer og dører og rope. Garasjen var tom», heter det videre i rapporten.

Brannen raser med ødeleggende styrke. Det har ennå ikke lyktes å få kontakt med noen av dem som er registrert på adressen. Liv kan fortsatt være i fare. Politiet bryter seg inn og gjennomfører våningshuset fra kjeller til loft. Tilbakemeldingen fjerner heldigvis all tvil: «Tomt, ingen tegn til mennesker eller dyr.»

Utpå natten får operasjonssentralen omsider kontakt med Bernt Aksel Larsen. Den telefonsamtalen husker han godt: – Politiet sier det brenner hjemme hos deg! Jeg bråvåkner og svarer at jeg er i Afrika. Politiet forklarer hvor det brenner, og spør om jeg vet om det er personer inne i bygget. Jeg sier at jeg antar at det ikke er noen der, det er ingen som bor i det huset. Politiet forteller at det er en voldsom utvikling på stedet, og at alt vil brenne ned.

Meldingen fra Norge kommer som et sjokk. Samtidig føler Bernt Aksel og familien en dyp lettelse over at ingen mennesker er kommet til skade, og at ti ridehester i et nærliggende stallområde på gården er utenfor fare.

Bygningen som går til grunne er i den senere tid blitt benyttet av blant annet selskapet Finn-Tack R&D, som utvikler utstyr til hester. Dessuten har Larsen og Kåre J. Smith hatt kontorer her, men de er nylig blitt flyttet til et annet hus. I tilknytning til kontorlokalene finnes det omfattende dokumentarkiver og et større data- og serverrom med elektronisk utstyr for mange hundre tusen kroner. Alt dette tilhører Larsen og blir brukt både av ham, Smith, diverse medarbeidere og samarbeidspartnere. Dessverre har han ingen eksterne kopier av papirene som brenner og de mange tusen e-postene som nå går tapt sammen med dataserverne de er lagret på. Ødeleggelsene skal komme til å skape store problemer for Larsen i årene som kommer.

Klokken 03:37 melder brannvesenets innsatsleder at det fortsatt er betydelige flammer. Gradvis reduseres bygningen til en sydende ildmørje som synker sammen mellom restene av grunnmuren. Av kontorene, utstyret og dokumentasjonen av mange års virksomhet er det bare glødende aske tilbake. Så dør også den ut.

Etter sjokkbeskjeden fra Norge griper Bernt Aksel Larsen samme natt til bloggen sin og skriver: «Det brenner hjemme! Det er i et tømmerhus på gården der jeg bor at det har tatt fyr.

Brannårsaken er foreløpig ukjent.» Sammen med den korte teksten legger han ut bilder han har fått overført fra åstedet. Bloggen opprettet han på internett så sent som 31. oktober, årsdagen for Martin Luthers oppslag med de berømte 95 tesene på døren til slottskirken i Wittenberg i 1517 – senere kalt reformasjonsdagen. Via nettstedet, som han kaller «Bernt Aksel Larsen – for egen regning», ønsker han å gjøre det han kan «for å bidra til å fjerne fordommer, myter og vrangforestillinger knyttet til trossamfunnet Brunstad Christian Church (BCC) og andre minoriteter i vårt samfunn. Mange minoriteter tenker ikke alltid likt som resten av samfunnet, men kan likevel ha noe positivt å tilføre for de som har en åpen holdning».

I tillegg til å være et forum for mer filosofiske betraktninger, kommer bloggen til å bli et viktig redskap når han skal forsvare seg mot uværet som fortsatt bygger seg opp i det skjulte og snart skal bryte frem over horisonten.

På Nordli gård har den intense heten utslettet alle spor etter brannårsaken. Til og med betongkonstruksjoner er forvitret, og etter en stund henlegger politiet saken som uoppløst. Bernt Aksel Larsen har ingen personlig teori om hvorfor det begynte å brenne, utover at det eventuelt kan ha dreid seg om en feil i det elektriske anlegget. At brannen kan være påsatt, streifer ham ikke. Ikke nå.

Stikker av med 80 millioner

Etter Dagens Næringslivs bredside om *Milliarddugnaden* på slutten av 2015 skriver Bernt Aksel Larsen på bloggen sin om det han kaller økende oppmerksomhet med negative og spekulative innfallsvinkler fra medier som ikke tidligere har vist interesse for hans eller trossamfunnets virksomhet. Han begynner også å forberede en alvorsprat med Van der Linden, som normalt ville være til stede på den store internasjonale nyttårssamlingen på Brunstad i Vestfold. Larsen ønsker å ta opp de signalene han har fått fra forretningsforbindelser og kontakter i løpet av høsten, som tyder på at noen motarbeider ham og forsøker å etablere et negativt vrengebilde av virksomheten hans. Han håper å kunne fange opp signaler i Van der Lindens reaksjoner som kan indikere om han er involvert i å mate Dagens Næringsliv og andre medier på et eller annet nivå. Men dette året uteblir Van der Linden fra nyttårssamlingen. – Det er ikke usannsynlig at han på dette tidspunktet mente at jeg hadde begynt å bli ganske slitsom, og at han fant det best å ikke møte opp. Han dro til Australia med familien i stedet, sier Larsen.

Det neste tegnet på DNs fokusering kommer ikke fra avisen selv, men i form av et brev fra det nederlandske handelsregisteret datert fredag 22. januar 2016. Der bekreftes det at Line Dugstad har søkt om å få en brukerkonto for innlogging i registeret, og at kontoen nå er blitt godkjent og opprettet. Det mest påfallende ved brevet er at det er adressert til Hippo Mundo Charity, attention Line Dugstad, Kasteellaan 9, 7325 RM Apeldoorn – Jonathan van der Lindens hjemmeadresse.

Hun er jo ikke der, men han tillater seg å åpne brevet, der det også står at «fru Line Dugstad» er blitt registrert som HMCs kontaktperson med e-postadresse line.dugstad@dn.no, altså i Dagens Næringsliv i Norge. Dagen etter sender Van der Linden følgende melding til Bernt Aksel Larsen og styreleder Jan-Hein Staal i HMC: «Se vedlagte brev. Journalist Line Dugstad har bestilt online login i den Nederlandske handelsregisteret. Det hun ikke har gjort så veldig klok er å la denne login sende til Hippo Mundo sin adresse. Merkelig.»

Bernt Aksel Larsen synes også at handelsregisterets brev til Line Dugstad på Van der Lindens privatadresse er mildt sagt merkelig. På nytt vender tankene tilbake til en samtale på sensommeren året før, der en advokat advarte ham om at «du har en muldvarp i nettverket ditt». Hos Larsen førte bemerkningen til en gryende mistanke mot nederlenderen Jonathan van der Linden som kandidat til å ha lekket fortrolig, men også feilaktig informasjon til pressen.

Når Larsen omtaler episoden med det underlige brevet på bloggen sin, svarer Dugstad raskt med en personlig e-post til ham, der hun forteller at «en feil har skjedd, jeg vet ikke nøyaktig hvordan, men jeg har trykket på noe da jeg logget inn og søkte på informasjon om Hippo Mundo Charity i registeret». Hun legger til at hun på nytt har kontaktet det nederlandske handelsregisteret, som har slettet adgangskoden hennes og ved behov kan bekrefte at statusen som «HMCs kontaktperson» skyldtes en feil. Larsen tror der og da på Dugstads fremstilling. Likevel styrker den besynderlige episoden en ubehagelig fornemmelse hos ham av at et eller annet er i vente. *Men hva?*

Svaret kommer med et brak – i form av en ny e-post fra Jonathan van der Linden en snau uke senere. Den er adressert til både Bernt Aksel Larsen og Kåre Johan Smith, og lander i innboksen deres noen minutter før midnatt fredag 29. januar, datoen Van der Linden 100 dager tidligere satte som Dag null i nedtellingskalenderen for seg og sin nye flamme. Denne gang er innholdet ikke begrenset til et par linjer. I heftige vendinger over tre og en halv side påstår Van der Linden at han i årevis har måttet delta i tvilsomme handlinger i regi av Smith, Larsen og BCC. Han hevder å kjenne til alle detaljer, men formuleringene i brevet er vage når det gjelder hva han konkret sikter til.

Van der Linden har formulert seg på selvlært norsk, og går rett på sak fra første linje: «Kåre og Bernt Aksel. Dette brevet er sikkert en av de mest sjokkerende brever som dere noen gang har fått, men dessverre må jeg informere dere om livet mitt, som har vært helt annerledes enn det ser ut fra utsiden.»

Innledningsvis beskriver han sitt medlemskap i CGN som lite åndelig givende, og med stort sprik mellom liv og lære. Om det senere engasjementet i nettverket rundt trossamfunnet forteller Van der Linden at han i starten trivdes godt med det, blant annet fordi arbeidet innebar en flukt fra hjemmet og «det fromme menighetsliv» som fremdeles hersket der. Senere begynte bildet å endre seg: «I denne jobben har jeg ikke erfart mye ros [...] I de siste årene har jeg erfart mer og mer motstand mot meg.» Van der Linden kan altså ha begynt å føle Larsens spirende skepsis overfor ham selv.

Så fortsetter han med kraftsalven som skal bli et hovedelement i senere oppslag blant annet i Dagens Næringsliv: «Det jeg måtte være med på er bare kjeltringstreker, skatteunndragelse og manipulasjon av vennene og styret i de forskjellige organisasjoner, selv om jeg vet at dere er i stand til å argumentere at alt er veldig rimelig og greit. Dette er nok hele problemet; argumentasjonen er såpass bra (eller såpass uklar) at alle tror at det faktisk stemmer. Hvis man kombinerer dette med at man jo 'ikke motsier en profet', da har vi en livsfarlig cocktail. Jeg vet bakgrunnen til hver eneste transaksjon og jeg vet sannheten. Måten hvordan skattevesenet, vennene, styret i BCC eller Brunstad blir lurt, er nok opplagt for en som har innsikt i nesten alt. Dokumentasjon i hundretusenvis av mails og ti års erfaring i systemet lyver ikke.»

– Denne siste setningen er sentral, kommenterer Larsen: – Påstanden om «hundretusenvis av mails og ti års erfaring i systemet» dannet nemlig utgangspunkt for en mengde avisartikler og

andre medieoppslag, inkludert NRK Brennpunkts dokumentar. Enda viktigere er det at utsagnet bidro sterkt til grunnlaget for en nesten tre år lang etterforskning fra Økokrims side. Så kan man spørre: Hvorfor var Van der Linden opptatt av å få fram at disse påståtte hundretusenvis av mails og hans erfaring i systemet «lyver ikke»? Kanskje var det et ubevisst grep fra hans side. Faktum er i hvert fall at resultatet av Økokrims senere etterforskning viste ut over enhver tvil at det ikke var hold i det Van der Linden la fram.

Om ekteskapet sitt skriver Van der Linden at utviklingen «har ført til at kjærlighetsflammen ble sluknet for lengst». Han legger til at han samme dag som e-posten blir sendt til Smith og Larsen har fortalt kona at han forlater henne til fordel for «en meget kjær dame» som han har hatt et hemmelig forhold til i to år.

I det første av to sentrale avsnitt i e-postbrevet inviterer han Smith og Larsen til fred og forsoning. «Når det angår informasjonen jeg sitter på, trenger dere ikke å være redd av meg. Jeg løper ikke til media eller venner med alt jeg har som dokumentasjon og kunnskap om hvordan det per i dag fungerer i toppen av Smiths venner, selv om jeg har sikkert masse historier som interesserer aviser, skattevesenet, venner og ex-venner. Jeg ønsker å avslutte denne perioden, og for meg nytter det på ingen måte å løpe til media eller venner med den informasjonen som jeg har. Jeg er ikke sur på dere eller på menigheten, og ønsker på ingen måte å ødelegge. Jeg hadde en interessant jobb og en interessant periode, men har nå valgt en annen retning i livet mitt. Jeg avslutter denne perioden uten at jeg vil kommentere jobben min eller fakta som jeg kjenner til noen.»

Ikke noe sted i e-posten antyder Van der Linden at han gjennom flere år og med stor omhu har svindlet til seg mange titalls millioner kroner fra systemet han er blitt betalt for å passe på, og at formuen er stukket unna på skjulte konti blant annet i Nederland, Dubai og Det karibiske hav/Panama. Han nevner naturligvis heller ikke at tyveriet omfatter det meste av formuen Smith og Larsen har gitt bort til HMC.

Van der Linden er klar over at e-posten hans vil skape reaksjoner, og at det uansett bare er et spørsmål om tid før underslaget blir avdekket. For å unngå anmeldelse, rettssak, fengselsstraff, tap av formue og trolig også kjæresten, tar han i det siste og avgjørende avsnittet på seg slåsshanskene:

«På den andre siden ønsker jeg ikke på noen måte å bli konfrontert med noen følge av min jobb i de siste årene og hold ansvarlig for de tingene som jeg bare har utført i oppdrag fra dere. Hvis jeg blir holdt ansvarlig for noe av dette, må jeg forsvare meg, og skal bruke alle midler for dette og skal jeg ikke verre redd for å åpenbare sannheten og virkeligheten til den som vil vite det. Med andre ord; lar dere meg i fred, da lar jeg dere i fred. Men blir jeg holdt ansvarlig for et eneste transaksjon som har skjedd, da kommer jeg til å legge fram hele driften for den som bare vil vite det. Jeg ønsker på ingen måte å true på noen måte. Jeg ønsker bare å sikre fremtiden mitt, at jeg ikke til en hver stund blir konfrontert med ting fra før. Det er nok helt opplagt at hele omstruktureringen med BCCG, BCCF, BCCI har bare som mål å skjule hvor en hel del penger ble brukt eller tapt. Dette er nok helt greit for meg, men hvis jeg blir holdt ansvarlig for et eller annet, da må jeg bare openbare sannheten for hvem det vil. Igjen; jeg truer ikke på noen måte, men jeg ønsker bare at vi la hverandre i ro i fremtiden.»

Den uvanlig sviktende språklige presisjonen i dette truende avsnittet kan tyde på at Van der Linden var følelsesmessig berørt da han skrev det. I fortsettelsen står det at han trekker seg med øyeblikkelig virkning fra alle engasjementer som rådgiver og styremedlem i organisasjoner med

tilknytning til den nederlandske menigheten. Han lover å kaste alle kodebrikkene han har disponert, og påstår samtidig at han ikke har noe økonomisk utestående med noen av dem han har jobbet for. Igjen ser han altså bort fra de rundt 80 millionene han gjennom årelang innsats har stjålet fra det samme nettverket.

Mot slutten brenner han de siste broene med følgende beskjed: «Jeg trenger ingen svar fra dere på dette brevet, og jeg vil allerede antyde at jeg ikke kommer til å svare på spørsmål fordi jeg ikke vil komme i en diskusjon. Jeg ønsker ingen dialog, ingen samtaler, ingen spørsmål og ingen gode råd. Alle mails, både saklig eller personlig, blir foreløpig ubesvart, jeg tar ingen telefon.»

Det viser seg snart at Van der Linden sender tilsvarende meldinger til andre sentrale personer i nettverket rundt BCC og HMC også. På samme måte som overfor Smith og Larsen, påstår han at de han skriver til har vært involvert i overtramp og mistenkelig virksomhet i ulike organisasjoner. Innhold og tone i samtlige meldinger bærer preg av at det er en opprørt mann som har latt fingrene løpe fritt og fort over tastaturet – dette er ikke ordinære oppsigelser fra en ansatt på naturlig utkikk etter nye utfordringer i livet. Hadde han begrenset seg og anlagt en nøktern tone, kunne han kanskje fått ro til å forberede selvforsvaret helt til bedrageriet uansett ble avdekket under diverse regnskapsavslutninger og avstemninger rundt årsskiftet. Ved å slippe følelsene løs da det gjaldt som mest å tøyle dem, torpederte han sin opprinnelige handlingsplan. Alarmen gikk umiddelbart, og det var han selv som utløste den.

Mer lettet enn sjokkert

Bernt Aksel Larsen husker godt hva som gikk igjennom hodet hans de første 30 sekundene etter at han hadde lest brevet ved midnatt 29. januar: – Innholdet var langt fra så sjokkerende som Van der Linden påsto at det ville være. Faktisk var min umiddelbare følelse en slags lettelse over at vi endelig hadde en avklaring på det jeg hadde oppfattet som en svært ubehagelig og uoversiktlig situasjon – ikke glem at på dette tidspunktet visste ingen at han hadde begått bedrageri. Min neste reaksjon var en umiddelbar mistanke om at det var noe langt mer alvorlig som lå under enn det som framkom i brevet. En del av formuleringene måtte nemlig oppfattes som klare trusler, og jeg så ingen rimelig grunn til at han skulle begynne å true meg dersom hans agenda bare var å avslutte samarbeidet og leve i fred med sin nye kjæreste. Jeg husket nå tilbake til episoden da Jonathan van der Linden tidligere i januar varslet meg om brevet som var blitt sendt fra det nederlandske handelsregisteret til journalist Line Dugstad i Dagens Næringsliv, men til hans adresse. I lys av den lange e-posten jeg nettopp hadde mottatt, antok jeg nå at Dugstad-brevet var et forsøk fra Van der Lindens side på å psyke meg ned og fortelle ganske tydelig hvor mye bråk han kunne lage i media dersom han ikke fikk være i fred.

Personer som har jobbet mye sammen med Larsen, beskriver ham som utpreget analytisk anlagt. I kombinasjon med bakgrunnen som politirevisor og etterforsker i forløperen til Økokrim, gjør det ham langt fra naiv når det gjelder muligheten for at enkelte mennesker spiller dobbeltroller. Fra tiden i rettsapparatet vet han godt at personer som tilsynelatende er aktverdige og respektable kan leve et dramatisk annerledes liv bak fasaden.

På et viktig punkt viser det seg at Van der Linden ikke kjenner Larsen så godt som han har påstått. – I brevet virker det som om han tror at jeg hadde ansett ham for å være en person med ansvar i menigheten, og at jeg ville bli sjokkert over at han hadde sviktet på det kirkelige planet. Der bommer han fullstendig. For meg har det å ivareta et faglig ansvar alltid vært noe helt annet

enn å ivareta et kirkelig ansvar. Ikke få ganger har jeg sagt at vi kan gjerne bruke ateister eller muslimer eller hva som helst når det gjelder administrative og faglige oppgaver, så lenge jobben blir gjort på en god og korrekt måte. Det at Van der Linden hadde fått mange ansvarsoppgaver i ulike organisasjoner hadde for meg absolutt ingen relasjon til hans kirkelige forståelse og liv. Når jeg senere så at avisene presenterte ham som «BCC-topp» ble det jo direkte latterlig.

Larsens umiddelbare konklusjon etter å ha lest brevet er at dersom det ligger noe mer dramatisk til grunn for de dårlig skjulte truslene, må også en rekke andre personer han har samarbeidet med ha fått lignende brev. Han begynner umiddelbart å kontakte styreledere og ansvars personer i Nederland, og får bekreftet at stort sett alle disse har fått lignende brev. En av dem er styreleder Jan-Hein Staal i stiftelsen HMC, som skal vise seg å være aller hardest rammet av svindelen. Overfor ham er budskapet enda skarpere: «Hvis dere begynner å bite, vil jeg bite tilbake.» Nå aner Larsen, Staal og flere andre virkelig uråd. Røde lys blinker, og på bred front iverksettes strakstiltak for å finne ut hva som faktisk ligger bak Van der Lindens krasse utspill.

Det viser seg at han bare noen dager tidligere hadde kontaktet selskapet som driftet e-postløsningen til de involverte organisasjonene, og hadde bedt om at hele e-postboksen hans ble slettet fra serveren. Han hadde virket ganske stresset og presisert at dette måtte gjøres nærmest med det samme. Siden han var så opptatt av tidsfaktoren, hadde IT-medarbeideren løst det ved bare å fjerne koblingene og tilgangen til e-postboksen, men uten å gjennomføre en grundig sletting av selve filene, noe som ville være en mer omfattende operasjon. Da et styremedlem i HMC som satt med trusselbrevet fra Van der Linden i hånden fikk høre om dette, bad han IT-medarbeideren omgående om å gjenopprette e-postboksen, som jo var en integrert del av HMCs egen IT-løsning. Det ble gjort, og etter å ha gjennomført noen enkle innledende søk, hadde stiftelsens folk allerede funnet frem til flere transaksjoner som Van der Linden hadde gitt ordre om og som virket mistenkelige. Styremedlemmet tok deretter initiativ til at organisasjonene Van der Linden hadde hatt ansvarsroller i sammen skulle gjennomgå hele materialet. Tilgangen til e-postboksen gjorde dette mye enklere og raskere enn om man skulle ha startet en slik undersøkelse fra grunnen av på et mye senere tidspunkt. I løpet av få dager hadde granskerne kartlagt og dokumentert stort sett hele bedrageriet.

Situasjonsbildet de sitter igjen med er dramatisk. Verdier for rundt 80 millioner kroner er borte, og det aller meste er stjålet fra den nederlandske stiftelsens sveitsiske datterselskap Kolme Tack Holding. Beløpet tilsvarer brorparten av gevinsten på 91 millioner fra eiendomssalget i St. Petersburg som Larsen, Smith og Gangsø i sin tid overførte i gave til nettopp dette selskapet. Pengene skulle brukes på sosiale prosjekter for fattige kristne i Afrika, Sør-Amerika, Asia og Øst-Europa. Nå har millionene i stedet havnet i lommen på ham som ironisk nok ble ansatt for å drive økonomisk internkontroll.

Kort tid etter at han har latt bomben springe ved midnatt 29. januar, følger Van der Linden opp med sine formelle oppsigelser til alle han har jobbet for. Teksten er likelydende til samtlige: «Jeg leverer herved min ubetingede oppsigelse fra [mottagerens navn] og bekrefter at jeg ikke har noe krav mot selskapet, og at selskapet heller ikke har krav mot meg. Denne oppsigelsen trer i kraft umiddelbart.»

Ikke alle mottagere er enige i at de står uten krav mot nederlanderene. Avsløringene av oppdiktede doble og triple reiseregninger og falske overføringer for titalls millioner til hans private konti dokumenterer det stikk motsatte. Snart blir også Van der Linden klar over at kjempeunderslaget allerede er avslørt – på en eller annen måte får han vite at folk fra HMC og BCC

Global Ltd har møttes på Kypros og gjennomgått kontobevegelser og regnskaper. Han innser at det brenner for fullt under føttene hans og at forslaget om gjensidig fred og forståelse er dødfødt, her blir det ingen våpenhvile. I en ny e-post til styreleder Staal i HMC 12. februar viser Van der Linden at han skjønner hvor landet ligger. Etter først å gjenta trusselen om å bite fra seg dersom han ikke blir latt i fred, legger han til: «Jeg forstår at dette nå har begynt. Det er synd ...»

Trusselen om ødelagt omdømme

Når detaljene rundt det massive sviket er blitt avklart, sender Bernt Aksel Larsen et svarbrev til Van der Linden der han blant annet skriver: «Det er uklart for meg om jeg forstår deg riktig, det kan forstås som at du mener at jeg bør avstå fra å foreta meg noe. Dersom jeg oppfyller denne betingelsen, kan det se ut som at du til gjengjeld lover å ikke avdekke for allmenheten noe som etter din oppfatning ikke tåler dagens lys. Jeg kan selvsagt ikke imøtekomme dette. Skulle det være slik at ditt løfte egentlig er å regne som en trussel, må jeg ta forbehold om at jeg vil kunne komme til å anmelde dette.

Det kan se ut som at du mener at det i organisasjoner hvor du selv har vært involvert med styreansvar har foregått ting som ikke er korrekt. Du vedlegger jo en liste over organisasjoner hvorfra du trekker deg som styremedlem. Jeg har kontaktet enkelte av de personer som du har delt styreansvaret med, men ingen av disse kjenner til forhold som ikke tåler dagens lys. De presiserer også at du aldri har tatt opp temaer i styresammenheng hvor det kan ha vært tvil om lovlighet etc. De avviser derfor sterkt påstander om at ting ikke tåler dagens lys. De fester heller ikke tillit til at du har sittet med slik kunnskap over lang tid, da denne informasjonen aldri har vært drøftet eller formidlet til andre styremedlemmer.»

Larsen får ikke noe svar, men merker på andre måter at Van der Linden ikke forholder seg passiv. Det første tegnet på at han har begynt «å bite fra seg» kan muligens være en e-post fra Anne Flæte i Dagens Næringsliv 15. februar. Gravejournalisten uttrykker interesse for «den spennende historien» om etableringene i Russland på 1990-tallet, og «lurer på om du og Kåre Smith har anledning til å sette dere ned med oss og fortelle om hvordan dere bygde opp alle disse selskapene og hvorfor dere har valgt å organisere de på Kypros?»

Bernt Aksel har generelt liten tro på tilfeldigheter. Og at Dagens Næringsliv nå helt tilfeldig skulle være interessert i det russiske prosjektet som ti år tidligere genererte pengene som Van der Linden akkurat har stukket av med, det har han absolutt ingen tro på. Han takker nei til invitasjonen. Flæte svarer straks at han dermed «går glipp av muligheten til å korrigere det bildet av hendelsene vi nå har dannet oss [...] Dere har skapt lønnsomme selskaper over hele verden, og det er en historie dere kan være stolte av. Vi vil derfor oppfordre deg til å revurdere ditt svar om å si nei til intervju. Det å være åpen om egne forretninger er i hovedsak fornuftig. Er man lukket, kan det skape inntrykk av at man ønsker å skjule noe. Selv om hendelsene i Russland ligger flere år tilbake i tid, er historien om Lampenwelt-salget relativt fersk. Vi er også svært interessert i å høre om dine nåværende prosjekter i Kina og Afrika. Vi håper derfor at du vil møte oss og fortelle din historie».

Larsen fastholder avslaget, og merker seg at interessen nå nærmest over natten er dreid over mot forhold av langt nyere dato, nemlig Lampenwelt, altså saken som skal bli Van der Lindens sentrale anklagepunkt mot Smith og Larsen og hovedtema i Økokrims påfølgende etterforskning. Han antar at DNs første henvendelse ikke var ment som utgangspunkt for en hyggelig historie om

gamle dager i Russland, men et agn for å få ham på skuddhold i en helt annen sammenheng. Fremgangsmåten er ikke ukjent i mediebransjen.

Få dager etter at Larsen har bestemt seg for ikke å stille opp for DN, sender avisen en serie spørsmål til brødrene Thomas og Andreas Rebmann, grunnleggere og tidligere eiere av Lampenwelt. En del av spørsmålene er åpenbart basert på informasjon som ikke er offentlig tilgjengelig. Overfor Rebmann-brødrene er temaet deres salg av Lampenwelt i 2010 og Smith og Larsens roller i deres senere eierperiode fra 2012. Noen uker senere mottar også Jan-Hein Staal spørsmål fra de to journalistene.

I lys av det som etter hvert kommer frem, tyder mye på at det er Van der Linden eller noen i kretsen rundt ham som nå har begynt å føre Dagens Næringsliv med tilpasset materiale. Larsen stusser: Da han og Smith solgte Lampenwelt i 2015, ble det sendt ut pressemeldinger med relevante fakta. Transaksjonen var ingen hemmelighet, og mediene viet den ingen oppmerksomhet. Derfor virker det påfallende at DN nå plutselig fatter interesse for saken. Når han går spørsmålene om Lampenwelt nærmere etter i sømmene, ser Bernt Aksel at de inneholder noen helt grunnleggende feil både om salgssum, kjøpstidspunkt og transaksjonsparter. Senere blir han klar over at akkurat de samme feilene påfallende nok går igjen i Van der Lindens skriftlige fremstilling som blir grunnlaget for Økokrims etterforskning.

Et ytterligere tegn på at ting er satt i bevegelse viser seg når Larsen sent i februar får e-post fra en 17 år gammel nederlandsk web-utvikler som heter Joep Franssen. Han har fått i oppdrag å lage et nettsted med tre adresser: *bccleaks.nl*, *bccleaks.no* og *bccleaks.com*, altså beregnet på brukere i henholdsvis Nederland, Norge og USA. Ifølge bestillingen må sidenes grafiske utforming være identisk med Larsens personlige blogg, *berntaksel.no*. Van der Linden kontakter også et oversettelsesfirma og lover dem oppdrag for oversettelse fra nederlandsk til engelsk og norsk.

Larsens nettside er bygget opp med noen tekniske finurligheter som gjør at Franssen strever med å få sin utgave helt lik. Derfor kontakter han like godt Bernt Aksel Larsen på e-post – og skjønner nok straks at han har vært litt uforsiktig. Bernt Aksel kjenner nemlig ikke til noen planlagt nettstedkopi med betegnelsen *bccleaks* (*BCC-lekkasjer*), og står ikke til tjeneste med ønskede tekniske detaljer. Selv antar han at henvendelsen fra webutvikleren er et arbeidsuhell. Mistanken bekreftes når Franssen i en påfølgende melding opplyser at de planlagte nettsidene skal brukes til «å legge ut informasjon som avisene ikke vil trykke». Det er han iallfall blitt fortalt av oppdragsgiveren sin, som heter Jonathan van der Linden. Når webutvikleren skjønner at det identiske nettstedet skulle etableres bak Larsens rygg, blir han urolig og mister lysten på hele saken. Det ender med at Franssen overfører domenet til BCC, som legger det dødt. Nettsteder med navn som ender på *leaks* er antagelig inspirert av varslernettsidet WikiLeaks som er i fokus verden over på denne tiden. Ordet er også en del av adressen til falske nettsteder i regi av Psy-Group. Et eksempel er *tulareleaks.com*, som dukket opp under den mislykkede svertetekampanjen i Tulare i California og deretter forsvant igjen.

DNs spørsmål og opplevelsen med webutvikler Franssen gjør det klart for Bernt Aksel Larsen at Jonathan van der Lindens fremste våpen vil være trusselen om ødelagt omdømme. Nettopp her mener Larsen at nederlenderen bommet grovt i sin vurdering: – Også på dette punktet avslørte han hvor dårlig han faktisk kjente oss. Kåre Smith er en person som neppe kunne brydd seg mindre om hva pressen skrev om ham. Han er også en type som aldri ville gi etter for noe han følte var urett, selv om det kunne koste ham dyrt. Selv har jeg jo fulgt såpass mye med i samfunnet

at jeg vet at det å gi etter for utpressing er en dårlig løsning. Da blir man fanget inn i noe som man egentlig aldri slipper ut av.

Når Larsen innser at denne saken først og fremst dreier seg om å beholde stjålne millioner – altså klassisk pengeutpressing i stor stil – skjønner han at fortsettelsen blir en krevende prosess som fort kan innebære grove trusler og tøffe krav som må avvises. Siden pengene i stor grad er skaffet til veie av ham selv, antar Larsen at mye av presset vil bli rettet mot ham personlig. Derfor ber han straks advokatfirmaet Hjort i Oslo om bistand, og saken blir hos dem helt fra starten rubrisert som «Pengeutpressing».

– Etter at jeg mottok Van der Lindens e-post 29. januar 2016 og så utviklingen de påfølgende dagene, fikk jeg en klar følelse av at det var på tide å trekke sydvesten godt nedover ørene fordi det ganske snart ville begynne å regne og blåse temmelig friskt rundt meg, sier Larsen. Han får rett i sine antagelser, og ventetiden blir kort, for nå synker barometeret raskt mot storm.

På dypt vann – uten flytevest

26. februar 2016 blir et brev på elleve sider sendt med kurer fra advokatfirmaet DLA Piper i Amsterdam til statsadvokatene i provinsen Gelderland, der Van der Linden er bosatt. I dokumentet, som er utarbeidet på vegne av stiftelsen HMC, blir han anmeldt for omfattende grovt bedrageri. Anklagene er basert både på Van der Lindens eget materiale i e-postboksen han forgjeves forsøkte å få slettet, samt bilag og kontoutskrifter fra de berørte organisasjonene. Ifølge anmeldelsen er det samlede beløpet så langt blitt summert til 8 052 123 euro (76 465 375 kroner etter valutakursen denne dagen). Ifølge HMCs advokat er det fare for at mistenkte vil forsøke å forlate Nederland. Han bør derfor pågripes og varetektsfengsles.

Statsadvokatene tar anmeldelsen seriøst og sender den straks videre til spesialistene i FIOD (Fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst, *Skatteetterrettings- og etterforskningsstjenesten*), det offentlige granskingsorganet som tilsvarende Økokrim i Norge. Selv har Van der Linden som nevnt jobbet i syv år som etterforsker i nettopp FIOD, som nå altså oppretter sak mot sin tidligere medarbeider.

– Beslutningen om å anmelde Van der Linden ble tatt i Nederland, og det var jo ærlig talt en helt opplagt konklusjon gitt det materialet vi nå satt på om ham, sier Jan-Hein Staal, styreleder i HMC.

Innledende undersøkelser viser at Van der Linden og kjæresten holder til i en fritidsbolig de leier mens huset han har kjøpt til henne blir ferdig. Noe innflyttingsparty blir det imidlertid ikke, for 2. mars står politiet i døren med arrestordre på dem begge. Før solen går ned sitter de i hver sin fengselscelle i byen Zwolle. Dagen etter gir påtalemyndighetene ordre om at samtlige av parets tilgjengelige midler, til sammen cirka 3 millioner euro (29 millioner kroner), skal fryses. Av dette utgjør 1,1 million euro verdien av huset til kjæresten. Resten er innskudd i diverse banker, pluss 391 650 euro (nesten 3,7 millioner kroner) i form av beslaglagte kontanter.

Ifølge senere rettsdokumenter fant politiet det svære kontantbeløpet da de ransaket huset i forbindelse med pågripelsen. Sedlene var fordelt på tre koffertene, en safe og en konvolutt stukket inn under førersetet i en bil. To av koffertene var gjemt i en krypkjeller i huset. En rekke bankkort ble også funnet og inndratt. I tillegg til disse verdiene antok politiet at minst 4,7 millioner euro (44 millioner kroner) var blitt saltet ned på hemmelige bankkonti i en rekke land.

I et avhør rett etter pågripelsen vil etterforskerne vite hvor millionbeløpet i sedler kommer fra. Ifølge referatet reagerer Van der Linden med en nølende bemerkning om at «nå blir det vanskelig».

Kort tid etter det innledende avhøret, som bærer preg av at arrestasjonen har kommet som et sjokk, blir Van der Linden overført til fengselet i Almere. Varetekten blir forlenget i flere omganger, og til sammen blir han sittende bak murene i fem måneder mens etterforskningen fortsetter. Ifølge politidokumentene er han mistenkt for fem straffbare forhold: Bedrageri, underslag, dokumentforfalskning, hvitvasking av økonomiske midler og organisert kriminalitet. Det siste punktet skyldes at svindelen er gjennomført i samarbeid med flere parter, nærmere bestemt kjæresten og hans «egen lille trust» BCC Global Foundation i Panama.

I forbindelse med pågripelsen har FIOD beslaglagt Van der Lindens bærbare PC. På den finner de e-postboksen hans med rundt 200 000 sendte og mottatte meldinger i løpet av en årrekke. Innholdet dreier seg om alt mulig, inkludert privat e-post og ren reklame. Svært mye er likevel jobbrelatert, og på en del meldinger står både hans og Bernt Aksel Larsens navn. I senere medieoppslag gis det inntrykk av at en stor andel av de 200 000 e-postene var kommunikasjon nettopp mellom dem. Det stemmer ikke. På de fleste meldingene er de bare satt i kopi, og regnet som andel av totalen på 200 000 har kun et begrenset antall e-poster gått direkte mellom Van der Linden og Larsen.

Når han får summet seg etter fengslingen, innser Van der Linden for alvor at hans plan A, *terrorbalansen*, har slått feil. Han regnet jo med at HMC ville ta kontakt før de eventuelt gikk videre til politiet, men det skjedde ikke. Nøkkelpersonene han skulle skremme til å se bort fra tyveriet, holde kjeft og la ham beholde en passende del av pengene, har tvert imot avslørt bedrageriet hans på rekordtid og anmeldt ham.

FIODs granskere vil vite hvordan han kunne tro at han ville slippe unna med kjempeformuen han beviselig har stjålet. Ifølge referatet er Van der Lindens forklaring ganske enkel: – Det er fordi Norske Brødre [det nederlandske kallenavnet på BCC] ville ha sett på listen over sine egne transaksjoner og tenkt at «åtte millioner euro er irriterende, men den gutten må på ingen måte begynne å åpne munnen, for da blir det virkelig ille for oss». Så jeg tenkte at det jeg har mot dem handler om mer enn bare småbeløp, derfor vil de la meg slippe unna for å få fred. Dette var mitt primære scenario. Alternativt så jeg for meg at OK, selv om de skulle ha problemer med det jeg har gjort, vil de ta kontakt på en vennlig måte og si «kjære gutt, vi har oppdaget hva du har gjort, og hvis du vil unngå store problemer må vi sette oss ned og snakke sammen». Etterforskerne skjønner at Van der Linden har bommet fullstendig med sine taktiske og psykologiske vurderinger og kjørt hele strategien i grøfta. Og nå er det for sent. Nå kaver han på dypt vann. Veldig langt fra land. Og uten flytevest.

I nødens stund ber han statsadvokat Edo L. Edens om å invitere HMC til forhandlingsbordet. Håpet er nok fortsatt å komme frem til en minnelig ordning der anmeldelsen trekkes tilbake og han selv og kjæresten går fri med flest mulig av millionene. Men statsadvokaten er ikke interessert og sier nei til megling. Dermed ruller saken ubønnhørlig videre den lange veien mot tiltale og straff.

Avslaget fra Edens setter Van der Linden i en katterpine. Bedrageriet er nemlig så klart dokumentert allerede i anmeldelsen at det er så godt som umulig å bygge forsvaret på en annen fremstilling av virkeligheten. Transaksjonene, betalingsinstruksjonene, meldingene til banker i

Dubai og Det karibiske hav, og ikke minst dokumentene knyttet til hans private selskap i Panama taler sitt tydelige språk. Et hypotetisk alternativ er å argumentere med utilregnelighet eller i det minste manglende mental stabilitet. Dette er et spor Van der Linden forsøker seg på til å begynne med. Men dette er også problematisk, for bedrageriet har skjedd over lang tid og er så omhyggelig planlagt og gjennomført at det blir vanskelig å overbevise noen om at han ikke visste nøyaktig hva han gjorde.

I realiteten sitter Van der Linden igjen med bare én mulighet til å oppnå redusert straff. I fengselet må han nå videreutvikle narrativet der de han tok pengene fra fremstår som de virkelige kjeltringene og han selv er varsleren som tok ansvar, slo alarm og *la frem hele dritten*, som han kalte det i trusselbrevet. I avhørene begynner han å legge ut om blant annet BCC, Smith og Larsen og sier at de to «toppene» har svindlet og gjort seg rike på menighetens bekostning.

Han påstår at økonomisk triksing, som for eksempel tilbakedatering av dokumenter, ble ren rutine og at trossamfunnets ledere betrakter seg selv som hevet over lover og regler. Selv har han bare vært en naiv løpegutt som altfor lenge har følt seg tvunget til å danse etter sjefens pipe. Nå forstår han hva han har vært med på, og angrer alt sammen dypt og inderlig.

Ifølge politirapportene bruker han i de neste avhørene mye tid på å fremstille seg selv som en av trossamfunnets mest betrodde medarbeidere. Han forteller om hvordan tilliten og den medfølgende mangelen på kontroll gjorde det både mulig og fristende å svindle så grovt over så mange år. Opplegget med falske fakturaer og overføringer beskrives i detalj, og slik bekrefter han lovbruddene han er mistenkt for. Samtidig er statsadvokat Edens ikke fornøyd med de mange generelle beskyldningene som rettes blant annet mot Smith og Larsen. Han synes de er for lite presise, det finnes ikke noe håndfast å gripe fatt i, bare en mengde ord. Mot slutten av mars tar tålmodigheten slutt. Etter enda et avhør med mange runde utsagn gir han Van der Linden en ordre: – *Bli konkret!*

På dette tidspunktet har Van der Lindens nye kjæreste allerede vært svært konkret om forholdet til sin Jonathan. I et avhør 10. mars spør en kvinnelig etterforsker om det er greit å bli litt personlig i utspørringen. Hun nikker, og så kommer det:

- Ville du vært kjæresten hans hvis han ikke var så rik?
- Nei, da ville jeg ikke syntes at han var så interessant.

Van der Linden slipper å få vite svaret, han får jo ikke tilgang til kjærestens forklaring. I stedet tar han statsadvokatens beskjed på alvor og griper til pennen. Fra 31. mars til 13. april 2016 sitter han på cella i Almere og håndskriver et dokument på 40 sider. Han baserer innholdet på sin egen hukommelse, for han har ingen PC eller andre hjelpemidler for hånden. Under overskriften «Bli konkret for en gangs skyld», ramser han opp sine påstander og beskyldninger, først og fremst mot BCC, Smith og Larsen, men også mot HMC, andre nederlandske organisasjoner han har arbeidet for og en rekke øvrige foretak. Dette er hans øyeblikk, hans anledning til å overbevise statsadvokaten om at de egentlige bandittene fortsatt befinner seg på utsiden av fengselet.

De løgnaktige påstandene

Anklagene er mange og detaljerte, og tallrike enkeltpersoner blir fremstilt i et lite flatterende lys. Selv hevder Van der Linden å ha jobbet syv år «i et miljø der skatteunndragelse, hvitvasking og

dokumentfalsk var en del av hverdagen». Den enkeltsaken som vies størst plass og blir hans sentrale ankepunkt, er Smith og Larsens kjøp og salg av det tyske selskapet Lampenwelt noen år tidligere.

Problemet med Van der Lindens håndskrevne 40-siders anklageskrift er ganske enkelt at det meste av innholdet slett ikke stemmer, hverken når det gjelder Lampenwelt-saken eller de andre beskyldningene. Ikke bare er påstandene uriktige, de er også relativt enkle å få sjekket og avvist. På denne bakgrunnen er det merkverdig at dette anklageskriftet etter hvert skulle få en så fremtredende betydning som det faktisk gjorde. Fra den nederlandske statsadvokaten havnet det nemlig som en sentral del av Økokrims saksmappe om Larsen. I tillegg ble innholdet tema for utallige avisartikler, og usannhetene som ble fremsatt i dokumentet påførte både Larsen, Smith, BCC og flere andre advokatkostnader i millionklassen, pluss flere tusen arbeidstimer for dem selv. Siden dokumentet ble så sentralt, og det meste av den etterfølgende pressedeckningen i all hovedsak bygget på det samme materialet, er det interessant å se nærmere på noen av de viktigste påstandene som angår Bernt Aksel Larsen – og det som egentlig er fakta:

Påstand A: «Lampenwelt var eid av brødrene Thomas og Andreas Rebmann. De ønsket at selskapet og fortjenesten skulle komme trossamfunnet til gode. Kåre Johan Smith og Bernt Aksel Larsen klarte å overbevise dem om å selge selskapet for en forholdsvis lav sum (EUR 42 000) til Smilar Invest Ltd [som var eid i fellesskap av Smith og Larsen].»

Fakta om påstand A: Smilar Invest Ltd kjøpte Lampenwelt i 2012 fra helt andre eiere, for Rebmanns hadde solgt det allerede i 2010. Rebmanns solgte heller ikke for 42 000 euro, men for et betydelig millionbeløp som de ga bort til tyske stiftelser. Smilar Invest på sin side kjøpte selskapet i 2012 for 6,1 millioner euro. Økokrim la den helt feilaktige påstand A til grunn i sin etterforskning og siktet Larsen for forholdet. Da granskerne gikk dypere inn i materialet, resulterte det i full renvaskelse og økonomisk erstatning for Larsen.

Påstand B: «At selskapet i praksis var eiendom av de to lederne var det kun en håndfull personer som visste om.»

Fakta om påstand B: I Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsens eierperiode var topporganet i eierstrukturen bak Lampenwelt to norske holdingselskaper eid av de to privat, med offentlige regnskaper der eierskapet kom frem. Det tar bare et par minutter for statsadvokaten eller Økokrim å sjekke dette i offentlige registre, og det virker rart at det tilsynelatende ikke ble gjort.

Påstand C: «I perioden der Smith og Larsen er eierne, blir overskuddet systematisk manipulert, slik at man behøvde å betale mindre skatt i Tyskland.»

Fakta om påstand C: Smith og Larsen drev såkalt private equity-virksomhet, det vil si at de investerte i selskaper som de hadde et helt klart mål om å videreutvikle og selge noen år senere. Det er da stikk imot alt som heter sunn fornuft å forsøke å redusere overskuddet i Tyskland for å betale mindre skatt. Det er jo nettopp overskuddet som i all hovedsak avgjør verdien på selskapet når det selges, og ofte multipliserer man overskuddet med 15–20 for å fastsette salgssummen på denne type foretak. Så eksempelvis ville en million euro mindre i overskudd bety 15–20 millioner lavere salgsverdi. Ellers gjennomførte også tysk skattevesen et bokettersyn i Lampenwelt og bekreftet etter en grundig gjennomgang at Van der Lindens påstand var helt uriktig.

Påstand D: «Ved å gjennomføre (salgs)transaksjonen ute av syne for de norske skattemyndighetene sparte BAL og KJS en pen sum i skatt.»

Fakta om påstand D: Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen var førstesidestoff i avisene i flere år på rad fordi de var på inntektstoppen i sin kommune som følge av Lampenwelt-transaksjonene. Riktignok har ikke Kypros skatt på utbytte mellom selskaper, men det har heller ikke Norge, Tyskland eller de fleste andre europeiske land. Og det kypriotiske eierselskapet Smilar Invest Ltd var altså i sin tur eid av to norske holdingselskaper, der utbytte til eierne blir fullt beskattet. I realiteten kunne akkurat samme transaksjon vært gjennomført kun med norske selskaper, og med tilnærmet identisk skattemessig utfall. For å være ekstra varsom og ikke bli beskyldt for å ha holdt tilbake informasjon, hadde Smith og Larsen også hvert år lagt ved regnskapene for det kypriotiske selskapet i sin norske skattemelding.

Påstand E: «Det er gitt mange millioner i lån til BAL [Bernt Aksel Larsen]. Dette har selvsagt overhodet ikke noe med allmennyttige formål å gjøre, og dessuten er det høyst tvilsomt hvorfor lederen av trosfellesskapet kan og må låne slike beløp [...] I tillegg ble det gitt store lån til lederne i BCC (BAL ...) eller deres slektninger.»

Fakta om påstand E: Dette punktet var Van der Lindens advokater veldig interessert i da de kom til Norge for å avhøre Larsen, og de gikk hardt ut i Follo tingrett. Der kom det frem at det påståtte lånet faktisk ikke var noe lån, men en gave fra Smith og Larsen til en amerikansk lokalmenighet som hadde fått problemer. Bildet var altså snudd totalt opp ned. På dette punktet var også NRK Brennpunkt-redaksjonen i en periode overbevist om at de hadde fanget Larsen i et hjørne. Etter hvert må de ha innsett at de var blitt ført bak lyset, men virket likevel ikke å være mottagelige for sannheten. Det var derimot Økokrim. I saksmappen om Larsen finner han mange titalls sider fra vitneavhør om disse angivelige lånene, i tillegg til en svær mengde kontoutskrifter, regnskapsføringer knyttet til transaksjonene og så videre. Det tok tid før de begynte å gå inn i alt materialet de hadde samlet sammen, men da de først gjorde det ble resultatet full renvasking.

– Jeg kan bekrefte dette, sier Trond Eivind Johnsen, tidligere styremedlem i BCC. – Siden 2016 har vi i flere runder gjennomført svært grundige granskninger både internt og ved hjelp av tredjeparter som anerkjente internasjonale revisjonshus. Det er slått klart fast at Larsen aldri har lånt penger av BCC eller BCC Financial til egne formål. Det merkelige er at denne påstanden, skrevet i en fengselscelle i Nederland av en person som beviselig løy om stort sett alt han omtalte i dokumentet, ble tillagt slik vekt av NRK Brennpunkt. Til denne dag har ikke redaksjonen vært villig til å innrømme at den ble grundig lurt av kildene sine, sier Johnsen.

BCC har flere ganger opplyst på sin hjemmeside og i dialog med journalister at hverken Smith eller Larsen noen gang har lånt penger til egne formål. Derimot har Larsen ordnet med lån til prosjekter i regi av BCC og har stilt sitt navn til rådighet der dette har kunnet forenkle prosessene. Han har imidlertid ikke selv disponert over midlene som sto i hans navn. Alle slike lån er også blitt tilbakebetalt fullt ut og med renter. Det gjelder også byggelånet som ble tatt opp for oppføring av et bygg for BCC på Nordli gård. For øvrig er henvisningen til Bernt Aksel Larsen som «lederen av trosfellesskapet» naturligvis helt feil.

Påstand F: «Unndragelse av selskapsskatt eller inntektsskatt gjennom nedskrivning av lån.»

Fakta om påstand F: Det er blitt ettertrykkelig bekreftet at ingen lån i BCC Financial ble nedskrevet unntatt lån til HMC, og da som følge av Van der Lindens eget bedrageri mot stiftelsen. Følgelig er heller ikke inntektsskatt spart. Alle lån er blitt behandlet i besluttede organer og gitt i henhold til inngåtte avtaler med de involverte organisasjonene.

Gang på gang hevder Van der Linden at bevisene som kan felle kjeltringene han skriver om, finnes i 200 000 e-poster på laptopen hans, som politiet har beslaglagt. Trolig har han regnet med at FIOD ikke vil trenge mye tid på å slå opp i registre og regnskaper der de raskt får se at påstandene hans er helt uriktige. En måte å kjøpe seg ytterligere tid på, er å fortelle etterforskerne at de må sjekke 200 000 e-poster – mange av dem på et språk de ikke forstår – for å få det fulle bildet og oversikt over bevisene.

Statsadvokat Edens mottar Van der Lindens håndskrevne anklageskrift i et møte på FIODs kontor i Utrecht 14. april 2016. Til stede er også andre advokater, flere etterforskere og Van der Lindens medsiktede kjæreste. Van der Linden omtaler de 40 sidene han har skrevet som bakgrunnsinformasjon. Samtidig ber han om at innholdet ikke må bli delt med HMC, som har anmeldt ham, «fordi dokumentet inneholder detaljer som de ikke kommer til å like, og som derfor kan ha meget alvorlige følger for sikkerheten for meg og min familie». I ettertid virker det underlig at profesjonelle etterforskere kunne respektere et slikt ønske når usannhetene lå helt oppe i dagen i materialet han hadde gitt dem.

– Det som er svært underlig, er at det i referatene fra de etterfølgende politiavhørene ikke finnes spor av graving i de helt åpenbare løgnene fra Van der Linden, sier Larsen. – I motsetning til hva Van der Linden sannsynligvis hadde fryktet, har etterforskerne antagelig ikke lest regnskaper eller slått opp offentlig firmainformasjon i det hele tatt. Et annet påfallende moment er at Van der Linden ikke hadde vært involvert i salget av Lampenwelt. Nederlandsk politi framstår som utrolig letturt når de fester tillit til Van der Lindens påstått inngående kjennskap til transaksjoner han aldri har vært i nærheten av.

Det skal gå fire år før Larsen selv får se det omfattende anklageskriftet som er rettet mot ham. Hans første reaksjon når han leser dokumentet i saksmappen som til slutt blir utlevert fra Økokrim, er å bli oppgitt. – Edens kunne ha avslørt Van der Lindens manglende troverdighet i løpet av en halvtimes søking i relevante regnskapsregistre, sier Bernt Aksel. – Enda mer underlig er det at Økokrim ikke fikk anledning til å avhøre Van der Linden, men likevel fortsatte etterforskningen i lang tid basert på materialet hans. Van der Linden og mediene påstår at dette er veldig komplisert, men det er jo ikke vanskelig å for eksempel slå opp i offentlig informasjon og se at jeg ikke kjøpte Lampenwelt fra Rebmanns, at jeg ikke kjøpte det i 2010, og at jeg ikke betalte 42 000 euro. – Kanskje ville de trenge noe tid på å finne ut av en del av det andre, men når tre slike helt grunnleggende påstander viser seg å være usanne, burde jo noen sirener ha begynt å ule, kommenterer Larsen.

Han mener at også journalistene må ta kritikk her: – Det er ingen grunn til å la være å sjekke om den grunnleggende historien kilden har levert faktisk er riktig. Dagens Næringsliv bygget jo på Van der Lindens versjon av Lampenwelt-historien, men måtte endre den i etterfølgende artikler. De må jo opplagt ha visst at de var blitt matet med usannheter, så hvorfor fortsatte mediene å bruke ham som kilde? Selv tror jeg det ble mulig gjennom et nøye planlagt spill. Kretsen rundt Van der Linden utnyttet pressen og påtalemyndigheten til å gi hverandre alibi for historien ved å la påstandene lyde i et ekkokammer. DN og NRC Handelsblad i Amsterdam var i kontakt med Van der Linden allerede mens han satt i fengsel, og han arbeidet aktivt med dem høsten 2016 for å få sin historie på trykk.

– Da advokatene hans deretter kom til Norge for å avhøre meg sammen med statsadvokaten, hadde avisartiklene beredt grunnen, og jeg ble grillet ut fra Van der Lindens historie som pressen hadde gjengitt. Advokatene hans klarte så å få min status endret til å være

mistenkt for å ha medvirket til tilbakedatering av et dokument, basert på noe som statsadvokaten helt tydelig ikke skjønnte bæret av. Selvsagt ble dette i sin tur slått opp av avisene, og dermed kunne snøballen rulle videre. Det ville vært umulig for Van der Linden å lykkes med en slik strategi uten at pressen hadde vært en villig medhjelper som lukket øynene for åpenbare usannheter bare de kunne få noen sensasjonelle historier på trykk, sukker Larsen.

«Gjemte alt i skatteparadis»

Vi går tilbake til våren 2016, der Van der Linden nettopp har levert sitt 40-siders anklageskrift. Mens avhørene av kjæresteparet i hvert deres fengsel er godt i gang, sprekker nyheten om svindelen og arrestasjonene i mediene. NRC Handelsblad i Amsterdam, en venstreliberal kveldsavis med opplag rundt 200 000, er blant dem som er først ute. NRC har lenge vært ansett som en kvalitetsavis med høy standard når det gjelder undersøkende journalistikk. Under tittelen «Kristen sekt med tvilsomme pengestrømmer», blir Van der Linden 19. mars presentert som «Jonathan van der L.» og omtalt som en mann med ansvar for skatt og finanser i et internasjonalt nettverk tilknyttet Brunstad Christian Church. Ifølge avisen er han direktør for fire kypriotiske postkasseselskaper som er forbundet med «det kristelig-ortodokse trossamfunnet».

Oppslaget er skrevet av Joep Dohmen, en både kjent og kontroversiell gravejournalist i det som kan beskrives som Nederlands parallell til Dagens Næringsliv. Van der Linden har tidligere hatt noe kontakt med Dohmens avis, den gang som ledd i mediearbeidet for nederlandske menighetsorganisasjoner. I likhet med Line Dugstad og Anne Flæte i DN kommer Dohmen og NRC Handelsblad til å følge den nye saken og dens hovedpersoner tett i flere år fremover. Reportasjenes innhold, vinkling og tidspunktene for publisering viser et utstrakt samarbeid mellom de to redaksjonene, noe DN-journalistene etter hvert bekrefter. Mye tyder også på at begge aviser i hovedsak støtter seg til de samme kildene. I realiteten betyr det Jonathan van der Linden, hans materiale, forsvarere og øvrige støttespillere.

Joep Dohmen er en gravejournalist av bulldoser-typen. Resultatene er ikke alltid like ryddige og presise. I en serie artikler i 2020 hevder han for eksempel at tidligere statssekretær og fungerende innenriksminister Raymond Knops har brukt sin posisjon til å oppnå store økonomiske fordeler i forbindelse med en privat eiendomstransaksjon i Nederland. Knops hevder at beskyldningene er grunnløse og trekker Dohmen for retten, der ministerens advokat fyrer av følgende bredside: – Min klient har arbeidet med journalister i 25 år, men har aldri møtt noen som så markskrikerisk kommer med usannheter og anklager som Dohmen gjør. Knops følger opp med å hevde at Dohmen har opptrådt brutalt og truende, og dessuten har snudd opp ned på bevisbyrden.

– Uttalelsene vakte ramaskrik i nederlandske presseorganisasjoner, som mente at en politiker på ministernivå burde avholde seg fra å omtale journalister på denne måten, sier Larsen, som også har gjort en annen observasjon: – Interessant nok var det ingen fra disse organisasjonene som så ut til å være interessert i om Knops og advokaten hans faktisk hadde grunnlag for sine harde uttalelser. Det eneste fokuset syntes å være å angripe og latterliggjøre Knops for å i det hele tatt våge å kritisere en journalist. Etter min mening tjener ikke dette til å bygge opp tillit til redaktørstyrte medier.

Det hører med til historien at Joep Dohmens arbeidsgiver, NRC Media, ble dømt for å ha opptrådt ulovlig overfor Knops ved i praksis å beskyldte ham for korrupsjon. Utgiveren ble dessuten pålagt å merke alt publisert materiale i saken som brudd på nederlandsk lov. Selv om det var

avisutgiveren som led nederlag i retten, var fellelsen utvilsomt en stygg ripe i lakken også for journalisten som hadde skrevet de påklagede artiklene.

– Uansett om Knops karakteristikkk av Dohmens framgangsmåte er berettiget eller ikke, passer den godt med det som kom til syne i Dohmens korrespondanse med blant annet meg i 2016, fortsetter Bernt Aksel Larsen. – På dette området skilte han seg fra journalistene i Dagens Næringsliv, som tross alt hadde en sivilisert og anstendig tone i sin kommunikasjon. I e-postene til Smith, meg og nederlandske organisasjoner så Dohmen ikke ut til en gang å forsøke å legge skjul på sin personlige avsky for dem han kommuniserte med, og virket langt mer opptatt av å provosere enn å kommunisere.

I Dagens Næringsliv rapporterer Dugstad og Flæte om arrestasjonene i avisens nettutgave søndag 20. mars 2016. De omtaler ikke Van der Linden med navn, men fastslår at mistenkte er «en høyt betrodd Smiths venner-topp». Det er en drøy karakteristikkk. Lenger nede i oppslaget understreker nemlig BCCs pressekontakt Berit Hustad Nilsen, som sant er, at den nederlandske stiftelsen som er svindlet ikke er en del av Smiths venner/BCC og at den mistenkte ikke har hatt roller i det norske trossamfunnet, altså hverken som «topp» eller noe annet. Hun legger til at det ikke foreligger mistanke om straffbare handlinger mot BCC, tilknyttede lokalmenigheter eller selskaper eid av BCC.

I en senere og mer personlig kommentar kommer hun tilbake til pressens konsekvent uriktige presentasjon av Jonathan van der Linden: – I både norske og nederlandske medier ble han framstilt som en sentral BCC-medarbeider med ansvar for forvaltning av menighetens sparepenger og innflytelse på det meste av trossamfunnets økonomi for øvrig. Han hadde en helt tydelig egeninteresse av å bli omtalt på denne måten, det sa seg jo selv. Dette bildet var helt feil, men på tross av at vi gang på gang påpekte at han aldri hadde hatt noen som helst rolle i BCC, kunne vi stadig lese at han var «toppleder» hos oss. Vi opplevde at mediene var livredde for å stille spørsmålstegn ved kilden sin, for da ville sensasjonshistoriene deres falle i fisk.

På bloggen sin uttrykker også Bernt Aksel Larsen skuffelse over at DN omtaler Van der Linden som en av trossamfunnets mest betrodde ledere og forretningsmenn. I sum karakteriserer han avisens form for journalistikk som uryddig og usmakelig. Det blir ikke siste gang han trekker konklusjoner av denne typen. Dagen etter gjentar DN sine påstander om Van der Lindens fremtredende lederposisjon i «Smiths venner» i avisens papirutgave.

Lørdag 19. mars, dagen før nyheten om pågripelsene i Nederland blir registrert i norske medier, har Dagens Næringsliv lagt Larsen og Kåre Smith under lupen i en svært omfattende reportasje. Hovedoppslaget på forsiden har ordlyden «Smiths venner-toppene skapte pengemaskin: Gjemte alt i skatteparadis», og henviser til en reportasje over ni sider inne i avisen med tittelen «Veien til paradis». Denne gang forteller Line Dugstad og Anne Flæte blant annet om eiendomsinvesteringene i Russland rundt årtusenskiftet og de senere transaksjonene med Lampenwelt. I tilknytning til sistnevnte skriver de: «Dette er ikke første gang de to trosfellene gjør forretninger. Parallelt med misjonsarbeid og forkynnelse har Smith og Larsen bygget opp store verdier i utlandet. Verdier som har én ting til felles: De har funnet veien til selskaper registrert i skatteparadis – selskaper med minimalt innsyn og tilsyn.»

Det var trolig denne artikkelen journalistene arbeidet med da de noen uker tidligere henvendte seg til Larsen og forega å ville fortelle «den spennende historien» om aktiviteten i Russland. I henvendelsen ga journalistene inntrykk av å være imponert over hva Smith og Larsen

hadde fått til. Det som kommer på trykk er likevel lite flatterende for de to. Ordvalget bare i den siste setningen: «store verdier i utlandet» – «funnet veien til» – «skatteparadis» – «minimalt innsyn» vil nok, tilsiktet eller ikke, gi de fleste lesere inntrykk av at dette handler om planlagt skattesnyteri i den store stil fra de to menighetsprofilene og investorenes side. I en kommentar han slipper til med i den samme artikkelen sier Bernt Aksel Larsen at han tror avisen primært lur på om han har stukket et sugerør dypt ned i menighetens kasse. Det kan han avkrefte.

Dagens Næringsliv opplyser ikke at Smith og Larsens Kypros-baserte foretak Smilar Invest Ltd har hundre prosent norskeide aksjeselskaper som morselskaper. I det øyeblikk utbytte tas ut til eieren personlig, blir det i Smith og Larsens tilfelle fullt ut skattlagt i Norge. På bloggen sin legger Larsen ut en faksimile av den forhåndsutfylte selvangivelsen fra Skatteetaten for 2015, der et utbytte på godt og vel 24 millioner kroner fra hans selskap på Kypros er ført opp til beskatning her i landet.

Transaksjonene DN beskriver spalte opp og side ned kan nok for de fleste lesere fremstå som svært kompliserte og dermed automatisk suspekter, selv om avisen for egen regning unngår å påstå at de er direkte kriminelle. Det spiller liten rolle, for tonen både i denne og senere DN-artikler etterlater over tid et uunngåelig inntrykk av systematisk uhederlig opptreden fra trosfellenes side.

Medhjelpere som kan «spille på mediene»

Utover våren, sommeren og høsten 2016 opplever Larsen, Smith, BCC og søstermenigheten CGN utfordringer fra flere kanter. Mest markant er utviklingen i Nederland, der Jonathan van der Linden fortsatt sitter i varetekt. Det er spesielt mediernes negative omtale som tiltar i omfang og styrke. Det rimer godt med Van der Lindens plan om å diskreditere utvalgte personer og organisasjoner ved å vri søkelys og mistanke over på dem og samtidig vinne sympati for sin selvpålagte rolle som offer og «varsler». Omtrent alt som skrives er i tråd med hans egen strategi om å komme i forhandlingsposisjon og oppnå minst mulig straff og mest mulig penger. Pressen er det eneste maktmiddelet han har, men som han vet å utnytte til fulle.

Fortsatt er det Bernt Aksel Larsen og Kåre Johan Smith som vies størst oppmerksomhet, hele tiden med negativt fortegn. Mye av det man kan lese er som hentet ut av Van der Lindens notat til statsadvokat Edens.

Det spiller åpenbart ingen rolle at hverken de to nordmennene eller BCC står bak politianmeldelsen eller straffesaken i Nederland. Den sterke interessen fra pressen, i kombinasjon med en statsadvokat som sannsynligvis mener han allerede har alt for mange saker og ikke ønsker å bruke ressurser på mer etterforskning, skaper et ekkokammer: Politimyndighetene antar at anklagene er sanne fordi media omtaler dem som kjensgjerninger. Media får ryggdekning fordi politiet tror det de skriver er korrekt, og forholder seg deretter. Men kilden er hele tiden den samme – Jonathan van der Linden og hans versjon av virkeligheten. For tiden seiler begge i medvind.

Mens medietrykket bygger seg opp bryter Van der Linden med sin offentlig oppnevnte forsvarer. Hun har nylig tatt et kurs i psykologi, og det taktiske opplegget hennes har vært å fremstille klienten som så mentalt påvirket og ødelagt av årene i CGN at det ikke er ham, men menigheten og dens ledere som må bære ansvaret for alt det gale han har gjort. Fra varetektscellen

får Van der Linden via statsadvokat Edens iverksatt en utredning om sine påståtte mentale skader. Rapporten kommer til å bli enda et pressmiddel for å oppnå forlik med dem han har plyndret for mange titalls millioner.

Inn som ny offentlig forsvarer kommer advokat John Peters. Han har gjort seg bemerket ved å skape mediasirkus rundt mange av sine saker. På hjemmesidene kan man lese følgende egenreklame: «Noen ganger kan det ha mange fordeler for den mistenkte å få publisitet. En advokat må vite nøyaktig hvordan slik publisitet skal håndteres. Det viktigste er å beholde regien i egne hender. Mr. Peters er tidligere journalist, og har mer enn noen andre kompetanse til å spille på mediene til fordel for din sak». Det som ikke står, er at Peters litt tidligere i karrieren er blitt ilagt én måneds suspensjon av det nederlandske disiplinærrådet for advokater. Årsaken er at han i 2014 skal ha bestukket en tiltalt til å si opp sin opprinnelige forsvarer og engasjere Peters i stedet. Van der Lindens nye advokat begynner tilsynelatende fort å forberede hvordan han skal «spille på mediene» til fordel for klienten. Slik sett følger han samme type opplegg som Psy-Group er kjent for.

Omdømmepresset øker

Parallelt med kritiske og ganske like avisoppslag i Norge og Nederland iverksettes negative kampanjer på nyopprettede sosiale plattformer. Det første forsøket på en slik nettside, *bccleaks*, som skulle være til forveksling lik Bernt Aksel Larsens personlige blogg, ble som tidligere nevnt bestilt av Van der Linden allerede i februar 2016, men uten å bli noe av. Våren og høsten 2016 begynner to Facebook-sider i henholdsvis Nederland og Norge å spre negative påstander om BCC. Offisielt er nettstedene opprettet for å skape dialog mellom nåværende og tidligere medlemmer. De kan ved første øyekast oppfattes som informasjonssider i regi av trossamfunnet, men fasaden er falsk. I praksis fungerer disse plattformene som møteplass for BCC-kritikere og blir etter hvert oppslagstavler for hundrevis av negative innlegg om trossamfunnet og fremtredende profiler som Bernt Aksel Larsen.

Nederlenderen Oscar Floor er en sentral figur i dette bildet. Han vokste opp i samme lokalmenighet som Van der Linden og Van Wijhe og har også det til felles med disse to at tidligere ektefelle og barn fortsatt er medlemmer av trossamfunnet. Floor har i mange år vært bosatt i Sandefjord, og driver konsulentvirksomhet forbundet med informasjonsteknologi. Samtidig styrer han den norske nettsiden og er sterkt involvert også i den nederlandske. Til å begynne med kalles det norske nettstedet «Smiths venner» og kan for utenforstående umiddelbart se ut som en offisiell BCC-side med en folkelig vri på navnet. Etter krav fra trossamfunnet må Floor senere endre tittelen på plattformen til «Om Smiths Venner». Der dukker det i hvert fall opp en «person» som kan fremstå å ha konstruert identitet, såkalte, *avatarer*, som produserer nedsettende innlegg og skaper inntrykk av at de både er mange, sterkt engasjerte og svært samstemte i sin fordømmelse.

En av disse avatarene kaller seg «Martha Nilsen». Navnet virker helt vanlig norsk, og det tilhørende profilbildet viser et like alminnelig kvinneansikt. Ingen ting å stusse over, med andre ord. Men når datakyndige personer foretar et såkalt reversert bildesøk og zoomer tilbake, får de frem hele fotografiet som er blitt benyttet. I ubeskåret versjon viser det seg at fjeset tilhører en naken kvinne på en russisk pornonettside. Herfra er bildet blitt kopiert og redigert slik at det på det norske nettstedet bare er ansiktet som synes. Den ukjente kvinnen er nok ikke klar over at

portrettet hennes er overført til en dataskapt «Martha Nilsen» som produserer kritiske kommentarer om et kristent trossamfunn som russeren neppe har hørt om.

Avataren som opptrer på Floors Facebook-side minner om tilsvarende konstruerte individer som Psy-Group har plassert på sosiale plattformer i andre operasjoner – også der med tilhørende portrettbilder stjålet gratis og risikofritt blant annet fra internasjonale pornosider. Innleggene skrives fortløpende etter en oppgitt mal. Produsentene er som regel beskjedent betalte personer som kan sitte hvor som helst i verden med sine PC-er og vedlikeholde flere titalls profiler på sitt eget og andre språk de måtte beherske.

Floor har lenge forsøkt å fremstå som en forkjemper for dialog, men man trenger ikke følge lenge med på Facebook-siden hans for å oppdage at han i realiteten er en særlig innbitt kritiker av trossamfunnet. En del av stoffet på nettsidene henter han fra tilsvarende fora etablert på YouTube og Facebook. Plattformene fylles opp med nedslående beretninger om forholdene i BCC, kraftfullt presentert som ærlige vitnesbyrd til informasjon og ettertanke. Omfanget av Floors aktivitet på Facebook-siden er oppsiktsvekkende høyt og tilsier at han må bruke svært mye tid på dette.

Hensikten med å plante ønsket materiale i utvalgte aviser og på falske nettsted er å få spredt likelydende budskap via forskjellige og tilsynelatende troverdige kanaler. Ved å bli gjentatt uimotsagt vil fabrikkerte påstander over tid bli akseptert som fakta og dreie målgruppens oppfatning i ønsket retning. Enkelte «fakta» repeteres særlig ofte. I BCCs tilfelle dreier det seg gjerne om følgende:

«Trossamfunnets ledere beriker seg skamløst på medlemmenes bekostning. Medlemmer blir mentalt mishandlet og utnyttet, blant annet gjennom negativ sosial kontroll og pengepress. All virksomhet dreier seg om offervilje og penger, alltid mer penger. Enorme beløp hentes inn gjennom barnarbeid. Medlemmene jobber i all sin fritid og ofrer alt de tjener. Sviktende lojalitet straffes med utskjelling, utfrysing og rendyrket åndelig terror.» Og så videre.

Psy-Group er blant aktørene som bruker falske nettsteder i sine påvirkningsoperasjoner. På tross av en del faderer gjør selskapet det fortsatt tilsynelatende bra, og kapasiteten utvides. I en serie annonser i 2016 og 2017 søkes det etter erfarne grafiske designere og innholdsprodusenter til elektroniske plattformer. Kandidater må være «høyst kreative, med trening i å identifisere målgrupper og legge opp digitale kampanjer som engasjerer, informerer og motiverer». Videre må man ha «erfaring med å styre sosial tilstedeværelse og aktivitet over flere nettverk» og kunne demonstrere et «eksepsjonelt talent for å fortelle en historie og bryte opp komplekse saksforhold i enkle budskap». Annonsene henviser til kontaktpersoner ved selskapets kontorer i Israel og på Kypros.

Et av nettstedene som på denne tiden dukker opp og fremhever seg med høy aktivitet og skarp brodd mot BCC, har adresse bcccult.com. Ifølge Tønsbergs Blad var nettstedet trolig en del av den pågående PR-kampanjen mot BCC.

Oscar Floor støtter godt opp, og på hans egen Facebook-side linker han til kritiske artikler på bcccult.com rett etter at de er blitt lagt ut der. Under klikkpunktet «Hvem vi er» finner man ikke noe om hvem som står bak den nye plattformen. Derimot kan man lese følgende budskap: «Nettstedet vårt ble opprettet med det uttrykkelige formål å støtte personer som har mistet nære familiemedlemmer og venner til den giften BCC forkynner. Familiene våre er blitt revet fra hverandre, barna våre ble mishandlet og misbrukt, og vår tro ble testet uten sammenligning med noe annet. Vår misjon er å spre sannheten om Brunstad Christian Church og øke bevisstheten om

deres virksomhet. Lederne opptrer mer som kultledere enn som Guds menn [...] BCC er ikke gudsdyrkelse, det er en pengemaskin [...] Denne kulten søker å ødelegge tidligere medlemmer, skjuler alvorlig internt misbruk og øker sine milliarder gjennom barnarbeid. En beslutning om å forlate BCC kan koste deg familien, hjemmet og alle sparepengene dine. Historiene om overgrep er så sjokkerende at selv medlemmer av ofrenes familier har vært kjent for å nekte for at det skjedde.» I et annet og anonymt vitnesbyrd blir forstander Kåre Smith trukket frem: «Han bygget opp en forhistorisk milliardkirke og ble samtidig en av de rikeste mennene i Nord-Europa.» Beccult.com sammenligner BCC med den amerikanske Scientologikirkens maktutøvelse og pengefokus, og pøser på med angivelig autentiske vitnesbyrd om dette. Et av dem lyder slik: «På dette stadiet av BCCs utvikling arbeider alle medlemmer, til og med barn, 70–90 timer i uken for å bidra med det meste av det de tjener og all sin fritid til byggingen av en idealistisk mikro-by ved hovedkvarteret på Brunstad.»

Pengeutpressing og grovt hærverk

Omtalen av BCC og tilknyttede personer i diverse medier blir lest av forretningsforbindelser, banker, skattemyndigheter, journalister og mange andre. Innholdet vekker bekymring og forakt – hva slags mennesker er disse navngitte ledertypene som holder korset høyt med den ene hånden og stikker den andre dypt i kollektkassen? Og boltrer seg i skatteparadiser der skjulte pengebinger får ese ut i fred og ro? Skriveriene har sin tilsiktede virkning. Nervøse bankdirektører tar kontakt med uthengte individer og organisasjoner og viser til pålagte krav om klientkontroll – for det gis svimlende bøter til finansinstitusjoner som ikke kan dokumentere at kundene deres opererer i tråd med lover og regler. Påtalemyndighetene leser aviser de også, vet at journalistene snart begynner å ringe, og spør seg: *Hva svarer vi? Må vi vise handlekraft her?*

Helt etter oppskriften er Van der Linden i ferd med å «forme virkeligheten» i ønsket retning. Både i Nederland og Norge nikker stadig flere bekreftende til de gjentatte påstandene om BCC som et lukket globalt nettverk med grådige ledere i Vårherres tjeneste. Det må jo være sant det som påstås, siden man stadig leser om det samme i seriøse aviser, på sosiale medier og andre steder. Forsøk fra de utskjelte på å korrigere falsk informasjon blir enten oversett eller ikke trodd, fordi vedkommende allerede har mistet det meste av sin troverdighet. For Smith og Larsen blir livet som gründere og investorer stadig mer komplisert, tilliten til dem er i ferd med å forvitne, forbindelser kjølnes. Det er ikke lenger bra å bli sett på som deres samarbeidspartnere og langt mindre som deres venner.

Mens det negative medietrykket øker, blir organisasjoner og personer med relasjoner til BCC utsatt for ytterligere forsøk på pengeutpressing. I tillegg til Van der Linden er det kommet andre og mer brutale aktører på banen. Utover våren 2016 sender de ut mange titalls meldinger med krav og trusler. Det starter med en e-post til den nederlandske organisasjonen DWN Service 28. mars. DWN er et selskap som har tilrettelagt for frivillig innsats for medlemmer av BCCs søstermenighet Christelijke Gemeente Nederland (CGN), og Van der Linden har sittet i styret der. Avsenderen kaller seg Thijs. Han hevder å sitte på lydopptak og dokumenter som kan være skadelige for organisasjonen, og skriver at materialet stammer fra Van der Linden. Noen dager senere, 6. april, kommer en ny e-post fra samme avsenderadresse, men denne gang er innholdet undertegnet Marcel. Samme dato blir det sendt lignende meldinger til kontaktadresser hos CGN og BCC. Dette blir starten på en lang rekke trussel- og utpressingsmeldinger som med varierende frekvens fortsetter å komme helt til sommeren 2021. Innholdet blir vekselvis signert Thijs, Thijs

van Gullik, Marcel og Martin Kok. Pengekravet er hele tiden 850 000 euro (litt over 8 millioner kroner), som utpresserne hevder at Van der Linden skylder dem fra tidligere og nå er ute av stand til å betale tilbake. Hva beløpet er basert på, og hvorfor ansvaret for oppgjør nå skal ligge hos CGN, BCC eller andre organisasjoner er det vanskelig å få tak i. Men om argumentasjonen bak kravet er uklar, er konsekvensen av ikke å innfri det krystallklar. Da vil «drittpakker» med materiale som skandaliserer både trossamfunn og ledere havne hos aviser, TV-stasjoner, sosiale medier og påtalemyndigheter.

Tonen i e-postene er rett på sak: «Dere bør tro meg på at vi kan sørge for at visse personer i deres organisasjon kommer til å gå under» [...] «Du vet like godt som meg at hele toppen av organisasjonen din er involvert i å fjerne penger fra Kypros. Også de rike onklene i Norge deltar lystelig i dette» [...] «La meg gjøre det helt klart at min organisasjon er fullt ut representert i Norge, og at vi skal lage bråk der» [...] «Dersom dere ikke betaler, kan dere bare begynne å fjerne inventar og verdier med en gang. Med min info vil dere alle havne i grøfta. Ja, hjelpe og trøste deres ledere gjennom vinteren, og håp at det fremdeles er noe å redde etterpå» [...] «Enten får vi et forslag veldig snart, eller så ser vi The Big Bang Theory sammen.»

E-postene blir etter hvert mange i tallet og stadig mer ubehagelige i form og innhold. Vinklingen varierer under marsjen. På et tidspunkt skriver Marcel at de som får meldingene hans har misbrukt sin siste sjanse og at «vi i dag har solgt alt om din organisasjon, derfor er det ikke mer å forhandle om». Fem dager senere dukker signaturen Martin Kok opp som avsender av en e-post der han hevder at det er han som nå sitter på skandalematerialet og at han vil spre det på sine egne nettsider dersom han ikke blir betalt for å la være.

Til å begynne med er det umulig å vite om navnene som benyttes er falske eller tilhører reelle avsendere. Nederlandsk politi kan bekrefte at de kjenner til en «ekte» Martin Kok, en etablert kriminell som begynte med kokainhandel og pengeutpressing allerede som tenåring. Senere ble han dømt for to brutale drap. Det første ble begått med en barkrakk som slagvåpen. Det andre, som rammet ekskonas nye kjæreste, utførte han på kloss hold med pistol. Etter soning livnærer han seg på utleie av eskortepiker og salg av annonseplass på *Vlinderscrime*, hans egen og godt besøkte nettside. Der skriver han med bred penn og god innsikt om det som rører seg i Nederlands underverden. Skriveriene skaffer ham mange lesere, men også bitre fiender i miljøer som skyr publisitet og er vant til å slå tilbake når det er noe de ikke liker. Martin Kok unnslipper attentater med skytevåpen og sprengstoff, men til sist tar flaksen slutt. Når han setter seg i bilen etter et besøk på sexklubben Boccaccio i Laren 8. desember 2016, blir han overrasket av en ukjent person som dreper ham med et skudd gjennom hodet og forsvinner. Var Martin Kok en av dem som hadde forsøkt å skremme til seg millioner fra BCC-tilknyttede personer, eller ble navnet hans tyvlånt av andre som visste at det ville skape frykt? Ingen vet, men signaturen Martin Kok fremkalte uansett svært ubehagelige assosiasjoner hos dem som så den på trusselmeldinger de fikk i innboksen.

I en ny e-post fra avsenderen som kaller seg Thijs, heter det at bunken med avslørende materiale er blitt solgt enda en gang, nå til en ikke nærmere angitt «høyeste tilbyder». Så lover han at «sammen skal vi gjøre alt vi kan for å sende deres organisasjon til helvete».

Teknisk sporing gir etter hvert visshet om at så godt som samtlige trusselmeldinger med vekslende signaturer i realiteten blir sendt av én og samme person: Marcel Vrinssen, født i Eindhoven i 1968. Nederlenderen har allerede dommer på seg for pengeutpressing, disse dommene er fra 2002 og 2008. Politiet vet at han i flere sammenhenger har operert under forskjellige navn.

Enkelte påstander går ut på at Vrinssen er tidligere medlem av de beryktede motorsykelklubbene Hell's Angels og Hardliners. I 2012 flytter han til Spania, etter å ha sonet sin andre fengselsstraff i Nederland. Vrinssen står bak et vulgært nettsted som kommer til å inneholde stadig mer fanatiske angrep på Brunstad Christian Church. Til å begynne med inneholder nettsiden en del artikler også om andre emner, og i en av dem hevder Vrinssen å ha hatt kontakt med Van der Lindens advokat John Peters i en separat sak. Hvor troverdig dette er kan vanskelig vurderes, men han kjenner i hvert fall til navnet på advokaten våren 2016. Som et ekstra lite stikk lar han initialene BCC i tittelen på siden stå for Brunstad Christian *Criminals*, og angir dermed nivået for omtalen av trossamfunnet og dets ledere. Nettsidens blikkfang er en glisende djevel i et kirkeliknende rom farget rødt av flammer, røyk og damp, tilsynelatende et glimt av helvete.

Ingen av dem som blir forsøkt presset bidrar med en eneste euro til Vrinssen, men på et tidspunkt gir BCC inntrykk av å ville betale et beløp – for å lirke ut mer informasjon om ham. Fremstøtet bærer frukter i form av et såkalt IBAN-nummer (et internasjonalt bankkontonummer), samt en adresse i El Campello i utkanten av den spanske byen Alicante. Nederlandsk og spansk politi kommer i stigende grad til å interessere seg for Marcel Vrinssens mangslungne virksomhet i begge land, og til slutt smeller det.

– Da truslene begynte å komme, var en av mine tanker å gå til Dagens Næringsliv og legge fram saken, sier Bernt Aksel Larsen. – Der hang jo journalistene allerede over meg og skulle ha svar på mange forskjellige spørsmål, men parallelt med dette ble jeg nå truet for penger der pressmiddelet var den samme «hemmelige og kompromitterende» informasjonen som avisen selv åpenbart ble føret med. Jeg var sikker på at DN ble manipulert, og jeg tenkte at hvis journalistene fikk se hele bildet ville de forstå situasjonen. Min advokat hos Hjort, Erling Olav Lyngtveit, var imidlertid av en helt annen oppfatning. «Det er ikke slik verden er skrudd sammen», sa han, og mente at journalistene i Dagens Næringsliv var mer interessert i en god historie enn en objektiv framstilling. I tillegg ville det definitivt være et nederlag for dem å måtte endre sin tilnærming til meg og BCC etter det store oppslaget de hadde kjørt ut 19. mars under overskriften «Smiths venner-toppene skapte pengemaskin: Gjemte alt i skatteparadis». Jeg fikk et klart råd om å si minst mulig til journalistene om truslene, og jeg valgte å følge det.

DN-skriveriene og alle spørsmålene som nå ble stilt på grunnlag av informasjonen reporterne ble forsynt med, ga Larsen en smakebit av hva han kunne vente seg i avisspaltene og på internett. Med sine mange meldinger hadde Vrinssen mer enn antydnet at materialet som stammet fra Jonathan van der Linden ville havne der det kunne gjøre mest mulig skade og bidra til at personer og organisasjoner som ikke samarbeidet ville bli «sendt til helvete».

Det er verdt å merke seg at dette var i en periode der politiets etterforskning av Van der Lindens kjempesvindler pågikk for fullt. Blant annet var styreleder Jan-Hein Staal i stiftelsen HMC flere ganger inne til politiavhør i perioden mars–juni 2016. Som anmelder hadde HMC betydelig mulighet til å påvirke Jonathan van der Lindens fremtid. Man kunne for eksempel trekke anmeldelsen tilbake, eller gå i dialog med ham med sikte på en minnelig ordning. Hvis HMC ikke lenger fremmet noen økonomiske krav ville saken sannsynligvis blitt sett på som langt mindre alvorlig når den skulle opp i rettsystemet, eller kanskje til og med blitt frafalt av påtalemyndighetene. Politiavhørene viser som nevnt at Van der Linden faktisk forsøkte å komme i en forsoningsdialog med HMC i mars, men at statsadvokaten ikke ønsket å legge til rette for noen slik kommunikasjon. Det er også på det rene at HMC, der man skjønnte Van der Lindens strategi, ville ha avvist et slikt forslag. – Hvis jeg hadde latt meg presse, kunne Van der Linden sannsynligvis

ha sluppet unna i denne tidlige fasen og attpåtil fått beholde betydelige deler av pengene, sier daværende styreleder Jan-Hein Staal.

I denne perioden blir Larsen urolig for familiens sikkerhet. Truslene er til tider temmelig dramatiske, og Bernt Aksel har ikke til hensikt å gi etter for kravene som fremsettes. Larsen har drevet blogg lenge nok til å ha erfart hvor intenst mentalt ustabile personer kan engasjere seg i kommentarfelter, telefonsamtaler og meldinger til alle døgnets tider. Det finnes skremmende eksempler på hvordan slike mennesker også kan la seg manipulere til å begå svært alvorlige handlinger. Larsen tenker igjen tilbake på brannen hjemme hos ham på Nordli gård noen måneder tidligere. Situasjonen er med andre ord temmelig uoversiktlig våren 2016, men for Larsen virker det mer og mer sannsynlig at det må være en sammenheng i alt det som skjer. Selv kan han ikke gjøre stort annet enn å vente på neste trekk. Samtidig begynner tidligere tanker om å flytte ut av Norge å dukke opp igjen.

Få uker etter at Marcel Vrinssen alias Thijs van Gullik har lovet å sende alt og alle nenedom og hjem, tar uvedkommende seg usett frem til familien Larsens landsted på Ytre Tronderøya vest for Lillesand. En gang i løpet av tirsdag 12. juli begår de grovt hærverk både der og på bondegården rett ved: En elektrisk golfbil blir veltet og setet slengt vekk. På en gravemaskin nede ved sjøen blir en vindusrute i førerhuset knust og stein kastet inn. To kjøretøyer av typen ATV tømmes for luft i hjulene og olje på motorene. På en kraftig fliskuttemaskin blir dieseltanken fylt med sand, og under motordekslet blir elektriske kabler og flere deler røsket vekk.

De som bor på gården, er denne dagen i Dyreparken i Kristiansand. De kommer sent tilbake, og legger ikke merke til at noe er ødelagt før neste morgen. På Larsens sted bor det for øyeblikket ingen. Naboer i nærheten har ikke sett eller hørt noe. Ødeleggelsene er åpenbart utført svært stille og diskret av en eller flere gjerningspersoner som forsvinner igjen uten spor. Skadene beløper seg til titusener av kroner.

– Når jeg kommer på øya, blir det åpenbart for meg at det er noen som hater meg som har vært på ferde. De ville skape frykt, fastslår Bernt Aksel Larsen. Han tror at stedet er blitt holdt under oppsikt, slik at hærverket kunne bli utført på et gunstig tidspunkt. Hendelsen meldes til lensmannen i Lillesand. Noen måneder senere blir saken henlagt, «da det ikke er fremkommet tilstrekkelige opplysninger til å identifisere gjerningsmannen».

«Enorm frykt og personlig nød»

I Nederland blir Jonathan van der Linden løslatt fra varetekt 28. juli 2016. Han er fortsatt siktet for en rekke alvorlige forhold, men fem måneder etter arrestasjonen anses det ikke lenger å være fare for bevisforspillelse. Nå får han tilbake en harddisk med materiale fra den beslaglagte PC-en sin. Politiet har sikret seg kopier av alle dokumenter, e-poster og det som ellers ligger lagret på datamaskinen og telefonen hans.

Van der Linden sørger raskt for å videreføre den fortrolige kontakten med NRC Handelsblad og Dagens Næringsliv som han hadde etablert allerede i fengselet. Den 11. august har DN-journalistene Line Dugstad og Anne Flæte en lengre intervju samtale med ham på Grand Hotel Keizer Karel V i millionbyen Utrecht sentralt i Nederland. Et par dager senere får journalistene en harddisk som skal inneholde en kopi av innholdet på Van der Lindens laptop – mer enn 50 gigabytes med variert materiale, inkludert de tidligere omtalte 200 000 e-postene av alle slag. Van

der Linden har selv lagt det hele inn på harddisken. Overleveringen skjer i Apeldoorn, hjembyen hans. Sammen med NRC Handelsblad begynner Dagens Næringsliv å lade kanonene, og høsten blir travel for de som Van der Linden og medhjelperne hans har utpekt som mål. I månedene som følger strømmer det på med spørsmål fra de to avisene.

NRC Handelsblad i Amsterdam benytter leveransen fra Van der Linden til en serie oppslag om CGN, Larsen, Smith og BCC. Som så ofte før, beskyldes menigheten i Nederland og dens ledere for å stå bak utnyttelse av medlemmene, dramatiske eksklusjoner, kollekt- og dugnadspress og mye annet. Reporter Joep Dohmen beskriver trossamfunnet som en ortodoks og lukket gruppe, en kult, og hevder at dokumentene han har fått i fanget «gir indikasjoner på svindel, skatteunndragelse og ledende personers selvberikelse. Den økonomiske motoren er disiplene, som med sine donasjoner og frivillige arbeid skaffer til veie millioner». Beskyldningene gjentas i flere sammenhenger, og de utpekte hovedpersonene levnes ingen ære. Samtidig blir Van der Linden beskrevet som et økonomisk geni og «en nøkkelfigur ikke bare i den nederlandske søstermenigheten, men også som Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsens høyre hånd, som hjalp dem med å kontrollere et internasjonalt nettverk av selskaper og stiftelser».

I ettertid er det flere sammentreff som kan synes påfallende: Natt til 21. desember 2015, åtte dager etter at Tel Aviv-advokat Shoshana Rabinowitz angivelig skal ha sendt sin e-post om «å gjøre ende på organisasjonens [BCCs] eksistens» til Psy-Group-sjef Royi Burstien, brant kontorbygget hjemme hos Larsen på Nordli gård ned til grunnen. I ettertid er det stilt spørsmål ved ektheten av Rabinowitz' e-post, og hun benekter selv å ha sendt den. Når avisene begynner å skrive våren 2016, får Larsen føle konsekvensene av at e-postboksene hans, dataservere og mengder av annet materiale ble tilintetgjort i brannen, sammen med de fysiske regnskaps- og dokumentarkivene han hadde opprettet der. Larsen har derfor ingen mulighet til å verifisere eller sjekke sitatene fra e-postene som nå gjengis i avisene, opp mot egne originaler. Det presiseres at det ikke er noen holdepunkter for at Rabinowitz eller Psy-Group har noe som helst forbindelse med brannen. Uavhengig av hvem som står bak den, framstår senere sammenfallet i tid som påfallende for Larsen.

– Mediene hadde en utfordring når det gjaldt hvordan de skulle presentere kildematerialet de nå satt på, mener Larsen. – Van der Linden og advokaten hans hadde allerede valgt sin forsvarsstrategi, nemlig å legge skylden på «Smiths venner-lederne» og framstille dem som de egentlige kjeltringene. Og materialet som avisene nå benyttet seg av, hadde de fått fra nettopp Van der Linden. For mediene var det så godt som umulig å verifisere ektheten av e-postene og dokumentene de hadde fått. Teknisk var det nemlig ikke noe til hinder for at Van der Linden kunne ha slettet, endret eller på andre måter tilpasset materialet før han overleverte det. I fortsettelsen er det også han og hans medhjelpere som veileder journalistene gjennom materialet og forklarer betydningen av det. Men siden alle skjønner at Van der Linden har sin spesielle agenda, må mediene presentere sin egen forklaring på hvordan de har fått tilgang til informasjonen. Utad gir både NRC Handelsblad, Dagens Næringsliv og senere NRK Brennpunkt inntrykk av at det er materiale fra politiets beslag de sitter på, spesielt når det gjelder innholdet fra den mye omtalte laptopen til Van der Linden. Om det ikke sies eksplisitt at kilden er nederlandsk politi, sitter de som følger saken likevel igjen med inntrykket av at det er slik det henger sammen. Realiteten er altså en helt annen, politiet er *ikke* leverandøren.

På tross av bildet som skapes utad, virker journalistene i Dagens Næringsliv til å begynne med å være litt usikre på kvaliteten av materialet de har fått på bordet. Når de noen måneder

senere nominerer sitt såkalte «Smiths venner-prosjekt» som kandidat til den årlige SKUP-prisen for fremragende undersøkende journalistikk, skriver de i den medfølgende metoderapporten at Van der Lindens e-poster «ved første øyekast var et gullfunn for oss journalister». Spørsmålet var om de kunne stole på innholdet: «E-postboksene var beslaglagt hos en mann som var tiltalt for underslag og for å ha forfalsket dokumenter. Kunne det tenkes at noen av de rundt 200 000 e-postene i materialet vi hadde fått tilgang til var forfalsket eller plantet for å villed? Vi visste at Linden og hans advokat i retten hadde sagt at Linden var en stråmann som hadde handlet på ordre fra Larsen og Smith. Med et slikt forsvar ville Linden ha interesse av at det kom frem negative opplysninger om de to norske menighetstoppene.»

Dugstad og Flæte ville selv undersøke om innholdet i kildematerialet var til å stole på, og skriver at «ved å gå opp alternative kilder, fikk vi bekreftet opplysningene». Rapporten sier ikke noe om hvem eller hva slags alternative kilder som har overbevist avisens medarbeidere om at svindlerens versjon representerer sannheten i saken. DN's konklusjon om at Van der Lindens fremstilling av Smith og Larsens transaksjoner ble bekreftet også på annet hold, virker i ettertidens lys noe underlig. I nærmere tre år gransker jo Økokrim det samme kildematerialet og mange av de samme påståtte forholdene, trekker sin egen konklusjon – og frafaller enhver mistanke. Etter gjentatte bokettersyn og skjerpede kontroller av all relevant dokumentasjon kommer Skatteetaten og internasjonalt anerkjente revisjonsselskaper som Deloitte og PricewaterhouseCoopers (PwC) til samme resultat: Alt i orden, intet galt funnet.

Vurderingen av kildematerialets troverdighet er altså like forskjellig som svart og hvitt. Spørsmålet blir hvem av partene som trådte feil da de «gikk opp» sine primære og alternative kilder på jakt etter sakens fakta. Var det journalistene i DN og NRC Handelsblad eller de mange profesjonelle granskerne i sentrale organer for skatt, revisjon og avsløring av økonomisk kriminalitet?

Press via rettssystemet

Etterforskningen i straffesaken siger langsomt fremover, og under et møte i en domstol i hans hjemprovins Gelderland 22. august, blir det reist formell tiltale mot Jonathan van der Linden. Innholdet blir lest opp for ham av statsadvokat Edo Edens. Med unntak av punktet om organisert kriminalitet er anklagene de samme som ved varetektsfengslingen: Grovt bedrageri, underslag, dokumentforfalskning og hvitvasking. Det meste av tiltalen dreier seg om de mange overføringene til hans personlige selskap i Panama og andre skjulte konti i flere utland. Detaljene beskrives over ti sider, og det totale beløpet han skal ha svindlet til seg blir oppgitt til 8 052 123 euro, tilsvarende cirka 87 millioner norske kroner etter valutakursen når denne boken skrives.

I rettsmøtet tegner Van der Linden innledningsvis sitt eget bilde av situasjonen: – Min juridiske stilling er at jeg moralsk erkjenner all skyld. Spørsmålet er: Er jeg *formelt* skyldig? Svaret er nei. Jeg hadde fullmakt til å handle på denne måten.

Deretter følger utspillet som danner grunnlaget for strategien de neste årene. Van der Lindens forsvarer John Peters griper ordet og sier at hans klient i lang tid har følt «enorm frykt og personlig nød». Så ber han om at det blir gjennomført rettslige avhør av til sammen 21 vitner med angivelig tilknytning til saken. På listen står både Bernt Aksel Larsen, Kåre Johan Smith og hans sønn Kristian. Hensikten skal være å klarlegge hvilket mandat de har gitt Van der Linden. Den egentlige hensikten kan være en annen – nå skal det «spilles på mediene».

Det er interessant å se hvilke vitner advokat Peters prioriterer høyest. Nummer én er en privatdetektiv han har engasjert for å etterforske pengeutpressingen Van der Linden ble utsatt for fra eskortemiljøet. Vedkommende skal ifølge forsvareren kunne fortelle om hvilket enormt press tiltalte har levd under de siste par årene, og redegjøre for «det faktiske omfanget og rekkevidden av det som har foregått». Det neste navnet på listen oppgis å være «ekspert på lukkede samfunn». Peters mener at vedkommende er viktig for å vise «på en objektiv måte» hvordan BCCs sammenblanding av business og «religiøse opplevelser» i kombinasjon med isolasjon fra normal sosial omgang har påvirket Van der Lindens handlinger. Retten uttrykker skepsis, og når den presser Peters innrømmer advokaten at det ønskede vitnet ikke egentlig er ekspert på temaet, men «en objektiv journalist». Retten vil vite mer om denne personens CV, og Peters sier at ekspertisen ligger i at journalisten «har skrevet om lukkede samfunn». Det Peters ikke nevner er at denne «eksperthen» tidligere har skrevet mye negativt om CGN. Etter en del frem og tilbake gir retten en ganske klar tilbakemelding til Peters om at den forventer langt mer substans i begrunnelsen for hvorfor forsvaret vil innkalle slike vitner.

Retten sier ja til avhør av ni av de øvrige ønskede vitnene, inkludert de tre nordmennene. Beslutningen kan synes underlig, for ingen av de sistnevnte har hatt noe med organisasjonene som er blitt svindlet å gjøre, eller med anmeldelsen av Van der Linden. For forsvareren spiller dette ingen rolle. I en samtale med Dagens Næringsliv begrunner advokat Peters utspillet sitt på denne måten: «Jeg kalte inn disse vitnene fordi jeg ønsker å vise retten hvordan penger, mye penger, flyttes rundt i dette systemet [...] Jeg tror ikke min klient har gjort dette for seg selv. Han var kun en marionett som gjorde det han ble bedt om. Det er dette jeg ønsker å få frem i en retts sak.»

Når Bernt Aksel Larsen nesten fem måneder senere får lese referatet fra rettsmøtet 22. august, hever han øyebrynene: – Vanligvis vil en statsadvokat bestride motpartens ønsker om hvilke vitner som skal høres når disse ikke har noe med saken å gjøre. Statsadvokat Edo Edens utfordret da også flere av navnene som Van der Lindens advokat hadde ført opp på listen. Til «de norske vitnene» hadde han derimot ingen innvendinger. Tvert imot nevnte han at de ville kunne gi informasjon om Van der Lindens rolle og myndighet i organisasjonene han hadde vært involvert i «offshore», og da spesielt *BCC Global Foundation*. Standpunktet vitner om at Edens i forkant av møtet neppe hadde brukt mye tid på å undersøke realitetene i saken. Av dokumentene i hans egen saksmappe fremgikk det jo krystallklart at BCC Global Foundation var opprettet og styrt av Van der Linden alene, som hans «egen lille trust» i Panama, og at ingen andre hadde visst noe om den. Dette hadde jo Van der Linden selv sagt i politiavhørene.

– Jeg hadde på forhånd hatt tillit til det nederlandske rettssystemet, noe jeg også hadde gitt klart uttrykk for på bloggen min. Jeg regnet selvsagt med at statsadvokaten hadde gjort sine egne grundige undersøkelser og ikke lot seg påvirke av forsvarets mediestrategi. Men referatet viste at statsadvokaten, som skal være forsvarets motpart og ivareta offerets og samfunnets interesser, stilte totalt uforberedt, og etter alle solemerker bare hadde basert seg på Van der Lindens historiefortelling.

Larsens kritikk er krass, men referatet viser at den treffer temmelig godt. Det fremgår at statsadvokat Edens ikke hadde skaffet seg listen over hvilke vitner forsvaret ønsket å høre og altså ikke hadde forberedt noen form for argumentasjon hverken for eller imot.

– Med de ressursene Edens hadde til rådighet burde det tatt mindre enn en halv arbeidsdag å faktasjekke Van der Lindens påstander og anklager og avfeie dem som løgn, mener Larsen, og fortsetter: – Han ville brukt under en time på å sette seg inn i organisasjonsstrukturene og

regnskapene til HMC, CGN og BCC og fastslå at det ikke fantes pengestrømmer der av den typen Van der Linden forsøkte å få ham til å tro. Med så alvorlige anklager er det ekstremt merkelig at han ikke hadde innhentet informasjon fra andre kilder. I stedet hadde Edens tydeligvis basert seg på Van der Lindens virkelighetsbeskrivelse og noen sensasjonspregede avisoppslag der han var kilde, tilsynelatende uten å løfte en finger for å undersøke noe selv. På dette tidspunktet kjente jeg ikke til Van der Lindens 40-siders anklageskrift, men ut fra referatet fra rettsmøtet forsto jeg at i denne saken hadde statsadvokaten for alle praktiske formål alliert seg med forsvaret. Dermed skjønnte jeg også at når jeg skulle stille opp i Follo tingrett et par uker etter at jeg hadde lest referatet, i realiteten ikke ville være der som vitne i straffesaken, jeg skulle grilles som den virkelige skurken i saken, bakmannen som var en mye større skurk enn Van der Linden.

Vitneavhørene i Norge blir berammet til januar 2017. I en kommentar påpeker Bernt Aksel Larsen at det i all hovedsak er penger gitt i gave til gode formål av ham selv og andre som Van der Linden i hemmelighet har stukket i egen lomme. Larsen finner det derfor absurd å påstå at nederlenderen har opptrådt som stråmann for ham – for å stjele millionene han tidligere har gitt fra seg til hjelp for trengende i mange land.

I en lettere oppgitt tone beskriver han situasjon på følgende måte: «En person bedrar en stiftelse for over 70 millioner kroner [i realiteten ble det cirka 80]. Bedrageriet er planlagt lenge, og store mengder falske dokumenter er produsert for å gjøre det mulig. I media er det de som ga bort midlene til veldedige formål – og ikke han som stjal dem – som får skurkerollen. Nå er den tiltalte blitt offeret og tildelt rollen som varsler.»

Statsadvokat Edens har nok likevel en viss oppfatning av at han som sitter på tiltalebenken legger opp til å bruke mediene i sin forsvarsstrategi. I forbindelse med løslatelsen fra varetekt får Van der Linden nemlig strengt forbud mot å ha noen form for kommunikasjon med en rekke organisasjoner og personer så lenge etterforskningen pågår. Blant navnene på forbudslisten er Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen. Men slik Larsen ser det, har ikke Van der Linden behov for selv å kommunisere med noen av dem. Pressen har jo hans 200 000 e-poster, både de ekte og de trolig falske. Med litt veiledning kan journalister stille Smith og Larsen alle de spørsmålene Van der Linden og advokat Peters gjerne vil ha svar på mens rettssaken forberedes.

Larsen tar det for gitt at tiltalte og forsvarer ikke vil forholde seg passive helt til straffesaken starter i retten. De vil ha den forhåndsprosedyren, mildnet og langt på vei avgjort til sin fordel i media og dermed i opinionen, i god tid før møtet med domstolen. Dette er ingen ukjent fremgangsmåte fra forsvareres side, spesielt i saker der de kunne ønsket seg bedre kort på hånden. Taktikken virker også i dette tilfellet. – Mye av innholdet i den senere tids oppslag i Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad kunne like gjerne vært skrevet av advokat Peters, hevder Larsen.

Etter fem måneder i varetekt, og med alle kjente konti frosset av påtalemakten, står Van der Linden trolig på bar bakke økonomisk. Samtidig er mulighetene for å tjene nye penger mildt sagt begrenset. Han sa jo selv opp alle løpende arbeidsavtaler i kjølvannet av sine truende e-poster tidlig på året, og ingen av oppdragsgiverne ønsker ham tilbake. Riktignok hadde han et eget konsultentselskap der han utførte tjenester for andre kunder, men etter at staten har tatt beslag i midlene og selskapet er trukket inn i straffesaken blir det umulig å drive virksomhet her også. Redningen blir Ben van Wijhe, som via kontakter skaffer ham jobb i et selskap der Van Wijhes nevø har styringen. Forholdet mellom de to blir altså stadig tettere, og Van der Linden er på mange måter prisgitt Van Wijhes velvilje både for å tjene til livets opphold og kunne forsvare seg i straffesaken.

Psy-Group vil jobbe for Donald Trump

3. august 2016, en snau uke etter at Jonathan van der Linden er løslatt fra varetekt i Nederland, møtes en gruppe dresskleddede menn høyt oppe i etasjene i Trump Tower på Manhattan i New York. Blant deltagerne er australsk-israelske Joel Zamel, grunnlegger og formell eier av Psy-Group, som han fortsatt styrer sammen med daglig leder Royi Burstien. Dette er det andre og avgjørende fremstøtet for å selge inn selskapets påvirkningstjenester til Donald Trumps kampanje for å bli USAs 45. president. Mange millioner dollar og mye prestisje står på spill for det israelske selskapet.

Første forsøk på å sikre seg oppdrag fant sted i mars–april samme år, altså mens den skjulte operasjonen mot BCC, Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith tilsynelatende var godt i gang. På det tidspunktet var Trumps primære mål å feie sine republikanske konkurrenter av banen og sikre seg nominasjonen som partiets kandidat i kampen om Det hvite hus samme høst. Den selvsentrerte milliardæren hater å tape, derfor var Trump villig til å bruke utradisjonelle metoder og røffe knep dersom det kunne sikre ham seieren. Psy-Group tilbød seg å bidra med hele sitt register av virkemidler – både i nominasjonsprosessen og den påfølgende presidentvalgkampen mot demokratenes kandidat Hillary Clinton.

På det første møtet presenterte Joel Zamel en slagplan i tre faser. I den første skulle analytikere kartlegge hvem av de nærmere 5000 delegatene til republikanernes landsmøte i Cleveland, Ohio, som «satt på gjerdet» og trolig kunne påvirkes til å stemme på Donald Trump. Så skulle det utarbeides individuelt tilpassede opplegg for å lokke flest mulig av dem over på hans side før den avgjørende avstemningen.

Parallelt med disse forberedelsene er det grunn til å anta at Psy-Group kunne komme til å benytte metoder som å etablere falske kontoer på sosiale medier, der hundrevis av *avatarer* – datafremstilte «personer» med fabrikkert identitet – skulle produsere negative kommentarer om Trumps skarpeste konkurrenter til nominasjonen. Andre falske nettstedene skulle se ut som rene nyhetskanaler og presentere innhold som styrket Trump (med kodenavn *Lion* i planen) og svekket tilliten til hans antatt farligste rival Ted Cruz (kodenavn *Bear*). Alt innhold skulle selvsagt fremstå som objektivt og ikke kunne mistenkes for å være ledd i en betalt påvirkningskampanje. Psy-Group anslo at de måtte sette inn mer enn 50 personer på hele denne operasjonen, vekselvis omtalt som *Project D-Day* og *Project Rome*. Prislapp: 3,2 millioner dollar (nærmere 27 millioner kroner).

Så snart Trump var valgt som republikanernes kandidat på landsmøtet i juli, skulle trinn to iverksettes med innhenting av mest mulig negativ informasjon om Hillary Clinton (kodenavn *Forest*) og inntil ti av hennes nærmeste medarbeidere. Materialet skulle samles inn både via åpne kilder og «supplerende etterretningsaktiviteter», inkludert såkalte cyber-operasjoner og bruk av agenter. Prislapp for trinn to: Rundt 4 millioner kroner.

Tredje fase av operasjonsplanen innebar aktiviteter helt frem til valgdagen 8. november. Innsatsen skulle inkludere avansert bruk av falske nettsteder på Facebook og Twitter, for å lokke usikre Clinton-tilhengere generelt og forstadskvinner og etniske minoriteter spesielt, over til Trump. Personer som klikket seg inn på et av disse nettstedene én gang ville automatisk bli registrert og deretter varslet med et lydsignal hver gang det ble lagt ut en positiv melding om Trump eller en ny drittpakke om Clinton. Prisen på fase tre var vanskelig å fastslå på forhånd, hevdet Psy-Groups representanter.

Etter innledende diskusjoner kjølnet Trump-teamets interesse for det israelske selskapets kostbare tretrinnsrakett. Valget falt på andre løsninger i den forestående nominasjonsprosessen, som førte deres mann til topps og med utsikt til Det hvite hus.

Joel Zamel ga likevel ikke opp, og ved hjelp av gode kontakter klarte han altså å få til et nytt innsalgsmøte i Trump Tower 3. august. Blant dem som deltar denne gang er den nyslåtte presidentkandidatens sønn, Donald Trump Jr. På møtet er det tredje fase av den opprinnelige slagplanen, det vil si aktiv undergraving av Hillary Clinton, som skal markedsføres i en oppdatert versjon. Men også denne gang vendes tommelen ned, og dermed renner det siste håpet om milliongevinst for skittkasting på høyeste nivå ut i sanden. De feilslåtte anstrengelsene blir godt beskrevet når spesialletterforsker Robert Mueller og Senatets etterretningskomité i ettertid gransker påstandene om russisk og annen ulovlig utenlandsk innblanding i presidentvalgkampen. Av den avsluttende rapporten fremgår det at Psy-Group strevde innbitt for å komme på banen, men ikke engang nådde frem til startstreken.

Etter det doble nederlaget overfor Trump-kampanjen, satser selskapet på økt slagkraft og nye markedsmuligheter andre steder, og inngår 14. desember 2016 en partneravtale med det skandalebefengte britiske foretaket Cambridge Analytica. Blant dem som startet foretaket tre år tidligere er Donald Trumps nære rådgiver og tidligere valgkampsjef Steve Bannon. Før presidentvalget har selskapets smarte dataoperatører klart å tappe ut personlige opplysninger om nærmere 87 millioner Facebook-brukere (hvorav anslagsvis 37 500 i Norge). Informasjonen er blitt bearbeidet og solgt videre til Trump-kampanjen, som bruker materialet til skreddersydd påvirkning av aktuelle velgergrupper via internett.

Undersøkelser viser at Cambridge Analytica har solgt tilsvarende hacket materiale før viktige valg i en rekke andre land også, deriblant Mexico, Malaysia, Brasil, Kenya og India.

I en samtale som blir tatt opp med skjult kamera og offentliggjort av den britiske TV-kanalen Channel 4 News, skryter Cambridge Analyticas toppsjef Alexander Nix av at selskapet i sine varierte valgkampoppdrag har benyttet seg av sexrelaterte *honningfeller* og bestikkelser. I det samme opptaket forteller Nix om samarbeid med «israelske selskaper», og beskriver dem som svært effektive. I den ferske avtalen med Psy-Group fremheves det at de sammen kan tilby et omfattende spektrum av tjenester for eksisterende og nye kunder.

Tamir Pardo, sjef for Mossad fra 2011 til 2016, er blant mange kommentatorer med dyp innsikt som er bekymret over de nye teknisk-psykologiske metodene som gjør det mulig å manipulere menneskers virkelighetsoppfatning, og å tjene millioner på det. Når Russlands påvirkning under den amerikanske presidentvalgkampen i 2016 etter hvert kommer for dagen, er hans konklusjon krystallklar: – Dette er russernes største seier noensinne. Det amerikanske samfunnet ble revet fra hverandre uten at et eneste skudd ble avfyrt. Hvor er lovene og reglene? Det finnes ingen lover og regler. Der ligger problemet. Du kan gjøre omtrent hva du vil. Dette er et våpen, en tikkende bombe. Vi må få det under kontroll, ellers er demokratiet i fare, fastslår Pardo i et intervju. Og legger til at det vi hittil har sett av slike operasjoner bare er begynnelsen, dersom det ikke gjøres mer for å forebygge dem.

Den negative spiralen trekker flere med seg

Mens Bernt Aksel Larsen, Kåre Smith og BCC stadig figurerer i spaltene, blir ytterligere to personer i Norge rammet av den pågående medieomtalen og de negative ringvirkningene av den. De nye skyteskivene er brødrene Jan og Øivind Lindstad, som sammen etablerte programvareselskapet Compusoft AS på Borgenhaugen ved Sarpsborg i august 1989. Under Jan Lindstads ledelse har foretaket hatt en eventyrlig suksess med utvikling av dataverktøy for utforming av kjøkken og badetrom. Designprogrammet *Winner*, som til de grader skal leve opp til navnet sitt, forenkler kjøpsprosessen i betydelig grad: På en dataskjerm i butikken kan forhandler og kunde velge og vrake blant alternative produkter og løsninger og klikke seg frem til en skreddersydd pakke komplett med design og farger, passende dimensjoner, tekniske spesifikasjoner, produktnavn og pris. Ferdig der og da. Programvaren blir stadig perfektionert og oppnår status som verdensledende i sitt slag. Etter hvert blir *Winner* tatt i bruk av mer enn 12 000 forhandlere i 16 land over hele Europa og derfra videre ut i verden, helt til Australia og Sør-Afrika.

Brødrene, som er født i Oslo, har åpenbart arvet gode forutsetninger i livet. Faren deres, Bernt Oscar Olai Lindstad, startet sin unike teknologiske karriere allerede i guttedagene under krigen. Via familiens kontakter med motstandsbevegelsen kunne han med stor dyktighet hjelpe til med fremstilling av falske legitimasjonspapirer og reparasjon av små illegale radiomottagere av typen *Sweetheart*. Sammen med våpen og sprengstoff ble de sluppet i fallskjerm til Milorg og Hjemmefronten fra allierte bombefly med base i Storbritannia. Etter frigjøringen i 1945 spesialiserte Lindstad seg på militær elektronikk og ble en etterspurt problemløser i Forsvaret, NATO, PST, Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) og lignende organisasjoner. Mange av oppdragene var hemmeligstemplett. Luftforsvaret lå nok hans hjerte aller nærmest, for ved siden av teknisk utdanning hadde han som ung mann tatt sivilt småflysertifikat. For å kunne teste ut sine avanserte løsninger mest mulig direkte, fikk han omfattende simulatortrening og ble etter hvert sjekket ut som pilot på kampfly. Det viste seg å bli en svært vellykket og langsiktig investering, for Lindstad senior hadde 85-årsdagen bak seg da han satte seg i cockpiten og tok av med en F-16 for aller siste gang.

Jan og Øivind følger i farens fotspor, Jan via Forsvarets Forskningsinstitutt, Øivind i pionerbedriften Norsk Data, før de går sammen om å starte Compusoft. Der deler de oppgavene mellom seg: Jan passer markedsføring og finanser mens Øivind konsentrerer seg om det tekniske utviklingsarbeidet.

Fra første dag innledes et knirkefritt kundeforhold til Nordea, som er Compusofts hovedbankforbindelse. Det kommer derfor overraskende når Jan Lindstad etter 27 års samarbeid plutselig blir innkalt til regionbanksjefens kontor i Moss i august 2016. Som storaksjonær og konserndirektør for økonomi og finans har Lindstad løpende oversikt over Compusofts drift og regnskaper. Han er i tillegg litt av en tallnerd og kjenner de økonomiske sidene av virksomheten forlengs og baklengs, og vet at alt er i tråd med lover og regler. Forbauselsen stiger ytterligere når banksjefen innleder møtet med å fastslå at «det er vanskelig å følge med på alt dere driver med, og vi har nok vokst fra hverandre». Så detonerer han bomben med følgende beskjed: – Det er slik at kundene velger hvilken bank de vil benytte, og banken velger sine kunder, og jeg ønsker at dere finner dere en annen bank så raskt som mulig. På spørsmål fra Lindstad om banken savner informasjon eller har spørsmål rundt driften av Compusoft, svarer banksjefen at alt er såre vel på den fronten, og at Lindstad hele veien har opptrådt ryddig og fremlagt all ønsket dokumentasjon. Det er altså ikke der skoen trykker.

En mistanke slår ned i Jan Lindstads hode, og han vil vite om det er den senere tids medieoppslag om Bernt Aksel Larsen, Kåre Johan Smith og BCC som har fått banken til å snu 180 grader i kundeforholdet. Banksjefen har hele tiden vært klar over at Larsen satt i Compusofts styre fra 1996 til 2007, i to av årene som leder. I tillegg var han lenge en betydelig aksjonær i selskapet. De forretningsmessige relasjonene mellom ham, Lindstad-brødrene og selskapet er nylig blitt trukket frem i Dagens Næringsliv. Kan det være den uthengte Bernt Aksel Larsens forbindelse med Compusoft og selskapets ledelse som nå har fått banken til å ville brenne alle broer?

Svaret feier all tvil til side: – Det er jo ikke alt som står i avisen som er sant, men som regel er det noe i det. Kommentaren ville trolig ha gledet Van der Linden og påvirkningseksperterene i Psy-Group: Her bekrefter banksjefen med rene ord teorien om at får man bare gjentatt et dyktig laget negativt budskap ofte nok via antatt pålitelige kanaler, vil det nedfelle seg som sannhet – og utløse en tilsiktet kjedereaksjon: I berørte banker blir lederne urolige av det de leser. De frykter instinktivt at tvilsom medieomtale av betydelige kunder skal ramme bankens omdømme. Og så fort bankene viser tegn til nervøsitet, blir det fanget opp av mediene. Nyheten om at en storbank snur ryggen til en kjent og viktig kunde, blir presentert som bekreftelse på at gravejournalistenes tidligere skrivelser om fusk og fanteri er korrekt. De negative avisoppslagene fanges opp av Økokrim og Finanstilsynet. Der vet erfarne etterforskere at de snart får reportere på tråden som vil vite hva myndighetenes «vaktbikkjer» har tenkt å gjøre. Svarene gir støtet til nye skrivelser.

Slik dras den offentlige spiralen i gang. Nederst på den sitter forretningsfolkene som fikk skurkestempelet på seg i første runde. Er de negative påstandene riktige, får de svi som fortjent. Har de derimot ikke gjort noe galt, men «bare» vært mål for en svertkampanje mediene ikke har gjennomskuet, får de likevel svi. De risikerer faktisk å tape det meste – omdømme, kunder og kontakter, finansiell tillit og dermed muligheten til å drive en helt legitim virksomhet videre. For etter serien av mistenkeliggjørende oppslag «vet jo alle» at de navngitte og avbildede personene og selskapene deres er noe man skal ligge unna. Bare de færreste, om noen, tar seg bryet med selv å sjekke om sannheten de blir servert faktisk er sann. Slik får det negative inntrykket bite seg fast uten motstand. Kanskje blir de som rammes aldri kvitt pariastempelet. De som gjennomførte kampanjen, kan derimot lene seg tilbake og telle honoraret fra sine oppdragsgivere. Den vellykkede skittkastingen blir også noe å reklamere med overfor nye kunder.

I avisoppslagene som har tent det blå lyset hos Nordea er Jan Lindstad og broren blitt omtalt med navn, men ikke i forbindelse med driften av Compusoft, som av flere medier er utpekt som Norges mest lønnsomme IT-selskap. Det er brødrenes disponering av de årlige millionutbytterne som har utløst mediernes interesse og banksjefens bekymring. Noe av pengene er blitt plassert i selskaper som brødrene etablerte på Kypros i 2009 og eier i fellesskap. Ifølge Van der Lindens fremstilling, som toneangivende aviser nå øser av som kilde, er hele poenget med de årvisse overføringene til øya i Middelhavet å snyte skatt. Det gjør neppe mediernes og banksjefenes interesse mindre at Van der Linden blander inn Bernt Aksel Larsens belastede navn som et passelig suspekt element i denne sammenhengen.

Jan Lindstad vet at påstandene er løgn av det ondsinnede slaget. Han minner om at et av de tilknyttede selskapene, Tritoria Holding AS, så sent som i april 2016 har solgt aksjer i Compusoft AS for cirka 300 millioner kroner. Blant kjøperne er store og seriøse investorer som skipsreder Arne Wilhelmsen, bilforhandler Egil Stenshagen, hotelleier Petter Stordalen og Protector Forsikring. Lindstad tror de nye aksjonærene vil finne det underlig dersom Nordea vender ryggen til selskapet de nettopp har analysert, funnet i orden og valgt å gå tungt inn i. Banksjefen svarer at

det går greit å fortsette med Compusoft som kunde, men at han fortsatt ser problemer med Tritoria-strukturen. Det gjelder spesielt Tritoria Holding AS og Tritoria Finance AS, som han påstår er kunder hos Nordea.

Lindstad er lei seg for at Nordea-sjefen åpenbart er blant dem som har latt seg påvirke av skriverier basert på Van der Lindens materiale, ikke minst de mange påstandene hans om uheldig opptreden fra Bernt Aksel Larsens side. Det hører også med til helhetsbildet at Jan og Øivind Lindstad, i likhet med Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith, hele livet har vært tilknyttet Brunstad Christian Church, Jan Lindstad i noen år som styremedlem i lokalmenigheten i Østfold.

Jan Lindstad tillater seg å korrigere banksjefens utsagn om at de påstått problematiske Tritoria-selskapene er kunder hos Nordea. Det har de aldri vært, og banksjefen innser til slutt at han har tatt feil. Møtet i Moss ender likevel med at Nordea holder fast på sin grunnleggende skepsis til «alt det andre dere driver med i Tritoria-konsernet». Fortsatt veier mediernes negative omtale og den mulige faren for eget omdømme åpenbart tyngst for bankens ledelse.

Etter hvert registrerer Jan Lindstad at han ikke lenger får invitasjon til Nordeas julelunsj og andre tradisjonelle arrangementer for gode kunder. Selv om det i praksis viser seg at Nordea ikke følger opp bekymringene rundt Tritoria-konsernet, og Compusoft fortsetter som storkunde til selskapet selges i 2018, kommer han aldri tilbake på gjestelistene hvor han har figurert i så mange år. Denne markeringen blir likevel en detalj man kan smile av, særlig sammenlignet med de andre bankproblemene som skal ramme brødrene Lindstad og Tritoria-konsernet både før og etter at Økokrim har renvasket både dem, Smith og Larsen for enhver mistanke om urent trav.

«Beklager, men dette er bare latterlig»

Urent trav kan man også kalle DN's uanmeldte innrykk hos Bernt Aksel Larsen på Nordli gård torsdag 3. november 2016. I et blogginnlegg samme ettermiddag omtaler han avisens opptreden som «vulgærjournalistikk på sitt verste», og beskriver hva som skjedde: «Det var rett før lunsj i dag at en mørk BMW tilhørende fotojournalist Fredrik Solstad i Dagens Næringsliv braste inn på gårdstunet hjemme. Nå er klokka nesten 14, og fotografen sitter fortsatt og lurert. Akkurat i dag hadde jeg i et anfall av velvillighet lagt til rette for at en del barn kunne tilbringe dagen på gården under Operasjon Dagsverk. Den kvinnelige journalisten som satt på i bilen lot seg ikke affisere av barna, tok seg fram til døra på huset der jeg bor og forlangte å få snakke med meg. Hvem hun var ville hun ikke oppgi før min ektefelle til slutt forlangte svar. Da kom det ikke overraskende for dagen at det var Line Dugstad som hadde tatt turen innom.

Tilfeldigvis var jeg ikke der akkurat da, og hun måtte etter hvert motvillig forlate åstedet med uforrettet sak. Tilbake sto barn som lurte på hva som egentlig hadde foregått, og om de hadde tilbrakt Operasjon Dagsverk hos en kriminell.» Larsen illustrerer bloggen med bilder av bilen og fotografen som i timevis har sittet på vakt utenfor huset hans. Opptakene er gjort med overvåkningsutstyr han fikk installert etter den uoppklarte brannen på gården snart et år tidligere.

I løpet av et års tid har Dagens Næringsliv brukt mange forsider og nærmere 50 innsider på omtale av BCC, Kåre Johan Smith og Bernt Aksel Larsen. Hovedvekten er lagt på de sistnevntes forretningsvirksomhet. Det feilslåtte forsøket på spontanintervju på Nordli gård er ledd i arbeidet med enda en omfattende sak om dette. Som tidligere har reporterne i DN på forhånd sendt Larsen en lang liste med detaljspørsmål som stort sett er basert på påstandene i forsvarsskriftet Van der

Linden skrev som varetektsfengslet. Mange av spørsmålene er tidkrevende å besvare med utfyllende dokumentasjon, og avisens tidsfrister er som vanlig knappe. Denne gang forventer DN tilbakemelding på 47 spørsmål, flere av dem rundt eierskapet i det tyske internett-selskapet Lampenwelt. Noen av utsagnene i de øvrige spørsmålene har påfallende likhet med påstander i truende e-poster som blant andre BCC og Bernt Aksel Larsen har fått fra avsendere som kaller seg Thijs, Marcel eller Martin Kok, men som reelt synes å ha kommet fra den kriminelle gjengangeren Marcel Vrinssen. Dagen etter bomturen til Nordli gård er Dugstad igjen på banen, denne gang med en purring:

«Hei Larsen. Du har ennå ikke besvart spørsmålene vi har stilt deg, vi vil nok en gang understreke at dine svar, opplysninger og kommentarer er viktige for oss. Du solgte Lampenwelt for 30 millioner euro. I dine norske regnskaper går det frem at Smilar Invest hadde et godt fjorår med stor gevinst. Hva planla du å bruke gevinsten til? Og hvordan ble den brukt? Vi ber om svar innen kl. 12 i dag på dette. Håper å høre fra deg. Med vennlig hilsen Line Dugstad, journalist.»

E-posten blir sendt klokken 09:48, med svarfrist klokken 12:00 samme formiddag. Bernt Aksel har altså 132 minutter igjen til å snu seg rundt, grave frem historisk materiale og utarbeide en skriftlig redegjørelse på samtlige punkter han er blitt konfrontert med. Det gjør han ikke. Han mener at avisens journalister mange ganger de siste dagene har forsøkt å lure ham ut på glattisen, og at sakens alvor ikke helt synes å ha gått opp for dem. Han melder seg innen den pålagte fristen, men i stedet for å stå skolerett med 47 svar, skriver han et åpent brev til journalisten på bloggen sin:

«Hei Line. Det er tre forhold jeg har nevnt mange ganger nå, men som jeg igjen gjerne vil minne deg om:

1. Denne saken dreier seg først og fremst om et forsøk på å presse meg for mange millioner kroner. Pengeutpressingen er selvfølgelig politianmeldt, men det spesielle er at du siterer ordrett fra deler av pengeutpressernes mange angrep og ber meg kommentere. Som du ser fra politiets etterforskning, dreier dette seg om organisert kriminell virksomhet knyttet til menneskehandel/prostitusjon. Denne saken dreier seg om menneskeliv og det er politiets ansvar å etterforske.
2. Du samarbeider tett med sakens bedrageriltalte hovedperson, som etter tiltalen har forfalsket tusenvis av dokumenter. Du har alle hans e-poster og dokumenter, men trenger hjelp til å finne fram til hvilke som ikke er forfalsket. Du har sendt meg en masse spørsmål om ting jeg skal ha sagt eller skrevet. Ut fra språkføring og innhold er det garantert at mye av dette er produsert av andre enn meg. [Av senere saksdokumenter ser Larsen at «tusenvis» er å ta for hardt i.]
3. Domstolen i Nederland har forbudt all kontakt (artikkel 8 i domstolens beslutning), direkte eller indirekte, mellom tiltalte og en lang rekke personer. Også mitt navn står på listen. Den siste uken har du forsøkt å etablere slik forbudt indirekte kontakt mellom tiltalte og en lang rekke personer som nettopp står på domstolens liste.

Av disse tre grunner har jeg sendt dine e-poster og spørsmål til den nederlandske statsadvokaten og det blir opp til nederlandsk politi og domstol å fatte vedtak i en så alvorlig kriminalsak.

Du har de siste dagene forsøkt å få tak i meg mange ganger og på mange ulike måter for å få mine kommentarer. Dette må du gjerne fortelle dine lesere, din redaktør og Pressens Faglige Utvalg. Jeg håper du da også vil fortelle at jeg like mange ganger har fortalt deg hvorfor jeg ikke vil besvare alle dine spørsmål. Mine svar her er jo såpass korte at du får sikkert plass til dem i dine artikler. Bernt Aksel.»

Blogginnlegget utstyrer han med DNs logo og bildet av en revolver. Intensjonen var klar: – Ut fra innholdet tror jeg samtlige av mine lesere skjønnte at dette ble gjort for å illustrere følelsen av at avisen holdt en symbolsk revolver mot tinningen min og var blitt en synkronisert del av Jonathan van der Lindens utpressingskampanje, forteller Bernt Aksel. – Jeg hadde nå opplevd brann og trusler, jeg var blitt forfulgt av journalister og fotografer inne på min private eiendom, jeg ble konfrontert med påstander fra avisen som ethvert barn skjønnte kom fra Van der Linden og var i hans interesse. Jeg mente at revolveren var et godt symbol for det jeg opplevde. DN snudde imidlertid dette bildet totalt, og sjefredaktør Amund Djuve sendte straks en e-post til meg om at illustrasjonen måtte fjernes fordi han fryktet at den kunne oppfordre til vold mot avisens ansatte. Saken ble selvfølgelig slått opp i flere andre medier, og jeg ble på nytt den store skurken.

Dagens Næringsliv leverer på Van der Lindens behov

Det åpne brevet til Dugstad har åpenbart ingen virkning utover DN-redaktørens indignasjon over valget av illustrasjon. Lørdag 5. november 2016 kommer Dagens Næringslivs helgemagasin ut med tolv nye sider i føljetongen om Larsen, Smith og BCC. I henvisningen på avisens forside, som illustreres med portretter av hovedpersonene, heter det: «Splid i Smiths venner. En utro avhopper i Nederland beskylder Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith for kjeltringstreker, skatteunndragelser og manipulasjon.»

Innholdet i selve reportasjen, som har overskriften «Venner i hardt vær», bærer også denne gang preg av å gjengi Van der Lindens versjon av virkeligheten. Opplysningene varierer mellom å være korrekte, manipulerte og åpenbart falske. Et ufrivillig muntert eksempel på det siste står i et avsnitt med overskriften «Luksuslivet». Her omtales blant annet Larsens angivelige hotellopphold i kystbyen Waihi Beach i Bay of Plenty i New Zealand på nyåret 2013, som «betalt med kredittkortet utstedt av menighetstoppenes private selskap». NRC Handelsblad i Amsterdam fortalte den samme historien tidligere i 2016, da med et tillegg om at Kåre J. Smith hadde hygget seg med det samme kredittkortet på et hotell i Tokyo. Det er bare et par haker ved næringslivsavisenes beretninger om «menighetstoppenes» rikmannsliv på den andre siden av kloden: Bernt Aksel Larsen har aldri vært i New Zealand, og kan dokumentere det. Han har heller aldri brukt «kredittkortet utstedt av menighetstoppenes private selskap». I 2013 var han heller ikke menighetstopp i BCC. Og Kåre J. Smith har aldri vært i Tokyo. Ifølge NRC Handelsblad er det «Van der Linden-saken» som er kilde til avisens detaljerte, men helt usanne opplysninger, av DN presentert som «luksuslivet».

Dagens Næringsliv siterer også en påstått e-post fra Larsen, der han skal ha skrevet at «Vi er i 'deep sheet' med problemer med myndighetene». På bloggen sin har han følgende kommentar: «Faktisk tror jeg min historie fra virkeligheten er adskillig mer spennende enn den NRC Handelsblad og Dagens Næringsliv serverer. Den virkelige historien handler om luksusreiser, prostituerte, mafia, detektivbyråer, arkivbrann, overvåking, falske dokumenter og enorme bedrageritransaksjoner. Ikke minst handler den om utpressing og trusler. Utrolig nok dukker også journalistnavn opp midt under flere av de dramatiske hendelsene. Dagens Næringsliv mener jeg skal ha skrevet at jeg er i 'deep sheet'. Det kan så være, men skal man forfalske dokumenter bør man kunne bokstavere også de mer vulgære engelske uttrykkene riktig. Jeg lurer på om ikke Dagens Næringsliv også er i 'deep shit'.»

Langt mer alvorlig enn den siterte og sannsynligvis forfalskede e-posten med det feilstavede kraftuttrykket er artikkelens påstander om Smith og Larsens transaksjoner med nettselskapet Lampenwelt i perioden 2012–2015. DN omtaler det hele som «lampekuppet» og har skrevet om dette tidligere også. I maratonartikkelen «Veien til paradiset» i mars 2016 het det at Thomas og Andreas Rebmann, gründerbrødrene bak suksessbedriften, overdro selskapet til Smith og Larsen, som solgte det videre med eventyrlig fortjeneste. I artikkelen «Millionkupp for Smiths venner-topper» tre måneder senere ble temaet trukket frem på nytt. Fortsatt påsto avisen at Smith og Larsen overtok aksjene i selskapet direkte fra de to gründerne. Men nå, i sin tredje og foreløpig siste omtale av saken i kjempeoppslaget 5. november, serverer avisen en splitter ny versjon av eierskiftet. Nå heter det at brødrene i 2010 solgte lampeselskapet «for en symbolsk pris til et selskap kontrollert av medlemmer av den tyske menigheten». Ifølge DN fikk Smith og Larsens selskap Smilar Invest to år senere kjøpt Lampenwelt fra de nye eierne for 1,3 millioner euro (9,7 millioner kroner).

DNs endrede fremstilling bekrefter omsider noe av det Bernt Aksel Larsen tidligere og helt forgjeves har forsøkt å presisere, nemlig at han og Smith slett ikke kjøpte Lampenwelt av de to brødrene. Kjøpesummen i 2012 var heller ikke 9,7 millioner kroner, slik DN påstår, men til sammen 45,8 millioner, en bom på mer enn 36 millioner kroner fra journalistenes side. Summen av uriktige tall og påstander som er spredt utover de tolv sidene i avisens helgemagasin utløser følgende kommentar på Larsens blogg: «Beklager DN, jeg vet ikke om dette skal være en vits eller om dere virkelig er blitt fortalt at det er slik, men dette er bare latterlig. Men nok en gang, dere har det jo fra de 200 000 e-postene. Og vi vet alle hvem de stammer fra.»

– Dessverre skulle de grove faktafeilene i nettopp dette oppslaget bli hjørnesteiner i Økokrims påfølgende etterforskning av Kåre Smith og meg, fastslår Larsen. – I dokument etter dokument viser Økokrim til denne artikkelen og til uttalelser fra Van der Linden når de skal beskrive sakens fakta. Spesielt ser man dette i forespørsler til utenlandske myndigheter. Økokrims granskere viderefører altså feilene fra Dagens Næringsliv i sine dokumenter, og legger heller ikke skjul på at de baserer seg på avisskriverier. Først når de trapper opp sin egen etterforskning i stor stil og med voldsom ressursbruk for skattebetalernes regning, tar Økokrims folk bryet med selv å sjekke fakta på nøytralt grunnlag. Van der Lindens strategi har altså lykkes over all forventning. Ikke bare har han ved hjelp av Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad fått tegnet og gjentatt et ekstremt lite flatterende bilde av BCC, Smith og meg. I tillegg har han via de samme mediene klart å utløse etterforskning fra Økokrims side, mot meg og andre.

Dagens Næringsliv kan være litt omtrentlig med overskriftene sine også. «Gjemte alt i skatteparadis» fastslår for eksempel tittelen i det første kjempeoppslaget om Smith, Larsen og Lampenwelt. Ikke lenge etterpå kan andre aviser fortelle om Smith og Larsens høye skattbare inntekter i Norge, nettopp som følge av Lampenwelt-salget. Informasjonen er hentet fra eierskapsdokumentasjon og regnskaper som ikke er «gjemt» på et fjernt fristed, men ligger offentlig tilgjengelig i Brønnøysundregisteret.

I en ny artikkel noe senere lar DN være å korrigere påstanden om unnaluring i skatteparadis og fortsetter sin egen fremstilling av Lampenwelt-saken. Som illustrasjon trykker de nå en faksimile av avisens forside 19. mars, der overskriften «Gjemte alt i skatteparadis» er det dominerende blikkfanget. Leserne må oppfatte dette som en ytterligere bekreftelse på bevisst skattesnusk, selv om dette denne gang ikke er tema i selve artikkelen.

På dette tidspunktet føler Bernt Aksel at bloggen begynner å få betydning for hans personlige historie, den han ikke vinner gehør for i media. Alternativt kan han fortelle den her, på sin egen plattform. Lesertallene indikerer at innholdet vekker interesse langt utover den opprinnelige kjernen av personer med tilknytning til BCC. Flere av innleggene i begynnelsen av november 2016 blir klikket frem 25–30 000 ganger.

Det massive oppslaget om «splid i Smiths venner» ble fulgt av en serie lignende artikler i Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad. Fortsatt visste Larsen ingenting om Van der Lindens 40-siders notat som han hadde skrevet i fengselet i mars/april samme år – og at DNs artikkel fra 5. november på mange måter fremsto som en popularisert gjengivelse av nettopp dette anklageskriftet.

Med den begrensede kunnskapen Larsen hadde om hva som foregikk bak kulissene, trodde han fortsatt at statsadvokat Edo Edens var rutinert, og enkelt ville gjennomskue løgnene som Van der Linden og advokaten hans serverte. Mens han fortsatt hadde tillit til politiets evne til grundig og objektiv etterforskning, så han med økende bekymring på de uhemmede utslippene på flere nettstedet og sosiale medier, og de stadige forsøkene på pengeutpressing med trusler om å få skattevesen og aviser på banen dersom han eller BCC ikke betalte millionkravet. Og det ville de fortsatt ikke. Derfor kom alle artiklene i DN og NRC ikke som noen overraskelse.

– Timingen var jo ganske påfallende, sier Larsen. – Kåre J. Smith og jeg skulle inn til vitneforklaringer i januar 2017, og det var helt tydelig at Van der Linden lenge var klar over de aktuelle datoene. For ham var det en viktig del av strategien å få trommet opp så mye negativ interesse fra media som mulig før vitneforklaringene, altså få satt tonen i opinionen og bygge opp det mentale presset mot blant annet meg.

– Det som faktisk var mer overraskende enn den sammenfallende serien av oppslag i Norge og Nederland, var hvor tabloid tilsynelatende seriøse journalister kunne oppføre seg. Det gjaldt både i kommunikasjonen i forkant av artiklene, og i det de deretter satte på trykk.

DNs mange reportasjer og Larsens kommentarer til dem får Norsk Journalistlags fagblad Journalisten til å interessere seg. I et innslag 8. november stilles følgende spørsmål til sjefredaktør Amund Djuve: «Larsen skriver i sine mange blogginnlegg at det er god grunn til å tro at Van der Linden, som må møte i retten for underslag og bedrageri, kan ha forfalsket e-postene DN og NRC sitter på. I hvor stor grad har i så fall avisen tatt høyde for det?»

I en e-post svarer Djuve: «Vi har jobbet etter beste evne med alternative kilder til de rundt 200 000 e-postene vi sitter på, og i motsetning til Larsen vet DN hvor materialet kommer fra. Smiths venner er en menighet som samler inn enorme summer. Når menigheten så benytter Sveits, Kypros, Bermuda og Dubai for å håndtere sine økonomiske transaksjoner, er det god grunn til å undersøke videre. Også når menighetens ledere har et overskudd på 209 millioner i sitt private selskap på Kypros, er det naturlig å spørre hvordan dette er kommet i stand.

Denne gevinsten har vi fått bekreftet ved å sjekke regnskapsregisteret i Brønnøysund. Så langt har ikke åndelig leder Kåre Smith eller rådgiver Bernt Aksel Larsen villet svare særlig forståelig på våre spørsmål om sin personlige gevinst.»

Av svaret fra Djuve fremgår det altså at man i DN har vært klar over at regnskaper og dermed skattepliktige utbytter for mange titalls millioner er blitt forskriftsmessig rapportert til norske myndigheter – og at det med andre ord ikke var dekning for avisens svære forsideoppslag

om at Smith og Larsen «gjemte alt i skatteparadis». DN har ikke beklaget denne svært belastende påstanden.

Et større problem er det likevel at Djuves avis har påstått at Lampenwelt-transaksjonen i 2010 utgjorde en gave til BCC, som Smith og Larsen «overtok» gjennom at de kjøpte selskapet til underpris i 2012. Fremstillingen av fakta er i begge tilfeller påviselig feil. Denne uriktige fremstillingen får svært store konsekvenser for Larsen i årene som følger.

– Djuve og redaksjonen vet jo at Dugstad og Flæte fikk de 200 000 epostene fra Van der Linden – få dager før han ble formelt tiltalt for blant annet dokumentforfalskning. Utad har avisen gitt inntrykk av at de kom fra politiets beslag. Det er ikke riktig, og etter hvert blir det jo fastslått at leverandøren ikke er nederlandsk politi, men svindleren selv, slår Larsen fast.

På spørsmålet fra fagbladet om Dagens Næringsliv har tatt høyde for at materialet den baserer sine artikler på kan være forfalsket, forsikrer Djuve at hans medarbeidere har jobbet med alternative kilder «etter beste evne». Etter års etterforskning kan Økokrim på sin side ikke vise til alternative kilder som bekrefter den tiltalte nederlenderens påstander i denne saken. Er det Økokrims evne som her ikke har vært særlig god?

DN-redaktørens svar til Journalisten er på ti linjer. Åtte av dem bruker han på å mistenkeliggjøre «Smiths venners» transaksjoner og Smith og Larsens privatøkonomi. Det er temaer bladet ikke har spurt ham om.

Samarbeidet mellom redaksjonene i Amsterdam og Oslo er åpenbart tett. Samme dag som Dagens Næringsliv bretter ut sine tolv sider om «lampekuppet» 5. november, trykker NRC Handelsblad en artikkel med tittelen «Hvordan lederne av det sekteriske Smiths venner beriker seg selv». Innholdet er mye av det samme som står å lese i Dagens Næringsliv. Reportasjen blir publisert også på engelsk på NRCs nettsider, et høyst uvanlig trekk av den nederlandske avisen. Trolig blir det gjort for å gjøre teksten lettere tilgjengelig for internasjonale lesere. Påstandene i artiklene sammenfaller i forbløffende grad med dem man finner i materialet som Van der Linden lenge har stilt til disposisjon for journalister i Norge og Nederland.

7. november 2016, to dager etter dette siste store oppslaget i NRC Handelsblad, publiseres et blogginnlegg på det nederlandske skattevesenets interne nettsted, der omtrent 30 000 ansatte får informasjon og oppdateringer om nyheter. Teksten er signert av etterforskningsorganets toppsjef, Hans van der Vlist. Siste del av innlegget har overskriften «Og så noe annet, de norske brødre», og her skriver direktøren følgende:

«Tre avisoppslag i NRC, og alt begynte med en FIOD-etterforskning. Dette var spennende allerede fra starten, siden den potensielt mistenkte den gang var en tidligere FIOD-ansatt [Jonathan van der Linden] Etterforskningen – underslag, hvitvasking, dokumentfalsk – er raskt gjennomført av avdeling Noordoost. Dette dreide seg om flere millioner, men det ser ut til at det er mere på gang med de norske brødre. Se avisoppslagene, som er verdt å lese – mistanke om barnearbeid, misbruk av ideelle organisasjoner (ANBI) og skatteunndragelse. Jeg synes dette er et fint eksempel på arbeid med – internasjonal – effekt og et eksempel på å våge noe. Vi er ikke redd for å håndtere vanskelige situasjoner!»

– For oss i HMC ble FIOD-direktørens vinkling i denne saken ganske absurd, sier daværende styreleder Jan-Hein Staal. – Det var jo vi som hadde anmeldt og kartlagt alle fakta om Van der Lindens bedrageri og lagt til rette for den «raske gjennomføringen» som direktøren roste

sine medarbeidere for. Realiteten var at det nesten ikke var noe i påtalemyndighetens tiltale mot Van der Linden som politiet ikke hadde fått servert på et sølvfat fra oss. Deres egen etterforskning frembrakte ikke noe nytt. Jeg vil heller si at det var FIODs manglende interesse for å gå skikkelig inn i saken som gjorde det mulig for Van der Linden å drive sitt spill i mediene, som blant annet resulterte i hårreisende påstander om barnarbeid.

– Det er vanskelig å se hva det er i FIODs etterforskning som er «eksempel på å våge noe» eller å «håndtere vanskelige situasjoner». Hvis direktør Van der Vlist mener det er modig å sette søkelyset på et trossamfunn som allerede trakasseres av pressen, så har han i hvert fall en annen definisjon på det å være modig enn jeg har. Veldig merkelig er det også at FIOD-direktøren ikke ser ut til å gjøre seg noen tanker om hvorfor den tiltalte plutselig er kilde for slike avisoppslag, eller hvilke motiver han måtte ha for det. Her ser vi enda et eksempel på hvordan pressen og politimyndighetene bruker hverandre som alibi og dermed oppnår at snøballen stadig ruller videre, avslutter Staal.

– Det jeg synes er dramatisk her, er at FIOD-direktøren tidlig i november 2016 snakker om arbeid med internasjonal effekt, og det er helt åpenbart at han refererer til noe mer enn bare straffesaken mot Van der Linden, sier Bernt Aksel Larsen. – Det var jo Kåre J. Smith og jeg som var skyteskive både for Van der Linden og NRC Handelsblad, så Van der Vlist kan vanskelig ha referert til noe annet enn at hans etat etterforsket påstander mot oss. Vi vet jo i dag at Økokrim var i Nederland og bisto FIOD allerede våren 2016. Jeg mener det er sannsynlig at da jeg satt i Follo tingrett i januar 2017 og ble avhørt som vitne, var FIOD i realiteten i gang med å etterforske meg. Statsadvokat Edo Edens fiendtlige innstilling og kryssforhør peker jo i samme retning. Men hvis de avhørte meg som vitne mens jeg egentlig var mistenkt og under etterforskning, er det jo en skandale for rettssystemet, sier Larsen.

«Avisoppslagene beror på falsk eller forfalsket informasjon»

Brødrene Rebmann, gründerne bak Lampenwelt, sitter fortsatt i selskapets toppledelse og har full oversikt over de omtalte eierskiftene fra de selv solgte i 2010, og fremover. De får med seg hvordan ledende næringslivsavisen i november 2016 fremstiller transaksjonene rundt selskapet deres og om Smith og Larsens påståtte roller i det mye omtalte «lampekuppet.» De rister på hodet av det som skrives, men forholder seg lenge tause. Når de flere år senere ser at påstandene og beskyldningene rundt Smith, Larsen og BCC fremdeles ikke har lagt seg, velger de å legge frem sin selvopplevde versjon. I en første formell uttalelse, avgitt i Fulda 4. juli 2019 og overlevert til blant annet Økokrim og tyske myndigheter, heter det: «Vi har kjennskap til oppslagene i den norske avisen Dagens Næringsliv i begynnelsen av november 2016 og likeså i den nederlandske avisen NRC Handelsblad i samme tidsrom. Så langt det angår oss og vårt forhold til Lampenwelt, kan vi forsikre om at avisoppslagene beror på falsk eller forfalsket informasjon. Våre prosesser og transaksjoner er grundig dokumentert, og det var ingen tvil mellom forhandlingspartnerne om betingelsene som lå til grunn.

Vi anså avisoppslagene og ryktene som usaklige, og har ikke gitt disse ytterligere oppmerksomhet [...] Da vi solgte Lampenwelt GmbH i 2010, fulgte dette en grundig og godt dokumentert prosess. For oss var det selvfølgelig klart hvem vi solgte til. Salget fulgte markedsmessige vilkår på salgstidspunktet den gang [...] Vi er godt kjent med alle salgsprosesser som er gjennomført etter 2010. Vi er takknemlige og stolte over hvordan de forskjellige eierne

gjennom sine strategiske input sammen med oss har utviklet Lampenwelt til en «hidden champion» og en «category killer» – langt ut over hva vi som gründere noen gang kunne ha drømt om. Gjennom disse prosessene har det ikke kommet oss noe for øre som vi ikke har vært enige i. Vi håper med denne erklæringen å bidra til å motvirke misforståelser og falsk informasjon om disse hendelsene. Vi håper sterkt at kompetente myndigheter får sikkerhet for i hvilken grad informasjon aktivt og bevisst ble spredt for å skade ryktet til selskapet som vi har bygd opp. Likeså ønsker vi å tilbakevise falske påstander som kan skade dagens eiere og tidligere eiere.»

Brødrenes neste uttalelse har form av en strengt formell erklæring (også kalt bevisdokument eller *affidavit*) som blir avlagt under eds ansvar/straffansvar for *notarius publicus* i hjembyen Schlitz, 20. desember 2019. I tillegg til det som ble omtalt i den første redegjørelsen presiseres det blant annet at brødrene 1. juli 2010 solgte sine eierandeler i Lampenwelt til DMS Holding GmbH for en sum på 1,9 millioner euro til hver av dem, samsvarende med selskapets reelle markedsverdi på det tidspunktet. De erklærer videre at det aldri har vært noen skjulte kjøpsprisaftaler eller andre uvanlige betingelser knyttet til transaksjonen og at så vidt de vet hadde Brunstad Christian Church verken innflytelse eller kontroll over DMS Holding.

De forsikrer om at aksjene i Lampenwelt, så langt de vet, aldri har tilhørt noe kristelig samfunn eller noen kristelig stiftelse. De erklærer at det er feil at de ønsket å selge eller på annen måte overføre Lampenwelt eller aksjene i selskapet til Brunstad Christian Church eller noe annet trossamfunn, stiftelse eller ideell organisasjon, slik det er blitt hevdet. Brødrene avviser også at de noensinne har gitt uttrykk for at salget i 2010 var en gave, eller at representanter for Brunstad Christian Church deltok i transaksjonen. Det er heller ikke riktig at Kåre J. Smith og/eller Bernt Aksel Larsen og/eller selskapet Smilar Invest Ltd. var involvert i salgsprosessen i 2010.

Det brenner på nytt

I 2016 kan familien Larsen feire jul uten oppskakende meldinger om brann. Hjemme på Nordli gård i Follo har Bernt Aksel fått kommunens tillatelse til å bygge opp igjen kontorbygningen som ble lagt i aske 21. desember året før. Nå varer helgefreden til over nyttår. Da flammer frykten opp på nytt. Bokstavelig talt.

Torsdag 12. januar 2017, på dagen seks måneder etter det grove hærverket ved Larsens sommerhus og nabogården på Ytre Tronderøya, begynner det å brenne i den største bygningen på stedet. Ilden blir oppdaget ved 20-tiden om kvelden av en mann på fastlandet som ser et rødlig lysskjær mot den sorte vinterhimmelen ute i havgapet. Han ringer politiet og forteller at han tror det brenner voldsomt på en av øyene rett øst for Gamle Hellesund.

Alarmen går hos nødetatene. Poli og ambulanse rykker ut til Bliksund brygge i Høvåg, nærmeste utgangspunkt for videre transport til sjøs. Der blir mannskapene rundt klokken 20.50 plukket opp av en hurtiggående brann- og redningsbåt som fra sin base i Lillesand har sust gjennom Blindleia med tente lyskastere og blålys. Om bord er det pumper, slanger, motorsager og annet utstyr for brannbekjempelse under krevende forhold. Lyset på himmelen viser vei, og over sambandet kan det snart rapporteres at det er den store låven på gården mellom Larsens og Kåre J. Smiths landsteder på øya som står i full fyr. Larsen disponerer denne bygningen. Flammene har allerede herjet lenge. Tak og reisverk gir etter og styrter sammen i flammehavet. Skyer av røyk og gnister velter opp. Heten er intens, og det eneste mannskapene kan gjøre er å pumpe sjøvann på det nærliggende våningshuset for å hindre spredning. Det er ingen mennesker eller båter å se i

området, og de nærmeste sommerhusene ligger mørke og forlatt, som naturlig er på en hustrig aften midt i januar. Bakken er bar og ingen fotspor synes.

Den eneste personen man med sikkerhet vet har vært på gården denne dagen, er en lokal rørlegger som gjorde en jobb et annet sted på eiendommen. Da han dro hjem ved 15-tiden, var alt som normalt. På låven ble hele det elektriske anlegget renoveret et par år tidligere og beskyttet med overspenningsvern. Det er derfor veldig lite sannsynlig at brannen skyldes en lokal teknisk feil eller en sjokkimpuls fra strømmettet. Teknisk svikt legges da heller ikke til grunn i senere vurderinger av hendelsesforløpet, heller ikke fra forsikringsselskapets side. Det åpner for en annen og lite beroligende mulighet, nemlig at brannen kan være påsatt.

Politiets rapport fra brannen vitner om dramatikken på stedet: «Det hadde vært så stor varmeutvikling at hovedbygningen på gården var blitt påført smelteskader i maling og plastgjenstander på ytterveggen. Det var også sprekker i ytre vinduslag på vinduene som vendte mot brannstedet.»

En rute i våningshusets inngangsdør blir knust, og bygningen gjennomført. Det finnes ingen tegn til mennesker eller dyr der inne. Bilder tatt neste morgen viser at den vanligvis hvite gavlveggen på huset er svartbrun og svidd. Bare gunstige vindforhold har forhindret at alt tok fyr og strøk med før brannvesenet nådde frem og kunne pumpe vann fra sjøen.

Meldingene om brannen på Sørlandet setter tankene i sving hos Larsen. Mens det fortsatt gløder i ruinene, skriver han et nytt innlegg på bloggen sin: «For omtrent et år siden brant et tømmerhus ned til grunnen på gården der jeg bor mens jeg og min familie var bortreist på juleferie. Brannårsaken ble aldri funnet. I kveld brant en låve på Tronderøya ned til grunnen.» Larsen trekker også frem hærverket som ble begått på øya mellom de to brannene, og fortsetter: «Jeg har for min del opplevd situasjonen som ganske ubehagelig, da enkelte synes å være villige til å bruke alle tenkelige og utenkelige virkemidler for å gjøre livet ubehagelig for oss.»

I det lengste håper han at det ikke ligger kriminelle motiver bak noen av brannene, men får heller ikke denne gang noe håndfast å forholde seg til. I ruinene på Tronderøya finnes det ingen oppklarende spor, og noe senere varsler Agder politidistrikt at «saken er henlagt på grunn av manglende kapasitet til å behandle den». Dermed forblir også denne brannen uoppklart. Det er lov å undres over om to storbranner og et tilfelle av grovt hærverk i løpet av ett år skyldes rene tilfeldigheter, eller om det er en skjult sammenheng både mellom disse begivenhetene og den stadige strømmen av trusler, grove beskyldninger og forsøk på pengeutpressing. Ingen av dem som rammes vet svaret. Usikkerheten begynner å tære på.

I kjølvannet av brannen på Tronderøya griper Bernt Aksel Larsen fatt i et mediefenomen som ikke lenger forbauser ham, men som han like fullt finner forkastelig. Denne gangen gjelder det Agderposten i Arendal, som informerer sine lesere med overskriften «Låve brant ned på Smiths venner-øy.» Betegnelser som denne er ikke noe nytt, men på bloggen spør han seg likevel hvilken overskrift redaksjonen ville ha valgt dersom de berørte på øya hadde tilhørt det mosaiske trossamfunn, var muslimer eller kanskje samer – ville Agderposten da ha kalt den «jødeøy», «muslimøy» eller «sameøy»?

Så legger han til: «Det er merkelig – og skremmende – hvor lite omtanke pressen viser i omtalen av mennesker som bekjenner seg til en annen tro enn det majoriteten i samfunnet gjør. I mange år har pressen nå hamret løs på «Smiths venner-lederne» og hatt hundrevis av oppslag om mennesker som har valgt å bekjenne seg til det kristne trosgrunnlaget. Gang på gang har det vist

seg at kildene de benytter har sin egen agenda, gang på gang har det vist seg at påstandene og framstillingene de kommer med er stikk motsatt av virkeligheten. Det virker ikke som om det gir noen grunn til å tenke seg om. Agderposten omtaler i sin overskrift en tragisk hendelse som har påført stor skade. Det de får ut av det er at det er en god anledning til å bidra til å nære skepsisen og bygge opp under fordommene mot et norsk kristent trossamfunn.»

Larsen reflekterer også rundt mylderet av beskyldninger og udokumenterte påstander som år etter år slippes uhindret inn i avisenes redaktørstyrte leerspalter. Etter hans mening viser utviklingen «hvordan langvarig stigmatisering i mediene til slutt har den effekten at det er legitimt å si hva som helst om enkelte grupper mennesker. Dette fordi 'alle' vet at det er noe galt med dem. Riktignok er det ingen som helt kan forklare hva som er galt, men etter hundrevis av innlegg og helsider og krigsoverskrifter gjelder prinsippet 'ingen røyk uten ild'. Hadde mediene vært interessert i å drive kritikk mot BCC ut fra et ønske om å forstå, lære menigheten å kjenne og fortelle om virkeligheten, ville slike leserinnlegg aldri fått komme på trykk. Dessverre er ikke situasjonen slik. I stedet er en menighet med 8800 medlemmer i Norge nå blitt en gruppe man kan si akkurat hva man ønsker om, uten å løpe noen risiko. Det er trist.»

Det problematiske narrative

Både nå og i årene som kommer reflekterer informasjonsmedarbeider Anne Lea Krarup Nielsen i BCC over hva som egentlig former virkelighetsoppfatningen hos folk flest – og hun er ikke alene om sine bekymringer:

– Flere betenkte samfunnsdebattanter har de siste årene pekt på hvor stor rolle de grunnleggende fortellingene (engelsk: *narratives*) faktisk spiller i samfunnet. Det etableres en konformitetskultur der man risikerer både omdømme og karriere ved å avvike fra det allment godtatte narrative. En journalist som bryter ut, skriver sin egen historie og trosser sine kolleger, løper en stor personlig risiko og får sannsynligvis ikke annet enn utakk som lønn. I USA har man de siste årene sett foruroligende mange eksempler på hvordan journalister som våger å gå mot strømmen er blitt frosset ut og i realiteten tvunget til å forlate høyprofilerte posisjoner i medier som The New York Times og The Washington Post. Vi er også blitt vitne til hvordan til og med store og anerkjente publikasjoner som blir tatt i grove faktafeil forsvarer seg med at de har bidratt til å sette søkelys på viktige samfunnsproblemer, og at dette overordnede hensynet er viktigere enn fakta i den spesifikke saken. Man sier altså rett ut at det å holde seg innenfor narrative er viktigere enn å gi en korrekt framstilling. Det man ikke sier, er at denne prioriteringen også skaper størst interesse og minst risiko.

– Som i andre vestlige land liker også vi i Norge å holde fanen for menneskerettigheter som trosfrihet, pressefrihet og tankefrihet høyt hevet, men hvordan står det egentlig til? Den kinesiske dissidenten Ai Weiwei, som blant annet har vært fengslet i hjemlandet for sin regimekritiske aktivitet, var svært tydelig i et intervju med det amerikanske offentlige kringkastingsselskapet Public Broadcasting Service (PBS): – Dere befinner dere allerede i en autoritær stat, dere vet det bare ikke. Det skjer mye i dagens USA som kan bli sammenlignet med kulturrevolusjonen i Kina, som for eksempel at folk prøver å forenes i en viss politisk korrekthet, sa Weiwei blant annet i intervjuet.

– I dag ser vi hvordan politikere kappes om å forsikre velgerne om at de holder seg godt innenfor det aksepterte narrative, fortsetter Krarup Nielsen. – I USA går både velrenommerte

kongresspolitikere og en president ut og kritiserer domstolenes avgjørelser fordi de ikke passer inn i narrativet. I ledelsen for mange universiteter er man så redd for å bli oppfattet som å være utenfor den etablerte fortellingen at de gir etter for det aller minste signal om at noen måtte føle seg krenket. Resultatet blir en «cancel-culture» og «woke-culture», der man nekter folk med meninger man ikke liker å komme til orde.

– I en undersøkelse offentliggjort av den amerikanske forskningsinstitusjonen Brookings Institution mente 51 prosent av spurte collestudenter at det er helt greit å lage bråk og overdøve en taler man ikke er enig med. Enda mer tankevekkende er det at 19 prosent synes det er like akseptabelt å bruke fysisk vold for å sperre veien til talerstolen for personer med oppfatninger man ikke liker, såkalt *no-platforming* eller scenenekt. Dermed kan det se ut til at den moralsk høyverdige setningen «jeg er dypt uenig i det du sier, men vil til min død forsvare din rett til å si det» (tillagt den franske filosofen Voltaire), er i ferd med å bli erstattet av «du får vær så god sørge for å bli enig med oss, ellers har du ingenting i samfunnet å gjøre».

– Det står kanskje ikke mye bedre til i Norge. Ytringsfriheten er stor så lenge man er «sosialt ubesmittet», altså kun tar til orde for meninger og standpunkter som passer inn i narrativet. Men beveger man seg utenfor dette, opplever man dessverre at det ikke er ytringsfrihet i det hele tatt. Man blir uthengt, mobbet og latterliggjort som reaksjonær, samfunnsskadelig og uønsket. Ikke på bakgrunn av diskusjon og rasjonelle resonnementer, men på bakgrunn av at det ikke passer inn i narrativet, og dermed er ingen intellektuelt forståelig argumentasjon nødvendig.

Rettsprosesser er ingen gentlemanssport

14. januar 2017, to dager etter låvebrannen og tre dager før første runde med de rettslige avhørene av ham, skriver Bernt Aksel Larsen brev til det lokale politiet. Tonen er bekymret: «Jeg ønsker med dette å gjøre politiet i Follo oppmerksom på følgende forhold: Tirsdag 17. og torsdag 19. januar skal jeg avhøres som vitne i Follo tingrett i forbindelse med en straffesak mot nederlenderen Jonathan van der Linden angående bedrageri av ca. 8 millioner euro. Det kan være en mulighet for at en eller flere av tilhørerne i salen har en tilknytning til brannen i Glenneveien 7 natt til 21. desember 2015 og/eller brannen på Tronderøya om kvelden 12. januar 2017. Bakgrunnen for dette er at jeg i forbindelse med denne straffesaken også har vært utsatt for trusler og utpressingsforsøk på 850 000 euro fra personer i det samme miljøet i en sak som ble anmeldt til nederlandsk politi våren 2016 [...] For øyeblikket har jeg ingen konkrete indikasjoner på at de som står bak truslene og utpressingsforsøkene vil være til stede under rettsavhørene, men med tanke på det sterke engasjementet disse har vist og hendelsene som har funnet sted, anser jeg det ikke usannsynlig. Jeg ønsker derfor å gjøre oppmerksom på forholdet.»

– Det var jo veldig nærliggende å sette brannen i sammenheng med vitneavhøret. Skulle jeg mørnes? Skulle jeg minnes på at det jeg sa og gjorde kunne få konsekvenser? spør Larsen retorisk. Interessant er det også at Marcel Vrinssen, som senere ble dømt for trusler og utpressing, i en e-post til Berit Hustad Nilsen 8. april 2021 skrev: «Er du ikke nysgjerrig på «pyromanen» på Nordli gård? For eksempel navnet hans og navnet på oppdragsgiveren? De originale WhatsApp-meldingene?» Det må likevel nevnes at med unntak av denne uttalelsen fra Vrinssen finnes det ingen klare holdepunkter for å si hvem eller hva som utløste de to store brannene som rammet Larsen.

Bernt Aksel får ingen direkte reaksjon på brevet sitt til politiet, men under rettsmøtet 17. januar stiller politiadvokat Øystein Rusnes fra Øst politidistrikt som formell representant og aktor fra den norske påtalemyndighetens side. I praksis opptrer han kun som observatør, og oppholder seg bare periodevis i salen. Når avhøret av Larsen fortsetter to dager senere, er Rusnes ikke til stede.

– I tiden før vitneavhøret var Ben van Wijhe engasjert i forberedelsene, og gav innspill til hva Van der Lindens advokat skulle spørre de innkalte nordmennene om, forteller David Nooitgedagt. På bakgrunn av den senere tids massive avisoppslag i Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad skjønner Larsen at vitnehøringen vil bli et mediesirkus, der søkelyset vil bli rettet mot ham selv og ikke mot Van der Linden. Følelsen er ganske uvirkelig. Larsen har altså selv skaffet til veie store deler av kapitalen i HMC som Van der Linden nå har stjålet brorparten av. De fleste donorer som har gitt noe til formål som de brenner for, vil jo føle en slik handling som et personlig slag. Men nå blir altså Larsen åpent beskyldt for å ha vært bakmann og ansvarlig for Van der Lindens handling da sistnevnte stjal millionene som Larsen har tilført HMC.

– Jeg skrev jo om denne åpenbare logiske bristen på bloggen min, sier Larsen. – Og selv om media ikke tok det for god fisk, mener jeg at de i det minste burde følt seg forpliktet til å undersøke dette nærmere. Når de likevel valgte å kjøre på Van der Lindens spor, kan jeg ikke tolke det som noe annet enn at media bevisst lukket øynene og snudde saken på hodet fordi de hadde stor glede av Van der Linden. Historiene han kom med var jo saftig kost som ga dem rikelig med hyggelige klikk, leser- og seertall. Det er jo slik de bygger seg opp.

Noe av bakgrunnen for at Larsen var så iherdig på bloggen i denne perioden var at han mente det var viktig at sentrale fakta ble publisert iallfall ett sted så lenge ingen i media så ut til å bry seg om dem. I tillegg var det en annen side ved skriveriene hans som kanskje ikke så mange tenkte over der og da: – Jeg mottok svært grove trusler på denne tiden, og opplevde jo branner, hærverk og annet. Fra utpressernes side ble det referert spesifikt til Van der Linden, og jeg mente det var en sterk sannsynlighet for at det var en sammenheng. Og jeg kunne ikke utelukke at det faktisk forelå en reell trussel mot min og familiens sikkerhet. Jeg tenkte derfor at det beste jeg kunne gjøre var å skrive om sakene og sørge for at omverdenen var fullt oppmerksom på hva som foregikk. Jeg så på dette som et sikkerhetstiltak, forklarer Larsen. – I tillegg ønsket jeg å få fram det iøynefallende faktum at parallelt med at media skrev om meg ble jeg presset for penger og truet med avisenes historiefortelling dersom jeg ikke betalte. Det var jo helt tydelig noen som koordinerte dette.

Larsen var mentalt forberedt på det meste da vitneavhøret i Follo tingrett nærmet seg. Fra sin tid i politiet visste han at rettsprosesser sjelden er det man kan kalle gentlemanssport. Som regel er påtalemyndighet og forsvarere svært bevisst på sine roller, og vitner som stevnes kan stole på at deres interesser og rettssikkerhet blir ivarettatt. – Som vitne har man plikt til å forklare seg, og dette er en av grunnstenene i strafferetten, sier Larsen. – Men hvis man er tiltalt, har man ingen plikt til å si noe, og da er det også svært strenge regler for rettssikkerhet som trer i kraft. Dessverre manipulerer partene i retten av og til dette prinsippet, og i mitt tilfelle visste jeg nå godt at jeg i realiteten skulle sitte på tiltalebenken i Follo tingrett. Jeg visste også at min forklaring hadde null verdi for straffesaken mot Van der Linden. I realiteten skulle jeg ikke stille opp foran en dommer, men foran media.

Dagen før vitneavhørene starter 17. januar 2017 har reporterduoen Line Dugstad og Anne Flæte i Dagens Næringsliv meldt seg på i konkurransen om årets SKUP-pris for fremragende

gravejournalistikk. Som vedlegg til nominasjonen av egen innsats har journalistene produsert en metoderapport som over 20 sider beskriver arbeidet med ti omfattende artikler og en rekke nyhetsoppslag om Larsen, Smith og BCC det siste året. Dokumentet har de kalt «Historien om milliarddugnaden i Smiths venner og menighetstoppenes millionkupp». Om utgangspunktet for all gravingen skriver de blant annet:

«Å skaffe penger har blitt en sentral del av Smiths venners virksomhet. Parallelt med misjonsarbeidet har menigheten etablert en omfattende struktur av selskaper og stiftelser verden over. Flere av selskapene er registrert i skatteparadiser som Kypros, Bermuda og Dubai – land vi sjelden forbinder med tradisjonelt menighetsarbeid. Også lederne i menigheten har virksomhet i lavskattelandene. Det fikk oss til å stusse. Hva er det som gjør at et norsk trossamfunn velger å forvalte sparepengene sine i land som først og fremst er kjent for lav skatt og lite innsyn? Og hvorfor er lederne i menigheten så lite villige til å snakke om det?»

Dugstad og Flæte omtaler bruken av kilder, deriblant bedrageritilalte Van der Lindens rikholdige e-postboks som de fikk i møte med ham så fort han slapp ut av varetektsfengselet. Som tidligere nevnt hevder de å ha vært i tvil om de kunne stole på materialet hans, men forteller at «ved å gå opp alternative kilder, fikk vi bekreftet opplysningene», en påstand som ikke utdypes nærmere. Hverken i metoderapporten eller i de mange artiklene i Dagens Næringsliv skriver journalistene rett ut at Larsen, Smith og BCC har begått kriminelle handlinger, men mellom linjene avleirer det seg et tydelig inntrykk av alvorlig snusk og triks og tvilsomme transaksjoner i flere retninger. I tillegg finnes det jo enkle og velprøvde måter å formidle graverende mistanker på uten å måtte stå til rette for dem selv, som i denne henvisningen på DNs forside: «En utro avhopper i Nederland beskylder Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith for kjeltringstreker, skatteunndragelser og manipulasjon.» Da har avisen sluppet katta ut av sekken ved å sitere andre og ikke påstå noe om straffbare handlinger for egen regning.

DN-journalistenes nominasjon av egne prestasjoner vinner ingen gjenklang hos pressekollegene i SKUP-juryen, som i stedet gir årets pris til en gruppe reportere i VG. Dugstad og Flæte oppnår heller ingen av diplomene som hedrer de fem prosjektene som kommer nærmest prisvinneren.

Hvem betaler stjerneadvokaten?

Tirsdag 17. januar 2017 møter en tallrik nederlandsk delegasjon i Follo tingretts lokaler i Ski. Avhørsdommer Erik Rademaker med sekretær skal sikre at vitneopptakene av Bernt Aksel Larsen og Kåre Smiths sønn Kristian Smith tilfredsstiller kravene i nederlandsk strafferett. Statsadvokat Edo L. Edens har ledet etterforskningen mot Jonathan van der Linden helt fra starten og representerer påtalemakten. Forsvarsadvokatene Dineke Postma og Aldo Verbruggen er også til stede, men uten sin klient, som ikke er innkalt. Postma kommer fra den offentlig oppnevnte forsvarer John Peters kontor, og er betalt av nederlandske justismyndigheter. Verbruggen, som tidligere i karrieren har arbeidet som statsadvokat, ble engasjert på privat basis i midten av august 2016. Det var opprinnelig Verbruggens idé å innkalle Bernt Aksel Larsen, Kåre J. Smith og Kristian Smith som vitner. I rettsmøtet 22. august, der kravet om dette ble fremsatt av hans forsvarerkollega John Peters, deltok Verbruggen kun som tilskuer, og utover høsten holdt han fortsatt en lav profil. Dermed visste ikke HMC at han var involvert i saken før et par dager før vitneavhørene i januar 2017.

Vitneavhør i en straffesak der fakta for lengst er klarlagt vil vanligvis ikke bli viet særlig oppmerksomhet fra offentlighetens side. Denne gangen er det annerledes. Dagens Næringsliv stiller med to journalister. Tønsbergs Blad er også til stede. Selv er Larsen overbevist om at pressens godt vedlikeholdte interesse for saken er eneste årsak til at Jonathan van der Lindens advokat har krevd offentlig avhør av de to som nå stiller opp. I ettertid uttrykker til og med Van der Linden forbauselse over at den nederlandske dommeren høsten 2016 innvilget å høre dem. Men det gjorde han, og nå har advokatene lagt sin plan. Senere skal det vise seg at enkelte av journalistene ikke bare observerer, men selv inntar en aktiv rolle i prosessen. Ikke i rampelyset, men i kulissene.

Det er Aldo Verbruggen som i hovedsak fører ordet fra Van der Lindens side. Han fakturerer 550 euro, mer enn 5 000 kroner, i timen for sitt engasjement i saken, og er en av Nederlands aller dyreste advokater på sitt felt. Ifølge profilen hans på LinkedIn har han omfattende erfaring innen internasjonal økonomisk strafferett, og «er kjent for smarte utenomrettslige forlik. Når rettssak ikke kan unngås, er han en vel ansett operatør i rettssalen». Det står også at han har gjort det svært bra som forsvarer i flere høyprofilerte og kompliserte bedragerisaker. I landets advokatmiljø beskrives han både som svært dyktig og ekstremt opptatt av sitt *image* utad. Med et smil hevdes det også at han elsker å uttale seg foran kamera og gjerne vil fremstå som velstående og vellykket.

Dokumentasjon som senere kom for dagen gjennom nederlandske rettsprosesser viser at i ukene før vitneavhøret var Van der Linden skeptisk til at Verbruggen skulle dra til Norge og gjennomføre avhørene. Han var usikker på om Verbruggen egentlig stilte hans interesser først, eller om det var andre interesser som veide tyngre. Van der Linden ville derfor at advokatene Peters og Postma skulle ta dette avhøret, men Ben van Wijhe overbeviste ham om at Verbruggen ville gjøre en bedre jobb.

Bernt Aksel Larsen forundres over at Van der Linden, som ved arrestasjonen snart et år tidligere fikk sine kjente bankkonti sperret og trolig er temmelig blakk, har valgt advokat fra øverste hylle, i det minste hva timepris angår. Det rimer ikke. Nærmere undersøkelser viser at utgiftene hans heller ikke blir dekket av det offentlige. Hvem er det da som tar de etter hvert svimlende regningene? Senere tar HMC opp temaet med advokatkontoret Jones Day, der Verbruggen den gang var partner. HMCs advokat peker i et brev på at Van der Linden er tiltalt for bedrageri av åtte millioner euro, og at det vil være ulovlig for Verbruggen å motta betaling med disse pengene. Verbruggen svarer ganske kryptisk at det ikke er Van der Linden, men «en annen klient» som betaler salæret hans i denne saken.

NRK kan i den tidligere nevnte nettartikkelen fra 12. november 2020 – dagen etter at Brennpunkt-dokumentaren om BCC blir sendt – fortelle at det er deres kilde Ben van Wijhe som har finansiert forsvareren i straffesaken mot Van der Linden. I artikkelen legger NRK for egen regning til at «Van Wijhe har god økonomi.» I Medier24 siteres Van Wijhe slik: «Så ja: Jeg brukte nærmere 300 000 euro (rundt 2,7 millioner kroner) for å sørge for at han fikk en skikkelig advokat, slik at han kunne gjennomføre rettsprosessen og få sannheten frem». Medier24 skriver at «Ben van Wijhe skal være en holden forretningsmann i Nederland, ifølge NRK».

– Påstanden fra NRK om at Van Wijhe var en holden forretningsmann er vanskelig å forstå, sier David Nooitgedagt. – Flere rettsdokumenter viser at han var forfulgt av kreditorer, og fra prosesskriv i saker som fortsatt pågår hevdes det at investorene i selskapet Niaga var de som egentlig tok regningen for advokatkostnadene, uten at de den gangen var klar over det. Ifølge

prosesskrivene skulle disse pengene egentlig gå til advokatbistand i andre rettssaker som de hadde investert i. Det må presiseres at dette kun er påstander i en pågående prosess og at det ennå ikke er avsagt noen dom. Likevel er det underlig at journalistene i NRK og Medier 24 ikke fikk med seg de mange rettsprosessene i kjølvannet etter Van Wijhe. Selv om alle rettsprosessene ikke var endelig ferdige, burde NRK uansett ha opplyst om at bildet som Van Wijhe forsøkte å skape kanskje ikke var helt korrekt.

– Avtalen min med Linden var at dersom han fikk beholde noen av pengene, skulle jeg få tilbake det jeg hadde ytt, forteller Van Wijhe til Medier24. Det må nok sies å være en god ordning, dersom det faktisk ikke var ham selv som hadde betalt. Det var også godt kjent fra media at pengene kom fra et bedrageri, så avtalen med Van der Linden er juridisk tvilsom og det kan stilles spørsmål om den i det hele tatt er lovlig.

Domstol blir sirkusarena

Tirsdag 17. januar møter Bernt Aksel Larsen i vitneboksen til avtalt tid. Han har vært syk og sengeliggende en stund, har hodepine og føler seg ganske omtåket etter å ha tatt medisiner de siste dagene. Pressefotografene fanger ham på vei inn i rettsbygningen med en velfylt dokumentmappe i den ene hånden, en plastpose i den andre og et konsentrert uttrykk i ansiktet. Sammen med ham kommer Kåre Smiths sønn Kristian, som skal i ilden dagen etter. Bernt Aksel stiller uten advokat. Han har diskutert det forestående avhøret med sin juridiske rådgiver Erling O. Lyngtveit i advokatfirmaet Hjort i Oslo. Han er overbevist om at Larsen «umulig» kan angripes av nederlenderne så lenge han kun har status som vitne. Men på dette punktet har advokaten forregnet seg. – Fra min tid i Økokrim visste jeg at uredlige parter i rettsrommet ikke er noen sjeldenhet, sier Larsen. – Men at det med et stort oppbud av nederlandske og norske rettsmyndigheter kunne utvikle seg til et slikt sirkus som Verbruggen klarte å skape her, det var nesten litt uforståelig. Problemet var at forsvareren ikke hadde noen reell motpart. Den nederlandske statsadvokaten oppførte seg nemlig som om også han var på Van der Lindens side, og dermed var det fritt fram for hans advokater å ta fram alle triksene både i og utenfor boka, poengterer Larsen.

Når statsadvokaten kommer inn i rettssalen, vender Larsen seg mot ham, han regner jo med at Edens i tråd med vanlig skikk og bruk vil hilse på vitnet som skal høres. Edens vier ham imidlertid ingen oppmerksomhet, og fra første stund føler Bernt Aksel at statsadvokaten behandler ham som tiltalt og ikke som et vitne.

Rettsmøtet innledes med at de nederlandske forsvarerne krever lukkede dører. De hevder at åpen rett med journalister til stede betyr at Larsens svar straks vil bli offentlig kjent og kan påvirke Kristian Smiths forklaring når han skal i ilden dagen etter. Kristian har for lengst overtatt faren Kåre Johans rolle i forretningsmessige sammenhenger og har god oversikt over eldre og nyere transaksjoner. Faren skulle også blitt avhørt som vitne, men hadde lagt ut på en lenge planlagt reise til Asia og Australia før han visste om stevningen, og har dermed gyldig fravær.

Line Dugstad, som er kommet for å dekke avhøret for Dagens Næringsliv, reiser seg og protesterer iherdig mot lukkede dører på vegne av pressen. Dommer Karl Magnus Norbakk avgjør at Larsens vitneforklaring skal gå for åpne dører, men med referatforbud. Det gjør han med henvisning til domstollovens bestemmelse om at det er straffbart å rapportere fra rettsmøter så lenge etterforskningen i den aktuelle saken pågår. Dermed er journalistene vingeklippet. De kan

være til stede og lytte, men ikke formidle det som sies til leserne. Kristian Smith blir sendt hjem, og både han og Bernt Aksel Larsen blir strengt formanet om ikke å ha kontakt med hverandre mens høringene pågår.

Det kan virke påfallende at Van der Lindens forsvarere, hvis hovedmotiv for avhørene synes å være å diskreditere Larsen i størst mulig offentlighet, er de som ville kaste rettsreporterene ut av salen. Hensynet til neste dags avhør av Kristian Smith er altså deres formelle begrunnelse for kravet. Det egentlige motivet, som de holder for seg selv, kan ha vært at de etter et møte med lukkede dører ville kunne forsyne journalistene med poenger og kommentarer som tjente deres sak og ikke brøt referatforbudet. Med pressen ute av salen ville det også være lettere å forhindre at effektive motangrep fra Larsens side ble referert og kunne svekke deres egen fremstilling. Dommer Norbakks mellomløsning gjør at journalistene får være passivt til stede og lytte, men når det hele er over, klarer advokat Verbruggen likevel å få en versjon på trykk som han trolig finner tilfredsstillende.

I vitneboksen eller på tiltalebenken?

Før avhøret ruller i gang ber Larsen om ordet. Overfor retten gir han uttrykk for at han er redd – som følge av uoppklarte branner, hærverk, pengeutpressing, trusler og nattlige oppringninger. Etter kort tid blir han avbrutt av statsadvokat Edens, som i en brysk tone gjør det klart at dersom han ikke kan bevise at Van der Linden har noe med disse hendelsene å gjøre, så får han ikke lov til å snakke om dem. Larsen stusser. Faktum er jo at en av dem som står bak flere av truslene, Marcel Vrinssen, allerede i mars 2016 gjorde det klart at han hadde sin informasjon fra Van der Linden. Statsadvokaten vil imidlertid ikke høre noe mer. Stillheten senker seg et øyeblikk over rettslokalet. Om atmosfæren sier Larsen senere: – Du er bedt om å være vitne i en straffesak, men i forkant har advokatene beskyldt deg offentlig for å være en kriminell. Og i avhøret er tonen og spørsmålene slik at du føler at det er du som er skyldig og sitter på tiltalebenken. Det er veldig merkelig at man ikke på noe tidspunkt reflekterte over at jeg følte meg som offer i den saken de nå skulle gjøre vitneopptak i. Tross alt var det pengene som jeg hadde vært sentral i å skaffe til HMC som nå var blitt stjålet av den tiltalte i saken.

Styret i HMC hadde allerede en god stund gjort seg sine tanker rundt statsadvokat Edens' forhold til offer og tiltalte i saken. Da saken ble anmeldt, var den så grundig dokumentert fra HMCs side at det straks ble iverksatt etterforskning og Van der Linden satt bak lås og slå mindre enn en måned senere. På det tidspunktet uttrykte Edens seg positivt om arbeidet HMC hadde gjort. Men etter utallige vitneavhør, og ikke minst etter å ha fått overlevert Van der Lindens 40-siders anklageskrift, kan det virke som at Edens hadde endret syn. Sommeren 2016 uttrykte han overfor styreleder Jan-Hein Staal at HMC var en «sub-optimal», altså en ikke helt god organisasjon, men uten å ville forklare hva han mente.

Som offer i saken hadde HMC rett til å få en samtale med statsadvokaten, en såkalt offersamtale. Da den nederlandske stiftelsen ønsket å gjøre bruk av denne retten, opplevde de nok en gang underlige reaksjoner fra statsadvokaten. Gang på gang nektet Edens å møte offeret i saken. Argumentet var at han ville holde avstand til HMC som part i rettsoppgjøret. Forholdet hans til Van der Lindens advokater virket derimot temmelig tett, og Van der Linden selv beskriver ved en anledning statsadvokaten som «faderlig» i sin omgang med den tiltalte bedrageren.

Senere skulle det komme flere indikasjoner på at Edens trodde mer på den bedrageritiltalte enn på offeret i denne saken. Han innledet villig en dialog med Økokrim om etterforskning av Larsen, og oversendte både innholdet på Van der Lindens laptop og hans 40 håndskrevne sider med beskyldninger. Men da Økokrim ville følge opp med å avhøre Van der Linden direkte, ble det aldri noe av. – Det er underlig, sier Larsen. – Hadde Økokrim fått avhøre Van der Linden i den tidlige fasen ville saken min sannsynligvis straks blitt henlagt. Han kunne jo ikke på noen måte underbygge påstandene sine. På meg virker det som at Edens på den ene siden har hatt overdreven tro på Van der Linden og ikke gjort undersøkelser selv, og på den annen side har skjøvet saken fra seg og over til Norge.

Hvor dum tror advokatene at jeg er?

Utspørringen strekker seg over to dager, 17. og 19. januar, bare avbrutt av runden med Kristian Smith den 18. Statsadvokat Edens og Van der Lindens forsvarere er på offensiven, og kan synes å være samkjørt. Utgangspunktet er Van der Lindens mange påstander. Larsen blir konfrontert med e-poster han selv skal ha skrevet, men skjønner, når de leses opp, at innholdet i flere av dem åpenbart er blitt manipulert i hans disfavør. Men han kan ikke bevise forfalskningen, for originalene har han ikke, de gikk tapt i brannen på Nordli gård et drøyt år tidligere. En tanke slår ham: All skriftlig kommunikasjon mellom ham og Van der Linden har foregått på norsk, et språk hverken Edens eller forsvarerne forstår. Kan det tenkes at de i praksis har overlatt til Van der Linden å plukke ut og oversette det som passer ham? Med andre ord gitt ham, som blant annet er tiltalt for *dokumentforfalskning*, oversetteroppgaver som i praksis også satte ham i posisjon til å selektere og, etter behov, manipulere sentrale deler av materialet som straffesaken mot ham skal baseres på? Er det mulig?

Senere blir det bragt på det rene at det er nettopp det som foregår. Hvor mange e-poster kan Van der Linden ha bearbeidet til egen fordel? Kanskje ikke så mange, ifølge Larsens resonnement: – Hvis bare 50 prosent av meldingene er ekte, skjønner alle at det er et problem. Hvis 98 prosent er ekte, er det kanskje ikke like enkelt å skjønne at problemet i realiteten er akkurat det samme. La oss tenke litt nærmere på dette. Hvor stor andel av e-postene til en vanlig person handler faktisk om viktige og kritiske saker? Dersom en person forfalsker e-post, er det kommunikasjonen om de daglige rutinene og bagatellene han vil bruke tid og krefter på å forfalske, eller er det de få prosentene som faktisk er kritiske for saken?

Larsen gir samtidig uttrykk for en mer personlig refleksjon: – Hvor dum tror advokatene at jeg er? Jeg har arbeidet som politirevisor, jeg har vært engasjert av Økokrim. Jeg har forberedt og analysert bevis i rettssaker for påtalemakten. Jeg vet en god del om etterforskning, avlytting og digitale spor [...] Jeg kan forsikre advokatene og journalistene om at dersom jeg faktisk hadde drevet lyssky virksomhet, var formidling av informasjon og beskjeder på vanlig e-post det aller siste jeg ville gjort. Det koster en normalt oppegående person en halv times innsats og et minimum av datakunnskap å sette opp en kommunikasjonsløsning som ikke vil kunne spores eller avlyttes av andre enn store statsmakter. For meg er vanlig e-post en lavterskelkommunikasjon der jeg er fullt klar over at en rekke personer reelt sett vil kunne både lese og sende meldinger fra min konto. I bygget hjemme på gården der min e-postserver var plassert, satt en IT-avdeling som hadde full tilgang til serveren. Nærmeste nabo til serverrommet var Jonathan van der Linden, som hadde kontor i bygget når han var i Norge. I tillegg hadde han fjerntilgang til serverne via en såkalt VPN-linje (*virtuelt privat nettverk*).

Larsen mener det er latterlig når advokater og journalister hevder at e-poster fra mailboksen til en person som er siktet for bedrageri og forfalskning forteller sannheten: – Sannheten finnes i revisorgodkjente regnskaper, transaksjonsbilag, låneavtaler, kontoutskrifter, møtereferater og annen dokumentasjon som viser hva som faktisk har funnet sted. Ved alvorlig kriminalitet – der den som kommer med anklagene selv er tiltalt for dokumentforfalskning i stort omfang, vil det være naturlig å sammenligne dokumenter som finnes i flere eksemplarer for å være sikker på at ikke en av partene har overlevert tvilsomme versjoner. En slik interesse opplevde jeg aldri fra statsadvokaten.

I vitneavhør i en straffesak forventer de fleste at temaene det spørres om i det minste har en viss tilknytning til selve saken. Denne gang bar avhøret imidlertid preg av å være arrangert primært med tanke på media, og derfor handlet de aller fleste spørsmålene til Larsen om forhold som angikk ham og var uten kobling til forbrytelsene Van der Linden var tiltalt for. Eksempelvis var statsadvokaten svært interessert i å vite hvorfor Larsen hadde opprettet et av sine datterselskaper på Kypros, og han mer enn antydte at dette måtte være skattemessig motivert. Statsadvokatens logikk hang imidlertid ikke helt sammen. Noen minutter senere beskyldte han nemlig Larsen for å forsøke å unndra seg kypriotisk skatt i det samme selskapet. Larsen visste ikke helt om han skulle le eller gråte. – Hvordan skulle jeg kunne unndra skatt på Kypros når Kypros ikke har skatt på den typen inntekter det her dreier seg om? svarte han. Temaet var nemlig skatt på utbytte fra datterselskap til morselskap, noe ikke bare Kypros, men også Norge, Tyskland og de fleste andre vestlige land ikke skattlegger. Utbytte beskattes først når det tas ut av eierstrukturen, som i Larsens tilfelle var forankret i Norge. Der hadde han toppet skattelistede i Ski kommune to år på rad. Det hadde Van der Linden kanskje ikke fortalt til statsadvokaten.

Etter hvert kom det tydelig frem at juristene fra Nederland hadde sin egen agenda. Det er på det rene at de under pauser i utspørringen diskuterte seg imellom om hvordan de skulle klare å få norske myndigheter involvert og interessert i Larsen. Kanskje hadde de glemt at det ble gjort lydopptak av alt som skjedde i rettslokalet. – Sett fra en mer prinsipiell vinkel er jo dette ganske bekymringsfullt, sier Larsen. – Jeg var altså innkalt for å vitne i en straffesak og har da ganske sterke rettigheter. Men den egentlige agendaen både fra tiltalte og statsadvokatens side var å få startet en etterforskning mot meg i Norge. De lykkes jo da også med dette, og mange millioner norske skatte kroner ble brukt på å granske påstander som var ren bløff. Dette gjaldt ikke bare Økokrim, for Skattekrimenheten [Skatteetatens innsatsgruppe mot økonomisk kriminalitet] ble også trukket inn. De stilte opp neste gang jeg ble avhørt, og iverksatte også sin egen etterforskning, men uten å finne noe å kritisere de heller, forklarer Larsen.

Å lytte til opptakene fra vitneavhørene er en selsom opplevelse. I tillegg til alle tolkeproblemene, som i seg selv er både omfattende, forvirrende og tidkrevende, mangler aktørene forståelse for de forskjellige begrepene og prinsippene som diskuteres. Statsadvokat Edens har for eksempel ikke peiling på hva en *mezzanine-finansiering* [finansiering i skjæringspunktet mellom egenkapital og lån] er for noe. Selv etter ti minutters forsøk på å forklare, med tilhørende språkforvirring, virker det ikke som han er noe mer opplyst. Når Larsen forsøker å beskrive komplekse økonomiske mekanismer, blir han stadig vekk avfeid. Verbruggen og Postma stiller på sin side spørsmål med omstendelige påstander som han bare skal svare ja eller nei til. Larsen føler at han ikke kan gjøre det uten først å kommentere sannhetsgehalten i det som er sagt, men blir igjen avbrutt og bedt om å svare ja eller nei.

Et annet forhold Larsen reagerer kraftig på, er at fortrolig korrespondanse mellom ham og advokatene hans nå legges frem i rettssalen. Dette er i seg selv et alvorlig brudd på det grunnleggende rettssikkerhetsprinsippet om at man skal kunne rådføre seg med advokat i fortrolighet uten at dette skal være tilgjengelig for retten, påtalemyndigheter eller motparter. Enda mer graverende blir det når den aktuelle korrespondansen, som nå eksponeres, er uten tilknytning til forbrytelsene Van der Linden er tiltalt for. Det er heller ikke noe uvanlig ved utvekslingen som legges frem. Å be om advokatutredninger og -råd før man gjennomfører noe er ikke bare anbefalt, men ofte også helt nødvendig i internasjonal forretningsvirksomhet. I en slik dialog diskuterer man ulike løsninger med tilhørende risikoforhold, svakheter og styrker. I Larsens tilfelle ble en slik drøfting om en mulig løsning lagt frem som om det var noe som faktisk ble gjennomført. I dette tilfellet ble konfidensiell kommunikasjon ikke bare feilaktig presentert, men også formidlet til pressen – noe som var enda et grovt brudd på gjeldende rettssikkerhetsprinsipper. Larsens juridiske rådgivere ble da også oppringt av journalistene i DN og konfrontert med dokumentene og påstandene fra rettssalen. Advokatene reagerte med vantro og frustrasjon over motpartens fremgangsmåte.

Avhørt som vitne, ender som mistenkt

Når avhøret av Larsen fortsetter 19. januar, ber han innledningsvis om tre minutter til å lese opp en utfyllende uttalelse knyttet til det første møtet to dager tidligere. Det ble en lang og kaotisk seanse preget av betydelige tolkeproblemer, misforståelser og at Larsen ble avkrevd svært korte svar på kompliserte problemstillinger. Han ønsker å minne om at edsavleggelsen første dag forpliktet ham til å forklare seg sannferdig, og da må han også få anledning til å gjøre det, fullt og helt. Retten avslår imidlertid å gi ham tre minutter på starten av dagen, men lover ham samme taletid på tampen av møtet. Når tidspunktet kommer, brytes løftet ved at Larsen på nytt blir nektet å si noe. I denne fasen virker det som om de nederlandske advokatene overtar styringen mens den norske dommeren tilsynelatende er i ferd med å resignere.

Under diskusjonen i rettssalen berøres ikke poenget om at det faktisk er Larsen som i stor grad har skaffet til veie millionene som Van der Linden nå er tiltalt for å ha stukket av med. – Jeg hadde jo en personlig grunn til å føle meg bedratt, men følelsen jeg fikk fra statsadvokat Edens var at han trodde jeg selv hadde vært involvert når Van der Linden gjennomførte bedrageriet, sier Bernt Aksel. – I hvert fall virket det ikke som om han var villig til å ta innover seg at uten meg ville ikke disse pengene vært i HMC. Og hvis jeg ønsket å ha disse pengene selv, hvorfor hadde jeg ikke bare latt være å gi dem bort? De kom fra vår bedrift i Russland, jeg stod fritt til å beholde pengene i stedet for å gi de til HMC, uten at noen kunne kritisere meg det aller minste. De var jo mine før jeg ga dem bort. Edens kunne enkelt ha fått verifisert dette via offentlige arkiver. Når han valgte å se bort fra dette helt grunnleggende faktum, sa det meg at her var det noe riv ruskende galt, forteller Larsen.

Proessen i Follo tingrett tilspisser seg når forsvarerne på denne siste avhørsdagen legger frem en lengre e-postdialog og en angivelig tilhørende låneavtale. Ifølge Van der Lindens advokater viser dokumentene at Larsen har medvirket til det som etter nederlandsk lov er en straffbar tilbakedatering av avtalen til egen fordel. Larsen kjenner seg ikke igjen i fremstillingen. Når han får se materialet, påpeker han at første del av dialogen, der han selv deltar, gjelder forslag til en finansieringsavtale som ikke har noe med låneavtalen som advokatene kobler ham til å gjøre. Resten av e-postdialogen handler derimot om lånedokumentet han nå har foran seg, men i denne

delen av kommunikasjonen er Larsen overhodet ikke med, hverken som avsender, mottager eller på kopi. Dialogen om låneavtalen, som han aldri tidligere har sett, har rett og slett ikke noe med ham å gjøre. Det hører med til historien at dokumentet som Larsen påstås å ha tilbakedatert, var utkast til en helt ordinær transaksjon i et norsk selskap, en affære som på toppen av det hele aldri ble gjennomført, og for øvrig ikke hadde noen forbindelse til straffesaken mot Van der Linden.

Selv tror Larsen at advokatenes sjonglering med e-poster og dokumenter er bevisst manipulering for å skape forvirring, prøve å lokke ham i en felle og fremstille ham for mediene som en upålitelig og høyst sannsynlig straffskyldig person. Han tar ordet, begrunner sin protest og avviser påstanden om tilbakedatering og lovbrudd. Forsvarerne lytter og reagerer. Rettsmøtet avbrytes. Reporterne spisser ører og veksler blikk. Advokater og dommere konfererer i et siderom før forsvarer Verbruggen kommer ut til spente journalister og forteller dem at Larsens innsigelser ikke har ført frem, men tvert imot gjort det vanskelig for ham. Statsadvokat Edens har nemlig, og med øyeblikkelig virkning, skjerpet Larsens status fra vitne til mistenkt – for dokumentforfalskning.

Larsen oppfatter beslutningen som helt absurd. Dommer Norbakk ber Edens om å begrunne skriftlig hvorfor han mistenker Larsen for å ha begått en slik straffbar handling. Statsadvokaten svarer aldri på anmodningen. Hans uformelle forklaring er at han ga Larsen status som mistenkt for å beskytte ham. En mistenkt har nemlig rett til å ha med seg advokat, og er ikke rettslig forpliktet til å besvare spørsmål. – Dette var jo rensplikket tøv, sier Larsen. – Edens visste svært godt at å gi meg status som mistenkt ville bli slått stort opp i media. En skikkelig godbit. Han visste også at det var nettopp denne strategien Van der Lindens advokater hadde lagt opp til. Personlig viste han en skremmende mangel på innsikt i selv helt elementære fakta knyttet til BCC, meg og ikke minst til straffesaken han skulle være statsadvokat i. Han hadde overlatt til Van der Linden å plukke ut og oversette de norske e-mailene som ble brukt i avhøret, og han hadde også basert seg på Van der Lindens fantasifulle narrativ. Jeg ble altså erklært mistenkt på grunnlag av en ren og skjær bløff!

Godt i etterkant av det kaotiske opptrinnet blir det dokumentert at Larsen har rett: Beskyldningen om straffbar tilbakedatering og den formaliserte mistanken mot ham hviler på feil grunnlag, enten som følge av en tabbe eller en bevisst sammenblanding av dokumenter fra forsvarernes side. Statsadvokat Edens ser senere ut til å erkjenne feilgrepet, men tar ikke umiddelbart konsekvensen av det. Først tre år senere bekrefter han etter gjentatte henvendelser at all mistanke mot Larsen om ulovlige forhold for lengst er frafalt, og at det aldri har vært aktuelt med noen etterforskning av ham fra nederlandsk side.

Opprydningen rundt forsvarernes misvisende omgang med påstått bevismateriale kommer selvsagt altfor sent til å endre inntrykket som Van der Lindens advokater har klart å skape i rettsalen. Den ønskede effekten lar da heller ikke vente på seg: Verbruggen har knapt redegjort for Larsens skjerpede status før Dagens Næringslivs nettutgave presenterer helsides oppslag med titler som «Bernt Aksel Larsen mistenkt for dokumentforfalskning» og «Smiths venner-topp mistenkt». Straks etter lyder ekkoet fra NRC Handelsblad i Amsterdam: «Den økonomiske toppsjefen for det internasjonale sekteriske religiøse samfunnet Norske Brødre mistenkes av den nederlandske statsadvokaten for forfalskning.» Innslagene er formulert på måter som omgår rettens forbud mot løpende referater.

Overfor mediene hevder Van der Lindens advokater at Larsen «etter de dramatiske hendelsene i retten» er mistenkt for straffbare forhold både i Norge og Nederland. I Nederland er

strafferammen for dokumentforfalskning seks års fengsel eller en bot på inntil 80 000 euro, forklarer han, og legger til at hans klient Jonathan van der Linden synes at mistanken om lovbrudd er svært berettiget.

– Beskyldningene ble gjengitt uten reservasjoner av medier som i mange måneder hadde sittet med e-poster og dokumenter som viste at jeg ble mistenkt og hengt ut på feilaktig grunnlag, sier Larsen. – DN hadde i forkant kommunisert tett med Van der Linden, og satt på e-postene og dokumentene som advokatene la fram. I motsetning til de nederlandske aktørene behersket man jo norsk i DN, og kunne lese og forstå dokumentene. Det ville være svært enkelt for journalistene å avsløre grunnlaget for Larsens statusendring som klart uriktig, en ren bløff. Men det var altså Verbruggens narrativ som fikk gjennomslag.

Onsdag 18. januar, dagen mellom de to avhørene av Bernt Aksel Larsen, er det Kristian Smiths tur i retten. Også han blir grillet med utgangspunkt i meldinger om diverse transaksjoner hentet fra Van der Lindens e-postboks. Selv om han ikke er fysisk til stede, blir det nå avdekket at den tiltalte nederlanderer likevel har en finger direkte med i spillet.

Dette kommer klart til syne når det skulle vise seg at Van der Linden klokken 14:21, nesten to timer før dagens møte er over, sender en e-post til forsvarer Dineke Postma med et innhold som hun noen minutter senere bruker i utspørringen av Kristian Smith. Noen i lokalet har med andre ord direkte kontakt med Van der Linden, som befinner seg i Nederland. Denne forbindelsen gir ham full anledning til å følge med, komme med innspill og påvirke utspørringen mens den pågår. To muligheter avtegner seg: Enten foregår det en løpende overføring av det som sies via mikrofonen på en av forsvarernes mobiltelefoner eller PC – eller så skjer kommunikasjonen via en tilhører. Det kan stilles spørsmål ved om dette kan være et brudd på referatforbudet, som ifølge Pressens offentlighetsutvalg «omfatter forhandlingene i rettsmøtet, dvs. det som blir sagt. Altså siktedes, politiets og andres forklaringer».

Ny brann – «tallet er tre»

Lørdag kveld 21. januar 2017, to dager etter at avhørene av Larsen og Smith er avsluttet, går alarmen hos nødetatene i Vestfold: *Brann på Brunstad!* Det har tatt fyr i en enhet med renoverte leiligheter på Oslofjord Convention Center i Melsomvik ved Tønsberg, BCCs eiendom.

Brannvesenet er raskt på plass og forhindrer overtenning, men fire boenheter får betydelige røyk- og vannskader. Heldigvis kommer ingen personer til skade. Ilden ser ut til å ha startet i en bod utenfor en av boligene, men den konkrete brannårsaken blir ikke funnet.

Etter tre uopplarte branner og et tilfelle av grovt hærverk på litt over et år er det lov å lure på om det hele er tilfeldig, eller om det er en sammenheng mellom hendelsene. Alle bygningene som har begynt å brenne har enten vært av ny dato eller nylig renoverte, godt vedlikeholdt og utstyrt med påbudt vern mot overspenning og jordingsfeil. Elektrisk svikt eller annen teknisk brannårsak virker derfor svært lite sannsynlig, og lynnedslag kan utelukkes. Hvis man har sans for mer konspiratoriske teorier, kan man se på kombinasjonen av datoer for hendelsene og tallene 1 og 2: Brannen på Larsens gård i Kråkstad fant sted 21. desember, altså 21/12. Hærverket på Tronderøya ble begått 12. juli, låven samme sted brant ned 12. januar (12/1), og på Brunstad brenner det i leilighetskomplekset 21. januar (21/1) ...

Bernt Aksel Larsen har en medfødt sans for tall, men ikke i slike sammenhenger. Etter at det har brent på Brunstad, kommer han likevel til å huske på en melding han hadde mottatt med teksten «Tallet er tre. Selv boenhetene på Brunstad kan gå opp i røyk i disse dager». Bernt Aksel skjønnte ikke helt hva dette skulle bety, men nå har setningen fått en klarere mening: Brannen på Brunstad er *brann nummer tre*. Tilfeldig sammentreff? Umulig å vite.

Kom til forhandlingsbordet – eller smak konsekvensene!

24. januar, mindre enn en uke etter seansen i Follo tingrett, regner Van der Linden sannsynligvis med at avhørenes form og innhold har sendt et klart signal om hva som er i vente hvis partene ikke samarbeider. Verbruggen kommer nemlig på banen igjen, og nå ønsker han en minnelig ordning med stiftelsen Hippo Mundo Charity (HMC). – I en telefonsamtale med vår advokat David Schreuders sa Verbruggen at det fortsatt var tid til å snu en situasjon der alle er tapere, til en løsning der alle ble vinnere, sier daværende styreleder i HMC, Jan-Hein Staal. – Hans forslag til overenskomst innebar at «pengene kommer tilbake der de hører hjemme», at nye vitneavhør ville bli langt mindre aggressive og medieomtalen kraftig neddempet. Som motytelse måtte Jonathan van der Lindens navn «bli minst mulig skadet».

Tilbudet fremsettes av en advokat som utad hevder å være flink til å lage smarte utenomrettslige forlik. Så hvor smart er han denne gangen? Schreuders og ledelsen i HMC forsøker å gjennomskue taktikken bak fremstøtet. Når det gjelder underslaget, er Schreuders i tvil om hvor mange av de bortgjemte millionene Verbruggen kan klare å hente fra hemmelige bankkonti i Midtøsten og Det karibiske hav. Dessuten stusser han over Verbruggens løfte om å skru mediens interesse ned mot null dersom det blir en avtale. Mener advokaten at han sitter med en av-og-på-knapp overfor pressen? Punktet om størst mulig beskyttelse av Van der Lindens navn tolkes som et krav om at han skal slippe sivilrettslige søksmål i tillegg til den offentlige straffesaken som allerede er under etterforskning.

Etter en intern diskusjon melder Schreuders tilbake at HMC ikke har noe å tilby på det nåværende tidspunkt, men at stiftelsen gjerne hører flere detaljer rundt Verbruggens forslag og tilbud.

16. februar blir det et nytt telefonmøte mellom advokatene. – Verbruggen deltok denne gang sammen med Van der Lindens offentlig oppnevnte forsvarer John Peters, forteller Jan-Hein Staal. Innledningsvis kom på nytt løftene om at et forlik ville bety tilbakeføring av svindelmillionene som det ellers vil bli svært vanskelig å få tak i der de lå i Dubai og på St. Vincent og Grenadinene i Karibia. Videre ville det også bli slutt på negativ medieomtale. Etter tilbudene fulgte en gjennomgang av motytelsene, som ifølge Staal var blitt skjerpet siden forrige runde: HMC måtte trekke politianmeldelsen av Van der Linden tilbake. Overfor påtalemakten skulle helomvendingen begrunnes med at «HMC har endret sitt syn på sakens fakta.» Forliket mellom tiltalte og HMC skulle holdes hemmelig overfor myndighetene. I tillegg til å sørge for at Van der Linden slapp noen form for straffeforfølgning skulle HMC betale ham en ikke nærmere angitt «kompensasjon for immateriell skade».

– Det var med andre ord store krav mot en allmenntilgjengelig stiftelse som var blitt frastjålet rundt 80 millioner kroner av en mann som for lengst hadde innrømmet svindelen – og som nå skulle ha erstatning fra dem han hadde bedratt, bemerket Staal. – Van der Lindens side gikk høyt på banen og understreket at det ville straffe seg for HMC å avvise tilbudet: Millionene som Van der

Linden hadde lurt unna i utlandet ville gå tapt for alltid, og mer «dritt» om navngitte personer og trossamfunn ville fylle avisene, avslutter Staal. Den siste anførselen mer enn antyder at Van der Lindens apparat fortsatt trodde at han kunne styre mediernes dekning, i takt med sitt eget taktiske behov.

I tillegg varsles det at motvilje fra HMCs side vil forvandle straffesaken til en PR-skandale når den kommer opp. Da vil forsvarerne nemlig legge frem en rapport om Van der Lindens mentale helse som ble igangsatt mens han fortsatt satt i varetekt. Innholdet vil vise at han under oppveksten i trossamfunnet ble hjernevasket i den grad at han mistet evnen til å se forskjell på mitt og ditt, fiksjon og virkelighet. Denne personlighetsforvandlingen pågikk mens han var fastlåst i menighetens jerngrep, uten mulighet til å unnsnippe. Forsvarerne vil presentere rapporten i full offentlighet. Den vil ødelegge CGNs omdømme i Nederland og trekke BCC og navngitte personer med seg i dragsuget. Det hører med til historien at en utredning av den typen Van der Lindens side truet med aldri ble fremlagt offentlig.

I telefonmøtet kan Verbruggen og Peters ikke underbygge påstanden om at Van der Linden i unge år ble mentalt ødelagt av menigheten. Andre deler av trusselbildet som tegnes synes også å henge i løse luften. Styreleder Jan-Hein Staal og resten av ledelsen i HMC trenger heller ikke denne gang mye tid for å bestemme seg. De vurderer telefonsamtalen, forslaget og truslene som «et skammelig show», og ber advokat Schreuders om å avvise fremstøtet som meningsløst.

Nye trusler, ny runde i retten

Forsvarsadvokatenes manøver fører ikke til noen endring av *status quo*, men omtrent samtidig blåses det nytt liv i forsøkene på pengeutpressing. Primærmålet er styreleder Jan-Hein Staal. Han var også blant dem som ble truet på tilsvarende måte i flere måneder våren 2016, og er i likhet med Smith og Larsen stevnet som vitne i straffesaken mot Van der Linden. Denne gangen er meldingene signert «Edgar van Lent», angivelig på vegne av en ikke navngitt oppdragsgiver. «Van Lent» åpner med å fortelle at «vi kjenner ikke hverandre ennå, men du kan lese om mitt rykte på Google.» Det stemmer. Søk på nettet og opplysninger fra nederlandsk politi, som straks blir varslet om de fornyede truslene, bekrefter at navnet som benyttes i e-postene er kjent fra tunge kriminalsaker med ingredienser som narkotika, håndgranater og likvidering. Som tidligere blir det henvist til at de som fikk Van der Linden inn bak murene nå har ansvaret for å innfri den påståtte gjelden hans på 850 000 euro. På nytt settes det skarpe tidsfrister. «Van Lent» viser til at tidligere krav ikke er blitt etterkommet, og hevder at han selv er en mann som alltid sørger for at gjeld som skal inndrives faktisk blir betalt «uansett hva som skjer».

Truslene føles ubehagelige, men frister passerer også denne gang uten at noe skjer. Partene i straffesaken mot Jonathan van der Linden blir værende i sine skyttergraver, og 21. mars 2017 starter en ny runde med vitneavhør av Bernt Aksel Larsen i Follo tingrett. Den nederlandske delegasjonen er den samme som i januar: Van der Lindens forsvarere Verbruggen og Postma, dommer Rademaker og statsadvokat Edens. Den tiltalte er heller ikke denne gang til stede – iallfall ikke fysisk.

I forkant av rettsmøtet har Van der Linden sørget for å pleie de gode relasjonene til utvalgte journalister. Allerede 16. mars sender han Line Dugstad i DN kopi av en e-post han har fått fra advokat Verbruggen. Den inneholder utkastet til et brev han vil sende til dommer Rademaker med kopi til statsadvokat Edens før avreisen til Norge. Noen minutter senere takker hun for meldingen

og ber om å få den endelige versjonen så snart den foreligger. Senere samme dag sender Van der Linden det ferdige brevet i en felles e-post til Dugstad, hennes kollega Anne Flæte og Joep Dohmen i NRC Handelsblad i Amsterdam.

I brevet tar Verbruggen opp at Kåre J. Smith, som er stevnet som vitne også i den kommende rettsrunden, har meldt forfall. Bakgrunnen er at han ble akutt hjerteoperert så sent som 8. mars og ikke er i form til noe rettslig avhør nå, mindre enn to uker senere. Dette blir fastslått i en legeattest som hans mangeårige hjertespesialist har sendt til retten. (Smith ble hjerteoperert også i 2007, den gang som følge av et infarkt, og har dessuten i mange år lidd av alvorlig diabetes og nyreproblemer. Han har vært 50 prosent medisinsk ufør siden 2000, da han bare var 56 år gammel.) Verbruggen har fått vite at den aktuelle legen er medlem av BCC, og vil at retten av den grunn skal erklære ham inhabil og avvise attesten. Han ber Rademaker forelegge saken for dommer Karl Magnus Norbakk i Follo tingrett, som formelt er den som skal avgjøre om Smiths forfall er gyldig.

I tillegg til brevet fra Verbruggen får journalistene lese et notat fra Edens til forsvarer John Peters, der statsadvokaten informerer om flere brev han mottok høsten 2016 fra Smith og Larsen og to andre personer i BCC. Brevskriverne påpekte blant annet at Jonathan van der Linden tilsynelatende fikk anledning til å formidle utvalgte spørsmål til de fire via pressen. Svarene de ble avkrevd kunne være til nytte for ham og forsvarerne hans under forberedelsene til straffesaken. Brevskriverne mente at denne formen for kommunikasjon var i konflikt med rettens absolutte påbud til Van der Linden om ikke å ha direkte eller indirekte kontakt med en rekke navngitte personer, deriblant de fire i BCC, så lenge etterforskningen pågikk.

Van der Linden har kopi av disse brevene, som han nå deler med sine fortrolige i Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad. Dermed får de lese en rettslig korrespondanse der også deres egen rolle i saken blir drøftet.

Tirsdag 21. mars skal rettsmøtet i Follo starte klokken 09:00. Allerede klokken 08:29 får Dugstad og Flæte tilsendt en liste fra Van der Linden med spørsmålene som skal stilles til Larsen og dokumentene som vil bli fremlagt mot ham. Joep Dohmen i NRC Handelsblad, som ikke skal være til stede, er satt i kopi. Opplegget for dagens avhør har Van der Linden fått fra Aldo Verbruggen, som i emnefeltet på e-posten sin har skrevet: «Oversikt relevante dokumenter, forhør BAL.» Når han sender det interne materialet videre til journalistene, understreker Van der Linden at Verbruggen og medforsvarer Dineke Postma ikke vet at den taktiske planen deres nå blir spredt til utenforstående: «*Here you go ... vennligst ikke fortell advokatene mine at dere har dette dokumentet, for jeg er ikke sikker på at de er glade for at jeg deler dette med dere!*»

I opplegget sitt tar forsvarerne høyde for at Bernt Aksel Larsen kan la være å svare på deler av det de vil konfrontere ham med, «derfor må spørsmålene være slik at det også sier noe når BAL er stille. Da blir det uansett registrert i en offisiell rapport, og media kan skrive en fin historie om det.» Larsen er fortsatt formelt mistenkt for dokumentforfalskning etter nederlandsk lov, en status statsadvokat Edens ga ham på sviktende grunnlag under den forrige avhørsrunden i januar. Van der Lindens advokater var den gang raskt ute med å fortelle pressen at Larsen risikerte inntil seks års fengsel dersom han ble tiltalt og funnet skyldig.

I mars møter Bernt Aksel i retten sammen med sin advokat Erling O. Lyngtveit. Han har vært statsadvokat i Oslo og ved Riksadvokatembetet tidligere i karrieren, og er av Finansavisen blitt utpekt som Norges beste advokat i økonomiske straffesaker. Denne gang hjelper de faglige

kvalifikasjonene lite. Rettsmøtet i Follo utvikler seg fort til en kaotisk forestilling der parter og dommere stadig snakker forbi hverandre, delvis uten å være klar over det. Tolkene bidrar sterkt til forvirringen fordi de ikke henger med på innfløkte temaer og resonnementer og har problemer med flommen av økonomiske og transaksjonstekniske faguttrykk og nyanser på norsk, nederlandsk og engelsk. Deler av det som sies blir ikke oversatt i det hele tatt. Når referentens protokoll til slutt blir gjennomgått for godkjenning, blir det avdekket så mange feil, misforståelser og mangler at det tar timer å rette opp før partene godtar resultatet som en noenlunde akseptabel gjengivelse av dagens dialog.

Forsvarerne velger også denne gang å kjøre hardt ut fra start, og i en sving rundt internetselskapet Lampenwelt skrenser de ut mot grøftekanten. Tabben skjer når de deler ut en melding fra Van der Lindens e-postkasse som viser seg å være forberedt i to versjoner. Meningen er åpenbart å gi den norskspråklige originalen til Larsen, og en oversatt utgave til den nederlandske dommeren og statsadvokaten. I den har Van der Linden skrevet sin egen versjon rett inn i den norske teksten. Ved en feil blir den manipulererte utgaven utlevert også til Larsen. Når han ser teksten, stusser han umiddelbart over den tospråklige oppstillingen og opplyser for ordens skyld at han nok ikke er så god i nederlandsk.

Bemerkningen utløser en intens og dempet ordveksling mellom forsvarerne, som umiddelbart innser at de har begått en flause. En av dem, Dineke Postma, går deretter frem til Larsen, napper papiret ut av hendene hans og fastslår overfor retten at motparten har fått «feil versjon».

En senere sammenligning viser at Van der Linden i sin oversettelse både av denne og andre e-poster som blir fremlagt i retten har vært upresis og i minst ett tilfelle utelatt sentrale ord og elementer. Alt dette gjør at meldinger fra Larsen i Van der Lindens nederlandske versjon fremstår som suspekte og i visse tilfeller uttrykker det stikk motsatte av det som faktisk står i den norskspråklige originalen. Van der Linden har hele tiden visst at statsadvokat Edens og etterforskerne i Nederland ikke kan norsk, og samtidig vært ganske sikker på at de ikke vil spandere titusener av euro for å la autoriserte translatører oversette all norsk tekst på PC-en hans for deretter selv å vurdere hva de har bruk for. Inntrykket man sitter igjen med er dermed at nederlandske påtalemyndigheter av praktiske og økonomiske årsaker har satt bukken til å passe havresekken. Dersom han husket det, burde statsadvokat Edens i tide ha tenkt tilbake til Van der Lindens spontane kommentar i et innledende avhør: – Hvis du lar katten passe fløten og ikke følger med, så vil det jo skje noe.

Når statsadvokat Edens blir bedt om å kommentere Van der Lindens frihet til å selektere og tolke deler av påtalemyndighetens materiale mot ham, bekrefter han åpent og greit at «slik er det blitt gjort med alle e-mailene».

Avsløringen av at det finnes ulike dokumentversjoner utløser reaksjoner fra norsk side. I to brev til avhørsdommer Rademaker, begge med kopi til statsadvokat Edens, fremhever advokat Lyngtveit «det tydelige inntrykket at mange av spørsmålene som er presentert tar utgangspunkt i feil antagelser og virker å være basert på ganske forvrengte fakta. Det ser ut til at informasjonen som legger grunnlaget for høringen i stor grad er definert av Van der Linden. Dette er enda tydeligere når vi vurderer det faktum at mange av spørsmålene Larsen ble stilt i løpet av hans tre fulle dager i høringene i januar og mars var basert på setninger og korte avsnitt fra e-post redigert og oversatt av Van der Linden eller hans advokater. Vi synes dette er urimelig for Larsen, og vi er

også bekymret for at statsadvokaten får et feilaktig inntrykk av fakta som angår Larsen.» Lyngtveit setter også spørsmålstegn ved andre sider av det juridiske opplegget fra nederlandsk side.

Hverken dommer Rademaker eller statsadvokat Edens lar høre fra seg. Aktoratets fremste representanter unnlater helt enkelt å svare på grunnleggende problemstillinger de har mottatt fra Erling O. Lyngtveit i advokatfirmaet Hjort i Oslo.

Larsen ber om at e-poster der Van der Linden har skrevet inn sin delvis manipulerte oversettelse blir lagt ved rettsboken som dokumentasjon. Samtidig har en gammel mistanke meldt seg med fornyet styrke: Når Van der Linden fritt har kunnet skrive sin egen versjon på nederlandsk inn i de norske originalene, vil han også ha kunnet endre på den opprinnelige norske teksten – hans fortrolighet med språket er mer enn god nok til det.

Van der Linden fjernstyrer forsvarerne

De tilstedeværende journalistene i Follo tingrett er også denne gang blitt pålagt referatforbud. En form for selektivt referat blir det likevel, for i ettertid kommer det frem at Line Dugstad i Dagens Næringsliv kommuniserer per e-post med Jonathan van der Linden i Nederland mens avhøret pågår. Han formidler hennes og sine egne kommentarer og innspill tilbake til advokatene Verbruggen og Postma mens de er i gang med grillingen av Larsen bare noen meter fra der Dugstad sitter.

Kommunikasjonen med tiltalte er svært konkret. For eksempel varsler hun ham i en e-post klokken 10:02 om at rettens administrator, dommer Karl Magnus Norbakk, ikke ser ut til å ha fått med seg forsvarer Verbruggens muntlige protest mot Kåre Smiths legeerklæring: «Jeg tror ikke oversetteren greide å oversette riktig poenget med at legen er medlem av menigheten [...] Tror ikke dommeren oppfattet det.» Klokken 10:08 svarer Van der Linden: «Takk! Informerer advokat nå». Klokken 10:09 skriver han til Verbruggen og Postma: «Jeg hørte nettopp fra Line Dugstad at tolken ikke fikk godt nok frem at legen er medlem av Smiths venner. Dommeren har IKKE fått det med seg nå.»

På dette tidspunktet har dommer Norbakk nettopp erklært pause. Straks møtet er i gang igjen, tar hans nederlandske kollega Rademaker ordet og informerer om at han i pausen ble kontaktet av forsvarerne, som ga uttrykk for at tolkingen under avhøret generelt var for dårlig og samtidig tok opp at Smiths lege er medlem av menigheten.

Dommer Norbakk opplyser at han oppfattet protesten mot legeerklæringen allerede da den ble fremført første gang av Verbruggen. Samtidig fastslår han at den påklagede legeattesten anses som gyldig, og at avhøret av Kåre J. Smith kan utsettes på lovlig grunnlag. Så legger han til at beslutningen om dette er endelig og ikke kan ankes.

Noe senere rapporterer Van der Linden til advokatene at det vil komme en artikkel i Dagens Næringsliv «om den medisinske erklæringen og vår protest mot den». Kommunikasjonen mellom Dugstad og Van der Linden pågår helt frem til den forespeilte artikkelen blir publisert som ett av to innslag fra rettsalen på avisens nettsider den dagen. Underveis melder hun klokken 17:42 at «saken om legeerklæringen og protesten er ikke publisert ennå». Klokken 18:52 skriver Van der Linden: «Takk!!! Blir vår kommentar tatt med i denne artikkelen? Savner det nå ...» Klokken 18:55 svarer Dugstad: «Jepp, den er med i den andre artikkelen om legen og Smith.»

I DN blir forsvarerne sitert med følgende påstand om legen: «Han er partisk. Han er ikke Smiths lege, han har ikke behandlet ham og han er knyttet til en helt annen klinikk. Det er svært lite sannsynlig at en dommer i Nederland ville akseptert dette. Retten har beordret at Smith skal vitne. Han unngår dette på uriktig grunnlag.»

Advokatenes påstander om legens sviktende habilitet blir blankt avvist av dr. Jan Dag Solli, som skrev den omstridte erklæringen. Han er spesialist i indremedisin og kardiologi, og fastslår overfor DN at han er Smiths behandlende lege og derfor har inngående kjennskap til hans medisinske status.

I en skriftlig kommentar til avisen tar også Kåre J. Smith fatt i forsvarernes kritikk: «At en spesialist som uttaler seg på faglig grunnlag ikke skal være uhildet fordi man tilhører samme trossamfunn, er jo latterlig. Ville man heller ikke vært uhildet dersom legespesialisten og jeg tilhørte statskirken eller et annet trossamfunn?»

I samme artikkel blir Larsens advokat Erling O. Lyngtveit intervjuet. Han beskriver forsvarernes utspill som en avsporingsskampanje fra Van der Lindens side, og gir følgende karakteristikk av tiltalte: «Han er en banditt, en kjeltring som har sviktet de som har ytt ham tillit på helt katastrofalt vis. Istedenfor å erkjenne det han har gjort som en mann og ta sin straff for det, så forsøker han å trekke hederlige mennesker ned i søla.»

Om avhøret generelt mener Lyngtveit at nederlendernes opplegg fremstår som «totalt meningsløst og til å smile av.» Til Tønsbergs Blad sier han at det i retten ikke kom frem noe som helst av interesse for opplysningen av straffesaken mot Van der Linden, og at den bør pådømmes så fort som mulig.

En uvanlig rettsreporter

I Follo tingretts lokaler sitter det denne dagen flere aktive rapportører enn Line Dugstad fra Dagens Næringsliv. Den åpenbart flittigste er Oscar Floor. Under rettsmøtet refererer han i strie strømmer til Van der Linden. Tiltalte følger opp fra Nederland og informerer Floor om hvilke temaer som står for tur fra forsvarernes side. Han vil vite om Larsens reaksjon på utspillene og hvordan sinnstilstanden hans utvikler seg. I en av meldingene skriver Van der Linden: «Rapportene dine er veldig hyggelige, for nå kan jeg lede advokatene mine bedre. Du skriver nesten ordrett (smilefjes). Jeg regner det som sikkert at DN vil publisere.»

Bernt Aksel Larsen får ikke kjennskap til den skjulte trekantkommunikasjonen før lenge etterpå. Mens avhøret pågår, registrerer han på den annen side at Verbruggen og Postma virker mest henvendt til journalistene i salen. Advokatene ønsker tydeligvis å la sin versjon av saken synke inn – til bruk på en måte som ikke bryter referatforbudet. Som i januar er Larsens generelle inntrykk at Van der Lindens forsvarere er mer opptatt av å mistenkeliggjøre ham enn å kaste lys over tiltaltes sak. Taktikken med å diskreditere vitner er jo ikke noe uvanlig grep når ens egen klient ligger dårlig an.

Blant tilhørerne finnes det også enkelte som ikke foretar seg noe som helst. En av dem lar til og med være å svare når en av reporterne spør om hvem han er og hva han representerer. Senere viser det seg at den anonyme observatøren er seniorskattejurist Knut Morten Carlsen i Skatteetaten. Han jobber i en avdeling med betegnelsen *Innsats, skattekriminalitet, seksjon 3, gruppe 6* i Moss. Der har de tydeligvis lest i avisen at Bernt Aksel Larsen, en revisorkollega av dem

fra mange år tilbake, skal avhøres som mistenkt av nederlandsk Økokrim. Det er en seanse det kan være verdt å få med seg. Mer enn to år senere skal Carlsens fremmøte i Follo tingrett få konsekvenser for Bernt Aksel Larsens kone Heidi og et av barna deres.

Avisene skriver, bankene får nerver

Mediekvernen maler videre. Ikke minst gjelder dette NRC Handelsblad i Amsterdam, som stadig lar søkelyset sveipe over Christelijke Gemeente Nederland (CGN). I en e-post til styremedlem David Nooitgedagt i CGN 11. mai 2017 mener avisens gravende medarbeider Joep Dohmen å vite at finansinstitusjonen Rabobank «etter en omfattende etterforskning vil stanse finansiering og overføringer til rundt 20 selskaper, 50 stiftelser og et ukjent antall (tidligere) sjefer i det religiøse samfunnet deres». Reporteren stiller en rekke omfattende spørsmål i sakens anledning, og krever svar innen tre timer. I et oppslag på første side dagen etter melder avisen at Rabobank avviker kundeforholdet til den nederlandske menigheten på grunn av den senere tids medieomtale av trossamfunnet og dets ledere. Med sine nærmere 42 000 ansatte, kontorer over hele verden og en årsomsetning tilsvarende 115 milliarder kroner er Rabobank en mektig finansiell aktør. Dohmen hevder at bankens beslutning betyr at CGNs økonomiske struktur nå blir lammet. Han sammenligner utkastelsen med tiltak som iverksettes mot bankkunder som blir mistenkt for organisert kriminalitet og terrorvirksomhet. I en kommentar avviser CGN sammenligningen som usann, injurierende og sjikanøs.

Dohmen jobber videre, og en uke senere rapporterer han at også Triodos Bank, en høyt ansett institusjon innen såkalt etisk bankvirksomhet, slår hånden av trossamfunnet. Årsaken skal være den samme som for Rabobank: Stadig negativ omtale i mediene der svindel, skattesnusk, barnarbeid og berikelse av toppledere på fellesskapets bekostning er temaer som går igjen.

Enkelte norske aviser, deriblant Tønsbergs Blad, gjengir meldingene fra Nederland, men får med seg at CGN tilbakeviser samtlige oppslag som uriktige. Og med rette. Etter oppklarende møter og gjennomgang av store mengder dokumentasjon slår bankene seg til ro.

På bloggen sin er Bernt Aksel Larsen oppgitt over det han kaller Joep Dohmens personlige vendetta mot menigheten og dens medlemmer. Han mener at bankene ikke primært mistenker at det skal ha skjedd noe straffbart, men at de frykter å få sitt eget navn og rykte trukket inn i malstrømmen av negativ medieomtale – uansett om skittkastingen er basert på uriktig grunnlag. I et annet innlegg noen dager senere viser Larsen til Aftenpostens skribent Harald Stanghelle, som i en kommentar uttrykker bekymring over tidens krampaktige omdømmebygging og en tilhørende panisk redsel for å havne i dårlig lys.

Larsen siterer også konsernsjef Didrik Munch i Schibsted Norge, som nylig har fått milliardbedriften han leder fremstilt på en mildt sagt haltende måte over mange sider i Dagens Næringsliv. I et tilsvarende svar i DN forteller Munch at avisen på forhånd fikk utfyllende materiale som kunne gitt et langt mer balansert bilde, men unnlot å bruke det: «Når DN likevel velger å ikke gjenspeile de faktiske forhold, er opplevelsen at avisen kun har brukt de svarene som forsterker en allerede planlagt vinkling [...] Journalistikk er ikke jus. Men å ikke formidle hele sannheten ved å være svært selektiv på hvilke fakta som presenteres, kombinert med maleriske bilder, og kalle det «dokumentar» under dekke av kritisk journalistikk, det er å holde leserne for narr», skriver konsernsjefen.

Munchs kommentar rimer svært godt med det Bernt Aksel Larsen selv og det BCC har erfart over lang tid. Han trekker også frem Kristin Clemet, tidligere statsråd og nåværende leder av den liberale tankesmien Civita, som i en kommentar spør om ikke det viktigste er at mediene informerer sine brukere på en objektiv måte, slik at de kan analysere selv: «Opplysning er selve kjerneoppgaven for en journalist [...] Problemet er at journalistikken i dag i for liten grad greier å finne frem til fakta – eller, for å si det litt mer svulstig, til sannheten. Mange journalister nøyer seg med å rapportere om påstander som blir fremsatt uten å ta stilling til dem.»

De stadige og svært negative påstandene i media fører til at også BCC stilles overfor betydelige utfordringer våren 2017. Som i Nederland er det finansbransjen som er mest «på tuppa» når det gjelder mulig tap av eget rykte. Nervene virker særlig tynnslitte i landets største bank DNB, som har hatt et lønnsomt og knirkefritt kundeforhold til kirkesamfunnet helt siden 1950-tallet. Bare i løpet av de siste årene har banken tjent millioner av kroner i provisjon for å stille en låneramme på 400 millioner til disposisjon for menighetens prosjekter. I kjølvannet av de mange avisoppslagene er den tradisjonelt gode tonen gradvis blitt erstattet av en gryende mistenksomhet. Det ender med at BCCs økonomiansvarlige ledere blir innkalt til møte i bankens lokaler i Tønsberg 19. april. DNB stiller med fire fagpersoner, noen av dem fra hovedkontoret i Oslo.

Ifølge BCCs interne referat etter møtet, er det trossamfunnets mangeårige kundekontakt i banken som innleder med å henvide til Dagens Næringslivs artikler om hvordan Smith og Larsen angivelig tok kontroll over BCCs milliardformue, og via tvilsomme manøvrer sopte til seg en formidabel gevinst i eget selskap. Kilden til rikdommen var ifølge DN den mye omtalte Lampenwelt-transaksjonen, det såkalte «lampekuppet». Avisen har også omtalt DNBs rolle som trossamfunnets sentrale bankforbindelse – med tilhørende ansvar for kundekontroll.

Dermed er tonen satt. Selv om DNB er klar over bedrageritiltalte Jonathan van der Lindens motiver og tvilsomme kvalitet som kilde, er det summen av DN's negative oppslag og antydninger som er avgjørende for bankens beslutninger. DNBs representant legger da heller ikke skjul på hvilket hensyn som veier tyngst: – Den største risikoen, for å være dønn ærlig på det, det er *omdømmerisikoen*. Altså, dette er jo bare påstander som Dagens Næringsliv kommer med, men hvis det skulle komme opp en del ulovligheter, og dette har skjedd med bankens bidrag – og det blir slått opp i Dagens Næringsliv – så er det et kjempeproblem.

Det banken selv beskriver som rene påstander er altså nok til å fjerne presenningen fra kanonene og rette dem inn mot BCC. Den interne alarmen lyder nok ekstra skarpt ettersom DNB, prestisjefyllt rangert som Norges ledende og Nordens nest største finanskonsern, nylig har fått påpakning fra Finanstilsynet, bransjens overordnede kontrollorgan. Kritikken gjelder manglende håndheving av regelverket for bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Spesielt gjelder det på området hvitvasking, som ifølge DNBs definisjon er «å sikre utbytte fra straffbare handlinger og integrere det i den legale økonomien. Formålet er å få det til å se ut som utbyttet er tjent på lovlig måte, og skjule at det stammer fra kriminalitet». Bare i DNB jobber mer enn 400 personer, deriblant dataspesialister, etterretningsanalytikere og erfarne etterforskere, fulltid med å kontrollere kunder og transaksjoner. Når systemer og rutiner fanger opp overføringer man ikke forstår bakgrunnen for, iverksettes inngripende tiltak.

Hvert år avdekker DNB mer enn 5000 forhold som kan indikere hvitvasking. Nærmere 2000 av disse sakene blir sendt videre for nærmere granskning hos Enhet for finansiell etterretning (EFE), som er underlagt Økokrim. EFE mottar årlig rundt 13 000 slike rapporter. De aller fleste kommer fra banker, men det sendes også mange bekymringsmeldinger fra regnskapsførere og

revisorer. De antatt mest alvorlige sakene anmelder EFE til Økokrim, som på eget grunnlag kan iverksette åpen eller skjult etterforskning med sikte på tiltale og straff. Det sier seg selv at velrenommerte banker nødvendig vil bli koblet til kriminelle transaksjoner på Økokrim-nivå som følge av sviktende internkontroll. Da blir det kort vei til mediernes gapestokk og himmelhøye bøter fra Finanstilsynet. Begge deler svir.

Etter konfrontasjon og hevet pekefinger hos DNB i Tønsberg hangler kundeforholdet til trossamfunnet videre, stadig preget av sviktende tillit fra bankens side. Når BCC våren 2018 ønsker å få overført et beløp innenfor den avtalte lånerammen, ber banken om regnskaper og annen informasjon. I en tilbakemelding konkluderes det med at tidligere låneopptak fra lokalmenighetene skulle vært godkjent av DNB. På tross av at DNB har kjent til disse låneopptakene i lang tid, sier banken nå opp den sentrale lånerammen på 400 millioner kroner. Så, på et møte i Tønsberg 28. juni 2018, blir det slått full stopp i maskinen, og DNBs mann legger heller ikke denne gang fingrene imellom: – Lederne i BCC, Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith, er blitt søkkrike, og vi forstår ikke denne oppbyggingen av personlig formue. Og så har disse flyttet ut av Norge. Vi har ingen dokumentasjon på at det er noen sammenheng mellom BCC og deres formue, men vi finner grunn til å reise spørsmål om det er noen sammenheng her.

Seansen munner ut i en klar beskjed til BCC om å skaffe seg en ny hovedbankforbindelse. Beslutningen forklares i 18 punkter der kundeforholdet beskrives som omfattende, komplekst, svært ressurskrevende å følge med på – og av den grunn uønsket. Under det hele ligger åpenbart frykten for økte interne kontrollkostnader, svære bøter og å havne i et lite flatterende lys utad.

DNBs omfattende begrunnelse blir fremført muntlig, og banken gjør det klart at den ikke vil foreligge skriftlig. BCCs advokater mener at denne usedvanlige måten å opptre på røper at banken nødvendig vil levere fra seg en formell oppsigelse basert på udokumenterte påstander.

Bankens reaksjon minner Bernt Aksel Larsen enda en gang om Van der Lindens trussel om «å bite fra seg og spre hele dritten». Nå merkes det. Ingen organisasjon av betydning kan fungere uten bankkonto og en grunnleggende betalingsløsning, og nå har Norges mektigste finansinstitusjon satt kroken på døren. Oppsigelsen vil gjøre det vanskelig å bli kunde andre steder også, for bankene informerer hverandre om kunder man bør ligge unna, og hos samtlige går hensynet til uplettet renommé og et tilsvarende forhold til Finanstilsynet foran alt annet. Nå blåser det nordavind fra alle kanter, for å si det med Ludvig i filmen «Flåklypa Grand Prix».

Tross tøff tale i Tønsberg lar DNB likevel være å kutte forbindelsen fullstendig. I stedet for å svinge øksen i et avgjørende hugg, blir taktikken å gjøre kundeforholdet stadig mer surt og utmattende for BCC. Uten begrunnelse kommer det plutselig beskjed om at det ikke lenger vil være mulig å bestille produkter og tjenester i nettbanken eller åpne nye konti. Samtidig blir trossamfunnet pålagt å fremlegge all slags tidkrevende og tilsynelatende meningsløs dokumentasjon. Det bærer mot bristepunktet – utviklingen oppleves som trakassering stigende til ren sjikane. Til slutt passeres grensen for hva man skal finne seg i av nedlatende behandling, og i desember 2019 stevner Brunstad Christian Church DNB for Oslo tingrett med krav om tilgang til ordinære banktjenester. I sin begrunnelse skriver advokatfirmaet Kluge blant annet at «DNBs opptreden har sitt grunnlag i usaklige hensyn som mangler reell tilknytning til risiko for hvitvasking eller terrorfinansiering. DNB har heller ikke påvist noe konkret forhold som underbygger dette og har heller ikke vurdert angivelige faktiske forhold ut fra en risikobasert tilnærming, slik hvitvaskingsloven pålegger dem».

Advokatene hevder at det er bankens ressursbruk på interne kontrolltiltak som er den reelle årsaken til ønsket om å bli kvitt BCC, kunden koster mer enn den smaker. Å sparke ut en klient på dette grunnlaget er imidlertid ikke i samsvar med lovgivers formål med hvitvaskingsregelverket, påpeker Kluge. I et hovedpunkt i stevningen står det at «DNBs kontrollhandlinger rettet mot BCC er ikke lenger knyttet til en risikobasert tilnærming i tråd med hvitvaskingsloven [...] Fra det tidspunkt DNB forsto at det ikke var mulig å få avsluttet kundeforholdet med BCC på et legitimt rettslig grunnlag, har DNB lagt betydelige ressurser på kontroller med det eneste formål å pålegge BCC så stor arbeidsbyrde at man på den måten håper at BCC til slutt skal gi opp kundeforholdet med banken».

Saken blir ikke berammet i tingretten før mot slutten av 2020, med forventet dom nærmere nyttår. Det er omtrent samtidig med at Finanstilsynet enda en gang har gjennomgått bankens kontrolltiltak mot hvitvasking i en rekke kundeforhold. Konklusjonen er at landets største bank fremdeles ikke gjør jobben sin godt nok på dette området. Det fører til negativ omtale i media og en bot på 400 millioner kroner. Midt i denne turbulensen avsluttes plutselig den årelange striden med BCC uten dom. Grunnlaget for løsningen blir ikke offentlig kjent, men trossamfunnet fortsetter med DNB som bankforbindelse på normale vilkår og uttrykker tilfredshet over at saken er avsluttet «på en god måte».

Veien til åpen konflikt og derfra tilbake til ryddige forhold har vært lang og frustrerende. I tillegg til økende mistenksomhet og mistriksel har den kostet partene hundrevis av arbeidstimer og millioner av kroner til utredninger og advokater. Utgangspunktet for hele denne bortkastede ressursbruken er serien av svære avisartikler basert på uttalelser fra en bedrageritiltalt dokumentforfalsker som vil redde sitt eget skinn ved å spre beskyldninger om andre. Og som ved å kunne gjøre det i oppslag etter oppslag har utløst alarm i landets største bank og skapt frustrasjon og kaos før en løsning omsider kommer på bordet og får bølgene til å legge seg.

Under overvåkning?

Bølger som legger seg er neppe bildet Bernt Aksel Larsen har for sitt indre blikk når han gjør opp status etter andre runde i Follo tingrett i mars 2017. Den årelange og slitsomme turbulensen i media og ringvirkningene av den gjør at han og familien vil flytte utenlands, til London. Beslutningen ble tatt allerede høsten 2016, og bolighuset på Nordli gård i Glenneveien 7 var tidligere blitt solgt. Men det tar tid å finne ny bolig i Storbritannia og organisere flytting. Dessuten er de to yngste barna, som fortsatt bor hjemme, godt i gang med skoleåret. Planen blir derfor utsatt til sommeren 2017. I mellomtiden er Bernt Aksel, Heidi og de to jentene på 15 og 11 år blitt boende til leie i huset på gården.

Bare et fåtall utenfor den nærmeste kretsen kjenner til boligsalget og beslutningen om å flytte, og enda færre er klar over at iverksettelsen er utsatt i trekvart år. Bernt Aksel får derfor enda mer å fundere over når det klokken 03:57 en natt i mars lander en melding merket «info-sjekk» i e-postboksen hans. I feltet for avsender står det nieuwsteakoers@gmail.com. *Nieuwsteakoers* er nederlandsk og kan oversettes med nyeste/siste kurs eller nyeste/siste pris. Teksten i meldingen, som er skrevet på halvdårlig engelsk, er signert Frank. Navnet er ukjent for Larsen, men Frank går uansett rett på sak:

God morgen sir.

Jeg driver med litt undersøkelser, og vil gjerne sjekke litt informasjon.

Solgte du huset ditt i september 2016?

Solgte du huset for rundt 28 millioner?

Er det blitt solgt til et selskap kalt Glenneveien 7 AS? Et selskap som du kjenner svært godt?

Du bor fortsatt i huset. Hva var hensikten med transaksjonen?

Vennligst gi meg beskjed så snart som mulig.

Frank

Hvor har «Frank» fått opplysningene sine fra? Hvorfor spør han, og hvem spør han for? Hva er hensikten? Og hvem er egentlig denne Frank?

Den ukjente avsenderen stiller fire spørsmål. Og fastslår ett faktum: *Du bor fortsatt i huset.* Han må altså være godt orientert.

Bernt Aksel svarer ikke på meldingen, men den gir ham en følelse av ubehag. Blir han, Heidi og barna overvåket? Holdes huset under oppsikt? Er e-posten ledd i enda et forsøk på pengeutpressing? Han ser igjennom opptak fra overvåkningskameraene på eiendommen, men oppdager ikke noe uvanlig. Han undersøker videre, og en person som har sin daglige jobb på gården har noe å fortelle: – Jeg har to ganger lagt merke til en mann i skogkanten som observerer området her med kikkert. Begge ganger var han kledd i kamuflasjeklær. Men da vi gikk for å undersøke nærmere, ble mannen borte. På skogsveiene bak gården har det rett som det er stått fremmede biler, men noe mer vet vi ikke.

Opplysningene fører ikke til noe konkret, men er like fullt foruroligende. De føyer seg inn i rekken av Larsens egne observasjoner de senere årene, blant annet av fremmede som har fotografert eiendommen på avstand med kraftig telelinse – og en ukjent mann som plutselig en dag sto og stirret på ham gjennom kjøkkenvinduet. Da Bernt Aksel gikk ut for å undersøke, løp mannen av sted, iført arbeidsantrekk med logoen til Ski kommune tvers over ryggen. Ganske merkelig, for en kommunal medarbeider i normalt ærend ville ha ringt på døren, presentert seg og fortalt hva det gjaldt, ikke bare glant inn av vinduet og stukket av så fort noen viste seg. Da Larsen umiddelbart etterpå forhørte seg grundig i kommunen, fortalte forbløffede ansatte at ingen av deres folk hadde hatt oppdrag på hans adresse. Alle undret seg, og slik rant også denne saken ut i sanden.

Økokrim på banen – i all hemmelighet

Klokken 10:21 onsdag 31. mai 2017 tar livet til Bernt Aksel Larsen, Kåre Johan Smith og Compusoft-gründerne Jan og Øivind Lindstad en ny vending – uten at noen av dem aner det. På dette tidspunktet registrerer spesialletterforsker Nina Prestårhus Bjærke i Enheten for finansiell etterretning (EFE) en formell anmeldelse til Økokrim av mistenkelige transaksjoner mellom foretak som kontrolleres av de navngitte personene. Brunstad Christian Church blir også nevnt i dokumentet.

EFEs etterretningsfolk har gransket innhold og mønster i de aktuelle overføringene, og mener at «det er rimelig grunn til å undersøke om transaksjonene er gjennomført for å tilsløre midlenes opprinnelse eller på annen måte er et ledd i hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger».

Drøyt to uker senere, 16. juni, beslutter Økokrim statsadvokatembeter ved assisterende Økokrim-sjef Hedvig Moe å gjennomføre et såkalt saksinntak. Hennes innledende kommentar varsler at det innrapporterte forholdet blir vurdert som alvorlig: «Når det gjelder økonomiske straffesaker, skal enhetens begrensede ressurser først og fremst settes inn mot overtredelser av bredere samfunnsmessig betydning. Eksempler her er alvorlige brudd på offentligrettslig reguleringslovgivning, som skatte- og avgiftsunndragelser, verdipapirkriminalitet og brudd på konkurranseregler.»

Om den konkrete anmeldelsen fra EFE heter det: «Saken er av en slik størrelse og omfang at den bør etterforskes. Dens kompleksitet, verdiene som er involvert og det internasjonale tilsnitt tilsier at dette er en Økokrim-sak; et politidistrikt vil hverken ha tilstrekkelig kompetanse eller ressurser til å etterforske saken. På denne bakgrunn tas ovennevnte sak inn for videre etterforskning og mulig aktorering.» Av brevet fremgår det at Økokrim, «den sentrale enhet for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet», antar at de navngitte BCC-medlemmene gjennom en rekke transaksjoner i inn- og utland kan ha forsøkt å hvitvaske i alt 30 millioner euro, mer enn 300 millioner kroner. I Økokrims strengt interne papirer har alle fire fått status som *mistenkt*.

For utenforstående er det vanskelig å vite særlig presist hva som har utløst etterforskernes interesse for de anmeldte og deres transaksjoner med hverandre og trossamfunnet. Som i lignende saker er det likevel nærliggende å tro at det er den offentlige omtalen av antatt kriminell opptreden som har satt også disse hjulene i sving.

Faktum er at det har gått mer enn to år siden handlingene det skrives om fant sted. Det eneste som har skjedd i mellomtiden er at et par næringslivsaviser har begynt å skrive om dem, basert på innspill fra en selverklært storsvindler. Et tilbakevendende tema i omtalen har vært et antall påstått suspekke beløp og milliontransaksjoner etter salget av Lampenwelt i februar 2015. Da oppgjøret var mottatt, ble det foretatt både større valutavekslingstransaksjoner og oppgjør av mellomværende mellom flere parter. I tillegg ble det gjennomført større gavetransaksjoner. Noen av dem involverte BCC og ble utført av trossamfunnets bankforbindelse DNB. Alle disse overføringene ble i forkant gjennomgått i et eget møte med banken, som i en påfølgende e-post bekreftet at oppdragene ble vurdert som helt uproblematisk i forhold til gjeldende regler. Det virker lite trolig at DNB i kjølvannet av denne bekreftelsen skulle ha sendt et hvitvaskingsvarsel til EFE om sine egne transaksjoner – og at en melding med slikt innhold deretter ble liggende på EFEs bord helt til sommeren 2017 uten at noe skjedde.

En alternativ mulighet er at de sterkt mistenkeliggjørende oppslagene i DN og NRC Handelsblad, sammen med nederlandske påtalemyndigheters henvendelser i Van der Linden-saken, har fått EFE/Økokrim til å engasjere seg i saken på eget initiativ. En tredje og trolig mest nærliggende forklaring synes likevel å være at DNB, etter å ha lest de nevnte avisoppslagene, har fått nerver og sendt en uromelding til EFE to år etter at transaksjonene ble utført. Dette som en proaktiv handling i den nye situasjonen, og altså til tross for at de aktuelle overføringene i sin tid ble spesielt gjennomgått og forhåndsklarert av banken. I ettertid bekrefter Økokrim at det var medierabalderet – og overføringer av flere beløp, spesielt et på 17 millioner euro (cirka 142

millioner kroner) etter salget av Lampenwelt – som primært ga støtet til hele etterforskningen. I lys av de Van der Linden-inspirerte skriviene lenge etter at de godkjente handlingene fant sted, mente Økokrim at transaksjonsmønsteret kunne gi grunn til mistanke om hvitvasking. Første skritt ble å etterforske om de aktuelle millionene var fremskaffet og håndtert på lovlig vis, eller om det i bunnen kunne ligge en straffbar *primærforbrytelse* med påfølgende hvitvasking av utbyttet. Økokrim beskrev forholdet de skulle granske som «økonomisk utroskap mot BCC». Ifølge førstestatsadvokat Elisabeth Harbo-Lervik i Økokrim ble det gjennomført en grundig gjennomgang av alt dette, med etterforskningsskritt i flere land.

Psy-Groups kontakt med Ben van Wijhe

Mens Økokrim starter sitt langsiktige arbeid bak lukkede dører, ruller svertingen av BCC og tilknyttede personer videre. I juli 2017 er Emmanuel Rosen, den feilslåtte israelske TV-profilen som nå jobber for Psy-Group, på banen med en e-post til flere personer. Trolig er det snakk om nære kolleger og kontakter, for samtlige av mottagernes mailadresser ender på *@psy-group.com*. I et vedlegg refereres det fra to møter som er blitt holdt i Amsterdam «i nærvær av klient Ben van Wijhe, hans advokat Aldo Verbruggen og Jonathan van der Linden, tidligere finanssjef i BCC og nøkkelfigur i saken».

Dokumentet er ikke signert, men såkalte metadata tilknyttet meldingen angir at det er Rosen som har skrevet det. Senere fikk BCC tilgang på annen dokumentasjon som viser at både Rosen og en person ved navn Uzi var til stede. Hvem «Uzi» var, er ikke blitt bekreftet. Teksten i Rosens dokument innledes med en særdeles fargerik beskrivelse av BCC: «Kultens leder er Kåre Johan Smith. Nummer to er Bernt Aksel Larsen, dens økonomiske hjerne. K er sønnesønn av sektens grunnlegger, en norsk statsborger som definerer seg selv som «profet» og hevder å ha skrevet en bok som er viktigere enn Det nye testamentet. Hovedbudskapet: Like før verden går under vil Jesus vende tilbake til Jorden og kun ta med seg til Himmelen og evigheten de troende i sekten. De troende er forpliktet til å kvele alle følelser og instinkter: Du må ikke gråte, du må ikke rope, du får ikke lov til å ha seksuelle forbindelser, klær eller mat som ikke er grunnleggende [...] Vår klient, som ble født og oppdratt i sekten, og hvis barn fortsatt er der, forteller at han så TV for aller første gang da han var 28 år gammel.» *Vår klient* i denne forbindelse er ifølge dokumentet altså Van der Lindens nære medhjelper Ben van Wijhe. Det presiseres at Van Wijhe selv mener han ikke har hatt noe klientforhold til Psy-Group.

Ifølge møterefateret dreier all aktivitet i «kulden» seg om penger: Hver troende eller familie av troende må innbetale 2850 euro (26 745 kroner) i måneden. Medlemmer tvinges til å jobbe om kvelden/natten for å klare bidragene. De som ikke makter det, må bevise sin utilstrekkelighet overfor sektens ledere.

Slik fortsetter teksten, med påstander om familier som rives fra hverandre, frafalne medlemmer som straffes, barn som misbrukes seksuelt, bestialsk psykologisk press og medlemmer som i bunnløs fortvilelse tar livet av seg. Om lederne heter det at de boltrer seg med lystfartøyer og helikoptre – og skryter av at det er absurd å tro at de har betalt for noe av dette med sine egne penger.

– En del av det som sto i referatet er helt sammenfallende med det som ble skrevet i aviser som NRC Handelsblad her i Nederland, sier David Nooitgedagt. – Referatet antyder jo også at journalisten i denne avisen var interessert i å samarbeide, men jeg må understreke at vi ikke har

noen andre holdepunkter for et slikt samarbeid. Informasjonen som kom for dagen her var uansett direkte sjokkerende, ikke bare for oss, men også for våre advokater i Brandeis, forklarer Nooitgedagt.

Om Jonathan van der Linden kan man lese at «i åtte år var han sektens «finansminister» og drev imperiet av korrupsjon og tyveri [...] Blant annet styrte han en bank på Kypros som helte penger direkte ned i lommene på sektens ledere – alt står i dokumentene han kan legge frem. Da han på et tidspunkt ble innviklet i en romantisk affære, stjal han åtte millioner euro av sektens penger og forlot den. Han var overbevist om at de ville gi ham opp på grunn av alt han visste om det korrupte systemet, men sektlederne valgte å gå til krig mot ham. De anmeldte tyveriet til politiet, og han satt fengslet i fem måneder før han ble løslatt mot kausjon. Som svar bestemte han seg for å avsløre kultens virksomhet. Han er forberedt på å la seg intervjuer åpent og avsløre alt».

– Innhold og vinkling i dokumentet tyder på at Psy-Group er særlig opptatt av å rive ned BCCs omdømme i USA, sier Berit Hustad Nilsen. – Vi kunne lese at USA ble antatt å være et nytt satsingsområde for trossamfunnet vårt, da lokalmenigheter er etablert seg i flere delstater. Det står at «klientens advokat sjekker for oss om og på hvilke punkter det er mulig å anklage kultens aktivitet i USA. Målet er å få satt sektens ledere på det amerikanske finansdepartementets svarteliste». Det heter at «klienten har tusenvis av e-poster, korrespondanse, gjenparter av banktransaksjoner, videoklipp og filmede vitneutsagn fra kulten [...] I Nederland og Norge har to journalister skrevet om trossamfunnet i et års tid. I Nederland har Joep Dohmen publisert mer enn 15 artikler, og nå er han villig til å samarbeide med oss». Det gav en veldig merkelig følelse å lese alt dette og se hvor stor satsningen gjennom Psy-Group var, forteller Hustad Nilsen.

I teksten blir det slått fast at klienten har godtatt Psy-Groups forslag til handlingsplan, som i juni ble presentert over seks sider i dokumentet «Etterretning og påvirkning». I etterretningsfasen skal det i første rekke samles inn informasjon om to ikke navngitte personer («mål») utpekt av oppdragsgiveren. Arbeidet vil omfatte bruk av elektroniske søk og «boots on the ground», altså selskapets egne agenter. Med utgangspunkt i en «skreddersydd dekkhistorie» skal operatørene nærme seg de utpekte personene, etablere tillit og utnytte den til å nå sine mål. Innsamlet materiale skal «en dreven gravejournalist» bruke til å lage et fristende vinklet «narrativ om kultens kriminelle virksomhet (i første rekke de økonomiske forbrytelsene) og spre det gjennom effektive fremstøt på sosiale og tradisjonelle medier». Målet med oppdraget, som har fått kodenavnet Project Jones, er å påvirke amerikanske føderale myndigheter til å iverksette «en etterforskning som vil stanse BCCs virksomhet i USA og skape ringvirkninger i Europa».

I det som ifølge Psy-Group blir «en robust negativ kampanje» skal selskapet sette inn egne fagfolk med topp erfaring fra «narrativ-krigføring» under utfordrende og komplekse globale forhold. For å gi inntrykk av profesjonell kvalitet, presiseres det at påvirkningsbyrået ledes av «en elitegruppe av høyt rangerte offiserer fra en av verdens mest berømte etterretningstjenester».

Prisen for det hele blir 200 000 euro, cirka 1,9 millioner kroner etter aktuell valutakurs. 80 000 euro forfaller når klienten signerer forslaget («service order»), resten skal betales i ytterligere to avdrag. Som vanlig garanterer Psy-Group at alle selskapets aktiviteter vil bli utført «med forhøyet diskresjon og være helt adskilt fra klienten», som i dokumentet oppgis å være Ben van Wijhe. Noe han selv altså benekter å være.

En sleip pedofil jævel?

Sommeren 2017 flytter familien Larsen til London på ubestemt tid. Tidligere har Kåre J. Smith og hans kone Eva slått seg ned i Litchfield, en by med 8500 innbyggere i delstaten Connecticut på den amerikanske østkysten. Eva Helen, et av parets syv barn, har allerede bodd der i flere år med sin egen familie. Boligmarkedet i Connecticut fikk seg en alvorlig nedtur etter finanskrisen, og selv i 2017 er prisene fortsatt svært lave. Foreldrenes nye enebolig er av det romslige slaget med 584 kvadratmeter gulvflate, seks bad, en tomt på 31 mål og total prislapp på 8,7 millioner kroner (som må sies å være svært gunstig sammenlignet med prisnivået for en tilsvarende eiendom i et like attraktivt boligstrøk i Norge). Forflytningene til Storbritannia og USA er ikke avtalt spill, men blir av enkelte medier og iherdige kritikere straks utlagt som de søkkrike Smiths venner-toppenes felles flukt fra rettsforfølgelse og straff.

Van der Lindens forsvarer Aldo Verbruggen er straks ute og nører opp under denne fremstillingen. Tønsbergs Blad siterer ham blant annet med følgende uttalelse: «Jeg vet ikke grunnene til at Smith og Larsen emigrerte, men det er et merkelig sammen treff at de emigrerte samtidig, og at det sammenfaller med at de må vitne i saken mot Van der Linden. Med tanke på at Larsen ble gitt status som mistenkt da han ble avhørt, tror jeg ikke de gleder seg til avhørene. Vi har noen kompliserte spørsmål de må svare på. Kanskje de prøver å unngå det.»

Verbruggen legger til at han stadig får tips om tvilsomme forhold rundt menigheten: «Vi mottar mye interessant informasjon som til og med kan føre til at vi anmelder mulige forbrytelser gjort av BCC og medlemmer i trossamfunnet til kompetente myndigheter.»

Advokat Erling O. Lyngtveit, som representerer både Smith og Larsen i saken, avviser Verbruggens påstander som tøv og utflukter fra forsvarerens side – «et meningsløst spill med tid og ressurser.»

Faktum er at det ikke finnes grunnlag for flere avhør av Larsen. Når det gjelder Smith, har han tilbudt seg å komme tilbake til Follo tingrett for å gjennomføre vitneavhøret han tidligere har vært lovlig forhindret fra å stille opp i. Norske rettsmyndigheter mener at det etter flyttingen vil være juridisk korrekt å foreta avhøret av ham i USA i stedet. Og slik blir det.

Selv om Larsen har fått formell bopel i Storbritannia, tilbringer han og medlemmer av familien fortsatt deler av sommeren på slektens eiendom på Ytre Tronderøya på Sørlandet. Roen forstyrres fra tid til annen av krasse utspill fra Tønsbergs Blad og Johan Velten, et tidligere medlem av menigheten og nåværende Facebook-venn av Ben van Wijhe og Oscar Floor. Velten er næringsdrivende i Oslo og markedsfører seg som organisasjonskonsulent og spesialist på «utvikling av forpliktende samspill, medarbeiderskap og lederskap med vekt på selvinnsett, ansvarlighet og felles mål.» Han er medeier og styreleder i selskapet Teamwork Organisasjonsutvikling AS.

Larsen har aldri truffet Johan Velten, men kjenner godt til ham fra mange års offentlige angrep på BCC, Kåre Smith og etter hvert også ham selv. I 2002 utgir Velten en bok han kaller «Ansatt av Gud» (utvidet og gjenutgitt i 2016), et 250 siders frontalangrep på nær sagt alle sider av trossamfunnet, dets ledelse, struktur og innhold. Om ledelsen sier han at «som samfunn har Menigheten alltid blitt eneveldig styrt av en enkelt, eller et fåtall personer. Makten har de sikret seg gjennom egen innsats, og deres nådeløse herjinger med medlemmene utelukker at Gud kan være toppsjefen for denne virksomheten. Toppsjefen er den som har lyktes best i å tilrane seg makten og

uskadeliggjøre dem som eventuelt kunne utgjøre en trussel». Få kan være i tvil om at det er Kåre J. Smith han i senere år har tillagt rollen som maktræner og uskadeliggjørere.

Velten er heller ikke nådig i sin beskrivelse av hvordan kvinner blir behandlet i menigheten: «Møtene gjenspeiler i sterk grad det rådende kvinnesynet: «kvinnen blir frelst gjennom sine barnefødsler.» Dette medfører at den eneste sikre inngangsbillett til paradiset for en kvinne, er å få så mange barn som mulig. Det forutsetter jo at man er gift og fertil. Ugifte kvinner har en mulig utvei gjennom å leve selvutslettende og oppofrende. Jevnlig bekjennelse av sin dype elendighet på møtene kan også være et bidrag i riktig retning.» I tillegg til egne bokutgivelser er Velten stadig velkommen til å benytte Tønsbergs Blads spalter som utskyttingsrampe for nye verbale bredsider.

Johan Velten forlot menigheten i 1971, da den var på sitt mest restriktive og innadvendte. Da var han 24 år gammel. Larsen mener at Velten etter mer enn 45 år på utsiden ikke har peiling på forholdene i dagens trossamfunn og har kjørt seg fast i for lengst misvisende vrangforestillinger. Velten hevder på sin side at medlemmer også i senere år er blitt utsatt for grove overgrep som dysses ned for ikke å skade menighetens omdømme og ledelse. I en nylig utgitt bok nummer to hevder han at dagens medlemmer «sitter i en treleddet felle, den åndelige, sosiale og økonomiske fellen». Velten er en besk kritiker også av det han kaller «sektledernes stormannsgale byggeprosjekter», og hevder at «forsamlingen er forvandlet fra å være et åndelig fellesskap til å bli et eiendomsselskap, med den mest finurlige forretningsmodellen vi har sett. Et av Machiavellis råd i boken «Fyrsten» var at du skal tale som om du er gudfryktigheten selv, men være en rev. Folk flest tror det du sier og forstår ikke hva du gjør».

Sommeren 2017 får Velten mye oppmerksomhet i Tønsbergs Blad rundt den nye boken sin, som han har kalt «Spor». Ifølge avisen tar Velten her «et tøft oppgjør med Smiths venner». Larsen er mindre imponert, og skriver et blogginnlegg med tittelen «Uten spor av troverdighet». I tillegg til å ha hengt ut diverse personer i boken, har Velten nå begynt å trekke frem Bernt Aksel Larsen i avisinnleggene sine. Samtidig har han økt kaliberet på skytset sitt til et temmelig voldsomt nivå, spesielt i sosiale medier. Et særlig grovt eksempel er nettopp blitt avdekket når BCCs pressetalsperson og påtroppende styreleder Berit Hustad Nilsen ringer Bernt Aksel på Tronderøya 1. august og forteller om en minnebrikke hun har fått overlevert. Hun beskriver innholdet som «veldig graverende» for ham og mener at Bernt Aksel bør se det så snart som mulig. De avtaler å møtes hos ham, og så setter hun seg i bilen og kjører de 32 milene sørover fra Oslo. Hustad Nilsen husker godt omstendighetene rundt det som skjedde:

– Jeg ble oppringt av en person som sa han hadde lest noe veldig alvorlig på nettet om flere medlemmer i BCC, deriblant Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen. Han var vel mildt sagt sjokkert, og mente jeg som styremedlem og pressekontakt burde se dette. Han ville ikke sende det til meg digitalt, men sa at han kunne levere det på en minnebrikke. Da jeg åpnet innholdet og leste ble jeg først sjokkert, deretter kvalm. Og da jeg fikk summet meg litt, ble jeg vel mest rasende over å lese slike grove beskyldninger og en slik omtale av mennesker jeg kjenner godt. Det verste var påstandene om at Larsen skulle være en barneovergriper. Jeg skjønnte at dette var alvorlig og sannsynligvis konstruert for å sverte Larsen. Som styremedlem i BCC så jeg det som min plikt å ta tak i dette med en gang. Hvis slike påstander får bli stående uimotsagt kan det gjøre ekstremt stor skade, så jeg varslet øyeblikkelig Larsen om hva som faktisk ble diskutert i de mørke krokene på nettet.

Når han åpner minnebrikken på PC-en sin, ser Larsen at den inneholder flere hundre sider med dialoger som har utviklet seg over lengre tid i to lukkede miljøer på internett. Det ene,

representert ved dialoger på Facebook Messenger, omfatter utvekslinger mellom Johan Velten og fire–fem innvidde personer. Det andre miljøet har form av en hemmelig gruppe på Facebook som teller rundt hundre «eks-smithevenner.» Navnene deres står på en liste samme sted. Flere av disse personene er tidligere kilder til beske utfall mot BCC i Tønsbergs Blad og har vært svært aktive også overfor andre medier både i Norge og Nederland.

Den hemmelige gruppen er ment å være strengt fortrolig og forbeholdt brukere som først er vurdert av personer i kretsen rundt Oscar Floor. Nå har en person altså valgt å laste ned og bringe innholdet videre til Bernt Aksel Larsen via omveier. Ikke helt uten ironi kan det være Velten selv som har åpnet for at informasjon kan havne på avveier. I en offentlig diskusjonstråd i forbindelse med hans siste opptreden i Tønsbergs Blad er det nemlig en som klager over at avisen har lagt artiklene bak betalingsmuren sin. Velten ønsker at flest mulig får med seg innholdet, poster derfor sitt eget passord i full offentlighet og oppfordrer den interesserte til å bruke det for å få fri tilgang til stoffet. Det han sannsynligvis ikke tenker over, er at i 2017 har nettavisene begynt å bruke Facebooks innloggingssystem for å bekrefte identiteten til sine egne brukere, slik at man slipper å huske så mange forskjellige passord. Men når kontoene er forbundet med hverandre på denne måten, betyr det at Velten i praksis gir full adgang både til sin egen Facebook-konto og alle andre nettsteder som er linket mot denne.

For ordens skyld må det innskytes at det ikke er dokumentert at Velten hadde linket sin Facebook-bruker på denne måten, men den alternative muligheten er heller ikke særlig smart. Det går ut på at Velten kan ha brukt samme brukernavn og passord på flere ulike nettsteder og samtidig latt være å bruke såkalt multifaktor-autentisering, det vil si at man i tillegg til passordet skriver inn flere bevis for sin identitet. Først når systemet har godkjent alt dette, slipper man inn. En slik forholdsregel regnes som «barnelærdom» for internettbrukere med sans for sikkerhet. Uansett hva omstendighetene var, så åpnet Velten i praksis muligheten for mange til å laste ned konfidensielt materiale, inkludert det som fant veien til BCC-ledelsen. Berit Hustad Nilsen vet ikke hvordan materialet er skaffet til veie, men alarmerer altså Bernt Aksel Larsen med det samme hun har sett det.

For ham er det som kommer frem på skjermen mildt sagt utenom det vanlige. Med grove penselstrøk og grelle farger males det portretter av fremtredende personer i BCC. De minst flatterende bildene er av ham selv, profilert som seksuell overgriper – en «pedofil og sleip jævel», som ifølge teksten er politianmeldt og snart skal kastes på glattcelle til jubel fra deltakerne på gruppen. Påstandene er fremsatt uten forbehold. Tøff kost selv for en som lenge er blitt beskyldt for det meste. Nytt av året er det altså at Bernt Aksel i tillegg til å være en kristen spekulant med skitne motiver også er avslørt som seksuell misbruker av barn. *En sleip pedofil jævel.*

Det er Johan Velten som fører an i ekkokammeret på Messenger, godt supplert av Oscar Floor, mannen som refererte direkte til Van der Linden og lot ham sekundere advokatene sine fortløpende mens de avhørte Bernt Aksel Larsen i Follo tingrett tidligere på året. – Å lese innholdet på minnebrikken var et dobbelt sjokk for meg, forteller Larsen. – De vanvittige beskyldningene var jo i seg selv ille nok, men det som var nesten enda verre var at det fantes et helt konspirasjonsmiljø rundt dette. Personer som hadde figurert i den offentlige debatten og tilsynelatende var rasjonelle mennesker, kastet seg inn i konspirasjonene på denne hemmelige nettsiden og fyrte hverandre opp. Disse menneskene må jo ha skjönt svært godt at beskyldningene var rent tull, men de valgte altså likevel å delta i galskapen. Det var absolutt ingen grenser for hva man kunne påstå om lederne

i BCC, det virket som om den som kom opp med den groveste påstanden var den som fikk mest anerkjennelse, sier Larsen.

Velten er åpenbart klar over at det er brennbart materiale som produseres bak lukkede dører på nettet. Overfor en person han ønsker å rekruttere som medlem forklarer han: «Det er en opptaksprosedyre for å sikre at det ikke er infiltratører som kommer inn. Mye som luftes er superhemmelig, av hensyn til etterforskningen og av hensyn til den enkeltes helse og velvære. Veldig bra folk!»

Kvalmende lesning

Bernt Aksel leser høyt fra innholdet på minnebrikken for sin kone Heidi. Begge føler vemmelse. Av materialet fremgår det blant mye annet at Johan Velten lenge har vært i dialog med en navngitt kvinne som ønsker å politianmelde en kjent, men til å begynne med anonymisert BCC-profil for overgrep mot en mindreårig jente. Når han ser kvinnens navn, vet Bernt Aksel at han aldri har møtt henne og heller ikke aner hvem hun er eller hvilket barn den angivelige menighetslederen skal ha misbrukt.

Han leser videre, og ser at innholdet i meldingene blir mer konkret: Oppildnet av Velten, som også låner henne penger mens den skriftlige dialogen utvikler seg, røper kvinnen til slutt navnet på den påståtte overgriperen – ingen ringere enn kristenprofilen *Bernt Aksel Larsen*. Veltens reaksjon når navnet omsider kommer frem, er euforisk: «Så fantastisk om du klarer å bidra til at den sleipe jævelen blir tatt! Han er på vei til å flykte til England. Dette er en hastesak! Klarer du dette skal du forgylles!!!!!! [...] Nå fikk jeg mange rare reaksjoner. Helt absurd: begeistring over at det faktisk er den nest største kveita du har fått som fast fisk. Jeg bruker sjeldent banningsord, men nå må jeg si: dette er faren tute meg bra! Anmeldelse innlevert? Og neste akt: henting på Brunstad i uniformert bil? Der ser du – klarte ikke banninga; faen tute skulle det være.» Dagen etterpå utdyper han gleden: «Så fint at det er BAL. Hadde vært enda bedre med KJS, men det kan komme nye kapitler i dette drama. Vet du om det kan være flere han har forgrepet seg på?»

Velten skriver at målet hans er «å ta rotta på hele skiten». Kvinnen han viser til som sannhetsvitne hevder å sitte på mange bevis, deriblant lydopptak og et håndskrevet brev der Larsen skal ha tilbudt den lille jenta penger mot at hun holder kjeft. Velten spør tilsynelatende aldri om å få se noen av de påståtte bevisene mot Larsen og minst en annen BCC-profil som etter hvert også trekkes inn i fortellingen. På nettsidene fastslår Velten likevel at det foreligger «knallsterke bevis i to stygge overgrep under opprulling som angår to av toppene i BCC». Senere blir kvinnen mer konkret og hevder at den andre som har forsynt seg seksuelt av mindreårige barn er forstander Kåre J. Smith. Velten skriver: «Tenkte meg at det kunne være Kåre Smith, han har lært av faren og er akkurat like sleip som ham. *En slimål*.»

På det lukkede forumet hevder kvinnen at de påstått pedofile «toppene» skal pågripes på det kommende sommerstevnet på Brunstad, altså med flere tusen medlemmer av menigheten til stede. I en kommentar gir Johan Velten uttrykk for et øyeblikks medfølelse med Smith og Larsens nærmeste når arrestasjonene finner sted, og skriver om «livskrisen dette vil medføre for overgripernes barn og øvrig familie. Innen Smiths venner finnes det ingen kompetanse på dette området. Rutinen er jo at alt som er vanskelig håndteres med livsløgn. Dette blir ille. Jeg antar at de går til pågripelse neste lørdag. Da kan de holde de på glattcelle til mandag, før de fremstilles for varetektsfengsling.»

Når den aktuelle lørdagen kommer, viser flere kommentarer i den lukkede Facebook-gruppen at det har bygd seg opp store forventninger: «Er det bare jeg som ikke har seier over nyskjærigheten eller er flere spente på dagen i dag??? Jeg våker jo over Tlf som om det skulle vært et barn! Så ekstreme utolmodig og hevnlysten (har ikke seier der heller). Så blir jo reint ukonsentrert her jeg sitter!» skriver en av de godkjente deltagerne på nettstedet. En annen slipper fantasien løs: «Men de toppene i SV e så J... Gjenstridige, derfor det tar så laaaang tid, de må vel jakte de opp helt på loftet i brakke 1!! Og der gjemmer de seg bak gamle teltduker og all slags fa..skap! De må sikkert hente hele beredskapstroppen for å få lagt en J.... Pedo-broder i håndjern, ha ha ha :-)) :-)) har sett det for meg i hele dag.» Kommentaren er pyntet med mange smilefjes.

Når politiet likevel ikke rykker inn på Brunstad for å legge BCC-profilene i jern foran øynene på menigheten, kommer det fantasifulle forklaringer på hvorfor klimaks lar vente på seg. For det vil jo skje, helt garantert!

Mens han er i gang på nettet, nører Johan Velten opp under et gammelt rykte om at forstander Kåre Johan Smith har «en hemmelig datter» født utenfor ekteskap. Diskusjonen tar fyr i den grad at Velten ber forumets administrator om å stramme inn litt for å sikre at omtalen ikke havner utenfor gruppen. Etter hvert hevder Velten å ha fått vite mer om den påståtte skandalen: «Jeg har undersøkt litt og fått bekreftet fra flere kanter at [navn på kvinne] fikk en datter med Kåre Smith rundt 1990. Datteren heter [navn] og er oppvokst på [sted]. Jeg anser derfor at det er tilstrekkelig bekreftet at dette er riktig.» Deretter sender Velten angivelig en Facebook-melding til den navngitte moren til den påståtte datteren. Han siterer aldri noe svar fra noen av dem, men ryktet om det hemmelige farskapet lever videre i blankpusset utgave.

Så snart Bernt Aksel Larsen har kommet seg igjennom det omfangsrike materialet på minnebrikken, sender han en e-post til Johan Velten med kopi til redaktør Sigmund Kydland i Tønsbergs Blad. Av egen erfaring vet han at negativ informasjon kan være falsk eller manipulert. Derfor vedlegger han hele tekstinnholdet og ber Velten om en kommentar, er dette virkelig hans verk? Velten svarer ikke. I stedet anmelder han Larsen for å ha brutt seg inn i PC-en hans. Allerede samme dag blir anmeldelsen henlagt av politiet «fordi det antas ikke å være rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold». Politiet finner det unødvendig å kontakte Larsen om saken.

Larsens advokat Erling O. Lyngtveit anser Veltens aktivitet som svært alvorlig. Han advarer Larsen om at når man utsettes for denne type beskyldninger er veien til glattcella ofte kort, uansett om man er skyldig eller ikke. Og har man først havnet der, kan prosessen for å få renvasket seg være lang og ressurskrevende. Derfor ber han Larsen ta saken på største alvor. Lyngtveit følger opp med å sende et brev til Velten på Larsens vegne. Fortsatt er det lenge taust fra Veltens side. Til slutt bekrefter han likevel at det lekkede materialet på minnepinnen er ekte, før han legger til at han bare har forsøkt å hjelpe kvinnen som fremsatte de ekstreme beskyldningene. Han påstår å ha god greie på overgrepssaker, og hevder at kvinnen har fremstått som så troverdig at han har hatt full tillit til hennes forklaring. Så legger han til at han på bakgrunn av e-posten fra Larsen 1. august «umiddelbart forstod at dette var rene fantasifortellinger. Etter å ha satt henne under press, fikk jeg hennes erkjennelse allerede neste morgen. Jeg tok da initiativ til å få henne inn i psykiatrisk behandling». Selv hører ikke Larsen et ord fra Velten. Ingen unnskyldning for at han uten forbehold hadde hengt ham ut for noe av det mest motbydelige et voksent menneske kan bli beskyldt for. Ikke ett ord noensinne.

– Det er et kjent fenomen at enkelte mennesker som er under stress eller er i psykisk ubalanse kan trigges av nyhetsbildet og historier som er veldig oppfokuset i mediene, sier Anne Lea Krarup Nielsen. – De blir inspirert av saker som kan rettferdiggjøre deres egne fantasier og ser muligheter til selv å få oppmerksomhet. Det kan i dette tilfellet se ut som at grove påstander, som ble gjentatt i media sommeren 2017, har trigget mennesker som ikke har noe med sakene å gjøre til å komme med lignende grovt løgnaktige påstander. Det skremmende er ikke at det finnes syke mennesker, men heller det faktum at ressurssterke mennesker er villige til å være med på konspirasjonsteorier som dannes på et slikt grunnlag.

Larsen er glad for å ha Lyngtveit som støttespiller. I en tilbakeskuende betraktning noen år senere skriver han at «å engasjere advokat er noe av det smarteste jeg har gjort. Det er også noe av det jeg er blitt mest kritisert for. En utbredt holdning ser ut til å være at en som ikke har noe å skjule ikke trenger å gjemme seg bak en advokat. De som har denne holdningen har selv neppe opplevd å bli utsatt for usanne beskyldninger, pengeutpressing, trusler og vold. For meg handlet dette ikke først og fremst om min rettssikkerhet, det dreide seg minst like mye om min og familiens fysiske sikkerhet».

«Skam dere og stans løgnfabrikken!»

Etter at det falske og tidligere hemmeligholdte materialet om Larsen og andre BCC-profiler er blitt lett tilgjengelig, dukker det opp flere steder ute på nettet, deriblant det hurtig etablerte *smithsleaks.simplesite.no*. Når den etter hvert forsvinner igjen, er noe av årsaken at en IT-kyndig person hjelper en av flere kvinner som på den lukkede Facebook-siden feilaktig ble omtalt som overgrepsoffer. Da påstanden ble offentlig kjent, ble hun fortvilet og opplevde det som en svær belastning at navnet hennes var blitt brukt i en slik sammenheng. Den IT-kyndige vennen hennes kontaktet operatørene av nettstedene der materialet var lagt ut, og fikk det fjernet.

Selv gjør Johan Velten tilsynelatende ingen ting for å avsanne de løgnaktige beskyldningene om seksuelle overgrep som han ved en flause har gjort til allemannseie. Snart blir Larsen kontaktet av TV2, som vil ha hans kommentar til å bli hengt ut offentlig som pedofil. I tillegg blir både han og andre BCC-profiler heftig kommentert av folk som åpenbart uten forbehold sluker svineriet de finner på nettet. Ordvalg og tone blir som man kan forvente. Et sted blir Kåre Smith og noen tidligere ledere omtalt som «de gamle sadistene». På en annen plattform står det: «Så mye ondskap visste jeg knapt at det fantes, som det jeg har hørt om her!!!»

Nå føler Bernt Aksel seg berettiget til å ta til motmæle mot de sjikanøse angrepene Johan Velten, Oscar Floor og andre tidligere BCC-medlemmer har rettet mot trossamfunnet, ham selv og andre på sosiale medier. Han er tydelig opprørt og langer ut i en serie ytringer på bloggen sin. Den siste setningen i det avsluttende innlegget oppsummerer hans syn på virksomheten: «*Skam dere og stans løgnfabrikken!*»

I et tilsvarende svar får på trykk i Vårt Land beskriver Johan Velten kommentarene fra Larsen som «gjørmebryting». Så snur han saken trill rundt og mener at Larsen i stedet for å imøtegå de falske og uhyrlige beskyldningene mot seg burde ha irettesatt vedkommende som hentet ut materialet fra de lukkede nettsidene. Dette kommer altså fra mannen som helt løgnaktig og uten å beklage ett ord av det har spredt rykter om Larsen som seksuell voldsutøver mot mindreårige.

Men Velten har flere mål i siktet, og fyrer av en ny bredside mot det han kaller Kåre Johan Smiths maktovergrep: «Han tilranet seg makten i forsamlingen på begynnelsen av 1990-tallet med en brutalitet som savner sidestykke i nyere norsk historie [...] For mange gikk livet i stykker og i ettertid er de blitt hånet og foraktet av lederne i Smiths venner. Maktovergrepene var så graverende at jeg vil minne Kåre Smith om disse resten av mitt liv [...] Folk blir lurt til å tro at BCC er den eneste virkelige kristne menigheten i verden, og at å forlate Smiths venner vil føre til fortapelse. Dette gir så stor uro og helvetesangst hos enkelte at de blir psykisk syke. Skremselspropagandaen som barn og unge utsettes for blir en bagasje de fleste bærer med seg hele livet. Forkynnelsen i seg selv er et overgrep mot barn og unge, og burde bli en sak for Barneombudet, helsemyndighetene og Kulturdepartementet.

Jeg har fått flere advarsler om hvilke farer jeg utsetter meg for med min kritikk av Kåre Smith. En «broder» sendte meg denne advarselen på SMS: «Dersom jeg var deg, ville jeg omgående ha kastet meg på kne og tryglet Gud om tilgivelse, så jeg ikke brått blir revet bort.» Her kan man høre helvetesangsten i bakgrunnen – og dette fra en godt voksen mann.»

Velten gjentar også den inngrodde beskyldningen om at «både Kåre Smith og Bernt Aksel Larsen har blandet sammen privatøkonomi og menighetens økonomi og med det er blitt meget velstående». I et senere innlegg hevder han at de to har bygget opp et så komplisert system med mer enn 450 selskaper rundt om i verden at det til forveksling ligner store kriminelle nettverk. Påstanden er påfallende lik det som omtrent samtidig publiseres på nettstedet bcccult.com, opprettet og driftet av Psy-Group. Velten, som også har beskrevet Smith som «den selvutnevnte profeten – en hyrde som flår sine får», hevder at hans stadige skrivelser ikke har noe med hevn å gjøre, men heller dreier seg om moralsk indignasjon – og vemod.

Larsen avviser enda en gang påstanden om økonomisk samrøre som blank løgn, og skriver på bloggen sin at «å vie ekstremister som Johan Velten oppmerksomhet egentlig har svært lite for seg. Personlig ville jeg heller brukt kveldene på å se maling tørke. Det er langt mer interessant og meningsfylt».

Larsen gjør seg noen mer prinsipielle refleksjoner rundt det han opplevde sommeren 2017: – Ville det være mulig å drive på slik som Velten gjorde hvis det handlet om andre enn medlemmer av en religiøs minoritet, spør han retorisk. – Og ville media reagert på samme måte dersom profiler i et politisk parti eller en sportsklubb ble utsatt for slike ekstreme falske beskyldninger? Jeg tror ikke noe menneske med et snev av ærlighet i seg ville svart ja på dette. Velten og miljøet rundt ham kunne drive på slik de gjorde fordi det var blitt offentlig akseptert å mobbe BCC-ledelsen. Tønsbergs Blad hadde i flere tiår stilt seg fram som mikrofonstativ for alle og enhver som hadde noe å kritisere BCC for. Det faktum at flere av kildene etter hvert ble avslørt som hardbarkede kriminelle, svindlere og overgripere synes ikke å ha ansporet til det aller minste av selvkritikk i avisen. Så lenge det var «Smiths venner» som var målet, tok Tønsbergs Blad mer enn gjerne rollen som offentlig gapestokk, sier Larsen.

Gamle sår rives opp

I mer enn 30 år har Tønsbergs Blad og BCC hatt et anstrengt forhold til hverandre. Redaksjonens kritiske søkelys har dvelt ved menigheten på Brunstad og dens ledelse i form av reportasjer, intervjuer med avhoppede medlemmer og trykking av innlegg som går i strupen på trossamfunnet. Alt har ikke vært like solid fundert. Et tidlig eksempel er fra februar 1993, der en familiefar i Stokke

i Vestfold i et godt synlig oppslag på forsiden hevder at «Smiths venner vil knekke meg». I en overskrift inne i avisen slår han fast at «Smiths venner har hjernevasket og bortført datteren vår».

Mannen som uttaler seg er tidligere medlem av menigheten, og barna hans har vokst opp i den. Nå har den ene datteren rømt til en onkel i Østfold. Avisen har oppsporet henne, og i et intervju forteller jenta at hun er livredd faren fordi hun har fortsatt som medlem mot hans vilje. Farens versjon er en helt annen: «Smiths venner er ute etter å knekke meg både fysisk og psykisk og, sånn som jeg ser det, har de nå rett og slett bortført datteren min etter å ha hjernevasket henne over lengre tid. En 16 år gammel jente flytter ikke bare hjemmefra på denne måten.»

Representanter for menigheten oppsøker avisens redaktør. De vet at det ligger en familietragedie bak det som har skjedd, og ønsker ikke å brette ut de opprivende detaljene. I stedet forsøker de å forklare at jentas far «av svært graverende årsaker» ikke er troverdig. Men de snakker for døve ører og må forlate redaksjonen med uforrettet sak. Først flere år senere kommer de heslige realitetene for dagen. Da orker to av jentene i familien ikke mer, tar mot til seg og går åpent ut med sin beskrivelse av hvordan faren gjennom år både har forgrepet seg på dem og terrorisert familien. Politiet reagerer. Det blir rettssak med fellende dom som faren anker. Når Gulating lagmannsrett har ferdigbehandlet anken i januar 2001 lyder den endelige dommen på seks års fengsel og inntil fem års sikring. I tillegg må faren betale hundretusener av kroner i oppreisning til barna sine. Selv mange år etterpå blir rettsdokumentenes gjengivelse av overgrepene beskrevet som kvalmende lesning.

Etter at saken er endelig avsluttet, sier datteren som søkte tilflukt hos onkelen i Østfold at Tønsbergs Blads manglende kildekontroll og vilje til å lytte til menighetens folk førte til at avisen hjalp en overgriper av verste sort til fortsatt å forfølge et av sine ofre. «Det minste jeg forventet var en unnskyldning, men jeg hørte aldri noe som helst», fastslår hun.

På sensommeren 2017 river avisen gamle sår opp igjen. Utgangspunktet er et innlegg på Facebook der den yngste av de to søstrene som i sin tid meldte faren til politiet, nå forteller at også bestefaren deres var med på overgrepene da jentene var små. Dessuten hevder hun at ikke navngitte ledere fra menigheten var til stede på et møte tidlig på 1990-tallet der bestefarens ugjerninger ble diskutert, og hvor det ble anbefalt å ikke gå til politiet med saken, men i stedet feie den under teppet.

30. august fyller Tønsbergs Blad forsiden med et stort bilde av en smilende Kåre J. Smith i avslappet positur iført rosa skjorte og med den ene hånden hvilende på magen. I en ledsagende overskrift med fete bokstaver fastslår avisen at «Verdensleder Kåre Smith i BCC var på møte der overgrep ble dysset ned».

Oppslaget synes ille for Smith, som på det aktuelle tidspunktet cirka 25 år tidligere ikke var verdensleder, men ganske nyvalgt medlem av BCCs styre. Leser man mer enn bare overskriften, viser det seg at det ikke er den misbrukte jenta som navngir Smith og trekker ham inn i saken. Det gjør derimot et tidligere menighetsmedlem som deltok på det aktuelle møtet, og som avisen har snakket med. Fra tidligere har denne kilden en dom på seg for fremsettelse av feilaktige og grovt injurierende påstander i en annen sak, som ble pådømt i Tønsberg byrett.

Andre med førstehånds kjennskap til møtet på 1990-tallet avviser beskrivelsen av det som skjedde, og synes det er trist at eks-medlemmet «på ny kommer med helt feil informasjon». BCC ved styreleder Berit Hustad Nilsen bestrider også fremstillingen: «Vi vet at faktabeskrivelsen i denne saken dessverre ikke er korrekt.» I en separat kommentar går storesøsteren til hun som

skrev Facebook-innlegget enda lenger: «Sannheten er at dagens BCC-ledelse pushet kraftig på for at saken med farfar tvert imot *skulle* anmeldes.» Hun legger til at når en avis velger å rippe opp i en så alvorlig sak fra fortiden, bør den i det minste sørge for å sjekke kildene sine og sikre sannhetsgehalten i det som kommer på trykk. Selv om Tønsbergs Blad har en fortid å tenke på når det gjelder nettopp denne saken, har avisen klart å fylle 90 prosent av enda en forside med negativt innhold om BCC, og i en bildetekst under Kåre J. Smiths blide fjes slå fast at den nåværende verdensleder visste om seksuelle overgrep mot medlemmer i menigheten og valgte å beskytte overgriperen. Det er ikke sant.

Pressen som shariadomstol?

Tønsbergs Blads reservasjonsløse og feilaktige uthenging av Smith opprører Bernt Aksel Larsen. I en kommentar på bloggen siterer han et utsagn han nylig har lest i en annen avis: «Norsk presse minner tidvis om en shariadomstol. Skadeomfanget er uinteressant. Det er den moralske harmen i journalisthertet som avgjør om her skal steines eller ikke.»

Formuleringen stammer fra en kronikk i Aftenposten skrevet av frilansjournalist og mediekommentator Anki Gerhardsen. For egen regning legger Larsen til: «Sjelden har jeg sett et sitat som passer bedre på den form for journalistikk som Tønsbergs Blad bedriver». I et tilsvarende svar i egen avis bekrefter redaktør Sigmund Kydland at det er en broket historie og et tidvis anstrengt forhold mellom Tønsbergs Blad, Bernt Aksel Larsen og Smiths venner. Så vifter han vekk Larsens reaksjon som «preget av omgangen med ssvovelpredikanter» og lar avisens helsides påstand om at Kåre Smith beskyttet en seksuell overgriper bli stående.

Et søk i arkivet viser at Tønsbergs Blad siden slutten av 1980-tallet har hatt flere hundre saker på trykk om Brunstad Christian Church. I et tilbakeblikk minnes Bernt Aksel 2013 som et år med særlig mange store, negative og useriøse oppslag. Men det stoppet ikke der:

– I februar 2014 slo Tønsbergs Blad opp en angivelig kjempesak der forsiden var dominert av bilder av Kåre og meg og overskriften «Smiths venner-topper beskyldes for svindel i USA», sier Larsen. – I teksten ble vi beskrevet som «å være del av et kriminelt syndikat som skal ha tilrøvet seg millioner av kroner» gjennom tapping av et amerikansk selskap. Avisen siterte en part i en rettskonflikt i USA, og som vanlig hadde ikke avisen brydd seg med å kontrollere sin kilde. Vedkommende var en tidligere ansatt i oljeserviceselskapet Cascade Tanks i Colorado, der Kåre og jeg flere år tidligere hadde vært inne på eiersiden. Mannen var i realiteten blitt behandlet ekstremt gunstig og hadde blant annet fått et 25 prosents eierskap i selskapet for en symbolsk sum på 500 euro. Cascade gikk bra i en årrekke. Men så, lenge etter at Kåre og jeg hadde trukket oss ut, begynte markedet å svikte, og da viste det seg at denne ansatte hadde laget et omfattende økonomisk rot i selskapet og begått underslag på toppen av det hele. Da alt dette ble oppdaget, fikk han sparken og ble stilt for retten. Reaksjonen hans var å gå til motsøksmål og spre løgnaktige beskyldninger om Kåre og meg i media i et forsøk på å presse fram en løsning for seg selv.

– Etter et rettslig forlik i august 2014 trakk han tilbake samtlige beskyldninger, som han innrømmet var framsatt med overlegg og på falskt grunnlag. I et brev til Tønsbergs Blad skrev han blant annet at «Jeg vil overfor Bernt Aksel Larsen, Kåre J. Smith samt de øvrige personer som er nevnt i avisens artikler, sterkt beklage at jeg gjennom mine uttalelser og påstander har vært årsak til at de er blitt framstilt i et uriktig og svært dårlig lys.»

– Dementiet var uten forbehold, men til liten hjelp for Kåre og meg. Skaden var jo for lengst skjedd ved at Tønsbergs Blad i artikkel etter artikkel hadde innprentet bildet av oss som storstilte svindlere i et kriminelt syndikat. I en kommentar til avisen skrev Kåre Smith: «Det burde dere beklage. Dere setter jo i gang og skriver som om vi skulle være verdens verste skurker.» For egen regning karakteriserer Bernt Aksel Tønsbergs Blad som *skammens avis*.

Også denne saken berører temaet ytringsfrihet, en av de viktigste og mest grunnleggende rettighetene i ethvert demokrati. Som en av stadig flere observatører har Bernt Aksel Larsen sett med økende bekymring på hvordan den forvaltes også i et så fritt og åpent samfunn som det norske. For pressen er ytringsfriheten en svært viktig rettighet, men den medfører samtidig et tungt ansvar. Overfor minoriteter som ofte er utsatt for fordommer og misoppfatninger er det for eksempel spesielt viktig at pressen bruker ytringsfriheten til å formidle fakta og spre innsikt og forståelse. På dette området kan det sprike stygt mellom fagre ord og faktisk handling. Institusjoner med stor definisjonsmakt, som presse, radio og TV utvilsomt er, kan fort ende opp med å misbruke ytringsfriheten til polarisering og mobbing. Når media dermed benytter ytringsfriheten til ensidig å formidle påstander som bygger opp under dommene, tilsynelatende uten å undersøke fakta, blir det ekstremt belastende for minoritetene som rammes. Dessverre vil nok den jevne leser eller seer, dersom de i det hele tatt registrerer slagsiden i formidlingen, tenke at dette angår ikke meg, og trekke på skuldrene. Dette er illevarslende, mener Larsen:

– Realiteten er at behandlingen av minoriteter og deres status sier mye om den generelle tilstanden i samfunnet. Et samfunn som tillater hetsing og mobbing mot det som er utenfor det «folk flest» anerkjenner, er på full fart i feil retning. Et samfunn der flertallets raskt skiftende stemninger skal definere hva som er akseptabelt, hva som er rett og galt, er et samfunn der helt grunnleggende menneskerettsverdier er gått tapt. Det er et usunt samfunn, på vei til å bli sykt. BCC-medlemmer har i generasjoner levd med mobbing på skolen. Det at barn går løs på det som er annerledes er ikke noe nytt, selv om det sier noe om foreldrenes holdninger. Men når voksne og tilsynelatende oppegående mennesker kaster seg inn i den offentlige mobbingen, er det et faresignal som burde ringe høyt i ørene på alle som er opptatt av samfunnets ve og vel.

– Men sett nå at medier som Tønsbergs Blad og senere NRK Brennpunkt faktisk hadde et poeng, at det var noe i BCCs kultur eller praksis som trossamfunnet burde ta tak i og endre. Jeg mener jo absolutt ikke at vi har gjort alt riktig i alle år. Men hvis man ønsker å oppnå endring i en organisasjon, hvordan skal man da gå fram? Svaret er jo egentlig enkelt. Det er å starte en god dialog der man tar seg tid til å sette seg inn i fakta, forstå hverandres verdier og kultur og lytte til hverandres argumenter. Jeg ser mange eksempler på slike prosesser ellers i samfunnet, der pressen spiller en svært viktig og konstruktiv rolle, den man elsker å snakke om i festtalene, rollen som vaktbikkje og demokratiets forkjemper. Men det Tønsbergs Blad og NRK Brennpunkt har gjort, er å tilnærme seg sakene på en ekstremt ensidig og lite faktabasert måte. Det har skapt en tilsvarende ekstrem polarisering. Det at en menighet har en usunn kultur kan absolutt være et samfunnsproblem. Men når til og med landets mektigste mediehus fordrever ytringsfriheten og blir polariseringens fremste bidragsyter, får vi en langt farligere utfordring, sier Larsen bestemt.

Den nye gapestokken

I et års tid har Bernt Aksel Larsen vært fast gjesteskribent i Vårt Land. Der forteller han høsten 2017 om hvordan han oppfatter mediens funksjon i det moderne samfunnet – han har jo fått en

viss personlig erfaring å øse av. Han er spesielt opptatt av de fremvoksende sosiale mediens økende innflytelse på prioriteringer, holdninger og dagligliv. På godt og vondt.

I et innlegg med tittelen «Den nye gapestokken» beskriver han tankene han har gjort seg i etterkant av opplevelsene han nettopp har vært igjennom. Siden innlegget er svært relevant for bokens tema, gjengis store deler av det her: «Sosiale medier har skapt en ny virkelighet. En virkelighet der vanlige mennesker med minimal risiko kan avsløre maktmisbruk, overgrep og kritikkverdige forhold. Men også en virkelighet der falske anklager i løpet av sekunder kan legge framtiden i ruiner for uskyldige. Og som om ikke dette var nok, må man i dag også forholde seg til at korrekte og avslørende nyheter stemples som *fake news*.

I Apostlenes gjerninger fortelles det om opptøyene i Efesos. Sølvsmeden Demetrius ble irritert over sviktende omsetning og la skylden på Paulus. Han plukket ut et løserevet sitat fra en tale Paulus hadde holdt, vrent litt på sammenhengen og brukte det som bevis for at Paulus hånte samfunnets viktigste verdier.

Sølvsmeden trommet raskt sammen en stor folkemengde i byens teater, som snart var 'i full forvirring; de ropte og skrek i munnen på hverandre, og de fleste visste ikke engang hvorfor de var kommet sammen.'

Folk i Efesos var neppe lettere å manipulere enn folk ellers i verden. I dag samles ikke provoserte folkemengder på torget eller i teateret, de samles under en hashtag eller på en facebookgruppe. Den to tusen år gamle fortellingen fra Efesos kunne like gjerne vært skrevet i dag.

Omdømmeskader er blitt en av de største truslene mot organisasjoner og profilerte personer. Å reparere eller forbedre omdømmet kan bli både dyrt og vanskelig. Og man får ikke bare problemer selv. Både bankforbindelser, leverandører og rådgivere kan vegre seg mot å bli assosiert med virksomheter med skadet omdømme. De opplever det som uforholdsmessig å kontrollere de faktiske forhold, og dette fjerner som regel heller ikke problemet.

Det var neppe mange kremmere som ville selge teltmakeren Paulus' produkter etter hendelsene i teateret. Den kristne forsamlingen i byen sto nok heller ikke høyt i kurs etter dette. Sølvsmeden hadde oppnådd sitt mål.

En godt plassert drittpakke på sosiale medier kan i dag påføre økonomiske og politiske konkurrenter fatale skader. Den amerikanske valgkampen i 2016 er bare ett eksempel på noe som faktisk skjer hver dag.

I dag er det mange som opplever at privat eller konfidensiell informasjon blir lekket, hacket eller på annen måte havner i offentlighetens søkelys. Advokater, banker og store bedrifter våkner opp til at deres konfidensielle kommunikasjon pryder avisforsidene. Kjendiser åpner Facebook og finner at de over natten har gått fra å være idolet alle elsket til å være overgriperen alle hater.

De positive sidene er utvilsomt mange og sterke. Økt transparens og ansvarlighet er en av dem. Muligheten til å løfte fram viktige samfunnsproblemer som ellers ville blitt holdt skjult, er en annen.

Her kan redaktørstyrte medier spille en viktig og konstruktiv rolle, men gjør det ikke alltid. Stadig oftere gjengis rykter og påstander fra sosiale medier under påskudd av å 'viderebringe allerede offentlig informasjon'. Når det skjer, har ikke mediene gjort jobben sin godt nok. Jeg

mener de har en plikt til å sørge for opplysninger som bringer fakta, saklig balanse og kritisk vurdering av kildene inn i sakene.

Ikke minst er trossamfunn sårbare når vår tids sølvsmeder greier å rive opinionen med seg i en slags lynsjestemning. Når det først skjer, er det vanskelig å slippe gjennom med nyanser og forklaringer. Slik kan omdømmet bli ødelagt uten at man har fortjent det.

Både Brunstad Christian Church og mange andre trossamfunn har opplevd å bli plassert i gapestokken for sitt ståsted og sin praksis. Når det skjer, kan det være for sent å forsøke å forklare seg. I manges øyne er anklager det samme som dom, og konsekvensene for omdømmet kan bli dramatiske. Men også dét har en positiv side: Vi forstår at vi må skjerpe oss enda mer for å ha kvalitet og ryddighet i alle ledd.»

I Norge er det flere enn Bernt Aksel Larsen som er opptatt av den økende tendensen til uthengning og forhåndsdomming i media generelt og på sosiale medier spesielt. En av dem er Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo og aktiv samfunnsdebattant. I et innlegg i Dagens Næringsliv uttrykker hun bekymring allerede i overskriften: «Skyldig til det motsatte er bevist, det er den nye virkeligheten. Det er en katastrofe for den uskyldige.» Så skriver hun blant annet: «Sosiale medier gjør det mulig å anklage anonymt på helt nye måter [...] Den som anklager, tar stort sett liten risiko, og selve anklagen er nok [...] Blir du etterforsket, er du stemplet og mister som regel jobben. Blir du tiltalt, er du ute av enhver jobb i lang tid, og det spørres om det hjelper å bli frifunnet [...] I vår rettsteori er vi alle uskyldige til det motsatte er bevist, men i dagens ekstremt mediale samfunn er vi dømt når vi anklages.»

«Smiths venner-duo»

Fredag 27. oktober 2017 legger Skatteetaten ut den årlige oversikten over nordmenns inntekt, formue og betalte skatt, for inntektsåret 2016. I Ski kommune står Bernt Aksel Larsen og Kåre Johan Smith øverst på Østlandets Blads liste over de mest velstående innbyggerne. Avisen har satt inn smilende portretter av dem begge. To lokalaviser i Vestfold, Tønsbergs Blad og Sandefjords Blad, viser også interesse for inntektsforholdene på den andre siden av Oslofjorden og bruker tittelen «Ingen tjener mer enn Smiths venner-toppene i denne kommunen». Kombinasjonen menighet og millioner ser fortsatt ut til å være godt stoff, særlig når den kan hektes på måneders omtale av «duoens» antatt suspekte kjempetransaksjoner og Larsens status som mistenkt for falskspill i en omfattende internasjonal straffesak.

Ligningstallene viser hvorfor Larsen og Smith har kommet «på pallen» i hjemkommunen. Larsens inntekt i 2016 er fastsatt til 26,4 millioner kroner, formuen er på 85,7 millioner, betalt skatt beløper seg til 8,3 millioner. Tallene for Kåre Johan Smith er 22,7 millioner i inntekt, 102 millioner i formue og 7,3 millioner i betalt skatt. Bidraget på til sammen 15,6 millioner fra de to til fellesskapet er altså ikke helt ubetydelig.

Ordvalget i den journalistiske presentasjonen får Bernt Aksel Larsen til enda en gang å fundere over om avisenes stadige bruk av merkelapper er tilfeldig. Ville de for eksempel ha laget overskrifter om jøde-duo eller hindu-duo, dersom han og Smith hadde tilhørt disse trossamfunnene? I en kommentar på bloggen skriver han: «Merkverdig nok kan jeg aldri huske at Tønsbergs Blad eller Østlandets Blad har oppgitt hvilket trossamfunn andre på deres skattelister tilhører. Nå har jeg i seks år brukt svært mye tid og ressurser på å drive opp en

forretningsvirksomhet som ikke har noe med BCC å gjøre. Resultatet har etter hvert blitt temmelig bra. Inntrykket leseren sitter igjen med etter å ha lest TB og ØB er derimot at mine inntekter har noe med «Smiths venner» å gjøre.

Vi kan på en måte si at dette er en bagatell, at det bare er nok et resultat av en sleivete journalistikk. Saken er imidlertid at slike overskrifter signaliserer med all tydelighet at disse avisene har en agenda mot BCC. Det finnes ingen rimelig grunn til at jeg skal omtales som «Smiths venner-topp» i dag. Det finnes absolutt ingen grunn til at mitt medlemskap i BCC skal omtales i samme åndedrag som mine inntekter. Den eneste grunnen til slike overskrifter er fordommer og mangel på toleranse», skriver Larsen, og avslutter med følgende utsagn: «Jeg tror ingen andre trossamfunn her i landet har vært igjennom en slik utvikling som det BCC har vært. Det er en enorm virksomhet i menigheten, på mange fronter. Alt dette har skjedd like under nesa på Tønsbergs Blad, som knapt har viet det en eneste artikkel. Derimot har de viet nærmere hundre helsider og forsider til «Smiths venner-toppene», svært ofte i saker som ikke har noen tilknytning til BCC i det hele tatt. Noen vil kalle dette sleivete journalistikk. Jeg kaller det misbruk av pressens makt.»

Innlegget er nummer 450 i rekken av engasjerte betraktninger og kommentarer etter at Larsen etablerte bloggen så å si på dagen to år tidligere. Telleverket viser at nettsiden er blitt besøkt nesten fem millioner ganger, eller mer enn 11 000 ganger i snitt per ytring. Det siste året er det innlegg der han går i rette med Dagens Næringsliv, Tønsbergs Blad og Johan Velten som har hatt de høyeste lesertallene.

Tilbakemeldingene har vært mange og varierte. De fleste er positive, men slett ikke alle. Larsen har fått tydelig kritiske innspill både fra BCC-medlemmer og mennesker utenfor menigheten, og har oppfattet mange av dem som svært nyttige. Han har også fått servert en mengde usakligheter, blitt utskjelt og direkte truet. Slikt hører tilsynelatende også med når temaene er kontroversielle.

Møter veggen hos myndighetene

Kontroversielt er det i Nederland også på denne tiden. I kjølvannet av den massive medieomtalen har skattemyndighetene gransket HMC, stiftelsen som ble svindlet for et beløp tilsvarende 80 millioner kroner. Kontrollen fører i januar 2017 til tap av status som allmenntilgjengelig organisasjon med tilhørende gunstige skatteregler for bidragsyttere.

HMC klager på avgjørelsen, som ledelsen finner urimelig. Av prosessen som følger fremgår det at skattevesenets folk har brukt Jonathan van der Linden – tiltalt for grovt bedrageri og dokumentforfalskning mot nettopp HMC – som konsulent under etterforskningen. Blant annet har de støttet seg til forsvarsskriftet han sydde sammen i varetektsfengselet og til innholdet i e-postboksen hans. De konkrete meldingene som ligger til grunn for avgjørelsen er det Van der Linden selv som har plukket ut og oversatt fra norsk. Det er bare han som vet om innholdet i de nederlandske versjonene er identisk med det som står i originalene.

Det samme kildematerialet har en rekke journalister også øst av til sine oppslag om Smith og Larsen, BCC – og HMC. De mange negative artiklene ble åpenbart studert av skattemyndighetene før de iverksatte kontrollen. Dermed har etterforskerne opplevd et bekreftende sammenfall mellom det de har lest i media og det de får servert direkte fra Van der

Linden. Slik må det nødvendigvis bli når alt som skrives og påstås i realiteten stammer fra ett og samme hold.

Nederlandske myndigheters bruk av den bedrageritaltalte som sannhetsvitne fremgår tydelig av dokumenter, tilgjengelige for flere av dem som er berørt av granskingen. Skattevesenet ser ut til å feste stor lit til sin kilde, for i brev og andre papirer forekommer det en rekke formuleringer av typen «dere sier at det er slik, men ifølge Van der Linden var virkeligheten sånn», «BCC har vært den som har disponert organisasjonens midler. Dette er bekreftet av Van der Linden», og så videre. Et sted fremstilles Bernt Aksel Larsen som fortsatt innehaver av sentrale verv i BCC, åtte-ni år etter at han forlot sin siste formelle posisjon i trossamfunnet.

Det kan være interessant å merke seg at Nederlands skattevesen aldri tar kontakt med BCC for å innhente fakta, hverken om Larsens eventuelle roller, BCCs engasjement overfor andre organisasjoner eller trossamfunnets egen organisasjon og struktur. Van der Lindens definisjon av disse forholdene synes dermed å være enerådende blant etterforskerne når de trekker sine konklusjoner.

HMCs anstrengelser for å gjenvinne statusen som allmennyttig stiftelse møter veggen. Det opprinnelige avslaget blir opprettholdt etter en ny vurdering i november 2017. Nå tar HMC saken til domstolen. Første runde ender med tap i mars 2021. Neste forsøk på å reversere skattemyndighetenes avslag blir avgjort i september 2022. Fortsatt vendes tommelen ned for HMC, som bestemmer seg for å bringe saken inn for Nederlands høyesterett som siste mulighet. Utfallet av anken er uvisst når denne boken ferdigstilles.

– Det er vanskelig å si hva det endelige resultatet blir, medgir styreleder David Nooitgedagt i HMC. – Det som er viktig å merke seg, er at skattevesenet og domstolene ikke på noe tidspunkt har indikert at penger i HMC har havnet i noens lommer. Diskusjonen går på om de formålene HMC har støttet tilfredsstiller kravene til såkalt ANBI-status, som blant annet innebærer at givere til vår organisasjon kan få skattefradrag for sine bidrag. Her er det ikke nok at formålene er generelt ideelle, de må også falle inn under en ganske strengt avgrenset nederlandsk definisjon. HMC har blant annet støttet det vi kaller sosialt entreprenørskap i utviklingsland, og skattevesenet ser ut til å mene at slike formål ikke kvalifiserer. Hvis man driver virksomhet i Nederland, er regelverket relativt greit å finne ut av, men hvis man slik som HMC har prosjekter i en rekke ulike misjons- og utviklingsland, er det ikke like enkelt. Det var jo nettopp dette Van der Linden hadde hatt hovedansvaret for å passe på. Det er ganske absurd for oss at han som var satt til å sørge for vår overholdelse av ANBI-regelverket plutselig befinner seg på motsatt side og i praksis feller en knusende dom over sitt eget arbeid. Hans motivasjon er jo tydelig for alle. Uansett mener vi at vi har oppfylt ANBI-kravene. Dette har til og med Van der Linden senere erkjent og har trukket beskyldningene tilbake. Vi håper at rettsvesenet til slutt vil være enig, sier Nooitgedagt.

Flere klager på NRC Handelsblads fremstilling av trossamfunnet, dets ledere og Van der Lindens påstander fører heller ikke frem. Både CGN og flere av menighetens sentrale medspillere har stevnet avisen, sjefredaktøren og den gravende reporter Joep Dohmen for retten for injurier. Det ender med nederlag for saksøkerne i både første og andre runde for domstolene. Et forsøk på å vinne gehør i Nederlands motstykke til Pressens Faglige Utvalg faller også til jorden.

Alt bråket i Nederland har negative ringvirkninger for BCC sentralt. – Vi har aldri vært part i noen av disse konfliktene, og har fram til nå holdt oss helt unna å ha noe med Van der Linden-saken å gjøre, sier styreleder Berit Hustad Nilsen i en uttalelse sommeren 2020. – Nå ser vi likevel

at vi gang på gang blir trukket inn i alle mulige sammenhenger, vi blir beskrevet på en måte som gir inntrykk av at vi er kriminelle skattesnytere, og nesten uansett hva saken egentlig handler om, så forsøker man å koble det til oss. Vi blir forsøkt presset for store pengebeløp og opplever at både skattevesen og andre på en snedig måte er blitt føret med falsk informasjon som gjør at de i praksis løper ærend for utpressere og bedragere. En slik situasjon kan vi ikke leve med, sier Hustad Nilsen, og legger til at trossamfunnet kan bli nødt til å gå til rettslige skritt for å beskytte sin egen integritet.

I en senere og mer personlig betraktning kommer hun inn på sitt eget forhold til trossamfunnet: – Jeg har vært en del av menigheten siden jeg var barn, og har på ulike måter vært engasjert i menighetsarbeidet siden tenårene. Dette har lært meg mye, og jeg har opplevd hvordan både forkynnelse og omsorgsarbeid hjelper mennesker til et godt liv. I perioden jeg har vært ungdom og voksen, har menigheten stått i en stor utvikling på mange felt. Ved å være engasjert, har jeg på nært hold fått se hvordan flere av de som har hatt ansvaret i BCC har jobbet for å utvikle menigheten. Takket være disse er vi i dag et trossamfunn med stor framtidstro, som har en stor andel barn og ungdom i menighetene. De trives, og de aller fleste forblir i trossamfunnet også inn i voksen alder.

– Da alt dette braket løs i 2016, representerte jeg BCC i Norge, og var engasjert for å bidra til videreutvikling av alt det viktige arbeidet vi jobbet med. Jeg hadde vært i styret for BCC siden 2012, og kjente virksomheten godt. Alt vi gjorde var bygget på rettferdighet, ærlighet og åpenhet, også i økonomiske saker. Vi sto midt oppe i en historisk viktig tid, der det var stor begeistring og samhold om planene for å sikre at vi kunne ha plass til å samles til de internasjonale stevnene våre også i framtiden. Mange av oss hadde opplevd somrene på Brunstad som et barndommens paradys, og ønsket at også neste generasjon skulle få muligheten til å samles der. Alle gledet seg til vi skulle ta i bruk det flotte anlegget på Brunstad i 2020, og lokalmenighetene heiet på hverandre for å komme i mål med sine spareplaner for å bidra til finansiering av prosjektet. Derfor var det både frustrerende og forstyrrende at det via media stadig kom påstander av ulik art, som vi visste var direkte feil.

– Og når jeg opplever slik urettferdighet, så er jeg slik skrudd sammen at jeg rett og slett får kampløst. Så selv om det etter hvert ble veldig krevende å holde stand på kommunikasjonsfronten i tillegg til den daglige driften av TV-avdelingen i menigheten, så var det aldri et tema for meg å gi opp å få sannheten fram. Når noen av de personene som har arbeidet med kjærlighet og rettferdighet både i lære og liv blir angrepet på denne måten, klarer jeg ikke å sitte stille eller holde munn.

– Hvis pressen i denne perioden hadde opptrådt seriøst og vist interesse for en viss balanse, eller vært villig til å gå sine tvilsomme kilder litt etter i sømmene, så hadde det vært én ting. Da kunne kritikk bidratt til å styrke BCC, fordi vi alltid er interessert i å forbedre oss og gjøre saker og ting bedre. Men når oppslag etter oppslag baserer seg på at det egentlig er kriminelle med en egen agenda som sitter og trekker i trådene, da er det ikke bare krevende for oss, men direkte skadelig for samfunnet, konkluderer Hustad Nilsen.

Vellykket desinformasjon

I straffesaken mot Jonathan van der Linden siger forberedelsene langsomt fremover. Høsten 2017 møter en statsadvokat fra Økokrim sin nederlandske kollega Edo L. Edens i Haag. Partene var i

kontakt med hverandre første gang i mars 2016, da nederlenderen henvendte seg for bistand i etterforskningen av Van der Linden. Et tema i møtet høsten 2017 er trolig Dagens Næringslivs oppslag i november året før om Smith og Larsens kjøp og salg av netthandelselskapet Lampenwelt. Artikkelen bidro til at Økokrim i juni 2017 innledet hemmelig etterforskning mot fire navngitte personer for mulige straffbare forhold rundt disse transaksjonene.

21. februar 2018 er det et nytt norsk-nederlandsk møte, denne gang i Zwolle, byen der Van der Linden og kjæresten satt i varetekt den første tiden etter pågripelsen. Statsadvokat Edens overleverer nå en minnebrikke med diverse innhold til sin norske kollega Elisabeth Harbo-Lervik. Via e-post får hun også en kopi av de 40 sidene med falske påstander som Van der Linden skrev i fengselet. Ifølge Edens inneholder de informasjon om «straffbare handlinger fra BCC og deres ledes side». Økokrims medarbeider etterlater en tom harddisk som nederlenderen lover å fylle med ytterligere dokumentasjon og ettersende til Oslo.

Da Van der Linden ga det håndskrevne notatet sitt til Edens snart to år tidligere, la han stor vekt på at innholdet ikke måtte bli delt med de som hadde anmeldt ham. Dette ønsket respekterte nederlandsk politi lenge, men nå hadde de iallfall overlatt dokumentet til Økokrim, og samtidig åpnet for at en kopi av den beslaglagte e-postboksen hans kunne følge etter. Hadde han fått vite om dette, ville Van der Linden trolig blitt bekymret over at norsk politi fikk innsyn i sider ved hans egen sak som nederlandske etterforskere uten norskkunnskaper ikke hadde. Dermed kunne Van der Lindens grep om saken begynne å glippe.

Økokrims harddisk kommer tilbake til Norge 23. april 2018. Nå inneholder den helt identiske versjoner (såkalte *speilkopier*) av innholdet på PC-en, mobiltelefonen og diverse minnepinner som Van der Linden hadde disponert inntil politiet pågrep ham og beslagla utstyret. Det viktigste elementet er den omfangsrike e-postsamlingen hans, som blant svært mye annet inneholder korrespondanse med Bernt Aksel Larsen fra 2008 til de første månedene av 2015.

Hvor godt Van der Linden har lyktes med sin desinformasjonsstrategi finnes det etter hvert mange beviser på. I en rapport skrevet av en spesialletterforsker i Enhet for Finansiell Etterretning (EFE), datert 22. juni 2018, kan man for eksempel lese følgende:

«EFE har mottatt informasjon om at Smilar Invest Ltd kjøpte aksjene i lampeselskap Lampenwelt LW GmbH i Tyskland i begynnelsen av 2015 eller tidligere.

Smilar Invest Ltd skal etter kort tid ha solgt aksjene i selskapet for EUR 40 millioner 26.01.15 til Lampenwelt LW GmbH. Walter Neumüller skal være administrerende direktør for Lampenwelt LW GmbH.

Ifølge en artikkel i nettavisen nrc.nl [NRC Handelsblads nettutgave] fra 05.12.16 fremgår det at selgere av aksjene til Smilar Invest Ltd var brødrene Andreas og Thomas Rebmann, og at kjøpesummen var EUR 1,3 millioner. Se vedlegg.

EFE er ikke kjent hva som er grunnlaget for at verdien har økt fra EUR 1 300 000 til EUR 40 000 000 i løpet av den korte perioden.»

– Da jeg leste dette, begynte jeg å skjønne hvorfor Økokrim var blitt interessert, sier Larsen.
– I sin ytterste konsekvens indikerer jo rapporten at vi hadde en verdistigning på nesten 40 millioner euro bare i løpet av noen dager. Det jeg finner ekstremt oppsiktsvekkende her er at Økokrim, selv etter et halvt års etterforskning, fortsatt ikke ser ut til engang å ha lest regnskaper og informasjon fra offentlige registre. Stort sett all informasjonen i denne rapporten er jo feil. Vi

kjøpte ikke for 1,3 millioner euro, men for mer enn 6 millioner. Salgsprisen på 40 millioner euro var såkalt *enterprise value* [den totale selskapsverdien], så reell salgspris var cirka 30 millioner. Vi kjøpte ikke selskapet i begynnelsen av 2015, men sommeren 2012, og selgere var ikke brødrene Rebmann. Ja, vi hadde en god verdistigning, men den kom som resultat av et svært målrettet og hardt arbeid over to og et halvt år, det var ikke en papirgevinst som hadde oppstått i løpet av få dager, slik det så ut til at EFE/Økokrim trodde. Jeg mener at dersom Økokrim hadde begynt i riktig ende, ville denne etterforskningen vært lagt død før den i det hele tatt hadde begynt. Men nå var det altså Van der Linden som gjennom NRC Handelsblad hadde fått definere historien, og da ble bildet selvfølgelig helt annerledes.

Det er tankevekkende å se at Økokrim lenge så ut til å basere seg utelukkende på Van der Lindens anklager og diverse avisartikler som i stor grad var tuftet på dem. En lang rekke dokumenter fra Økokrims saksmappe om Larsen viser dette, deriblant følgende eksempler: «Etterforskningen har så langt avdekket holdepunkter for at brødrene [Rebmann] hadde til intensjon å overdra LW til BCC, der verdiene i selskapet skulle komme BCC til gode, ved den første overdragelsen av LW som skjedde i 2010.» Sitatet er fra en begjæring til Oslo tingrett om utleveringspålegg, der Økokrim ønsker tilgang til kontoutskrifter fra BCC Financial, samt all kommunikasjon mellom selskapets ledelse og Bernt Aksel Larsen, Kåre J. Smith, Kristian Smith og Jonathan van der Linden, helt fra 2010. Henvendelsen er arkivert som dokument nummer 01,06 i Larsens mappe, Hvilke «holdepunkter» er det så etterforskningen har avdekket? Det kommer i neste setning i dokumentet: «Det vises til forklaringen fra Jonathan van der Linden, slik gitt til nederlandsk politi, jf. dok. 08,01 s. 2–7 under avsnittet ‘Lampenwelt-saken’.» Dokument 08,01 er Van der Lindens 40 siders anklageskrift, skrevet for hånd på fengselscella i Almere.

Økokrim oppgir imidlertid at de har flere holdepunkter: «For øvrig, ifølge Dagens Næringslivs reportasje ‘Venner i hardt vær’, fremgår det fra medlemmer som skal ha vært til stede på en årlig brødre fest ved BCCs stevnested på Brunstad i Vestfold at Smith ‘takket brødrene Rebmann for deres generøse gave til menigheten’, jf. dok. 09,03. Dette harmonerer ikke med disposisjonene av utbyttet fra salget av Lampenwelt i 2015.»

Van der Linden, som etablerte kontakt med Dagens Næringsliv samtidig som han skrev anklageskriftet som her siteres av Økokrim, har lyktes svært godt med sin plan. Økokrim går antageligvis ut fra at en avis som Dagens Næringsliv har gjennomført grundige undersøkelser og utvist god kildekritikk. Realiteten er at avisen ikke gjør stort annet enn å formidle de samme punktene som Van der Linden skrev i dokumentet sitt, og som han formidlet til journalistene. I Økokrim-dokumentet angis det også at Smith og Larsen kjøpte Lampenwelt for 41 000 euro, en helt tøvete påstand som første gang dukket opp i Van der Lindens håndskrevne fortelling, (riktignok skrev han 42 000 euro) og deretter igjen i Dagens Næringsliv.

Dokument nummer 11,33 i Økokrims saksmappe er en anmodning om bistand fra amerikanske rettsmyndigheter. Økokrim ønsker tilgang til Larsens e-postkonto som driftes av et amerikansk selskap. I begrunnelsen for anmodningen kan vi lese: «Lampenwelt GmbH & Co KG kom under Brunstad Christian Churchs kontroll i 2010. De tidligere eierne var de tyske statsborgerne Thomas og Andreas REBMANN. Norsk politi mistenker at kompensasjonen som tilfalt Thomas og Andreas REBMANN i 2010 var vesentlig lavere enn selskapets egentlige verdi. Kompensasjonen var EUR 3,8 millioner. Norsk politi mistenker at salget av Lampenwelt GmbH & Co KG i 2010 fra Thomas og Andreas REBMANN representerte en donasjon til Brunstad Christian Church, i motsetning til en gave til Mr. LARSEN personlig.»

– Jeg synes det er helt utrolig, sier en temmelig opprørt Thomas Rebmann. – Hvis norsk politi hadde en slik teori, hvorfor ikke ta kontakt med oss som de mente hadde hatt slike intensjoner? Vi var jo i så fall ofrene i denne saken. Vi kunne ryddet av veien disse misforståelsene i løpet av et par minutter. Og at salgssummen var lavere enn verdien på selskapet, hvor har de det fra? Dette er bare vanvittig, sier Rebmann. Heller ikke BCC ble kontaktet før det var gått mer enn to år av etterforskningen. – Jeg har aldri skjønt hva Økokrim holdt på med her, sier Berit Hustad Nilsen, som selv var inne til vitneavhør da Økokrim endelig tok kontakt med BCC. – Hvis vi var offer i saken, burde vi vel ha blitt kontaktet tidligere? Påstandene var jo helt sprø, og det ville vært svært enkelt for oss å spare Økokrim og det norske samfunnet for mange millioner i utgifter og tusenvis av arbeidstimer for etterforskerne dersom de hadde tatt kontakt i en tidlig fase. Men samspillet mellom Van der Linden og Dagens Næringsliv har tydeligvis gitt så overbevisende resultat at Økokrim bare svelget påstandene som sannheter. Det er egentlig ganske skremmende, sier Berit Hustad Nilsen.

Interessant nok kommer de amerikanske rettsmyndighetene til samme konklusjon som Hustad Nilsen og Rebmann. I sin kommunikasjon er amerikanerne helt tydelige på at Økokrims sak ikke gir anledning til å hente inn informasjon etter amerikansk rett. Man siterer en avis og en kriminell og ber om å få utlevert en komplett e-postkonto. Det går jo ikke. Det er også verdt å merke seg at det kun var det amerikanske justisdepartementet som satte foten ned for en etterforskning som trolig aldri skulle ha vært igangsatt.

Brikkene faller på plass for Økokrim

Når Økokrims medarbeidere omsider kommer i gang for alvor, endrer bildet seg også for dem. De behøver ikke å begrense seg til meldingene som Van der Linden har plukket ut, oversatt og eventuelt bearbeidet etter eget hode. De kan uten problemer lese igjennom all kommunikasjon som berører norske interesser, sammenligne innholdet med godkjente transaksjoner, kontoutskrifter og regnskap i offentlige registre og gjøre en samlet vurdering av bevisene i saken. Det virker ikke som om nederlandske myndigheter har hatt planer om å gjennomføre en tilsvarende kontroll, men i stedet har nøydt seg med de tekstene tiltalte har plukket ut og tilrettelagt for dem.

Nå begynner også den ensidige fremstillingen i NRC Handelsblad og Dagens Næringsliv å bli gjennomskuet. Økokrim ber nederlandske påtalemyndigheter om tillatelse til å avhøre Van der Linden rundt en rekke problemstillinger. Det blir det aldri noe av. Årsaken er uklar, men det er ikke utenkelig at Van der Linden forstår at norske etterforskere med tilgang til originalt materiale vil avsløre spillet hans, og derfor har liten lyst til å møte dem. Det er heller ingen ting som tyder på at nederlandske myndigheter pålegger ham å stille opp til slike samtaler.

I Oslo blir innholdet i speilkopiene gransket helt frem til jul i 2018. Etterforskerne går detaljert til verks. I en rapport fra en av dem som arbeidet med dette kan man lese: «Søket har bestått av gjennomlesing av all utgående e-post for Kåre Johan Smith og Bernt Aksel Larsen i perioden 2008 til 30.4.2015 [det riktige er at Kristian Smith overtok faren Kåre Johans rolle fra 2012].» Etterforskerne trekker ut e-poster som handler om transaksjonene knyttet til Lampenwelt. I tillegg kommer en god del meldinger som ikke har noe med Lampenwelt å gjøre, men som Økokrim likevel mener kan være av interesse. En lang liste over søkeord som er benyttet legges ved, og det er ingen overdrivelse å si at utvalget synes påvirket av avisoppslagene i Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad.

Formålet med denne finsiktingen er «å identifisere mulige dokumentbevis». Bare fra innholdet på Van der Lindens PC trekker Økokrim ut mer enn 2300 A4-sider. Det meste er utskrift av e-poster. Etter all sannsynlighet har Økokrim oppdaget at Van der Lindens påstander er grunnløse og forsøker nå å sjekke ut saken. Resonnementet om at brødrene Rebmann hadde til hensikt å gi selskapet til BCC i 2010 finnes det nemlig absolutt ingen indikasjoner på, annet enn i avisartikler og i Van der Lindens anklageskrift. Men i beskrivelsen sin har Van der Linden hevdet at bevisene ligger i «tusener av e-poster», og Økokrim må dermed inn og granske også disse for å få konkludert saken. – Det sitter tross alt tusener av løgnhalser i fengsler rundt omkring både i Nederland og andre land som sier veldig mye rart, sier Larsen. – Dersom alt dette skal bli etterforsket, får man jo knapt tid til noe annet i et samfunn. I mitt tilfelle er jeg likevel glad for at Økokrim faktisk gikk til bunns i saken og renvasket meg, slik at jeg slipper å ha slike uriktige påstander hengende over meg. Selv om løgneren før av gårde med syvmilstøvler, har sannheten kommet haltende etter.

I et notat ber Økokrim om at rettslige beslutninger som blir tatt underveis i arbeidet ikke må bli offentlig kjent. Dette fordi nødvendige etterforskningssteg «kan bli forfeilet eller formålsløse dersom pressen informeres». Heller ikke Bernt Aksel Larsen må få vite noe om det som skjer rundt hans person, presiseres det.

Avgjørelsen om hemmelighold blir tatt alvorlig. Når Økokrim 4. desember 2018 skjerper Larsens status fra mistenkt til siktet for grov økonomisk utroskap, får hverken han eller andre som står utenfor etterforskningen vite om det.

Gradvis blir arbeidet bredere anlagt. To spesialletterforskere, to politioverbetjenter og ytterligere en medarbeider jobber med saken. I tillegg til materialet fra Nederland innhenter Økokrim flere tusen sider med dokumentasjon fra Skatteetaten, finansinstitusjoner, flyselskaper og en rekke andre foretak i inn- og utland – foruten bankkontoutskrifter fra de siste ti årene for BCC, BCC Financial og flere andre organisasjoner. Her skal altså en myriade av transaksjoner gjennomgå i detalj på jakt etter kriminelle forhold. Til sammen syv personer fra flere nasjoner blir avhørt som vitner. Nye klipp fra norske og utenlandske aviser blir studert. Økokrim veier opplysningene de graver frem fra alle sine kilder mot hverandre og danner seg sin selvstendige oppfatning av saken. Bildet som gradvis trer frem, stemmer mindre og mindre overens med Van der Lindens virkelighetsbeskrivelse. Dermed svekkes også tiltroen til avisenes fremstilling av Lampenwelt-saken, der Smith og Larsen er blitt tildelt de sentrale skurkerollene.

Journalister og spesialletterforskere danner seg altså stikk motsatte oppfatninger av hvordan sentrale personer har forholdt seg til lover og regler. Begge parter har utvilsomt jobbet inngående med kildematerialet de har hatt til rådighet. Reporterne i DN har selv skrevet at de i starten stilte seg skeptiske til papirene de visste kom fra en tiltalt svindler og dokumentforfalsker, men at de fikk opplysningene i dem bekreftet «ved å gå opp alternative kilder». Hva eller hvem var i så fall disse kildene? Som skal ha vært i stand til å bekrefte en virkelighet stikk i strid med Økokrims konklusjon om at «bevisene taler med særlig styrke for at det ikke foreligger noe straffbart forhold»? I motsetning til Økokrim, som til slutt legger frem hele sin saksmappe på 8383 sider for Bernt Aksel Larsen, vil Dagens Næringsliv sannsynligvis aldri identifisere sine påberopte «alternative kilder» og deres angivelige dokumentasjon av at det er Van der Linden som forvalter sannheten i saken. Her slår pressens kildevern inn med full tyngde.

Psy-Groups engel fra Nord-Amerika

I det kontrastfylte persongalleriet som setter kritisk lys på Brunstad Christian Church og utvalgte medlemmer, finnes det også en amerikansk kvinne som gradvis trer frem fra kulissene: Heidi Hough er født i 1980, omtaler seg som forfatter og filmskaper, bor i delstaten Vermont på østkysten – og er bitter på trossamfunnet som hun «ble født inn i». Foreldrene giftet seg i Sverige, kom i kontakt med BCC i Norge og fikk etter hvert åtte barn, med Heidi som det første. Da hun var tre år gammel, flyttet familien fra Wisconsin til Alaska og deretter sørover igjen til flere steder i USA, der de ble medlemmer av lokale søstermenigheter av BCC. Oppveksten var preget av en strengt konservativ kristen oppdragelse. Selv hevder Heidi å være blitt utsatt for «utrolig mye misbruk hjemme fra mine foreldre både verbalt, fysisk og følelsesmessig». Moren utviklet alvorlige alkoholproblemer, røykte hasj og ble depressiv. Det hele endte med skilsmisse. Bruddet fikk store konsekvenser, har Heidi fortalt: «Hele familien min falt fra hverandre, og vi ble på en måte slettet fra kirkens minne.» Selv brøt hun med BCC i 1996. Da var hun 16 år gammel.

Utad er det stille rundt Heidi Hough til 2014. Ifølge henne selv starter hun da så smått på et filmprosjekt der hun og andre eks-medlemmer skal dele sine erfaringer fra menigheten foran kamera. Hun er også i gang med sine memoarer. Som tittel på boken har hun valgt «Jezebel», navnet til en samarisk israelsk dronning fra 800-tallet før vår tidsregning som ifølge bibeltekster var både egenrådlig og grusom.

I slutten av november 2016 skriver Heidi en artikkel på det venstreorienterte nyhetsnettstedet Huffington Post, der hun gjengir lignende angrep på BCC og spesielt Kåre J. Smith som NRC Handelsblad og Dagens Næringsliv har publisert tidligere samme måned. I tillegg beretter hun om sine personlige opplevelser med «kulten» og forteller at de vonde minnene skremmer henne særlig sterkt etter at Donald Trump nylig har vunnet presidentvalget i USA. Noe senere oppfordrer hun til kronerulling på et spleis-nettsted til støtte for sin dokumentarvirksomhet. I løpet av de neste ti månedene frem til oktober 2017 får Heidi ytterligere ni artikler på trykk i Huffington Post. I omtrent halvparten av dem refererer hun i varierende grad til «kulten».

Kritikken hennes i nettavisen og på sosiale nettsteder blir stadig grovere og fjerner seg mer og mer fra realitetene. Fortsatt er det forstander og åndelig leder Kåre J. Smith som i særlig grad får gjennomgå. Han beskyldes for å innkreve inntil 40 prosent av medlemmenes inntekt til menigheten og for å ha erklært USA som «den nye finansielle slagmarken for BCC». Selv er han ifølge Hough «på flukt fra arrestordre over hele Europa». Hun beskylder Smith for å ha tilranet seg makten i trossamfunnet, og skriver at «lederskiftet ble preget av en verdensomspennende «vekkelse» der konstante temaer om personlig død, ødeleggelse og krigføring ble skånselsløst skreket til oss i menighetene på avsperrede, private møtesteder med sikkerhetsvakter i inntil tolv timer om dagen». Hun skriver også om «stratosfæriske nivåer av korrupsjon, konspirasjon og misbruk i full åpenhet tvers igjennom mer enn 65 menigheter», og hevder at Smith fortsetter å legge seg opp milliarder, takket være ubetalte menneskers arbeid.

Ikke uventet vinner Houghs saftige utsagn gjenklang hos veterankritikerne Johan Velten og Oscar Floor. Etter hvert besøker hun dem i Norge, der de stiller velvillig opp for filmprosjektet hennes. Gradvis strekkes kontaktlinjene videre til Tønsbergs Blad og Psy-Groups operatør Emmanuel Rosen.

I august 2017 får Tønsbergs Blad-journalist Vegar K. Vatn, som lenge har skrevet kritisk om BCC, en e-post fra nettopp Emmanuel Rosen. Han presenterer seg som frilansjournalist, og forteller at han er interessert i å dekke «Smiths venner» for et amerikansk publikum. Noen har åpenbart pekt på Vatn som en brukbar kilde, og i et intervju med sin egen avis lenge etterpå forteller journalisten at han var innstilt på å bistå en utenlandsk kollega:

«Rosen ga inntrykk av å ha svært gode kontakter i amerikanske aviser og TV-kanaler, og snakket om at han kunne få saker publisert i The Washington Post og programmet 60 Minutes på TV-kanalen CBS. Han introduserte meg også for en tidligere redaktør i en av de mest anerkjente avisene i USA som skulle være interessert i å jobbe med saker om menigheten. Rosen var dessuten interessert i formuene til Smith og Larsen, og mente at de på en eller annen måte stammet fra menigheten.»

Vatn oversetter noen av avisens BCC-relaterte artikler og innholdet i en videosnutt, sender materialet til Rosen og holder litt kontakt med ham i en periode. Så vidt TB-journalisten forstår blir ingenting brukt av amerikanske aviser eller TV-kanaler. Derimot blir det noe senere publisert på nettstedet *bcccult.com*, som er etablert av Psy-Group i den pågående operasjonen mot trossamfunnet. Når Vatn etter hvert tar opp med Rosen at han har seilt under falskt flagg, og at han i realiteten jobber for Psy-Group i en svertokampanje mot BCC, svarer Rosen i en melding at «jeg ble ansatt som PR-person for å sørge for mediedekning av de fryktelige handlingene til BCC. Jeg antar at det var naturlig å kontakte deg og mange andre i mine forsøk på å avdekke saken du kjenner så godt».

I ettertid medgir Vegar Vatn at han burde vært mer skeptisk: «Jeg hadde selvfølgelig ikke hjulpet ham hvis jeg visste hvem han egentlig var. Det er forferdelig å bli lurt av noen som prøver å lage en drittpakke med manipulert og fordreid informasjon.»

Senere henvender Emmanuel Rosen seg på e-post til Alf Gjøsund, konstituert sjefredaktør i Vårt Land. Gjøsund, som selv har vært medlem av Brunstad Christian Church, gjør noen undersøkelser rundt Emmanuel Rosen og bestemmer seg for ikke å besvare utspillet fra ham om BCC.

Heidi Hough er ikke like avvisende. Høsten 2017 får hun en e-post fra Emmanuel Rosen, som også overfor henne presenterer seg som israelsk journalist med profesjonell interesse for BCC. Han hevder å være blitt henvist til henne av Vegar Vatn i Tønsbergs Blad, som Hough hadde etablert kontakt med på Twitter i slutten av juli samme år. Hough sender et imøtekommende svar til Rosen. På et sosialt nettsted beskrev hun senere det som skjer videre i saken: «Han opptrådte litt rart, alt var veldig hemmelighetsfullt og spesielt og spennende – jeg trengte å være ‘hans engel fra Nord-Amerika’ og hjelpe ham med å avsløre BCC. Så jeg grep sjansen, fordi jeg jobber med denne dokumentaren og skriver en bok og prøver å øke bevisstheten om problemene for barn som er med i kulten. Så rett etterpå sitter jeg på en buss fra Vermont til Boston og flyr derfra til Toronto i Canada.

Der er jeg med på et hemmelig møte på Four Seasons Hotel med ham og en annen fyr, også han fra et hemmelig spesialfirma som jeg ikke kan få vite noe om. De forteller at de trenger meg til å finne tidligere medlemmer og lage videoer om dem, og at de er betalt av en hemmelig finansieringskilde som jeg heller ikke kan få vite hvem er, men hvis hovedmål er å avsløre finansiell korrupsjon på høyeste nivå i BCC. Alt dette høres jo bra ut for meg, selv om jeg er så lei av hemmeligheter og anonymitet og alt som ligger begravd.»

Heidi Hough gir Emmanuel Rosen kopier av flere videointervjuer hun allerede har laget med tidligere medlemmer av menigheten. Etter hvert blir det tatt kontakt med Shachar Bar-On, som er produsent for TV-programmet 60 Minutes. Det innflytelsesrike og hardtslående aktualitetsmagasinet har gått ukentlig på CBS News siden 1968 og regnes, basert på seertallene, som det mest vellykkede nyhets- og kommentarprogrammet på fjernsyn noensinne i USA, om ikke i hele verden. Bar-On og den mangeårige programlederen Lesley Stahl virker åpenbart interessert i å lage et innslag om BCC og menighetens planer i USA, og produsenten ber om mer av bakgrunns materialet som er blitt stilt i utsikt. Det omfatter blant annet Heidi Houghs *story board*, en beskrivelse av temaene i filmen hun jobber med. Blant stikkordene er «barnearbeid, korrupsjon, misbruk, moderne slaveri, hvitvasking av penger – og sporene som viser hvordan penger fremskaffet av de små hendene til 12-åringer går til å kjøpe privatfly, tequila og opphold på luksushoteller på Bahamas for Kåre Smith». I tillegg blir programskaperne lovet opptak med tidligere medlemmers dramatiske vitnesbyrd, dokumentasjon av suspekke pengestrømmer og hvordan BCC-lederne beriker seg selv – pluss materiale om Lampenwelt-transaksjonene.

Det fargerike tilbudet ser ut til å hekte 60 Minutes-redaksjonen på kroken. Bar-On snakker med Jonathan van der Linden på telefonen og sier at det kan bli aktuelt å komme til Nederland for et lengre intervju med ham. Rosen, Hough, Ben van Wijhe, Oscar Floor og Jonathan van der Linden gjør hva de kan for å følge opp forventningene som nå er skapt i USA. Emmanuel Rosen instruerer Van der Linden om at han i kommunikasjonen med CBS ikke må snakke om Ben van Wijhe og påvirkningskampanjen.

Av ulike årsaker begynner amerikanernes begeistring for innslaget etter hvert å dale, og til slutt synes de å miste den helt. Interessen varmes riktig nok opp igjen på et senere tidspunkt, men bare for på nytt å kjølnes, nå med en høflig henvisning til arbeidet med andre og høyere prioriterte prosjekter. *End of story.*

Emmanuel Rosens valg av Toronto som sted for møtet med Heidi Hough har rent praktiske årsaker. I september 2017 er nemlig han, kolleger av ham i Psy-Group og folk fra det konkurrerende selskapet Black Cube godt i gang med et omfattende oppdrag i nettopp Toronto, som med sine 2,7 millioner innbyggere er Canadas største by, og hovedstad i provinsen Ontario. Den ligger sørøst i landet og grenser i sør mot De store sjøer og mot amerikanske delstater fra Minnesota til New York.

I likhet med Psy-Group er Black Cube etablert av tidligere israelske etterretningsoffiserer og tilbyr «kreativ etterretning» og påvirkningsoperasjoner som sine fremste produkter. På hjemmesidene omtales selskapets rundt 350 medarbeidere som «en utvalgt gruppe veteraner fra Israels ypperste etterretningssenheter som har spesialisert seg på skreddersydde løsninger på komplekse forretningsmessige og rettslige utfordringer». Utad blir selskapet mest kjent for sine feilslåtte forsøk på å redde omdømmet til den Oscar-vinnende Hollywood-produsenten Harvey Weinstein etter at han i oktober 2017 havner i sentrum av skandalen som utløser den globale #metoo-bevegelsen mot mektige menns seksuelle misbruk av kvinner.

Mediestormen bryter løs når en rekke kvinner, deriblant en italiensk modell og de amerikanske skuespillerne Rose McGowan og Ashley Judd, offentlig beskylder Weinstein for kriminell adferd, seksuell trakassering, overfall og voldtekt. I hemmelighet får Black Cube i oppdrag av Weinsteins rådgivere å fremskaffe negativt materiale som skal knuse disse kvinnenes troverdighet. Selskapets metoder inkluderer oppretting av midlertidige selskaper og nettsteder for spredning av «dritt», samt bruk av operatører med fiktive identiteter. En av disse profesjonelle

agentene – senere identifisert som Stella Penn Pechanac – presenterer seg som Diana Filip, toppsjef i et London-foretak med kamp for kvinners rettigheter som spesialer. Med en fyldig, men dundrende falsk CV og med et like oppdiktet påskudd om å ville hjelpe, klarer hun ved bruk av innøvd smiger og medfølelse å få minst fire private møter med McGowan. Samtalene blir tatt opp uten at skuespilleren vet det. Hensikten er å fiske ut kompromitterende setninger og uttrykk som senere kan redigeres og spres mot henne i det offentlige rom. Tilsvarende metoder blir benyttet overfor noen av de andre kvinnene som har stått frem, og mot journalister som lar dem komme til orde i media med sine anklager.

Investeringene fra Weinsteins side er forgyeves. Det blir ikke funnet brukbare mengder med «møkk» om McGowan, Judd og de andre kvinnene. Dermed blir han stående alene i rampelyset med buksene rundt anklene, og i 2020 blir den detroniserte «Kongen av Hollywood» dømt til 23 år i fengsel for seksuelle overgrep mot to av kvinnene som har anmeldt ham. Når Black Cubes nedverdiggende operasjon etter hvert blir avslørt, ber selskapet ydmykt om unnskyldning og lover å gi deler av pengene det har tjent på prosjektet til #metoo-tilknyttede kvinnegrupper. Deretter vender selskapet ryggen til flausen og fortsetter med tvilsomme prosjekter for andre oppdragsgivere. I Romania hadde selskapet allerede tidligere skapt overskrifter da to Black Cube-agenter ble tiltalt og dømt for forsøk på å hacke e-postboksen til landets riksadvokat.

Et skittent oppdrag i Canada

I Canada er Black Cube og Psy-Group blitt leid inn av Catalyst Capital Group. Det er Canadas nest største private investeringsselskap – som i årevis har ligget i innbitt og kostbar juridisk krig med den konkurrerende finansgiganten West Face Capital. Begge har hovedkontor i Toronto, og begge har krevd motparten for rundt 500 millioner dollar i erstatning for påstått bruk av ulovlige forretningsmetoder. Stevninger og domsavsigelser har avløst hverandre, og høsten 2017 skal en sak som Catalyst tapte mot West Face i 2016 opp til ankebehandling. Catalyst ønsker på forhånd å styrke sin posisjon ved å undergrave troverdigheten til dommer Frank Newbould, som i første runde dømte til fordel for motparten og tilkjente West Face en erstatning på 1,2 millioner dollar. I dommen ble Catalysts grunnlegger og toppsjef Newton Glassman, som er jøde, kritisert for å være en aggressiv kranglefant og generelt vanskelig type. I forkant av ankesaken ønsker Catalyst å få spredt drittpakker om dommerens habilitet, dommens innhold og konkurrenten West Face Capital.

Oppdraget blir formidlet via mellommenn. En av dem er Yossi Tanuri, sjef for organisasjonen Jewish Federations of Canada og tidligere leder av en spesialenhet i det israelske forsvaret. Detaljene blir avklart, og 11. september 2017 signeres en samarbeidsavtale på tre sider med Black Cube. I bunnen ligger en fastpris tilsvarende 11,7 millioner norske kroner. I tillegg skal det betales inntil 86 millioner kroner for brukbart negativt materiale om dommer Newbould og/eller West Face. Opplysningene vil bli honorert per sak og prismessig rangert i forhold til sin verdi for den videre undergravningsprosessen. Når det gjelder dommer Newbould er det avtalt en sum tilsvarende 585 000 kroner per stykk for avsløring av følgende negative forhold rundt ham: Forutinntatt holdning mot Catalyst og/eller selskapets jødiske konsernsjef Newton Glassman, generell antisemittisk holdning, forhåndsavtale med West Face om utfallet av dommen, upassende kontakt med West Face eller selskapets toppsjef.

Når det gjelder negativt materiale om West Face vil Catalyst betale fire millioner kroner per stykk for eksempler på uredelig, korrump eller ulovlig adferd fra West Faces side som er så entydig

og godt dokumentert at de uten videre kan legges frem i retten. Honoraret blir betydelig lavere for mindre ødeleggende materiale.

Black Cubes primæroppdrag er altså å grave frem så mye skitt som mulig om dommeren og West Face. For kollegene i Psy-Group blir hovedoppgaven å spre dritten via media for å påvirke opinionen i Catalysts favør før saken kommer opp for ankedomstolen.

I punkt syv i oppdragsavtalen garanterer Black Cube at selskapet «søker råd og veiledning hos de ypperste advokatfirmaer i land vi opererer i for å forsikre oss om at vi opptrer fullt ut overensstemmende med lokale lover og regler, spesielt med hensyn til beskyttelse av privatliv og data». I punkt ti heter det: «Teamet vil benytte seg av selskapets merkevarebeskyttede metoder, utviklet gjennom årelang erfaring fra lignende prosjekter.»

Garantien om lovlidighet er illusorisk, for loven brytes allerede idet partene setter sine navnetrekk på kontrakten. Årsaken er åpenbar: I provinsen Ontario er det forbudt å drive privat etterforskning eller etterretning uten offentlig lisens. Hverken Black Cube, Psy-Group, Emmanuel Rosen eller noen av de andre operatørene som deltar i operasjonen har en slik tillatelse. De har ingen planer om å søke om det heller, hele poenget er jo at operasjonen holdes hemmelig fra start til slutt – og etterpå.

De som skal gjøre jobben er ikke i tvil om oppdraget. I en melding om dommer Newbould fra en agent i Psy-Group til en kollega i Black Cube heter det at «helt grunnleggende skal vi forsøke å bevise at han er en rasist, en fordervet antisemitt, og forsøke å finne informasjon som kan fremstille ham i et så negativt lys som mulig».

Den viktigste delen av aksjonen mot dommeren blir betrodd Black Cube-agent Erez Gabriel Michaeli, som skal gjennomføre et nøye planlagt narrespill. Så fort forberedelsene er unnagjort, ringer han til Frank Newbould, presenterer seg som Hugo Gabriel Saavedra Rodriguez, toppsjef i det London-baserte konsultentselskapet Victorious Group, og gir inntrykk av å ville engasjere canadieren i en større sak. Tidspunktet passer bra for Newbould, som nå har gått av med pensjon som dommer og nylig har åpnet privat advokatpraksis. Han vet naturligvis ikke at den hyggelige oppringerens navn, stilling, firma og forlokkende tilbud er oppspinn fra ende til annen, og takker ja til et møte allerede samme kveld, mandag 18. september.

Samtalen finner sted under et fremragende måltid på luksusrestauranten Scaramouche i sentrum av Toronto. Agent Michaeli, alias konsernsjef Rodriguez i Victorious Group, spiller rollen som beleven vert og styrer samtalen behendig innom flere temaer som har med Israel, jøder og sionisme å gjøre. Blant begreper han bringer på bane er «Jødelobbyen», «det jødiske spørsmålet» og «den jødiske måten å gjøre ting på». Det siste skal innebære «å hele tiden ta mer betalt enn man skal, og som man er blitt enige om». Hensikten er å lokke dommeren til å uttrykke enighet og komme med antisemittiske uttalelser for egen regning. Toppsjef Newton Glassman i Catalyst er som nevnt jøde, og ble i retten kritisert for upassende opptreden av Frank Newbould. Som vanlig under denne type operasjoner blir det i hemmelighet gjort lyd- og bildeopptak av samtalen.

Tross utmerket mat og årgangsvin blir det en dårlig kveld på jobben for agent Erez Gabriel Michaeli – dommeren lar seg ikke lokke ut på glattisen. Likevel blir manipulerede opptak og utskrifter fra samtalen gjort tilgjengelig for en rekke medier. Blant seriøse aktører som forsøkes fristet til å benytte materialet er Associated Press, Reuters og Bloomberg News, sistnevnte med finansnyheter som spesialfelt. Fremstøtene blir supplert med fabrikkerte nyhetsmeldinger, falske blogger, twittermeldinger og videoer på sosiale nettsider som er opprettet for anledningen.

Informasjonen blir formulert i profesjonell stil og med riktig terminologi, men innholdet er oppdiktet og har utelukkende til hensikt å sverte dommer Newbould og West Face Capital og styrke Catalysts offentlige omdømme før partene på ny tørner sammen i retten. Internt i Psy-Group blir oppdraget omtalt som Project Maple Tree (*Prosjekt lønnetre*), lønnebladet er symbolet i Canadas flagg.

Av senere rettsdokumenter fremgår det at Emmanuel Rosen deltar aktivt på vegne av Psy-Group i produksjon og spredning av negativt materiale. I denne fasen opptrer han under pseudonymer som «Alex Walker», «Jordan Brown» – og «dommer Frank Newbould».

I de samme rettspapirene beskrives det også hvordan rutinerte menn og kvinner fra Black Cube og Psy-Group under falske påskudd har ført samtaler med tidligere og nåværende West Face-ansatte og medlemmer av deres familier. Møtene har gjerne funnet sted under måltider med raus alkoholserving, og alt er ledd i jakten på internt materiale som kan kompromittere selskapet og/eller dets grunnlegger og toppsjef Gregory Boland. Kostnadene rundt dette er tydeligvis ikke noe problem. For eksempel blir en mannlig ansatt kontaktet av en «hodejeger» som hevder at vedkommende er kvalifisert for en fristende posisjon i et britisk selskap – og inviterer ham til jobbintervju og hotellopphold i London. Stillingen får han selvsagt ikke, og senere innser han at hele opplegget var falskt fra ende til annen. Hensikten var å skape maksimalt gunstige omstendigheter for å lirke ut negativ og dermed brukbar innsideinformasjon om West Face.

I Toronto blir en kvinnelig ansatt invitert på sjenerøs restaurantmiddag av en annen «hodejeger», som under seansen viser tilsynelatende oppriktig interesse for hennes arbeidsoppgaver og andre forhold hos West Face.

Når Black Cube/Psy-Group-agentenes fremgangsmåte til slutt blir kompromittert, beskrives den som «på ulovlig vis å trakassere, skremme, lokke og lure personer som er eller var ansatt i eller knyttet til West Face eller spilte viktige roller i søksmålene mellom West Face og Catalyst. Kampanjen ble utført ved hjelp av bedragerske, falske og ellers ulovlige midler».

En av kvinnene som under falsk identitet oppnår kontakt med ansatte i West Face, er den tidligere omtalte agenten Stella Penn Pechanac. Når Weinstein-saken sprekker og TV-nyhetene viser bilder av henne som den falske kvinneverettighetsadvokaten som lot som om hun skulle hjelpe et av hans overgrepsofre, ringer alarmklokkene i Toronto: Minst én West Face-medarbeider gjenkjenner henne øyeblikkelig som den hyggelige kvinnen som under en helt annen identitet sjarmerte seg til en samtale med henne om jobben i investeringsselskapet.

Stella Penn Pechanac, alias blant annet Diana Filip, Maja Lazarova og Vanessa Collins, er en flittig benyttet agent med gode forutsetninger for å lykkes: Etter tjeneste i det israelske forsvaret begynte hun på en dramaskole i håp om å bli skuespiller. Det ble med håpet, men via Black Cube har hun fått sin egen scene der hun spiller ut de rollene påvirkningsbyrået pålegger henne. Hun er ung, slank, høy og blond, og i et intervju blir hun spurt om hun noen gang har brukt sin kvinnelighet som våpen. Svaret er kort og kontant: «Jeg er ingen Bond-pike. *Jeg er James.*»

En annen kvinnelig agent som opererer på tilsvarende fordekt måte, blant annet under navnet Samantha Beth, er Psy-Groups innleide medierådgiver Virginia Jamieson. Hun har vært i felten før, for eksempel i rollen som falsk støttespiller for Senovia Gutiérrez, den kvinnelige kandidaten som skulle trekkes ned i søla før valget til et lokalt sykehusstyre i Tulare, California. Oppdraget ble bestilt og betalt av en korrump og overbetalt lege og sykehusadministrator som

regnet med å bli avslørt og kastet dersom Gutiérrez ble valgt. Operasjonen, som ble en spektakulær fiasko for både legen og Psy-Group, er omtalt i kapitlet *Flause i California* tidligere i denne boken.

I tillegg til prosjektene i USA og Canada er Virginia Jamieson også involvert i selskapets anstrengelser for å undergrave BCC, tilknyttede organisasjoner og personer. Blant annet treffer hun Heidi Hough i New York etter at sistnevnte har møtt Emmanuel Rosen i Toronto og diskutert diskreditering av trossamfunnet med ham. I en oppfølgende e-post til Jamieson 14. oktober 2017 skriver Rosen blant annet: «Hei, kjære Virginia. La meg takke deg enda en gang for alt du gjør [...] Angående BCC-saken, så vil jeg snakke med deg. Det er en veldig enkel historie. Misbruket på den ene siden og pengesporet og hvitvasking av penger med bevis og sitater på den andre siden. Mitt største ønske her er New York Times, og jeg vil forklare hvordan du skal selge inn saken når vi snakker sammen. I Canada trenger jeg noen medier på øverste og nest øverste hylle som skal konsentrere seg om historiene om misbruk. Ha en strålende helg, og så snakker du med meg når det passer. Emmanuel.» Jamieson svarer straks tilbake: «I'm on it!!» (*Jeg er i gang!!*). Tre dager senere ber hun Rosen fortelle hvordan han vil honorere henne for den aktuelle «kult-historien».

Så langt kommer hun ikke, for i mellomtiden går hun på en profesjonell smell. I et forsøk på å selge inn en negativ historie om dommer Newbould til Toronto-avisen National Post, møter hun en våken journalist som ikke lar seg bløffe, men ser hva som egentlig foregår – og ikke lar henne slippe unna. I stedet for diskre å plante en negativ sak om dommeren, ender Jamieson som hovedperson i en lite flatterende reportasje om Psy-Group, Black Cube, Catalyst Capital og henne selv. Etter å ha brent fingrene såpass ettertrykkelig, varsler hun Emmanuel Rosen om at hun «ikke vil gå i gang med BCC-saken akkurat nå».

Etter at svertekampanjen mot West Face til slutt er blitt kompromittert og stanset, beretter selskapets advokater for domstolen hvordan den falske nedrakkingen likevel har skadet både West Face og ledelsen. Beskrivelsen av de personlige konsekvensene for konsernsjef Gregory Boland stemmer godt overens med dem Bernt Aksel Larsen selv erfarer i kjølvannet av mediekjøret mot seg:

«Boland er påført alvorlig omdømmeskade som resultat av handlingene han er blitt utsatt for. Hans opptreden, etikk og karakter er gjentatte ganger blitt urettmessig fremstilt som høyst tvilssom, noe som har skadet hans muligheter til å skaffe kapital til prosjekter i West Face og begrenset hans muligheter til å forfølge sin profesjonelle virksomhet for øvrig. Boland er personlig registrert hos ulike finansielle tilsynsmyndigheter over hele Canada og underlagt amerikanske regulerende myndigheters jurisdiksjon – og handlingene mot ham har på en uriktig måte truet hans anseelse og omdømme hos disse tilsynsmyndighetene. Aktørene i denne saken har med hensikt opptrådt på en frekk, hensynsløs, foraktfull og forkastelig måte som i sum utgjør et frontalangrep på lov og rett.»

Mens advokatfirmaer på begge sider fakturerer for nye millioner av dollar, maler den juridiske konflikten mellom investeringselskapene videre i år etter år, slik rettssystemene i Nord-Amerika åpner for. Ett av de mer kuriøse stridstemaene gjelder materialet som ligger lagret på Psy-Groups nærmere hundre datamaskiner og tre sentrale servere. Når selskapet havner i skifteretten i Israel tidlig i 2018, planlegges innholdet slettet og utstyret solgt for å tilføre penger til konkursboet. Advokatene som forsvarer West Face aner imidlertid uråd og krever å få en kopi av innholdet før det ødelegges, de vil se hva som kan ligge lagret av kompromitterende kommunikasjon mellom Psy-Group og Capital. Bobestyreren sier straks ja, men blir kontant imøtegått av Psy-Groups advokater – og israelske justismyndigheter – som forlanger innholdet destruert uten forutgående

innsyn og kopiering. Uenigheten fører til en langvarig juridisk tautrekking som holdes skjult for offentligheten. Først sommeren 2019 kan israelske medier avsløre at det under et hemmelig møte i en av landets domstoler mange måneder tidligere ble bestemt at innholdet på Psy-Groups maskiner skulle bli lastet ned og overlatt uåpnet til et statlig organ i Israel. Deretter skulle materialet ikke gjøres tilgjengelig for noen. Ytterligere detaljer kommer ikke til overflaten, og av den grunn blir det umulig å vite hvorfor daværende statsminister Benjamin Netanyahus administrasjon var så opptatt av å hemmeligholde internhistorien til et selskap den offisielt ikke hadde noe med å gjøre.

Konkurs eller taktisk hamskifte?

I begynnelsen av 2018 blir det altså kjent at Psy-Group innstiller virksomheten. Ifølge selskapet skyldes det økonomiske problemer: Kassen er bunnskrapt, og ingen nye penger er i sikte. Etter litt over tre år i en skyggefull bransje der foretak og enkeltpersoner har fått sitt omdømme vrent og trampet på i tråd med oppdragsgivernes bestilling og betalingssevne, velger selskapets grunnlegger og synlige eier, den australsk-israelske gründeren Joel Zamel, å legge inn årene. Beslutningen blir tatt 2. februar. Når de ansatte får beskjed om at de står uten jobb og heller ikke vil få lønn for inneværende måned, blir de rasende. 29 av dem går til sak mot selskapet og krever at det blir slått konkurs, i håp om at det i boet tross alt finnes midler som kan deles. En av pådriverne i denne prosessen er Emmanuel Rosen, som hittil har tjent godt på planting av drittpakker om Larsen, Smith, BCC, HMC, West Face Capital og andre som Psy-Group har fått millioner for å trække på.

Rent formelt ender selskapet sine dager i en israelsk skifterett. Observatører med innsikt i bransjen stoler imidlertid ikke på historien om økonomisk sammenbrudd og den definitive kroken på døren. De tror tvert imot at Psy-Group i realiteten har vært svært god business, men at strukturen er slik at inntektene fort sluses videre til bakenforliggende ledd mens lite blir igjen i front-selskapet. Etterforskning av saker selskapet har vært involvert i, viser at klientenes innbetalinger har gått til bankkonti i Sveits, og at det sannsynligvis har vært enkelt å la være å bokføre en del av dem i regnskapet. Dermed vil man ved behov for et hamskifte, for eksempel som følge av feilslåtte operasjoner og negativ eksponering, raskt kunne skifte navn og «skall» og fortsette aktiviteten med en ny og uplettet fasade. Utad fastholder Zamel at nedleggelsen skjedde fordi «to kritiske forretningsprosjekter slo feil». Som medvirkende årsak erkjenner han at selskapet fikk kritisk lys på seg i media.

Henvisningen til kritisk lys stemmer godt med realitetene, og ikke bare i media. I tid faller avviklingen nemlig sammen med at Zamel og Psy-Group har pådratt seg den amerikanske spesialetterforskeren Robert Muellers interesse. Den tidligere FBI-direktøren har siden mai 2017 ledet det amerikanske justisdepartementets gransking av russisk og annen utenlandsk innblanding i den amerikanske presidentvalgkampen i 2016. Slik «fremmed bistand», i dette tilfelle til fordel for Donald Trump, som vant, er straffbar handling etter amerikansk lov. Mueller-teamet innkaller Joel Zamel til avhør. Etterforskningen dreier seg i første rekke om hans kontakt med Donald Trump jr. og angivelige forsøk på å selge inn det israelske selskapets evne til å grave opp skitt om politiske motstandere og «forme virkeligheten» (*shape reality*), slik Psy-Group har reklamert for i sin markedsføring.

Zamel og advokatene hans avviser alle påstander om straffbar virksomhet. Det blir da heller ingen juridiske konsekvenser av granskingen, først og fremst fordi den bekrefter at Zamel, tross

iherdige forsøk, aldri fikk til noen avtale med Trump-teamet. Muellers graving rundt Psy-Group er uansett lite gunstig for selskapets omdømme. Sammen med medieomtalen av reelle operasjoner som gikk galt og ble avslørt, bidrar den til beslutningen om å «stenge butikken» – eller i realiteten gjenoppstå med en ny identitet. Det er uklart hvor de oppsagte medarbeiderne gjør av seg etter runden i skifteretten, men noen av dem starter trolig for egen maskin i samme bransje. Andre kontakter Black Cube, som de både har konkurrert og samarbeidet med. Mye tyder på at Zamel fortsetter i kjent stil bak et nytt og mindre belastet merkenavn. Det er flere alternativer å velge mellom, for eksempel Wikistrat, White Knight Group og Athiri. Sistnevnte er nylig etablert og blir drevet i regi av Psy-Groups tidligere sjef Royi Burstien. Utad gjør alle disse selskapene det de kan for å fremstå som lovlige og samfunnsnyttige foretak. Overfor sine klienter tilbyr Athiri å fremskaffe og bruke ønsket etterretningsinformasjon til å forme virkeligheten og påvirke opinionen, kjente toner fra Psy-Group. Både hos Athiri og i White Knight, som styres fra henholdsvis Filippinene og De britiske jomfruøyene, er det trolig jobb for flere av Psy-Groups tidligere ansatte. En av dem er Emmanuel Rosen, som fortsetter å sette spor etter seg i flere land.

Jakten på et hemmelig farskap

Vil du bli en helt for pressen? Stjel 8 millioner euro og legg skylden på kirken din. Sitatet er hentet fra logoen til nettstedet JVL Report. Det er uklart når det gikk på luften, men det står oppført som registrert i mai 2018. I en fast tekst nederst på forsiden kan man lese at «dette nettstedet dekker den utrolige historien om hvordan Jonathan van der Linden, Ben van Wijhe og Oscar Floor gikk til krig mot sin tidligere kirke. Og hvordan de ved hjelp av tidligere israelske eksperter på psykologisk krigføring vervet pressen til å kjempe krigen for dem.» Det har så langt ikke vært mulig å spore hvem som står bak det redaksjonelle innholdet, men tekster og vinkling tyder på at det kan være en eller flere nederlendere. Rent teknisk driftes nettstedet av et selskap på Island som garanterer sine kunder full anonymitet.

En av de mest oppsiktsvekkende artiklene på nettstedet handler om et nytt fremstøt fra BCC-kritikeren Johan Velten, denne gang i samarbeid med Ben van Wijhe. Et snaut år etter Veltens pinlige brøler med falske beskyldninger mot Bernt Aksel Larsen for pedofili, er det Kåre Johan Smith som Velten på nytt vil sette i gapestokken. Formålet er todelt. Ikke bare skal «uberettigede finansielle transaksjoner og aktiviteter» avsløres – nå skal dessuten menighetslederens farskap til en hemmelig datter født utenfor ekteskap rundt 1990 endelig dokumenteres og formidles til omverdenen.

Både jenta og moren oppgis å være bosatt i Danmark. Til avsløringen trenger Johan Velten profesjonell hjelp. Opplegget beskrives i en korrespondanse på e-post i april-mai 2018 mellom ham og CIS Gruppen, et detektivbyrå i København. Både forberedelsene og den påfølgende oppdragsavtalen blir allment kjent når nettstedet JVL Report senere legger det ut på sine sider.

På sin egen plattform reklamerer CIS Gruppen med at «Vi finder beviser som andre ikke kan [...] Vi utfører baggrunstjek, finder personer og tilvejebringer beviser [...] Vi finder den bedste løsningen i din sag. Effektivt og diskret».

Veltens kontaktperson er Ulla Vang Christensen, CIS Gruppens stifter, direktør og ledende etterforsker. I samarbeidsavtalen blir et selskap Velten har tilknytning til oppført som detektivbyråets klient. I e-postene til Vang Christensen bruker han «Sporing av farskap» som stikkord i emnefeltet. Om dette heter det i avtalen (i norsk oversettelse) at «opplysninger fra

navngitte vitner peker på at Kåre Smith kan være biologisk far til en datter som ikke er vitende om denne relasjonen og således er fremtidig arving til et større beløp fra Kåre Smith. Dersom datteren ikke får kjennskap til dette, vil hun gå glipp av denne arv av anselig størrelse.» I et avsnitt som gjelder Smiths økonomiske og andre forhold, kan man lese at det er «av vesentlig samfunnsmessig interesse å avdekke og etterforske mulige lovovertridelser samt sekterisk lignende menighetsorganisasjoner og deres ledere, som hindrer mennesker i deres menighet i å være frie individer».

Det er helt klart Johan Veltens versjon av virkeligheten detektivbyrået legger til grunn for sitt engasjement. I e-poster påstår han blant annet at Kåre J. Smith har kjøpt taushet og «er på flukt fra Nederlands rettsvesen og nå trolig bor på hemmelig adresse i Sverige.» Om Smiths angivelige datter skriver han at ingen ting tyder på at hun er særlig velstående, og at hun sannsynligvis har forsøkt å gå under jorden. Så legger han håpefullt til: «Hvem vet, kanskje hun også kan være interessert i å bidra til å stoppe en sjarlatan som på grovt vis har beriket seg selv på bekostning av troskyldige mennesker. I det gigantiske utbyggingsprosjektet sitter han på alle sider av bordet og håver inn penger.»

Ulla Vang Christensen forteller at gjennomføring av oppdraget vil koste inntil 35 000 norske kroner, avhengig av tidsbruk og utgifter. Litt over halvparten forfaller når arbeidet starter. Sammen med Velten forbereder hun et innledende møte i Amsterdam mellom de to og Ben van Wijhe, og bestemmer samtidig at det er hun som skal etablere kontakten med mor og datter. Først skal det skje med moren og så med datteren, som «deretter selv kan velge å reise en farskaps sak, med vår rådgivning. Via DNA-test kan farskap avgjøres, og Kåre J. Smith kan bli pålagt av en dommer i retten å avlevere DNA, også selv om han måtte motsette seg dette».

Planleggingsmøtet i Amsterdam er tilsynelatende vellykket, for rett etterpå sender Vang Christensen en e-post som innledes med «kjære Johan og Ben». Velten uttrykker på sin side bekymring over det fremlagte budsjettet: «Jeg aner at vi kan få finansieringsproblem når det gjelder ditt arbeid, Ulla, så vi må kanskje jobbe litt med dette for å finne veien.»

Etter hvert går detektivprosjektet i stå. Om det skyldes pengemangel, er ikke godt å vite, men det blir uansett ingen resultater av det. Det kan være andre årsaker enn sviktende økonomi også, for ryktene om Smiths påståtte farskap er ikke av ny dato. De er godt kjent av den utpekte moren, som for lengst er lut lei av at utenforstående fra tid til annen blåser nytt liv i dem. Etter noen innledende undersøkelser fastslår Ulla Vang Christensen i en e-post til Johan Velten at den forfulgte kvinnen tidligere har motsatt seg all kontakt i saken. Ingenting tyder på at hun er mer imøtekommende overfor den nye detektiven heller, rett og slett fordi hun ikke har fått noe barn med Kåre Johan Smith. Årsaken er innlysende: På den tiden da hun ble gravid oppholdt han seg beviselig på et helt annet sted, og det er fortsatt ikke mulig å konkludere med noe annet enn at den gamle røverhistorien er primitivt oppspinn, selv om enkelte ikke kan la være å klamre seg til den. Av samme grunn er de følelsesladede påstandene om en diger arv som er i ferd med å gå tapt for en fattig jente født i dølgsmål også det rene tøv. Desto større og mer urettferdig blir belastningen for mor og datter. Og for ham som umulig kan være barnefare.

På generelt grunnlag kan det legges til at slike vandrehistorier om profilerte personers angivelig hemmelige seksualliv ikke er uvanlige i noe samfunn. Spør man journalister med erfaring fra mediemiljøet for eksempel i Oslo, vil de kunne gjengi seiglivede påstander om kjente rikspolitikere, næringslivsledere, artister eller andre profilerte menn som utenfor ekteskapet har fått barn med kvinner som kanskje selv befinner seg i samfunnets rampelys. Historiene spres fra

person til person som den rene og skjære sannhet, men har verken sporbare kilder eller detaljer som kan sjekkes. Men hvem gidder vel å etterforske slike historier, som jo er ganske underholdende og uten konsekvenser for en selv? Når selv den mest pågående kjendispressen lar slike «snaddersaker» ligge urørt i år etter år, er det kanskje fordi de faktisk er usanne og egentlig ganske stygge ikke-saker. I realiteten bygger de gjerne på en grov fleip eller en ubetenksom – eller kanskje svært bevisst plantet – påstand som får leve videre og legge på seg. Som regel er hovedpersonene de aller siste som får vite hva som hviskes om dem.

Pengene som havnet i feil lomme

Ifølge informasjon fra offentlige registre registrerer Ben van Wijhe i mai 2017 et selskap i Hongkong ved navn Millenium Capital. – Hvis journalistene i NRK hadde vært interessert ville de ved enkle søk fått opp veldig mye informasjon om sin kilde Ben van Wijhe fra de siste 10-15 år, sier David Nooitgedagt. Ifølge Van Wijhe selv sitter han også i styret for et annet selskap samme sted, som i november 2017 bytter navn til Millenium Investments Limited. I desember samme år oppretter han en stiftelse i Nederland som får navnet Stichting Millenium Foundation. Han skylder nå penger i øst og vest, bor i et hus eiet av stiftelsen og situasjonen er nå for alvor i ferd med å bli vanskelig for ham. Samarbeidspartnerne og investorene i selskapet Niaga, der Henk Keilman, Van Wijhes partner fra Commodore-tiden, skal få sine rettssaker finansiert, har nemlig begynt å legge merke til Van Wijhes pengebruk.

Når investorene i Niaga undersøker, finner de grunn til å stille spørsmål ved om penger de hadde lånt ut til Keilmans selskap Surya, og som selvfølgelig var tenkt brukt til advokatkostnader og bistand i rettssakene hans, var blitt overført til Van Wijhes egen bankkonto.

På dette tidspunktet kommer solcellekraftverket i Bulgaria inn i bildet igjen, det som Van Wijhe og Keilman hadde forsøkt å ta eierskapet til i 2014, men som de i retten ble dømt til å levere tilbake til det tyske selskapet Gravas. Som nevnt i kapitlet *Konflikt om solkraft* hadde Gravas holdt eierskapet på Keilmans vegne, men hadde avtalefestet at de skulle få dekket sine kostnader og motta en godtgjørelse på 250 000 euro før Keilman kunne ta eierskapet tilbake. Det var ikke blitt gjort. Rettighetene til å overta eierskapet på disse betingelsene lå i det nederlandske selskapet Solar Park Devnya BV, som også var kontrollert av Surya. Hvis bare Solar Park Devnya kan reise penger til å betale ut Gravas' godtgjørelse og kostnader, vil solcellekraftverket være deres.

Høsten 2018 inntreffer så en serie underlige hendelser. I oktober selger Surya 100 prosent av aksjene i Solar Park Devnya til et selskap eid av forretningsmannen Jan Rosekrans jr. Forholdet mellom Rosekrans og Van Wijhe har i mange år vært usedvanlig tett. Det er da også Rosekrans som garanterer for Van Wijhes lån når han senere kjøper en luksurvilla i Elahuizen nord i Nederland. I desember 2018 overføres 100 prosent av aksjene i Solar Park Devnya videre fra Rosekrans' selskap til Van Wijhes selskap Millenium Capital i Hongkong. Han sitter nå med full kontroll på selskapet som har rett til å overta eierskapet til solcellekraftverket. Selskapet har også en fordring som kan ha stor verdi hvis den kan innkreves. Problemet er at Van Wijhe ikke har penger til å betale ut Gravas, noe som jo er en betingelse for å få overta kraftanlegget. Et annet problem er at investorene i Niaga har skutt inn penger i håp om å få realisert verdiene blant annet i det samme solcellekraftverket, og de er ikke særlig blide over å se at eierskapet nå plutselig er hos et selskap kontrollert av Van Wijhe. Det ser likevel ut til at Van Wijhe klarer å dempe situasjonen gjennom forhandlinger, for litt senere står Niaga oppført med 70 prosent eierskap i Solar Park Devnya, Van

Wijhes Millenium har 15 prosent og Rosekrans' selskap de resterende 15 prosent. Noe senere overtar Solar Park Devnya endelig solcellekraftverket fra Gravas.

I januar 2019 blir selskapet Surya slått konkurs. Bobestyreren har senere fremsatt krav om at Van Wijhe tilbakefører vel 186 000 euro til boet, med tillegg av renter. Summen synes ifølge bostyrer å ha blitt overført uberettiget til Van Wijhe, ofte i form av deloverføringer merket «lån» eller liknende. I tillegg mener bobestyrer at Van Wijhe har pådratt boet tap på vel 19 000 euro ved at leasingkontrakten på en luksusbil ble overført fra Surya til Van Wijhe og deretter avsluttet, uten at en merverdi på bilen ble overført til Surya som rette eier av verdien. Også dette beløpet er krevd erstattet av Van Wijhe. Han har på sin side tilbakevist kravene.

– Vi ser jo at helt siden tidlig på 2000-tallet har det vært konflikter rundt selskaper Ben van Wijhe har eid eller ledet, så dette er ikke noe nytt. Omfanget av saker, beskyldninger, søksmål og motsøksmål de siste 15 år gjør at bildet av Van Wijhe som den vellykkede forretningsmannen med høy moralsk standard er vanskelig å få til å stemme, i hvert fall for meg, sier David Nooitgedagt.

Avskilte advokater

Forholdet mellom Niaga og Van Wijhe bar på dette tidspunktet preg av at investorene i Niaga neppe stolte på ham lenger, men selskapet trengte mer kapital og Van Wijhe hadde fortsatt et stort kontaktnett. Nå dukket det amerikanske fondet Arrowhead Capital opp som en ny aktør på banen. Det ble laget et budsjett på cirka 1,2 millioner euro som hovedsakelig skulle brukes til å betale advokatene i Jones Day, firmaet der Aldo Verbruggen var advokat. Arrowhead ville sikre seg at pengene de stilte til rådighet ble brukt slik det var ment. Det ble derfor inngått en avtale med et annet nederlandsk advokatfirma, Abeln Advocaten, som skulle ta hånd om pengene i en disponeringskonto hos seg. Abeln skulle ikke overføre midler fra kontoen uten at det var godkjent av Arrowhead.

I januar 2020 oppdager Arrowhead at det på tross av alle disse sikkerhetsmekanismene er blitt utbetalt mer enn 500 000 euro til Millenium, Ben van Wijhes egen nederlandske stiftelse. Den er ikke part i noen avtale med Arrowhead, og etter hvert får Van Wijhe beskjed om å betale tilbake beløpet innen 48 timer, hvilket han nekter. Arrowhead går dermed på advokatfirmaet Abeln, som viser frem en bankgaranti på 790 000 amerikanske dollar som Van Wijhe har stilt til rådighet. Den er utstedt av en bank kalt Wadiah Capital. Interessant nok er bankgarantien skrevet ut på vegne av selskapene Travcon Holding AG og Skyfinance GmbH. Dette er selskaper som er koblet til sveitseren Philipp Zürcher. Han har i en del år vært kjent som en sterk kritiker av BCC og har i kulissene samarbeidet med blant andre Van Wijhe, Van der Linden og Oscar Floor om det sterkt BCC-kritiske nettstedet BCCXposed. Zürcher var også en av de få som Van Wijhe betrodde tilgang til Van der Lindens 200 000 e-poster.

Det er imidlertid et stort problem med denne bankgarantien. Niaga gjør nemlig Arrowhead oppmerksom på at den ligner veldig på andre bankgarantier fra Wadiah som Van Wijhe har brukt tidligere. Det er også bemerkelsesverdig at når beløpet i garantien gjentas med bokstaver, står det ikke syv hundre og nitti tusen, men bare syv hundre og nitti dollar. Etter nærmere undersøkelser mener Arrowheads advokat i et rettsdokument at bankgarantien kan være et dokument som er satt sammen ved å klippe og lime fra tidligere garantier. Philipp Zürchers selskap Travcon AG ble slått konkurs i august 2019, og bankgarantien er datert i februar 2020.

Arrowhead saksøker Van Wijhe og stiftelsen Millenium, og i mars 2022 faller dommen. Van Wijhe og stiftelsen hans må betale 548 000 euro tilbake til Arrowhead, penger som han urettmessig har overført fra fondet som skulle finansiere Keilmans rettssaker. Når Van Wijhe ikke betaler, går Arrowhead videre og starter konkursbegjæring. – Van Wijhe bruker alle tenkelige og en del utenkelige knep for å trenere og vri seg unna, forteller David Nooitgedagt, som også nevner at Van Wijhe starter motsøksmål, klager motpartens advokater inn for uetisk oppførsel og skriver lange e-poster med sterke angrep på alt og alle som står ham imot. Rettssakene han anlegger blir ofte avvist av retten før de i det hele tatt starter, og de som ikke blir avvist, taper han. Klagesakene mot advokatene avvises uten behandling. Og Van Wijhe selv bytter advokater påfallende ofte.

Nooitgedagt forteller videre at Abeln Advocaten, de som skulle passe på at ingenting ble betalt før det var godkjent av Arrowhead, får seg en alvorlig smekk. Arrowhead krever erstatning, og for å unngå rettssak inngår Abeln forlik. De betaler 300 000 euro til Arrowhead, som Abeln skal få refundert dersom Arrowhead faktisk klarer å få tilbake beløpet på 548 000 euro som de har krav på fra Ben van Wijhe. Forliket forhindrer likevel ikke at advokatene blir klaget inn for det spesielle tilsynsrådet for jurister. Klagene går gjennom flere instanser og resulterer i at advokaten som har hatt hovedansvaret mister bevillingen for godt, en sjeldent streng disiplinær reaksjon for en advokat. Den andre Abeln-advokaten mister bevillingen i åtte uker.

Man skulle tro at kontroversene rundt solcellekraftverket hadde falt til ro i og med løsningen som kom på plass i 2019, der Van Wijhes Millenium Capital fikk 15 prosent av aksjene. Ifølge Nooitgedagt ble det imidlertid ikke slik. Da det for alvor kom for en dag hvordan han hadde misbrukt tilliten, ble han fjernet fra styret i Solar Park Devnya. Van Wijhe godtok ikke dette, og startet en rettsprosess for å få tilbake styreplassen. 16. juni 2022 ble saken behandlet, og Van Wijhe presenterte da plutselig et avtaledokument som var svært fordelaktig for ham. Dokumentet hadde Henk Keilmans signatur. De saksøkte mener imidlertid at signaturen kan være falsk og har fremlagt en sakkyndig skriftsanalyse for å underbygge dette.

Hvilket etterspill de påståtte forfalskede bankgarantiene og signaturene vil få for Van Wijhe, er fortsatt uklart for David Nooitgedagt og Van Wijhes tidligere trossfeller i Nederland. – Sikkert er det i hvert fall at NRKs bilde av ham som en vellykket forretningsmann som av moralske grunner ønsket å eksponere uregelmessigheter i BCC, og som foretrakk den strenge linjen i menigheten sin på 1980-tallet, i beste fall bør nyanseres, sier Nooitgedagt.

Kald skulder fra storbanker

Blant andre som rammes av misvisende virkelighetsbeskrivelser er Jan Lindstad, som sammen med broren Øivind driver den internasjonale suksessbedriften Compusoft AS utenfor Sarpsborg. I 2018 truer nervøse banker på ny med å bryte kundeforholdet. Denne gang er det gjentatt negativ medieomtale av transaksjoner relatert til Smith og Larsen og salget av det tyske selskapet Lampenwelt i 2015 som har utløst bekymringene.

Bankenes uro blir neppe mindre av at Larsen satt i Compusofts styre fra 1996 til 2007, og stadig var uthengt i media. Alle fire har også tilknytning til den like negativt omtalte Brunstad Christian Church, i media kalt Smiths venner. Mens det i 2016 var Nordea som trakk i nødbremsen på grunn av «det som står i avisen», er det denne gang DNB og Handelsbanken som gjør det.

Først ut er DNB. Compusoft har hatt et godt, men ikke særlig omfattende kundeforhold til Norges største bank siden 2008. Våren 2018 blir det behov for å etablere et norsk datterselskap av Compusoft, og banken blir bedt om å opprette en konto for innskudd av aksjekapitalen på 30 000 kroner. Normalt tar et slikt rutinemessig oppdrag én dag. Når det derfor går to uker uten at han hører noe, ringer Jan Lindstad, som er konserndirektør for økonomi og finans, til DNB og ber om en status. Banken svarer at den fortsatt holder på med sin såkalte KYC-prosess. Forkortelsen står for Know Your Customer (*Kjenn din kunde*), som er betegnelsen på internasjonale kontrollregler som skal beskytte finansinstitusjoner mot svindel, korrupsjon, hvitvasking av penger og finansiering av terrorvirksomhet. KYC-bestemmelsene krever at bankene har løpende kjennskap til sine kunder, forstår hva slags aktiviteter de er involvert i og forsikrer seg om at finansieringskildene er legitime. Når Lindstad spør hvorfor etableringen av en ordinær innskuddskonto for et beløp på 30 000 kroner krever ukevis med slik gransking, får han klart svar: «Det er fordi det er Smiths venner som eier selskapet.»

Lindstad forklarer at banken tar feil. Compusoft AS har 210 aksjonærer, og det store flertallet av disse eierne er å finne blant selskapets 360 ansatte i 15 land. I tillegg kommer profesjonelle investorer som Arne Wilhelmsen, Egil Stenshagen, Petter Stordalen og Protector Forsikring. Foruten Lindstad-brødrene selv, som etablerte og driver selskapet. Lindstad understreker at hverken Compusoft eller andre foretak og investeringer med tilknytning til ham og broren har noe med menigheten å gjøre. Så snur Jan seg rundt, og får opprettet den ønskede kontoen hos Nordea, som fortsatt er Compusofts hovedbankforbindelse.

Roen senker seg, men bare frem til høsten. Da er det Handelsbankens folk som tilsynelatende begynner å bite negler. Lindstad har vært kunde der i nærmere ti år, både personlig og gjennom sitt private investeringsselskap JL Invest AS. I tillegg har Tritoria Finance AS og Tritoria Holding AS, to selskaper som brødrene har etablert for håndtering av en rekke investeringer, vært kunder i Handelsbanken siden de ble opprettet i 2015. Jan Lindstad har tidligere opplevd svært god service, men etter hvert er holdningen blitt gradvis mer reservert. Det gjelder spesielt engasjementene i foretak som er blitt omtalt i avisoppslag om Larsen, Smith og BCC.

I september 2018 tar Lindstad kontakt med Handelsbankens regionsjef i Moss og forteller ham at majoriteten av aksjene i Compusoft AS er blitt solgt til det amerikanske oppkjøpsfondet TA Associates. Salgssummen, som er i størrelsesorden 3,3 milliarder kroner, reflekterer en fantastisk verdiutvikling fra brødrene startet på bar bakke 29 år tidligere. I salgsåret passerer Compusofts omsetning 476 millioner kroner, og driftsresultatet før skatt når nesten 122 millioner. Ansatte som har vært medeiere siden muligheten åpnet seg i 2001, har sett aksjekursen øke fra 6,14 til 200 kroner, med andre ord en gjennomsnittlig verdistigning på 22,7 prosent hvert år i 17 år. Nå varsler Lindstad at 919 millioner kroner av salgssummen vil bli satt inn på Tritoria Holding og JL Invests konti i Handelsbanken.

Den innledende orienteringen følges opp med et møte 14. september. Bankens representanter lover å hjelpe til med gunstig plassering av midlene, som brødrene Lindstad har bestemt seg for på sikt å gi videre til veldedige formål. Det avtales et arbeidsmøte 18. oktober, men i mellomtiden synker bankens samarbeidsvilje fra et nøytralt nivå til blank is. I en e-post til Jan Lindstad opplyser regionbanksjefen at det etter en intern diskusjon er konkludert med at banken «ikke ønsker å øke den finansielle eksponeringen mot grupperingen, herunder kapitalplassering og finansiering». Handelsbanken er likevel villig til å opprettholde dagens engasjement – *men bare*

inntil videre. Avslutningsvis kansellerer banksjefen møtet som skulle vært avholdt to dager senere. Slik blir de 919 millionene til gode formål hengende i luften, banken vil ikke plassere dem i produkter som ellers er tilgjengelige for hvem som helst.

Lindstad tar kontakt og forteller at han ikke skjønner noe av den plutselige kuvendingen. Hverken han eller Tritoria-selskapene har lån i Handelsbanken. Det eneste engasjementet er noen hundre millioner kroner på en innskuddskonto. En fāmælt banksjef vil ikke fortelle om beslutningen om full blokade er tatt lokalt i Moss eller på sentralt hold. Han vil heller ikke si noe om bakgrunnen for avgjørelsen.

Lindstad diskuterer avslaget med sin advokat, som i en henvendelse til banken reiser tvil om beslutningen i det hele tatt er juridisk holdbar. Samtidig berører han en mulig årsak til helomvendingen: «Jan Lindstad er personlig troende, og er knyttet til Brunstad Christian Church. Vi ønsker å få avklart om bankens avslag har sammenheng med dette, direkte eller indirekte.» Advokaten ber samtidig om å få tilsendt personopplysningene banken har samlet om Lindstad. Dette er materiale enhver kunde har rett til innsyn i.

Offentlige regler pålegger foretak som Handelsbanken å gjennomføre en slik utlevering i løpet av 30 dager. I dette tilfellet tar det nærmere tre måneder å finne frem papirene og sende dem. Når opplysningene omsider foreligger, inneholder de ingenting som kan gi banken saklig grunnlag for å nekte Lindstad tilgang til dens standardprodukter. I svaret til advokaten hans står det at motviljen mot et utvidet engasjement er basert på vanlige bankfaglige vurderinger og «selvfølgelig ikke har noen ting å gjøre med diskriminering på grunn av tro».

Uttalelsen er høyst forutsigbar, men bare delvis troverdig. Ingen vil naturligvis mistenke Handelsbanken for å avvise en kunde fordi vedkommende tror på Gud. Det er den personlige tilknytningen til en mistenkeliggjort menighet og dens mest kjente og offentlig uthengte profiler som åpenbart er problemet. Også i Handelsbanken har man utvilsomt lest de utallige avisoppslagene mer enn én gang, og valgt å beskytte seg selv ved å gi Lindstad status som uønsket kunde på linje med Smith og Larsen.

På advokatens spørsmål om Jan Lindstads personlige tro og tilknytning til BCC har direkte eller indirekte sammenheng med avslaget, svarer banken bare på punktet om *personlig tro*, og lar forholdet til Brunstad Christian Church ligge. Sakens videre utvikling skal vise at dette valget neppe er tilfeldig.

Privat Mossad til leie

Ved inngangen til 2019 har Bernt Aksel Larsen, Kåre J. Smith og ledelsen i BCC og organisasjoner i Nederland fortsatt ingen samlet oversikt over det som utvikler seg rundt dem, og hvem som egentlig står bak. De registrerer stadig nye, negative og til dels truende utspill fra flere kanter og innser at diverse materiale fra tiltalte Van der Linden har havnet i ulike avisredaksjoner og andre informasjonskanaler. Når de ikke kan se noe overordnet mønster, henger det sammen med at de fortsatt ikke vet noe om Van der Lindens omfattende anklageskrift fra oppholdet i fengselet, Økokrims hemmelige etterforskning og Psy-Groups evne til å «forme virkeligheten» på vegne av betalingsdyktige oppdragsgivere.

Mandag 11. februar kommer nye detaljer omsider til syne i det store bildet. Det skjer i USA, der The New Yorker, et anerkjent liberalt uketidsskrift med 1,2 millioner i opplag og røtter tilbake

til 1925, publiserer artikkelen «Private Mossad for hire» (*Privat Mossad til leie*). Tittelen spiller på Israels berømte etterretningstjeneste. Bladet er kjent for sin seriøse omgang med fakta, og den aktuelle artikkelen på mer enn 9000 ord er ikke skrevet av hvem som helst: Ronan Farrow og Adam Entous har begge vunnet Pulitzerprisen, innstiftet i 1917 av den ungarsk-amerikanske journalisten og aviseieren Joseph Pulitzer og regnet som USAs og trolig verdens mest prestisjetunge pris for fremragende journalistikk.

Ronan Farrow, sønn av regissør Woody Allen og skuespilleren Mia Farrow, vant sin Pulitzer for en artikkel i samme magasin i oktober 2017 om Harvey Weinsteins seksuelle overgrep mot kvinner. Farrow avsløring og et samtidig oppslag i *The New York Times* bidro til at den nå 70 år gamle Weinstein ble dømt til det som i praksis blir livsvarig fengsel for sine forbrytelser.

Adam Entous og teamet han jobbet sammen med ble Pulitzer-belønnet i 2017 for sin dokumentasjon i *The Washington Post* av Michael Flynns løgnaktige opptreden som president Donald Trumps første nasjonale sikkerhetsrådgiver. Den tidligere generalløytnanten og etterretningssjefen måtte gå etter bare 22 dager i Det hvite hus – en historisk og lite gloriøs rekord – og har også senere vist seg å være en mann å holde øye med: Da Trump frekt og like løgnaktig hevdet at han var blitt frastjålet valgseieren i 2020, foreslo Flynn straks at presidenten skulle sette grunnloven til side, kneble pressen og arrangere nyvalg under militær kontroll. Om Adam Entous' meritter kan det legges til at artikler fra hans hånd også var med på å gi støtet til oppnevningen av Robert Mueller som spesialetterforsker av ulovlig utenlandsk innflytelse på presidentvalget i 2016, inkludert Psy-Groups mulige medvirkning.

I artikkelen i *The New Yorker* beskriver de velrenommerte reporterne nettopp Psy-Group som et primæreksempel på aktører i en fremvoksende og fordekt påvirkningsbransje. De forteller hvordan organisasjonen er bygd opp og arbeider, og om farene for demokratiet som oppstår når profesjonelle operatører får spre falsk informasjon og påvirke massenes virkelighetsoppfatning uten redaksjonell eller annen kontroll. De som utfører slike oppdrag, er topputdannet på den israelske statens regning og har årelang erfaring fra militære spesialoppdrag innen etterretning, psykologisk og elektronisk krigføring. Etter overgang til det sivile bruker de sin unike kompetanse på anonyme og negative operasjoner som er godt betalt og stort sett uten konsekvenser for dem selv.

De fleste eksemplene på Psy-Groups prosjekter som beskrives i artikkelen er omtalt tidligere i denne boken. Farrow og Entous tar det for gitt at det i tillegg til de avslørte operasjonene er gjennomført et ukjent antall oppdrag som ikke er blitt offentlig kjent, og som derfor trolig kan regnes blant selskapets suksesser både taktisk og økonomisk.

En av nyhetene i «Private Mossad for hire» er følgende avsnitt om blant annet BCC i begynnelsen av artikkelen: «I de senere år har Psy-Group utviklet en rekke kunstferdige og skjulte operasjoner. I Amsterdam klargjorde selskapet en rapport om en religiøs sekt kalt Brunstad Christian Church hvis norske leder, ifølge Psy-Group, hevder å ha skrevet 'en viktigere bok enn Det nye testamentet'. I Gabon prøvde Psy-Group å selge inn 'Operasjon Bentley' – et forsøk på å «bevare» president Ali Bongo Ondimbass grep om makten ved å samle inn og analysere etterretningsinformasjon om hovedrivalen hans. (Det er uklart om operasjonen i Amsterdam ble gjennomført. En talsperson for Brunstad sa at det var 'helt latterlig' at trossamfunnet betraktet 'en hvilken som helst bok' som viktigere enn Bibelen. Ondimbass representanter kunne ikke nås for kommentarer.)»

Det amerikanske tidsskriftet kan altså ikke dokumentere at det ble utført noe mot BCC utover produksjonen av den omtalte rapporten. For BCC, Smith og Larsen og andre berørte i Norge og Nederland blir opplysningen om Psy-Groups konkrete engasjement likevel fellesnevneren som får en rekke underlige brikker til endelig å passe sammen i det store puslespillet. I den forbindelse presiseres at det ikke er grunnlag for å mistenke noen av de personene som er omhandlet i boken for å ha begått noen straffbare forhold, utover der det fremgår eksplisitt.

Etter å ha bidratt til jobben med å få frem fakta om Psy-Group, har Krarup Nielsen i ettertid funnet det interessant at operasjonen i Gabon nevnes i samme åndedrag som operasjonen mot BCC. Presidenten i Gabon, som Psy-Group angivelig skulle bistå, leide ifølge flere avisoppslag i mange år privatfly fra tidligere nevnte Philipp Zürchers selskap Travcon AG. Det var ikke småfly det var snakk om, det ene flyet var en Boeing 777 utrustet med all tenkelig luksus. – The New Yorker avdekker altså to mulige operasjoner fra et påvirkningsbyrå som har opptrådt i skjul. Den ene operasjonen har ifølge byråets eget referat Ben van Wijhe som klient. Den andre operasjonen skulle ha en tidligere viktig kunde av Zürcher sitt selskap som klient. Nå bør det presiseres at det ikke foreligger dokumentasjon som knytter Zürcher inn mot Psy-Group, sier Krarup Nielsen.

BCC fikk et forvarsel om artikkelen en snau uke før publiseringen. I en e-post til styreleder og informasjonsansvarlig Berit Hustad Nilsen fortalte magasinet faktasjekker, Elizabeth Barber, at The New Yorker i en kommende reportasje om Psy-Group ville omtale «en nylig psykologisk operasjon» mot BCC, og at hun ville kontrollere noen opplysninger rundt dette. Helt konkret ba hun om en kommentar til påstanden om at BCCs norske leder, «Mr. Smith», skulle ha sagt at han hadde skrevet en bok av større betydning enn Det nye testamentet.

Hustad Nilsen må lese e-posten fra USA flere ganger før hun innser at henvendelsen faktisk er ekte: – Min første innskyttelse var at dette var noe useriøst, og begrepet «psykologisk operasjon» var på det tidspunktet ganske ukjent for meg. I tillegg var opplysningene som skulle sjekkes nesten latterlige, nemlig at Psy-Group beskrev BCC som en sekt og påsto at *Mr. Smith* skulle ha skrevet en bok som var viktigere enn Det nye testamentet.

– Siden vi på dette tidspunktet hadde opplevd en rekke uforklarlige henvendelser og medieoppslag som gjentok de samme uriktige påstandene, ringte jeg til en konsulent jeg hadde snakket med tidligere om litt av det BCC hadde opplevd de siste årene. Hans reaksjon var umiddelbar: – Berit, jeg har slitt litt med å tro på deg av og til når du har fortalt hva dere opplever, men nå skjønner jeg at dette er alvor. Når The New Yorker skriver om saken, da er det ikke tull, nå vet vi at noen er seriøst ute etter å skade BCC. Hustad Nilsen presiserer: – Dette betyr selvfølgelig ikke at de som hadde uttalt seg kritisk om BCC, Smith og Larsen eller motarbeidet disse nødvendigvis kunne mistenkes for å ha noe tilknytning til Psy-Group, eller for å ha begått noen ulovligheter. Informasjonen ga imidlertid grunn til å undersøke nærmere hva som hadde foregått de senere år. Det var nettopp på bakgrunn av denne dialogen at vi begynte å engasjere et av verdens største etterforsknings-selskaper for å se nærmere på saken, og etter hvert fikk bekreftet at Psy-Group hadde BCC som mål for et større betalt oppdrag.

I svaret til Elizabeth Barber karakteriserer Hustad Nilsen påstanden om Smith som rent oppspinn. (Det viser seg etter hvert at sitatet i artikkelen skriver seg fra rapporten om BCC som i juli 2017 ble sirkulert mellom Emmanuel Rosen og flere av hans kontakter, samtlig med e-postadresse *@psy-group.com*.) Hun legger til at BCC ikke kjenner til at det har pågått noen operasjon mot trossamfunnet eller at det skal være utpekt som noe konkret mål for Psy-Group. Så legger hun til at BCC riktig nok har registrert at nye nettsteder og aktører på sosiale medier har

vært aktive med å spre falsk informasjon om menigheten, men at man ikke har trodd at noen kan ha engasjert profesjonelle aktører for å motarbeide trossamfunnet på bred basis.

Nesten ikke til å tro

To dager etter at The New Yorkers artikkel er publisert i USA, legger Berit Hustad Nilsen ut en melding på menighetens informasjonssider der hun blant annet skriver: «BCC har de siste årene observert et antall Internett-sider, Facebook-sider og profiler på sosiale medier som har hatt som åpenbar hensikt å spre falsk og villedende informasjon om BCC. Vi er også kjent med at falske beskyldninger er blitt spredd i vesentlig omfang både i Norge og flere andre europeiske land, blant annet Nederland. På tross av at vi har vært klar over disse forholdene er vi likevel svært overrasket dersom noen faktisk har engasjert et selskap som Psy-Group for å gjennomføre aksjoner mot vårt trossamfunn. Før det eventuelt foreligger mer informasjon ønsker ikke BCC å spekulere om hvem som har engasjert selskapet og hvilke motiver disse kan ha.»

I en senere kommentar sier styrelederen at «vi merket jo at det var enormt mye negativ oppmerksomhet mot BCC i årene etter at Van der Linden ble arrestert, og at en del av det virket veldig koordinert. Men at de som var involvert var tidligere israelske etterretningsagenter, og at dette var de samme folkene som hadde fått oppmerksomhet fra hele verden i forbindelse med Trump-kampanjen, det ble jo så uvirkelig at det var vanskelig å tro på.»

Hverken The New Yorker, BCC eller andre utenforstående kan bevise at det er blitt signert noen formell oppdragsavtale mellom Psy-Group og i første rekke Ben van Wijhe, som av Psy-Group skriftlig er blitt omtalt som «vår klient». At en eventuell kontrakt av denne typen ikke ligger tilgjengelig for andre enn de direkte involverte, er imidlertid ikke særlig merkelig. Spesielt ikke i et tilfelle som dette, der oppdraget må holdes hemmelig for å kunne lykkes – og i tillegg kan være i konflikt med straffeloven. I sine kontrakter understreker byrået rutinemessig at «samtlige av PSY's aktiviteter vil bli gjennomført med forhøyet diskresjon og bli fullstendig frakoblet fra klienten».

The New Yorkers beskrivelse av Psy-Groups falskspill og fordekte skittkasting sammenfaller godt med det som blir avslørt også i Norge. Et eksempel er avisoppslaget med tittelen «Forsøkte å bruke Tønsbergs Blad i svertetekampanje mot Smiths Venner», der avisens medarbeider Vegar Vatn som nevnt bekrefter gjentatte kontakter med Psy-agent Emmanuel Rosen, som seilte under falskt flagg. Redaksjonen har dessuten nylig hatt besøk av Psy-Group-engasjerte Heidi Hough, som foretok et videointervju med Vatn i TBs lokaler. Det skulle brukes på Psy-Group-plattformen *bcccult.com*, som hun selv beskriver som «vårt nettsted», og har levert en rekke bidrag til.

Straks artikkelen i The New Yorker blir kjent, er det flere som får det travelt. De aller fleste negative nettstedene i Norge, Nederland og ellers på internett forsvinner uten varsel og uten spor. Et søk etter dem utløser automatiske svar av typen «Dette nettstedet er ikke tilgjengelig. Fant ikke IP-adressen til tjeneren for *bcccult.com*» og så videre. Videoer som var linket til det tidligere svært aktive Psy-Group-nettstedet blir også borte.

Emmanuel Rosen går under jorden, iallfall midlertidig. Heidi Hough forsvinner også fra offentlighetens lys og fortsetter ikke Facebook-fortellingen om filmprosjektet som skal avsløre BCC som en skadelig kult. Samarbeidspartner Oscar Floor er også blant dem som har sett oppslaget i The New Yorker. Han gir seg som ventet ikke, og på Facebook karakteriserer han Pulitzer-

vinnernes dyptpløyende artikkel som «merkelig og usammenhengende». Så fortsetter han å legge ut negativt innhold.

Etter en samlet vurdering beslutter BCC å kontakte politiet. Henvendelsen blir formulert av Pål Hernæs. I tillegg til å være Bernt Aksel Larsens faste advokat etter at Erling O. Lyngtveit pensjonerte seg, har han oppdrag også for trossamfunnet. Den 3. juli sender Hernæs et ni siders brev til Kripos med følgende innledning: «På vegne av Brunstad Christian Church anmeldes med dette straffbare forhold som menigheten og tilknyttede personer er blitt utsatt for gjennom de senere år. Bakgrunnen for de straffbare forholdene mot BCC ser ut til å ha sitt utspring i en nederlandsk straffesak der lederen av forstanderskapet for BCC (Kåre J. Smith) og tidligere ansatte har status som vitner. BCC har fått informasjon om at en gruppe som kalles Psy-Group i den forbindelse har vært involvert i en aksjon mot BCC som involverer straffbare handlinger. Anmeldelsen gjelder organisert og alvorlig kriminalitet som oppfyller de fleste av kriteriene i påtaleinstruksens § 37–1 jf. § 37–3.»

Hernæs opplyser om arrestasjonen av Jonathan van der Linden og tiltalen mot ham. Han presiserer at BCC ikke er en del av den aktuelle straffesaken, men at forsvarsadvokatens strategi synes å være å flytte fokus fra tiltalte og over på trossamfunnet og personer med relasjoner til det, spesielt Smith og Larsen. BCC og de nevnte personene beskyldes for «kjeltringstreker, skatteunndragelse og manipulasjon.» Påstandene er blitt gjengitt i en rekke aviser, blant annet Dagens Næringsliv og nederlandske NRC Handelsblad, som siden sommeren 2016 har trykket en lang rekke artikler basert på materiale fra Van der Linden. Oppslagenes innhold og vinkling har vært misvisende og har støttet opp under forsvarernes målrettede arbeid.

Anmeldelsen konkluderes slik: «Det er vår vurdering at BCC og tilknyttede enkeltpersoner er utsatt for en rekke straffbare handlinger som bør etterforskes av Kripos. Det følger av straffeprosesslovens § 224 at 'Etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige'. Vilkåret for å iverksette etterforskning er oppfylt. Saken gjelder en ny type kriminalitet som det er svært vanskelig å beskytte seg mot.»

Reaksjonen fra Oslo politidistrikt er kort og avvisende: Anmeldelsen blir henlagt.

Etter avslaget håper Berit Hustad Nilsen at det som har rammet BCC i det minste kan gi grunnlag for en debatt rundt norsk lovgivning og evnen til å reagere på slike operasjoner, som er noe helt nytt i Norge. Hun tror det er vanskelig for politiet å forstå sammenhengene og etterforske så kompliserte saker. Hustad Nilsen fastslår at påvirkningsoperasjonen har klart å skape et bilde av BCC som en nærmest kriminell organisasjon. Det er svært alvorlig for trossamfunnet, som bruker mye tid og ressurser på å rydde opp i det feilaktige inntrykket. I tillegg til belastningen på medlemmene og skaden på omdømmet har den intense omtalen og pågangen fra media kostet mye også rent økonomisk. Trolig er det så langt blitt brukt minst ti millioner kroner fordelt på advokat- og revisorkostnader, etterforskning og interne arbeidstimer.

Blant Van der Lindens støttespillere og andre BCC-kritikere blir påstanden om «en operasjon med tidligere israelske etterretningsagenter» avfeid som tåkelegging og tøv. Til det svarer styreleder Hustad Nilsen: «Vi har registrert at noen hevder dette, og det er vanlig at når en operasjon holder på å bli avslørt, så forsøker folk som har vært involvert å benekte eller bagatellisere hele operasjonen. Det er en del av strategien.»

Et varsel fra NRK til Psy-Group?

BCC kontakter et stort internasjonalt etterforskningsbyrå for å få undersøkt nærmere hva Psy-Groups påvirkningsoperasjon har omfattet, og hvem som har bestilt og betalt for den. Granskerne får kontakt med en rekke tidligere ansatte og gjennomfører samtaler med seks av dem. De fleste av de spurte bekrefter kjennskap til det de kaller «den norske kirkesaken» og en operasjon i forbindelse med den. Kildene bekrefter også at Jonathan van der Linden hadde tilknytning til prosjektet. Han leverte informasjon om BCC til Psy-Group og hadde bestemt seg for å avsløre forhold i menigheten.

En av de eks-ansatte omtaler oppdraget som «et stort prosjekt». En annen forteller at Psy-Group begynte å legge informasjon fra intervjuer med tidligere medlemmer av trossamfunnet i USA og Canada ut på sosiale medier, men på en slik måte at det ikke skulle se ut som en organisert svertetekampanje. Alt innsamlet materiale ble systematisert og brukt slik at eksponeringen av BCC ble så slagkraftig og lite sporbar som mulig. Flere kilder bekrefter at Emmanuel Rosen opptrådte som «konsulent» for Psy-Group, at han jobbet konkret med operasjonen mot BCC og hadde kontakt med journalister. Etterforskerne fortsetter å nøste, og kan melde om økende tillit og respons fra flere av dem som er villige til å la seg intervju. Så, tidlig i april 2020, rapporterer byrået at de plutselig stanger mot «en mur av taushet». Tilbakemeldingen fra byråets New York-kontor etterlater ingen tvil: – Noen har tipset om at dere har iverksatt etterforskning, og noen i den tidligere Psy-Group-ledelsen har effektivt lagt lokk på saken.

I BCC ser man på timingen og retter fort oppmerksomheten mot NRK. Der har gravejournalister i Brennpunkt-redaksjonen lenge arbeidet med et program om BCC som skal vise seg å fokusere minst like mye på Bernt Aksel Larsen som på trossamfunnet, og der statskanalen i stor utstrekning benytter Jonathan van der Linden, hans materiale og støttespillere som kilder. Dette har bekymret styreleder Berit Hustad Nilsen, som 24. februar sendte en melding til Brennpunkt-redaksjonen der hun og advokat Pål Hernæs satte en rekke spørsmålstegn ved blant annet Van der Lindens troverdighet som kilde fordi han var involvert i Psy-Groups kampanje mot trossamfunnet. Når BCC ikke lenge etterpå får beskjed fra de internasjonale etterforskerne om at samtlige kilder plutselig har tørket inn, blir det nærliggende å tro at henvendelsen fra BCC ikke er blitt liggende hos NRK. Noen tid senere blir mistanken bekreftet når det dukker opp en e-post, som Brennpunkt-journalist Harald Eraker sendte til blant annet Jonathan van der Linden 16. mars 2020. I emnefeltet står det «Nye beskyldninger fra BCC mot dere».

I teksten, som innledes med «kjære Jonathan og Aldo [Verbruggen]», forteller Eraker om meldingen fra Hustad Nilsen og skriver: «Nedenfor finner dere avsnittene med beskyldningene kopiert inn direkte.» I denne teksten, som altså er klippet og limt inn fra Hustad Nilsens e-post i februar, skriver hun blant annet:

«BCC har følgende opplysninger/dokumentasjon som underbygger at trossamfunnet er utsatt for en psykologisk aksjon og svertetekampanje:

- Dokumentasjon fra to separate kilder som viser at Jonathan van der Linden var oppdragsgiver til Psy-Group for en aksjon mot BCC og navngitte personer tilknyttet BCC.
- Dokumentasjon på at Van der Linden jobbet med å opprette nettsteder som skulle benyttes til å spre falsk informasjon om BCC.

- Dokumentasjon på trusler og pengeutpressing, med skriftlig tilknytning til Van der Linden og kriminelle miljøer i Nederland.
- Indikasjoner på at operasjonen fremdeles pågår.»

Det skal lite fantasi til for å anta at Jonathan van der Linden – etter å ha mottatt Hustad Nilsens punktvisse oppstilling via Eraker – snudde seg rundt og alarmerte en eller flere kontakter med oversikt over hvilke tidligere Psy-Group-operatører som kunne tenkes å lekke om sin befatning med saken. Beskjeden om å holde kjeft er tydeligvis gitt med ettertrykk, for nå brytes som nevnt all forbindelse til kildene, som åpenbart kunne ha fortalt en god del mer.

Et klargjørende tips fra Tyskland

I Nederland er det våren og høsten 2019 kontakt på advokatplan mellom Van der Linden og HMC, som i desember 2017 gikk til sivil søksmål for å få tilbake de mange titalls millionene som skulle vært brukt på sosiale prosjekter i en rekke land. Fra Van der Lindens side kommer det halvskjulte trusler om mer medieoppstyr dersom HMC ikke viser vilje til å inngå forlik før rettssaken starter. Blant annet henvises det til kontakt med «en stor medieorganisasjon, større enn noen av dem som har vært involvert tidligere», men det legges til at et mulig samarbeid er satt på vent inntil en avklaring med HMC har funnet sted. Det er uklart om det er CBS News og TV-programmet 60 Minutes som Van der Lindens side fortsatt håper på, eller om det er en annen potensiell medspiller med stort nedslagsfelt man sikter til. En alternativ kandidat kan være NRK, som både er stor og allerede har vist interesse for BCC.

For HMC minner utspillet om Van der Lindens brev til Smith og Larsen 29. januar 2016, der han truet med å «spre hele dritten» dersom de ikke lot ham være i fred med millionene. HMC regner med at Van der Linden fortsatt ønsker å presse frem en minnelig ordning for å beholde mest mulig penger og unngå straffeforfølgelse. 12. desember 2019 treffes advokatene i et planleggingsmøte der representanter for domstolen vil vite om partene er kommet til enighet om enkelte stridspunkter, slik at sivilsaken kan bli mindre omfattende. HMC fastholder imidlertid søksmålet, og er ikke interessert i forhandlinger om en løsning uten dom. Neste gang partene møtes blir dermed i retten.

Mens Bernt Aksel Larsen fortsatt er usikker på hva mer han har i vente på mediefronten, blir han i juni 2019 gjort oppmerksom på en ny aktør som i det skjulte har vært på banen i lengre tid. Denne gang dreier det seg ikke om ytterligere medier eller bitre eks-medlemmer, men norsk politi, nærmere bestemt *Økokrim*. Tipset kommer fra Tyskland, fra Larsens mangeårige samarbeidspartner Walter Neumüller. Han var styreleder i Lampenwelt da Smith og Larsen eide selskapet, og en av kjøperne da de solgte det i 2015. Fire år senere er han nå blitt innkalt til avhør om transaksjoner rundt overtakelsen. *Økokrim* varsler at de vil sende en delegasjon til Tyskland for å snakke med ham. Han stusser over henvendelsen, men det største spørsmålet er likevel om han vil klare å stille opp når tiden kommer – Neumüller er rammet av kreft med omfattende og smertefull spredning, han har allerede flere store operasjoner bak seg og gjennomgår for tiden brutal behandling med cellegift. Legene er ikke lenger i tvil om at han dessverre befinner seg i siste fase av livet.

Som begrunnelse for henvendelsen til Neumüller oppgir *Økokrim* at de har siktet Bernt Aksel Larsen for forhold rundt salget av Lampenwelt – og at Kåre Johan Smith, Jan og Øivind

Lindstad har status som mistenkte i samme sak. En overrasket Neumüller beretter dette for Larsen når de straks etterpå møtes. Bernt Aksel blir nå for første gang klar over at han og de tre andre lenge har vært under etterforskning for omfattende økonomiske lovbrudd. Og for hans vedkommende ikke bare som mistenkt, men *siktet* – nivået før tiltale, retts sak og eventuell straff.

Opplysningen fra Neumüller gir Larsen omsider noe konkret å forholde seg til, og han føler derfor en form for lettelse. Helt siden vitneavhørene i 2017 har han i stigende grad skjønt at noe alvorlig måtte være i emning. At det enda en gang er Lampenwelt-transaksjonene det dreier seg om, synes han likevel er ganske uforståelig: – I et langt forretningsliv er det vanskelig å garantere at man ikke har trådt feil et eller annet sted, selv om jeg vil påstå at jeg har hatt mer fokus på å gjøre tingene riktig enn de aller fleste. Og når det gjaldt Lampenwelt, så var jo dette store transaksjoner som omfattet flere land og en rekke forskjellige organisasjoner og personer. Dette var ikke noe vi kunne ta lett på, og fra første stund brukte vi de beste advokatene vi kunne finne, nettopp for å sørge for at alt ble riktig. Da jeg fikk høre om Økokrim-saken, brukte jeg mye tid til å tenke over hva vi kunne ha gjort galt, men jo mer jeg grublet, jo mer ble jeg overbevist om at Økokrim måtte ha bygget saken sin på falske forutsetninger. Jeg kunne nemlig ikke med min beste vilje finne noe som skulle gi grunnlag for en etterforskning, og langt mindre en siktelse.

Ifølge en som er til stede når Larsen møter Neumüller denne sommerdagen, viser de begge en robust sans for galgenhumor. Når tyskeren etter hvert forlater rommet og vender tilbake med et par glass konjakk, sier han muntert: – Jeg skal jo snart dø og du skal i fengsel, så nå får vi benytte anledningen til å drikke mens vi kan! Neumüller kjenner Lampenwelt-saken fra kjøpersiden, og har allerede kommet til samme konklusjon som Larsen etter hvert også lander på som selger: Denne saken kan ikke føre til noe som helst, Økokrim må ha startet etterforskningen på sviktende grunnlag.

Hos Larsen går tankene raskt til statsadvokat Edens i Nederland. Hans opptreden under vitneavhørene var såpass absurd at Bernt Aksel ble overbevist om at Van der Linden og Aldo Verbruggen hadde klart å få ham til å tro på deres forvrengte fremstilling av virkeligheten: – Edens virket, for å si det litt folkelig, helt på bærtur, sier Bernt Aksel. – Men jeg visste at Norge som regel stiller opp for utenlandske rettsmyndigheter, og kanskje ikke uten en viss ærefrykt. Norge er jo et lite land med stor internasjonal virksomhet og er dermed prisgitt velvilje fra andre og spesielt større nasjoner. En måte å bygge velvilje på har vært å svare positivt og yte topp service når utenlandske myndigheter kontakter Norge. Det gjorde Økokrim helt fra Edens ba om assistanse første gang i mars 2016, men jeg er ikke overbevist om at etaten allerede da var særlig opptatt av saken for egen del. Det skjedde ikke før Van der Lindens påstander var blitt brettet ut så ettertrykkelig i media at presset økte fra flere hold og en såkalt hvitvaskingsmelding til Økokrim fra Enheten for finansiell etterretning et drøyt år senere gjorde det nødvendig å innlede politimessig etterforskning, sier Larsen.

Via advokat Hernæs har han i ettertid gjort gjentatte forsøk på å få innsyn i hva som egentlig skjedde våren 2016. Økokrim har imidlertid nektet dette, fordi Larsens sak offisielt ikke hadde startet på dette tidspunktet, og forespørselen fra nederlandske myndigheter gjaldt Van der Lindens straffesak. Larsen er likevel ikke i tvil om at bistanden fra Økokrim var relatert til ham og BCC: – Jeg mener at dette er en tvilsom omgåelse av reglene, sier Larsen. – Det er ingen tvil om at det ville være i min interesse å få innsyn i hva som skjedde i mars 2016, også med tanke på en mulig erstatningssak mot Økokrim. Men ved å henvise til at dette dreier seg om to forskjellige

saker, på tross av at de handler om de samme forholdene, omgår Økokrim reglene og gjør det vanskeligere for meg å få full oversikt over min egen sak.

Etter Larsens møte med Neumüller i juni 2019 tar advokat Pål Hernæs kontakt med Økokrim, som tidlig i juli bekrefter at Larsen allerede 4. desember 2018 i hemmelighet ble siktet for grov økonomisk utroskap – etter å ha vært mistenkt for det samme siden juni året før. De aktuelle lovparagrafene har en strafferamme på inntil seks års fengsel. I tillegg kommer eventuelle bøter på betydelig nivå.

Hernæs ber om å få se grunnlaget for siktelsen, men møter veggen hos politiadvokat Maria Bache Dahl: «Begjæringen avslås med henvisning til at dokumentinnsyn på nåværende stadium av saken vil være til skade eller fare for etterforskningens øyemed [...] Etter gjennomføring av ytterligere etterforskningsskritt vil Økokrim presentere siktelsen for Larsen. Vi vil da også kalle Larsen inn til avhør. Ettersom han er bosatt i utlandet, imøteser vi gjerne informasjon om tidspunkter hvor Larsen befinner seg i Norge og avhør kan gjennomføres, fra og med medio august 2019.»

Til tross for det kontante avslaget, får Hernæs oversendt en del dokumenter som ikke anses som kritiske for etterforskningen. Etter å ha studert både dette og annet materiale rister advokaten på hodet: – Denne saken ble ikke bare startet på sviktende grunnlag, den ble startet uten noe grunnlag i det hele tatt, konkluderer han. Etter gjennomgangen skriver han til førstestatsadvokat Elisabeth Harbo-Lervik i Økokrim og begrunner hvorfor det etter hans vurdering ikke er grunnlag for siktelsen. Han legger til at Larsen ikke ønsker å la seg avhøre før han får tilgang til alle sakens dokumenter.

I realiteten kommer Økokrim aldri tilbake til ønsket om å avhøre Larsen. Spesialetterforskerne veksler i det hele tatt ikke ett eneste ord med den siktede, før de til slutt sender ham et brev og forteller at de, etter å ha gransket mer enn 8000 sider med dokumenter og gjennomført en rekke vitneavhør i inn- og utland, ikke kan se at han har gjort noe galt, fordi «bevisene med styrke taler mot at det er begått en straffbar handling».

Økokrims nederlag og manglende spisskompetanse

Selv om det har gått en god del år siden Larsen selv jobbet i Økokrim-systemet, kjenner han fortsatt til enhetens arbeidsmetoder og utfordringer: – Etaten skal etterforske det som ofte er svært kompliserte og omfattende økonomiske straffesaker, der sakskomplekset gjerne spenner over mange land og lange tidsrom. Samtidig har etaten i alle år dessverre slitt med å knytte til seg spisskompetanse, eksempelvis fra personer innen regnskap og revisjon, som har erfaring fra større internasjonale virksomheter. Dette har ført til kaotiske interne prosesser, og ikke minst til en rekke nederlag i det norske rettssystemet, påpeker han, og legger til: – Jeg mener at Økokrim gjør en svært viktig jobb, men tror helt ærlig at dersom Økokrim hadde hatt større tilgang på faglig kompetanse ville min sak blitt avvist før den i det hele tatt ble noen sak. Det er et helt grunnleggende prinsipp at både objektive og subjektive straffbarhetsvilkår skal etterforskes, men det er like grunnleggende at hvis de objektive vilkårene ikke er til stede, så er det bortkastet tid å se på de subjektive. Hva er denne saken objektivt sett? Er det i realiteten noen sak i det hele tatt, hvis man ser bak de sensasjonspregede medieoppslagene og anklageskriftet fra en straffetiltalt? Her gikk Økokrim på grunn så det sang, og brukte mange millioner skatte kroner og tusener av

arbeidstimer uten først å ha sjekket lett tilgjengelige fakta i saken og dermed de objektive vilkårene. Dette gjorde enheten sårbar for å la seg føre bak lyset av aktører med en helt annen agenda.

Listen over Økokrims mindre vellykkede engasjementer er hverken kort eller kjedelig. Det kanskje mest tankevekkende eksempelet er det spektakulære nederlaget mot riggkonsernet Transocean, en elleve år lang prosess som oppsummeres slik i oppslagsverket Wikipedia:

«Transocean-saken var en straffesak mot to Transocean-selskaper og tre rådgivere som ble kalt «Norgeshistoriens største skattestraffesak.» Tiltalen hadde fem tiltaleposter knyttet til ulike skattesaker, og Økokrim hevdet at det var unndratt skatt på ca. elleve milliarder kroner i skattepliktig inntekt. Skatteregningene med skatt, tilleggs-skatt og renter var på til sammen ca. syv milliarder kroner. Oslo tingrett frifant samtlige tiltalte ved dom 2. juli 2014 med begrunnelsen at det ikke var unndratt skatt. Økokrim påanket frifinnelsen for tre tiltaleposter.

Spesialenheten for politisaker og Riksadvokaten vurderte om påtaleansvarlig aktor hadde begått «grov uforstand i tjenesten» etter at påtaleansvarlig var blitt kritisert for å fremme private synspunkter heller enn gjeldende rett i saken. Økokrim trakk anken 13. januar 2016. Dermed ble alle frifinnelser endelige. Økokrim ble etter dette utsatt for sterk kritikk. Økokrim-sjef Trond Eirik Schea har offentlig beklaget til de tiltalte. Riksadvokaten har nedsatt et utvalg for å gjennomgå Økokrims håndtering av saken, og medlemmer av Stortingets justiskomite har tatt til orde for at Økokrims fremtid bør vurderes.»

Om samarbeidet mellom den norske og nederlandske påtalemakten var tett, var det som tidligere omtalt langt vanskeligere å få amerikanske myndigheter om bord. Økokrim hadde ikke klart å sannsynliggjøre for dem at det faktisk forelå noen straffbare forhold på Larsens hånd, og amerikanske myndigheter avslo derfor forespørselen om bistand. – For meg viser dette igjen hvordan norske myndigheter lot seg føre bak lyset av Van der Linden, sier Larsen. – Amerikanske myndigheter, som ikke hadde noe forhold til Van der Linden eller den massive mediekampanjen, innså åpenbart at den aktuelle saken i realiteten ikke var noen sak.

Larsen mener at hans sak ikke kan sammenlignes med Transocean-saken og andre Økokrim-nederlag i rettssystemet. – Likevel mener jeg at min sak bar preg av usunt samrøre mellom parter som hadde ulik motivasjon for å angripe meg og at Økokrim ble et middel for disse. Økokrim burde unngått det ved å gjennomføre enkle undersøkelser om fakta i saken på et tidlig tidspunkt. Både saksbeskrivelsen og framstillingen i mediene kom fra Van der Linden, godt hjulpet av hans advokat, som var betalt av Ben van Wijhe. Van der Linden hadde et mål om å få politianmeldt BCC og noen utpekte enkeltpersoner. Van Wijhe hadde vært i kontakt med Psy-Group for å gjennomføre en psykologisk operasjon mot de utvalgte. Og sammen hadde de tilsynelatende greid å overbevise statsadvokat Edo Edens om at det var Smith og meg som var de virkelig store skurkene i denne saken. I Nederland hengte andre BCC-kritikere seg på, og drev en omfattende korrespondanse med blant annet skattevesenet, igjen stort sett med utgangspunkt i Van der Lindens e-postboks og påstander. I Spania satt Marcel Vrinssen og drev med grove trusler direkte mot BCC og andre organisasjoner. Jeg var selv navngitt i noen av disse, og mye tyder på at han jobbet mot betaling.

– Midt i denne suppa var det altså at Økokrim ble trukket inn. Det er tvilsomt om man der egentlig kjente til hva som foregikk bak kulissene i Nederland. Det forhindret likevel ikke at de hadde en forpliktelse til å få klarlagt de objektive forholdene før de brukte mange millioner på å etterforske uskyldige personer. Man ser jo at de kom til den riktige konklusjonen til slutt,

renvaskelse uten reservasjoner, men det er ingen tvil om at dette punktet kunne de ha kommet til tre år tidligere og dermed kunne de ha spart samfunnet for store beløp og hindret sløsing med etterforskningsressurser. Hva gjorde Økokrim for eksempel da The New Yorker i februar 2019 slo opp at BCC hadde vært mål for en psykologisk operasjon? Man kunne kanskje ikke forvente at det skulle føre til noen drastisk endring i etterforskningen, men som et minimum burde man kunne anta at Økokrim begynte å se litt nærmere på troverdigheten av sitt grunnlagsmateriale. I saksmappen finner vi imidlertid ingen tilløp til dette. Ingen reaksjon, ingen undersøkelser, ingen bekymringer. Det er som om man mente at dette ikke var relevant i det hele tatt, sier Bernt Aksel Larsen.

I Tyskland er det ikke bare Walter Neumüller som stiller seg uforstående til Økokrims graving rundt Larsen, Smith og Lampenwelt. Blant de overraskede er også brødrene Thomas og Andreas Rebmann, som i sin tid etablerte selskapet og solgte det to år før nordmennene kom inn som eiere. Etter en stund havner også Rebmanns på listen over personer som Økokrim ønsker å avhøre i Tyskland.

I en tilbakeskuende e-post til Walter Neumüller 4. juli 2019 skriver brødrene: «Vi husker godt de totalt sprø avisoppslagene i Norge og Nederland i november 2016. Vi ble kontaktet av media så tidlig som i februar 2016. Det forundret oss veldig, fordi vi hadde solgt selskapet allerede seks år tidligere. Artikkene som kom på trykk oppfattet vi slik at avisene ville misbruke oss. Vi er alle klar over at det som er beskrevet i avisene er helt uten basis i fakta.»

Brødrene Rebmann er klar over Neumüllers vanskelige helsesituasjon og innser at det å bli avhørt av utsendt politi fra Norge kan bli en stor påkjenning. Som vedlegg til e-posten sender de derfor en redegjørelse de har laget om omstendighetene rundt salget av Lampenwelt. I erklæringen påpeker de blant annet at oppslagene i Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad beror på falsk eller forfalsket informasjon – en klar hentydning til materialet redaksjonene har fått fra Van der Linden og lagt til grunn for sine reportasjer. (Detaljene i brødrenes erklæring og en enda mer formell versjon om samme tema, avgitt under ed for *notarius publicus* i desember 2019, er gjengitt tidligere i denne boken.)

Når Økokrim avhører brødrene på nyåret 2020, forteller Andreas Rebmann om en muligens relevant episode han nylig er blitt informert om av en avdelingsdirektør som jobber tett sammen med ham i Lampenwelt: Vedkommende er fast gjest på et vertshus i nærheten av kontoret. Han har til og med sitt eget stambord der, og kjenner verten svært godt. En kveld kommer det inn to ukjente menn mens lokalet ennå er ganske tomt, og de setter seg målrettet ved siden av direktørens faste bord. Når han etter hvert innfinner seg, får han innsmigrende oppmerksomhet fra de fremmede, som trolig er fra Midtøsten. Snart sitter alle tre rundt stambordet.

Innehaveren liker intuitivt ikke det han har sett, og når direktøren må en tur på toalettet, gjør han seg et ærend i baren for å komme innen hørevidde av de fremmede. De snakker dempet sammen på et slags engelsk, og ord som går igjen er *Lampenwelt*, *kirken* og *skatt*. Det er nok for verten, som tar diskret kontakt med direktøren før han er tilbake og forteller hva han nettopp har fanget opp. Han er bekymret for at de tilsynelatende joviale gjestene i virkeligheten er ute etter å fiske intern informasjon om Lampenwelt. Direktøren tar advarselen alvorlig, lar være å snakke om forretninger og forlater vertshuset tidlig. De selskapsøkende gjestene forlater lokalet rett etterpå og kommer aldri tilbake. Andreas Rebmann antar at opptrinnet kan ha hatt sammenheng med de

lenge varslede avhørene av Neumüller og brødrene, et mulig forsøk på å lure ut informasjon om eventuelle underliggende avtaler rundt Smith og Larsens kjøp og salg av Lampenwelt.

Når Larsen får høre om hendelsen, går tankene straks til Psy-Group. Selv om selskapet offisielt er slått konkurs, er det nok av kilder som lenge har ment at virksomheten i realiteten fortsetter bak en ny fasade. At det fortsatt vises interesse for Lampenwelt er derfor ikke så overraskende, men hvorfor akkurat nå? Etter å ha sjekket med sine kontakter i Tyskland, sitter også Larsen igjen med inntrykket av at opptrinnet har tilknytning til avhøret av Rebmann-brødrene. Men hvordan hadde utenforstående operatører fått vite om det som skal skje?

– Jeg kunne vanskelig tenke meg at Økokrim hadde lekket detaljer om et planlagt vitneavhør, sier Larsen. – I dag vet vi at Lampenwelt-transaksjonen var den store saken som kretsen rundt Van der Linden hadde satt sin lit til, det var den som skulle være granaten som skulle ta knekken på Smith og meg. Alle visste jo også at Rebmann-brødrene var sentrale i saken. Min teori er derfor at det var blitt fanget opp på en eller annen måte at de skulle vitne i Lampenwelt-saken. Om dette kan ha skjedd gjennom Psy-Group eller på annen måte vet jeg jo ikke.

Bernt Aksel Larsen stiller seg hoderystende til at Økokrim ikke avhørte Rebmann-brødrene før etterforskningen hadde pågått i to og et halvt år. – Hele saken handlet jo om en påstand som baserte seg på at de skulle ha blitt ført bak lyset av meg, sier Larsen. – Hadde Økokrim kontaktet Rebmanns i starten av etterforskningen, ville man fått tilgang til all dokumentasjon som disse satt på, og umiddelbart skjønt at de ikke hadde noen sak i det hele tatt. I stedet for å kontakte de som faktisk var involvert og som kunne gi innsikt i fakta, valgte altså Økokrim å basere seg på en forvrengt virkelighetsframstilling fra Van der Linden og Verbruggen, og på medieoppslag som brukte disse som kilde. Det er helt uforståelig for meg at dette har foregått i det som skal være Norges fremste organ for etterforskning av økonomisk kriminalitet.

Under samtalen med Rebmann-brødrene får Økokrim en kopi av deres formelle erklæring om at Van der Lindens påstander og mediens stadige gjengivelse av dem er dokumentert grunnløse. Avhøret av Walter Neumüller blir det ikke noe av, han er blitt fatalt svekket av kreftsykdommen før Økokrim rekker å sette seg ned med ham.

I Norge har Skatteetaten derimot god tid til å rette søkelyset mot Bernt Aksel Larsens 19 år gamle sønn Bjørn, som frem til juni 2019 har vært elev ved Ås videregående skole. Etter at foreldrene flyttet til London, har han i en del av det avsluttende skoleåret bodd hos mormor og morfar, som leier et hus på gården i Glenneveien 7 i Kråkstad, Larsen-familiens tidligere bopel.

I et brev datert 23. august 2019 henviser Skatteetaten til Bjørn Larsens innsendte skattemelding for inntektsåret 2018, og påpeker at han i den ikke har oppgitt noen skattepliktig fordel ved en periode å ha bodd gratis hos besteforeldrene (såkalt «vederlagsfri bruk av andres eiendeler»). Så står det: «Vi ønsker å få opplyst om du, eller noen på dine vegne, har betalt noen leie/vederlag for å bo i Glenneveien 7 i løpet av 2018 [...] Vi ønsker å få tilsendt dokumentasjon dersom det er blitt betalt leie for å bo på eiendommen.» Etaten ber også om å få dokumentert hvordan et slikt vederlag er blitt fastsatt: «Dette kan typisk være en takst eller annet dokument utarbeidet av en uavhengig takstmann, som viser markedsverdien ved å bebo eiendommen.»

Brevet er signert Knut Morten Carlsen, *seniorskattejurist, Innsats, skattekriminalitet, seksjon 3, gruppe 6, Moss*. Det er samme mann som satt som taus tilhører da Bernt Aksel Larsen ble avhørt i Follo tingrett 21. mars 2017. Nå har han tatt grep overfor Larsens 19 år gamle sønn, som bodde hos besteforeldrene i Glenneveien 7 de siste ukene av det aktuelle inntektsåret. Utspillet

virker påfallende, det er ikke akkurat dagligdags at Skattekrimenheten viser slik interesse for en ungdoms temmelig magre skattemelding. Advokat Pål Hernæs redegjør for sakens fakta overfor Skatteetaten, avviser at det foreligger noe grunnlag for skattlegging – og får til svar at saken er droppet.

Også Bernt Aksels kone, Heidi-Kristiina Larsen, får skattemessig pågang i forbindelse med gården. I hennes tilfelle gjelder det forhold i inntekståret 2014, altså fem år tilbake i tid. Etter mer enn seks måneders utveksling av brev, kontoutskrifter og andre dokumenter, skriver Skatteetatens spesialrevisor Trine Dahl Nielsen like før jul i 2019 at det ikke blir noen endring av skattefastsettingen for 2014. Alt er altså helt i orden, rent bortsett fra at partene har brukt et halvt år og betydelige ressurser på å bekrefte *status quo*. I en kommentar skriver Bernt Aksel Larsen at disse og andre granskninger i regi av Skatteetatens avdeling for kriminelle handlinger «helt åpenbart er trigget av avisoppslag».

Statskanalen overtar mobbingen

NRK Brennpunkt entrer banen

Et godt stykke ut i 2019 har NRK Brennpunkt-redaksjonen begynt arbeidet med programserien om tre trossamfunn utenfor Den norske kirke. Den første episoden skal vies Brunstad Christian Church. Valget av BCC blant mange andre mulige kandidater synes i ettertid å bekrefte at det nettopp var den norske statskanalen Van der Lindens advokat hadde i tankene da han før et rettsmøte i Nederland i denne perioden forsøkte å presse frem et forlik med stiftelsen HMC. Ved indirekte å true med ubehagelig oppmerksomhet fra «en stor medieorganisasjon, større enn noen av dem som har vært involvert tidligere», håpet advokaten tilsynelatende å få HMC, som hans klient hadde plyndret for 80 millioner kroner, til å bli forhandlingsvillig. Det lyktes ikke, så nå blir det å fortsette og helst trappe opp svartmalingen av motparten via media. De negative oppslagene som allerede har gått som en føljetong i Dagens Næringsliv, har NRK naturligvis for lengst merket seg med tanke på den kommende serien om «Guds utvalde».

I sin første e-post til menighetens styreleder og talsperson Berit Hustad Nilsen tidlig i september, anlegger Brennpunkt-reporter Harald Eraker som tidligere omtalt en tilforlatelig tone, og ønsker å gi BCC en «viktig og naturlig stemme» i en debatt om religionsfrihet. Den inkluderende innfallsvinkelen er et kjent redskap i mediebransjens verktøykasse. Sjansen for positiv respons er jo betydelig større om man starter med å vise vennlig interesse enn om man skyter rett fra hoften og vil stille folk til veggs for påstått sleipe lovbrudd. Dagens Næringsliv åpnet også med milde toner da avisen i 2016, kort etter Van der Lindens beslutning om å gå til mediene, ville intervjuje Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith om «den spennende historien om etableringene i Russland på 1990-tallet [...] Dere har skapt lønnsomme selskaper over hele verden, og det er en historie dere kan være stolte av.»

Larsen takket nei til tilsynelatende å bli hyllet, og det viste seg jo heller ikke å være den reelle hensikten bak DNs initiativ, som resulterte i en årelang serie med mistenkeligjørende artikler. Når Eraker nå henvender seg på vegne av NRK, har Hustad Nilsen nylig høstet tilsvarende erfaringer som Larsen, hun med journalister som lager en episode om BCC til programserien «Bak fasaden» på TV2. Også i dette tilfellet ga de første henvendelsene inntrykk av fordomsfri og objektiv nysgjerrighet. Når det ferdige programmet vises på skjermen i desember 2019, er det enda en gang kjente insinuasjoner og udokumenterte beskyldninger som serveres, og som ytterligere sementerer det allment godtatte inntrykket av «Smiths venner» som en suspekt minoritet man skal ligge unna. Oppfatningen er selvsagt ikke blitt mildnet av Dagens Næringslivs vegg-til-veggdekning av Van der Lindens virkelighetsbeskrivelse. I en intern vurdering roser Brennpunkt-redaksjonen «dyktige kollegaer» i DN, Tønsbergs Blad og TV2 for å «ha drevet god, kritisk journalistikk» om Brunstad Christian Church. Nå skal de selv følge etter.

På hjemmesidene sine reklamerer NRK med at «Brennpunkt avslører, avdekker og forklarer i undersøkende dokumentarer som angår oss alle». Berit Hustad Nilsen tror da heller ikke at redaksjonen legger opp til en mild og opplysende prat om menighet og trosfrihet – til tross for den vennlige tonen i en innledende e-post. Svaret gjenspeiler hennes realitetsorientering:

«Hei Harald, og takk for henvendelsen. Basert på tidligere erfaringer er BCC i utgangspunktet svært skeptisk til å medvirke i denne typen saker. Vi har også, som du kanskje

kjenner til blant annet gjennom omtale i The New Yorker, vært utsatt for målrettet desinformasjon organisert fra utlandet, og som norske medier har latt seg lure av. Vi ønsker likevel å ta en samtale med dere. Da vil vi gjerne høre mer om hva prosjektet egentlig handler om, hvordan dere ser for dere BCCs medvirkning, og øvrige aktører inn i sammenhengen.»

En uke senere stiller Hustad Nilsen opp hos NRK på Marienlyst sammen med kollega Anne Lea Krarup Nielsen. Fra NRK Brennpunkt møter journalistene Harald Eraker og Inger Sunde. BCC-representantene orienterer blant annet om hvorfor den bedrageritaltalte Jonathan van der Linden har en sterk egeninteresse av å få publisert negative presseoppslag om BCC og ikke minst Kåre J. Smith og tidligere styremedlem Bernt Aksel Larsen. – Vi var godt forberedt, husker Hustad Nilsen. – Og for å få fram det vi antok var NRKs vinkel, nevnte jeg litt henslengt navnet Oscar Floor i sammenhengen. Da plumpet Inger Sunde ut og avslørte en av kildene ved å si at «han har vel du allerede snakket med, Harald?». Dette gjorde Eraker tydelig ubekvem, og han skiftet raskt tema.

I løpet av samtalen får de to fra BCC inntrykk av at Eraker og hans kollega har lite å bidra med når det gjelder vinklingen de har stilt i utsikt, nemlig stortingsmeldingen om tros- og livssyn. Enda mer ullent blir det når Hustad Nilsen spør om hvordan NRK Brennpunkt har tenkt å gjennomføre sin plan om å gi BCC en «viktig og naturlig stemme» i debatten om livssynsminoritetens vilkår. – NRK Brennpunkt så ut til å ha glemt både stortingsmeldingen og minoritetsdebatten, og virket mye mer interessert i temaer som pengeinnsamling, sier Hustad Nilsen. – Så da vi pushet dem på hva de egentlig ville snakke om i denne episoden, ga de uttrykk for at det ikke var lovbrudd som sådan de ville belyse, men temaer som for eksempel egne skoler, lukkede samfunn, pengepress, kvinneundertrykkelse og det å ikke få lov til å stemme ved valg. Da vi nesten lattermilde svarte at dette var temmelig ukjente temaer i BCC-sammenheng, argumenterte de for at hvis NRK bare «slapp på innsiden» så kunne seerne vurdere dette selv. Vi fikk et veldig sterkt inntrykk av at de allerede hadde sitt narrativ klart. BCC fastholdt derfor sin beslutning om ikke å medvirke i programmet, og informerte Eraker om dette per telefon tidlig i oktober.

Erakers beklagende svar lyder som et slags ekko fra andre journalister som heller ikke har fått det som de ville: «Vi synes det er leit at dere verken vil gi noe intervju eller åpne dørene for filming i BCCs arrangementer – vi tror det ville vært en fordel både for publikum og BCC.»

I et svar 29. oktober går Berit Hustad Nilsen rett på sak: «Ja, vi skulle også ønske at vi hadde så mye tillit til NRK at vi så oss tjent med å stille opp. Men vår erfaring med både NRK og andre medier, er at det som signaleres som intensjonen i arbeidet med artikkel/sak/dokumentar aldri er i samsvar med realitetene og det ferdige produktet.

Vi har ved mange anledninger tidligere prøvd å komme fram med relevant informasjon som ville økt kildebredden i norske mediers omtale av BCC, men ser at både kildebredde og balanse forsvinner på bekostning av dramaturgi og ønsket om et medrivende narrativ. Vi har lav tillit og tilsvarende små forhåpninger om at et Brennpunkt-program vil skille seg fra våre tidligere erfaringer. Vårt møte med dere i september ga også en indikasjon om dette, der flere av punktene dere nevnte som relevante å ta opp, ikke angikk BCC overhodet, men gjaldt andre trossamfunn.

Med dette som bakteppe vil vi likevel utfordre NRK Brennpunkt til å være så konkrete om programmets rammer, intensjoner og problemstillinger at vi får et reelt programinnhold å ta stilling til. Samtidig vil vi da forvente at NRK foreslår et opplegg for rammer som vår medvirkning kunne skje innenfor og som NRK skriftlig forpliktet seg til å operere under.»

Etter dette kommer Erakers kollega Inger Sunde på banen med en e-post som viser mer av Brennpunkt-redaksjonens reelle intensjoner: «Siden vårt forrige møte i midten av september, har vi snakka med en rekke tidligere og nåværende medlemmer av BCC. Det viser seg at det viktigste fellestrekket som vi blir presentert, er en opplevelse av et stadig økende pengefokus i BCC. Flere har faktisk kommet med påstander om økonomisk utnyttelse av medlemmene i form av dugnad og pengeinnsamlinger.

Vi ønsker å finne ut om dette stemmer. Det er alvorlige påstander og opplevelser som kommer frem, og vi ønsker å høre hva BCC tenker om dette. Noen hevder at forstander Kåre Smith er en av de sterkeste driverne bak pengepresset. Vi tenker derfor det er naturlig å intervju Kåre Smith i denne sammenheng.

Vi understreker at vi fortsatt ønsker å komme på innsiden og få større forståelse for teologien og fellesskapet i menigheten, og håper dere også vil revurdere disse mulighetene.»

Når Sunde fremhever ønsket om å få større forståelse for teologien og fellesskapet i menigheten, rimer det ikke helt med innholdet i en e-post som Eraker sendte til Van der Linden allerede 21. oktober, og hvor han blant annet skriver: «Vi har brukt uker og måneder på å snakke med forskjellige mennesker med bakgrunn fra BCC [...] Mange eks-medlemmer peker på det sterke fokuset på penger i BCC [...] Samtidig peker mange på det faktum at den nåværende ledelsen (representert ved mennesker som Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen) har klart å bygge en formue som står i sterk kontrast til det de preker [...] Vi finner det spesielt interessant at Kåre Smith nå i flere år har dukket unna forsøkene fra nederlandsk påtalemyndighet for å avhøres i forbindelse med BCCs rettssak mot deg. Er det noe han forsøker å skjule?»

Her beveger Eraker seg langt bort fra det formelle utgangspunktet der stortingsmelding, religionsfrihet og ønsket om å forstå sto i sentrum. Han omgås dessuten fakta på en lemfeldig måte: BCC har ingen rettssak mot Van der Linden. Og hadde det vært tilfelle, ville det vært en sivil sak, og der har påtalemyndigheten ingen rolle. Kåre J. Smiths vitneforklaring handlet om en straffesak som nederlandske påtalemyndigheter hadde anlagt mot Van der Linden i forbindelse med hans store bedrageri av stiftelsen HMC. Den offisielle korrespondansen mellom Smith og nederlandsk rettsvesen viser også at Smith ikke hadde «dukket unna» nederlandske påtalemyndigheter, men flere ganger de siste årene skriftlig hadde bekreftet at han var villig til å stille opp for å gi sin vitneforklaring.

Innholdet i e-posten til Van der Linden kan synes som en ren gavepakke for den bedrageritiltalte nederlenderen, og det ser ikke ut til at han har sett noe poeng i å korrigere Erakers faktafeil. Larsen karakteriserer NRKs innledende kontakt med BCC som et spill for galleriet og mener at NRK allerede hadde etablert sitt narrativ.

I et svar til Inger Sunde 13. november 2019 skriver Berit Hustad Nilsen at BCC som organisasjon sier nei takk til aktiv deltakelse på de skisserte premissene: «Dette skyldes, slik vi oppfatter det, at vi av redaksjonene allerede er stemplet som «skurken» når vi blir kontaktet. Det gjør at kritikernes versjon blir gitt størst plass og mest troverdighet. Den dokumentasjonen vi bringer på banen, ofte med utgangspunkt i betenknninger og juridiske vurderinger av vår virksomhet fra noen av Norges fremste advokatfirmaer og revisorer, blir i liten grad vektlagt. Vårt omfattende compliance-arbeid og arbeid med transparens, synliggjort blant annet i årsrapporter, blir også i stor grad neglisjert.»

Hustad Nilsen presiserer at medlemmer av menigheten står fritt til å medvirke i NRKs prosjekt, dersom de ønsker det. Neste kontakt mellom partene finner ikke sted før utpå nyåret 2020, for nå har Brennpunkt-redaksjonen vendt blikket over Atlanterhavet.

Retten settes i New Haven

Lørdag 23. november 2019 er det en liten sammenstimling av mennesker foran en av skrankene på Schiphol-flyplassen utenfor Amsterdam. Et TV-team er i aksjon, og foran kamera står en medievant forretningsadvokat som akkurat har sjekket inn på en flight til New York. TV-folkene er fra NRK Brennpunkt, mannen som intervjues er Aldo Verbruggen, som sammen med kollega Dineke Postma, statsadvokat Edo L. Edens og en annen nederlandsk aktor skal til USA for å avhøre Kåre Johan Smith som ledd i straffesaken mot Jonathan van der Linden.

– Jeg er på vei til vitneavhør i New Haven. Et vitne i en sak mot en klient jeg representerer. Han dukker kanskje ikke opp. Så da er vi ganske mange der uten vitne. Jeg håper ikke det blir sånn, men det er ikke umulig, forklarer en smilende Verbruggen, som i tråd med sin personlige stil ikke akkurat reiser på økonomiklasse.

New Haven i delstaten Connecticut er en av USAs eldste byer. Den ligger ved Long Island Sound rett nord for New York City, har 130 000 innbyggere og er sete for det verdenskjente Yale University, byens største arbeidsgiver. Her ligger også tinghuset for regionen, som inkluderer den lille byen Litchfield en drøy times kjøring lenger nord, der Kåre Smith og hans kone nå deler hus med datteren i perioder av året. Han har sagt seg villig til å bli avhørt som vitne i den nederlandske statens straffesak mot Jonathan van der Linden, men hverken Smith eller advokatene hans forstår egentlig hva han kan bidra med i denne sammenhengen. Kåre J. Smith har aldri hatt noe med tiltalte å gjøre på vegne av BCC, og alle private forretninger har sønnen Kristian tatt seg av, i samarbeid med Bernt Aksel Larsen.

Utskrifter fra meldinger og e-poster viser at Van der Linden, Van Wijhe og Oscar Floor i ukene før vitneforklaringen har vært travelt opptatt med å koordinere og mate ulike norske, nederlandske og amerikanske medier. Alle tre er godt samkjørte kilder også for NRK Brennpunkt. «Jeg kan selvfølgelig sørge for at NRK får spørsmålene på forhånd», skriver Van der Linden til Van Wijhe 19. november 2019, seks dager før Kåre J. Smith skal avhøres. De siste dagene er det forberedt en liste med mer enn 170 spørsmål som skal stilles til ham i retten, og disse vil han nå sende til NRK.

– Kommunikasjonen bærer preg av at det ikke er Verbruggen, men Van Wijhe, Floor og noen til i samme krets som har utformet brorparten av spørsmålene, forteller David Nooitgedagt. Av kommunikasjonen fremgår det også at Van der Linden begynner å bli bekymret når vitnehøringen nærmer seg. Mange av de forberedte spørsmålene er designet for å få Smith til å kompromittere seg selv, men tjener ingen hensikt i straffesaken som Van der Linden er mest opptatt av. Naturlig nok er hans førsteprioritet å unngå fengsel, men det kan virke som om medhjelperne hans av og til glemmer dette. Van der Linden er engstelig for at Verbruggen ikke får forberedt seg godt nok, og foreslår at han ikke skal la seg intervjues av Brennpunkt før etter at rettsrunden i New Haven er over.

«Hmm ... jeg har andre tanker om dette», svarer Van Wijhe, som nå ser ut til å ha minst én hånd på rattet. Og slik Van Wijhe ønsker, slik blir det. Intervjuet med NRK Brennpunkt

gjennomføres i Amsterdam før Verbruggen og teamet fra NRK drar videre til USA. Van Wijhe vet sannsynligvis at han lever på lånt tid, siden han mistenkes for å ha latt andre betale Verbruggens fakturaer. I tillegg er det trolig viktig for ham å få til et forlik for Van der Linden i den sivile saken, slik at han selv kan få tak i midler fra en slik avtale. Hvor lang fengselsstraff Van der Linden får i straffesaken bryr han seg sannsynligvis mindre om.

BCC skal fremstilles som en kriminell organisasjon

Fem dager før vitnehøringen starter, sender advokat Verbruggen en e-post til Van Wijhe og Van der Linden. I emnefeltet har han skrevet «BCC». Nå har han ordnet alle spørsmålene til utspørringen av Kåre J. Smith og har taktikken klar: Hovedoppgaven i New Haven blir å tegne bildet av BCC som en kriminell eller iallfall svært tvilsom organisasjon, med korruperte ledere som bedrar samfunnet og sine egne givere – og som i realiteten styrer søstermenigheten i Nederland og tilknyttede organisasjoner som HMC, stiftelsen Van der Linden har tømt for flere titalls millioner kroner. I meldingen presiserer Verbruggen at en slik fremstilling nok ikke vil renvaske den tiltalte fullstendig, men vil kunne åpne for en gunstig avtale med påtalemyndigheten. Det ønskede bildet blir jo litt mindre rosenrødt hvis man husker på at «den korruperte ledelsen» faktisk er de som har gitt bort pengene Verbruggens klient har svindlet til seg, men akkurat dette poenget blir her utelatt.

For å få til en slik *deal* må Verbruggen få påtalemyndigheten til å tro at den 75 år gamle forkynneren Kåre J. Smith er en pill råtten verdensleder for en like bedervet organisasjon, en organisasjon som opererer under dekke av å være et trossamfunn. Advokaten stoler antagelig på sitt eget opplegg, for i en tidligere e-post har han pekt på at det kan være mulig å få myndighetene til å tvangsoppløse og forby trossamfunnet i Nederland.

Under forberedelsene til rettsmøtet i New Haven har Van der Linden tatt fornyet kontakt med Line Dugstad i Dagens Næringsliv. I en chat med henne skriver han på sitt selvlærte norsk blant annet: «Hei Line. Kommende uke blir det sikkert spennende ifm Kare Smith sin vitneavhør. Er du interessert å motta spørsmålene vi skal stille ham? Det ønsker vi selvfølgelig ikke å bli publisert før neste uke ... men kan være interessant å lese – forresten ser det sånn ut at han ikke kommer til vitneavhør ... han kommer med en rekke forutsetninger ...»

Dagen etter svarer Dugstad: «Hei! Hva er status i saken din nå? Ja, jeg [smilefjes] ønsker svært gjerne å se spørsmålene! Hva er grunnen til at han ikke møter?»

Faktum er at Kåre Smith absolutt har tenkt å møte, men at tre av legene hans i fellesskap har utarbeidet medisinsk begrunnede betingelser for å la ham stille til avhør. Utgangspunktet er alvorlig: Smith har hatt diabetes type 2 i 30 år, og tilstanden har gradvis forverret seg. Ved uvante påkjenninger, som under et fortettet rettslig avhør, kan blodsukkernivået endre seg dramatisk på kort tid og kreve strakstiltak. Blodverdiene må i slike settinger helst måles hver halvtime. I tillegg til langt fremskredet diabetes lider Smith av betydelig hjerte- og nyresvikt, og er blitt hjerteoperert flere ganger. Som følge av langvarig svekkelse av allmenntilstanden har han pådratt seg økende utfordringer med hensyn til hukommelsen. Disse problemene forsterkes av stress og tilhørende hyppige svingninger i blodverdiene. Under avhørene må han være under medisinsk tilsyn, kunne ta pauser etter behov og ikke bli satt under utilbørlig press, konkluderer legene.

Fra Van der Lindens side blir medisinerens erklæring møtt med betydelig skepsis og overfor journalister beskrevet som forsøk på å undergrave hele prosessen. Brennpunkts Harald Eraker

holdes tydeligvis orientert om forsvarernes holdning, for i en e-post til Verbruggen allerede 13. november skriver han: «Hei Aldo, for en utvikling med Mr. Smith og hans krav og betingelser. Avventer din oppdatering rundt dette.» Samtidig etterlyser Eraker forsvarernes dokumentasjon av at Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen har lånt og ikke betalt tilbake midler innsamlet av BCC-medlemmer og i stedet har brukt menighetens penger på kjøp av aksjer, biler, eiendom og annet til egen berikelse. Eraker vil vite om Brennpunkt-redaksjonen kan få tilsendt bevismateriale rundt dette og en lang rekke andre forhold, før TV-teamet intervjuer Verbruggen på flyplassen i Amsterdam.

Aldo Verbruggen sender Erakers forespørsel videre til Ben van Wijhe og Jonathan van der Linden med følgende kommentar: «NRK tar dette på alvor. Spørsmål: Samarbeider vi om informasjonen?» Van Wijhe, som sørger for betaling av Verbruggens salær og tilsynelatende har kontroll med forberedelsene til vitneavhøret i USA, svarer at han «går inn for å gi så mye informasjon som mulig som ikke skader saken, men hjelper den». I intervjuet som senere blir sendt, bringes ikke temaene Eraker har bedt om å få dokumentert, på bane.

Vitneavhøret av Kåre J. Smith er berammet til mandag 25. og tirsdag 26. november 2019. Utspørringen skal finne sted i Connecticut Financial Center i 157 Church Street i New Haven, der den regionale statsadvokaten (*United States Attorney*) holder til. Det er på forhånd blitt bestemt at møtene skal foregå for lukkede dører, og at utskriften av lydopptakene skal behandles strengt konfidensielt av de ytterst få som mottar dem. Forbudet mot spredning forhindrer likevel ikke at dokumentene finner veien til Brennpunkt-redaksjonen. I det påfølgende TV-programmet bekrefter reporter Inger Sunde åpent og greit at «vi fikk lekket ut referatet fra avhøret i USA». Selv får Smith ingen dokumentasjon av sine egne uttalelser. Året etter fører dette til den underlige situasjonen at han mottar spørsmål fra Brennpunkt-journalistene basert på utskrifter han selv ikke har sett.

I rettsalen møter Kåre J. Smith sammen med en nederlandsk og en amerikansk advokat. Sønnen Kristian, som også er i USA, får derimot ikke være til stede. I pausene er han sammen med faren i et tilstøtende konferanserom der de også har kontakt med lege. Brennpunkt-teamet med Sunde i spissen må vente i lobbyen i første etasje eller utenfor bygningen mens avhørene pågår.

Helt fra starten inntar Van der Lindens forsvarere en svært aggressiv holdning. Tonen oppfattes som arrogant og nedlatende. Spørsmålene, som altså er utarbeidet i samarbeid med Ben van Wijhe, Oscar Floor og andre, er som forventet uten betydning for tiltalen mot Van der Linden for grovt bedrageri, underslag, dokumentforfalskning og hvitvasking. De synes tvert imot vinklet for å fremstille Kåre J. Smith som den store banditten i et større sakskompleks der BCC, Lampenwelt, Bernt Aksel Larsen og mye annet blandes inn.

Mer overraskende enn advokatenes opptreden er det at statsadvokat Edens, som på forhånd har bekreftet skriftlig at Kåre J. Smith ikke er mistenkt for å ha gjort noe galt, også legger seg i angrepsposisjon. Faktisk kan man lure på om han er aktor overfor Smith og ikke Van der Linden. Enkelte utspill bærer preg av at han fremdeles har betydelig tiltro til sistnevntes virkelighetsbeskrivelse. Blant annet hevder Edens fortsatt at BCC ikke er en menighet, men et kommersielt foretak. Smiths advokat griper inn og gir ham en utskrift på engelsk fra Brønnøysundregistrene, og statsadvokaten virker tydelig forbauset over det han leser. Den offisielle beskrivelsen av BCCs virksomhet er dramatisk forskjellig fra det Edens tydeligvis har fått inntrykk av fra Van der Linden, Verbruggen og hans team. Statsadvokaten roer seg, og avhøret fortsetter.

Under utspørringen i New Haven rettes søkelyset enda en gang mot Smith og Larsens kjøp og salg av det tyske selskapet Lampenwelt – som de ifølge Van der Linden stjal fra BCC og tjente seg søkkrike på. Dette er et tema som ikke på noen måte berører tiltalen mot Van der Linden, men som enda en gang hvirvler opp gamle og tilbakeviste beskyldninger om snusk og uberettiget rikdom. Smith forklarer som sant er at han i sitt lange liv aldri har brukt PC eller sendt e-post på egen hånd og heller ikke har detaljene rundt eierforholdet i Tyskland i hodet. Alle transaksjoner rundt Lampenwelt ble gjennomført av Kristian Smith på farens vegne og i samarbeid med Bernt Aksel Larsen. Selv har senior de siste ti-tolv årene vært passiv eier, mens sønnen har ivaretatt hans privatøkonomi. Kåre Smith taler for døve ører. Statsadvokat Edens hisser seg opp på nytt, advarer vitnet om at han ikke må lyve i retten, og krever at han blir «tatt under ed» når han svarer angående Lampenwelt. – Det står jo i Bibelen at du ikke skal sverge, men jeg får gjøre et unntak, svarer Smith med et lite smil. Utspørringen fortsetter, men bringer ingen nye detaljer for dagen.

Det er her på sin plass å minne om at Edens allerede i to års tid har kjent til Økokrim's gransking av forholdene som nå blir tatt opp. Til etterforskerne i Oslo har han oversendt alt innholdet i beslaget fra Van der Lindens laptop og mobiltelefon, pluss det håndskrevne dokumentet hans med anklager mot blant annet Smith. Edens vet også at Lampenwelt har vært hovedtema i den norske etterforskningen. Smith har på sin side vært uvitende om alt dette, som jo har foregått i hemmelighet inntil Walter Neumüller ganske nylig fikk vite om det og varslet Larsen.

– I lys av hva som kom fram senere kan jeg ikke si annet enn at vitneavhøret var en farse, og jeg fatter ikke hva Edens holdt på med, sier sønnen Kristian. – Spørsmålene fra statsadvokaten, Verbruggen og Postma gikk jo inn i kjernen av Økokrim-etterforskningen og kunne ikke selv med den største velvilje sies å være relevante for straffesaken mot Van der Linden. Pappa var altså ikke bare mistenkt av Økokrim i Norge uten å ane noe om det før helt i det siste, nå satt han i en annen sak i USA og ble utspurt om det han i hemmelighet var blitt mistenkt for i Norge – av personer som kjente godt til den norske saken. Og spørsmålene han ble stilt var planlagt av personer som hadde igangsatt en massiv psykologisk operasjon og mediekampanje mot ham og BCC, med NRK ventende utenfor inngangen. NRK og folkene rundt Van der Linden opptrådte i realiteten som et samkjørt team. NRK hadde fått oversendt spørsmålene i forkant, og det var lagt en velregissert plan for hvordan pappa skulle konfronteres både i og utenfor rettssalen. Tidligere var det blitt uttalt at hvis man bare inngikk forlik og betalte en passende erstatning til Van der Linden, så ville vitneavhørene bli vennlige og oppmerksomheten fra pressen forsvinne. Og når man ikke gir etter for slik opptreden, så er det selveste statskanalen som stiller opp med kilder som har en egen agenda. Det er rett og slett helt vanvittig, sier en hoderystende Kristian Smith, og legger til:

– Disse journalistene sier gjerne at de skal ha søkelys på de som utøver makt i samfunnet, men det NRK drev med i USA hadde ingenting med dette å gjøre. Det vi opplevde var ren sjikane av en eldre mann, iscenesatt og koordinert av en kriminell som er ute etter penger, og en overbetalt advokat som ville ha en *deal* med påtalemyndigheten. NRK-teamet lot seg bruke som brikker i et ekstremt skittent spill, mens de svidde av skatte kroner på den andre siden av Atlanteren.

Kristian er bekymret for faren, som virker utmattet og rådvill av kjøret i rettssalen. Flere ganger stiger blodsukternivået til alarmerende nivåer og forårsaker pauser med injeksjon av insulin. Tilbake i avhørsrommet strever han stadig mer med hukommelsen mens Van der Lindens forsvarere gir høylytt uttrykk for utålmodighet, frustrasjon og mistillit. I pausene er Verbruggen på farten og ser ut til å ha god kontakt med teamet fra NRK.

Brennpunkt-reporter Inger Sunde er åpenbart lite begeistret for beslutningen om lukkede dører. En advokat som befinner seg i lobbyen samtidig med henne beskriver etterpå et høylytt opptrinn: – Jeg ble plutselig oppmerksom på noe oppstyr ved inngangen og hørte en kvinne rope at hun var fra Norges største TV-kanal og skulle dekke en sak av internasjonal interesse. Da hun ble avvist av sikkerhetsvaktene, skrek hun at hun hadde rett til å komme inn etter reglene om pressefrihet. Hun vakte litt oppmerksomhet, men sikkerhetsvaktene så ikke ut til å bry seg særlig. Sunde klarte å ta seg inn i heisen opp til sjette etasje der rettsalen lå, men ble bryskt tilbakevist av vaktene.

Sent på ettermiddagen, når avhørene er over, tar NRK-teamet oppstilling ved utgangen fra bygningen, slik at Smith ikke kan unngå en konfrontasjon med Brennpunkts kamera og mikrofon. Verbruggen synes også å være med på opplegget. I stedet for å spasere tilbake til The Blake Hotel noen hundre meter unna, der han bor på den beste suiten, har han og kollega Dineke Postma gått inn på en Starbucks-kafe i nærheten av der Sunde holder vakt. Verbruggen våker over mobilen sin, og begge advokatene beholder yttertøyet på, tilsynelatende klare til å forlate stedet på kort varsel. På kafeen sitter også en tredje person, en lokal medhjelper som skal hente Kåre J. og Kristian Smith med bil etter avhøret. Da medhjelperen nærmet seg rettsbygningen en halv time tidligere, hadde han straks sett Brennpunkt-teamet stå oppstilt, ringt til Kristian og sagt at det ville bli for galt om faren måtte gå spissrotgang mellom «disse galningene». De to blir enige om at sjåføren kan ta seg en kaffe på Starbucks mens Kristian undersøker om det finnes en annen vei ut av bygningen.

Sikkerhetsvakten er behjelpelig, og med et skjevt smil leder han far og sønn til «heisen vi bruker når spesielt farlige forbrytere skal inn og ut av rettssalen». Heisen fører dem ned til parkeringskjelleren, der de blir hentet og kjørt ut via en bakgate av han som varslet Kristian om NRKs vakthold. Han tråkler SUV-en med de to nordmennene gjennom en stor trafikkmaskin i havneområdet og setter kursen østover på motorvei I-95. En drøy halvtime senere parkerer de foran et gammelt kysthotell der Smith har bodd de siste to dagene. Ganske utmattet kan han endelig synke ned i en stol på rommet sitt. Etter hvert skjønner NRK Brennpunkt-reporteren og Verbruggen at byttet glapp fra dem. Men Sunde har ikke tenkt å gi seg, selv om opplegget i New Haven gikk i vasken.

Brennpunkt-journalistene holder Ben van Wijhe godt orientert om hva som skjer, og han har dermed full kontroll på deres bevegelser. Han sender en melding til Van der Linden om «NRKs plan i morgen: Først drar vi til Kåre Smiths hus og forsøker å snakke med ham der [...] Vi finner et sted hvor vi kan møte ungdom som arbeider for BCC.»

Fullt i samsvar med Van Wijhes varsel reiser Brennpunkt-teamet neste dag til Kåre J. Smiths adresse i 40 Litchfield Hollow for uanmeldt å konfrontere ham *head-on*. Teamet har skaffet seg tegninger av huset fra eiendomsregisteret i USA, og er derfor godt kjent med hvordan boligen ser ut både utvendig og innvendig.

Sunde ringer på døren mens kamera går. På opptaket som senere vises i Brennpunkt-programmet, hører man en kvinnestemme rope «pappa?» innenfor. Det er Smiths datter Eva Helen Smith Nilsen, som også bor i huset, som roper til sin mann før hun åpner døren med parets lille datter på armen og intetanende får NRKs kamera og mikrofon rett i fjeset.

Åpenbart overrasket bekrefter Eva Helen at reporteren er kommet til riktig adresse og opplyser at Kåre J. Smith ikke er hjemme, det er da heller ikke blitt avtalt noe intervju med ham.

Hun lover å formidle beskjed om at NRK ønsker å snakke med faren om «anklagene mot ham». Dermed avsluttes sekvensen med enda noen kamerasveip over eiendommen.

Eva Helen er ikke vant til TV-journalister, og spesielt ikke av den pågående typen som er i full gang med reportasjen før noen får åpnet døren og sett hva som er rigget opp utenfor. Hun er heller ikke part i saken som statskringkasteren nå har dratt henne inn i, og forteller i ettertid at hun opplevde hele episoden med NRK som invaderende og veldig ubehagelig:

– Vi var midt oppe i forberedelser og skulle ha gjester til Thanksgiving [en stor høytid i USA på linje med julaften]. Så ringer det på ytterdøren, og jeg møter en stor kameralinse og får en mikrofon i ansiktet. Den ukjente kvinnen spør om jeg er datteren til Kåre, og sier at teamet er der i forbindelse med anklagene mot min far. Det er ingen spørsmål om det passer eller om det er greit at de filmer meg. Hadde de spurt, hadde jeg ikke gitt tillatelse. – Etterpå går de rundt i hagen og filmer huset fra forskjellige vinkler og inn gjennom vinduer. Normalt kommer jo ikke folk uinvitert inn gjennom en lukket port og inn i hagen og går rundt på andres eiendom med mikrofon og kamera på denne måten.

Eva Helen er også oppgitt over det hun mener er uærlighet fra NRKs side: – Når jeg ser det ferdige programmet i ettertid, ser jeg at NRK har laget et poeng av at de vanligvis ikke besøker folk hjemme, «men i denne saken måtte de nesten gjøre et unntak». Denne «unnskyldende tonen» samsvarer overhodet ikke med måten de opptrådte på i praksis! De var der for å score noen billige poenger. For eksempel virker det bare komisk når de filmer nabolaget og reporteren sier noe sånt som at «nå er vi i Hollywood-land med stjerner som Meryl Streep og Kevin Bacon». Husene som disse skuespillerne eier ligger én til to timers kjøring fra veien vår. Dette er tabloidpoenger som bare er helt latterlige. Det er som å si om en som bor i Ytre Enebakk at han bor midt i Oslos rikmannsstrøk.

Etter at de invaderende opptakene fra Litchfield er blitt vist på TV, gir Brennpunkt-redaksjonen følgende forklaring: «Poenget med å ha hele denne prosessen med i filmen, var å få frem hvor utilgjengelig den åndelige lederen er.»

Som varslet i meldingen fra Ben van Wijhe til Van der Linden fortsetter Brennpunkt-teamet fra Smiths hus til en bedrift i området som drives av Smiths svigersønn. På nettstedet bcccult.com, som ble opprettet i hemmelighet av Psy-Group, er foretaket blitt beskrevet som en del av BCC-ledelsens «nettverk for hvitvasking og skattesvik», sammen med beskyldninger om at «penger skaffet til veie fra de små hendene til 12-årige barn endte opp med å brukes til finansiering av privatfly, tequila og luksushoteller på Bahamas for Kåre J. Smith».

Uten forvarsel rykker reporter Sunde og fotografen hennes inn og begynner å spørre ansatte om de jobber gratis for BCC. De svarer at nei, det gjør de ikke. Flere av dem oppfatter situasjonen som påtrengende og ubehagelig og ber senere NRK om å slette opptakene.

12. desember 2019, drøyt to uker etter avhørene i USA, er det et nytt forberedende rettsmøte i Nederland. Tema er den videre gangen i straffesaken mot Van der Linden og kjæresten hans. Forsvarer Peters har et lengre innlegg der han kritiserer vitneavhøret av Kåre J. Smith i New Haven, gjentar beskyldningene om at Smith skal ha beriket seg grovt på BCC-medlemmenes bekostning – og krever nye avhør av både ham og Larsen. Kravene er slag i luften, for det blir ingen flere avhør av de to.

På møtet deltar også Aldo Verbruggen, nå for siste gang i rollen som den tiltaltes sentrale forsvarer. Det kan se ut som det nå begynner å bli vanskelig for Van Wijhe å få betalt Verbruggen, og heretter må Van der Linden ta til takke med advokatene Peters og Postma, som begge blir betalt av den nederlandske staten.

Renvaskelsen

Meddelelsen til Bernt Aksel Larsen fra Økokrim 20. mars 2020 er kort og konsis, en halv side med tekst, tall og henvisning til lovparagrafer. Formelt formulert, formidlet både som e-post og vanlig brev. Overskriften «Økokrim sak 1709/17 – underretning om henleggelse», sier det meste. Mest betydningsfull er likevel avslutningen: «Siktelsen mot deg er henlagt etter kode 103: Henlagt – intet straffbart forhold anses bevist.» Brevet er signert av førstestatsadvokat Elisabeth Harbo-Lervik. Tilsvarende brev blir mottatt av Kåre J. Smith, Jan og Øivind Lindstad.

For Bernt Aksel, den eneste av de fire som ikke bare har vært mistenkt, men også siktet for grov økonomisk utroskap, er Økokrims valg av kode 103 ekstra befriende. Koden anvendes rent unntaksvis, og er den mest uforbeholdne form for frifinnelse norske påtalemyndigheter kan gi. Ifølge lovgivers definisjon betyr koden at «bevisene med særlig styrke taler mot at det er begått en straffbar handling. En slik henleggelse innebærer i realiteten en full renvasking for mistankene.» Økokrims konklusjon er tuftet på solid grunnlag. Etterforskningen har pågått i nærmere tre år, det meste av tiden uten at noen av de fire har ant at de var under lupen.

Når Bernt Aksel senere får tilgang til saksmappen sin, finner han Jonathan van der Lindens 40 håndskrevne sider med sterke anklager om at han selv og Kåre J. Smith sammen skal ha snytt menigheten for penger fra Lampenwelt, forsynt seg av trossamfunnets midler, unndratt skatt og misbrukt skatteparadiser for å samle mest mulig rikdom på egne hender. I sum skal det ha dreid seg om to- og tresifrede millionbeløp i norske kroner. – Det var som å lese en oppsummering av alt det pressen hadde skrevet om meg de siste fire årene, sier Larsen. Dokumentet ble skrevet i samme periode som den flere ganger straffedømte Marcel Vrinssen begynte å presse trossamfunnet for penger under trusler om negative medieoppslag. Profesjonelle etterforskere i inn- og utland har brukt store ressurser, endevendt kildemateriale og gjennomført vitneavhør i flere land, i jakten på bevis for de påstått straffbare handlingene. Bare hos Økokrim har stabelen av dokumenter vokst til 8383 sider. Innsatsen er stor og kostbar, men bærer ingen frukter for påtalemakten. Til slutt er alle steiner snudd, mange av dem mer enn én gang. Det lå ikke noe galt under noen av dem. Saken lukkes. Ved kjennelse i Follo tingrett 17. juli 2020 blir Larsen tilkjent offentlig erstatning. Siste punktum er satt.

Saksdokumentene viser hva som faktisk utløste etterforskningen mot ham. Startskuddet var en hvitvaskingsmelding fra 2017, antagelig fra DNB, knyttet til en bestemt transaksjon banken hadde utført etter salget av Lampenwelt i 2015. To forhold vekker Larsens oppmerksomhet: For det første hadde DNBs kundeansvarlige gjennomgått nettopp denne transaksjonen på et eget møte og deretter godkjent den skriftlig før den ble gjennomført. For det andre ble varselet sendt fra banken mer enn to år etter at transaksjonen hadde funnet sted, og da først etter at den var blitt omtalt i Dagens Næringsliv, med Jonathan van der Linden som kilde. – Det er vel ikke så mange andre forklaringer på dette enn at saksbehandleren i banken leste Dagens Næringsliv, satte morgenkaffen i halsen og tenkte at her gjaldt det å ha ryggen fri, sier Larsen. – Og dermed leverte banken altså en bekymringsmelding rettet mot sin egen gjennomkontrollerte transaksjon.

Mistanken om hvordan dette henger sammen blir styrket når Larsen blar videre i saksmappen sin. I bevismaterialet ligger nettopp den aktuelle artikkelen fra Dagens Næringsliv sammen med en bunke andre avisutklipp, i første rekke fra DN og NRC Handelsblad. Andre dokumenter viser at den nederlandske påtalemyndigheten hadde kontaktet Økokrim og i tur og orden sendt over både det famøse notatet på 40 sider og beslaget som var gjort fra Van der Lindens laptop, inkludert e-postboksen hans. Mer enn 2000 sider med utskrift derfra finner Smith og Larsen nå i sine saksmapper.

Fordi mange av de sentrale meldingene fra Van der Linden var skrevet på norsk, var det lettere for Økokrims etterforskere enn for deres nederlandske kolleger å foreta en fullstendig og objektiv vurdering av materialets innhold og kvalitet som eventuelt bevis for kriminelle handlinger. I motsetning til en rekke engasjerte journalister behøvde de heller ikke appellere til den bedrageritiltalte for veiledning i materialet og «hjelp» til å forstå det. Økokrims folk dykket til bunns i kildene på selvstendig grunnlag. Da de kom opp igjen, var de ikke lenger i tvil: De samme «bevisene» som Dagens Næringsliv (og senere NRK Brennpunkt) brukte for å fremstille Smith og Larsen som skurker, holdt ikke. Tvert imot bidro gjennomgangen av dem til at Økokrim parkerte hele saken med henvisning til den mye omtalte kode 103, intet galt funnet.

– Jeg kan jo ikke annet enn å berømme Økokrim for grundighet og kvalitet i arbeidet når det først var igangsatt, sier Larsen. – Problemet er bare at selve grunnlaget for etterforskningen ikke på noen måte holdt den samme kvaliteten. Det virket som om den var besluttet ut fra omdømmemessige og politiske hensyn, ikke ut fra et objektivt faktagrunnlag. De eneste dokumentene jeg fant i mappa som kunne indikere at jeg hadde gjort noe galt, var utklipp fra Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad, pluss Van der Lindens håndskrevne anklagenotat. I tillegg lå det enormt mange dokumenter, bankutskrifter, kontrakter og mye annet der, men absolutt ingenting av dette kunne gi grunnlag for å sette i gang etterforskning, langt mindre ta ut en siktelse. For meg ser det ut som at Økokrim har tenkt at de i Dagens Næringsliv ikke kunne være så lite etterrettelige at de trykket slike artikler uten å ha solid dokumentasjon for det de skrev. Men Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad hadde ingen håndfaste beviser. De bygget sine historier på Van der Linden og hans nøye forberedte forklaring av hva noen ekstremt smale og selekterte avsnitt i mailboksen hans skulle bety. Jeg tror Økokrims etterforskere må ha vært temmelig frustrerte da denne kjensgjerningen gikk opp for dem, sier Larsen.

For de fire som har vært i Økokrims søkelys kommer renvaskingen ikke som det berømte lynet fra klar himmel. De har ikke trodd at utfallet kunne blitt annerledes. Likevel føles Økokrims uforbeholdne konklusjon som en lettelse, som når man setter fra seg en tung bær eller krysser målstreken i et maratonløp. For en påkjenning har det vært, ikke minst psykisk, både for hovedpersonene og deres nærmeste. I tillegg har prosessen tæret på rent økonomisk. Og fortsatt må de regne med langvarige problemer etter all mistenkeliggjøringen, for det blir jo gjerne slik som artisten Henning Kvitnes beskriver det i en av sine låter: «Evig eies kun et dårlig rykte.»

Avisene som i årevis har smurt de fire, og spesielt Smith og Larsen, utover talløse forsider og innsider, står ikke akkurat i kø for å kunngjøre henleggelsen. Dagens Næringsliv, som har hengt på dem og BCC siden 2015, men som i den senere tid har holdt seg helt i ro, omtaler ikke den blanke frifinnelsen før Vårt Land har gått foran og informert om den i august, fem måneder etter at den var et faktum.

Hvem fører i tangoen?

Etter at bruken av advokat Aldo Verbruggen ikke lenger lar seg finansiere, kan det se ut som det blir vanskelig for Van Wijhe å fortsette noen form for virksomhet i Nederland. Faktum er i alle tilfeller at han trekker seg tilbake til Thailand. Det er kanskje ikke tilfeldig at han nå vil legge en viss distanse mellom seg og Nederland. Flere tegn tyder nemlig på at personer han har gjort forretninger med begynner å bli skikkelig forbannet på ham. Blant annet dukker det opp et nettsted med negative opplysninger om Ben van Wijhe. Mye av innholdet ser ut til å være hentet fra andre kilder på internett, tolkningene og kommentarene er sleivete og til tider temmelig useriøse. Tross all motvinden er han likevel ikke helt uten sympatisører. Blant Van Wijhes 38 fortsatte venner på Facebook finner man Johan Velten, Oscar Floor og Psy-Group-medhjelper Heidi Hough, innbitte og tilsynelatende evige kritikere av BCC, Smith og Larsen.

Van Wijhe begynner å få stadig mer kritisk oppmerksomhet også fra nettstedet JVL Report, som hittil har skrevet mest om Jonathan van der Lindens operasjoner og samspillet med Brennpunkt-reporterne, spesielt Harald Eraker. Nå står det i økende grad om Ben van Wijhes forretningsmetoder. Innslagene plager ham tydeligvis, for i en e-post 26. oktober 2020 til Kåre J. Smith med kopi til Berit Hustad Nilsen og Brennpunkts Harald Eraker, beskylder han BCC for å stå bak nettstedet og forlanger det øyeblikkelig fjernet. I senere brev med trusler om søksmål mot BCC blir JVL Report på nytt trukket frem. BCC avviser blankt å ha noe som helst med nettstedet å gjøre, og bedyrer at de heller ikke vet hvem som driver det. – Det har ikke vært teknisk mulig å spore den eller de som står bak JVL Report og de tilsynelatende velinformerte artiklene som publiseres der, sier David Nooitgedagt. Timingen er også interessant. Et av innslagene, som omhandler samspillet mellom Van der Linden og Eraker og har overskriften «NRK Brennpunkt danser tango, men hvem fører?», blir lagt ut mens arbeidet med programmet om BCC er på sitt mest intense en måneds tid før det går på luften.

Tittelen henspiller på interaksjonen mellom journalister og kilder, som kan være utfordrende å håndtere. En av dem som har viet temaet profesjonell oppmerksomhet, er sosiologiprofessor Herbert Gans ved Columbia University i New York. Han har studert nyhetsjournalistikk i dybden, og i en av sine mange publikasjoner bruker han selskapsdansen tango som metafor og advarer om at et litt for hyggelig forhold til kilden kan påvirke resultatet av journalistens arbeid. Gans påpeker at en av partene nødvendigvis fører den andre, og når det blir kilden som bestemmer trinn og retning, risikerer den fjerde statsmakt, det vil si pressen/mediene, å bli både ført og forført av den femte, som er påvirkningsbransjen.

Professoren legger til at journalister og deres redaktører automatisk og til alle tider vil protestere mot denne fremstillingen, fordi den antyder at kilder kan påvirke sluttproduktet til egen fordel. Påstanden rokker ved en nærmest hellig forestilling om redaksjonell integritet og årvåkenhet. Ekstern påvirkning skal ikke skje, men skjer åpenbart likevel, bevisst eller ikke, når forholdene ligger til rette for det, fremholder Gans.

NRKs Brennpunkt-redaksjon forsikrer stadig vekk at de vet at kildene i Nederland har sin egen agenda og på ingen måte er uhildet. For eksempel skriver Harald Eraker 18. mars 2020 følgende til Berit Hustad Nilsen: «La det være helt klart at vi ikke har noe samarbeid med Verbruggen og Van der Linden. De er derimot ordinære kilder og mulige deltakere i dokumentarprosjektet, på samme måte som du og andre personer i og utenfor BCC er kilder og mulige deltakere.» I en e-post til Bernt Aksel Larsens advokat Pål Hernæs uttrykker Eraker omtrent det samme: «Vi kan forsikre deg og din klient om at vi utøver den nødvendige

kildekritikken som er påkrevd, ikke minst i forhold til hvilken bakgrunn og interesser mange av kildene har i denne sammenheng. Men når det gjelder hvilke kilder vi er i kontakt med, oppgir vi ikke dette, i henhold til helt vanlig journalistisk praksis og prinsipper.» Forsikringene får en spesiell klang når man leser den svært fortrolige kommunikasjonen mellom nettopp Eraker og hans kilder. På tross av henvisningen til kildevernet, blir det lett synlig at Jonathan van der Linden, Ben van Wijhe og Oscar Floor er blant de mest aktive bidragsyterne til Brennpunkts kommende fortelling på NRK TV. Kommunikasjonen viser få tilløp til kritiske spørsmål til Van der Linden om hans objektivitet. Derimot ber NRK gjentatte ganger om samarbeid, råd og hjelp både fra ham og hans allierte.

I en senere rapport om arbeidet med programmet forsikrer redaksjonen på nytt at «det ble uhyre viktig for oss å kontrollere informasjonen og påstandene vi fikk fra Van der Linden opp mot annen dokumentasjon, og at han ble stilt kritiske spørsmål. Han var en rutinert «spiller», hadde advokatbistand i møtet med oss og visste hva han sa ja til å være med på [...] Dette var en kontroversiell kilde, som hadde egeninteresse i å forsvare et underslag på 8 millioner euro og dra med seg andre i fallet.»

Beskrivelsene av streng kildekritikk og null samarbeid tar seg godt ut på papiret. I praksis er de ikke like troverdige. For eksempel skriver Eraker allerede 21. januar 2020 følgende til Van der Linden: «Takk for mailene du sendte for noen uker siden, veldig interessant! Den siste tiden har jeg og en kollega sittet og fordypet oss i selskapene i BCC-systemet, regnskaper og e-postene fra deg. Men vi skulle veldig gjerne hatt hjelp fra deg til å sortere og forstå bedre hvordan ting henger sammen ...»

Journalister i villrede ber her om hjelp, veiledning og fortolkning fra en kilde som ifølge dem selv er en rutinert og kontroversiell spiller som har egeninteresse av å forsvare et kjempeunderslag og dra andre med seg i fallet. I en ny e-post datert 2. juni ber Eraker om ytterligere assistanse fra sin bedrageri- og forfalskningstiltalte kilde, som han utad nekter for å samarbeide med:

«Hei igjen, Jonathan. Beklager å bombardere deg med e-poster i dag. Vi har bestemt oss for å ta med historien om Nordli gård i dokumentaren, synes den viser veldig tydelig hvordan menighetens penger havner i lomma til KS og ikke minst BAL [...] Bjørn Olav har laget en oppsummering av saken som jeg lurer på om du kan se gjennom, for å sjekke at vi har alle fakta riktig, eller om det er noe feil her, eller om det er noe viktig i historien vi har glemt. Kunne du hjelpe oss med dette?»

Her blir Van der Linden, som har et sterkt økonomisk motiv for at Larsen skal havne i så dårlig lys som mulig, altså bedt om å faktasjekke sine egne påstander fra 40-sidersnotatet, de som tidligere i denne boken er omtalt og belyst som påstand E og F. Dersom innholdet i dem blir offentliggjort og trodd, vil det være ødeleggende for dem som Van der Linden ønsker å fremstille som de virkelige bandittene i sin egen straffesak. Erakers henvisning til at *menighetens penger havner i lomma på KS og BAL* blir tilsynelatende godkjent av Van der Linden, og er også det inntrykket man sitter igjen med etter sekvensene om Nordli gård i TV-programmet. Like fullt er påstanden en påviselig skivebom fra Brennpunkt-redaksjonens side.

Eksempelet er langt fra enestående. I en annen e-post til Van der Linden henviser Eraker på nytt til sin kollega og skriver: «Apropos Bjørn Olav; han har satt opp en liste med ting han lurer på som han har bedt meg sende over til deg (se nedenfor). Vet at du har mye annet å gjøre også, men

hvis du har tid innimellom, hjelper det oss veldig med å forstå hva Bernt Aksel og co har holdt på med. Hilsen Harald.»

E-poster som disse gir ikke påtrengende inntrykk av at Brennpunkt-graverne holder sine nederlandske kilder på en kritisk armlengdes avstand. Snarere synes de å være tatt godt inn i varmen, nærmest som en del av redaksjonens research-team.

Rent generelt ber Brennpunkt-medarbeidere kildene i Nederland om å bruke «nettverket sitt» for å skaffe informasjon om BCC og argumenter journalistene kan bruke for å imøtegå innspill de forventer å få fra BCC. I en e-post til «kjære Harald» forteller Ben van Wijhe 2. juni blant annet at «som du ser går vi igjennom e-postene og velger alle slags nøkkelord og emner og legger dem i separate mapper for å bli i stand til å koble disse til våre formål».

Nytt søkelys på Larsen

Mens Brennpunkt-prosessen har involvert BCC direkte siden 2019, starter den for Larsen personlig 19. juni 2020. Dette er en litt spesiell dag, for han har like i forveien mottatt kopi av en e-post som han og mange andre oppfatter som en potensiell bombetrussel fra utpressernes, det vil si Marcel Vrinssens side. Det andre som skjer, er altså en melding fra NRKs Harald Eraker, som ønsker et intervju: «Grunnen til at vi kontakter deg er at en del av det vi planlegger å ha med handler om økonomiske forhold knyttet til menighetens innsamlede midler og aktiviteter i selskaper hvor du i begge sammenhenger har spilt sentrale roller. Vi ønsker også å ta opp saken mot Jonathan van der Linden hvor du er avhørt som vitne.»

Når Larsen får henvendelser fra personer han ikke vet noe om, tyr han gjerne til Google for å se hvem de er: – På nettet så jeg ingenting som tilsa at Eraker hadde noen økonomisk kompetanse. Derimot fant jeg raskt at han visstnok hadde en smertefull bakgrunn fra en kristen privatskole. De som driver gravende journalistikk på økonomiske forhold og selskaper møter jo ofte veldig komplekse bilder, og for en som ikke har regnskaps- eller revisjonsbakgrunn er det egentlig umulig å gjennomføre en slik jobb. Jeg skjønnte ikke hvordan Eraker skulle være i stand til å jobbe med dette, sier Larsen. – På dette tidspunktet hadde jeg altså vært igjennom tre rettslige avhør der Van der Lindens anklager mot meg var grunnlaget for utallige spørsmål knyttet til min økonomi og mine selskaper. Vi hadde hatt kontroll fra Skattekrimenheten og ikke minst vært gjenstand for mer enn tre års etterforskning fra Økokrims side. Alt var blitt funnet i orden. Når så mange profesjonelle instanser hadde gravd i dette materialet uten å finne noe å sette fingeren på, var det merkelig for meg at en som var helt uten økonomisk kompetanse ønsket å ta ballen opp igjen. Jeg hadde dessuten avsluttet mine engasjementer i BCC for nesten ti år siden, så jeg mente at min relevans neppe var særlig sentral. Jeg ønsket blant annet derfor ikke å stille til intervju, men ville selvsagt besvare alle spørsmål på annen måte.

På dette tidspunkt var Marcel Vrinssen blitt anmeldt til politiet både i Norge og Nederland for trusler og pengeutpressing. Han kunne være passiv i lange perioder, men ble gjerne aktiv igjen når det var større ting på gang i straffesaken mot Van der Linden. HMCs styreleder Jan-Hein Staal opplevde flere ganger å få trusselmeldinger rett før han skulle stille opp i vitneavhør. Vrinssen kom på banen også når større medieoppslag var i løypa, men altså før oppslagene ble publisert. For Larsen og BCC virket det som om noen satt i bakgrunnen og koordinerte både med hensyn til mediedekning og trusler. Bernt Aksel lurte på om Eraker egentlig forsto hva han hadde gitt seg ut

på, og sendte ham et svar 22. juni, der han også henviste til sin egen og familiens sikkerhetssituasjon:

«Dere tar opp straffesaken mot Jonathan van der Linden, og det er korrekt at jeg har blitt avhørt som vitne flere ganger i denne saken, til sammen tre hele dager. Jeg forstår at dere også er blitt orientert av advokat Pål Hernæs om at jeg utallige ganger er blitt truet på liv og helse. Jeg er også blitt utsatt for ren pengeutpressing. Disse aktørene opplyser selv at de har bånd til Van der Linden. Jeg har tidligere opplevd to alvorlige branner og omfattende hærverk [...] parallelt med NRK Brennpunkts engasjement har jeg nå opplevd en rekke nye trusler. Siste trussel kom fredag 19.06, samme dag som deres epost, og denne gangen må trusselen betegnes som det som kan være en bombetrussel. Vi har to mindreårige barn, og er alvorlig bekymret for deres sikkerhet. Det brukes store ressurser på å trygge familiens sikkerhet. Trussel- og utpressingssakene er selvfølgelig politianmeldt i flere land, også i Norge. På denne bakgrunnen ser jeg det ikke sikkerhetsmessig forsvarlig å stille opp i noen samtale med dere.»

26. juni svarer Eraker ganske kort at Larsen vil få tilsendt relevante spørsmål før dokumentaren går på luften. Så blir det stille en drøy måned før Eraker i en ny melding 6. august skriver: «Men det er nytt for oss at en rekke nye trusler skal ha kommet mot deg parallelt med Brennpunkts arbeid med dette dokumentarprosjektet, inkludert at det kom noe du oppfatter som en bombetrussel samme dag som du mottok mail fra oss med forespørsel om du kan stille til intervju. Vi tar selvfølgelig fullstendig avstand fra bruk av slike trusler i enhver sammenheng og har forståelse for at dette oppleves vanskelig og ubehagelig. I og med at du knytter disse truslene til arbeidet vi holder på med, ber vi deg om å forklare nærmere og sende oss all relevant informasjon og dokumentasjon om disse truslene – inkludert politianmeldelser – slik at vi kan få innsyn i hvem som har truet deg.»

– At jeg skulle fortelle Eraker hvem som truet meg på livet, måtte han forstå var lite tenkelig, forteller Larsen. – I ettertid er jeg utrolig glad for dette. Jeg fikk senere se at Eraker hadde tidligere samme år sendt Berit Hustad Nilsens bekymringer om Psy-Group direkte til Van der Linden, med det resultat at det straks ble umulig å komme videre for det internasjonale etterforskningsbyrået som undersøkte hvordan Psy-Group hadde motarbeidet BCC. Slik jeg forstår det hadde Van der Linden åpenbart varslet tidligere Psy-Group-sjefer direkte eller via Ben van Wijhe, som jo ble omtalt som klient i selskapets interne dokumenter og dermed hadde interesse av å informere sine tidligere kontakter.

– Det er ingen grunn til å tro at Eraker hadde opptrådt mer forsiktig når det gjaldt min sikkerhet, fastslår Larsen. – Ut fra fakta i saken burde han skjønt at det kunne være en mulighet for at trusler og pengeutpressing mot meg var koordinert av en av hans kilder. Brennpunkt hadde jo også god innsikt i Psy-Groups medvirkning i påvirkningskampanjen mot BCC. Jeg hadde selv skrevet en lang rekke bloggartikler om temaene. Det store spørsmålet jeg ønsket at Eraker skulle tenke igjennom, var hvordan kildene hans burde behandles av NRK når journalistene var klar over hva som foregikk parallelt med deres egen TV-produksjon.

Når det nærmer seg det årlige internasjonale sommerstevnet på Brunstad i 2020, får styreleder Hustad Nilsen i BCC nye e-poster som er blitt mottatt og videresendt til henne fra nederlandske menighetsrepresentanter. Meldingene inneholder pengekrav, denne gang med nedtelling til stevnets siste dag. Fortsatt er beløpet 850 000 euro. Dersom pengene ikke blir betalt innen fristen, lover avsenderen at «vi skal se på *The Big Bang Theory* sammen». Formuleringen kan nok få mange til å tenke på astronomenes teori om det store «ursmellet» i universet. Ifølge

meldingene er det utplassert «overraskelser» på et av menighetens store samlingssteder. På Oslofjord Convention Center på Brunstad, der stevnet skal holdes, vil tusenvis av medlemmer være til stede, hvorav svært mange barn og unge. «Og det vil ta år å bygge opp igjen etterpå», forsikres det. Avsender er «Thomas Wuchenaus», et av Vrinssens velbrukte dekknavn. I tillegg til e-postene blir Hustad Nilsen flere ganger oppringt midt på natten med truende budskap fra skjult nummer.

Også på nederlandske Pagedal, der det skal holdes en lignende sommersamling, går alarmen som følge av trusselen. Det blir foretatt undersøkelser rundt Vrinssen, som ifølge enkelte kilder skal ha vært medlem av både Hell's Angels og Hardliners. Sistnevnte internasjonale motorsykelklubb er representert også i Norge. Ifølge en nederlandsk nettside skal han være tatovert med sifrene 666, som visstnok kun kan bæres av såkalte håndhevere (*enforcers*) som har utmerket seg ved å gjøre noe «eksepsjonelt» for klubben sin og har som oppgave å kreve inn penger og spre frykt. Vrinssen har allerede sonet dommer på til sammen åtte års fengsel for blant annet voldsbruk, ildspåsettelse og bruk av skytevåpen.

BCC har ingen planer om å betale en eneste krone i løsepenger, og anmelder straks Vrinssen for å ha fremsatt en svært alvorlig bombetrussel. Etter møter med politiet i Vestfold, som i sin tur rådfører seg med Kripos, blir overvåknings- og sikkerhetstiltakene på Oslofjord Convention Center trappet kraftig opp. Rundt direkte truede personer blir det etablert vakthold døgnet rundt. I Nederland fører truslene og den samtidige covid-pandemien til at arrangementet blir avlyst. Når stevnet på Brunstad blir avsluttet uten dramatikk, kan de som har visst om sikkerhetsutfordringene trekke pusten og i noen grad senke skuldrene.

Som å ha en pistol mot hodet

I 2019 hadde BCC anmeldt Psy-Group til norsk politi, som avslo å engasjere seg i saken. Som tidligere omtalt kontaktet BCC også et stort internasjonalt etterforskningsbyrå for å kartlegge Psy-Groups påvirkningsoperasjon mot trossamfunnet. Det ga resultater, inntil samtlige kilder åpenbart fikk beskjed om å lukke munnen etter et utspill fra NRK. Samtidig var Brennpunkt-redaksjonen i full gang med sitt programprosjekt om BCC. For styreleder Berit Hustad Nilsen og resten av ledelsen ble det mye å forholde seg til:

– Nå følte jeg at NRK billedlig talt ville intervju meg samtidig som jeg hadde «en pistol mot hodet», sier Hustad Nilsen. – Vi skjønnte at NRK Brennpunkt hadde god kontakt med Van der Linden, og jeg hadde gjort et siste desperat forsøk på å fortelle dem både om at vi hadde linket Psy-Group til Van der Linden og at vi hadde opplevd grove trusler og utpressingsforsøk der utpresserne selv mente å ha forbindelser til ham. Håpet var at journalistene kunne få en viss forståelse for hvordan det var å være truet på livet og presset fra flere kanter, samtidig som statskanalen sto og banket på døra med grove beskyldninger fra kilder med sin egen agenda. Tilfeldig eller ikke, fra dette tidspunktet ble det bom stopp i kommunikasjonen med de tidligere Psy-Group-ansatte.

Kommunikasjon og dokumentasjon fra denne perioden viser at BCC flere ganger gjorde sterke muntlige og skriftlige forsøk på å skape forståelse for hvilke kilder NRK Brennpunkt hadde å gjøre med i denne saken. – Vi hadde i det lengste håpet at NRK skulle forstå hvilken blemme de hadde gått på når de baserte seg på Jonathan van der Linden, Oscar Floor og Ben van Wijhe som støttespillere. Min personlige mening er at det er helt umulig at de våren 2020 ikke skjønnte at de var blitt manipulert. Men da hadde de investert så mye tid, penger og prestisje i prosjektet at det ville være et gigantisk nederlag for Eraker og Sunde å droppe det, sier Hustad Nilsen.

Første dom mot Van der Linden

Ikke alle nyheter våren og sommeren 2020 er helsvarte for BCC og en rekke enkeltpersoner som i årevis er blitt hengt ut, presset og truet fra mange kanter. Blant lyspunktene er dommen som faller i den nederlandske byen Utrecht 24. juli. Saksøker i det sivile søksmålet har vært den ideelle stiftelsen Hippo Mundo Charity (HMC), som ville ha tilbake de godt og vel 80 millioner kronene Jonathan van der Linden har stjålet fra et av stiftelsens datterselskaper. Midlene skulle brukes på sosiale prosjekter i utviklingsland, og ikke til å sikre en sorgløs tilværelse for svindleren og hans kjæreste.

I retten har Van der Linden erkjent gigantunderslag og dokumentforfalskning, men ikke skyld for noen av delene. Ifølge ham var millionene heller ikke blitt stjålet, de var lånt. Retten gir ham ingen applaus for forklaringen, og dommen er knusende:

«De underliggende fakta og omstendigheter er generelt sett slik at det kan antas at slike handlinger er forbudt i ethvert rettssystem [...] Van der Lindens handlinger ble utelukkende styrt av hans mål om å berike seg selv så raskt som mulig på bekostning av organisasjonen han hadde vært knyttet til i mange år og som han hadde stor innflytelse på [...] Van der Linden har også handlet i strid med en standard for personlig aktsomhet som hviler på ham (uavhengig av stillingen som direktør) [...] Van der Linden misbrukte bevisst tilliten han ble vist på bekostning av Kolme Tack Holding, datterselskapet av stiftelsen HMC.»

– Dommen var en skikkelig seier for oss, og vi følte at vi endelig fikk rettet opp litt av det bildet som Van der Linden og hans medhjelpere hadde skapt gjennom media de siste årene, sier styreleder i HMC, David Nooitgedagt. – Advokatene Louis Berger og Floor Eikelboom i advokatfirmaet Bureau Brandeis hadde jobbet med saken for oss i lang tid, og fikk synliggjort og bevist fakta om bedrageriet på en slik måte at det egentlig ikke var så mye å diskutere, noe retten altså var enig i, forteller han.

Dommen ble ikke anket, og pulveriserte i praksis Van der Lindens troverdighet. Det virker da underlig at NRK kunne bygge videre på informasjon de visste kom fra ham. For Eraker og hans redaktør Frank Gander ser utfallet av rettssaken ikke ut til å ha noen betydning.

Retten inntar en adskillig mer forsonlig holdning overfor Van der Lindens kjæreste, som også er stevnet i saken. Dommeren skriver at for ham «dukker bildet opp av en naiv kvinne som trodde hun hadde funnet prinsen på den hvite hesten i Van der Linden; noen som etter en vanskelig barndom og et liv i eskorte verden ga henne penger, sikkerhet, stabilitet og fred. Hun bekymret seg ikke om pengesaker eller administrativt 'byråkrati', hun overlot alt det til Van der Linden. Dette i kombinasjon med at Van der Linden bevisst fikk kjæresten til å tro at han var en rik og vellykket forretningsmann (blant annet ved å ta henne med på dyre reiser)».

Den rettskraftige dommen pålegger Van der Linden å betale tilbake praktisk talt hele underslaget på rundt 80 millioner kroner. I tillegg kommer lovpålagte renter, som i seg selv har svulmet til en liten formue i løpet av de seks-syv årene som er gått siden svindelen begynte. Som del av dommen må kjæresten innbetale verdien av huset han kjøpte til henne for nærmere 12 av de stjalne millionene.

NRK overprøver Økokrim

Høsten 2020 er status altså at Smith og Larsen er blitt renvasket av Økokrim et halvt år tidligere, mens Van der Linden har fått den første knusende dommen, som også har lagt troverdigheten hans i grus. Man kunne kanskje tro at NRK Brennpunkt etter både disse og andre avklaringer ville vende tilbake til temaene de opprinnelig sa de skulle lage program om. Men det gjør de ikke:

2. september gjenopptar Harald Eraker Brennpunkt-redaksjonens kontakt med Bernt Aksel Larsen. I en omfattende e-post skriver reporteren at «vi har systematisk gått gjennom tusenvis av e-poster og dokumenter som ble beslaglagt av politiet da Jonathan van der Linden ble arrestert». Over tre og en halv side fører Eraker opp 17 punkter med grove påstander om Larsen, med tilhørende spørsmål. De fleste av anklagene kjenner Larsen igjen fra Van der Lindens 40-siders notat i Økokrims saksmappe. – Jeg begynte å le, for jeg visste ikke hva annet jeg kunne gjøre, sier Bernt Aksel. – Nå hadde Økokrim nettopp brukt nesten tre år på å etterforske meg, det meste av tiden uten at jeg selv visste om det. De hadde for en stor del basert seg på Van der Lindens anklageskrift, e-postboksen hans og avisoppslag der han hadde vært kilde. Når Økokrim endelig hadde konkludert med henleggelse og erstatning, skulle altså NRK Brennpunkt ta de samme sakene opp på nytt, og fortsatt med Van der Linden som kilde.

Larsen påpeker at Eraker heller ikke denne gang var så nøye med fakta. Materialet NRK Brennpunkt hadde gått gjennom var nemlig ikke «tusenvis av e-poster og dokumenter som ble beslaglagt av politiet.» Det NRK fikk overlevert, var en harddisk fra Van der Linden, der han selv hadde lagt inn sin e-postboks og dokumenter. Materialet kom altså ikke fra politiets beslag. Rent teknisk kunne Van der Linden ha lagt inn hva som helst i e-postboksen før han overleverte den til media, og kunne ha endret og redigert innholdet slik han ønsket. Så lenge man ikke hadde tilgang til politiets speilkopi – som Økokrim hadde gransket uten konsekvenser for Larsen – var det umulig å gå god for om innholdet i disse e-postene samsvarte med politiets beslaglagte e-poster. Og Larsens originaler hadde gått tapt i brannen på Nordli gård i desember 2015, en brann som fortsatt var uoppløst, men som Marcel Vrinssen senere oppga å vite noe om.

– Erakers påstand om at NRK hadde gått igjennom e-postene «systematisk» begynte også å få en hul klang, sier Larsen. – Kommunikasjon mellom Eraker og Van der Linden viser nemlig at Brennpunkt-redaksjonen var mildest talt forvirret over materialet de hadde fått tilsendt, og mange ganger ikke visste hverken ut eller inn. Van der Linden ble gang på gang bedt om å forklare, oppklare og finne fram materiale. Av Eraker ble han også bedt om materiale som kunne brukes til å besvare spørsmål som NRK Brennpunkt forventet å få fra BCC. Det er ingenting i denne kommunikasjonen som viser at journalistene selv hadde klart å gjennomføre noen systematisk gjennomgang, slik Eraker hevdet. Tvert imot tyder alt på at Van der Linden, Van Wijhe, Oscar Floor og et par andre personer i samme krets i denne perioden jobber hektisk med å finne fram, systematisere og skrive forklaringer til materialet.

– Det som gjør NRKs ukritiske holdning til disse kildene så betenkelig, er at det lå så mange udiskutable fakta helt opp i dagen som burde ha manet til ekstrem forsiktighet, sier Larsen. – Dette var et nøye regissert spill for å sverte oss som hadde skaffet pengene til HMC, slik at bedrageren til syvende og sist skulle få beholde så mange millioner som mulig. Dermed ville mye penger også falle på Van Wijhe, som hadde sørget for betalingen til advokat Verbruggen. Likevel valgte altså NRK Brennpunkt å gjøre felles sak med disse som hadde alt å vinne på samarbeidet. Slik ble NRK rett og slett et nyttig middel for Van der Linden og hans støttespillere.

Bernt Aksel påpeker at Eraker også må ha vært klar over Larsens mange blogginnlegg der han fortalte om svært grove og falske beskyldninger på et internettforum der blant andre Oscar Floor hadde deltatt i diskusjonene. Floor, som sto bak flere BCC-kritiske nettsider, var også blant Erakers kilder. – Eraker var nok klar over at han navigerte i et temmelig farlig farvann, sier Larsen. – I sin e-post til meg var han svært opptatt av å presisere at han hadde alternative kilder. Men jeg visste jo at når det gjaldt anklagene mot meg, så hadde jeg god samvittighet, og derfor måtte dette bare være tull. Selv om han hadde flere forskjellige personer han snakket med, kom alle disse anklagene fra den godt samkjørte kretsen rundt Van der Linden og Van Wijhe, og de bygget alle på materialet som Van der Linden hadde gitt dem. Og så ville Eraker veldig gjerne ha informasjon om truslene som jeg var utsatt for, og som jeg hadde antydning kunne ha sammenfall i tid med interessen fra NRK Brennpunkt. På dette tidspunktet stolte jeg ikke et sekund på Eraker og valgte å ikke gi ham noe som helst når det gjaldt Vrinssens trusler. Jeg visste jo at Økokrim hadde undersøkt alle sider ved min sak grundig, og at Erakers påstander var tåpelige og kunne gjendrikes. Det var helt opplagt at Eraker umulig kunne ha egne kilder som ikke var en del av Van der Lindens krets. Jeg valgte derfor via advokat Pål Hernæs å svare utfyllende på alle Erakers spørsmål som ikke hadde med truslene å gjøre. Dette skulle senere vise seg å være å kaste perler for svin, sier Larsen.

Ny trussel om mediepress

Ifølge Bernt Aksel føyde henvendelsene fra NRK seg inn i et mønster som han hadde sett i flere år. I slutten av 2016 hadde han vært skyteskive for store medieoppslag i Dagens Næringsliv og NRC Handelsblad, der Van der Linden var kilde. I 2017 hadde han opplevd sin andre storbrann og vært mål for hærverk og gjentatte trusler. Under Larsens vitneforklaring i Follo tingrett i slutten av samme måned var det blitt lagt opp til et medieshow der Larsen ble skurken og Van der Linden ble helten. Så, i februar 2017, da det kanskje kunne tenkes at Larsen var blitt passelig mør, kom det en henvendelse fra Van der Lindens apparat til den nederlandske stiftelsen HMC, som var offeret i straffesaken. Ifølge et referat skrevet av det daværende styret i HMC var budskapet at dersom HMC trakk anmeldelsen av Van der Linden, og sørget for at han fikk en skikkelig økonomisk kompensasjon for «en ødelagt barndom og ungdom i trossamfunnet», så ville interessen fra media forsvinne. I tillegg ville vitneavhørene av Smith og Larsen bli «vennlige».

Et lignende forslag ble gjentatt høsten 2019, da HMC fortsatt var i den sivilrettslige prosessen mot Van der Linden for å få pengene sine tilbake. NRK Brennpunkts dokumentarprosjekt var nå blitt Van der Lindens siste mulighet til helt eller delvis å unngå rettslig forfølgelse og dermed få realisert den mangeårige planen om et sorgløst liv med ny kjæreste og masse penger. Også for Ben van Wijhe, som nå for alvor kjente pusten fra tidligere forretningspartnere og kreditorer i nakken, var dette en kritisk fase. I et siste fremstøt for å oppnå et gunstig forlik ble HMC presentert for en dårlig skjult trussel om at Van der Linden var i dialog med en medieorganisasjon som var større enn noen av dem som hadde vært involvert tidligere. Da diskusjonene ikke ga noe resultat for Van der Linden denne gang heller, fortsatte han og medspillerne sine anstrengelser for å få satt Smith, Larsen og BCC ettertrykkelig i gapestokken.

Lån er «den nye forbrytelsen»

– Situasjonen var helt absurd, forteller Larsen. – Det virket som om Brennpunkt-redaksjonen helt og holdent trodde på de vanvittige påstandene som Van der Linden, Van Wijhe og Floor hadde servert dem. Svært mange falt riktignok raskt bort, og NRK-journalistene måtte på et tidspunkt fortelle at jeg kunne se bort fra alle tidligere spørsmål. Ett tema ble likevel hengende fast, opprinnelig formulert slik av Harald Eraker:

«I forbindelse med den pågående saken mot Jonathan van der Linden, sier hans advokat at medlemmer i BCC forventet at pengene de donerte skulle gå til å bygge ut Brunstad, men at store deler av pengene i stedet forsvant «i lommene» til ledere i trossamfunnet.» Her refererer Eraker til advokaten som Van der Linden brukte for å forsvare seg i det sivile søksmålet fra HMC. Påstanden kom frem i rettsdokumentene som inneholdt Van der Lindens forsvar. – Dette er ganske oppsiktsvekkende, fordi på dette tidspunktet må Eraker, dersom han fulgte med, ha visst at dommen var falt i denne sivilsaken og at dommeren totalt hadde avvist Van der Lindens forsvarslinje, sier Larsen. – Eraker velger altså bevisst å konfrontere meg med en påstand som han vet er blitt prøvd for domstolen og forkastet.

Van der Lindens advokat begrunnet beskyldningen med en påstand om at ikke navngitte ledere fikk millioner av euro i lån fra BCC Financial som aldri ble betalt tilbake. Den eneste dette kan gjelde er Larsen, og når påstanden formidles av Eraker, parerer advokat Hernæs derfor slik på Larsens vegne: «NRK Brennpunkt påstår at Larsen har lånt penger av BCC Financial som ikke er tilbakebetalt, for på den måten å berike seg selv. Larsen fastholder at dette er en løgnaktig påstand som har kommet fram utallige ganger de siste årene, og som er grundig tilbakevist. De låneforholdene NRK viser til er kun lån ytet til prosjekter Larsen har bistått BCC med.»

De aller fleste av de tidligere anklagene har NRK etter hvert måttet legge på hylla. Nå handler det ikke lenger om at Larsen har *stjålet* penger, det er *lån* som angivelig er den store forbrytelsen. I sin kommunikasjon fremstiller Eraker det som om dette er noe redaksjonen har avdekket og klart å finne ut av, altså i motsetning til Økokrim. Redaksjonen skjønner trolig at dette virker litt rart, for snart kommer forsikringer derfra om at Økokrim aldri har undersøkt temaet om lån til Smith og Larsen. Det gjør saken enda merkeligere. En av de første utleveringsbegjæringene fra Økokrim, journalført som dokument 01,06, er en begjæring om å få komplette bankutskrifter fra BCC Financial, samt all kommunikasjon mellom Smith, Larsen, Van der Linden og BCC Financials administrasjon. I saksmappen om Larsen ligger det flere hundre sider med slik dokumentasjon. Og ikke minst flere titalls sider med avhør av fire vitner som ble spurt inngående om eventuelle lån til Smith og Larsen fra BCC og BCC Financial. Temaet lån var jo en viktig del av Van der Lindens omfattende og detaljerte anklageskrift fra 2016 som Økokrim fikk oversendt fra Nederland. Det Eraker tar opp er ikke noe annet enn det som tidligere i denne boken er omtalt som påstand E.

Kontroversene rundt Larsens angivelige private lån fra BCC Financial er ifølge ham et godt eksempel på hvor galt det kan gå når journalister med begrenset kompetanse på det aktuelle fagområdet velger å basere seg på tvilsomt kildemateriale og i tillegg overlater til kildene å definere virkelighetsbildet. Som Økokrim hadde oppdaget for lenge siden, var situasjonen nemlig at det fantes lån i Larsens navn, men regnskapene og den øvrige dokumentasjonen viser at pengene aldri gikk til ham. Hva var så disse lånene i BCC Financial som sto i Larsens navn? Under det som tidligere er betegnet som påstand E og F i hans 40-siders anklageskrift hadde Van der Linden påstått at Larsen hadde en rekke lån, men etter å ha fått tilbakevist det ene etter det andre, satt

Brennpunkt-redaksjonen igjen med to lån som de ikke ville slippe tak i. Det ene var et lån til Heidi Larsens tidligere eiendom Nordli gård, og dette blir beskrevet nærmere i et senere kapittel. Det andre var et lån som i realiteten var en gave til en amerikansk lokalmenighet i 2011, noe Van der Lindens advokat Verbruggen hadde måttet konstatere allerede under avhørene av Larsen i mars 2017.

Om bakgrunnen for støtten til den amerikanske lokalmenigheten kan følgende sies: I slutten av 2011 forlot Larsen alle sine verv i BCC. Omtrent samtidig var det blitt kjent at et amerikansk datterselskap av stiftelsen HMC hadde havnet i alvorlige vanskeligheter på grunn av et underslag. Problemene som oppsto i kjølvannet av dette hadde store privatøkonomiske konsekvenser for en rekke BCC-medlemmer i USA. På grunn av mange lokale bestemmelser i Nederland og USA kunne ikke HMC selv gå inn og redde situasjonen. Smith og Larsen tilbød seg derfor å ordne opp i problemene gjennom å gi en gave på cirka 2,3 millioner dollar. Det måtte handles raskt, men hverken HMC eller Larsen hadde akkurat da likviditet tilgjengelig. Derimot hadde HMC et innskudd i BCC Financial. HMC avtalte dermed at BCC Financial overførte beløpet til den amerikanske organisasjonen, og motposten hos HMC ble en fordring på Larsen. Da Larsen fikk likviditet tilgjengelig gjorde han opp hele fordringen, inkludert renter. Slik sett er det teknisk riktig at det har stått et relativt stort lån i Larsens navn, men å påstå at dette er et lån til Larsen privat blir helt misvisende. Larsens formål var dessuten ikke å berike seg selv, men tvert imot å gi en gave for å hjelpe en menighet ut av en likviditetskrise.

Det kan også nevnes at Larsen hadde brukt advokatfirmaet Hjort til å utarbeide de formelle dokumentene, og en amerikansk advokat hadde godkjent og gjennomført transaksjonen. Situasjonen var altså at Smith og Larsen i realiteten hadde gitt bort et meget stort beløp. Ironisk nok ble resultatet at de utallige ganger ble hengt ut i media for angivelig ulovlige lån til egen berikelse.

Larsen forsøker å samle de ulike trådene: – I januar 2017 møtte jeg til vitneforklaring i Follo tingrett i forbindelse med straffesaken mot Van der Linden. Der gikk hans advokat Aldo Verbruggen rett i strupen på meg med påstander om store og ulovlige lån. Hans begrunnelse var at regnskapet til HMC viser at jeg på et tidspunkt har et lån der. Jeg har på det tidspunktet ikke innsikt i HMCs regnskap, men jeg vet jo hva jeg har gjort, jeg står på mitt og hevder at dersom regnskapet er riktig ført, må det komme fram at hele forholdet er snudd på hodet. Det er jeg som har betalt for å rydde opp i HMCs problemer. Til andre formål har jeg aldri lånt noe som helst fra HMC, sammen med Kåre Smith har jeg jo tvert imot gitt stiftelsen mange titalls millioner i gave, midler vi med full rett kunne ha beholdt selv. Hele seansen i retten er et eneste virvar. Min opplevelse der og da er at man helt uskyldig kan anklages for alle slags forbrytelser og få dette videreformidlet i media.

– I det siste vitneavhøret i mars 2017 var min advokat Erling Lyngtveit til stede. Da dommeren avsluttet dagen var Lyngtveit så oppgitt at han reiste seg spontant og sa høyt og tydelig at «hele avhøret har vært et stort sirkus!» Hvordan Eraker tre og et halvt år senere, og etter at Økokrim har undersøkt bløffen, klarer å komme med det samme tøvet, er helt uforståelig. Har han ikke fulgt med i prosessen, eller er han blendet av muligheten til å få en kjapp journalistisk gevinst ved å ta skalpen på enda en konservativ norsk menighet? Det var ingenting «gravende» ved den journalistikken som Dagens Næringsliv og senere NRK Brennpunkt bedrev her. Journalistikken besto i realiteten i å formidle ferdigtyggede beskyldninger og påstander, «dokumentert» og underbygget med Van der Lindens e-postboks.

Ingen forstår så godt som NRKs reportere?

I et svar til Eraker 14. september 2020 skriver advokat Hernæs blant annet: «Viser til NRK Brennpunkt sine spørsmål til Bernt Aksel Larsen. Spørsmålene er i det vesentligste de samme spørsmålene Larsen har fått fra Skatteetaten, Økokrims etterforskning og andre mediers undersøkelser. Påstandene ser i hovedsak ut til å ha opphav i et anklageskrift med uriktige påstander mot Larsen fra Jonathan Van der Linden, skrevet i Almere fengsel den 31. mars 2016. Påstandene fra Van der Linden ble også oversendt Økokrim og dannet grunnlaget for etterforskning mot Larsen for grov økonomisk utroskap. Etter en grundig etterforskning ble saken 20. mars i år henlagt som intet straffbart forhold. Når Larsen er renvasket av Økokrim er det spekulativt at Brennpunkt nå skal fremstille Larsen i et mistenkelig lys på bakgrunn av den samme dokumentasjon Økokrim har gjennomgått på grunnlag av påstandene fra en kriminell person som har en åpenbar egeninteresse i å legge skylden på andre.»

Etter brevet fra Hernæs skjønner Eraker kanskje at han er på dypt vann, men allerede dagen etter skriver han tilbake til advokaten: «Økokrim har i sin etterforskning fokusert på salget av Lampenwelt og en mulig primærforbrytelse knyttet til dette. Dette har Økokrim bekreftet både direkte overfor Brennpunkt og til andre medier, noe vi kommer til å opplyse om i dokumentaren. Vi opplyser i denne sammenheng også om at denne saken ble henlagt med begrunnelsen 'Intet straffbart forhold bevist'. Våre spørsmål til Bernt Aksel Larsen dreier seg i hovedsak om helt andre forhold. Økokrim har ikke renvasket ham for disse forholdene.»

Erakers gjengivelse av Økokrims svar er upresis. Dette fremgår blant annet av det Økokrim faktisk sa for eksempel til Dagens Næringsliv da nyheten om Larsens renvaskelse ble omtalt der. Førstestatsadvokat Elisabeth Harbo-Lervik siteres da blant annet på følgende: «Jeg kan bekrefte at Økokrim igangsatte en etterforskning i 2017 med bakgrunn i meldinger om mistenkelige transaksjoner knyttet til en overføring fra Smilar Invest Ltd, Kypros, i 2015 [...] Midlene fra Smilar Invest Ltd. gikk til BCC Financial Ltd. og ble deretter videreført gjennom flere transaksjoner over ulike bankkontoer til endemottagere i Norge [...] Etterforskningen har også søkt å klarlegge det som kan tale til de mistenktes fordel. Resultatet av etterforskningen når det gjelder disse transaksjonene er at intet straffbart forhold anses bevist, og saken ble henlagt tidligere i våres.»

Det er altså et ganske annet bilde førstestatsadvokaten tegner enn det Eraker legger frem. Økokrim etterforsket en større transaksjon som omfattet oppgjør av mellomværende mellom en rekke parter, der også oppgjør av lån mellom flere av dem inngikk. Leser man utleveringsbegjæringene, vitneforklaringene og de forskjellige saksfremstillingene i Økokrims saksmappe, finnes det ingen tvil om at påståtte lån til Larsen var et betydelig tema i etterforskningen som klarerte ham fullstendig.

I en kommentar avviser advokat Pål Hernæs Brennpunkt-redaksjonens påstand om Økokrims sterkt begrensede fokus: – Her på kontoret har vi jo vært gjennom alle etterforskningsdokumentene, nærmere 8400 sider, og kan opplyse at Økokrims etterforskning var svært bred, og inkluderte mange av de påstandene som NRK Brennpunkt tok opp overfor Smith og Larsen. At NRK Brennpunkt mener å vite bedre enn oss hva Økokrims etterforskning gikk ut på, er vel egentlig bare komisk. NRK har henvendt seg til Økokrims ledelse og bedt om kommentar, men som man roper i skogen får man svar. Økokrim bekrefter i svaret til NRK hva Larsen formelt ble siktet for og hva som var primærforholdet, men ikke hva grunnlaget for påstandene var eller hva etterforskningen omfattet og viste underveis. Etterforskernes egne rapporter i Larsens saksmappe

beviser jo hva de undersøkte. Økokrim etterforsker mellom 20 og 40 saker hvert år. Når de først innleder granskning, gjør de det bredt og grundig.

Dokumenter i Bernt Aksel Larsens saksmappe viser at Hernæs har rett. Noen eksempler: Økokrim gjennomførte en god del vitneavhør og i fire av disse var BCC Financials lånevirkosomhet et tema som ble viet mye oppmerksomhet. I alt blir det stilt 95 spørsmål knyttet til BCC Financial og deres virksomhet. Spørsmålene handlet om organisering, beslutningsmyndighet, utlåns- og innlånspraksis, kontrollmekanismer, restriksjoner rundt hvem som kunne låne, tilbakebetalinger, interne retningslinjer (*covenants*), utlåns- og innlånsoversikter, hvem som var involvert på ulike hold, og en mengde andre spørsmål. Økokrim gjør det i denne forbindelse også klart at de har hentet ut kontoutskrifter fra BCC Financials bankkonti, så vel som bankkonti for BCC, Smilar Invest og en mengde andre selskaper og organisasjoner. I slutten av september 2019 sendte Økokrim også flere forespørsler til BCC om å få oversendt mer skriftlig dokumentasjon. Dette gjaldt mange forhold rundt BCC Financial, blant annet opprettelsen, ledelsen og aktiviteten i denne organisasjonen. Økokrim ba også om dokumentasjon på lokalmenighetenes innskudd, når innlån til BCC Financial ble gjort opp, og mye mer. Lånene som var gitt i forbindelse med redningsaksjonen for den amerikanske menigheten ble også her viet stor oppmerksomhet, og Økokrim hadde syv konkrete forespørsler knyttet til dette, til flere personer i BCC-systemet.

I Økokrims saksmappe ligger det mange titalls e-poster som handler om lån fra BCC Financial. Dette inkluderer også famøse e-poster som har vært referert i flere medier, for eksempel e-posten med emnet «Lån til meg privat på 900 000», sendt fra Bernt Aksel Larsen til Jonathan van der Linden. Det ingen medier har brydd seg om å nevne, er at det av e-postkjeden fremgår klart at dette handler om at han må legge ut for byggingen av BCCs kontorer på Nordli gård, altså et byggelån for prosjektet som trossamfunnet har bedt om. Det interessante er at man i saksmappen også finner en god del andre e-poster som belyser temaet fra en helt annen side. Eksempelvis en omtrent samtidig e-post der Larsen skriver til Van der Linden, lett oppgitt, under emnet «Nytt lån som haster»: «Atter en gang må jeg ta en betaling på vegne av menigheten. Også denne gang må Nordli gård Consulting & Research betale. Kan du derfor etter en gang låne meg privat NOK 950 000. (Nordli gård Consulting).» I denne og flere lignende e-poster blir det dokumentert at Larsen bruker ordet «privat» for å poengtere at lånene skal overføres til ham personlig, i motsetning til organisasjoner i BCC-sfæren. Det var jo formelt han som bygget ut på Nordli. Det fremgår likevel tydelig av sammenhengen at de absolutt ikke gjelder private formål. I praksis legger han ut personlig for flere prosjekter i BCC-regi. Som en kuriositet kan nevnes at i dokumentene i Larsens saksmappe forekommer ordet «lån» hele 1436 ganger. I motsetning til nederlandske påtalemyndigheter har Økokrim ikke overlatt til Van der Linden å plukke ut e-poster etter eget hode, men har tatt med alt som kan få frem det virkelige bildet. Mediene har på sin side påstått å sitte på «Van der Lindens materiale som ble beslaglagt av politiet». I så fall måtte de jo også sitte på alle e-postene som effektivt viser et helt annet bilde enn det Van der Linden har villet tegne for dem. NRKs tolkning av Økokrims respons blir altså ganske merkelig, spesielt siden NRK foregir å ha tilgang til all denne informasjonen.

– Det bør kanskje også tas i betraktning at Økokrim i tiden før NRK-henvendelsen høsten 2020 hadde fått krass offentlig kritikk etter å ha tapt flere store prestisjesaker i rettssystemet, og det var definitivt ikke i deres interesse å fortelle offentligheten om hvor mye ressurser de hadde brukt på bekostning av norske skattebetalere, på det som egentlig var en ikke-sak, kommenterer Larsen. – Økokrim vet godt at deres omdømme og mediebilde påvirker politikere og beslutningstakere i samfunnet, og dermed også rammebetingelsene etaten arbeider under. Svaret

deres ble altså knapt og avgrenset og etterlot stort rom for tolkning, noe NRK Brennpunkt benyttet seg av.

Svar straks, ellers ...

Selv om Harald Eraker og resten av teamet i Brennpunkt-redaksjonen har jobbet med saken i mer enn ett år, ser de stadig ut til å mene at personer de har i sikte skal kunne svare på spørsmålene deres nærmest på stående fot. De lesser sine objekter ned med lange spørsmålslistor, setter korte frister og gjør det dermed umulig å besvare mye av det på en fyllestgjørende måte. Advokat Hernæs protesterer, men blir langt på vei avvist av Eraker:

«Vi kan ikke se at Bernt Aksel Larsen har behov for å innhente dokumentasjon for å besvare mange av spørsmålene vi oversendte. Dette gjelder spørsmål 2, 3, 6, 7, 12, 14 og 15. Ber om at disse spørsmålene blir besvart innen i morgen (16/9) kl. 17:00. Når det gjelder de andre spørsmålene som ikke er besvart, ønsker vi å vise forståelse for at din klient trenger mer tid. Vi utvider derfor fristen til mandag 21/9 kl. 17:00. For oss er det viktig å presisere her at vi trenger at disse fristene nå overholdes, slik at vi får tid til å håndtere svarene som gis på en best mulig måte.»

Erakers svært stramme tidsfrister oppfattes langt på vei som en maktdemonstrasjon. For eksempel kan følgende spørsmål (nr 6) om Nordli gård vanskelig besvares ved bare å knipse med fingrene: «Hva er din kommentar til at menighetenes sparepenger i BCCF [BCC Financial] og dugnad fra medlemmer i BCC har blitt brukt til å øke verdien av Nordli gård dramatisk, slik at du ved salget av eiendommen fikk slettet gjeld på flere titalls millioner og tjente millioner av kroner privat?»

– Eraker mener altså at eieren av gården har tjent mange millioner på den, mens realiteten er at hun solgte med tap, kommenterer Larsen. – Eraker hevder at det skal finnes personer som for 20 år siden jobbet ubetalt dugnad på eiendommen, og ikke minst er han opptatt av at det er et lån fra BCC Financial knyttet til eiendommen. Til tross for at Eraker er fullstendig klar over at dette er en sak som er kjent fra media, og at min advokat informerte ham om at Skatteetaten tidligere hadde undersøkt de samme spørsmålene, så velger han å fortsette sin trakassering. Den er både tidkrevende og ørkesløs.

Hvor er pengene?

7. september 2020 ber Berit Hustad Nilsen for annen gang om et oppklaringsmøte med NRK. BCC og flere lokalmenigheter har fått henvendelser fra Brennpunkt-redaksjonen med påstander om at menighetene skal ha mistet sparepengene sine. Dette er helt i tråd med Van der Lindens narrativ, til tross for at det ikke finnes spor av noe slikt i de lokale trossamfunnenes reviderte regnskaper. Møtet finner sted 18. september, og fra BCC stiller advokat Pål Hernæs, Berit Hustad Nilsen og Anne Lea Krarup Nielsen. Med seg har de en grundig presentasjon med regnskapstall som tilbakeviser påstandene om at lokalmenighetenes sparepenger har forsvunnet.

NRK er representert med mange personer, men ingen som synes å ha regnskapskompetanse. Både etikkredaktør Per Arne Kalbakk, advokat Kari Anne Lang-Ree, redaksjonssjef Solveg Husøy og prosjektleder Cecilie Ellingsen kommer til møtet på BCCs hovedkontor på Ryen i Oslo. Journalist Harald Eraker, som nylig har sendt ut de feilaktige

påstandene, deltar ikke. I en senere rapport om forberedelsene til programmet nevner ikke Brennpunkt-redaksjonen et ord om dette møtet. Tvert imot fremstilles det som om BCC ikke samarbeidet om noe som helst, og at journalistene måtte grave frem regnskaper og informasjon selv.

Teamet fra NRK får en omfattende gjennomgang av regnskapstall fra BCC Financial, som tilbakeviser påstanden om at «millioner av euro har forsvunnet i lommene på lederne», og regnskapstall for lokalmenigheten i Østfold som viser at den ikke har tapt eller ettergitt en krone på sine innlån til BCC Financial. Det samme er tilfellet for de øvrige 18 lokalmenighetene, der alle regnskap er åpent tilgjengelige. Ifølge Hustad Nilsen stiller NRK-teamet få spørsmål på møtet. De vil heller ta med seg dokumentasjonen tilbake til Marienlyst og «se nøyer på den» der. I en e-post noen dager senere skriver NRK at de ikke betrakter reviderte regnskaper som dokumentasjon på at konkrete lån er tilbakebetalt, og at det bør fremlegges «dokumentasjon av konkrete tilbakebetalinger av lånene».

BCC ber NRK konkretisere hvilke lån de trenger mer dokumentasjon om. Etter dette ser NRK ut til å miste interessen for ytterligere dialog med BCC om lånene som Larsen ikke skal ha betalt tilbake. Eraker skriver til Hustad Nilsen: «Som du ser av spørsmålene vi ønsker å stille deg/BCC, så har vi ikke tatt opp med deg/BCC problemstillinger rundt 'at BCCs ledere fikk millioner av euro av lån av BCC Financial som aldri ble tilbakebetalt'. Dette er problemstillinger som er relevant i forbindelse med spørsmål stilt til Smith og Larsen, og som vi tar i dialogen med dem.»

BCC reagerer på at de ikke skal få forsvare seg mot anklagene om at menighetspenger har forsvunnet i lommene til Larsen og Smith. Berit Hustad Nilsen svarer Eraker:

«I din siste e-post mener du at disse og andre påstander om selvberikelse ikke gjelder BCC, men de navngitte tidligere lederne. Dette angår i høyeste grad BCC, for dersom påstandene var sanne, ville det innebære svært alvorlige forhold for BCC, som er ansvarlige for å sikre at midlene forvaltes i tråd med formålet. Og det angår også våre medlemmer som blir fremstilt som lettlurte og naive ved NRK Brennpunkts feilaktige påstander. Dere påstår at ledere i BCC har lånt store beløp som aldri er betalt tilbake. Hvilke datoer ble lånene tatt opp, hvor ble pengene faktisk overført, og hvor er NRK Brennpunkts dokumentasjon på at lånene ikke ble betalt tilbake når de reviderte regnskapene viser noe annet?»

Berit Hustad Nilsen påpeker i samme e-post behovet for at NRK er konkret i sine påstander og dokumenterer dem på forsvarlig måte:

«Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at den som anklages skal regnes som uskyldig inntil det motsatte er bevist. Det påhviler altså anklageren å legge fram dokumentasjon som fjerner enhver rimelig tvil om at påstandene er sanne.

NRK Brennpunkt har i denne saken ikke lagt fram et eneste bevis eller annen form for dokumentasjon som underbygger påstanden. NRK tar tvert imot det utgangspunkt at det er helt greit å beskyldte et stort norsk trossamfunn for grove og straffbare forhold med en bedrageriltalt som kilde, og at det er trossamfunnets ansvar å bevise sin uskyld.»

BCC kommer imidlertid ingen vei, og her slutter dialogen mellom NRK og BCC når det gjelder påstandene om at Larsen ikke har betalt tilbake lån. NRK stiller aldri ytterligere spørsmål om retur av lån til BCC, og gir heller ikke BCC noen flere muligheter til å komme med tilsvaret til påstander om at menighetspenger skal ha blitt lånt ut og aldri ha kommet tilbake. Det kan nesten

virke som om Brennpunkt-redaksjonen mistenker at hele det daværende BCC-styret, administrasjonen, representantskapet og ledelsen i lokalmenighetene inngår i en slags konspirasjon for å berike Smith og Larsen. Alle disse personene har nemlig på et eller annet nivå vært involvert og informert i prosessene rundt lån. Til slutt blir påstandene om ikke tilbakebetalte lån uansett tatt med i TV-programmet. Men når Brennpunkt-redaksjonen en stund senere nominerer sin egen innsats til den prestisjefylte SKUP-prisen på 50 000 kroner for fremragende undersøkende journalistikk, blir beskyldningen ikke nevnt i kapitlet «Avsløringer» i den medfølgende metoderapporten. Det kan dermed virke som om redaksjonen tviler på sin egen konklusjon i selve programmet, for en svindel med lån ville jo være noe langt mer graverende å vise til enn «brudd på retningslinjene» – som faktisk blir rapportens eneste og dessuten helt feilaktige «avsløring» som berører Larsen og BCC.

Uten rot i virkeligheten

Bernt Aksel Larsen har vanskelig for å skjønne at landets antatt ledende redaksjon for undersøkende journalistikk kan være så inkompetent når det gjelder økonomiske forhold. – På dette tidspunktet var jeg fullt innstilt på å komme til bunns i alle spørsmål og svare dem ut i minste detalj, forteller han. – I tillegg til advokater hos Hjort hadde jeg engasjert flere personer for å finne fram til regnskapsbilag og dokumenter. Vi engasjerte også et av verdens største revisjonsselskaper for å ettergå dokumentasjonen. Det virket nemlig som om hele teamet hos NRK mente at gjeld var blitt «slettet» siden den ikke var blitt «betalt» i form av direkte bankoverføring. Men om dette skulle være tilfelle, måtte man jo på mirakuløs måte ha trikset med selskapets regnskaper. Problemet var at det virket ganske uklart hva Brennpunkt-journalistene la i ord som «slettet» og «betalt», og de fulgte ikke vanlig økonomisk terminologi. Når et lån er oppgjort blir det jo slettet, men det er jo noe helt annet enn at det er ettergitt. Når et lån tas over av ny eier i forbindelse med for eksempel en eiendomstransaksjon, vil beløpet trekkes fra i kjøpesummen, og da har jo opprinnelig låntaker «betalt» gjelda si. Hva NRK Brennpunkt ville akseptere som bevis på at gjeld er «betalt», var ikke lett å forstå. Med helt åpenbare store mangler i finans- og regnskapsfaget avslører journalistene seg selv gjennom en lang skriftlig dialog. Hernæs følger opp med motspørsmål:

«Vi ber om dokumentasjon på hvilke lån NRK sikter til og som skal ha fremmet Larsens privatøkonomi og som ikke er tilbakebetalt. Det er nødvendig å få dette opplyst slik at Larsen skal ha reell mulighet til å besvare de alvorlige påstandene.»

Det syntes nå åpenbart for Hernæs og Larsen at det ikke er Eraker som er hjernen bak spørsmålene, og Hernæs minner derfor om følgende i samme e-post:

«For øvrig har vi opplysninger om at Van der Linden overfor media opererer i tett samarbeid med blant andre Oscar Floor og Ben van Wijhe, og at disse opptrer som separate kilder som bekrefter hverandres informasjon. Vi ber NRK Brennpunkt være bevisst at informasjon fra disse må regnes å komme fra én og samme kilde, og dermed ikke kan benyttes til å verifisere hverandres informasjon. Vi antar også at NRK Brennpunkt gjennom sin research også har undersøkt disse personenes tilknytning til Psy-Group.»

Så blir det helt stille, og Hernæs må etter en drøy uke purre Eraker: «Viser til min mail av 21. september med svar på din e-post av 15. september. Vi ber om svar på våre spørsmål i nevnte mail slik at Larsen skal ha en reell mulighet til å imøtegå de alvorlige påstandene som er framsatt

mot han og slik at programmet ikke formidler uriktige påstander. Vi har selvsagt ikke noe imot at det stilles spørsmål til slike påstander. I dette tilfellet har det imidlertid ikke blitt stilt noen spørsmål, men kun blitt fremsatt påstander basert på det som er en særdeles lite troverdig kilde. I tillegg til spørsmålene vi tidligere har stilt, bes opplyst om påstandene opprettholdes etter at NRK har blitt kjent med ytterligere dokumentasjon i saken.

De svært alvorlige anklagene mot min klient går blant annet ut på at han skal ha tatt opp store lån i organisasjoner tilknyttet BCC som aldri er blitt tilbakebetalt. Larsen fastholder at påstandene er uten rot i virkeligheten og det vil ha store negative konsekvenser for han om påstandene blir kringkastet. Det er av den grunn viktig at Larsen får reell mulighet til å imøtegå påstandene og en slik mulighet får han kun dersom våre spørsmål blir besvart.»

Bare glem det

Tausheten fra NRK synes å ha rot i Erakers problemer med å forstå saken. Hans neste utspill 1. oktober viser seg å være typisk for Brennpunkts måte å arbeide på:

«Vi driver fremdeles fortløpende med research og undersøkelser når det gjelder fakta og kilder til programmet om BCC – noe som er helt vanlig helt opp mot publisering i Brennpunkt sammenheng. I forhold til de problemstillingene som er relevant for Bernt Aksel Larsen, har vi derfor utarbeidet en noe redigert utgave av spørsmålene vi ønsker å få svar på (se nedenfor). Det er disse spørsmålene som reflekterer temaer/punkter som vi per i dag har planer om å ha med i dokumentaren, og som vi ønsker dine synspunkter/tilsvar på. Vi har også lagt ved bakgrunnsinformasjon/dokumentasjon til de spørsmålene det er relevant for, slik dere har bedt om.

Vi ber dere altså se bort fra spørsmålene sendt tidligere, slik at det ikke blir forvirring i forhold til hva det er vi vil ha svar på/kommentarer til – og som er det som er relevant for dokumentaren om BCC.»

Etter at Larsen og de han har engasjert har brukt hundrevis av arbeidstimer på å finne frem svar og dokumentasjon, ber Eraker altså om at man nullstiller og ser helt bort fra en dialog som har foregått over en måned.

– Prinsipielt er det her av stor interesse at Erakers dialog med meg ikke bare har bestått av mange spørsmål, han har også kommet med svært alvorlige og usanne påstander om meg, påpeker Larsen. – De vil Eraker ikke trekke tilbake. Journalistens holdning ser ut til å være at man ikke behøver å bry seg om usannheter som ikke blir en del av programmet. Spørsmålet blir da: Er det prinsipiell forskjell på å lyve i en e-post til et intervjuobjekt og å lyve i det endelige produktet som kringkastes? Og når man blir tatt i løgn, er teknikken altså å be om at man ser bort fra tidligere spørsmål. Men det var jo ikke bare tidligere spørsmål som var usanne, Erakers egne konklusjoner og påstander var like usanne, og blir stående.

Det udødeliggjorte småbruket

Når Eraker nå tydeligvis har fått klargjort at mange av påstandene i hans opprinnelige spørsmål til Larsen var uriktige, burde det si adskillig om kildenes troverdighet. Lite tyder likevel på at Brennpunkt-redaksjonen er inne på en slik tanke. Nå ser det ut til at de samme kildene har

inspirert Eraker til å plukke ut Nordli gård som ny innfallsvinkel. I en e-post til Van der Linden skriver Eraker følgende: «Vi har bestemt oss for å ta med historien om Nordli gård i dokumentaren, synes den viser veldig tydelig hvordan menighetens penger havner i lomma til KS og ikke minst BAL [...] Kunne du hjelpe oss med dette?»

Nå er Larsen blitt passe provosert av utviklingen, og skriver et blogginnlegg om NRK Brennpunkts kildebruk som han kaller «Dersom kildevernet er absolutt, hva med kildekorrupsjon?». Innlegget er formet som et åpent brev til Harald Eraker. På dette tidspunktet vet både han og Larsen at Ben van Wijhe er beskrevet som Psy-Groups klient av Psy-Group selv, og dessuten er en av Erakers helt sentrale kilder sammen med Van der Linden. Larsen spør Eraker om den israelske påvirkningsorganisasjonen, som opererer i strafferettslige gråsoner og trolig ikke en gang er tillatt etter norsk lov, kan regnes som en kilde som har krav på vern etter straffeprosesslovens §125. Paragrafen gir blant annet redaktører av trykt skrift og kringkastingssjef/medarbeidere i kringkasting rett til å nekte å svare på spørsmål om hvem som er kilde for opplysninger som publiseres. Eraker sitter også med kunnskap om at det er utført en rekke straffbare handlinger mot Larsen. Marcel Vrinssen, operatøren bak de mange og grove truslene som Larsen og andre har mottatt i årevis, bekrefter senere i avhør med nederlandsk politi at han har hatt e-postkontakt og fått informasjon fra Ben van Wijhe som han oppgir å ha publisert på sitt nettsted. Det presiseres at det ikke er noe grunnlag for å mistenke van Wijhe for å ha noen befatning med Vrinssens straffbare aktiviteter.

I blogginnlegget er Larsen opptatt av at Økokrim og andre organer har etterforsket ferdig påstander som Eraker nå konfronterer ham med, og påpeker at journalisten støtter seg til kriminelle og løgnaktige kilder. Larsen mener at hans egen sikkerhet står på spill, og skriver følgende: «NRKs søken etter å ha en oppsiktsvekkende sak å formidle ser altså ut til å ha få begrensninger, og rammer uskyldiges rettssikkerhet. Vil dette kunne ødelegge det demokratiet vi alle er så avhengige av?» Larsens spørsmål blir ikke besvart.

I begynnelsen av juni hadde Eraker sendt en e-post til Van der Linden og spurt om salget av Nordli gård var et tema som kunne brukes i dokumentaren. I meldingen hadde journalisten satt opp sin hypotese om milliongevinster, og ba nå Van der Linden undersøke om fremstillingen var riktig. I motsetning til de andre påstandene og anklagene var denne ikke blitt etterforsket av Økokrim, og sto heller ikke sentralt i Van der Lindens tidligere anklagedokumenter mot Larsen og BCC.

Med veiledning fra Van der Linden blir det vi i denne boken har kalt anklageskriftets påstand E blinket ut: «Det er gitt mange millioner i lån til BAL. Dette har selvsagt overhodet ikke noe med allmenntilgitt formål å gjøre, og dessuten er det høyst tvilsomt hvorfor lederen av trosfellesskapet kan og må låne slike beløp [...] De fleste lånene hadde ikke noen form for sikkerhet, mange medlemmer fikk lån til kjøp av en bolig, mens det ikke ble tatt pant i eiendommen. I tillegg ble det gitt store lån til lederne i BCC (BAL, ...) eller deres slektninger.»

– Brennpunkt-redaksjonen valgte å se bort fra at nettopp salget av Nordli gård hadde vært tema i media og at Skatteetaten tidligere hadde stilt spørsmål om akkurat samme sak. Dette hadde min advokat gjort journalistene oppmerksom på, sier Larsen. – Det lett komiske er at mens Eraker mente at jeg hadde tjent store penger på eiendommen, hadde Skattekrimenheten vært kritisk fordi man mente det kunne se ut som om salgssummen tvert imot var for lav. Det var for øvrig min ektefelle Heidi Larsen som eide eiendommen, et faktum NRK nektet å forholde seg til, og i stedet fortsatte de å kreve meg for svar.

– Uansett hadde Skattekrimenheten gjennomgått transaksjonene rundt salget av gården uten å finne noen uregelmessigheter og hadde avsluttet saken lenge før Eraker lanserte påstanden om at jeg ikke bare hadde fått «slettet gjeld på flere titalls millioner», men også hadde «tjent millioner av kroner privat» på det samme salget.

– Jeg tror helt ærlig at NRK Brennpunkt ikke skjønnte noe som helst, sier Larsen. – Journalistene satt med en sak som gjaldt salg av en eiendom, men der salget var en del av en større forretningstransaksjon der selskaper også skiftet eier og gjorde opp gjeld til hverandre. NRK valgte å kun se på en begrenset del av bildet, som de fikk fra kilder som over flere år hadde engasjert seg i negativ informasjonsspredning blant annet om BCC og meg. De hadde heller ikke faglig kompetanse til å forstå bildet. Det sprang alt sammen ut fra Van der Lindens håndskrevne anklageskrift, og var blitt spredt til mediene for å legge press på oss. Det at eiendommen faktisk ikke var eid av meg, men av min ektefelle, bidro ikke til å gjøre bildet enklere. Problemet var at NRK heller ikke så ut til å forstå ganske grunnleggende økonomiske begreper. Det at gjeld overtas av kjøper når et selskap eller en eiendom overdras, er jo helt normalt, og gjelden trekkes da selvfølgelig fra kjøpesummen når den gjøres opp. Men i NRKs øyne ble dette til at gjeld ble «slettet», altså uten noe fratrukk. Om Heidi hadde fått slettet gjeld og tjent penger på salget ville jo dette vært stikk motsatt av det Skattekrimenheten konkluderte med, sier Larsen.

Det er mulig at Eraker mangler oversikt og blander sammen lån, dagnad, eierforhold, ektefeller, gjeld og gevinst. Det spesielle med saken er at eiendommen var eid av Heidi K. Larsen og ble lagt inn i et aksjeselskap, og at aksjene ble solgt til en uavhengig struktur med helt nye eiere. Heidi og Bernt Aksel Larsen, som er bosatt i utlandet, har selvsagt hatt tilgang til all kommunikasjon, som også er blitt viderefremidlet til skattemyndighetene, mens Eraker ønsker informasjon som nå må hentes ut fra dagens og tidligere eierselskaper. Eraker vet også at alt av Larsens norske arkiver forsvant i brannen på Nordli gård rett før jul i 2015. Larsen er innstilt på å skaffe informasjonen, men gjør oppmerksom på at det i disse tider med korona-restriksjoner nødvendigvis vil ta litt tid. Eraker mener på sin side at det ikke er behov for å innhente dokumentasjon, og krever svar i løpet av en håndfull timer. Larsen oppfatter hans opptreden som utøvelse av journalistmakt.

– Skatteetatens enhet for skattekriminalitet undersøkte nettopp denne saken spesielt, sier Larsen. – Det komiske er at Eraker fortsatt tror at han skjønner problemstillingen, og klemmer til med nye spørsmål: «I 2000 kjøpte du Nordli gård for 800 000 kr, som du året etter solgte videre til din kone for samme pris.» Heller ikke denne gang ser Eraker ut til å bry seg med å kontakte Heidi K. Larsen som grunneier. Videre skriver han: «I 2012 ble Nordli gård solgt for 27,7 mill kr til Kraakstad Invest [...] Kontrakten ble undertegnet av deg og din kone.»

Larsens svar følger: «Det at jeg skriver under betyr ikke at jeg er grunneier. Eiendommen var vår felles bolig og da kreves det at også jeg skriver under selv om jeg ikke er eier.»

– Vi tenkte jo som familie å flytte utenlands og Heidi planla derfor å selge eiendommen. Dette gjøres i to steg, ved at Heidi først selger eiendommen til et aksjeselskap (Kraakstad Invest AS), som deretter selger aksjene i selskapet til nye eiere. Dette er jo normalt, da Nordli gård var en næringsseiendom. Heidi solgte eiendommen for 27,7 millioner kroner. Samme verdi ble lagt til grunn da aksjene ble solgt. Ifølge regnskapet var kostprisen på eiendommen 18 millioner. I tillegg kommer våningshus/bolighus til 7,7 millioner. Sum kostpris blir da 25,7 millioner. Det var gjeld på eiendommen på i alt 22,8 millioner, men idet eiendommen skjøtes over, blir cirka 16 millioner av gjelden overført til ny eier. Dermed får Heidi utbetalt 27,7 minus 16 millioner, det vil si 11,7

millioner kroner. Av dette brukes rundt 6,8 millioner til å gjøre opp resten av gjelden Heidi hadde på eiendommen i en norsk bank. Heidi sitter da igjen med 4,9 millioner. Eiendommen ble bygd ut fra og med år 2000, og kostpris er beregnet uten prisstigning i de 14 årene som er gått. I denne perioden har Heidi også betalt ned på lån. I tillegg har familien lagt ned utallige arbeidstimer på eiendommen i løpet av disse årene. I 2014 blir Heidi beskattet med cirka 2 millioner for prisstigning og nedlagt egeninnsats. Summen utgjør differansen mellom salgsprisen på 27,7 og kostprisen på 25,7 millioner kroner.

Nøyaktig dette faktum blir av Harald Eraker forstått annerledes, og han klinker til med følgende påstand i en e-post til Bernt Aksel: «Hva er din kommentar til at menighetenes sparepenger i BCCF [BCC Financial] har blitt brukt til å øke verdien av Nordli Gård, slik at du ved salget av eiendommen fikk slettet gjeld på flere titalls millioner og tjente millioner av kroner privat?»

– Dersom man tar hensyn til inflasjon og egeninnsats, slik det jo vanligvis gjøres, er eiendommen i realiteten solgt med tap, sier Larsen. – Regnestykkene, regnskapet og prisen på eiendommen er nøye kontrollert og godkjent av Skatteetaten.

– Harald Eraker ønsket også å vite hva som skjedde med gjelda hos de nye eierne, fortsetter Larsen. – Problemet var bare at de involverte selskapene stort sett befant seg i andre land, og at all min relevante dokumentasjon gikk tapt i brannen på Nordli gård i desember 2015. For meg var det viktig å kunne dokumentere denne saken til bunns en gang for alle. Jeg gjorde derfor avtaler med de aktuelle eierne og kontaktet autoriserte revisorer som kunne bistå i prosessen. Jeg trengte altså litt tid, og ville derfor forsikre meg om at dette var greit for NRK, slik at jeg kunne presentere dokumenterte fakta før de eventuelt kringkastet uriktige påstander. Selv etter flere oppfordringer om å få gjøre dette, sa NRK blankt nei. Om de betraktet dette som uthalingstaktikk fra min side – eller kanskje var redd for at min dokumentasjon ville spolere enda et «godt» poeng for dem, er ikke godt å vite, sier Larsen og rister på hodet.

I en e-post til Eraker skjerper advokat Pål Hernæs tonen rundt utsagnet om at Nordli gård ble solgt med gevinst: «Påstanden om at min klient «tjente millioner av kroner privat» er uriktig og det bes opplyst om påstanden frafaller [...] Min klient avviser at han på noen måte skal ha beriket seg på penger samlet inn av medlemmer i BCC [...] De redigerte spørsmålene til Larsen gir et klart inntrykk av at det er fremsatt andre eller nye alvorlige påstander mot Larsen fra den samme kilden som var opphavet til påstandene som er tilbakevist og NRK nå ikke har spørsmål til. Larsen mener at hans svar i denne e-posten har tilbakevist også de redigerte påstandene og at det ikke er grunnlag for å kringkaste anklagene mot han. Vi ber om tilbakemelding om disse påstandene likevel vil bli kringkastet i programmet.»

Når Harald Eraker allerede dagen etter, den 9. oktober, sender sitt svar og nye spørsmål til advokat Hernæs, kollapser sakens kjernepunkt om Nordli gård: «Når det gjelder spørsmålene rundt Nordli gård, ser vi at våre spørsmål kan ha blitt stilt på en uoversiktlig måte. Vi registrerer også at Larsen henviser til eier av Kolwezi [et selskap som var involvert i eierskiftet] for svar på spørsmål som spesifikt gjelder det selskapet. Vi tar derfor alle spørsmålene som er relevant for Bernt Aksel Larsen på nytt, slik at det skal komme tydeligere fram hva vi ønsker svar på. Vi legger også ytterligere dokumentasjon ved, slik at han har dokumentasjonen vi legger til grunn for våre spørsmål.»

Larsens kardinalsynd

Det ser ut som om Eraker etter hvert kan ha skjønt at all gjeld faktisk var betalt, og at han dermed måtte finne en ny vri på saken. Erakers påstand om at Larsen har tjent millioner på salg av eiendom som var eid av hans ektefelle gjennom mystisk sletting av gjeld koker nå ned til en påstand fra Eraker om at interne saksbehandlingsregler i selskapet BCC Financial Ltd. trolig ble brutt da Nordli gård lånte penger. Det er ganske langt unna de opprinnelige påstandene om grove økonomiske forbrytelser.

I en e-post til Hernæs skriver Eraker følgende: «Larsen har fått til 14 forskjellige lån på til sammen 15,9 millioner kroner fra BCCF til han personlig og hans private selskap (se alle låneavtalene som ettersendes i egen e-post). Hvorfor fikk Larsen låne privat fra BCCF når retningslinjene for utlån fra BCCF slo fast at lån skulle gå kun til kristne eller humanitære prosjekter?»

– Beskyldningen inneholder altså to påstander, nemlig at det forelå retningslinjer som BCC Financial hadde brutt, og at Larsen hadde fått lån «til ham personlig og hans private selskap», kommenterer tidligere styremedlem i BCC Trond Eivind Johnsen.

– Temaet retningslinjer ble bragt på bane da BCC Financial etter en tids drift ba sine juridiske rådgivere om å utføre en grundig gjennomgang av hele virksomheten med tanke på å sikre god etterlevelse av regelverk og standarder i ulike land. Her må man huske på at både innskytere og låntakere var spredt over nesten hele verden, og det var altså veldig mange forskjellige regelverk som var involvert. Gjennomgangen ble utført av det samme internasjonale rådgivningsfirmaet som hadde bistått i forbindelse med etableringen av BCC Financial. Et stykke ut i denne prosessen anbefalte rådgiverne å innføre interne retningslinjer, såkalte «covenants», for avtaler mellom låntaker og långiver om hvilke regler som skulle gjelde for lånevirkomheten. Disse reglene spesifiserte at det ikke skulle gis lån til formål som ikke direkte var ideelle. Rådgivernes anbefalinger og forslag til covenants ble gjennomgått med BCCs representantskap sommeren 2012, og trådte i kraft fra tidlig i 2013. I samsvar med rådgivernes anbefalinger ble det også vedtatt en unntaksperiode, en såkalt «grace period», frem til utgangen av 2017 for utlån som var gitt før 2013 og som ikke falt innenfor den nye formålsdefinisjonen. Journalistene i NRK Brennpunkt påstår at det i Larsens tilfelle er begått brudd på internreglene, men samtlige lån som er berørt av påstandene gjelder lån inngått før unntaksperioden startet, og som dermed var dekket av unntaksreglene. De fleste av disse lånene var allerede tilbakebetalt da unntaksperioden startet.

– Som grunnlag for sin påstand om at retningslinjene er brutt, henviser journalistene til et internt utkast som ble sendt fra BCC til rådgiverne mens spørsmålet om interne retningslinjer var til utredning. I innspillet ble det skissert hva BCC fra et norsk synspunkt kunne tenke seg som et utgangspunkt. Dette var et norskspråklig forslag utarbeidet av og for BCC som representant for norske långivere, og var altså ikke et dokument som den engelskspråklige administrasjonen i BCC Financial hadde noe forhold til. For NRK ble det nok likevel for hardt å oppgi enda et poeng, og redaksjonen hevdet hardnakket – men uten noen form for dokumentasjon – at det norske forslaget gjaldt som retningslinjer i BCC Financial. Det er rett og slett ikke riktig. Retningslinjene kom først senere og var selvfølgelig på engelsk, fastslår Johnsen.

Utviklingen i Erakers kommunikasjon er interessant lesning. I første runde fremsettes det påstander i retning av at Larsen er en kriminell type som har stukket sugerøret dypt ned i menighetskassen. Når det viser seg at dette ikke er sant, kommer adskillig mindre graverende, men

fortsatt alvorlige og uriktige påstander om gevinst ved salg av Nordli gård. I siste runde er Larsens antatt kriminelle rulleblad blitt ytterligere redusert til påstander om at administrasjonen i BCC Financial brøt interne retningslinjer da de ga lån til Nordli gård. Det er da dette som blir stående igjen som Larsens kardinalsynd. – Selv om Eraker skulle hatt rett, er det jo ganske komisk å bebreide låntaker for at långiver har brutt sine interne retningslinjer. Men etter å ha jobbet med saken i et år har Eraker så dårlig oversikt over fakta at han gang på gang må rykke tilbake til start og begynne forfra med helt andre spørsmål og argumenter, sier Larsen.

For å illustrere sin personlige oppfatning av Brennpunkt-redaksjonens måte å jobbe på, forteller Larsen følgende anekdote på bloggen sin: «For en stund siden satt jeg og så på en fireåring som skulle legge puslespill. Han hadde fått på plass et par biter, men å fullføre puslespillet virket nok ganske uoverkommelig for ham. Løsningen var enkel. Etter en rask tur i kjøkkenskuffen var gutten tilbake med en saks, og snart var bitene klippet til slik at de på sett og vis kunne passe sammen. Puslespillet viste nok ikke helt det bildet som sto på forsiden av esken, men fireåringen strålte som en sol, og var tydelig stolt av seg selv.»

Gang på gang har Larsen forsikret overfor myndigheter og journalister at han aldri har hatt lån til seg selv, slik Van der Linden har hevdet i sitt anklageskrift. Larsen og Hernæs har oversendt mye dokumentasjon også til Eraker helt fra han begynte med sine spørsmålsletter. Saken om Nordli gård er ikke noe unntak. Eraker har dermed vært godt orientert om familiens planer om å flytte utenlands. Han har tilgang til regnskaper og dokumentasjon, der han enkelt kan se hvordan eiendommen først ble lagt inn i et selskap, og hvordan gjelden ble flyttet over til selskapet sammen med eiendommen. Den 13. oktober skriver Hernæs blant annet: «Lånene til vår klient og hans firma Nordli gård Consulting var lån til et kristent og humanitært prosjekt. Lånene gikk til et byggeprosjekt i regi av BCC. Byggeprosjektet var et større bygg for BCC som ble kalt BCC-bygget, og som ble bygget på Nordli gård [...] Det hele var altså begrunnet i at BCC-ledelsen ønsket et nytt og stort bygg som BCC kunne leie, og hadde avtalt med min klient og hans ektefelle å oppføre et slikt bygg. Informasjon om dette kan dere også få fra BCCs ledelse [...] Vår klient hadde ordnet med et byggelån i Nordea på rundt 5 millioner kroner. Beløpet framkommer også i e-post 24. august 2012 kl 15:46. I byggeprosessen bestemte BCC-ledelsen seg for at de ønsket et langt mer omfattende prosjekt enn først planlagt. Bygget ble et sted for å innlosjere internasjonalt besøk og det ble innredet flere leiligheter. Man bygde møterom og man bygde spisested, parkeringsplasser, uteareal m.m.»

BCC ordnet altså byggelån, og det er dette byggelånet Eraker mener er i strid med retningslinjene for å kunne gi lån. Hernæs og Larsen prøver å forklare at BCC i henhold til sin formålsparagraf har rett til å låne penger fra BCC Financial Ltd. Uansett har dette ingenting med Heidi og Bernt Aksel Larsen å gjøre. Det andre er at byggearbeidet blir sluttført i 2012, året før retningslinjene Eraker snakker om blir iverksatt per 1. januar 2013 – med en unntaksperiode til utgangen av 2017. Det ser likevel ut til at advokat Hernæs og Larsens kommuniserer for døve ører. To dager senere, den 15. oktober, svarer Eraker: «Når det gjelder svarene Larsen gir i forhold til Nordli gård og lånene på til sammen 15,9 millioner kroner, har vi disse oppfølgingsspørsmålene:

- Hvis det var slik at det var BCC gjennom deg som lånte 15,9 millioner kroner fra BCCF for å bygge et BCC-bygg på Nordli gård, hvorfor måtte BCC da betale leie for å benytte en bygning de selv hadde finansiert? Leien fremkommer i kjøpekontrakten for Glenneveien 7 A og B.

- Hvorfor var ikke BCC med som selger av Nordli gård, hvis det var de som hadde finansiert den delen av utbyggingen du beskriver i ditt svar? På salgskontrakten står som tidligere nevnt bare du og din kone som selgere.

Frist for å besvare disse spørsmålene er også førstkommande mandag kl. 14:00.»

– Mange av spørsmålene fra Eraker var svært klønete, mener Larsen. – Jeg lurte mer enn en gang på om hele seansen kunne være en form for spøk. Kan Eraker faktisk mene at BCC ikke bør betale husleie fordi en annen organisasjon, BCC Financial Ltd, har gitt byggelån? Kan Eraker faktisk mene at et byggelån i banken medfører at banken blir eier av boligen og skal dele fortjenesten eller tapet ved salg av boligen? Etter hvert ble min konklusjon at NRK Brennpunkt ikke bare hadde et nært samarbeid med Jonathan van der Linden, Ben van Wijhe og Oscar Floor, men at Eraker hadde mer av en funksjon som postbud. Det kan se ut som at han en del ganger ikke sjekket logikken i spørsmål og svar, men bare videresendte det han mottok.

Krangelen fortsetter

Mot slutten av september 2020 har dialogen mellom BCC og NRK tilspisset seg, og menighetens ledelse ber for tredje gang om et møte med NRK, der etikkredaktør Per Arne Kalbakk også deltok. I invitasjonen presiserer Hustad Nilsen at «vi vil gjerne legge fram dokumentasjon, da det er både i BCCs og NRKs interesse at en slik rapportasje bygger på fakta».

I det forrige møtet mellom partene 18. september, der Harald Eraker ikke var til stede, hadde BCC gjennomgått og tilbakevist påstanden om at «lokalmenighetenes penger var blitt borte». Nå tar Eraker på nytt kontakt og ber om mer dokumentasjon rundt temaet. Fortsatt synes altså en kilde som har erkjent grovt bedrageri (og som senere blir idømt fengselsstraff for det), å fremstå som mer troverdig for NRK enn revisor, de samlede styrene i BCC og lokalmenigheter, og Økokrims og skattevesenets grundige etterforskning og konklusjoner.

Helt på tampen av måneden kommer en ny liste med spørsmål fra Eraker til BCC. Temaet er Psy-Group, som Eraker tidligere har forsøkt å avfeie med å vise til at «selskapet ble nedlagt i 2018». Nå omtales det som et saksområde man vil behandle, avhengig av hva BCC kan gi NRK av informasjon.

– Situasjonen ble helt umulig for oss, sier Hustad Nilsen. – Mens ledere og medlemmer blir truet på livet og det drives pengeutpressing fra kriminelle miljøer med tilknytning til NRKs kilder, så forventer NRK at BCC skal hjelpe dem med å ta ansvar for deres kildekritikk?

BCC gjør NRK skriftlig oppmerksom på sikkerhetsrisikoen dette utgjør. Svaret tilbake er at «NRK kan ikke gå i dialog om hvilken informasjon NRK har og hvem NRK snakker med av hensyn til kildevernet, som er absolutt.»

– Beskyttelse av kilder som aktivt bruker NRK til å fremme sin egen agenda er altså viktigere enn sikkerheten og hensynet til en kristen minoritet, sier Hustad Nilsen.

Etter en heftig e-post-dialog med NRKs dokumentarredaktør Frank Gander, får BCC endelig avtalt et møte på Marienlyst 14. oktober. Denne gangen stiller også journalistene Harald Eraker og Inger Sunde opp i møtet. Sammen med dem er Frank Gander, prosjektleder Cecilie Ellingsen og advokat Kari Anne Lang-Ree fra NRKs juridiske avdeling. Etikkredaktør Per Arne Kalbakk, som BCC spesifikt har bedt om å delta, er ikke til stede.

BCC har igjen forberedt seg grundig og stiller med Trond Eivind Johnsen, Berit Hustad Nilsen og Anne Lea Krarup Nielsen. En presentasjon på 77 sider med 34 vedlegg leveres til NRK. Et utdrag fra den samme presentasjonen, pluss en video BCC har laget om saken, blir gjennomgått i møtet. – På dette tidspunktet var vi fortvilet over å ikke nå fram med vår side av saken, så filmen var et forsøk på å sette historien i sammenheng, sier Hustad Nilsen.

Dagen etter, 15. oktober, samme dag som Eraker lurte på hvorfor BCC skal betale leie siden BCC Financial hadde gitt et byggelån, tar Frank Gander fornyet kontakt med Berit Hustad Nilsen. To dager før, den 13., har advokat Pål Hernæs påpekt overfor ham at spørsmålet om BCC-bygget på Nordli gård og retningslinjene for å få lån bør avklares med BCC-ledelsen, og det er dette Gander nå responderer på. Innledningsvis takker han for «et godt og avklarende møte». Deretter følger en liste på ti spørsmål. Det siste lyder slik: «Vi har tilgang på en lang rekke mailer som viser at retningslinjene for utlån fra BCCF (covenants) ble brutt. [...] Hvordan reagerte BCC/menigheten på disse bruddene på retningslinjene?»

19. oktober melder Berit Hustad Nilsen tilbake at BCC vil besvare henvendelsen, men presiserer samtidig at spørsmålet som er sitert ovenfor bør undersøkes grundigere av NRK, slik at de forstår saken før de fremmer noen påstand. Hun mener at henvisningen til brutte covenants er meningsløs, da påstanden om dette hadde vært gjenstand for etterforskning av Økokrim: «Det var åpenbart hvor Økokrim hadde fått påstandene fra, og det er for oss uforståelig å skulle forklare de samme sakene på nytt igjen overfor NRK Brennpunkt. Vi mener de to e-postene NRK Brennpunkt har lagt ved er eksempler på at NRK ufrivillig har endt opp som brikke i en påvirkningsoperasjon, der en falsk virkelighet forsøkes framstilt som sannhet», skriver styrelederen. Etter e-posten fra Gander 15. oktober tar NRK ikke opp temaet igjen før påstanden om brudd på retningslinjer likevel blir kringkastet i det ferdige TV-programmet, og uten at BCCs tilsvarende blir nevnt i sendingen.

Spørsmål uten svar

Som styreleder og informasjonsansvarlig i BCC er Berit Hustad Nilsen alvorlig bekymret for at NRK fortsatt ikke har tatt inn over seg de presseetiske betenkelighetene rundt Erakers befatning med den kriminelle kilden Jonathan van der Linden, og kilder som har en egen og tvilsom agenda, og ber Frank Gander om svar på følgende spørsmål:

1. «Mener du Ben van Wijhe ikke var Psy-Groups klient, på tross av all dokumentasjonen som viser at han var det?
2. Mener du at Jonathan van der Linden ikke har vært involvert med Psy-Group, på tross av all dokumentasjon som viser at han var det?
3. Mener du at Psy-Groups oppdrag ikke har vært rettet mot BCC, Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen, på tross av at disse er spesifikt nevnt i e-posten fra 13. desember 2015?
4. Mener du at Ben van Wijhe, Oscar Floor og Jonathan van der Linden ikke har hatt en sterk egeninteresse av å påvirke utfallet av NRK Brennpunkts dokumentar?
5. Mener du at Harald Erakers omgang og kommunikasjon med disse kildene er fullt i samsvar med de presseetiske vurderinger man kan forvente fra en redaksjon som etter eget utsagn er avhengig av tillit og troverdighet?

Det prinsipielle spørsmålet i denne saken er hvorvidt NRK Brennpunkt har utvist gode presseetiske og sikkerhetsmessige vurderinger i sin omgang med kildene.»

Hustad Nilsens henvendelse er forgjeves. Dokumentarredaktør Frank Gander unnlater å svare på hennes fem konkrete spørsmål.

– Innsyn i dialogen mellom Eraker, Van der Linden og Van Wijhe viser at Eraker nesten ikke har stilt kritiske spørsmål til kildene sine, sier David Nooitgedagt, styreleder i HMC. – Dette er bemerkelsesverdig, all den stund Van der Linden i flere år har stått tiltalt for blant annet omfattende dokumentforfalskning, en virksomhet som gjorde kjempesvindelen hans mulig.

– Vi mente at NRK hadde ansvar for å være særdeles aktsom overfor kildenes troverdighet og ikke minst være oppmerksom på at aktørene i en påvirkningsoperasjon via Psy-Group vet nøyaktig hva som skal til for å nå fram i pressen, sier Berit Hustad Nilsen. – Vi mente også at NRK i det øyeblikket de ble kjent med at Økokrim hadde renvasket Smith og Larsen burde stille kritiske spørsmål til Van der Linden og hans medløpere. Og særlig siden etikkredaktør Kalbakk senere måtte korrigere Brennpunkt-journalist Harald Eraker og klargjøre at de «ikke kunne være noen ordinære kilder».

BCCs styreleder gjør Frank Gander oppmerksom på at journalistene hans ikke ser ut til å forstå materialet de får oversendt, men er avhengige av tolkninger og forklaringer fra Van der Linden og kretsen rundt ham. Hun skriver også: «NRK Brennpunkt er i sin sak mot BCC, Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen altså prisgitt forklaringer og tolkninger fra personer som NRK Brennpunkt vet er involvert med Psy-Group og har en egen klar agenda og interesse i saken, blant annet på grunn av sin egen rettssak. For BCC er det derfor uforståelig at NRK ikke ser de presseetiske problemene som følger av den journalistiske prosessen Harald Eraker og Inger Sunde har gjennomført i denne saken.»

Det har nå gått over et år siden Hustad Nilsen for første gang opplyste Inger Sunde og Harald Eraker om at Psy-Group var engasjert for å ramme BCC og sentrale medlemmer. NRK ble samtidig oppfordret til å undersøke dette, så de visste hvem som var involvert og derfor ikke ville la seg påvirke av dem.

Ifølge Eraker har man i redaksjonen gjort «grundige undersøkelser» rundt kildenes pålitelighet – og tilsynelatende funnet dem akseptable som leverandører, kontrollører, tolker og hjelpere. Frank Gander har åpenbart liten tro på hele Psy-Group-aspektet, og spør blant annet om å få se dokumentasjon på selve betalingen av Psy-Groups eventuelle oppdrag mot BCC i form av bankutskrifter eller lignende. I beste fall vitner det om svært begrenset forståelse av hva denne typen oppdrag er, og hvordan slike miljøer opererer. Hustad Nilsen kvitterer med at offentlig publisert informasjon viser at betaling for operasjoner i Psy-Groups regi som regel har gått gjennom et nettverk av offshore-selskaper eller via andre kanaler som det med hensikt er gjort vanskelig å spore. Overfor Frank Gander presiserer hun: «Vårt poeng er at betalingen er bekreftet mottatt hos Psy-Group, og vi har flere uavhengige kilder knyttet til å bekrefte spørsmålet om hvem som er involvert og som er bestiller.»

På dette tidspunktet vet NRK at i Psy-Groups egen dokumentasjon er Ben van Wijhe omtalt som klient, selv om han selv benekter det, og Jonathan van der Linden beskrevet som nøkkelperson. De er trolig også klar over at det er Ben van Wijhe som sørger for betaling til Aldo Verbruggen, som har vært i møte med Psy-Group i egenskap av Van der Lindens forsvarer i bedragerisaken. Hustad Nilsen vil vite «hvilke presseetiske vurderinger og kildekritiske tiltak

kunnskapen om dette har resultert i hos NRK. All dokumentasjon BCC sitter på, samt svar fra dere, indikerer at slike vurderinger og tiltak har vært så godt som fraværende».

Sluttproduktet

I mange måneder har BCC brukt hundrevis av timer og store summer på å fremskaffe informasjon og besvare NRKs spørsmål og påstander. Når det som skulle være de ti avsluttende spørsmålene kommer fra Frank Gander 15. oktober, har flere av de tidligere påstandene forsvunnet i løse luften. NRK påstår at det kun er det journalistiske sluttproduktet som har betydning og som skal forsvares ut fra presseetiske regler og prinsipper. Dette bestrider BCC, og mener at i en situasjon der det faktisk var bestilt en påvirkningsoperasjon mot en organisasjon og enkeltpersoner, må også den journalistiske prosessen være gjenstand for en presseetisk vurdering: «Det virker som at NRK mener at den årelange prosessen fram til sluttproduktet er uten betydning så lenge den dokumentaren som faktisk sendes kan forsvares ut fra presseetikken. For den person eller organisasjon som er mål for en påvirkningsoperasjon er dette en uholdbar tolkning av presseetikken. NRK Brennpunkts prosess har allerede hatt store negative konsekvenser for BCC og har medført enorm unødvendig ressursbruk. Dette blir langt mer alvorlig sett i lys av at NRK Brennpunkt baserer seg på kilder som selv er dypt involvert i en påvirkningsoperasjon mot nettopp den organisasjon og de personer som NRK Brennpunkt har utpekt som mål», skriver Hustad Nilsen.

Det var kjent for NRK at Van der Linden i politiavhør hadde innrømmet å ha en plan som innebar at han skulle bruke trusselen om negativ oppmerksomhet fra media som pressmiddel. Dette for å få beholde mest mulig av pengene han hadde stjålet, og lede oppmerksomheten bort fra sin egen forbrytelse over på andre, i håp om mildere straff. Denne informasjonen mener BCC burde ført til en særdeles skjerpet kildekritikk, noe de opplever ikke er tilfelle. Hustad Nilsen skriver til Gander: «Når NRK Brennpunkt har en ukritisk dialog med kriminelle aktører som selv er dypt involvert i påvirkningsoperasjoner, blir NRK selv gjort til en brikke i operasjonen.»

Fra mange hold ble BCC kritisert for ikke å medvirke i dokumentaren, og beskyldt for ikke å ville svare på spørsmål. Hustad Nilsen mener at dette ikke stemmer: – Vi brukte hundrevis av timer på å besvare NRK Brennpunkts spørsmål og påstander. Dessuten ba vi om gjentatte møter med dem, noe vi av og til måtte mase for å få til. Dokumentasjon fra dialogen mellom BCC og NRK viser ellers at Hustad Nilsen tidlig i prosessen tilbød NRK å teste sine påstander og spørsmål overfor medlemmene i en anonym undersøkelse. Det avsto NRK.

Naboen som lånte penger

På denne tiden bor snekker Frode Jacobsen og familien hans en snau kilometer fra Nordli gård. Frodes far er gift med Kåre J. Smiths søster, og Frode er nabo til Smith.

Gjennom mer enn 20 år har Jacobsen fått private lån av Bernt Aksel Larsen, men i løpet av hele denne tiden har han hverken betalt avdrag eller renter.

I oktober blir Larsen oppringt av en bekymret nabo som forteller at et TV-team fra NRK noen måneder tidligere tok seg uanmeldt inn på eiendommen hans for å filme Nordli gård derfra. I prosessen hadde en annen nabo stilt seg opp foran kamera og omtalt Bernt Aksel på en lite

flatterende måte, mens han la ut om påstått ubetalt arbeid på gården. Intervjuer var Brennpunkt-journalist Inger Sunde.

– Jeg fikk ikke noe navn på ham som hadde uttalt seg, men forstod straks at det måtte være Frode Jacobsen. Påstandene hans var løgnaktige, så jeg tok en telefon til ham, sier Bernt Aksel. – Frode Jacobsens versjon av hva intervjuet handlet om var noe helt annet enn det man senere kunne se på TV. Han fortalte at han hadde sagt til journalisten at han i hele sitt liv ikke hadde kjent noen som hadde vist ham større godhet enn undertegnede og Kåre Smith. Han la til at Inger Sunde hadde blitt rørt da han beskrev min godhet og sjenerøsitet overfor ham og familien. Frode var helt tydelig på at dersom NRK skulle fortelle noe annet enn det han hadde sagt om meg, så var han blitt misbrukt av TV-kanalen. Han spurte også om jeg trodde at NRK ville misbruke ham og om han burde ta kontakt med Inger Sunde igjen.

– Jeg sa at det behøvde han ikke å gjøre dersom dette var hele historien, men jeg satt igjen med en følelse av at Frodes kontakt med NRK på en eller annen måte var ledd i en plan.

Bernt Aksel graver videre i saken, og i en e-post til Harald Eraker 8. oktober 2020 gir advokat Hernæs en redegjørelse for flere forhold knyttet til Jacobsens engasjement, og ber NRK utvise særlig varsomhet i bruken av ham som kilde.

Når programmet om BCC til slutt går på luften, benyttes Frode Jacobsens påstander om «svik og ubetalte dugnader» som innfallsvinkel til sekvensen om Larsens disposisjoner i tilknytning til Nordli gård, slik Brennpunkt-redaksjonen velger å presentere dem. Bernt Aksel er oppgitt, men ikke overrasket over at NRK lar kameraet sveipe over gården hans og gir mikrofonen til en mann som skylder ham penger og skaper inntrykk av at Larsen er en type som ikke gjør opp for seg.

Dialogen stopper opp og usakligheten tar over

NRKs omgang med sine kilder er til stadig bekymring for de ansvarlige i BCC. På ett tidspunkt skriver styreleder Berit Hustad Nilsen rett ut til Harald Eraker at hans tidligere forsikring om null samarbeid med kildene i Nederland ikke er troverdig, at store deler av det kommende Brennpunkt-programmet ser ut til å skulle fremme Van der Lindens egne historier, og at disse bekreftes i et samarbeid med hans to støttespillere, slik at alle tre må regnes som én og samme kilde.

Sett utenfra kan det virke som om NRKs folk hele veien har mer til overs for sin bedrageri- og forfalskningstiltalte nederlandske primærkilde enn for den norske menigheten og enkeltpersonene han ønsker å ramme. Når Brennpunkts kommunikasjon med Van der Linden og hans medhjelpere etter hvert kommer for en dag, fremstår innhold og tone som svært tillitsfull og kameratslig, omtrent som i et lag. I en melding til sine kolleger skriver Ben van Wijhe for eksempel følgende: «Snakket med Harald [Eraker] Han fortalte at de på fredag hadde sendt over en mengde anklager, beskyldninger og bevis til BCC. Harald sa at de ikke ville få noen god helg!»

I en lengre e-post til Brennpunkts ledelse tar styreleder Hustad Nilsen opp det hun oppfatter som NRKs manglende kildekritikk, og skriver blant annet at «når Harald Eraker i en e-post til Jonathan van der Linden 22.04.20 pliktskyldig tar opp spørsmålet om dokumentforfalskning med ham, er det med en omfattende unnskyldning og henvisning til at det er hans plikt å gjøre det». Van der Linden innleder svaret til Eraker med å skrive at «det er ufattelig barnslig og uprofesjonelt å kommunisere på denne måten. Det ser ut som de tenker 'han er jo

kriminell, hvis vi bare sier litt bla bla om kriminelle handlinger og kobler hans navn til det, da ser Van der Linden sikkert ut som en helt utroverdig kilde.» Så avfeier han beskyldningene om dokumentforfalskning, som han «er utrolig lei av». Svaret lar ikke vente på seg: «Takk, Jonathan, veldig betryggende å høre!! Da skal jeg ikke plage deg mer i dag (smilefjes). Sol og varmt ute, så nå skal jeg sette meg ut på verandaen og ta noen glass vin. Vi snakkes. Harald.»

Følelsen av å være betrygget er ikke mye å slå seg til ro med. Faktum er at bare noen måneder senere kommer Van der Linden til å gjøre full retrett og fortelle NRK at det han har fortalt dem ikke er til å stole på. Mistanken burde ha dukket opp hos Eraker og resten av redaksjonen senest da Økokrims renvaskelse ble kjent og Van der Linden dømt så det suste i det sivile søksmålet mot seg. I begge tilfeller sto anklagene hans mot Smith og Larsen helt sentralt – og ble avvist som falske. Allerede tidlig på høsten 2020 hadde NRK altså all grunn til å være ekstremt kritisk til det man fikk fra Van der Linden og kretsen rundt ham, men kommunikasjonen dem imellom viser ingen tegn i den retningen.

I en e-post til Hustad Nilsen fastholder dokumentarredaktør Frank Gander sine medarbeideres objektivitet: «Brennpunkt har jobbet etter vanlige journalistiske og presseetiske prinsipper i arbeidet med denne dokumentaren. Framstillingen av forholdene som skal omtales i dokumentaren – og journalistikken rundt den – bygger i all hovedsak på åpne kilder og skriftlig, etterprøvbar dokumentasjon.» Om påvirkningsoperasjonen Hustad Nilsen har henvist til, skriver han: «Vi kan ikke se at det er noe grunnlag for å hevde at PsyGroup (i den grad organisasjonen lenger eksisterer) skal ha påvirket Brennpunkts arbeid med dette prosjektet på noen måte.»

– Ganders forsikringer er underlige, sier Larsen. – Mener han at Van der Lindens e-postboks er å regne som åpen kilde? Jeg har hatt fullt innsyn i kommunikasjonen mellom NRK, BCC, Smith og meg selv. Ikke noe sted har jeg funnet spørsmål fra NRK som bygger på «skriftlig etterprøvbar dokumentasjon». Alt sammen er basert på e-postboksen de fikk fra Van der Linden, og på hans forklaringer.

Vold mot NRK?

En del yngre BCC-medlemmer blir frustrert og provosert over det som kommer frem i ukene før Brennpunkt-dokumentaren blir sendt. Noen av dem etablerer Facebook-gruppen «Om Smiths Uvenner», der mange ungdommer i menigheten etter hvert ytrer seg kritisk om NRK-journalistenes arbeidsmetoder. Til sin store forbauselse ser de en dag at Brennpunkt-redaktør Frank Gander har vært inne og lagt igjen en kommentar. Der gjør han det klart at disse medlemmene har stilt seg i opposisjon mot mediehuset NRK. Han formaner dem om å vente til dokumentaren faktisk er sendt, på tross av at det som diskuteres er metodene Brennpunkt-journalistene bruker akkurat nå, mens de lager programmet. Flere av ungdommene blir ganske forskrekket. De har benyttet seg av sin rett til å komme til orde og gi uttrykk for hva de mener om NRKs fremgangsmåte, og nå opplever de at Gander forsøker å legge lokk på deres frihet til å ytre seg.

På en åpen Facebook-gruppe skriver Gander også at BCC-medlemmer gjerne kan kontakte ham direkte for innspill til dokumentaren som Brennpunkt jobber med. En av dem som tar ham på ordet, er Martin Floor, Oscar Floors eldste sønn. Martin er utdannet pilot, har en master i luftfartsledelse og er ansvarlig for treningen av nye piloter ved en flyskole. Han forlot BCC tidlig i ungdomsårene, men ble på nytt medlem da han var 20 år gammel. Både han og hans kone er

fortsatt engasjerte medlemmer i BCC. Etter at han har fått vite at faren, Oscar Floor, er blant kildene til programmet, tar Martin 7. oktober kontakt med Frank Gander på e-post og skriver: «Under er noen punkter jeg mener oppsummerer grunnen til at han er en høyst upålitelig kilde med en tydelig agenda, som ikke bør brukes i en dokumentar dersom man ønsker sannheten belyst.»

– Jeg fortalte Gander at jeg er medlem av BCC og har en far som etter mitt syn arbeider aktivt med å spre usannheter og feilinformasjon om trossamfunnet mitt, sier Martin Floor. – Hensikten med å kontakte Gander var å forklare mitt ståsted som nåværende medlem og samtidig beskrive hvorfor jeg mener at pappa ikke kan være en kilde til troverdig kunnskap om BCC.

Martin Floor forteller at faren forlot BCC for mer enn 30 år siden og at kilder han støtter seg til gjerne er personer som deler hans syn på trossamfunnet. Sønnen beskriver hvordan faren har konstruert et narrativ om hvordan medlemmer opplever det å være i BCC, en fremstilling han har basert på et fåtall subjektive opplevelser og på tvilsomt vis fremstiller som den eneste riktige versjon av sannheten. Så skriver han videre: «Ikke engang mine uttalelser om hvor bra jeg og min familie har det i BCC, at vi ikke kjenner oss igjen i det han skriver, at vi er med frivillig og er veldig glade for det, blir hørt på eller trodd ...»

Martin Floor har et håp om at hans henvendelse vil vinne gehør hos en redaktør som gir inntrykk av at det som kommer frem i dokumentaren skal være basert på etterprøvbare fakta, og at NRK er opptatt av «å sikre at den journalistiske prosessen og det publiserte produktet er av høy journalistisk og presseetisk standard». Martin avslutter e-posten til Gander med følgende kommentar: «Jeg håper dere ikke vil bruke noen med så dårlige intensjoner som kilde i en dokumentar som kan påvirke så mange av våre medlemmer. Spesielt tror jeg barn og unge i BCC får kjenne det på kroppen om slike usannheter blir presentert på nasjonal TV, og som da får fordommer imot seg.

Håper du er villig til å ta dette til etterretning. Du er hjertelig velkommen til å kontakte meg om du/dere ønsker en kilde som har bedre kjennskap til BCC enn pappa.»

Martin Floors avsluttende avsnitt er spesielt interessant, fordi Brennpunkt-redaksjonen stadig har argumentert med at det er så vanskelig å komme i kontakt med BCC-medlemmer. Responsen fra Gander er lite oppløftende: – Jeg ble møtt med en kommentar om at kildekritikken var ivarettatt på en glimrende måte og opplevde det slik at han absolutt ikke tok min henvendelse på alvor, forteller Martin.

Før sendingen om BCC går på luften, er Frank Gander også inne på Oscar Floors BCC-kritiske Facebook-side med en hilsen til «Hei alle sammen», der han retter sin «tusen takk til alle medlemmer og eks-medlemmer som har vært modige og stilt opp i forbindelse med dokumentaren». Samtidig refser han «enkelte av BCCs medlemmer som her inne [på Facebook], via andre nettsteder, epost og telefon også har kommet med halvkvedede trusler eller oppfordringer til bruk av vold mot redaksjonen, som har bedrevet usann ryktespredning og forsøk på manipulasjon. Denne typen virkemidler er som regel fånyttede for å stoppe journalistikk, og er i verste fall straffbar».

Redaktøren forteller at Brennpunkts mål med serien er «å sette søkelys på lukkede kristne miljøer som mottar statsstøtte, og som samtidig har ordninger som kan være problematiske med tanke på demokratiske prinsipper og storsamfunnet.» Målet har altså beveget seg et stykke bort fra skissen som hans medarbeider Harald Eraker trakk opp i sin opprinnelige invitasjon til BCC om å

delta i serien. Få dager før episoden om trossamfunnet går på luften forteller Gander at redaksjonen fortsatt er åpen for innspill fra sitt publikum, og presiserer at de kan «sende oss dokumentasjon totalt anonymt» via NRKs varslertjeneste på oppgitt nettsadresse. På Facebook har han også limt inn sin tidligere forsikring til Berit Hustad Nilsen om at «Brennpunkt har jobbet etter vanlige journalistiske og presseetiske prinsipper».

25. oktober rykker Oscar Floor ut med et lengre innlegg på Facebook-siden han driver. Tittelen er «Min kontakt med NRK Brennpunkt». Her forteller han at Harald Eraker tok kontakt med ham allerede 15. mai 2019, etter at Eraker var blitt tipset av Hilde Langvann i Hjelpeskilden, en organisasjon for avhoppere. Oscar Floor kan også fortelle at «Jeg har snakket regelmessig med NRK det siste året. NRK har spurt om jeg kjenner personer som vil stille opp i intervju med NRK. Jeg har prøvd å hjelpe dem med det». Videre beskriver han hvordan han går frem for å skaffe kilder til gravejournalistene: «En typisk forespørsel fra meg til en person om å stille opp som kilde i NRK Brennpunkt kunne se slik ut: Jeg må bare spørre deg. NRK holder på med å lage en dokumentar. Brennpunkt er noe av det beste som lages når det gjelder undersøkende journalistikk i Norge. Er du interessert i å snakke med NRK Brennpunkt? Hovedfokus blir nok pengepress og dugnadspress. Når Brennpunkt lager noe, blir det skikkelig. En prat med dem er konfidensielt. De trenger personer som fortsatt er innenfor eller som nylig gikk ut. Man trenger ikke å stå frem eller være på kamera. Man kan snakke uforpliktende med dem først. Når man da angrer på å stå frem bruker de ingenting av det du har sagt.

NRK har med personer som er på vei ut og som nylig har gått ut. Intervju kan skje med parykk og skuespillerstemme, så du ikke kan identifiseres, hvis du vil være anonym utad.

Men, alt har sin pris. I energi og i dine tanker, spesielt. Du må bare se om du er klar for det. Det kan hjelpe mange. Er du ikke klar for det, må du ikke gjøre det. Er det noe du kan tenke deg? (Det er veldig lov å si nei).»

Oscar Floor skriver også at «Det er jo en grunn til at NRK spør meg – fordi det er så innmari vanskelig å få hjelp fra BCC til å finne medlemmer som kan stille opp.» Påstanden rimer ikke særlig godt med tilbudet fra hans egen sønn Martin til Frank Gander tre uker tidligere, der han klart og tydelig skrev at han kunne stille opp. Det samme gjorde flere andre BCC-medlemmer i løpet av oktober måned.

8. november har NRK begynt å vise en såkalt trailer med forhåndsreklame for dokumentaren som skal sendes få dager senere. Martin Floor kontakter nok en gang Frank Gander. I sin e-post skriver han blant annet: «Det jeg ikke forstår, er at dere ikke kan snu på dette når dere blir presentert bevis, engasjement fra medlemmene, anonyme spørreundersøkelser av medlemmer, personlige mailer og mye mer. Dette bør være tydelige beviser på at dere bygger vinklingen på syltynt grunnlag og lite troverdige kilder.

For eksempel er det for meg helt ubegripelig at Jonathan van der Linden, en som er dømt for kriminelle handlinger mot BCC og beviselig har uttalt at han vil skade BCC og våre ledere, skal fronte innholdet og anklagene presentert i denne dokumentaren. Når i tillegg min far selv skriver at han har bidratt med informasjon og fakta om BCC forsvinner all min tillit til metodikken og kildekritikken dere har. Det er ikke det at alt Jonathan og min far skriver er løgn eller manipulert. Men når dere kjenner til agendaen de har imot BCC, og også vet at mye av det de skriver er farget av dette, og i flere tilfeller også faktisk har manipulert og fabrikkert mailer, så bør det være tydelig at

man ikke kan bruke disse som troverdige kilder overhodet. Hvordan skal dere vite hva som er sannhet og hva som er løgn?»

Martin Floor peker også på belastningen dokumentaren vil medføre for BCC-medlemmene generelt. «Mitt engasjement i dette er personlig og todelt: Jeg har kjent min fars negative agenda imot BCC på kroppen i flere år, og ser også at det påvirker mine to brødre. Jeg vet også og har erfart at inntrykket av en slik dokumentar om BCC kan sitte i årevis i samfunnet og påvirke medlemmene i en stor grad på skoler og arbeidsplasser. Derfor synes jeg det er dypt urettferdig at dere skal gjennomføre sendingen på tross av det dere nå har fått vite.»

I sitt svar unnlater Frank Gander å kommentere Martin Floors poenger med et eneste ord, men skriver at han ikke tror at traileren på 30 sekunder gir et godt nok helhetsinntrykk av hva NRK Brennpunkt kommer til å presentere «i form av dokumentarfilmen og flere store nettartikler den kommende uken». Så legger han til at i programmet kommer Martin til å «se, møte og lese om nåværende BCC-medlemmer som er modige, og som tør stille spørsmål uten å fordømme menigheten eller teologien som sådan. Jeg håper disse modige stemmene blir anerkjent og ivaretatt av sine trosfeller, i motsetning til hvordan flere i menigheten har opptrådt mot NRK».

Gander fortsetter med krasse beskyldninger: «I det lange og omfattende researcharbeidet med denne dokumentaren (hvor journalistene har snakket med mange titalls kilder) har journalistene i NRK blitt utsatt for hets, manipulasjoner, uthalingstaktikk, trusler og oppfordringer om at det er greit å bruke vold for å stoppe oss og det vi oppfatter som forsøk på utpressing for å stoppe fri, uavhengig journalistikk fra medlemmer av BCC, eller fra personer som står nært BCCs ledelse.»

Martin Floor blir opprørt over svaret fra Gander, som tross alt er en person med betydelig tyngde og ansvar i landets største og mektigste mediehus. Så langt har Martin ikke fortalt til noen om dialogen han har med Gander, men nå kontakter han styreleder Berit Hustad Nilsen i BCC og forteller om beskyldningene fra NRK-profilen. Påstandene er mer ekstreme enn dem Gander tidligere har lagt ut på Facebook, og ledelsen i BCC mener at slike utsagn ikke kan forbigås i stillhet. – Enhver form for bruk av vold og trusler ville jo være helt uakseptabelt og stikk i strid med det vi står for i BCC, så vi tok denne informasjonen på største alvor og kontaktet straks NRK, sier Hustad Nilsen. Dagen etter sender hun følgende melding: «Hei Frank Gander. Vi fikk i går videresendt en e-post fra et medlem som har hatt en e-postutveksling med deg. Medlemmet var så sjokkert over det vedkommende leste i svaret fra deg, at vedkommende ønsket å konfrontere BCC-ledelsen med de beskyldningene du kom med [...] Det du beskriver er svært grove forhold, og BCC er overrasket over at NRK ikke har kontaktet BCC straks dere ble utsatt for slike hendelser. Vi ber om at du konkret forklarer hvilke hendelser du refererer til.»

Hustad Nilsen ønsker at Gander også forklarer uttalelsene sine i en tidligere e-post om at hun har rettet «nokså hårreisende og grunnløse påstander om at medarbeidere i min avdeling er en del av en større konspirasjon, og angivelig jobber ikke-journalistisk i en form for påvirkningsoperasjon mot BCC. Dette føyer seg inn i rekken av utilbørlig kritikk og press som er utøvet overfor redaksjonen og flere av NRKs kilder i denne saken.»

Frank Gander lar være å begrunne sine mange beskyldninger om hets, trusler, manipulering og vold. I stedet irriterer redaktøren seg åpenbart over det han leser på BCCs hjemmesider: «Hei igjen Berit Hustad Nilsen. All den tid at jeg oppfatter at du bruker kommunikasjonen med undertegnede til nærmest umiddelbar publisering på bcc.no (og/eller

andre plattformer) hvor du etablerer din egen sannhet, vrir på mine svar til deg, tar disse ut av en sammenheng, blander fakta, fiksjon og udokumenterte påstander, så tror jeg faktisk at jeg står over å svare deg ytterligere [...] Ha en fortsatt fin søndag, og jeg forventer ingen respons på denne e-posten.»

Hustad Nilsen synes det er useriøst av en leder i Norges største mediehus å fremsette grove påstander og deretter avfeie spørsmål om hva dette faktisk dreier seg om. Hun følger opp med en ny e-post: «Hei Frank Gander. Det er ikke slik at du som en NRK-redaktør kan fremsette påstander om vold og trusler som du knytter opp til BCC og BCCs ledelse uten å svare for disse påstandene.»

Gander lar på nytt være å dokumentere sine beskyldninger blant annet om voldstrusler i regi av BCC, og henviser enda en gang til det han kaller Hustad Nilsens bruk av «brokker og bruddstykker tatt ut av sammenheng i en fantasifull publisering på bcc.no».

Slik står meningene fortsatt steilt mot hverandre når det omstridte Brennpunkt-programmet «Guds utvalde – Smiths Venner» blir sendt på NRK1 onsdag kveld 11. november 2020. Ifølge statskanalens egne målinger blir den timelange og sterkt forhåndsreklamerte presentasjonen fulgt av nærmere én million seere, et forbløffende høyt antall for denne type dokumentarprogrammer.

NRK nekter å trekke intervju

For medlemmene i BCC, styreleder Berit Hustad Nilsen og de uthengte profilene Bernt Aksel Larsen og Kåre Johan Smith blir seansen på NRK1 som forventet – med et solid negativt fortegn. Flere tusen interne arbeidstimer og advokatbistand for millioner har gått med for å dokumentere at det slett *ikke* har foregått unnaluring, juks og selvberikelse på BCC-medlemmenes bekostning. Anstrengelsene synes ikke å ha rokket nevneverdig ved programskapernes tillit til Van der Lindens påstander, blant annet i det 40 sider lange anklageskriftet hans fra 2016. Resultatet som vises på TV, bekrefter enda en gang at en spektakulær løgn er langt mer flyvedyktig enn en triviell og komplisert sannhet. En besnærende usannhet sprer seg mange ganger fortere, lenger og bredere og kan på kort tid bli den allment aksepterte sannheten, «det alle vet» uten at de fleste tenker nærmere over det.

Brennpunkt-programmet gir lite informasjon om menighetens kristne grunnholdninger og egenart. For ikke å snakke om «temaer i skjæringspunktet mellom trosfrihet som en menneskerett og norske lover og regler», som ifølge NRK er «spennende og viktige temaer» og som statskanalen innledningsvis påsto at den ville belyse. I stedet handler sluttresultatet om penger – suspekterte millioner i grådige hender. Arkivopptak med løsrevne spissformuleringer fra Kåre J. Smith forsterker inntrykket av pengepress, og i samtaler med Brennpunkt gir BCC-medlemmet Per Olav, programmets unge gjennomgangsfigur, uttrykk for tro og tvil rundt måten menigheten drives på. På spørsmål om han er blitt utsatt for hjernevask, svarer han: – Jeg vet ikke. Kanskje en viss grad av indoktrinering?

I resten av programmet dveler søkelyset ved Kåre J. Smith og Bernt Aksel Larsen. Ingen av dem deltar direkte. Det virker kanskje ikke så rart når man kjenner forspillet til sendingen. Enkelte skriftlige svar fra Berit Hustad Nilsen blir vist på skjermen, men hundrevis av sider med fakta fra Larsen og BCC som viser et helt annet bilde enn det dokumentaren forsøker å bygge opp, blir forbigått i stillhet.

– NRK skal være ytringsfrihetens vokter, men fratok meg definitivt muligheten til både å ytre meg og forsvare meg i programmet, sier Larsen. – De regnet meg som en del av BCC, på tross av at jeg ikke hadde hatt verv i organisasjonen på nesten ti år. Beskyldningene i dokumentaren var imidlertid først og fremst rettet mot Smith og meg, ikke mot BCC. Dialogen jeg hadde hatt med Harald Eraker inneholdt omfattende forklaringer og svar på spørsmål. Jeg mener det er svært uredelig at alt dette ble utelatt i dokumentaren.

En som derimot får rikelig med plass er Smith og Larsens nederlandske motpart, og NRKs medarbeider opplyser stolt at kanalen «som første medium i verden» høsten 2019 fikk et intervju med storsvindleren og dokumentforfalskeren Jonathan van der Linden. Foran kamera bekrefter han å ha forsynt seg med en formue tilsvarende 80 millioner kroner: – Det var penger som stod i mitt navn stort sett, men penger jeg på en måte ikke hadde tjent. Man kan si det var menighetspengene.

Når Brennpunkts Inger Sunde spør om transaksjonene han hevder å ha utført på ordre fra Larsen, fremstår nederlenderen som en angrende synder: – I dag tenker jeg at det var jo helt feil. Og det var forbudt.

Sunde: – Men i situasjonen hadde du samvittighet til å gjennomføre transaksjonene?

Van der Linden: – Ja, absolutt. Fordi det ble sagt at det var riktig ... fra vennene ... fra brødrene Kåre Smith og Bernt Aksel Larsen. Og jeg ble jo vokst opp med tanken om at man ikke skal motsi en profet, ikke sant.

Sunde: – Men du har jo et personlig ansvar for dine gjerninger?

Van der Linden: – Det personlige ansvar det ble ødelagt i veldig ung alder egentlig. I en veldig ung alder ble det faktisk sagt at «din personlige vilje og ditt personlige ansvar er ikke så veldig viktig. Det er viktig det brødrene ønsker fra deg, og det gjør vi uten å klage og uten å kritisere».

Mot slutten av programmet opplyses det kort at Van der Linden i ettertid har ønsket å trekke tilbake hele dette intervjuet med beskyldninger mot Smith og Larsen. Via sin nye forsvarer Joost van Berk innrømmer han å ha fremstilt fakta uriktig overfor media: «Dette omfatter også uttalelser til NRK Brennpunkt. Av de flere tusen e-poster og dokumenter som pressen har, er opphavet i flere tilfeller ikke etterrettelig», presiserer Van der Linden blant annet.

Inger Sunde beskriver hvordan tiltaltes kuvending skapte utfordringer for Brennpunkt-redaksjonen: – Åtte dager før denne dokumentaren blir publisert, får Van der Linden se det vi velger å bruke av intervjuet med ham. Dagen etter svarer advokaten at Van der Linden trekker tilbake kritikken mot Smith og Larsen, og påstanden om at han har vært med på kjeltringstreker.

Innrømmelsen av uredelighet og kravet om å få trekke intervjuet tilbake blir ignorert. NRK nekter altså å fjerne påstandene som Van der Linden ikke lenger vil vedstå seg. Tvert imot blir scenen der Van der Linden sier «det jeg har måttet være med på, er bare kjeltringstreker» lagt inn en ekstra gang – rett etter Sundes opplysning om at han ville trekke alt han hadde sagt. I en senere rapport om hvordan Brennpunkt-redaksjonen behandlet kildene sine, skriver reporterne: «Vi sa [til dem] at dette var deres historier, som de eide. Dersom de oppdaget feil, eller at vi hadde tatt med uttalelser som de angret på, ville vi rette opp dette.» Som forklaring på hvorfor NRK brøt dette løftet overfor Van der Linden, heter det blant annet: «Det er forskjell på kilder. Noen er urutinerte og byr på seg selv og sine innerste følelser. Det gjaldt ikke Jonathan van der Linden.»

Redaksjonen forteller at den visste at Van der Linden var i forhandlinger med den nederlandske stiftelsen HMC som tidligere i 2020 fikk ham dømt til å betale tilbake åtte millioner euro: «Vi var ikke i tvil om at van der Linden nå lett kunne bruke intervjuet fra høsten 2019 som et forhandlingskort. I møter med etikkredaktør, advokat og redaktør i Dokumentar og Samfunn, ble vi enige om å publisere intervjuet med van der Linden.»

– Den knusende dommen i den sivile rettssaken var jo et faktum allerede i slutten av juli 2020, så dette argumentet blir jo bare tull, sier David Nooitgedagt. – Våre advokater hos Bureau Brandeis hadde effektivt avkledd Van der Lindens troverdighet og det var kommet en dom mer enn tre måneder før NRK gikk på lufta med sin dokumentar.

Den formelle forklaringen til NRK kan altså virke noe svak. I tillegg må jo NRK-folkene ha innsett at dersom de fjernet de saftige påstandene om Smith og Larsen og alle kjeltringstrekene ville effekten av hele programmet blitt avgjørende svekket. Kan utsiktene til en slik kollaps ha bidratt til at det som Van der Linden sa var usanne beskyldninger, likevel ble kjørt ut til nærmere en million seere?

I et avsluttende innslag kalt «Pengekarusellen» ramser Brennpunkt-redaksjonen opp kjappe stikkord om et mylder av transaksjoner. De kaotiske glimtene skaper uvilkaarlig inntrykk av økonomisk samrøre, triksing og fiksing i alle retninger. For Jonathan van der Linden, Ben van Wijhe og medspillerne deres må det timelange programmet om «Guds utvalde – Smiths Venner» være mildt sagt tilfredsstillende å se på.

Det er jo i stor grad deres versjon av virkeligheten som legges til grunn for NRKs fortelling, slik den tidligere er blitt gjengitt i det vide og brede også i Dagens Næringsliv, NRC Handelsblad og på utvalgte sosiale nettsteder. I likhet med leserne blir det overveiende flertallet av TV-seerne utvilsomt overbevist om at «Smiths venner» er en merkelig og pengefokuseret sekt med sleipe ledere.

– Etter sendingen satt BCCs ledelse igjen med inntrykk av at NRKs kompetanse på området økonomi og regnskap ikke bare var svak, men totalt fraværende, sier daværende styremedlem Trond Eivind Johnsen. – Egentlig er jo dette dramatisk alvorlig. Jeg vil utfordre alle som mener å ha god regnskaps- eller revisorkompetanse til for eksempel å ta en titt på NRKs sekvens om den såkalte «pengekarusellen» og se om det er mulig å finne noen som helst faglig mening i det som presenteres. Det var jo flere økonomer og akademikere utenfor BCC som reagerte sterkt på dette sammensuriet, men dessverre har NRK slik makt i samfunnet at enhver kritikk raskt og effektivt ble feid til side.

Bernt Aksel Larsen er altså ikke alene om å mene at journalister uten spesialkompetanse lett kan gå seg vill i komplekse økonomiske saker og påføre personer og foretak urettmessig og uopprettelig omdømmeskade. Også i VG ser man denne opplagte faren, tar konsekvensen av den – og ansetter en erfaren revisor som avisens «spydspiss» på økonomiområdet. Louise Eberhard-Gran har lang fartstid fra revisjonsselskapet PwCs granskningsenhet, og vil ifølge VGs ledelse tilføre redaksjonen et nytt perspektiv og ny metodikk. – Vi ser at dette er kompetanse som er viktig i alle de redaksjonelle avdelingene og i mange av våre undersøkende prosjekter, fastslår nyhetsredaktør Tora Bakke Håndlykken. Bernt Aksel ser det som et skritt i riktig retning at VG viser faglig ansvar, og håper at andre nyhetsformidlere, ikke minst NRK, vil skaffe seg profesjonell kompetanse på et område som definitivt ikke er for amatører.

Utad slår reaksjonene på TV-programmet i mange retninger, fra opphisset og til dels ondsinnet fordømmelse av BCC, Smith og Larsen, til drepene kritikk av NRK Brennpunkts form for journalistikk. Fra Dagens Næringsliv, som lett kunne ha vist til programmet som bekreftelse på sin egen føljetong med liknende innhold og vinkling, kommer det derimot ingen kommentar. Avisen lar være å minne om sine mange førstesideoppslag og omfangsrrike reportasjer, som skapte det samme inntrykket av unnaluring og uhederlig berikelse. Ifølge DNs gravejournalister hadde de til og med fått sine opplysninger bekreftet «ved å gå opp alternative kilder».

Hvem var så disse alternative kildene som Økokrim aldri fant, men som overfor DN skal ha verifisert påstandene fra Van der Linden, Ben van Wijhe, Oscar Floor og andre om BCC og navngitte personer som ble hengt ut i spaltene? Her må man nok nøye seg med gjetninger, for i Dagens Næringsliv, Brennpunkt og alle andre norske redaksjoner forsvarer man seg med det absolutte *kildevernet*, en av ytringsfrihetens fremste bastioner.

Ingen blomster og hvit duk

I Vær varsom-plakatens etiske normer for redaksjonelle medier defineres kildevernet som «et grunnleggende prinsipp i et fritt samfunn og en forutsetning for at pressen skal kunne fylle sin samfunnsoppgave og sikre tilgangen på vesentlig informasjon.» Journalister og redaktører vet at denne beskyttelsen mot innsyn i deres arbeidsmetoder og kontaktnett står sterkt, også dersom den skulle bli utfordret i rettssystemet. I Sverige er det forbudt å forsøke å finne frem til medienes kilder, og det foreligger dommer mot personer som likevel har prøvd seg. I Norge ønsker pressens organisasjoner innføring av et tilsvarende forbud.

Den kompromissløse beskyttelsen er altså i utgangspunktet et gode, men i alle garantiene mot å bli kikket i kortene ligger det også en mulig fare: Kildevernet kan bli bekvemt å søke dekning bak hvis det blir krevet dokumentasjon for ødeleggende påstander man har offentliggjort, og der redaksjonen innser at den ikke har faktasjekket saken grundig nok før publisering. Eller i situasjoner der man i jakten på saftige oppslag har lent seg for ensidig og ukritisk på kilder man vet eller burde vite har sine egne motiver for å markedsføre fordreide versjoner av virkeligheten.

Både Økokrim og medier som Dagens Næringsliv, NRC Handelsblad og deretter NRK Brennpunkt hadde langt på vei tilgang til det samme materialet fra Van der Linden og hans allierte. Vurderingen av sannhetsgehalten i det de fikk forsyne seg av, ble som natt og dag. Økokrim, Norges øverste politi- og etterforskningsorgan i økonomiske saker, brukte flere år og store ressurser på å endevende både dette og store mengder supplerende kildemateriale i Norge og andre land. I motsetning til journalistene fant granskerne ikke noe galt og gikk ut med full frifinnelse og erstatning for urettmessig mistanke og siktelse. Når DN formidler Økokrims frikjennende fremstilling og lar være å minne om sin egen, er det fristende å tenke på avisens kompromissløse egenreklame: «Det finnes mennesker som har noe å skjule. Vi går i dybden og finner dem.» Gjorde Dagens Næringsliv virkelig det, i dette tilfellet?

Vårt Lands sjefredaktør Bjørn Kristoffer Bore er en i mengden av pressefolk som har kommentert kildevernets verdi – og fallgruver: «Journalistikk er ikke alltid et hyggelig teselskap med blomster og hvit duk. Alle kilder har en agenda, det er derfor de velger å gi sensitiv informasjon til journalister. Men det er journalistens jobb å ikke bli fanget av denne agendaen, men aktivt samle inn kilder og dokumentasjon for å gi et sannest og mest mulig balansert bilde [...] Kildevernet er hellig, i sekulær forstand av ordet, for oss journalister. Kildevern sikrer at du og

andre avislesere får kjennskap til informasjon som ellers ville vært holdt skjult. Uten kildevern innskrenkes yringsfriheten kraftig. Det er derfor norske journalister har valgt å trosse politi og rettsvesen og risikert fengsel for å beskytte sine kilder.»

Massiv mangel på innsikt

– Det vanskeligste å forholde seg til i prosessen fram til publisering av «Guds utvalde – Smiths Venner» var den skrikende mangelen på grunnleggende økonomisk kompetanse i Brennpunkt-redaksjonen, sier daværende styremedlem Trond Eivind Johnsen i BCC. – Vi stilte opp i møter, hadde med oss regnskaper, tok NRK-folkene møysommelig og grundig gjennom postene, tegnet og forklarte. Vi viste hvordan de revisorgodkjente regnskapene dokumenterte at påstanden om at lån var ettergitt ikke kunne være riktig. Og vi ba dem komme tilbake hvis de hadde uavklarte spørsmål. Men dessverre virket det på oss som de ikke tenkte mer avansert enn sin egen husholdningsøkonomi. Mer kompliserte regnskaper hadde de tydeligvis ikke forståelse av.

– At en undersøkende journalist ikke har økonomisk fagkunnskap er i og for seg ikke så underlig, men det blir jo straks mer betenkelig hvis denne journalisten skal jobbe med saker som handler om forholdsvis komplekse økonomiske transaksjoner mellom flere forskjellige organisasjoner og personer. Går vi tilbake til etikkredaktør Per Arne Kalbakks poeng, så var det at redaktørstyrte medier skal sikre et riktig faktagrunnlag. Altså måtte vi kunne forvente at det bak Harald Eraker, Inger Sunde og deres kolleger i Brennpunkt-redaksjonen sto faglig kvalifiserte personer som kunne sikre at journalistenes manglende kunnskap ble kompensert. I tilfellet med NRK Brennpunkt rykket redaktør Frank Gander ut for å forsvare sine medarbeideres innsats. Her la han imidlertid selv for dagen en mangel på innsikt og kompetanse som er uforståelig for en leder på hans nivå. Når han ikke sørget for tilstrekkelig kvalifisert hjelp utenfra, ble dette dessverre en demonstrasjon av at redaktørstyring ikke alltid er noen garanti for at riktige fakta kommer fram, fastslår Johnsen, og utdyper:

– I Dagsnytt 18 den 19. november 2020 skulle Frank Gander kommentere resultatet av redaksjonens arbeid. Her hevdet han at «det er tatt opp flere lån av de nevnte lederne som er i strid med bankens egne regelverk. Som er brukt til investeringer eller eiendomstransaksjoner som har kommet de to til gode. Det er det vi kan dokumentere. Vi har bedt om en tilbakemelding gang på gang om disse lånene er tilbakebetalt. Det har vi aldri fått noe godt svar på. Det vil de ikke svare på».

– Det er ganske merkelig at den som faktisk var i søkelyset, Bernt Aksel Larsen, ikke en gang var invitert til å delta i denne sendingen. Når man leser kommunikasjonen mellom NRKs Brennpunkt, BCC og Larsen, og ser hva statskanalen faktisk fikk oversendt av dokumentasjon, blir Ganders uttalelse temmelig latterlig. Redaksjonen hevdet at et arbeidsdokument på norsk, oversendt av BCC til sin rådgiver som input i en utredning, var blitt et regelverk for BCC Financial. Det er ikke riktig. BCC hadde vist til det endelig vedtatte regelverket, som NRK faktisk hadde liggende i e-postboksen fra Van der Linden. Hele prosessen fram til den endelige versjonen kunne leses ut av materialet de satt på. Det virker igjen som at når Van der Linden ikke hjalp dem, valgte ut e-poster og forklarte, så var journalistene ikke i stand til å finne fram i materialet på egen hånd, sier Trond Eivind Johnsen, og fortsetter:

– Påstanden om at eiendomstransaksjonene hadde kommet Smith og Larsen til gode ble også komisk, sett i lys av både regnskapene for de involverte firmaene og ikke minst

Skattekrimens granskning. Som Larsen hadde gjentatt til det kjedsommelige, hadde hans ektefelle faktisk tapt penger på salget, et faktum som enheten altså hadde interessert seg for, men etter hvert funnet å være helt i orden. Ganders påstand om at hans redaksjon hadde «dokumentert» ble komisk for oss. Men spørsmålet er om Gander i det hele tatt forsto noe av de økonomiske transaksjonene som hans dokumentar omtalte. I samme sending sier han nemlig: «Når man sier ‘alt er revisorgodkjent’ og ‘vi går med overskudd osv.’, så beviser ikke det noe. Jeg har et lån i min gamle lokalbank i Østfold. Den går med overskudd og alt der er revisorgodkjent. Men det betyr jo ikke at jeg har betalt tilbake lånene mine til den banken.»

– Dette altså fra lederen for det som skal være en av landets beste redaksjoner for undersøkende journalistikk. Det er nesten vanskelig å tro, men dessverre virker det som at han sa det i fullt alvor. Ganders uttalelse er jo enkelt og greit skivebom, og viser igjen at han ikke skjønnte noe av det vi møysommelig hadde presentert og forklart for dem. Det vi gjennomgikk var jo ikke spesielt komplisert, men det krevde jo at man hadde en viss grunnleggende regnskapsforståelse og økonomisk kompetanse. Tross alt snakket vi om transaksjoner der eiendommer var solgt gjennom selskaper, og der transaksjoner ble dokumentert gjennom disse selskapenes regnskaper over flere år. Men når kunnskapen er på dette nivået blir det dessverre ikke mulig å nå inn, sier Trond Eivind Johnsen.

Suppe på en rusten spiker

To som ikke forholder seg passive til Brennpunkt-programmets mange påstander, er Ola H. Grytten og Ole Gjems-Onstad, kjente samfunnsdebattanter uten tidligere eller nåværende tilknytning til BCC, Smith eller Larsen. Grytten er professor i økonomi ved Norges Handelshøyskole i Bergen, Gjems-Onstad er professor i skatterett ved Institutt for rettsvitenskap på Handelshøyskolen BI i Oslo. Fra sine posisjoner som utenforstående og faglig velkvalifiserte observatører fyrer de av hver sin verbale bredside mot Brennpunkt-redaksjonen. Med utgangspunkt i en annen problemstilling har Ola Grytten i lengre tid hatt fritt innsyn i BCCs økonomirapporter og tilhørende dokumentasjon. Han har kunnet snakke med hvem han ville, og er av den grunn særlig godt orientert. I et innlegg i avisen Dagen i Bergen en uke etter at programmet ble sendt og flere påfølgende artikler er blitt publisert på NRKs nettsider, skriver han dette:

«NRK gir beviselig feilaktig informasjon på en rekke områder. Med NRKs oppslag og Brennpunkt-reportasje om «Smiths venner» er mange blitt rystet over trossamfunnet. De som har kjennskap til saken, er nok langt mer rystet over NRK.

Som økonom er jeg en av flere utenforstående som har fått innsyn i Brunstad Christian Churchs (BCC) eller Smiths venners økonomiske disposisjoner. Jeg har også fått informasjon fra personer som er kritiske til trossamfunnet. På det grunnlaget er det ubegripelig at NRK kan fremstille de økonomiske forholdene i bevegelsen slik de gjør.

Går man gjennom reportasjene er det åpenbare feil og mangler, som gjør at det synes som NRK, mot bedre viten, tegner et forvridt bilde av realitetene.

NRK er smarte nok til ikke å uttrykke mange konklusjoner selv. Men de legger premisser i hendene på publikum slik at de trekker de konklusjonene NRK ønsker.

I reaksjoner som er kommet inn i kommentarfelt og sosiale medier kan vi se at publikum på basis av NRKs reportasjer konkluderer med at BCC bedriver økonomisk kriminalitet, der lederne beriker seg på medlemmenes bekostning [...] Jeg sendte en ytring til NRK, der jeg satte kritiske spørsmål ved deres innslag. Dette nektet de å publisere. De som hevder at det ikke er rom for alternative røster hos BCC, dokumenterer så til fulle at den karakteristikken passer bedre på dem selv!

NRK gir beviselig feilaktig informasjon på en rekke områder:

1. Dersom man insinuerer økonomisk kriminalitet eller sammenblanding av privat og menighetsøkonomi. Men skattemyndighetene og Økokrim har etterforsket dem. Etter BCCs eget ønske har revisjonsselskap gjennomgått økonomien to ganger.

Alle konkluderer med blank frifinnelse. Bortsett fra noen uklare setninger om politiets henleggelse, nevner ikke NRK dette. I billedtekst nevner de til og med politiets etterforskning, uten å oppgi frifinnelse.

2. NRKs sak mot BCC hviler på hollenderen Jonathan van der Linden som vitne. De hevder feilaktig at han har hatt en ledende posisjon i BCC. Van der Linden er dømt for bedrageri fra den nederlandske stiftelsen HMC.

NRK nevner denne dommen på en tilsørt måte i sine reportasjer. Man får til og med en fornemmelse av at det er indikasjon på økonomisk kriminalitet i BCC, mens realiteten er at den kriminelle handlingen er begått av NRKs eget hovedvitne.

3. Det samme vitnet, som NRK bygger sin sak på, har trukket tilbake beskyldningene mot BCC. Dette avfeier NRK, uten noe som helst fnugg av holdepunkt, med at han kan ha blitt presset til det.
4. NRK har tatt dette vitnets utsagn for god fisk, selv om han er tiltalt for falskneri og bedrageri. NRKs reportasjer viser også at de visste at han hadde fått denne dommen mot seg, uten at de har tatt konsekvenser av det. Med andre ord: NRK har formidlet feilinformasjon fra en kilde de visste drev falskneri i denne saken.
5. NRK hevder de har avslørt en komplisert sammenblanding av menighetens og lederes privatøkonomi. Men NRKs «avsløringer» er i realiteten ikke særlig annet enn at forretningsmenn fra menigheten har tjent penger i utlandet.

Det er verken ulovlig eller kriminelt. Og dersom det skulle være sammenblanding av økonomi, så må det være at de beviselig har gitt store gaver til menigheten, ikke beriket seg på den.

6. NRK hevder at de ikke har fått menighetens ledelse i tale. Imidlertid har jeg tilgang til e-poster som viser at menigheten stadig har hatt dialog med NRK, uten at sistnevnte har tatt særlig hensyn til deres dokumentasjon.

Samtidig har altså NRK formidlet dokumentasjon fra en kilde de visste drev med falskneri. Jeg har også dokumentasjon om at trossamfunnet sendte videosvar på NRKs spørsmål, mens NRK feilaktig fremstilte dette som at de ikke ønsket å svare.

Det finnes altså rikelig dokumentasjon på at NRK har formidlet en villedende og til dels forfalsket historie i sine reportasjer mot BCC. Det har selv deres hovedkilde innrømt. Avgjørende informasjon er utelatt, noe er vridd til det ugjenkjenkelige, samtidig som direkte feilinformasjon er tatt med, øyensynlig mot bedre vitende.»

Så langt økonomiprofessor Gryttens innlegg i Dagen. I et senere intervju med den kristne TV-stasjonen Kanal 10, utdyper han kritikken mot Brennpunkt-redaksjonen: «Jeg kjenner til NRKs informasjonsutveksling med ulike kilder, som heller ikke imponerer meg [...] Når de har disse to hundre tusen dokumentene, så er det åpenbart at NRK-redaksjonen ikke har kunnskap nok til å finne ut hva disse dokumentene forteller. Derfor går de til en bedrageriltalt mann, som har innrømt noe som innebærer falskneri, og spør ham: ‘Kan du være så snill å gi oss informasjon?’ Og de spør ham så mye at de beklager at de maser sånn på ham. Også sier de: ‘Nei, vi har ikke brukt ham som noe nært vitne. Vi har brukt to hundre tusen dokumenter’, som de for øvrig har fått hos ham, men det sier de ikke. [...] Hvis man har litt peiling på økonomi og legger dramaturgien til side, så ender det opp med at her er det snakk om to-tre lån som er gitt, som man er litt usikker på om er reglementert eller ikke. Også lar NRK det henge i lufta om de ikke har blitt betalt tilbake – hvilket de er. Og NRK har fått tilsendt dokumentasjon om det, men har enten ikke forstått dokumentasjonen, eller latt vær å se på den. Det vet vi ikke. Og lånene er betalt tilbake med rente til og med. Så egentlig så lander de med ingenting.»

Professor Grytten mener at Brennpunkt-programmet har bidratt til en urettmessig stigmatisering av hele trossamfunnet, og at han til og med selv kan merke effekten av det fordi NRK «på en måte har gitt Brunstad Christian Church et sektstempel – de er en sekt. De er utilregnelige uansett hva de sier. De er hjernevaska. NRK sier ikke det, men de formidler andre som sier det. Så det er helt umulig for dem å forsvare seg. Og til og med jeg, når jeg går ut og sier: ‘Dette er ikke greit’, så får jeg folk som angriper meg, og sier: ‘Ja, du er sikkert hjernevaska du også. Du er lurt’, og hele pakka.»

Grytten kan ellers fortelle at han etter sine ytringer om Brennpunkt-programmet, som etter hans vurdering er «suppe på en rusten spiker», har fått positive e-poster og meldinger fra folk som bor i området rundt det store anlegget på Brunstad i Vestfold, der BCC i generasjoner har hatt sine internasjonale konferanser og stevner. Et eksempel: «Vi er glade for at du sier dette, for vi er naboene deres. De er gode folk, men vi opplever at det har blitt så mye hat rundt dem på grunn av NRK. Mye hat mot dem på grunn av annen journalistikk også, som vi skjønner ikke er riktig. Vi forstår at dette bildet ikke er riktig, i alle fall ikke nyansert.»

«Et journalistdrap på Smiths venner»

I motsetning til Ola H. Grytten på Norges Handelshøyskole får hans kollega Ole Gjems-Onstad på BI slippe til på NRKs nettside nrk.no/ytring, der han beskriver Brennpunkt-programmet som «et journalistdrap på Smiths venner» og legger til: «Brennpunkt tar ikke religionsfrihet og minoritetsvern på alvor. Den internasjonale kristne organisasjonen med sitt kjempesenter på Brunstad i Vestfold ble omtalt som en hjernevasket gruppe skremt til lydighet av korruperte ledere.

NRK ville aldri utsatt muslimske organisasjoner, seksuelle minoriteter eller andre utsatte grupper for en så skjev fremstilling. Minoritetsvern og ytringsfrihet gjelder ikke en del kristne grupper.

NRKs angrep på Smiths venner er en oppfølging av flerårige angrep på organisasjonen i Dagens Næringsliv. Mediene blir en felles og overveldende front mot dem de velger som offerlam.

Det fremstilles som gravejournalistikk, men er partisk angrepsreportasje. Det er nærmest en egen sjanger med en etablert dramaturgi.

Reporternes allierte stilles ikke kritiske spørsmål. Avhoppere, de rene og hvite, behandles som sannhetsvitner. De onde og slemme, organisasjonens representanter, betviles alltid.

Denne svart-hvit-malingen preger billedredigeringen, klesdrakt, lyssetting, vinkling. Like enkelt som i barnefilmer: De slemme er mørke og stygge, de snille lyse og sympatiske.

Brennpunkt bruker anonyme og ukontrollerbare kilder til å forsterke insinuasjoner. Den sviktende bevisføringen med anonyme kilder benyttes også som et nytt grunnlag for å tegne organisasjonen som skremmende: Ingen våger stå frem.

Smiths venner formidlet selv en del av NRKs kritikk i form av spørsmål til et stort antall medlemmer. NRK refererer at 80 prosent eller mer er uenig i NRKs kritikk. Men Brennpunkt bruker kjapt en anonym kilde til å gjøre tallene illegitime. Hun sier at hun følte seg mentalt presset til å svare slik hun trodde organisasjonen ønsket.

Gjentatte ganger bruker Brennpunkt uttrykket hjernevasking om det som foregår i Smiths venner. Dermed sparker man av banen de i reportasjen som måtte si noe positivt om organisasjonen. De er manipulert til å si det.

Vanligvis omtales frivillig, idealistisk innsats som et positivt trekk ved Norge, som for eksempel under korona-dugnaden. Men den ulønnede innsatsen mange i Smiths venner yter, blir i Brennpunkt til misbruk og utnytting, nærmest slavearbeid.

Redaksjonen overser det oppofrende arbeid som ytes i politiske organisasjoner, herunder arbeiderbevegelsen, miljøarbeid, idrett.

Brennpunkt sier igjen og igjen at lederne i Smiths venner ikke ville stille til intervju. Utsatt for så ensidige reportere måtte de nærmest være dumme om de gjorde det. De kunne klippes, lyssettes og billedlegges slik at de fremstod som enda større skurker.

Brennpunkt har flere insinuasjoner om to topplederes uttak av midler i millionklassen. Påstandene om økonomiske misligheter ble gjentatt i et stort oppslag på nrk.no.

Fremstillingene er så usammenhengende at det selv for en skattejurist er umulig å forstå hva anklagene egentlig går ut på. Men det som antydes er så alvorlig og omfattende at man må forvente at politi, norske eller amerikanske myndigheter og Stiftelsestilsynet hadde tatt affære.

Mistenkeligjøringen blir hengende i luften når det langt ut i lørdagens artikkel opplyses at Økokrim har henlagt en sak om deler av sakskomplekset fordi «intet straffbart forhold anses bevist».

Skulle lederne ha forbrutt seg, blir det likevel galt når Brennpunkt bruker dette til nærmest å torpedere og sverte hele organisasjonen. Man kan nøre en dyp etisk bekymring når journalister mistenkeligjør, ikke bare enkeltpersoner, men hele organisasjoner.

Hvor er redaksjonens tanker om hvordan denne reportasjen kan ramme tusenvis av familier med idealistisk engasjement i Smiths venner?

Som turist har jeg med noen års mellomrom bare gått gjennom Brunstad. Jeg kjenner ingen der, men har vekslet noen nysgjerrige ord med enkelte jeg har møtt.

Sett utenfra slås man av den gode tonen mellom voksne og barn, og den gjennomførte satsingen på ungdomsmiljøet. For min del er budskapet for enkelt og nært det naive, men i den klubben inngår for meg også en del norske biskoper og KrF-politikere.

Intet av den gode mellommenneskelige atmosfæren reflekteres i Brennpunkts reportasje.

Antall boliger på Brunstad, forsamlingslokaler og det som kan være Norges mest forseggjorte leke- og tumleplass for barn og unge, er imponerende. At dette er skapt stort sett med private midler og uten offentlig støtte, kan provosere en sosialdemokratisk refleks: Det er galt at noen bygger opp noe stort utenfor politikernes styring og velsignelse.

Brennpunkts neste programmer i serien er om Jehovas vitner og Guds Menighet. Blir de like ensidige i sin svartmaling, må Kringkastingsrådet og vi alle spørre: Respekterer NRK ytringsfrihet, religionsfrihet og minoritetsvern også for dem mange norske journalister ikke liker?»

Gjems-Onstads poeng om at BCC selv formidlet deler av NRKs kritikk i form av en spørreundersøkelse, er svært interessant. Tidlig i 2020 ble NRK Brennpunkt tilbudt å være med på et opplegg der BCC-medlemmene under full anonymitet ble gitt mulighet til å besvare NRKs påstander og spørsmål om deres opplevelser. Til slike undersøkelser bruker BCC dataverktøyet Questback, som garanterer full anonymitet. NRK var lenge interessert, men trakk seg plutselig. BCC gjennomførte likevel undersøkelsen, der mer enn 80 prosent av de spurte avviste statskanalens påstander. NRKs respons var å presentere et anonymisert medlem som fortalte om en helt annen spørreundersøkelse som ble gjennomført inne i storsalen på Brunstad, der medlemmet hadde følt frykt for at de som satt rundt henne skulle se hva hun krysset av på papirskjemaet. Hun påsto å ha følt seg presset til å svare som hun trodde ledelsen ønsket. Problemet er bare at siste gang det ble fylt ut slike spørreskjemaer på papir var i 2010, og det hadde absolutt ingenting med NRK-saken å gjøre. NRK kringkastet altså en uttalelse som var uten relevans, men egnet til å så tvil om en spørreundersøkelse i 2020 der resultatet ikke gikk i NRKs favør. NRK visste godt hvordan dagens elektroniske spørreundersøkelser ble gjennomført i BCC, de hadde jo selv fått tilbud om å delta i den. Å trekke inn en uttalelse om ti år gamle papirskjemaer virker som et hensiktsmessig grep for å så tvil om de aktuelle resultatene og føre seerne bak lyset.

Kompetanse og innsikt blir for slitsomt

Som Frank Gander hadde varslet, ble TV-sendingen fulgt opp med svære artikler på nettstedet nrk.no. En av dem, som Grytten og Gjems-Onstad henviser til, har overskriften «Smiths bestevenner i skatteparadis». Den er på mer enn 5300 ord og fyller 21 A4-sider når den skrives ut. Mellomtitler i teksten gjenspeiler den gjennomgående tonen: «Edderkoppen [om Bernt Aksel Larsen], Paradis-hopping, Lavskatt og hemmelighold, Gullgutten, Hva med spillereglene? Lag på lag, Skjule og beskytte formuer, Shopping i Tyskland, Usynlighetstrikket, Svaret som uteble, Pengene i kassen klinger, Festen er i gang, Hvor er det blitt av alle gutta?» og så videre.

Et sentralt tema også i denne artikkelen er Smith og Larsens kjøp og salg av det tyske netthandelskapet Lampenwelt i 2012–2015. I en kommentar på bloggen sin med tittelen «Brennpunkt med grove faktafeil», er Larsen lite imponert over gravejournalistenes innsats: «Etter mer enn ett års arbeid fra dem og en hel ringperm med input fra meg, klarer fortsatt ikke Brennpunkt å få selv de mest grunnleggende fakta riktig. NRK Brennpunkts artikkel er i hovedsak en kopi av framstillingen av Lampenwelt-transaksjonene i DN-artikkelen «Splid i Smiths venner»

fra begynnelsen av november 2016. I dag vet vi mye om årsaken til at begge mediehusene bommet så dramatisk. Historien har nemlig ikke blitt til ved at Harald Eraker, Inger Sunde og Bjørn Olav Nordahl har sittet og gjennomgått 200 000 e-poster. Historien har både Dagens Næringsliv og NRK Brennpunkt fått servert fra sine kilder, med bedrageritilalte Jonathan van der Linden i spissen. BCC har vist meg et svært omfattende materiale som dokumenterer hvordan Van der Linden, Ben van Wijhe og Oscar Floor både velger ut e-poster, skriver forklaringene og stiller opp sin versjon av transaksjonshistorikken for Brennpunkt.»

I blogginnlegget viser Larsen hvordan NRK-journalistene etter cirka halvannet års graving ikke en gang har klart å få kjøpsprisen på selskapet riktig, men opererer med et beløp som er omtrent en femtedel av den faktiske summen. I blogginnlegget forklarer Larsen hvor journalistene trår feil, og viser som nevnt hvordan de begår akkurat samme feil som Dagens Næringsliv gjorde i 2016 – med de samme kildene som utgangspunkt. I innlegget tar han også med flere eksempler fra sin kommunikasjon med Brennpunkt-journalistene som demonstrerer svært mangelfull økonomisk kompetanse og liten innsikt i materialet de har fått fra kildene sine. «På meg virker det som om disse journalistene ganske enkelt ikke skjønner et regnskap, og ikke har noen forståelse av forretningstransaksjoner», skriver Larsen, før han konstaterer at alternativet faktisk er mye verre, nemlig at de skriver mot bedre vitende.

Tre dager senere går redaktør Frank Gander som tidligere omtalt ut i Dagsnytt 18 og forsvarer journalistenes arbeid. I blogginnlegget «Skal vi spandere et regnskapskurs på NRK Brennpunkt?» etter sendingen kommenterer Larsen hvordan Gander brukte et eksempel fra sin lokalbank i Østfold som var direkte meningsløst, og som viste en graverende mangel på innsikt i problemstillingen han snakket om: «Etter å ha sett Dagsnytt 18 i kveld sitter jeg igjen med en stor usikkerhet. Ikke usikkerhet om fakta, men usikkerhet om NRKs redaktør for dokumentar og samfunn, Frank Gander, virkelig mente det han sa. Er det flere enn meg som er usikre på om Gander faktisk tullet, eller om han virkelig mente dette alvorlig?» Også i dette innlegget trekker Larsen frem flere eksempler fra sin kommunikasjon med Brennpunkt-journalistene som etter hans mening demonstrerer en grunnleggende mangel på kompetanse og innsikt i det de skriver om.

Økonomiprofessor Ola Gryttens faglige kvalifikasjoner er det derimot ingen tvil om, de er anerkjent i fagmiljøer langt ut over Norges grenser. Han reagerte også på NRKs fremstilling både i TV-programmet og i artikkelform på nettstedet nrk.no, og skrev en ytring for publisering på de samme nettsidene. Den nektet NRK å offentliggjøre. – Journalistene hadde nå over omtrent 20 sider brettet ut en historie der de blottla sin egen mangel på fagkunnskap, sier Larsen. – Når da Grytten, som til de grader visste hva han uttalte seg om, sendte et kritisk innlegg, tror jeg det ble litt for slitsomt for dem. Dermed valgte de som skulle kjempe ytringsfrihetens sak i stedet å legge lokk på økonomiekspertens ytring.

I et etterspill våren 2021 krevde Larsen gjennom sin advokat Pål Hernæs at NRK rettet opp de feilaktige påstandene, blant annet om manglende tilbakebetaling av lån. NRK svarte gjennom sin egen advokat, som nektet. Hernæs foreslo også at et av de store og anerkjente internasjonale revisjonsfirmaene skulle engasjeres for å undersøke spørsmålet om tilbakebetaling av lån. Det ville i så fall være en kostbar og tidkrevende prosess. Larsen ba derfor om at NRK først svarte på om de ville rette opp sin fremstilling, dersom en slik gjennomgang dokumenterte at tilbakebetalingen faktisk hadde funnet sted. Noen forsikring om en slik opprydding fikk Larsen aldri. – Mitt inntrykk er at NRK skjønnte godt at de ikke forsto sakskomplekset, og var nervøse for at noen med kompetanse og kjennskap til denne saken skulle få ødelegge narrativet de hadde skapt, sier Larsen.

Professor Grytten er også blant dem som har pekt på utfordringene når komplekse økonomiske saker skal dekkes av journalister uten faglig kompetanse og erfaring og formidles på en forståelig måte for det jevne publikum. – Det er ikke vanskelig å se at han tar opp et viktig tema, sier Larsen. – Brennpunkt-redaksjonens BCC-prosjekt er fullt av graverende eksempler på hvor galt det kan gå. Frank Ganders parallell til sin lokalbank i Østfold er ett eksempel. Harald Erakers påstand om at BCC hadde finansiert min utbygging på Nordli gård er et annet. Redaksjonens krampaktige grep om påstanden om at norskspråklige arbeidsdokumenter fra BCC skulle være gjeldende retningslinjer for det engelskspråklige BCC Financial er et tredje, og det finnes mange flere. Felles for dem alle er at en faglig faktabasert gjennomgang ville resultert i en helt annen fremstilling enn den NRK serverte det norske folk.

En annen artikkel på nrk.no, denne gang på 28 A4-sider og med overskriften «Smiths venner mener de er under angrep av israelske agenter», tar for seg BCCs påstander i forkant av programmet om at Psy-Group i flere år har stått bak en betalt svertekampanje mot trossamfunnet og tilknyttede profiler, og at norske medier, deriblant NRK og Dagens Næringsliv, er blitt brukt i denne operasjonen. Artikkelen bærer preg av latterliggjøring og dyp skepsis til om det i det hele tatt har vært noen slik påvirkningsaktivitet i regi av Psy-Group eller andre. Påstanden om at NRK og øvrige norske medier over flere år er blitt misbrukt i en slik plan «medfører selvsagt ikke riktighet», fastslår NRKs dokumentarredaktør Frank Gander kategorisk.

Dagens Næringslivs metode- og etikkredaktør Gry Egenes, som lenge har vært nærmeste sjef for avisens gravejournalister, er like avvisende: «Smiths venners siste utspill føyer seg inn i en lang rekke påstander om at DN bidrar til konspirasjoner og spredning av løgner om menigheten og sentrale personer der. Denne typen angrep er blitt rutine for alle som skriver kritisk om menigheten.»

Oscar Floor, BCC-avhopper og en av Van der Lindens forbindelser, er også blitt intervjuet, og gir sin egen forklaring: «Smiths venner er uinteressert i å svare på kritikkverdige forhold som er avslørt. Dette er en avledningsmanøver. De er nødt til å finne på en historie internt for å forklare det som skjer nå.»

I innspurten til Brennpunkt-dokumentaren hadde Floor rykket ut med et langt innlegg på Facebook-siden sin. I oppslaget forteller han at Brennpunkt har intervjuet ham om kontakten med Psy-Group-agent Emmanuel Rosen. Floor gjør sitt beste for å bagatellisere påvirkningsoperasjonen og mener at han ikke har hatt noen rolle i den. For den som har satt seg litt inn i saken, er det imidlertid mange sider ved dette forsvarsinnlegget som skurrer. «Jeg ble litt matt da jeg så nettsiden bcccult [etablert av Psy-Group] Jeg så fort at bcccult-siden ikke publiserte fakta, men fordreininger», skriver Floor – som selv publiserte lenker til artikler på dette nettstedet omtrent med det samme de ble lagt ut der. «Derfor tok jeg også ganske fort helt avstand fra Emmanuel Rosen», skriver han videre. Og litt senere i innlegget: «Jeg avdekket hva Rosen stod for i desember 2017 da jeg så hva han publiserte på nettstedet bcccult. Jeg kan ikke ha med personer å gjøre som bevisst fordreier fakta i det de publiserer, og som ikke korrigerer feil.» Imidlertid viser dokumentasjon klart at Floor slett ikke tok avstand fra Rosen. Floor unnlater også å opplyse om sin kontakt med Heidi Hough og om hennes arbeid overfor 60 Minutes, samt hennes tilknytning til Psy-Group, som han jo kjente til fra hennes besøk og videoopptak hjemme hos ham i Sandefjord.

Med få unntak er reaksjonene på Brennpunkt-dokumentaren på NRK1 som forventet. Berørte medier hevder å ha holdt den presseetiske fanen høyt i sitt årelange arbeid med temaet, og kan ikke se å ha begått noen feil. Kommentarer som dem fra professorene Grytten og Gjems-

Onstad ser ut til å prelle rett av dem som i første rekke burde ha tatt dem innover seg. BCC er ikke overrasket, men skulle gjerne ha kunnet legge frem en kopi av Psy-Groups aksjonsplan formelt signert av «vår klient» Ben van Wijhe, pluss en bekreftet faktura og bankkvittering for betaling av oppdraget. Sakens hemmelige natur gjør tilgang til slik dokumentasjon til ren ønsketenkning, og den ville trolig uansett blitt trukket i tvil av dem som mente å vite at en slik operasjon slett ikke har funnet sted.

«Skulle nesten trodd det var i Nord-Korea»

I kjølvannet av TV-programmet kommer det inn 328 seerklager til Kringkastingsrådet, som ifølge Norsk Rikskringkasting er «et rådgivende, offentlig oppnevnt organ som følger NRK tett og uttaler seg om tilbudet til publikum. Rådet er publikums forlengede arm». BCC sender selv inn en syv sider lang klage der det blant annet står at NRK Brennpunkt «med full styrke har forsøkt å plassere BCC utenfor det norske samfunn og kultur, som et lukket og usunt miljø. Resultatet er et portrett av et trossamfunn der det ser ut som sentrale personer beriker seg på medlemmenes bekostning, at det er rot i økonomien og at medlemmer lider under negativ sosial kontroll og mangel på ytringsfrihet. Totalt sett et bilde som verken BCC eller det overveldende flertallet av medlemmer kjenner seg igjen i, og som leder til stigmatisering av en kristen minoritet».

BCC påpeker at saken er kompleks og ber om å få delta i rådsmøtet der klagen skal behandles. Anmodningen blir avslått. Derimot blir Brennpunkt-redaksjonen invitert inn med redaktør Frank Gander i spissen. Etter å ha hørt NRK-folkenes versjon, og bare den, gir rådet bred støtte til hele Brennpunkt-serien om Brunstad Christian Church, Jehovas vitner og Guds Menighet.

I forbindelse med Brennpunkt-dokumentaren hadde både BCC og Bernt Aksel Larsen publisert en rekke artikler og innlegg der faktafeil i NRKs dekning ble gjennomgått og dokumentert. Flere av innleggene dokumenterte også kritikkverdige arbeidsmetoder fra journalistenes side. I tillegg hadde BCC som nevnt levert en omfattende formell klage til Kringkastingsrådet. Den ble i det hele tatt ikke drøftet på møtet. Ingen av medlemmene i Kringkastingsrådet ga til kjenne at de hadde satt seg inn i innleggene fra Larsen eller argumentene fra BCCs side. Den eneste av rådets medlemmer som uttrykte en viss skepsis var sjefredaktør Vebjørn Selbekk i avisen Dagen. Han påpekte at NRK unnlot å nevne at Smith og Larsen var forretningsdrivende som faktisk hadde bidratt med store gaver til BCC fra sin egen økonomi. Ingen andre hadde motforestillinger, og det var heller ingen av medlemmene som ga uttrykk for at saken hadde økonomifaglige sider ved seg som ikke ga mening, og som av den grunn satte spørsmålstejn ved redaksjonens kompetansenivå.

– Kommentarene var i stor grad av typen: «Vi mener at kristne trossamfunn også må møte en kritisk presse.» – Er det noen som har ment noe annet? Spør Berit Hustad Nilsen. – Vi stilte opp i gjentatte møter med NRK, møter vi selv ba om. Vi sendte mange hundre sider dokumentasjon, og svarte utførlig på alle spørsmål. Det å «møte en kritisk presse» kan ikke bety at man skal stille opp i studio og la seg grille i omgivelser og en setting som er nøye kontrollert og planlagt av journalister som har narrativet ferdigskrevet. Å «møte en kritisk presse» må bety å ha en saklig kommunikasjon om saksforhold. Her var det ikke vi som var problemet, det var NRK. Kringkastingsrådet skal på vegne av det norske folk holde de som skaper programinnholdet i tømmene og hindre dem i å misbruke sin makt. Hvis Kringkastingsrådet ikke vil sette seg inn i

saken, men heller bruke tiden på politiske selvfølgeligheter, hvorfor skal vi da bry oss med å klage? Kommenterer Hustad Nilsen.

I det tidligere omtalte TV-intervjuet med Kanal 10 ga økonomiprofessor Ola Grytten en kommentar også til prosessen i Kringkastingsrådet: «Skulle nesten trodd det var i Nord-Korea. Der satt disse NRK-folkene, som representerte Brennpunkt-redaksjonen, og la frem saken fra sin side. Fikk god tid. Sa det ene etter det andre. Og den parten som hadde blitt angrepet, fikk ikke slippe til. Fikk ikke si et ord, og ingen ting av det som var i klagen ble på en måte referert. Og da har du en slags rettssak, der tiltalte ikke får lov til å møte. Også aktor får lov til å bare legge frem og legge frem. Så sitter noen, på bakgrunn av det aktor sier, og trekker konklusjoner. Jeg tenker litt på det at NRK sier at det var så vanskelig å få disse folka i tale. Da kunne de i alle fall invitert dem til Kringkastingsrådet, og det gjorde de ikke. Dessuten sitter jeg på masse informasjon som viser at nei, de var ikke vanskelig å få i tale. Når NRK stilte spørsmål, så sendte de fyldige svar. De ba om flere møter med NRK, de hadde møte med NRK. Når NRK stilte andre spørsmål som de skulle ha med i reportasjen, så sendte de et videosvar. Så da når redaksjonen sier at: ‘Det var umulig å få dem i tale, de ville ikke stille, de ville ikke svare, de la ikke frem dokumenter’, så vet de at de har flere hundre sider med dokumenter. Så skjønner jeg at, i alle dager – hva er det her for noe? Dette virker rett og slett ikke helt redelig.»

Grytten påpeker at vi i Norge har et samfunn der vi sier at vi setter pris på at folk er annerledes. Vi skal ha mangfold. Vi skal ha toleranse. Men religiøst *kristent* mangfold, det vil man ikke ha: «Hvis du er annerledes kristen, så aksepteres du ikke i det hele tatt. Man er veldig opptatt av at folk skal komme ut av skapet, men hvis du er annerledes kristen, da skal du inn i skapet. Og samtidig så sier man: ‘Å, se så isolert de er’. Men det er samfunnet som isolerer dem. Og det er en fare.»

Professoren har et generelt ankepunkt mot trossamfunn i og utenfor Den norske kirke: «Jeg merker at når et trossamfunn blir angrepet, så sitter alle andre stille i båten, og er glad for at det ikke er dem. Så blir de angrepne stående helt alene. Og der er de kristne feige. Veldig feige. Når vi vet at det har blitt begått urett, sånn som mange vet i den saken her, så burde flere ha kommet på banen og sagt fra.»

I ettertid erkjenner Brennpunkt-redaksjonen at de tok feil på ett punkt, nemlig hvor mye tid de måtte bruke på prosjektet: Hensikten med «Guds utvalde» var «å vekke følelser og skape debatt, men også at programserien skulle legge premisser for den politiske behandlingen av den nye tro- og livssynsloven. Men temaet var så stort, og vi gapte over så mye at vi ikke rakk å publisere før selve stortingsbehandlingen. Det tar vi selvkritikk på. Men vi har samtidig som ambisjon å følge debatten videre og rapportere om det skjer noe med finansieringen av trossamfunnene.»

For Bernt Aksel Larsen viser Brennpunkt-programmet blant mye annet hvor solid fotfeste den grunnleggende historiefortellingen, det såkalte *narrativet*, har fått også i Norge: – Hos oss går altså landets statskanal og mektigste medieorganisasjon åpent ut og trakasserer et norsk trossamfunn, på tross av at man vet at kildene som brukes har sin egen svært tydelige agenda, og at de som rammes har vært utsatt for både trusler, branner, operasjon fra et privat påvirkningsbyrå og så videre. Hvordan er dette mulig? Det er bare mulig fordi det passer inn i det norske *narrativet*. Et trossamfunn som BCC skiller seg ut fra *mainstream* og er i realiteten uønsket. Da er det fullt ut akseptert å fire på de presseetiske kravene fordi «målet helliger midlene».

– Denne type journalistisk tilnærming fører naturlig nok til motreaksjoner. Dette har vi sett også i Brennpunkt-saken. Resultatet er en tydelig polarisering. De som henges ut, blir oppgitt over den blodige uretten de blir utsatt for og mister troen på viktige samfunnsinstitusjoner. Man trekker tettere sammen i erkjennelsen av at det faktisk er «oss-mot-resten». Det øvrige publikum, som med svært få unntak mangler forutsetninger for å kjenne fakta, får styrket sin underliggende oppfatning av BCC som et usunt og skadelig trossamfunn der lederne beriker seg på medlemmene. Narrativet styrkes. Polarisingen blir sterkere.

«Fine jævlere, satans venner, kyniske drittseker»

I kjølvannet av Brennpunkt-programmet rant kommentarfeltene på sosiale medier over av primitive påstander, trusler og rene kloakkutslipp om «den kriminelle sekta.» På NRKs egne plattformer, spesielt på Facebook, var det usedvanlig stor pågang. Mer enn 9000 ytringer med all slags innhold flommet inn, 2000 av dem bare i løpet av det første døgnet. Det begynte rett etter forhåndsreklamen på NRKs morgensending, hvor det ble opplyst at programmet allerede kunne sees online på NRK TV og deretter ville bli vist i beste sendetid på NRK1 samme kveld.

Rundt 1000 av de mest vulgære utfallene blir slettet eller skjult av Brennpunkt-redaksjonen fordi de bryter med «NRKs retningslinjer for bruk av kommentarfelter». Terskelen for akseptable ytringer ligger likevel lavt. Her følger et lite knippe eksempler på hva slags beskyldninger og karakteristikk statskanalen lar stå urørt i 17 uker: «Svindler syke og gamle. Lederne er også kriminelle som stjæler penger fra menigheten. Maktsyke svindlere på toppen som er så jævlige. Må etterforskes og arresteres, sett dem bak lås og slå. Kun økonomisk kriminalitet satt i system. Skjulte kriminelle penger. Fine jævlere, skurker, satans venner, banditter, svindlere, kyniske drittseker, skulle vært etterforsket, buret inne. Verre enn Covid-19. Tenk at voksne mennesker rundt oss i alle samfunnsroller kan være så hjernevasket at de er medlemmer av slike trossamfunn som Smiths venner. De utnytter andres dumhet. De som ikke kommer seg vekk fra BCC er for hjernevasket til å både tørre og mene noe som helst som taler imot denne galskapen. Det er vel ikke så mye å ta vare på uansett når de er hjernevasket og oppfører seg på denne måten.» Og så videre.

Etter TV-programmet mottar BCC sentralt bekymrede meldinger fra medlemmer som forteller at barna deres blir mobbet på skolen, i enkelte tilfeller også av lærere – eller at de blir frosset ut og må sitte for seg selv på skolebussen.

BCCs ledelse begrenser seg ikke til å klage en rekke aspekter ved Brennpunkt-programmet inn for Kringkastingsrådet. De gjør det samme overfor Pressens Faglige Utvalg (PFU), som er Norsk Presseforbunds organ for overvåkning og fremme av etiske og faglige standarder i norske medier. Medlemmene består av pressefolk og representanter for allmennheten.

I utvalgets møte 27. oktober 2021 fastslår PFU at NRK brøt god presseskikk ved ikke å fjerne leserkommentarer på Facebook med påstander om lovbrudd i Brunstad Christian Church. «Samtidig vil utvalget minne om at når mengden negative kommentarer blir stor, som her, kan det øke belastningen for den som blir angrepet. Uavhengig mengden kommentarer som måtte komme, understreker PFU at redaksjonen likevel har et selvstendig ansvar for så snart som mulig å fjerne innlegg som bryter med god presseskikk. Det redaksjonelle ansvaret gjelder også når redaksjonen velger å benytte sosiale medier. Når det er publisert kommentarer som inneholder f.eks. påstander om lovbrudd, skulle disse vært fjernet.»

Pressens Faglige Utvalg uttaler at det også var kritikkverdig at BCC ikke fikk imøtegå enkelte påstander som ble fremsatt i NRK-programmet Nyhetsmorgen den dagen Brennpunkt-dokumentaren ble publisert. Når det gjelder selve TV-sendingen mener PFU at den i tilstrekkelig grad gjenga BCCs imøtegåelse og kommentarer.

– I PFU-møtet var det tydelig at saken var i overkant kompleks for de fleste utvalgsmedlemmene, sier Hustad Nilsen. – Det var kun ett av dem, Aftenposten-journalist Gunnar Kagge, som var inne på at det var «noe som skurret» i denne saken og at det var merkelig argumentasjon og kildebruk fra NRK sin side når de lot Jonathan van der Linden gi tilsvar på sine egne påstander.

– Et viktig poeng her er at i prosessen fram mot PFU-møtet kom NRK i sine tilsvar i siste liten med helt nye momenter. Dette var påstander som nok en gang inneholdt nye faktafeil, i tillegg til de gamle. Fra PFU var det ilagt en begrensning på antall ord i tilsvaret, og dette gjorde det umulig å få forklart og rettet opp alle feilene. Det var veldig frustrerende å se at statskanalens feilaktige framstillinger ble stående som sannhet, sier Hustad Nilsen.

I innspurten før NRK-dokumentaren ble vist hadde Bernt Aksel Larsen som tidligere nevnt skrevet flere innlegg på bloggen sin, der han skarpt kritiserte både metoder og innhold i Brennpunkt-redaksjonens arbeid. Han hadde også gjennomgått og dokumentert flere av de grove faktafeilene som redaksjonen hadde begått. Larsen ble ikke imponert over det som deretter skjedde i Kringkastingsrådet og PFU: – Ingen av rådsmedlemmene så ut til å ha lest noe av det jeg hadde skrevet, på tross av at det var jeg som var hovedmålet for dokumentaren, sier Larsen. – At medlemmene ikke burde sluke rått det jeg hadde skrevet, er vel ingen uenige i, men at de ikke engang mente det var verd å nevne eller sette seg inn i ble veldig merkelig.

– Etter å ha fulgt med på rådsmøtet, mistet jeg enhver illusjon om at det hadde noen hensikt å forfølge dokumentaren i PFU for min del, fortsetter Larsen. – Det ville ha kostet meg mange hundre tusen i en så omfattende sak, og jeg så tydelig at alt arbeidet jeg måtte nedlegge etter all sannsynlighet bare ville resultere i noe som ingen satte seg inn i. I tillegg må en kompleks problemstilling som spenner over så lang tid og involverer så mange ulike aktører komprimeres og forenkles så mye at det blir nesten ugjenkjennelig. PFU har jo ikke faglige rådgivere som bidrar i prosessen, og utvalgsmedlemmene har ikke tid til å sette seg inn i hundrevis av sider med dokumentasjon av kompliserte økonomiske forhold.

– BCC tok altså et annet valg, og fikk medhold på to punkter, men ærlig talt, det var jo bare en politisk hestehandel. PFU kom BCC i møte på et par anklagepunkter for å vise at utvalget ikke var redd for å reagere mot NRK, men dette var temaer uten betydning for det sentrale innholdet i dokumentaren. På de punktene som virkelig betydde noe, og der NRK hadde begått de virkelig grove overtrampene, hadde man tydeligvis ikke tid og kompetanse til å sette seg inn i det omfattende sakskomplekset. Så valgte man en politisk løsning i stedet, konkluderer Larsen. Han mener også at dersom PFU skal ha noen troverdighet i slike saker, bør utvalget gis mulighet til å knytte til seg fagfolk som kan bistå utvalgsmedlemmene med kompetanse og analyser der det trengs.

«BCC er et internasjonalt konsern i milliardklassen»

Når publiseringen av «Guds utvalde» er kommet på avstand, begynner Brennpunkt-redaksjonen å skrive på en såkalt metoderapport, der de over 37 sider med tekst og vedlegg forteller om hvordan programserien ble til. Dokumentet blir en viktig del av juryens vurderingsgrunnlag når NRK-reporterne Harald Eraker, Inger Sunde, Ole Jørgen F. Kolstadbråten og Bjørn Olav Nordahl nominerer sin egen innsats til SKUP-prisen for fremragende undersøkende journalistikk for året 2020.

Den overveiende delen av rapporten handler om arbeidet med det første programmet i serien som gjaldt Brunstad Christian Church. Teksten bærer preg av en fortsatt grunnleggende skepsis til menighetens ledelse. Journalistene tror åpenbart lite på uttalelser og fremlagt dokumentasjon om at økonomiske forhold er i orden, at e-poster og annet materiale Brennpunkt har støttet seg til kan være manipulert og at israelske Psy-Group har drevet en svertetekampanje mot BCC og utpekte enkeltpersoner.

Poenget med Psy-Group synes nærmest å bli avvist som tøv. På den annen side hevder reporterne at de selv er blitt utsatt for en negativ offensiv fra BCC – som etter deres oppfatning slett ikke er den lille menigheten den utgir seg for å være:

«Mye sto på spill for de involverte i dette prosjektet – penger, intern anseelse, organisasjonens ve og vel, og ikke minst nære relasjoner. Det førte til massiv motstand, særlig fra ledelsen i BCC. Trossamfunnet liker å fremstille seg som en liten minoritet, men i realiteten er BCC et internasjonalt konsern i milliardklassen. Dette fikk vi erfare i denne produksjonen. I etterkant ser vi at BCC-konsernet hadde en mye mer organisert og strukturert kampanje mot oss enn vi forstod da vi stod midt i det. En av våre kilder hadde høsten 2020 innbrudd i huset og ble frastjålet PC-en sin. Han og kona var hjemme da innbruddet fant sted og det oppstod basketak mellom kilden og innbruddstyvene. Kilden mener dette hadde sammenheng med våre undersøkelser, men vi har ikke bevis for at dette stemmer. Innbruddstyvene sitter i dag i varetekt og nekter så langt å si hvem som var deres oppdragsgivere. Kilden var en av dem BCC hevder står bak en svertetekampanje utført av tidligere Mossad-agenter i påvirkningsbyrået Psy-Group. I ukene før og etter publisering mobiliserte menigheten massivt og koordinert med henvendelser direkte til NRK, på sosiale medier og gjennom andre medier. Etter vår publisering kom det frem i Medier24 at BCC hadde leid inn påvirkningsbyrået First House for å gjennomføre sin egen påvirkningskampanje mot Brennpunkt.»

Beskrivelsen av BCC som «et internasjonalt konsern i milliardklassen» er i det minste fargerik, og kan gi luftige assosiasjoner i retning Equinor, Norsk Hydro og Yara. Antydningen om at forsøket på tyveri av en PC kan kobles til Brennpunkts undersøkelser rundt BCC, er mer alvorlig. Datamaskinen det siktes til tilhører Van der Lindens støttespiller Ben van Wijhe, som i flere presseoppslag etter episoden påstår at det er BCC som står bak tyveriet. Trossamfunnet avviser beskyldningen som absurd. Nederlandsk politi, som kjenner godt til miljøet Van Wijhe opererer i, fester heller ingen lit til påstanden om at en menighet i Norge har bestilt forbrytelsen. Den videre etterforskningen gir heller ingen holdepunkter for en slik teori.

Når Brennpunkt-journalistene i sin metoderapport fastslår at BCC iverksatte en sterkt organisert og strukturert kampanje mot dem, setter likhetstegn mellom Psy-Group og kommunikasjonsbyrået First House i Oslo og hevder at sistnevnte ble leid inn for å motarbeide Brennpunkt, får det tidligere styremedlem Trond Eivind Johnsen til å reagere:

– Mange av våre medlemmer kjente følgene av Brennpunkt-programmet på kroppen. De var både rasende og triste over hvordan menigheten deres, Kåre Smith og Bernt Aksel Larsen ble behandlet av NRKs journalister. Og når mange av medlemmene ga uttrykk for dette både overfor NRK og i sosiale og redaksjonelle medier, ble de altså beskyldt for å være sendt ut av ledelsen. For medlemmene blir situasjonen ganske krevende: Sier du ikke noe, er det fordi du er hjernevasket eller kneblet – sier du noe, er det fordi det er organisert. Hvor er våre medlemmers ytringsfrihet?

Berit Hustad Nilsen kommenterer også påstanden om at BCC skulle ha leid inn First House «for å gjennomføre sin egen påvirkningskampanje mot Brennpunkt»:

– Dette var et lite enkeltoppdrag, helt på tampen før publisering. Etter at vi på egen hånd hadde kontaktet en rekke redaksjoner i håp om å få vår side av historien ut, men uten å lykkes, kontaktet jeg en rådgiver i First House for å spørre om det i det hele tatt var en mulighet for at noen andre medier kunne tenke seg å fortelle litt mer om at det faktisk hadde foregått en påvirkningsoperasjon. Konsulenten sa han kunne forsøke via Medier24, og vi bestilte et lite enkeltoppdrag, som dessverre ikke ble noen suksess. Tvert imot blir det brukt imot oss i etterkant og redaksjonelt beskrevet som «en del av apparatet BCC satte i sving for å diskreditere NRK Brennpunkts dokumentar om menigheten», altså en påvirkningsoperasjon mot NRK. First House klaget Medier24 og søsternettsstedet KOM24s håndtering av saken inn for Pressens Faglige Utvalg, som konkluderte med at redaksjonene hadde begått brudd på Vær Varsom-plakatens regler for presseetikk.

Utad etterlater Brennpunkt-programmet et entydig bilde av Smith og Larsen som to ledere med *fingrene litt for langt ned i kollektbøssa*, for å sitere NRKs egen formulering i metoderapporten. Den krasse fordømmelsen på sosiale medier bekrefter at statskanalens presentasjon og vinkling har hatt voldsom gjennomslagskraft, godt hjulpet av NRKs store definisjonsmakt og opparbeidede status som offentlig finansiert sannhetsformidler.

Selverkjennelse fra NRK

Det massive inntrykket av Smith og Larsens selvberikelse på medlemmenes bekostning svekkes imidlertid i oppsiktsvekkende grad når Harald Eraker og hans journalistkolleger i ettertid fastslår følgende i metoderapporten sin:

«I realiteten har ingen klart å dokumentere at toppledelsen har hatt direkte privatøkonomiske fordeler av sin posisjon. Flere har beskrevet at lederne er blitt svært rike, men det er aldri blitt etablert en direkte kobling mellom dette og menighetens midler.»

Beskrivelsen bærer preg av selverkjennelse, og får en uvilkarlig til å tenke på fyndordet «opp som en løve, ned som en skinnfell». Dessverre kommer den flere måneder etter at programmet ble sendt. Der ga de samme journalistene uttrykk for det stikk motsatte av det de fastslår i ettertid. Dessuten blir denne kommentaren bare lest av en håndfull personer som heller ikke bringer den videre. Slik rokker den ikke ved nærmere én million TV-seeres etablerte inntrykk av at det er en direkte kobling mellom toppledelsens private rikdom og menighetens midler. Hadde reporterne refleksjoner kommet til uttrykk i selve programmet, ville det gitt en bedre balanse, men samtidig svekket dramaturgien i prosjektet.

Når Brennpunkt-journalistene i et eget avsnitt lister opp hva de mener å ha avslørt om de tre trossamfunnene de har tatt for seg i programserien, er bare ett av syv punkter direkte relatert til

Brunstad Christian Church. Borte er for eksempel alle beskyldningene rundt Lampenwelt-transaksjonene, salget av Nordli gård og «hvordan menighetens penger havner i lomma til Kåre Smith og ikke minst Bernt Aksel Larsen», pluss den særlig seiglivede påstanden om at lån ikke er blitt betalt tilbake. Nå begrenses «avsløringene» til at «lederne i BCC har lånt penger i menighetens bank i strid med retningslinjene og at de har benyttet seg av skallselskaper og truster i skatteparadis slik at innsyn og kontroll ikke har kunnet finne sted». Formuleringen er sterk nok til å vedlikeholde en insinuasjon om planlagt snusk og unnaluring av betydelige midler.

Trond Eivind Johnsen avviser den dårlige kamuflerte beskyldningen: – Metoderapporten unnlater å gjøre rede for det faktiske grunnlaget for påstanden. Sannheten er at NRKs kilde har presentert et dokumentutkast som aldri ble vedtatt, og fremstilt dette som vedtatte retningslinjer. Journalistene har «kjøpt» denne forklaringen av sin kilde uten å undersøke grundigere selv. Virkeligheten er at retningslinjene ikke gjaldt for de lånene som NRK omtalte i sitt program, og dermed er selvfølgelig påstanden om brudd på retningslinjer usann. Det er også et faktum at selv om dokumentutkastet NRK presenterte faktisk hadde vært gjeldende retningslinjer, så ville lånene fortsatt ikke være brudd med disse, siden de gjaldt BCC-relaterte formål. NRKs eneste «avsløring» om BCC munner altså ut i noe som er beviselig feil, og som de kunne fått oppklart hvis de hadde spurt oss før sending. I stedet valgte Norges statskanal å publisere dette som en «sannhet» for rundt én million seere.

For ordens skyld tilbakeviser Johnsen også NRKs tidligere gjentatte påstander om at Larsen aldri betalte tilbake lånene i internbanken BCC Financial. Johnsen henviser enda en gang til fremlagt dokumentasjon om at lånene er blitt tilbakebetalt fullt ut, inkludert renter. Etter at programmet ble sendt, bekreftet økonomiprofessor Ola Grytten som nevnt at han personlig hadde sett dokumentasjon for tilbakebetalingen og kvitteringen for mottak. I tillegg kan Johnsen peke på beregninger som viser at lokalmenighetene som lånte inn sine sparepenger til BCC Financial de ti siste årene oppnådde en samlet avkastning på rundt 250 millioner kroner.

Tidlig i 2021 sender Brennpunkt-journalistene den ferdige metoderapporten sin til SKUP, Stiftelsen for en Kritisk og Undersøkende Presse. Reporterne representerer en statsfinansiert medieinstitusjon som utad har satt seg høye faglige og etiske mål. I annonser for å tiltrekke seg nye gravejournalister blir det for eksempel slått fast at «NRK skal styrke demokratiet, samle og engasjere alle som bor i Norge. Våre grunnleggende verdier er åpen, modig og troverdig. For å lykkes med det omfattende allmennkringkasteroppdraget vi har fått, trenger vi medarbeidere med forskjellig erfaring og bakgrunn [...] Vil du jobbe sammen med oss for å skape godt og viktig innhold som treffer hele Norges befolkning?»

Tre måneder senere har en jury bestående av pressens egne fagfolk avgjort hvilken redaksjon i landet som har gjort seg fortjent til SKUP-prisen «for fremragende undersøkende journalistikk» i året som gikk. I likhet med Line Dugstad og Anne Flæte i Dagens Næringsliv før dem, blir heller ikke NRKs gravegruppe med Harald Eraker, Inger Sunde, Ole Jørgen F. Kolstadbråten og Bjørn Olav Nordahl belønnet for sin rapportering om BCC, Smith og Larsen. De oppnår hverken selve prisen eller noen av de fem diplomene juryen deler ut til prosjekter den mener fortjener hederlig omtale i tillegg til prisvinneren.

Ben van Wijhe varslar søksmål

I kjølvannet av Brennpunkt-programmet har Ben van Wijhe via advokat Gjermund Pekeberg i advokatfirmaet Økland varslet søksmål mot Brunstad Christian Church. Nederlenderen krever at menigheten dementerer påstanden om at han står bak en betalt påvirkningsoperasjon mot BCC. Til Medier24 sier Van Wijhe at han går til retten fordi BCC uten dokumentasjon har utsatt ham for ærekrenkelser, injurier og falske beskyldninger, og med vilje har svertet hans navn og omdømme.

Styreleder Berit Hustad Nilsen tar utspillet med ro: – Når Ben van Wijhe hevder at det ikke skal finnes beviser for at han står bak noen operasjon, har det sammenheng med diskresjonen Psy-Group lover sine oppdragsgivere. I standardkontrakten deres heter det at «alle Psy-Groups aktiviteter vil bli utført under skjerpet diskresjon og være fullstendig framkøbt fra klienten». Da blir det jo lett å hevde at det ikke finnes noen avtale med hans signatur på. Ellers ble jo Van Wijhe tydelig omtalt som «vår klient» i et internt Psy-Group-notat om BCC i 2017 som vi har kopi av.

Etter den innledende støyen i media, som synes å ha vært hele hensikten med manøveren, renner trusselen om rettslig forfølgelse ut i sanden. Det kommer ingen stevning i saken.

25. januar 2021 blir det Bernt Aksel Larsens tur til å få varsel om søksmål fra Ben van Wijhe. I et prosessvarsel fra advokat Pekeberg kreves det at Larsen trekker tilbake opplysninger på bloggen sin om at Van Wijhe har vært Psy-Groups klient. Dessuten må han demtere angivelige påstander om at Van Wijhe «blant annet står bak angrepene på din eiendom, herunder hærverk, trusler, branner, etc.». I kravet inngår det at Larsen legger ut en uforbeholden beklagelse på bloggen sin, som må være synlig i minst en måned.

Advokaten har flere enn Bernt Aksel i sikte: «De samme påstandene er også fremsatt av Brunstad Christian Church [...] Emil Larsen [...] og en anonym kilde (på <https://jvlreport.com>). Alle [nett]sidene startet kampanjen mot van Wijhe samtidig den 5. oktober 2020 [...] Dette fremstår som en koordinert kampanje mot van Wijhe, noe som etter omstendighetene kan medføre et solidaransvar etter skadeserstatningsloven § 5–3.» I brevet beskyldes Bernt Aksel Larsen for å ha kommunisert med personer tilknyttet nettstedet JVL Report, som i den senere tid har publisert mye negativt materiale om nederlenderen. På Van Wijhes vegne blir det krevet at Larsen opplyser hvem som står bak JVL Report.

Van Wijhes beskyldning mot BCC slik den framkommer fra advokat Pekeberg gjelder publisering av negativt materiale på trossamfunnets hjemmesider. Medlemmet Emil Larsen, som ikke er i familie med Bernt Aksel, blir anklaget for å ha plassert tekst med tilsvarende innhold på Facebook-gruppen «Om Smiths Uvenner». Den opprettet Emil høsten 2020 for å diskutere Brennpunkt-redaksjonens metoder under arbeidet med programserien «Guds utvalde – Smiths Venner». Emil ville gjerne vise at grasrota i BCC opplevde hele prosjektet som trakassering og hets. Nettstedet ble svært populært blant yngre BCC-medlemmer – og sterkt angrepet av dokumentarredaktør Frank Gander. Engasjementet i kommentarfeltene ble høyt, men sivilisert sammenlignet med det som veltet frem på NRKs egne Facebook-sider da programmet ble sendt.

Bernt Aksel Larsen mener at brevet fra advokaten framstår uforståelig. Larsen peker på at han aldri har påstått at nederlenderen står bak branner og hærverk, slik advokaten hans hevder. Påstanden om at det 5. oktober 2020 ble iverksatt en koordinert kampanje mot Van Wijhe på internett avviser Larsen også som det rene tøv.

Til slutt i brevet sitt uttrykker Pekeberg håp om en minnelig løsning – før han hever den juridiske knyttneven: «Om det ikke oppnås en tilfredsstillende og omforent avtale som omfatter alle tre parter, vil det bli tatt ut stevning mot alle tre.»

Av tidligere forklarte årsaker vet hverken Bernt Aksel Larsen, BCC eller Emil Larsen noe som helst om personer og forhold rundt nettstedet JVL Report. Og de er ikke villige til å trekke tilbake tidligere omtaler av Van Wijhes virksomhet. Det er derfor ikke aktuelt med noen «minnelig løsning». Når denne boken slutføres tidlig i 2023, har ingen av de bebudede saksanleggene materialisert seg.

19. februar 2021, drøyt tre uker etter at Larsen ble kontaktet av Van Wijhes advokat i Oslo, dukker «trusselprodusenten» Marcel Vrinssen opp igjen. I en e-post til Berit Hustad Nilsen fremsetter nederlenderen et tilbud: «Vil dere slippe å betale meg pengene? Ta JVL Report av internett innen 24 timer så skal jeg stoppe mot CGN/BCC.» Det er i sannhet nye toner fra en straffedømt operatør som i mange titalls e-poster gjennom nærmere fem år har holdt fast på at trossamfunnet skylder ham 850 000 euro. Nå snur han trill rundt og er villig til å droppe et krav som tilsvarer mer enn åtte millioner kroner.

– Dette ble veldig rart for oss, innrømmer Berit Hustad Nilsen. – Utspillet kom jo omtrent samtidig med at Van Wijhe hadde vært så opptatt av å få fjernet det samme nettstedet og så ut til å tro at vi kunne ordne det. I BCC hadde vi gjerne sett at JVL Report forsvant, det var jo ikke til fordel for oss heller. Vi skjønnte ingenting av Vrinssens merkelige stunt.

Mr. Strømsgodsets nulltoleranse

En særlig tankevekkende senskade etter NRK-programmet «Guds utvalde – Smiths Venner» oppstår i Drammen. Der mistet hovedtreneren i Strømsgodset Toppfotball jobben i april 2021 etter at syv spillere hadde anklaget ham for diskriminerende og rasistiske utsagn. Midt i alt mediestyret presiserte klubbledelsen flere ganger at det var nulltoleranse for den slags i «Godset».

Klubbens mangeårige markedssjef Rune Marthinsen, som i lokalmiljøet var kjent både som «Mr. Strømsgodset» og for å være en profilert vokalist og låtskriver, fulgte opp med følgende understrekning på nettet: «Jeg trøster meg med at folk forstår hva Strømsgodset egentlig er. Dere VEIT jo at Strømsgodset er en idrettsklubb for alle – uavhengig av kjønn, etnisitet, hudfarge og legning, dere VEIT jo at Strømsgodset tar samfunnsansvar LANGT utover det som er vanlig for klubber som oss, og dere VEIT også at vi har avholdt over 500 Blåtimer for barn og unge; i skoler, i barnehager og i foreninger – nettopp for å sette fokus på likhet, mobbing og rasisme. Alle dere VEIT jo godt at Strømsgodset på ingen måte aksepterer noen form for rasisme – hverken på eller utenfor banen.»

Så langt, så betryggende. Men en stund etter denne forsikringen på klubbens vegne legger «Mr. Strømsgodset» ut en ny låt han har spilt inn sammen med noen musikere. Begrunnelsen for lansering og innhold er klokkeklar: «JADDAGITT! Så er vi omsider klare med en ny låt på Spotify, og inspirasjonen er hentet fra NRKs dokumentar om Guds Utvalgte». Låten heter «Vennene til Smith».

I teksten, som er på ni vers, fremfører Marthinsen sin selvskrevne presentasjon av Kåre J. Smith og trossamfunnets medlemmer. Blant annet synger han dette:

*Soler seg i glansen av sin egen herlighet
Selger evig frelse og en slags nestekjærlighet
Og svake sjeler klamrer seg til håpet de tror at han kan gi*

*Det står en mann på scenen, like varm som frossen is
Han skjuler all sin rikdom i et skatteparadis
Med et mylder av stråselskaper med fulle kontoer bak tomme skall*

*Jeg kan tilgi mye dumhet, tabber og feil
Men kynisme og hykleri har blitt religioners speil
Hvis Jesus kom tilbake, vil han aldri komme hit
Han ville vært en fremmed her iblant vennene til Smith*

*Det står en mann på scenen, han er leder av en sekt
Hvor folks verdi måles ut fra summen av kollekt
Og de fromme følger taust og lydig en streng orden og disiplin*

*Jeg klarer ikke fatte, jeg kan ikke forstå
At noen tror guds paradiset, er forbeholdt de få
Som fyller sine lederes bunnløse umettelige pengeskrin*

Det er lov å spørre om hvor godt innholdet i «Mr. Strømsgodsets» lyriske prestasjoner rimer med hans eget og klubbens ferske løfte om nulltoleranse mot diskriminering, mobbing og rasisme. Og hvilke andre grupper enn en utskjelt «sekt» kan omtales som «svake sjeler» uten at noen reagerer? Hvor godt stemmer det han synger om fylling av lederens «umettelige pengeskrin» med alle frikjennende konklusjoner som Smith, Larsen og BCC har fått fra Økokrim, Skatteetaten og internasjonale revisjonsselskaper? Sitter Rune Marthinsen på et annet, bredere og mer pålitelig faktagrunnlag for sin fordømmelse enn det profesjonelle etterforskere gjennom år har klart å samle og gjennomlyse – uten negative funn?

Låten og teksten gjør ikke livet lettere for Strømsgodset-supportere som også er medlemmer av BCC. Ikke for barna deres heller, som er oppriktig glade i favorittlaget sitt og ikke skjønner hvorfor en av sjefene må synge dritt om dem og foreldrene deres.

Ønsker klubben å markere distanse til trubadurens sang og spill om de dumme sektmedlemmene som propper iskalde lederes lommer fulle av penger – og om Jesus som skygger unna? Tilsynelatende ikke. Er det fordi det er greit at «Mr. Strømsgodset» synger nedsettende om en religiøs minoritet som er blitt hengt ut på landets største og mest respekterte TV-kanal? Ville klubbledelse og andre latt det skure på samme måte dersom markedssjefen hadde fremført liknende tekster om muslimer, jøder, transpersoner – eller medlemmer av AUF, for den saks skyld – altså beskrevet dem som svake sjeler som taust og lydig lar seg lede av sleipe og hyklerske ledere?

I et blogginnlegg har Bernt Aksel Larsen en generell betraktning om det å være en liten gruppe utenom allfarvei, og spesielt her i landet: «BCC har i dag erfaringer fra virksomhet i omtrent 60 land i alle verdensdeler. Hvordan trossamfunn behandles og møtes i samfunnet varierer naturlig nok ganske sterkt. Underlig nok har vi i det som ofte betegnes som den vestlige verden aldri opplevd andre land som er så negative til «annerledeshet» som Norge. Det vi opplever

her er i en egen klasse. Kommer vi til USA, møtes vi for det meste med nysgjerrighet og interesse – og respekt. I europeiske land kan nok skepsisen til tider være større, men aldri har vi opplevd noe i nærheten av den transsyntheten og skepsisen som vi ofte møtes med fra den norske majoriteten.»

Lærebok med «vranglære»

Visedikteren Rune Marthinsen er ikke den eneste som i handling lar seg påvirke av Brennpunkt-sendingen og det påfølgende skredet av nedsettende og misvisende kommentarer. Når Kommuneforlaget i 2021 trykker nytt opplag av Kari Killéns lærebok «Sveket I» for kommende barnevernspedagoger ved landets universiteter og høyskoler, har forfatteren lagt til følgende avsnitt: «NRK Brennpunkt har satt søkelyset på barns og ungdoms erfaringer med å vokse opp i isolerte trossamfunn, som Smiths venner, Jehovas vitner og Guds Menighet. Dokumentasjonen viser at barna utsettes for alvorlige psykiske overgrep (NRK Brennpunkt, 2020).» Medlemmer av BCC som selv studerer faget og bruker boken, steiler over den kategoriske påstanden – som heller ikke ble fremsatt i programmet «Guds utvalde – Smiths Venner». Derimot rimer beskyldningen godt med deler av det som etter sending ble spydd ut i NRKs kommentarspalter, og som statskanalen senere ble felt av Pressens Faglige Utvalg for ikke å ha ryddet opp i.

Det tar BCCs styreleder Berit Hustad Nilsen nærmere ett år å få Kommuneforlaget til å sende ut en korrigerings til lærestedene som bruker boken, og samtidig love BCC å legge inn følgende nye tekst i senere opplag av boken: «NRK Brennpunkt har satt søkelyset på barns og ungdoms erfaringer med å vokse opp i isolerte trossamfunn. Dokumentasjonen viser at enkelte barn opplever at de har blitt utsatt for negativ sosial kontroll (NRK Brennpunkt, 2020).» Dermed blir det urettmessige søkelyset mot BCC omsider slått av.

– Det misvisende og stigmatiserende sitatet i læreboken er bare enda et eksempel på hvor fatalt det kan være når både journalister, faglitterære forfattere og redaksjoner ikke utøver sitt virke med et visst minimum av kritisk søkelys på eget arbeid, kommenterer Hustad Nilsen.

I en kommentar til avisen Dagen bekrefter NRK Brennpunkts prosjektleder Cecilie Ellingsen at det i programmet ikke ble fremsatt beskyldninger om at barn ble utsatt for alvorlige psykiske overgrep i «Smiths venner.» Så legger hun til: – Det vi avdekket i serien er at det foregår negativ sosial kontroll i de tre menighetene. På vegne av BCC sier Hustad Nilsen at Ellingsen mangler dekning for en slik påstand.

Skremmende tall

8668. De fire sifrene står som signatur på en e-post som 17. januar 2021 blir sendt fra en leder i MC-klubben Hardliners i Nederland til den angivelige presidenten for Hardliners i Norge. Berit Hustad Nilsen er satt på kopi. Budskapet er kort og rett på sak: «Kan du ta kontakt med den kristne organisasjonen BCC i Oslo. Marcel vil sende deg alle detaljene.» Et par timer senere kommer svaret: «Jeg drar dit selv. På onsdag vil de forstå hva de har gjort feil.»

Tallet 8668 skal være kode for «Hardliners Forever, Forever Hardliners», MC-klubbens motto. Sifrene viser til hvilket nummer den første bokstaven i de fire ordene har i alfabetet. På Hardliners MC Hollands nettside kan man lese klubbens slagord «Power is taken, not given» (*makt blir tatt, ikke gitt*).

For Berit Hustad Nilsen, som fortsatt har bombetruslene mot sommerstevnet i BCC og den nederlandske søstermenigheten CGN et halvt år tidligere friskt i minne, virker ordlyden illevarslende. Den gang ble de truende e-postene sendt av utpresseren Marcel Vrinssen, som skal ha vært hardtslående medlem av en eller flere av de tøffeste MC-klubbene i Europa. Hardliners og Hell's Angels er nevnt. Derfor blir henvisningen til ham i den nye e-postutvekslingen tatt som et dårlig tegn.

– Det kom ubehagelige e-poster fra andre avsendere også, forteller Berit. – I tillegg til Vrinssen, selvfølgelig, var det en som kalte seg Lisander de Ruyter. Han signerte meldingen sin på vegne av «Hardliners MC», og påsto at klubben hans hadde overtatt den påståtte gjelden på 850 000 euro. Nå skulle den inndrives.

– Jeg hadde lagt spesielt merke til setningen fra den angivelige Hardliners-lederen i Norge om at «på onsdag vil de forstå hva de har gjort feil». Onsdagen han siktet til, var 20. januar, tre dager senere. I en ny e-post ble jeg varslet om at pengene ville bli hentet klokken 14:00 på BCCs hovedkontor på Ryen i Oslo. Jeg ble advart om at MC-sjefen «ikke må forlate kontoret tomhendt».

Berit tar truslene svært alvorlig. I tillegg til ansvaret for en rekke medarbeidere har hun sin egen sikkerhet å tenke på. Og familiens. Hun varsler politiet, som tar sine forholdsregler og snakker med kolleger i Nederland. Berit bor på denne tiden i et leilighetskompleks med parkeringskjeller. Det byr plutselig på utfordringer: – Jeg hadde hjertet i halsen når jeg skulle gå alene der om morgenen og kvelden – og ble skjelve når jeg hørte motorsykler som nærmet seg. Yngstemann i familien var 15 år. Han kom ofte hjem tidligere enn oss voksne, og vi ble nødt til å fortelle ham om situasjonen. Han ble naturlig nok preget av det han hørte, og redd for at det skulle skje noe med meg. Hvis det ringte på noen som ikke var ventet, ville han helst ikke lukke opp.

Onsdag 20. januar holder Berit seg borte fra kontoret. Det skjer etter råd fra politiet, som har forberedt seg. Klokken blir 14:00, men ingen pengeinnkrever dukker opp på motorsykel for å hente 850 000 euro (drøyt 8 millioner kroner) og fortelle BCC «hva de har gjort feil». Krisen blåser over, men det tar tid før frykten slipper taket i de som har følt den på kroppen.

Selv om truslene hans ikke bærer frukter i Oslo, legger Marcel Vrinssen på ingen måte inn årene. I flere år har han sendt truende e-poster med pengekrav også til Elias Bosma, en salgsdirektør i den nederlandske fiskeindustrien. Samme måned som han plager ledelsen i BCC, begynner Vrinssen å henge ut Bosma og familien hans på den famøse bloggen sin, *Brunstad Christian Criminals*. Tekstene er fulle av usanne og ærekrenkende påstander.

Etter en pause begynner Vrinssen på nytt med sine meningsløse krav og trusler mot BCC, men 21. september er det definitivt slutt. Når han kommer til boligen sin i El Campello nær Alicante denne tirsdagen, blir han arrestert av spansk politi og ni dager senere utlevert til Nederland. Der blir han sittende i varetekt til rettsaken mot ham kommer opp 2. juni 2022. Pågripelsen føles som en lettelse for alle som har vært plaget av Marcel Vrinssens ondsinnede og truende e-poster helt siden mars 2016.

Bakgrunnen for det konstante pengekravet på 850 000 euro blir ikke klarlagt på en troverdig måte. Overfor nederlandsk politi hevder Vrinssen at han «og en kompis» i mars 2015 lånte Van der Linden 628 000 euro til et påstått eiendomskjøp i Benalmadena i Spania. Allerede ett år senere skulle gjelden, inklusive renter, ha økt til 850 000 euro. All den stund Van der Linden da var blitt arrestert og ute av stand til å gjøre opp for seg, ble kravet overført til organisasjonene som hadde meldt ham til politiet. Vrinssen hevder at all nødvendig dokumentasjon rundt lånet er lagret

på telefonen hans, som dessverre er blitt beslaglagt av spansk politi. På toppen av det hele har han glemte passordet. Spansk politi opplyser at de ikke har beslaglagt noen telefon. Vrinssen nekter å navngi «kompisen» sin, og lite tyder på at vedkommende faktisk eksisterer. Nederlandsk politi ser ikke ut til å tro på Vrinssens fortelling.

Blant andre bisarre begivenheter i 2021 kan det nevnes at advokaten til BCCs søstermenighet Christelijke Gemeente Nederland (CGN) blir kontaktet av det israelske påvirkningsbyrået Black Cube, som vekselvis har vært Psy-Groups konkurrent og samarbeidspartner i en rekke skitne operasjoner. Black Cube er imidlertid ikke ute etter å skade CGN, men ønsker tvert imot å selge sine usedvanlige tjenester til menigheten. I vennlige toner fortelles det at selskapets agenter, mange av dem med erfaring fra det israelske forsvaret, kan skaffe «smoking gun evidence» (*fellende bevis*) mot organisasjoner og personer de får i oppdrag å ramme. Det nederlandske trossamfunnet er ikke interessert i tilbudet, til det har man sett mer enn nok av hva slike selskaper kan utrette av alvorlig og urettmessig skade både mot dem, BCC og en rekke tilknyttede enkeltindivider.

Konsekvensene av mediekjøret

«Smiths venner-profil kastet ut»

Bølgene rundt BCC, Smith og Larsen legger seg ikke, selv om DN's årelange artikkelserie er avsluttet og NRK Brennpunkt har fullført sitt «journalistdrap på Smiths venner», for å bruke BI-professor Ole Gjems-Onstads karakteristikk. Blant dem som får merke etterdønningene er brødrene Jan og Øivind Lindstad som grunnla dataselskapet Compusoft. I nærmere seks år fra Van der Linden-saken sprakk i 2016 må de stå imot tungt skyts fra den ene storbanken etter den andre som mistenker dem for brudd på grunnleggende spilleregler og vil bli kvitt dem.

I løpet av alle disse årene bruker partene svære ressurser på gransking og dokumentasjon, rettssaker, anker og dyre advokater. Bankenes mistillit griper både bredt og dypt, helt ned på nivået der Lindstad-brødrene blir nektet innskuddskonto for store beløp de påviselig vil gi bort til utdanning, forskning, helse og andre samfunnsnyttige formål.

Finansinstitusjonenes bekymring retter seg ikke mot gründernes eventyrlige suksess med Compusoft-konsernet, som de startet fra null i 1989 og solgte for 3,3 milliarder kroner 29 år senere. Det som gir banksjefene berøringsangst er brødrenes, og spesielt konsernsjef Jan Lindstads langvarige tilknytning til det utskjelte trossamfunnet Brunstad Christian Church og dets antatt mest skurkaktige profil Bernt Aksel Larsen. Sistnevnte er en nær bekjent og samarbeidspartner som flere ganger har deltatt sammen med brødrene når de har investert utbytte fra Compusoft i ulike prosjekter. På bakgrunn av mediernes kraftfulle fremstilling av Larsen, BCC, skatteparadiser og annen påstått elendighet, vurderes Lindstad åpenbart som en form for risikokunde som bankene har plikt til å følge godt med på. Slik overvåking kan fort bli svært ressurskrevende og gjøre det fristende å kaste ut kunden med henvisning til den såkalte hvitvaskingsloven. Lindstad og advokatene hans er oppgitt og mener at bankene opptrer uredelig og i strid med regelverket de er underlagt.

De innledende feidene med Nordea, DNB og Handelsbanken i perioden 2016–2018 er allerede omtalt, men historien om banker som får kalde føtter ender altså ikke der. Konfrontasjonene fortsetter med fornyet kraft i minst tre år til, og det er grunn til å nevne noen bemerkelsesverdige eksempler:

DNB. I mars 2019 ønsker Jan Lindstad å opprette en konto hos DNB for sitt private selskap JL Invest AS. Søknaden blir startskuddet for en omstendelig prosess der banken etterspør svære mengder bakgrunnsmateriale. Jan følger opp og sender inn bunker med papirer. Utvekslingen pågår i syv måneder før Lindstad i oktober mottar følgende melding: «Med bakgrunn i dokumentasjonen dere har sendt inn, og svarene dere har gitt i korrespondansen, opplever vi at vi ikke har klart å få innhentet tilstrekkelig informasjon til å kunne anse kundetiltakene som gjennomført.» Banken nevner ikke hvilken informasjon den fortsatt mangler, og ber heller ikke om utfyllende svar på spørsmål den allerede har stilt. Den haltende saksbehandlingen bærer preg av dårlig skjult uvilje mot å innlemme JL Invest AS i porteføljen. Det sies ikke med rene ord, men trolig er det forbindelsene til BCC, Smith og Larsen som fører til at prosessen stanser helt opp. *Exit DNB.*

HANDELSBANKEN. Etter salget av Compusoft med milliardgevinst i 2018 ønsker Lindstad-brødrene at store deler av de frigjorte midlene over tid skal gis videre til samfunnsnyttig virksomhet. For å gjennomføre dette på en ryddig måte etablerer de 20. september 2019 en separat juridisk enhet, *Tritoriastiftelsen*. I et intervju med lokalavisen Sarpsborg Arbeiderblad beskriver Jan Lindstad bakgrunnen for beslutningen: – Vi har gjennom årene opparbeidet en stor formue, hovedsakelig fra aksjeutbytte og nedsalg av aksjer i Compusoft AS. Vi vil nå overføre en vesentlig del av formuen til Tritoriastiftelsen, slik at avkastningen fra denne kan gå til gode formål i stedet for fest og moro for neste generasjon!

I praksis betyr dette at brødrene ved hjelp av stiftelsen vil sikre den langsiktige forvaltningen av formuen og forhindre at verdiene som er skapt splittes opp ved fremtidige generasjonsskifter. Etter planen skal Jan og Øivind Lindstad overføre verdier for totalt 1,3 milliarder kroner til stiftelsen, hvorav 200 000 kroner i kontanter. Resten av formuen består av samtlige aksjer i Tritoria-konsernet, som Jan og Øivind har bygd opp med midler fra Compusoft. Gavetransaksjonen gjør stiftelsen til en av de aller største i Norge.

Ifølge stiftelsesdokumentet skal Tritoriastiftelsen «utdele midler til formål som fremmer utdanning, forskning, idrett, kulturutveksling, ungt entreprenørskap, religiøse organisasjoner, misjon, musikk, barne- og ungdomsarbeid, folkeopplysning og formål som motvirker urett i samfunnet. Støtte kan ytes til formål over hele verden.» Ved en fremtidig oppløsning skal stiftelsens midler ikke tilfalle enkeltpersoner, men de nevnte formålene.

På stiftelsesdagen søker Jan Lindstad Handelsbanken om en konto for innskudd av stiftelsens grunnkapital på 200 000 kroner. Banken reagerer med utilslørt skepsis, og slik innledes enda et maratonløp preget av mistro og krav om endeløs dokumentasjon av transaksjoner, historikk og «forholdet til Smiths venner/Brunstad Christian Church», inkludert Bernt Aksel Larsen.

Brødrene Lindstad ønsker å få stiftelsen formelt registrert innen årsskiftet. I mangel av bankkonto må de inntil videre oppbevare de 200 000 kronene i kontanter. Stiftelsens revisor teller opp bunker med tusenlapper og bekrefter til slutt at grunnkapitalen er komplett og kan legges i et låsbart skrin. 29. oktober bekrefter Stiftelsesregisteret at Tritoriastiftelsen er formelt godkjent og registrert, men med et bankforhold som fortsatt henger i luften.

Arbeidet med å opprette en konto for veldedige formål pågår i nærmere elleve måneder. I tillegg til ren arbeidstid renner det ut store beløp til juridisk og annen bistand. Totalt oversender Jan Lindstad cirka 700 sider med etterspurt dokumentasjon. I tillegg ber Handelsbankens offisielle *Financial Crime Prevention Officer* om kommentarer til innholdet i en rekke artikler som har stått på trykk i Tønsbergs Blad, Dagens Næringsliv og andre medier. Noen av klippene er mer enn åtte år gamle. Stiftelsen blir også bedt om å dokumentere i detalj eventuelle transaksjoner selskaper i Tritoria-konsernet har hatt med Brunstad Christian Church og/eller foretak eid eller kontrollert av trossamfunnet, Kåre J. Smith, Bernt Aksel Larsen eller deres nærstående – gjennom de siste fem årene. Samtidig viser banken minimal interesse for den nye stiftelsen som skal disponere kontoen det er søkt om.

Lindstad reagerer på den iherdige mistenkeliggjøringen av Bernt Aksel Larsen, og i et notat til banken via sin advokat ønsker han å ta en mangeårig venn og forretningspartner i forsvar på utvetydig måte:

– Gjennom et samarbeid i mer enn 30 år har Lindstad aldri opplevd at Larsen har gjort noe kritikkverdig i forbindelse med forretningsdriften, hverken overfor aksjonærer, ansatte, samarbeidspartnere eller myndigheter. Lindstad anser Larsen som en person med høye etiske standarder.

17. august 2020 får Jan et brev på tre sider der Handelsbankens konklusjon oppsummeres i følgende setning: «Etter en grundig gjennomgang og vurdering av den mottatte informasjonen og dokumentasjonen har Handelsbanken besluttet å avvise søknaden fra Tritoriastiftelsen om etablering av kundeforhold i banken.»

Lindstad-brødrene og advokatene deres rister på hodet over bankens uthaling, ressursbruk, påstander, argumenter og kalde skulder, men lar det være med det. Nesten ett års forgjeves arbeid for å åpne innskuddskonto for en god sak er mer enn nok. Å forfølge saken i rettsapparatet vil bare forlenge en allerede langvarig og kostnadskrevende prosess uten utsikt til et fungerende samarbeid etterpå. *Exit Handelsbanken.*

Jan Lindstad henvender seg til BN Bank, som reagerer positivt og oppretter den ønskede kontoen. Flere av selskapene i Tritoria-konsernet er allerede kunder i banken. Lettelsen er stor, nå kan Tritoriastiftelsen omsider komme i gang med sitt allmenntilgode arbeid. Første donasjon går til Barnekreftforeningen, som støttes med 300 000 kroner til forskning. Fordi BN Bank har lagt til rette med konto slipper Lindstad-brødrene å ha med seg tre hundre tusenlapper «på lomma» når gaven deles ut.

NORDEA. I lange perioder må Jan Lindstad forholde seg til flere mistenksomme storbanker samtidig. Mens Handelsbanken fortsatt legger kjelker i veien for Tritoriastiftelsen høsten 2019, mottar han 24. oktober samme år et brev fra Nordeas interne granskere. Partene kjenner hverandre fra tidligere runder. Denne gang er det ikke Lindstads tilknytning til CompuSoft, investeringene under Tritoria-paraplyen eller forbindelsen til Bernt Aksel Larsen og Brunstad Christian Church som bekymrer banken. Nå er det Jan Lindstad personlig som har havnet under lupen – etter omtrent 40 problemfrie år som privatkunde hos Nordea.

Nå hevder banken at han har benyttet personkontoen sin til andre formål enn angitt da den ble opprettet. Rent konkret stilles det spørsmål rundt et antall overføringer på til sammen 3,7 millioner kroner. Seks dager senere sender Lindstad både svar og utfyllende dokumentasjon til granskerne. Deretter hører han ikke noe før han nøyaktig fem måneder senere, 24. mars 2020, får et usignert brev fra Nordea med varsel om at hele kundeforholdet – inkludert innskuddskonto, VISA-kort, nettbank og BankID – vil bli slettet to måneder senere.

Ifølge banken blir Lindstad sparket ut fordi «oppgitt informasjon ikke anses som tilfredsstillende. Dette gjør at vi ikke kan utføre nødvendige kundetiltak slik vi er forpliktet til etter hvitvaskingsloven, og vi må derfor si opp kundeforholdet ditt [...] Det foreligger altså saklig grunn for oppsigelse.»

Jan Lindstad vurderer oppsigelsen som alt annet enn saklig, og hevder at den tvert imot bryter med bankenes lovfestede plikt til å tilby grunnleggende tjenester. Fem dager før han 24. mai blir strippet for konto og BankID stevner han Nordea for Oslo tingrett, med krav om at oppsigelsen blir reversert. Saken går over tre dager i oktober og føres på hans vegne av advokat Andreas Stang Lund i Kvale Advokatfirma.

Dagens Næringsliv er godt orientert og slår opp kontroversen i velkjent stil: «Smiths venner-profil kastet ut av Nordea.» I ingressen står det at «forretningsmannen Jan Lindstad (59) mener han er stemplet som høyrisikokunde av Nordea, etter å ha mottatt nær 3,7 millioner kroner som banken mener han ikke kan dokumentere hvor kommer fra.» Avisen omtaler Lindstad vekselvis som tidligere leder i Smiths venner og en sentral skikkelse i dagens trossamfunn. Begge deler er feil. Karakteristikkene gir uansett assosiasjoner til tallrike tidligere DN-oppslag om andre «profiler», «ledere» og «topper» i samme menighet. Leserne sitter igjen med fornyet inntrykk av at det dreier seg om en gjeng kristne fikserne med urent mel i pengeposene sine.

Bortsett fra noen år i styret for lokalmenigheten i Østfold frem til 2012 har Lindstad ikke hatt tillitsverv eller andre formelle posisjoner i BCC. I Nordeas dokumenter som fremlegges i retten fastslås det like fullt at «kunden har en sentral rolle i BCC-nettverket». Smigrende naturligvis, men uten rot i virkeligheten. I bankens skjema for risikovurdering blir Lindstads påstått fremskutte posisjon i trossamfunnet angitt som medvirkende årsak til hans status som høyrisikokunde.

Transaksjonene på til sammen 3,7 millioner kroner som Nordea og Dagens Næringsliv har gjort et stort nummer av, skriver seg i all hovedsak fra personlige lån Jan Lindstad ga til nærstående i årene 2013 til 2015, i mange tilfeller for å hjelpe dem inn på boligmarkedet. Kontoutskrifter viser at alle pengene ble betalt tilbake, med tillegg av ordinære renter.

Når banken krever innsyn i de underliggende låneavtalene, får Lindstad et problem. Da han ryddet kontoret sitt etter salget av Compusoft i 2018, året før Nordea kom på banen med sine bekymringer, var lånene for lengst blitt oppgjort. Av den grunn ble de tilhørende dokumentene makulert, sammen med andre papirer som også hadde utspilt sin rolle og bare lå og samlet støv. I mangel av originaldokumenter redegjør Lindstad for de gamle transaksjonene så langt det er mulig, ut fra kilder som fortsatt finnes. Banken synes ikke det er godt nok til å vise ham fornyet tillit.

Dom i rettssaken faller 6. november 2020. Den gir Nordea medhold i oppsigelsen, avviser Jan Lindstads krav om tilgang til ordinære banktjenester og dømmer ham til å betale Nordeas saksomkostninger. Selv er han overbevist om at det ikke er banktekniske forhold, men den antatt tvilsomme forbindelsen til Brunstad Christian Church og Bernt Aksel Larsen som er den reelle årsaken til at Nordea vil kvitte seg med ham. Rettsavgjørelsen går rett inn på advokat Stang Lunds «Topp 3 liste» over overraskende dommer så langt i karrieren hans, som startet i 1997. Fem dager etter at dommen har falt, blir NRK Brennpunkts «dokumentar» om BCC og Bernt Aksel Larsen vist for én million nordmenn. Det styrker neppe Lindstads kurs hos Nordea.

Ikke lenge etter nederlaget i tingretten blir han kontaktet av en venn vi her kan kalle Per. De kjenner hverandre godt både privat og fra forretningslivet, og nå ønsker Per å dele en bankerfaring med ham. Per fikk nylig tilsagn fra Nordea om et lån på flere millioner kroner til et større prosjekt i firmaet sitt. Betingelsene er gode, og lånet skal overføres fredag 13. november. To dager før ringer Per til banken for å forsikre seg om at alt er klart. Svaret er bekreftende. Kunderådgiveren forteller at han nettopp har hatt kontakt med bankens kredittkomité, som bekrefter at det grønne lyset er tent. Men gleden blir kortvarig, for senere samme dag avholder komiteen et nytt møte – og tverrvender. Lånet blir avslått, ikke en krone skal ut. Neste morgen snakker kunderådgiveren med Per, beklager kanseleringen og legger til at han aldri før har opplevd at en lånesøknad som er ferdig anbefalt på avdelingsnivå i siste øyeblikk er blitt avvist ved at kredittkomiteen snur alt på hodet. Det kan være verdt å merke seg at dette skjer samme dag som NRK fra morgenen av sender

pirrende forhåndsreklamer om saftige avsløringer i Brennpunkt-programmet «Guds utvalde – Smiths Venner», som skal sendes samme kveld.

Per innser at firmaet hans får akutte likviditetsproblemer når millionlånet trekkes tilbake like før det skulle vært på konto, og vil vite årsaken til Nordeas kuvending. Kunderådgiveren gir svaret, som han strengt tatt neppe skulle gått ut med: Per har havnet i et register hos Nordea hvor det står at hans morselskap, Per AS, har sterke bindinger til brødrene Lindstad, som igjen har nære relasjoner til «Smiths Venner-toppene» Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith. Kredittkomiteen mistenker ikke Per for snusk eller lovbrudd av noe slag. Problemet hans er rett og slett det nære forholdet til Lindstad, som i bankens øyne har valgt feil venner og samarbeidspartnere i form av «Smiths venner», Larsen og andre som har pådratt seg negativ medieomtale. Av den grunn kan Pers firma ikke få låne penger hos Nordea.

Jan tviler på at et register av den typen kunderådgiveren forteller om bare finnes hos Nordea. Tvert imot tar han det for gitt at de store bankene benytter seg av en felles *Know Your Customer*-database – kall det gjerne en svarteliste – der personer som er blitt stemplet som høyrisikokunde i én bank automatisk blir det også i de andre som er tilknyttet den samme basen. Rasjonelt for bankene naturligvis, og sikkert som fortjent for kjeltringer som havner der, men tragisk og ødeleggende for kunder som brennemerkes og lammes på sviktende grunnlag. Eller, som i dette tilfellet, kjenner noen som kjenner noen som bankene ikke liker.

Jan hjelper sin venn over den akutte krisen. Håndsrekningen tydeliggjør samtidig konsekvensen av Nordeas avslag: Per får nå en økonomisk tilknytning til den antatt suspekterte Lindstad, som i sin tur fort kan bli spurt av bankene om han har konsesjon for den type utlånsvirksomhet han nå praktiserer overfor Per AS. Slik kan snøballen rulle videre.

Ung opprører i Høyesterett

I samråd med advokat Andreas Stang Lund velger Jan å anke Oslo tingretts dom til lagmannsretten. Beslutningen er i tråd med hans medfødte instinkt om å stå opp for det han mener er rett. Egenskapen demonstrerte han allerede da han som samfunns- og datainteressert 19-åring nektet å sende inn papirene for folketellingen i Norge i 1980. Det var i første rekke bruken av personnummer på skjemaene han protesterte mot, men han mente også at enkelte av spørsmålene var av altfor personlig karakter. I en tid med rivende utvikling på EDB-området så han faren for at sentrale personopplysninger og annen høyst privat informasjon kunne havne i feil hender og i verste fall bli misbrukt – for eksempel til oppbygging av personregistre uten tilknytning til folketellingen. I alt lar flere tusen nordmenn være å sende inn spørreskjemaene dette året. Trolig er det tilfeldig at unge Lindstad blir den første av nekterne påtalemakten griper fatt i.

I en innledende runde blir han ilagt en bot på 200 kroner. Den vil han ikke betale. Dermed ruller saken videre, og i 1982 skaper han overskrifter i riksavisene når han møter som tiltalt i byretten i Halden, der han bodde som student da folketellingen ble gjennomført. Nå er han 21 år gammel, jobber allerede som dataingeniør ved Forsvarets Forskningsinstitutt på Kjeller og har utvikling av elektronisk programvare som spesialfelt.

Byretten stadfester boten fra politiet og viser til at det er straffbart å bryte «Lov om tilveiebringelse av oppgave til den offisielle statistikk». Lindstad er uenig i domfellelsen og hevder fortsatt at Statistisk Sentralbyrå ikke har hjemmel til å innhente den typen sensitiv informasjon

han har protestert mot. Etter nederlaget i Halden anker han videre helt til Høyesterett, som aksepterer saken og stiller den profilerte advokaten Ole Jakob Bae til disposisjon som forsvarer. Aktor i saken er Norges senere riksadvokat Tor-Aksel Busch. Dommen faller 18. februar 1983. Heller ikke i denne aller øverste juridiske instansen går det Lindstads vei. Han må betale den opprinnelige boten på 200 kroner og saksomkostninger på ytterligere 500 – eller sone én dag i fengsel. Han velger å betale.

Før Borgarting lagmannsrett 40 år senere behandler Lindstads anke mot Nordea, blir det holdt et planmøte der domstolen og partene skal bli enige om rammene for hovedforhandlingen. Fra rettens side ønskes det avklart om det er behov for å behandle Lindstads krav om tilgang til grunnleggende banktjenester – og han blir anmodet om å søke Nordea en gang til om et ordinært kundeforhold. Det gjør han, med de samme opplysningene banken har om ham fra før. Eneste forskjell er at han denne gang ikke sender inn en bekreftet kopi av passet sitt, men i tråd med rettledningen tar passet med seg til banken slik at man der kan kontrollere det med ham til stede og scanne det direkte inn i en database. Straks dette er gjort, snur Nordea 180 grader. Lindstad får tilbake sin opprinnelige status som godkjent privatkunde med tilhørende konti og øvrige rettigheter – glemte er de makulerte låneavtalene, henvisningen til hvitvaskingsloven og utkastelsen som kunde. Lindstad lurte på om den plutselige velviljen skyldes at banken har innsett at den ved fortsatt kundenekt risikerte å tape i retten. Sett utenfra virker det som et gunstig trekk for Nordea at Lindstad ble bedt om å søke på nytt, og at han faktisk gjorde det, slik at banken straks kunne trekke ham inn i varmen igjen og dermed fjerne hans viktigste ankepunkt i saken.

Etter bråvendingen i kunde- og kontospørsmålet foreslår Nordea at Lindstad trekker hele saken – og samtidig dekker bankens totale omkostninger så langt. Lindstad avslår, han vil at rettsprosessen skal gå sin gang. Målet er å få dommen i tingretten og det tilhørende kravet om saksomkostninger opphevet på grunn av saksbehandlingsfeil. Med et slikt utfall vil også hans egne omkostninger bli dekket av staten. I tillegg vil en reversering av dommen kunne bøte på noe av omdømmetapet Lindstad har lidd etter den negative omtalen av ham blant annet i Dagens Næringsliv.

Men slik ender det ikke. I en enstemmig kjennelse 28. juni 2021 konkluderer Eidsivating lagmannsrett med at grunnlaget for Lindstads saksanlegg mot Nordea bortfaller, fordi han i mellomtiden er blitt privatkunde igjen. Retten finner heller ikke grunn til å oppheve tingrettens dom, og pålegger Lindstad å dekke motpartens omkostninger i begge instanser. Dermed må han overføre ganske nøyaktig 700 000 kroner til Nordea. I tillegg kommer utgiftene til hans egen sakførsel.

Lindstad gir seg ikke med dette, og vil prøve saken for landets høyeste domstol. Svaret fra Høyesteretts ankeutvalg 22. oktober er enstemmig avvisende: «Anken bør nektes fremført.» Dermed er saken ved veis ende. *Exit Lindstad.*

Etter hvert som tiden går uten nye utspill fra noen av sidene, begynner forholdet til bankene, inkludert Handelsbanken og Nordea, gradvis å normalisere seg igjen. Det gjenstår likevel å se hvor hjertelige relasjonene vil være dersom Lindstad ved senere behov skulle søke om nye banktjenester, som for eksempel finansiering av investeringer eller andre prosjekter.

I en tilbakeskuende kommentar skriver Jan Lindstad at han i løpet av få år har gått fra å bli behandlet som en konge til å bli håndtert som spedalsk – ikke bare av én storbank, men flere. Han ser en sammenheng i dette: «De forskjellige bankene kom plutselig med de samme og ofte

underlige spørsmålene og kommentarene, og oppførte seg i det hele tatt svært likt. Med elementære kunnskaper om sannsynlighetsregning er det vanskelig å tro at dette var tilfeldig. For meg er det helt opplagt at bankene har basert seg på løgnaktig informasjon fra samme kilde, enten direkte fra kilden [Jonathan van der Linden og hans støttespillere] eller via avisartikler der materiale fra samme kilde er blitt ukritisk benyttet. For å beskytte seg selv har bankene veldig fort grepet til reglene om hvitvasking, kuttet kundeforbindelsen og ellers sagt minst mulig. Konsekvensene av dette er gitt på forhånd: Mediene slår opp at kunden er sparket ut, og leseren blir enda en gang minnet på det gamle ordtaket om ingen røyk uten ild. Mistroen til den som omtales styrkes litt for hver gang. Er man først blitt rammet av slike ringvirkninger, blir det tungt å fri seg fra dem. Hvis man i tillegg er uten skyld, blir prosessen ikke bare slitsom og kostbar, den blir helt meningsløs.»

Styret i Norges Kristne Råd feiger ut

Bølgene etter mediefokuseringen av BCC og tilknyttede personligheter fortsetter å rulle i flere retninger. I mai 2021 treffer de Norges Kristne Råd (NKR), som ifølge sin egen beskrivelse er «et fellesskap av kristne kirker og trossamfunn, med Bibelen som kilde, som tilber og bekjenner én Gud – inspirert av Jesu bønn: ‘Må de alle være ett’». BCC har hatt observatørstatus i organisasjonen siden 2019, og har senere søkt om fullverdig medlemskap. Nå er et samlet styre kommet til at søknaden må avvises.

– Det er ein del spørsmål som krev avklaring, sier generalsekretær Erhard Hermansen til avisen Vårt Land når styrets innstilling blir offentlig kjent. I artikkelen står det videre: «På spørsmål om kva det er styret gjerne vil ha avklart, trekkjer Hermansen mellom anna fram om det er noko i skuldningane som har kome fram i media om samanblanding av privat økonomi og kyrkjeliv, og også forholdet kyrkjesamfunnet har til tidlegare medlemmar og til andre kyrkjesamfunn. I fjor retta mellom anna NRK eit kritisk søkelys mot BCC med dokumentaren ‘Guds utvalde’. Ein stor del av dokumentaren handlar om forholdet mellom leiarane sin private økonomi og kyrkjelydens. BCC meinte då at dei ikkje hadde fått sjanse til å bli høyrte i saka.»

– Jeg må si at jeg synes dette var å feige ut, sier Bernt Aksel Larsen, som er den ene av «leiarane» som Hermansen har referert til. – Dersom det var noe styret trengte avklaring på, kunne de svært enkelt ha ringt meg eller sendt meg en e-post. Det var nå gått et halvt år siden NRK Brennpunkts episode gikk på lufta og de hadde hatt rikelig tid til å stille meg de spørsmålene de måtte ønske. Men styret valgte heller å innstille på at en organisasjon med nærmere 9000 medlemmer i Norge skulle holdes utenfor det gode selskap fordi det trengtes avklaring på om jeg virkelig hadde tilbakebetalt byggelånet til BCCs bygg på Nordli gård. Larsen er ikke den eneste kritikeren som gir seg til kjenne:

«De [NKR] fremstår på en måte som vokterne av den akseptable kristelige smak, et domsorgan over indre forhold i trossamfunnene. Det er ikke hvilke som helst kristne som får slippe inn i selveste Norges Kristne Råd, må vite», skriver sjefredaktør Vebjørn Selbekk i avisen Dagen, etter at styrets innstilling er offentliggjort. Selbekk setter også fingeren på det prinsipielle i saken: «Det bør foreligge svært tungtveiende grunner hvis man skal nekte medkristne medlemskap i Norges Kristne Råd. Slike grunner kan vi ikke se i dette tilfellet. Strengt tatt er det egentlig bare ett spørsmål Norges Kristne Råd skulle besvare for å kunne innvilge søknaden: Er Brunstad Christian Church et kristent trossamfunn? Og det er det jo vanskelig å svare noe annet enn et ja på.»

Den stemningen som media generelt og NRK Brennpunkt spesielt hadde pisket opp i opinionen hadde altså gjort sitt til at det prinsipielle havnet i bakgrunnen. Nå handlet det – for å bruke Selbekks ord – om hvorvidt man kunne defineres innenfor «den akseptable kristelige smak».

Den endelige beslutningen om medlemskap skal fattes ved avstemming på et rådsmøte i midten av september. I forkant inviterer BCC medlemsorganisasjonene i Norges Kristne Råd til møter for at de skal kunne bli bedre kjent med trossamfunnet og få besvart spørsmål de måtte sitte med. Beskyldningene som er kommet frem i NRK Brennpunkt blir også tatt opp. – Vi hadde veldig gode samtaler og møter med mange av medlemsorganisasjonene, sier styreleder Berit Hustad Nilsen. – Det viste seg jo klart at de var påvirket av «Guds utvalde». Når vi viste dem dokumentasjon på hvor forvrengt NRKs bilde var, ble de fleste overrasket, men også lettet. Vi mente at vi kunne være en positiv kraft i kristen-Norge, og at på samme måte som fellesskapet i Norges Kristne Råd hadde noe å tilføre oss, så hadde vi noe å tilføre dem.

Brennpunkt-journalistene med nye stikk

I tidsrommet fra styret i Norges Kristne Råd vender tommelen ned for BCC-medlemskap i mai – blant annet med henvisning til Brennpunkt-programmet – og til spørsmålet skal avgjøres på rådets plenumsmøte i september, dukker de tre NRK-journalistene Harald Eraker, Inger Sunde og Bjørn Olav Nordahl opp på banen igjen. 19. juni 2021 publiserer de en ny kritisk artikkel de har kalt «Smiths venner seier det er frivillig å gje – her er dokumentet som tyder på det motsette» på nettstedet nrk.no Artikkelen, som trolig tas godt imot i kretser som er negative til BCCs søknad, er på nesten 4000 ord og baserer seg på anonyme kilder. NRK forklarer det med at medlemmene som uttaler seg «ikke ønsker å stå frem av frykt for konsekvensene det kan få for familie og venner».

Enda en gang er det pengepress som er tema. Journalistene nevner ikke at BCC våren 2020 hadde tilbudt Brennpunkt å gjennomføre en anonym elektronisk spørreundersøkelse blant alle voksne BCC-medlemmer i Norge om hvorvidt de opplevde penge- og/eller dugnadspress. Det takket NRK nei til.

Brennpunkt-medarbeiderne etterlyser også lokalmenighetenes midler i BCC Financial – totalt cirka 611 millioner kroner, og gjør et stort nummer av at disse pengene ikke ble fysisk tilbakebetalt til menighetene da BCC Financial ble lagt ned i 2016, men i stedet ble overført til BCC som fordringer. – Journalistenes økonomiske kompetanse er noe av det dårligste jeg noen gang har sett, kommenterer daværende styremedlem Trond Eivind Johnsen. – I dokumentaren «Guds utvalde» kunne journalistene ikke forstå at BCC eller BCC Financial ikke hadde beriket Larsen, selv om dette kunne bevises både opp og ned gjennom regnskapene. Nå klarte journalistene nok en gang ikke å forstå regnskaper, men så ut til å mene at for at BCC Financial skulle ha gjort opp mot lokalmenighetene måtte det fysisk ha blitt overført penger til disse. Dette står faglig til stryk, sier Johnsen.

Han peker også på den svære konspirasjonen som måtte ha vært etablert dersom NRK Brennpunkts påstander var riktige. – Styrene i 19 norske og en rekke utenlandske lokalmenigheter måtte ha deltatt i dette. De fleste av disse menighetene har offentlig godkjente revisorer som reviderer regnskapene og herunder godkjenner balansen. Dermed måtte også et stort antall revisorer ha vært med på konspirasjonen – og vært villige til å ta den store risikoen det er å godkjenne en balanse med råtne fordringer. Så måtte både tidligere og det nåværende styret i BCC ha deltatt. Og regnskapsavdelingene i BCC og lokalmenighetene. Totalt snakker vi om et par

hundre personer som måtte ha samarbeidet i det skjulte for å dekke over det som NRK insinuerte hadde skjedd. – Dette er jo på nivå med de verste Trump-konspirasjonene, sukker Johnsen.

Artikkelen gjør også et nummer av at BCC gjennom advokat Carl Bore hadde gjort oppmerksom på NRKs ansvar ved offentliggjøring av grov feilinformasjon: «Våre spørsmål rundt millionvandringa førte til at leiinga i Smiths venner hyra advokat og trua både NRK og journalistane med rettsak.» I teksten opplyses det ikke at Brennpunkt-journalistene faktisk trakk noen av sine mest graverende beskyldninger fra manuskriptet etter at Bore hadde fått det tilsendt for såkalt sitatsjekk og gitt sin kommentar. I teksten som NRK deretter hadde strøket, fremkom det påstander som i realiteten gikk ut på at styret i BCC skulle ha vært involvert i grov økonomisk kriminalitet.

Både Trond Eivind Johnsen og Berit Hustad Nilsen mener at tidspunktet for publiseringen på nrk.no i forkant av avstemningen i Norges Kristne Råd neppe er tilfeldig. Når spørsmålet om medlemskap kommer til avgjørelse på rådsmøtet midt i september, er det likevel tydelig at BCCs informasjonsinnsats og åpenhet overfor medlemsorganisasjonene har båret frukter. På tross av NRK-artikkelen og styrets negative tilråding blir resultatet av voteringen 21–19 i BCCs favør, og trossamfunnet er fra nå av fullverdig medlem.

Blant de som stemte imot var Den norske kirke. Folkekirken, som kanskje mer enn noe annet trossamfunn i Norge profilerer seg som åpent, inkluderende og tolerant, og som skal ha «rom for alle», hadde altså ikke rom for BCC. – Landets statsfinansierte og mektigste kirke stilte seg på samme side som landets statsfinansierte og mektigste mediehus i spørsmålet om en kristen minoritet skulle holdes utenfor fellesskapet, konkluderer Bernt Aksel Larsen.

Medlemskapet i Norges Kristne Råd følges opp. I september 2022 reiser to observatører fra BCC sammen med 4000 andre representanter fra 352 forskjellige kirkesamfunn i 120 land til Kirkenes Verdensråds generalforsamling i Karlsruhe i Tyskland. Deltagelsen blir hilst velkommen av sjefredaktør Vebjørn Selbekk, som i en lederartikkel i Dagen har følgende kommentar: «Noe av det mest overraskende som har skjedd i norsk økumenikk på lenge, er Brunstad Christian Churchs inntreden som fullverdig medlem i Norges Kristne Råd i fjor. Det var kanskje det mest spektakulære uttrykket for denne positive trenden som vi mener å se: At kristne samfunn søker fellesskap med medkristne, anerkjenner andre kristne, strekker ut en hånd til sine brødre og søstre. Ikke for å viske ut sin egenart eller endre sin teologi, men fordi det tross alt er langt mer som forener enn som skiller.»

Oppsummering og konklusjon

Menneskerettighet bare for de med penger?

– La meg komme med en innrømmelse: Da du første gang gikk ut av møterommet vårt etter å ha fortalt din historie, ristet vi på hodet og sa til hverandre: Den fyren har lest for mange Grisham-romaner. Men da vi begynte å sette i gang nærmere undersøkelser og studerte bevisene, måtte vi bare innrømme at du har ikke engang overdrevet historien.

Det er en toppadvokat i et prestisjefirma på Manhattan i New York som kommer med denne tilbakemeldingen til BCCs representant. Advokatfirmaet har vært sentralt i å hjelpe BCC med å få klarhet i hva som egentlig har foregått siden høsten 2015. Det har engasjert etterforskere, gravd frem rettsdokumenter og rådgitt trossamfunnet blant annet i håndtering av trusler.

Å engasjere advokater fra øverste hylle på Manhattan er ikke noe alle kan gjøre. Timeprisen er skyhøy. BCC måtte også engasjere advokat i Nederland, i tillegg til teamet hos Hjort i Norge. Smith og Larsen har på sin side vært nødt til å hente inn tilsvarende advokater i flere land for egen regning, og har betalt millionbeløp av egen lomme. Ifølge Trond Eivind Johnsen er dette noe trossamfunnet svært gjerne skulle sluppet å bruke penger på, men ikke har kunnet la være. Og som til slutt ga resultater. – I dag har vi en situasjon der mennesker som har drevet med grov pengeutpressing og grove trusler mot oss har havnet i fengsel for lengre tid, sier Johnsen. – De menneskene som via advokat Aldo Verbruggen hadde som sitt viktigste mål å få oppløst BCC og erklært trossamfunnet som en ulovlig kult, er avslørt. Vanvittige beskyldninger om barnarbeid, misbruk, økonomisk kriminalitet og mye annet, er grundig dekket og tilbakevist som løgn. Men dette har kostet oss enormt mye både av tid og penger. Hadde vi ikke hatt så sterk økonomi, ville vi som organisasjon blitt overkjørt og i verste fall ha ligget med brukket rygg i dag. Når vi tenker på hva vi egentlig står for, med det ekstremt rike og blomstrende barne- og ungdomsarbeidet, det internasjonale engasjementet og all den samfunnsnyttige aktiviteten som vi tross alt driver, så ville det vært en tragedie om vi ikke hadde stått opp og kjempet og vunnet, sier Johnsen.

– Som Johnsen påpeker er det grunn til å spørre seg om en organisasjon med mindre økonomiske muskler ville overlevd den kvernen som BCC ble dratt gjennom fra høsten 2015 og i årevis framover, bekrefter Bernt Aksel Larsen. – Tilhører man en minoritet som ikke er favorisert i pressens samfunnsnarrativ, må man enten legge seg flat og be om godt vær – om det er aldri så urettferdig – eller så må man åpne lommeboka og skaffe seg hjelp i krigen. Når det kan være slik i et samfunn der menneskerettigheter som religionsfrihet og ytringsfrihet skal stå helt sentralt, er det veldig bekymringsfullt. Pressen skal holde øye med de som utøver makt, og er dermed en viktig del av de svakere gruppenes forsvar når deres menneskerettigheter trues. Det skulle ikke være nødvendig å ha en fet bankkonto for å ha rett til å eksistere.

– Kåre J. Smiths ofte siterte kraftsats om at «du kan ikke redde verden hvis du er blakk», er blitt gjenstand for mye latterliggjøring. Faktum er at Smith har mer rett enn mange tenker. Ikke bare kan man ikke redde verden uten penger, er man en religiøs minoritet som noen bestemmer seg for å angripe, kan man heller ikke stole på at staten skal ivareta menneskerettighetene. Man trenger penger også for å kunne forsvare seg mot urett.

Dommene faller

21. april 2022 er det spenning i rettslokalet i den nederlandske byen Zutphen. Jonathan van der Linden skal få opplest dommen i straffesaken mot seg. Selve hovedforhandlingen gikk over to dager i februar. På det tidspunktet var Edo Edens blitt forfremmet videre i systemet, og den nye statsadvokaten uttrykte en helt annen skepsis til Van der Lindens forklaring: – Han hadde en djevlesk plan, slo Edens etterfølger fast i sin prosedyre, og brukte mye tid på å poengtere hvor nøye det grove bedrageriet var blitt planlagt. Dommen som faller et par måneder senere er like klar i sine konklusjoner: «Han gjennomførte disse forbrytelsene ene og alene for egen vinnings skyld, slik at han kunne starte et nytt liv utenfor trossamfunnet, men på dette samfunnets bekostning», heter det blant annet.

Van der Linden blir funnet skyldig og dømt for dokumentforfalskning, grovt bedrageri, underslag og hvitvasking. Straffen fastsettes til to og et halvt års ubetinget fengsel, med fradrag av perioden i varetekt, samt en bot på 160 000 euro (drøyt 1,6 millioner kroner). Kjæresten hans blir behandlet adskillig mildere og slipper å sitte mer i fengsel enn det hun gjorde i varetekt i 2016. Van der Linden velger straks å anke straffeutmålingen. Av den grunn er dommen hans ikke endelig når denne boken ferdigstilles.

– Det tok altså mer enn seks år fra Jonathan van der Linden ble arrestert til han fikk dom i første rettsinstans, fastslår David Nooitgedagt. – I løpet av den tiden ble han et stjerneeksempel på hvordan det i dagens samfunn er mulig for kriminelle å drive pengeutpressing med media som allierte. For det er liten tvil om at det er pengeutpressing denne saken i bunn og grunn handler om. Allerede i et av de første politiafhørene fortalte Van der Linden om sin plan: Forsyne seg grovt av kassa og under trusler om omdømmeskade komme til enighet med de han hadde bedratt om å få beholde «en god slump» selv. Det mislykte forsøket på å etablere nettstedet bccleaks i ukene før han ble arrestert, var en del av dette spillet. Etter omfattende prosesser utført av advokatene i Bureau Brandeis tok det oss to år å få alle pengene tilbake etter at dom falt i sivilsaken.

– Uten god tilgang på penger ville det vært umulig å lykkes med Van der Lindens plan om å få beholde deler av formuen han stjal. Men hans nære allierte, Ben van Wijhe, drev nettopp med «litigation funding» (*søksmålsfinansiering*) som forretningsidé. En av landets dyreste advokater, Aldo Verbruggen, ble engasjert. Samtidig begynte Marcel Vrinssen å legge press på trossamfunnet gjennom trusler om å la media få tilgang til omdømmeskadelig informasjon fra Van der Linden. Dagens Næringsliv ble plutselig veldig interessert i Lampenwelt. Psy-Group ble engasjert. Og snart begynte tornadoen av avisoppslag i NRC Handelsblad og Dagens Næringsliv å legge BCCs og berørte personers omdømme i ruiner. Gjentatte ganger ble de uthengte ofrene fortalt at deres problemer kunne forsvinne hvis det bare ble forhandlet fram en løsning med Van der Linden. Dessuten kunne vitneforklaringene bli «vennlige», og mediene ville ikke lenger ha grunn til å skrive om «Smiths venner-toppenes» affærer, oppsummerer Nooitgedagt.

For dem som havnet i søkelyset må disse seks årene ha fortonet seg som et mareritt. Villige eller godtroende journalister formidlet urettmessige beskyldninger om alt fra barnarbeid og sosial kontroll til skattesvik og tyveri fra menighetskassen. Resultatet lot ikke vente på seg. Bankene satte foten ned. Forretningsforbindelser la på røret. Betalingsformidlere blokkerte betalinger. Økokrim startet etterforskning. Skattekrimenheten startet etterforskning. Arbeidstilsynet startet etterforskning. At ingen av dem fant noe, betydde egentlig ikke så mye. Skaden var skjedd. Holdningen hos «Mr. Strømsgodset» ble dessverre illustrerende for hvordan opinionen ble påvirket. Selv i Norges Kristne Råd hadde påvirkningskampanjen sin effekt.

23. juni 2022 faller avgjørelsen i enda en straffesak i Nederland, denne gang mot den nå 54 år gamle Marcel Vrinssen. Dommen lyder på 18 måneders fengsel, hvorav seks måneder betinget, for grove trusler og pengeutpressing mot BCC, CGN og berørte enkeltpersoner. I politiavhør har han fortalt om sin forbindelse med Van der Lindens støttespiller Ben van Wijhe, og at han har publisert informasjon fra ham på sitt eget nettsted. Sjikanen har skapt omfattende og kostbare omdømmeproblemer for blant annet den før nevnte forretningsmannen Elias Bosma, som tidligere samme år gikk til sivil søksmål og ble tilkjent erstatning av tingretten i Amsterdam. Vrinssen trakk på skuldrene og anket, men 31. august, taper han også denne saken. Ifølge dommen, som kort etter blir rettskraftig, må Vrinssen betale 285 000 euro (nesten 3 millioner kroner) i skadeserstatning til Bosma, pluss saksomkostninger.

– Dersom Vrinssens forklaring om kontakt med Ben van Wijhe i BCC-saken skulle være sann – noe jeg må presisere at jeg ikke har kunnet verifisere – betyr det at NRK Brennpunkt-journalist Harald Eraker og Marcel Vrinssen var knyttet opp mot samme nav, sier Berit Hustad Nilsen. – Uavhengig av om Vrinssens forklaring er sann eller ikke, er det liten tvil om at det for rammede trossamfunn og enkeltpersoner i Norge og Nederland framsto som om Vrinssens og NRK Brennpunkts aktivitet var nøye koordinert. Ikke nødvendigvis av dem, men av noen som sto lenger bak og hadde regien. Harald Eraker og hans kolleger vil utvilsomt latterliggjøre dette og på nytt hevde at de fulgte strenge presseetiske prinsipper for kvalitetssikring og mangfold i bruk av kilder hvis identitet må beskyttes. Jeg vil da spørre: Hvis de gjorde det, blant annet ved å være profesjonelt kritiske til kilder som de visste hadde sin egen agenda, hvordan kunne de da overse Vrinssen? Hvordan kunne de så enkelt avfeie Psy-Group? Hvordan kunne de blåse av branner, hærverk og falske politianmeldelser? Hvordan kunne de bevisst bortforklare resultatene av tre års etterforskning hos Økokrim? spør Hustad Nilsen.

Det er liten tvil om at det klart billigste alternativet for HMC, BCC og CGN ville vært å betale seg ut av problemene i 2016. Man kunne gitt etter for presset, trukket anmeldelsen slik forsvarer Aldo Verbruggen foreslo, og latt Van der Linden få beholde et passende antall millioner. Ben van Wijhe ville fått sitt, og Van der Linden kunne startet sitt nye liv med ny kjæreste og mange millioner. Sammenlignet med hva disse seks årene har kostet organisasjoner og enkeltpersoner av tids- og ressursbruk, advokatkostnader, stress, omdømmeskade og problemer med banker, myndigheter og forretningspartnere, er regnestykket helt opplagt, dersom man ser det fra et rent omkostningsmessig perspektiv.

Anne Lea Krarup Nielsen vil gjerne minne om følgende ord fra NRKs etikkredaktør Per Arne Kalbakk da han holdt sitt innlegg om ytringsfrihet i Pressens Hus i august 2021: «Redaktørstyrte medier er en viktig garantist for en åpen offentlig samtale der informasjon blir faktasjekket og et mangfold av meninger slipper til.» – Det er vakre og svært viktige ord, mener Krarup Nielsen. – Hadde redaktørstyrte medier levd opp til dette, ville de kunne ivareta en av de aller viktigste oppgavene som finnes i vårt samfunn i dag. Realiteten er derimot at redaktørstyrte medier gang på gang svikter denne oppgaven. Og når redaktørstyrte medier svikter og blir – som Trond Eivind Johnsen formulerte det – «ledere for mobben», blir de også uunngåelig utnyttet av ressurssterke mennesker med vikarierende motiver. De blir del av en verden der ytringsfrihet for motparten enkelt kan begrenses hvis man har nok penger. «På sosiale medier kan alle være sine egne redaktører og hevde sin ytringsfrihet», påstår det. Ja, forsøk det den som vil. Uten penger når man kanskje ut til noen få hundre, mens svertekampanjen som kjøres gjennom statens eget mediehus har seertall på én million. BCC hadde penger, og brukte dem. Selv da nådde de kun en brøkdel av det publikum som NRK rakk fram til.

– Det kan ikke være tvil om at i tilfellet BCC *visste* NRKs Brennpunkt-redaksjon godt hvilke motiver kildene deres hadde. Journalistene var også klar over at de samme kildene hadde gjennomført flere møter med Psy-Group der de etterpå var blitt omtalt i referatene, en av dem i rollen som Psy-Groups klient. Journalistene var på det rene med at flere lands myndigheter drev etterforskning av Psy-Groups virksomhet, som ble karakterisert som en alvorlig trussel mot demokratiet. Reporterne var oppmerksom på at parallelt med at de sendte sine spørsmål til BCC og «lederne» der, mottok de samme personene grove trusler og pengeutpressingskrav med utgangspunkt i den samme informasjonen som journalistene baserte seg på. Journalistene visste om branner, drapstrusler og trakasserende nettsteder – og om at det var fremsatt falske beskyldninger om grove seksuelle overgrep.

– Hvordan er det mulig at det i mange hundre sider med kommunikasjon mellom disse journalistene og deres kilder så å si ikke finnes en eneste antydning til kildekritikk? Hvordan er det mulig at NRK-journalistene lar disse kildene arbeide, velge ut og forklare for seg, uten å sørge for en ekstremt grundig verifikasjon fra flere reelt uavhengige kilder? Etter min mening er det bare mulig fordi objektene er en religiøs minoritet som det er greit å hetse, det er rett og slett ikke så nøye. Journalistenes sympati ligger hos kildene, ikke hos ofrene. De løper så godt som ingen risiko, for når det gjelder mislikte minoriteter er folk flest innstilt på å tro det meste, uten å stille kritiske spørsmål. Å piske opp *den rettferdige harmen* mot «Smiths venner-toppene» er så enkelt at hvem som helst kan gjøre det. Så sant de har en redaktørstyrt mediekanal de kan bruke og som gir dem autoritet, sier Anne Lea Krarup Nielsen.

Utsettes for sjikane

«Ingen steder er pressefriheten bedre enn i Norge, og få steder er oppslutningen om ytringsfrihet som verdi større». Slik lyder en av konklusjonene i den regjeringsoppnevnte Ytringsfrihetskommisjonens utredning som kultur- og likestillingsminister Anette Trettebergstuen får overlevert 15. august 2022. Dokumentet, som er på 354 sider og har tittelen «En åpen og opplyst offentlig samtale», er resultatet av kommisjonens gransking av ytringsfrihetens kår i Norge. Fra starten i februar 2020 har arbeidet vært ledet av Kjersti Løken Stavrum, styreleder i ytringsfrihetsorganisasjonen Norsk PEN og tidligere generalsekretær i Norsk Presseforbund.

I en kommentar sier statsråden at utredningen på mange områder gir grunn til optimisme, men at den også avdekker klare utfordringer. Blant annet beskriver kommisjonen det som «et tydelig og bekymringsfullt trekk at sårbare minoriteter i samfunnet utsettes for betydelige mengder sjikane når de ytrer seg i offentligheten». Den påpeker at det som gjerne veier tyngst når man vurderer deltagelse i det offentlige ordskiftet ikke er de rettslige rammene rundt det, men hva som det synes sosialt akseptabelt å ytre. Kommisjonen ser en tydelig fare ved dette: «Dersom enkelte stemmer og perspektiver systematisk støtes ut, vil det undergrave den åpne og opplyste offentlige samtalen.»

Kanskje er dette noe av årsaken til at kommisjonen anbefaler et tillegg i Grunnlovens paragraf 100, *ytringsfrihetsparagrafen*. I dagens tekst heter det at «ytringsfrihet bør finne sted» fordi den bidrar til «sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse». Denne begrunnelsen foreslås utvidet med ytterligere to begreper, «toleranse og mangfold».

Utredningen tar også for seg mediens rolle som voktere av ytringsfriheten i samfunnet. Her legges det vekt på behovet for en saklig og troverdig stemme og en faktabasert formidling:

«Hvis folk ikke lenger kan skille mellom fakta og fiksjon, mellom sant og falskt, utgjør det en alvorlig trussel for verdiene ytringsfriheten skal verne [...] Når faren for å bli feilinformert eller overveldet av informasjon øker, er det desto viktigere å ha et solid utvalg av redigerte og kvalitetssikrede medier som store deler av befolkningen forholder seg til [...] Velfungerende medier bidrar med faktasjekk og etterrettelig informasjon og innsikt som gjør det mulig å gjøre seg opp en mening på et opplyst og informert grunnlag. Dette er en forutsetning for ytringsfriheten.»

Knappt noen som forsøker å navigere i dagens informasjonsflom vil være uenige i kommisjonens argumentasjon her. Den har da også vært redaktørens og mediehusenes mantra i den offentlige debatten helt siden nettbaserte og sosiale medier for alvor begynte å kapre markedsandeler i nyhets- og informasjonsformidlingen. Nettopp her har redaktørstyrte medier sin misjon og mulighet. I denne sammenhengen kommer kommisjonen med flere anbefalinger: «Det er viktig at mediene lytter til kritikk og jobber systematisk for å leve opp til egne idealer om ansvarlighet, faktakontroll og så videre [...] Det bør utvises åpenhet om redaksjonelle valg og prioriteringer, faktasjekk og feil.»

Den siste setningen er tankevekkende. Pressen er generelt svært opptatt av umiddelbar åpenhet hos dem de ønsker å granske, man nærmest krever det. Bedrifter og etater som ikke er transparente og slår døren opp for journalistisk innsyn, får passet sitt påskrevet temmelig raskt. Tilsvarende sjelden ser man en redaksjon som åpner opp om sine egne «valg og prioriteringer, faktasjekk og feil». Riktignok kan vi fra tid til annen finne rammesaker av typen «Slik arbeidet vi» eller tilsvarende innslag der redaksjonene forteller om den journalistiske prosessen. Som regel er disse tekstene bare ment å skulle forsvare den kritiske vinklingen mot objektet man har i søkelyset.

– En av få ganger jeg har opplevd seriøs faktasjekk fra en mediebedrift var da The New Yorker kontaktet oss i forbindelse med oppslaget om Psy-Group, sier Berit Hustad Nilsen. – Redaksjonen viste en imponerende lojalitet til prinsippet om at det er fakta som skal styre fortellingen. Det sto i ekstrem kontrast til det vi opplevde for eksempel fra NRK Brennpunkt.

Ytringsfrihetskommisjonen anbefaler også at «det bør være oppmerksomhet rundt faren for ensretting av innholdet i mediene [...] Det er viktig at mediene speiler ulike minoritetsgrupper i samfunnet, både når det gjelder mangfold i dekning og i ansettelse.» For kristne minoriteter som BCC, Guds Menighet og Jehovas vitner virker det ikke som det er blitt lagt tilstrekkelig vekt på «mangfold i dekning» for eksempel fra NRKs side.

«Det ble litt mye»

Når det gjelder bruken av kilder, viser kommisjonen blant annet til en egen utredning om dette som ble publisert av Norsk Presseforbund (NP) i oktober 2019. Den gir et tankevekkende bilde av praksis slik journalister og redaktører i landets redaksjoner opplever den i det daglige.

NPs spesielle kildeutvalg ble nedsatt etter VGs kontroversielle oppslag i den såkalte «Bar Vulkan-saken» i februar 2019. Avisen tok utgangspunkt i et seks sekunders videoopptak av Arbeiderpartiets tidligere og sterkt omstridte nestleder Trond Giske mens han danset tett med en ung kvinne i en sen nattetime på utestedet Bar Vulkan i Oslo. I et tilhørende intervju med den ikke navngitte kvinnen tilla VG henne en uttalelse om at «det ble litt mye». Da hun fikk opplest intervjuet for sitatsjekk, hevdet kvinnen at hun aldri hadde kommet med en slik kommentar, og forlangte den strøket. Da VG likevel publiserte saken uten endring, sto kvinnen frem i TV2 og sa at

journalisten ikke hadde lyttet til hennes versjon, og hadde sitert henne feil. Saken utløste et voldsomt rabalder i pressen, der også en intern maktkamp i Arbeiderpartiet ble trukket inn. Omtalen svekket Giskes generelle omdømme ytterligere og fikk dessuten negative politiske konsekvenser for ham på distriktsplanen i Trøndelag. På bakgrunn av alt oppstyret tok generalsekretær Elin Floberghagen i Norsk Presseforbund initiativ til en bredere granskning av pressens forhold til sine kilder. Et utvalg med fire medlemmer fikk i oppdrag å avdekke og beskrive utfordringer og fallgruver med kildebruk i et presseetisk perspektiv. Blant annet skulle man vurdere mediernes omgang med ulike typer kilder, bruk av anonyme kilder og utfordringer med dette, og premisser i kontakten med kilder og intervjuobjekter. I sin rapport, som ble levert i slutten av oktober samme år, foreslo kildeutvalget flere presiseringer i Vær Varsom-plakaten. Behovet syntes klart: «Jeg mener vi har dekning for å si at presseetikken langt på vei har blitt individualisert. Hver enkelt journalist lager sine egne normer», uttalte utvalgsleder Sven Egil Omdal til fagbladet Journalisten.

Som et ledd i arbeidet hadde utvalget blant annet gjennomført intervjuer med 23 redaktører, 18 journalister, en rekke profesjonelle informasjonsmedarbeidere, rådgivere og politikere, samt et utvalg personer som hadde liten erfaring med det å være kilde.

I svarene fremhever både redaktører og journalister faren for å miste den kritiske distansen i store saker som får preg av jag. Det pekes også på faren ved å stole for sterkt på andre redaksjoners arbeid, spesielt i saker med anonyme kilder, og på behovet for å være ekstra kildekritisk i saker som hentes fra sosiale medier. Ikke minst innrømmer pressens egne folk at det foreligger en fristelse til å låse seg tidlig til én bestemt tolkning eller ett foretrukket narrativ, og så bare lete etter en bekreftelse på dette.

Reaksjonen som her beskrives – en fristelse til å låse seg tidlig til én utvalgt versjon av sannheten, og så bare jakte en bekreftelse på den – ble på tragisk vis aktualisert ved frifinnelsen av den drapspøtmte Viggo Kristiansen i oktober 2022. Da hadde han sittet nesten 21 år, omtrent halve livet, i fengsel for voldtekt og knivdrap på to småjenter i Baneheia i Kristiansand i mai 2000. Helt fra den dagen Kristiansen og den medsiktede Jan Helge Andersen ble pågrepet, hadde pressen uten spørsmål hengt seg på politiets narrativ om at begge var skyldige i ugjerningen, og at det forelå vanntette beviser mot dem. Kristiansens hardnakkede påstander om egen uskyld ble avfeid til fordel for en massiv forhåndsdømming i avisspaltene. Den utløste i sin tur en form for nasjonalt raseri i «folkedomstolen» – hvorfor kunne ikke Kristiansen bare tilstå de uhyrlige forbrytelsene som alle i Norges land «visste» at han hadde begått – og som Agder lagmannsrett i februar 2002 bekreftet ved å dømme ham til 21 års forvaring?

Da Kristiansens forsvarere etter hvert plukket aktoratets beviskjede fra hverandre blant annet ved hjelp av DNA-funn, og i perioden 2008–2011 gjorde fire forgjeves forsøk på å få saken gjenopptatt, fastholdt pressen sitt etablerte syn og skrev kommentarer som «slutt å fråse i bedervet advokatmat» og «nok er nok.» Advokatkolleger beskyldte forsvarer Arvid Sjødin for å være en idiot fordi han forfulgte saken og til og med solgte huset sitt for å få råd til det fortsatte arbeidet på Kristiansens vegne. Til tross for at svakhetene ved volds- og drapdommen nå ble avdekket, fortsatte en tilnærmet samstemt presse å fremstille Viggo Kristiansen som et monster. Slik vedlikeholdt den folks oppfatning av ham som Norges mest forhatte mann, kun overgått av Anders Behring Breivik da han 21. juli 2011 drepte til sammen 77 personer i Regjeringskvartalet i Oslo og på AUFs sommerleir på Utøya.

Når journalist og tidligere SKUP-prisvinner Bjørn Olav Jahr i 2017 utgir boken «Drapene i Baneheia. To historier. Én sannhet», med en samlet dokumentasjon av Kristiansens uskyld, blir også han møtt med stor skepsis. Tunnelsynet og tiltroen til det fastgrodde narrativet henger godt igjen i redaksjonene. Sammen med forsvarernes femte begjæring bidrar boken likevel til at Gjenopptakelseskommisjonen, riktignok med knappest mulig flertall og mot lederens stemme, i februar 2021 til slutt bestemmer seg for å gjenåpne straffesaken mot Kristiansen. Ny etterforskning i regi av Oslo politidistrikt resulterer i at riksadvokat Jørn Sigurd Maurud 21. oktober 2022 frifinner og renvasker Viggo Kristiansen fullstendig for tiltalen og på påtalemyndighetens vegne beklager justismordet på det sterkeste. Da har Kristiansen sittet 7567 dager i fengsel under strenge soningsforhold. Og altså helt uskyldig dømt for uhyrlighetene i Baneheia. Uten omfattende hjelp fra ressurssterke personer som hele tiden trodde på ham og hadde evne til å handle, ville Kristiansen vært sjanseløs. Da riksadvokaten grep inn og snudde alt riktig vei, hadde det allerede i noen tid ligget an til at forvaringen ville bli forlenget utover den opprinnelige dommen på 21 år. Teoretisk kunne han blitt sittende bak lås og slå i flere tiår til, en tilnærmet livsvarig tragedie.

Straks rettsskandalen er et faktum, rykker pressens folk ut med bred selvransakelse. Garvede rettsreportere innrømmer at de tok feil, andre kommentatorer fastslår at her har pressen sviktet sitt samfunnsoppdrag. Aftenpostens Harald Stanghelle påpeker Gjenopptagelseskommisjonens skjebnesvangre avgjørelse da den vendte tommelen ned første gang i 2010: «Et ødeleggende øyeblikk i lys av at man allerede den gang hadde tilgang til opplysningene som nå fører til frifinnelse av Viggo Kristiansen. Man så dem bare ikke. Eller enda mye verre: Man ville ikke se.»

At Stanghelles poeng også gjelder pressen, illustreres av en kommentar VGs kommende politiske redaktør Hanne Skartveit hadde på trykk da gjenopptagelsesbegjæringen Stanghelle sikter til ble innlevert sensommeren 2008. Under overskriften «Grusomt og grenseløst», skrev Skartveit blant annet: «Igjen virvles saken opp. Igjen nekter en av dem som har ansvaret for det han har gjort. Det er umenneskelig å kreve at foreldre som mister et barn på denne måten noen gang kan tilgi. Men jeg vil tro det er lettere å forsones med det som har skjedd, dersom gjerningsmannen står for det han har gjort. Det er det minste Kristiansen kan gjøre overfor foreldrene til de to jentene. Heller enn å fremstille seg selv som offer. For det er Viggo Kristiansen ikke.»

Når det 14 år senere viser seg at Viggo Kristiansen til de grader *er* et offer – også for pressens uvilje mot å utfordre det allment godtatte narrativet i saken – skriver VGs sjefredaktør Gard Steiro: «Selv om det er all grunn til å rose og takke Bjørn Olav Jahr, baserte hans arbeid seg på materiale mange journalister enten hadde, eller kunne fått tilgang til. Vi kunne stilt de samme spørsmålene som Jahr. Vi burde fulgt opp raskere og mer kraftfullt da han påpekte svakheter i dommen mot Kristiansen [...] I Baneheia-saken sviktet mange av oss.» Henvisningen til dokumentasjon som journalistene hadde lett tilgjengelig, men lot være å bry seg om, lyder kjent også for Larsen, Smith og BCC etter det årelange mediekjøret også mot dem.

I en Dagsnytt 18-sending få dager etter riksadvokatens blanke frifinnelse av Kristiansen, advarer Dagens Næringslivs politiske redaktør Frithjof Jacobsen mot mentale låsninger og forutinntatte holdninger til saker som synes opp- og avgjort, og presiserer at pressens folk «hele tiden må utfordre det vi oppfatter som vedtatte sannheter.»

I samme program retter kommentator Hege Ulstein i Dagsavisen kritikk mot NRK for manglende vilje til å ta nye kjensgjerninger innover seg: «I de miljøene som har jobbet for Viggo

Kristiansen gjennom mange år, oppleves NRK som verstingen blant norske medier, og da i særlig grad NRK Sørlandet. Det er mange, mange, mange eksempler på ting som har vært veldig galt».

I en beklagelse på statskanalens vegne skriver NRKs etikkredaktør Per Arne Kalbakk at «vi dessverre har stilt flere kritiske spørsmål om hvorfor advokatene stadig har krevd saken gjenopptatt enn vi har stilt kritiske spørsmål om at det faktisk aldri har eksistert bevis som har knyttet Viggo Kristiansen til åstedet – snarere tvert imot, som vi nå vet.» Dette erkjenner altså samme etikkredaktør som i sitt innspillsforedrag til Ytringsfrihetskommisjonen i august 2021, da Baneheia-saken var gjenopptatt, forsikret om at «redaktørstyrte medier [er] en viktig garantist for en åpen offentlig samtale der informasjon blir faktasjekket og et mangfold av meninger slipper til». Kan man her ane et gap mellom beroligende teori og foruroligende praksis – ikke uten overføringsverdi til arbeidet med Brennpunkt-programmet om «Guds utvalde – Smiths Venner»?

Det kan her skytes inn at fagbladet Journalisten på tampen av 2022 undersøkte hvilke medier som i løpet av året hadde fått mest stryk av Pressens Faglige Utvalg. Konklusjonen var klar: «NRK troner alene på «verstingtoppen» med fellelser i fire saker; alle fire den alvorligste fellelsen brudd på god presseskikk.»

Dagen etter denne meldingen la statskanalen selv ut følgende på sine egne nettsider nrk.no: «I ettermiddagssendingen fra NRK Innlandet 27. mai i år ble det publisert et intervju med en kvinne som fortalte om påståtte overgrep hun skulle ha blitt utsatt for. NRK hadde ingen dokumentasjon for historien som ble fortalt, og andre involverte parter ble ikke gitt mulighet til å svare på påstandene. Innslaget er nå slettet, og NRK beklager at det ble publisert.» Selv ikke landets største mediehus, med et offentlig budsjett på seks milliarder kroner klarer altså å holde seg på presseetikkenes smale sti.

«Ikke sjans i havet for at journalisten snur»

Men tilbake til Presseforbundets kildeutvalg. I tillegg til å påpeke farene ved fastlåste oppfatninger, gir svarene i utvalgets rundspørring også uttrykk for sterk bekymring over den økende mengden av kommunikasjonsrådgivere, som journalister og redaktører mener står i veien for dem. BCC er blant organisasjoner som er blitt kritisert av pressen for å bruke slike støttespillere. I rapporten stiller Claus Sonberg, partner i rådgivningsbyrået Zynk, et motspørsmål: «Hvorfor er det blitt slik at ledere ikke opplever at det er trygt å slippe seg utpå i prat med pressen uten bistand?»

– Her mener jeg at Sonberg treffer midt i blinken, sier Berit Hustad Nilsen. – Hadde vi hatt tillit til at journalistene var seriøst interessert i fakta, så hadde vi kunnet kommunisere mye lettere og mer effektivt med pressen.

I utvalgsrapporten står denne problemstillingen sentralt: «I våre undersøkelser dukket begrepet «tillit» påfallende ofte opp. Tillit er mediernes viktigste valuta, og den er ikke begrenset til det som blir publisert. Skal man ha med pressen å gjøre, er tilliten til at man vil bli behandlet rettferdig og respektfullt etter et sett med etiske normer, like viktig. Mangel på slik tillit er dessverre et tilbakevendende tema i våre samtaler med ulike kilder», skriver utvalget, og peker på at kildene ofte får inntrykk av at «formålet med en intervjuforespørsel bare er konfrontasjon ut fra en allerede fastlåst vinkel». Claus Sonberg, som også har vært kommunikasjonsdirektør i SAS, har inntrykk av at problemet med fastlåste hypoteser er størst i de store graveprosjektene: «Vi skjønner av spørsmålene at det ikke er sjans i havet for at journalisten snur i denne saken.»

Kommunikasjonsdirektør Thomas Midteide i DNB mener at storbanken sjelden opplever presseetiske overtramp, men legger til: «Unntakene skyldes nesten alltid at de [journalistene] har forelsket seg i en vinkling. De har fått beskjed om at «den og den skal tas», og klarer ikke å snu. Viser det seg at det er en ikke-sak, klarer de ikke å innse det, men kjører på med sin vinkling.» – Jeg kunne ikke vært mer enig, sier Hustad Nilsen.

Ensretting av kildetilfanget

«Det er pressens oppgave å ivareta demokratiske prinsipper gjennom å sørge for at flest mulig stemmer blir hørt. Men mangfoldet av norske medier er av mindre betydning dersom journalistene snakker med de samme kildene.» Slik innledes rapportens kapittel om ensretting av kildetilfanget. Ifølge utvalget peker mye på at det eksisterer en generell frykt for media ute blant folk. «Når frykten er basert på en redsel for hva en maktkritisk presse kan avsløre, er den sunn. Men når frykten stopper nyttige kilder fra å bidra fordi de er redde for hvordan de vil bli behandlet og framstilt, blir den et problem.» Hustad Nilsen samstemmer: – En god del medlemmer hos oss er de siste årene blitt kontaktet av journalister som ønsker intervju. Ofte forteller de meg at de egentlig har veldig lyst til å stille opp fordi de har en positiv opplevelse av trossamfunnet som de mener det er viktig å få fram. Men det de har sett av disse medienes tidligere oppslag er så useriøst og gir et så virkelighetsfjernt bilde at de ikke har noen tro på at journalistene egentlig ønsker å gi kildene en reell stemme, men tvert imot vil bruke dem i et spill.

Pressens flokkmentalitet vies oppmerksomhet i rapporten: «Det er også grunn til å se kritisk på hvordan pressen opererer som gruppe. Mange av utfordringene kilder påpeker, oppstår fordi pressen framstår som en horde. Redaksjoner siterer hverandre og etablerer et enormt kjøp mot de som kommer i fokus i en kontroversiell sak.»

– Du kan jo bare se på de flere hundre presseoppslagene der vi har vært i fokus de siste ti årene, sier Berit Hustad Nilsen. – De aller fleste sakene dekkes av forskjellige medier som bruker den samme vinklingen og de samme kildene. Når kildene har en sterk interesse av å skape et bestemt inntrykk, blir denne flokkmentaliteten veldig ødeleggende. Fra vår side har vi gang på gang, men dessverre forgjeves, forsøkt å fortelle hvor feil dette blir. Jeg vil henge meg på Erna Solbergs tidligere rådgiver Sigbjørn Aanes, som overfor utvalget slår fast at «ingen tåler kritikk dårligere enn norsk presse.»

Bernt Aksel Larsen er helt enig: – Jeg gikk flere ganger ut på min blogg og pekte på journalistenes kritikkverdige tilnærming til presseetikken. – De gangene mediene i det hele tatt responderte, framsto de som ekstremt defensive og standardreaksjonen var å latterliggjøre kritikken. Men de ga også inntrykk av å være veldig hårsåre, noe DN-redaktør Amund Djuves respons på min «revolverillustrasjon» var et godt eksempel på. Hans avis hadde et enormt maktovertak i den situasjonen. Journalistene hans hadde utsatt meg for ekstremt press over lang tid, inkludert invasjon hjemme på min private eiendom, og avisen baserte seg på kriminelle kilder som hadde en sterk og klar egeninteresse av å sverte meg. Redaktørens reaksjon på mitt lille bildestunt, som jo var tenkt å illustrere hvordan jeg selv opplevde å ha en revolver rettet mot hodet, opplevde jeg som en fornærmet motreaksjon på at jeg hadde våget å utfordre redaksjonens arbeidsmetoder og kildekritikk, sier Larsen.

De anonyme kildene

Ett av rapportens hovedkapitler behandler anonyme kilder og bruken av dem. Ifølge utvalget har redaktører og journalister høy teoretisk bevissthet når det gjelder slike kilder. De kan ramse opp de viktige forutsetningene for å benytte dem, og for at det bare skal skje rent unntaksvis. I praksis blir det ofte ikke slik. I dekningen av BCC, Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith, har påfallende mange oppslag vært basert på anonyme kilder. I TV2s program «Bak fasaden» var hele programmet bygget på en anonym kilde. I NRK Brennpunkts «Guds utvalde» ble en anonym kilde brukt til å gi et bilde av BCCs interne spørreundersøkelser som ikke bare var misvisende men direkte feil, og som redaksjonen visste var feil. Dagens Næringslivs oppslag i 2015, 2016 og 2017 bygget i svært stor grad på anonyme kilder. Og ikke minst hadde Tønsbergs Blad gjennom en årrekke drevet en massiv mediedekning av «Smiths Venner» og deres ledere som nærmest utelukkende baserte seg på kilder som ikke ville stå frem. Interessant nok endret TB denne praksisen etter at Sigmund Kydland overtok som redaktør i 2014. I kildeutvalgets rapport siteres Kydland slik om temaet anonyme kilder: «Jeg er livredd for det. Vi bruker det veldig, veldig lite, annet enn som bakgrunn. Mange tilbyr seg å være det, men vi publiserer knapt i det hele tatt med bare anonyme kilder [...] Jeg har aldri hatt noen som vil være anonym som ikke har hatt en agenda.»

Journalist Alf Ole Ask i Aftenposten setter pekefingeren på et av de store problemene med anonyme kilder: «Hovedregelen er at det skal være flere kilder enn én, uavhengige av hverandre. Men den vanskelige delen av kildekritikken er å kunne fastslå at de anonyme kildene er uavhengige av hverandre.» – I dag vet vi jo mye om hvem kildene for presseoppslagene de siste årene har vært, sier Berit Hustad Nilsen. Det har vært Jonathan van der Linden, Ben van Wijhe og Oscar Floor, samt flere personer i kretsen rundt dem. Vi har jo dokumentasjon på hvordan disse har koordinert sin opptreden som likelydende kilder for pressen. Ikke minst vet vi at for eksempel NRK Brennpunkt var fullt klar over at disse kildene samarbeidet og at de hadde sin egen klare agenda, sier hun.

BCCs informasjonsmedarbeider Anne Lea Krarup Nielsen ser det på samme måte: – På dette området mener jeg at pressens vurderinger stort sett ikke handler om presseetikk, men om risikoen for å bli oppdaget, sier hun. – NRK Brennpunkt ble tatt med buksene nede, og redaktør Frank Ganders reaksjon på sosiale medier viste jo at det sved skikkelig. Men de temmelig graverende avsløringene av deres omgang med kildene vakte jo ingen reaksjon i resten av presse-Norge. Å avsløre manglende presseetikk på området anonyme kilder er dessuten ekstremt vanskelig, så risikoen journalister løper ved å ta noen snarveier er ganske liten, sier Krarup Nielsen. (Om nevnte Frank Gander kan det for øvrig opplyses at han i juli 2021 sluttet som redaktør for Dokumentar- og samfunnsavdelingen i NRK, inkludert Brennpunkt-redaksjonen, og i stedet ble utviklingsredaktør i Distriktsdivisjonen. Et drøyt år senere sluttet han i NRK).

Mange avisredaksjoner har fastsatt interne retningslinjer om at anonyme kilder ikke skal gis anledning til å angripe andre personer eller organisasjoner. Reglene understreker behovet for å vurdere slike kilders motivasjon for å komme med tips eller informasjon. – Jeg må le litt, selv om temaet egentlig er trist, sier Berit Hustad Nilsen. – Alt vi har opplevd de siste årene tilsier at dette kan være fint å ha på plass i redaksjonens interne håndbok, men at praksis er veldig annerledes. Kildeutvalget ser ut til å være enig: «Samtidig som den teoretiske bevisstheten og viljen til høy standard er sterk, beskriver både pressefolk og kilder en virkelighet som er et godt stykke fra idealene.» Utvalgets vurdering uttrykkes slik: «Diskrepansen mellom redaktørenes uttrykte

holdninger og de interne reglene på den ene siden, og faktisk journalistikk på den andre, er urovekkende.»

Nødvendige sjekkpunkter

«Bar Vulkan-saken» førte til at VG ble felt på fem punkter av Pressens Faglige Utvalg. Avisen ba Trond Giske uforbeholdent om unnskyldning. I en kommentar til kildeutvalget uttalte VGs tidligere ansvarlige redaktør Bernt Olufsen at hele saken handlet om «å få bekreftet en nærmest forhåndsbestemt definisjon av en hendelse. Den politiske journalistikken er dessverre full av slike tilfeller, hvor det blir et jag etter å få bekreftet vinkling og dramaturgi. Det er dette som er egnet til å svekke mediens troverdighet i store grupper av befolkningen, som kanskje allerede har en slik oppfatning av pressens arbeidsmetoder».

Etter sin egen selvransakelse og krasjlanding i PFU utarbeidet VG en ny kildemanual. Blant innholdet er ti kontrollspørsmål som skal besvares før publisering av saker med anonyme kilder. Kildeutvalget mener at disse sjekkpunktene kan være så nyttige for enhver redaksjon at utvalget inkluderte dem i rapporten sin. Blant spørsmålene er disse: «Hva er kildens motiv for å være anonym i denne saken? Har kilden selv en rolle eller interesse i konflikten eller saken som beskrives? Er det logisk at kilden har tilgang til informasjonen vedkommende formidler? OBS! Enkelte kilder som ønsker å være anonyme, gjør seg viktigere og mer sentrale enn de er.»

– I både norske og nederlandske medier ble Jonathan van der Linden framstilt som en sentral BCC-medarbeider med ansvar for forvaltning av menighetens sparepenger og innflytelse på det meste av trossamfunnets økonomi, sier Berit Hustad Nilsen. – Han hadde en helt tydelig egeninteresse av å bli omtalt på denne måten, det sa seg jo selv. Dette bildet var helt feil, men på tross av at vi gang på gang påpekte at han aldri hadde hatt noen som helst rolle i BCC, kunne vi stadig lese at han var «toppleder» hos oss. Vi opplevde at mediene var livredde for å stille spørsmålstegn ved kilden sin, for da ville sensasjonshistoriene deres falle i fisk.

Blant VGs kontrollspørsmål er også dette: «Hva tjener kilden på at denne saken publiseres?» – Det er jo helt sentralt, sier Anne Lea Krarup Nielsen. – De siste fem årene har Jonathan van der Linden tjent på at mediene har benyttet ham som kilde. Men de har også brukt Ben van Wijhe, som selv oppgav til media at han skulle få tilbake store beløp dersom Van der Linden fikk beholde noe av de bedratte midlene.

Enda et spørsmål fra VGs sjekklister: «Har kilden selv en rolle eller interesse i konflikten eller saken som beskrives?» Denne problematikken kom sterkt i forgrunnen etter at #metoo-kampanjen mot sextrakassering og misbruk særlig av unge kvinner for alvor skjøt fart sent i 2017. De edle motivene bak den høyst berettigede grasrotbevegelsen begynte å forsvinne etter hvert som engasjementet ble utnyttet politisk, og her sviktet mediens kildekritikk. I rapporten siteres Aftenpostens journalist Alf Ole Ask med følgende kommentar: «Vi skulle stole på varslerne, ikke sjekke. Men samtidig som de var varslere, så var noen av dem også politiske aktører [...] Det at vi ikke på et tidligere tidspunkt avdekket at noen både var varslere og aktører, var ikke bra.» Politisk redaktør Skjalg Fjellheim i Tromsø-avisen Nordlys sier det slik: «Mediene gjorde #metoo så viktig at man opphevet de journalistiske refleksene og den journalistiske tyngdekraften.»

Ansvarlig redaktør Helge Nitteberg i samme avis har følgende betraktning om anonyme kilders egentlige motiver: «En av de farligste tingene er at vi lett kan bli nyttige idioter i politiske

maktkamper, uten å være klar over det selv. Vi så det i Giske-saken, i #metoo-sakene, at den gode sak har rettfærdiggjort en utstrakt bruk av anonyme kilder. Uten at jeg skal forsvare Trond Giske, gjør dette ham ganske forsvarsløs. Du vet ikke hvem motparten er, eller hvilken motivasjon denne har.»

– Ifølge kildeutvalgets rapport ser det ut til at pressen har tatt selvkritikk når det gjelder bruk av anonyme kilder i dekningen av politiske saker, sier Bernt Aksel Larsen. – Spørsmålet er om pressen er like påpasselig når den omtaler minoriteter og andre grupper som kanskje ikke har flertallets sympati. BCCs erfaringer fra Brennpunkt-redaksjonens arbeid, som jo fant sted etter at denne rapporten ble publisert, kan tyde på at landets mektigste mediehus ikke har sett eller lært særlig mye av kildeutvalgets funn og konklusjoner.

Et dramatisk eksempel

Hvor galt det kan gå når avisredaksjonene firer på kravene til bruk av anonyme kilder kan man se i Dagens Næringslivs dekning av den såkalte Lampenwelt-saken, der spesielt Larsen og Kåre J. Smith ble hengt ut på side etter side. Jonathan van der Linden var lenge en sentral, men skjernet kilde for avisen, og overleverte høsten 2016 en harddisk med de famøse 200 000 e-postene. Avisen nevnte ikke at materialet ble overlevert av Van der Linden personlig, men fremstilte det som om det kom fra laptopen hans, som politiet hadde beslaglagt ved arrestasjonen et halvt år tidligere. Journalistene måtte ha hjelp av Van der Linden til å finne frem i materialet han hadde gitt dem. At avisen var klar over problemstillingene rundt e-postene hans ser man i deres SKUP-rapport fra januar 2017, der journalistene skriver: «Det ble viktig for oss å få verifisert opplysningene i e-postene fra andre hold. Det holdt ikke å kun bruke e-postene alene, vi måtte bruke e-postene som utgangspunkt for å jakte på andre kilder som kunne fortelle oss om innholdet var ekte eller falsk. Salget av aksjene i Lampenwelt visste vi allerede om fra regnskaper og pressemeldinger, men e-postene hadde gitt oss nye detaljer. Ved å gå opp nye kilder vi fant i e-postene, fikk vi historien dokumentert både fra meglerhuset som hadde bistått i transaksjonen og fra lokale representanter fra menigheten i Tyskland.»

DN-redaktør Amund Djuve tok en tilsvarende tone da han av fagbladet Journalisten ble konfrontert med Bernt Aksel Larsens påstander om at materialet avisen bygget sin reportasje på, ikke var troverdig. Djuve uttalte at: «Vi har jobbet etter beste evne med alternative kilder til de rundt 200 000 e-postene vi sitter på, og i motsetning til Larsen vet DN hvor materialet kommer fra.»

– Redaktørens og journalistenes forklaring er en svært betenkelig omgåelse av sannheten som dessverre fikk dramatiske konsekvenser, kommenterer Larsen. – Det som ble bekreftet av meglerhuset og representantene fra menigheten i Tyskland var banal informasjon som man også kunne finne på internett, men det gjaldt ikke de faktiske beskyldningene i artikkelen. Andre alternative kilder kan avisen neppe ha hatt, for det håndgripelige innholdet om Lampenwelt i artikkelen viste seg å være helt feil. Men nettopp dette innholdet ble fanget opp av Økokrim. I sin redegjørelse for etterforskningen, slik den ble sendt til den nederlandske statsadvokaten Edo Edens i forbindelse med en anmodning om bistand, skrev Økokrim blant annet at «Van der Linden skal ha fungert som BCCs finansdirektør (*supposedly have acted as BCC's CFO*) [...] I en omfattende rapport publisert av Dagens Næringsliv i november 2016 har Van der LINDEN også implisert Kåre Johan SMITH og Bernt Aksel LARSEN som strafferettslig ansvarlige personer (*In a comprehensive*

report published by Dagens Næringsliv of November 2016, Van der LINDEN has also implicated Kåre Johan SMITH and Bernt Aksel LARSEN as criminally liable persons)».

I en annen redegjørelse i forbindelse med et utleveringspålegg for å få tilgang til Larsens e-post skriver Økokrim: «Etterforskningen har så langt avdekket holdepunkter for at brødrene [Rebmann] hadde til intensjon å overdra LW til BCC, der verdiene i selskapet skulle komme BCC til gode, ved den første overdragelsen av LW som skjedde i 2010. Det vises til forklaringen fra Jonathan van der Linden, slik gitt til nederlandsk politi, jf. dok. 08,01 [...] For øvrig, ifølge Dagens Næringslivs reportasje «Venner i hardt vær», fremgår det fra medlemmer som skal ha vært til stede på en årlig brødrifest ved BCCs stevnested på Brunstad i Vestfold at Smith 'takket brødrene Rebmann for deres generøse gave til menigheten', jf. dok 09,03 s. 8.»

Økokrim må altså innledningsvis ha festet lit til Van der Lindens påstander og Dagens Næringslivs presseetiske standard, og stolt på at avisen hadde støttet seg på flere uavhengige og seriøse kilder. Problemet var bare at dette neppe var tilfelle, noe Økokrim selv innså etter å ha bundet opp store ressurser og svidd av mange millioner kroner, med negativt resultat. Økokrim var ikke de eneste som la tilliten til DN til grunn for sine handlinger. I de neste årene måtte BCC bruke millionbeløp på å overbevise banker og andre forbindelser om at virkeligheten var en ganske annen enn den DN hadde presentert.

Det er fristende å spørre hva som ville ha skjedd dersom avisen hadde latt de ti kontrollspørsmålene i VGs reviderte internhåndbok vært styrende for sin kildehåndtering. Det er nok god grunn til å tro at avisens reportasje i november 2016 i så fall ville ha sett temmelig annerledes ut. Økokrim ville neppe vært interessert i å starte en etterforskning på grunnlag av det de da hadde lest. BCC og medlemmene ville blitt spart for svære beløp til rådgivere og advokater. Trolig ville avisens tilnærming også påvirket andre mediers vurdering, slik at også NRK Brennpunkt hadde innsett at å basere seg på Jonathan van der Linden og hans samstemte allierte ville føre galt av sted.

Klargjøring av premissene

Kildeutvalget siterer Nils E. Øy, tidligere avisredaktør, generalsekretær i Norsk Redaktørforening og forfatter av flere pressefaglige bøker. I en av dem, «Medierett for journalister» (2018), skriver han at «journalistene skal opptre med åpent visir. Kildene skal vite hvem de har med å gjøre, og i de aller fleste tilfellene skal de også vite hva hensikten med intervjuet er». Ifølge utvalget betyr det «å gi så mye informasjon at kilden er i stand til å ta et informert valg om den vil medvirke eller ikke».

Pressens Faglige Utvalg har flere ganger slått fast at når premissene er klargjort, er dette å anse som en bindende avtale mellom redaksjonen og kilden. NRK Brennpunkts vinkling da de tok innledende kontakt med BCC i september 2019 var at man ville fokusere på stortingsmeldingen om tro og livssyn, og da spesielt «temaer i skjæringspunktet mellom trosfrihet som en menneskerett og norske lover og regler». Her ville statskanalen «høre hvilke tanker de forskjellige trossamfunnene har i denne sammenheng – og ikke minst bli kjent med og forstå de enkelte trossamfunnenes særpreg». Utspillet skulle vise seg å minne lite om en bindende avtale:

– Premissene vi fikk oppgitt var omtrent så langt fra realiteten som det var mulig å komme, sier daværende styremedlem i BCC Trond Eivind Johnsen. – Vi fikk jo senere vite at NRK-

journalistene allerede hadde fastlagt sin egentlige vinkling og var i full gang med å drive undersøkende journalistikk rettet mot oss, nåværende og tidligere ledere og det påstått lovstridige samrøret av menighetens midler og utpekte enkeltpersoners privatøkonomi.

Vinkling og låst narrativ

Underveis i arbeidet intervjuet kildeutvalget en rekke personer som hadde opplevd å være kilder. Det dreide seg om hele registeret fra rutinerne kommunikasjonsdirektører til personer som hadde vært uforberedt da mediene plutselig skulle ha dem til å si noe de kunne siteres på. Ifølge rapporten var erfaringene som kilde påfallende lik for alle. Så godt som samtlige hadde opplevd journalister som ikke bare hadde vinklingen klar på forhånd, men som også var uvillige til å ta til seg informasjon som utfordret den. En direktør for helse og velferd i Stavanger kommune siteres på at «historien er – i anførselstegn – ferdig skrevet på forhånd. Det er uinteressant med opplysninger som ikke passer inn i det perspektivet en har bestemt seg for».

I rapporten dveler utvalget ved dette poenget: «Den hypotesebaserte journalistiske metoden står sterkt i norske miljøer for undersøkende journalistikk. Gravejournalister definerer hypoteser og forsøker å få dem bekreftet eller avvist. Også på journalistutdanningene står denne metoden sterkt. Det er lett å se hvordan et tidkrevende gravearbeid kan føre til et sterkt selvpålagt press for å få en antagelse bekreftet. Jo lenger man har arbeidet, jo større blir dette presset. Om hypotesen blir bekreftet, har man lyktes. Hvis den blir avvist, faller saken. Alt arbeidet kan være forgjeves. For unge journalister kan dette være karriereavgjørende. Hvem i redaksjonen får lov til å grave? Det kreves et stort mot for å si, etter uker eller måneder med graving, at 'vi trodde det var sånn, men vi tok feil'.»

Nyhetsredaktør Skjalg Fjellheim i Nordlys har en sammenfallende betraktning: «Jo mer tid vi har brukt på en sak, jo verre blir det å trekke den.»

– Hvis vi ser på Brennpunkt-saken så er det ikke usannsynlig at journalistene høsten 2019 trodde at de hadde en god sak, sier Trond Eivind Johnsen. – Men ettersom vi ga dem informasjon om kildenes motivasjon, påvirkningskampanjen som pågikk, alt vi hadde opplevd de siste årene, og gjennomgikk våre regnskaper med dem, virket det mer og mer som om NRK hadde låst seg til et narrativ som for lengst var definert. Når vi ser på hvilke skader det påførte oss og våre medlemmer, ikke minst barn og yngre ungdommer, mener jeg dette er veldig dramatisk.

Djevelens advokat – og et kaldt hode

Avslutningsvis anbefaler kildeutvalget at redaksjonene i kompliserte og kontroversielle saker utpeker en «djevelens advokat», en reflektert person som får i oppgave å utfordre et eventuelt fastlåst narrativ og stille kritiske spørsmål til så vel metodikk som resultat. Forslaget om en slik funksjon ble lansert første gang i kjølvannet av den såkalte Tønne-saken i 2002. Den tidligere juristen, bedriftslederen og helseministeren Tore Tønne ble like før jul dette året tiltalt av Økokrim i en skattesak. Nyheten skapte stor sensasjon og fikk mediene til umiddelbart å lukte blod og jage i flokk. Allerede dagen etter tok Tønne livet av seg. Også den gang ga journalister og redaktører i ettertid uttrykk for selvransakelse og vilje til forbedring, men erfaring viser at når nyhetsjegerne og deres gravende kolleger værter «en fet sak», er det fortsatt instinktet som slår inn og trenger kjørereglene til side. Da kan det gå over stokk og stein.

Når kildeutvalget spør pressefolk om hvilke erfaringer de trekker av VGs håndtering av Giske-saken fra Bar Vulkan i 2019, viser mange på ny til behovet for et internt «kaldt hode» som med tyngde kan utfordre den interne prosessen i redaksjonene og forhindre enøydhet i jakten på den gode historien.

VGs presentasjon av Trond Giskes dans på et utested i Oslo rettet for en sjelden gangs skyld mediernes søkelys mot en av sine egne, som plutselig fikk sin rolle snudd fra å være jeger til selv å bli jaget. Avisens ledelse fikk tygge på saken i fem uker før den uttalte seg om hvordan den var blitt håndtert internt. Det sto jo i en viss kontrast til DN og NRK, som forlangte svar på kompliserte spørsmålsserier til Bernt Aksel Larsen og BCC innen oppgitte klokkeslett få dager eller timer etter at spørsmålene var oversendt.

I VGs evalueringsrapport av egen atferd i Bar Vulkan-saken finnes det mye selvransakelse og erkjennelse. Og en potensielt lovende innrømmelse: «Saken har også minnet oss om at det kan være svært krevende å være i mediernes søkelys. Nå har vi erfart hvordan det er å være på den andre siden. Den lærdommen skal vi ta med oss.» Kanskje noe å huske på for medarbeidere i andre mediehus også?

Best i verden på ytringsfrihet – bare ikke for de som trenger den mest?

Ytringsfrihetskommisjonen konkluderte altså med at Norge er best i verden på ytringsfrihet, men leser man rapporten grundigere, pekes det på grupper som ikke opplever det slik. Og kanskje er ikke dette bare de gruppene som er mest sårbare for manglende ytringsfrihet, men også de gruppene som samfunnet burde se det som spesielt viktig å sikre ytringsfrihet for. Skal vi virkelig forstå ytringsfrihetens kvalitet, må vi nemlig se til de marginaliserte og «upopulære» minoritetene. Det er ikke vanskelig å gå på barrikadene for ytringsfriheten til grupper som det er trendy å støtte. Verre er det å sørge for at de som står for verdier eller holdninger som majoriteten har dømt som upopulære, også får gjøre seg bruk av sine rettigheter.

De tre trossamfunnene som var i NRK Brennpunkts søkelys, vil nok fort bekrefte at norsk selvsjukt om ytringsfrihetens kår oppleves hul. – Erfaringen med Brennpunkt-dokumentaren er at vår ytringsfrihet ble effektivt hindret av landets mektigste mediehus, sier Trond Eivind Johnsen. – Når alt kom til alt, ble både fakta og BCCs egne perspektiver holdt unna NRKs publikum, og våre medlemmer ble ytterligere marginalisert.

– NRK vil garantert si at vi kunne ha latt oss intervjuer og slik få frem våre meninger, sier Berit Hustad Nilsen. – Men vi hadde gjennom flere møter og en veldig omfattende kommunikasjon gitt NRK rikelig dokumentasjon på fakta, som statskanalen altså valgte å se bort fra. All erfaring fra denne typen prosesser er at da å arrangere slike intervjuer etter vår mening bare tjener én hensikt: Å styrke narrativet som redaksjonen for lengst har fastsatt, og å sette intervjuobjektet som forstyrrer denne fortellingen i gapestokken. Det er egentlig veldig enkelt, hvis man først ønsker det.

Fra internasjonal debatt rundt disse problemstillingene er det et kjent argument at ytringsfrihet ikke er det samme som publiseringsrett. En aktivist på den ekstreme høyresiden kan ikke kreve sin argumentasjon publisert i venstreorientert presse, og omvendt. For NRK som rikskringkaster er saken likevel vesentlig annerledes. For det første skal NRK i kraft av sin udiskutable særstilling i samfunnet sørge for reell ytringsfrihet for alle, også for «upopulære» minoriteter. Likevel laget Brennpunkt-redaksjonen en programserie der de måtte vite at deres

fremstilling ville få konsekvenser for tusenvis av mennesker i Norge på grunn av deres trostilhørighet. De visste også at minoritetene som var i søkelyset ikke hadde noen annen reell mulighet til å ytre seg og gi sin versjon enn gjennom tilgang til NRKs flater, en mulighet erfaringen viser at NRK ikke hadde til hensikt å gi dem.

– Brennpunkt-dokumentaren ble sett av omtrent én million mennesker. Statens eget mediehus har et budsjett alle andre bare kan drømme om, sier Anne Lea Krarup Nielsen. – Vår nettside når kanskje 10 000, de fleste av dem våre egne medlemmer. Og redaktør Frank Gander var aktiv på sosiale medier for å dempe og delegitimere ytringene fra unge BCC-medlemmer i forkant av dokumentaren. Så selv om vi formelt har ytringsfrihet på våre egne kanaler, har vi ganske enkelt ingen mulighet til å komme ut med vår historie når vi har behov for å imøtegå NRKs massive dekning av oss. Ytringsfriheten er ikke reell. – BCC og enkeltmedlemmer har til sammen brukt flere millioner kroner og noen tusen arbeidstimer på dialogen med NRK Brennpunkt og på opprydningen etter statskanalens feilinformasjon, sier Bernt Aksel Larsen. – Mine forsøk på å benytte meg reelt av min ytringsfrihet i møte med NRK var til ingen nytte, sier Larsen. – Jeg nådde overhodet ikke ut med mitt budskap på en måte som skapte en reell motvekt til NRK. Ved bruk av store ressurser til advokater og andre spesialister fikk jeg likevel korrigert og avlivet alvorlige og feilaktige påstander som Brennpunkt-redaksjonen med Harald Eraker i spissen hadde tenkt å publisere. Men hva med en stakkar som utsettes for et slikt kjøp og ikke har penger? For en slik person finnes det ganske enkelt ingen reell ytringsfrihet. Den eneste muligheten er å legge seg så flat som mulig og håpe at det fortsatt gjenstår noe av verdi når artilleriet ruller videre til neste mål. NRK Brennpunkt har for alle praktiske formål monopol på ytringer i en slik setting.

– Vi må snakke mer om de svake punktene for norsk ytringsfrihet, og da tenker jeg særlig på hvordan staten i praksis – gjennom NRK – svekker norsk ytringsfrihet for de som trenger den mest, mener Trond Eivind Johnsen. – Dette skjer jo da på norsk TV i beste sendetid, men vies lite oppmerksomhet av Ytringsfrihetskommisjonen, politikere eller andre. Selvfølgelig skal NRK Brennpunkt fortsatt kunne avdekke kriminelle og kritikkverdige forhold, men når redaksjonen i stedet bruker skattepengene på et forhåndsdefinert og fastlåst narrativ fra kilder med en helt åpenbar personlig agenda, og mobber minoritetene som statskanalen i særlig grad skulle ivareta rettighetene til, da blir det ikke greit i det hele tatt. Resultatet er at NRKs tillit er svekket blant flere av minoritetene i Norge. Dermed tror jeg det vil bli stadig vanskeligere å få slike grupper i tale for aktører som dagens toneangivende journalister i Brennpunkt-redaksjonen, og det taper samfunnet vårt på, sier Trond Eivind Johnsen, og fastslår: – Utad er de samfunnets vaktbikkjer og driver med undersøkende journalistikk. I vårt tilfelle kaller jeg det statsfinansiert mobbing!

Oversikt over sentrale aktører

Berger, Louis

Advokat hos Bureau Brandeis, Nederland. Har bistått stiftelsen HMC.

Dohmen, Joep

Journalist i NRC Handelsblad, Nederland. Hadde byline på en rekke presseoppslag om Kåre J. Smith, Bernt Aksel Larsen, BCC og nederlandske organisasjoner.

Dugstad, Line

Journalist i Dagens Næringsliv, hadde sammen med Anne Flæte byline på en rekke presseoppslag om Kåre J. Smith, Bernt Aksel Larsen og BCC.

Edens, Edo

Statsadvokat i Nederland, tidligere aktor i straffesaken mot Jonathan van der Linden.

Eikelboom, Floor

Advokat hos Bureau Brandeis, Nederland. Har bistått stiftelsen HMC.

Eraker, Harald

Journalist i NRK Brennpunkt.

Floor, Oscar

Tidligere BCC-medlem fra Nederland, bosatt i Norge. Driver BCC-kritiske Facebook-sider, kilde for NRK Brennpunkt og flere andre medier i BCC-kritiske saker.

Flæte, Anne

Tidligere journalist i Dagens Næringsliv. Jobber nå i kommunikasjonsbransjen. Hadde sammen med Line Dugstad byline på en rekke presseoppslag om Kåre J. Smith, Bernt Aksel Larsen og BCC.

Gander, Frank

Tidligere redaktør for Dokumentar og samfunn (og dermed Brennpunkt-redaksjonen) i NRK.

Hernæs, Pål Sverre

Advokat hos Advokatfirmaet Hjort AS, Norge. Har bistått Kåre J. Smith, Bernt Aksel Larsen og BCC.

Hough, Heidi

Tidligere medlem i BCCs søstermenighet i USA, ble rekruttert av Psy-Group, aktiv i spredning av svært grove påstander mot Smith, Larsen og BCC i ulike fora. Kilde for medier i forberedelsen av BCC-kritiske saker.

Jacobsen, Frode

Tidligere nabo av Bernt Aksel Larsen og Kåre J. Smith. Kilde for NRK Brennpunkt.

Johnsen, Trond Eivind

Compliance-ansvarlig i BCC-forbundets sekretariat, tidligere styremedlem i BCC.

Kalbakk, Per Arne

Etikkredaktør i NRK. Har ifølge NRKs egne nettsider «et overordnet ansvar for å røkte god, redaksjonell etikk i hele NRK».

Larsen, Bernt Aksel

Forretningsmann, tidligere styremedlem i Brunstad Christian Church, tidligere spaltist i Vårt Land, blogger. Har donert store beløp til veldedige formål. Ble over en årrekke utsatt for grove trusler, hærverk og pengeutpressing, og rammet av branner. Han var også hovedmål for en rekke omdømmeskadelige medieoppslag. Etterforsket og renvasket av Økokrim.

Lindstad, Jan

IT-gründer og sammen med sin bror Øivind grunnlegger av selskapet Compusoft, av flere omtalt som Norges mest lønnsomme IT-selskap. Selskapet ble solgt med milliardgevinst i 2018.

Lyngtveit, Erling O.

Tidligere advokat hos Hjort, Norge. Har bistått Bernt Aksel Larsen.

Neumüller, Walter

Tysk gründer og næringslivsleder, tidligere medeier i firmaet Lampenwelt. Døde av kreft i desember 2020.

Nielsen, Anne Lea K.

Informasjonsmedarbeider i BCC.

Nilsen, Berit Hustad

Styreleder og talsperson i BCC, tidligere leder av Brunstad TV og spaltist i Vårt Land.

Nooitgedagt, David

Styreleder i stiftelsen Hippo Mundo Charity (HMC), tidligere styremedlem i Christelijke Gemeente Nederland (CGN).

Peters, John

Offentlig oppnevnt forsvarsadvokat for Jonathan van der Linden.

Postma, Dineke

Forsvarsadvokat for Jonathan van der Linden.

Rebmann, Andreas

Tysk IT-gründer og sammen med sin bror Thomas grunnlegger av selskapet Lampenwelt. Har donert store beløp til veldedige formål.

Rebmann, Thomas

Tysk IT-gründer og sammen med sin bror Andreas grunnlegger av selskapet Lampenwelt. Har donert store beløp til veldedige formål.

Rosen, Emmanuel

Tidligere TV-journalist, beskyldt for upassende oppførsel i Israel. Opptrådte som agent for det israelske påvirkningsbyrået Psy-Group. Gjennomførte møter med Ben van Wijhe, Jonathan van der Linden og Aldo Verbruggen i Nederland.

Schreuders, David

Advokat for HMC i straffesaken mot Jonathan van der Linden.

Smith, Kristian

Sønn av Kåre J. Smith, ivaretar sin fars forretningsmessige interesser.

Smith, Kåre J.

Kristenleder i Brunstad Christian Church på ulønnet basis, har drevet forretningsvirksomhet sammen med Bernt Aksel Larsen og har donert store beløp til veldedige formål. Ble over en årrekke utsatt for grove trusler og pengeutpressing, og var sammen med Larsen hovedmål for en rekke omdømmeskadelige medieoppslag.

Staal, Jan-Hein

Tidligere styreleder i Hippo Mundo Charity (HMC), en nederlandsk stiftelse der Jonathan van der Linden bedro underselskaper for nesten 80 millioner kroner som i sin tid var donert av Bernt Aksel Larsen, Kåre J. Smith m. fl.

Sunde, Inger

Journalist i NRK Brennpunkt.

Van der Linden, Jonathan

Tidligere styremedlem i stiftelsen HMC, straffedømt for grovt bedrageri, underslag, hvitvasking og dokumentforfalskning. Tidligere medlem i BCCs nederlandske søstermenighet, hovedkilde for NRK Brennpunkt-episoden «Guds utvalde – Smiths venner».

Van Wijhe, Ben

Forretningsmann og hovedperson i forsøket på å relansere det legendariske Commodore-merkenavnet i Europa. Involvert i en rekke rettsaker og søksmål, kjempet for å unngå personlig konkurs på publiseringstidspunktet for denne boken. Tidligere medlem i BCCs søstermenighet i Nederland. Beskrives av Psy-Group som deres klient i operasjonen mot Smith, Larsen og BCC, var en av hovedkildene for NRK Brennpunkt. Engasjerte advokat Aldo Verbruggen i forsvaret av Jonathan van der Linden, samarbeidet med blant andre Oscar Floor og Johan Velten i BCC-kritisk virksomhet.

Vatn, Vegar K.

Journalist i Tønsbergs Blad, hadde byline på en rekke presseoppslag om Kåre J. Smith, Bernt Aksel Larsen og BCC. Ble kontaktet av Emmanuel Rosen i Psy-Group og kommuniserte med ham over en lengre periode.

Velten, Johan

Tidligere BCC-medlem som forlot trossamfunnet på 1970-tallet. Forfatter av flere sterkt BCC-kritiske bøker og kilde for flere kritiske medieoppslag om BCC. Engasjerte detektivbyrå for å kontakte påstått utenomekteskapelig datter av Kåre J. Smith. Var sommeren 2017 støttespiller for en kvinne som beskyldte Smith og Larsen for svært grove seksuelle overgrep, senere bekreftet av Velten å være «rene fantasifortellinger».

Verbruggen, Aldo

Advokat hos Jones Day, Nederland. Engasjert av Ben van Wijhe for å forsvare Jonathan van der Linden.

Vrinszen, Marcel

Straffedømt nederlender, sto bak trusler og pengeutpressing ovenfor BCC-relaterte organisasjoner og medlemmer gjennom flere år. Bosatt i Spania.

Zürcher, Philipp

Sveitsisk forretningsmann, tapte store beløp på utleie av privatjet til presidenten i Gabon, med påfølgende konkurs for selskapet. Tidligere medlem i BCCs søstermenighet Sveits. Samarbeidet i BCC-kritisk virksomhet med blant andre Ben Van Wijhe, Jonathan van der Linden og Oscar Floor, engasjert i BCC-kritisk nettsted.